BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
9 A
27

61-9-A-27

AVREVM

OPVS DE VERITATE

contritionis, in quo mirifica documenta æternæ salutis aperiuntur.

Author est. fr. Ludouico Vualdo ordinis Praedicatorum.

¶ Habes studiose Lector in hoc excellenti opere hæc quæ subscripta sunt multaq; alia scitu digna.

- De septem peccatis mortalibus.
- De quinq; sensibus corporeis.
- De tribus virtutibus theologicis.
- De quatuor virtutibus moralibus.
- De septem operibus misericordie corporalibus.
- De septem eleemosynis spiritualibus.
- De decem præceptis ecclesiæ.
- De septem sacramentis.
- De circunstantijs peccatorũ, quæ sunt valde vtiles: imo necessarie confessoribus, predicatoribus, & iudicibus.

¶ Addita est in calce huius ŏpusculi Tabula Alphabetica singula, quæ in eo continentur succincte complectens.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

S. CAROL. DE URBE BIBLIOT. CLERICI REGG. S. PAULI

LVGDVNI,

Apud Iacobum Giunta.

1547

Alleg. Rom. S. Pauli in Cl.

¶ Ad illustrissimum ac optimum principem dominum dominum Ludouicum Salutiarum marchionem ac Neapolitanū viceregem D. suum perpetuum Dardanus Sa.

DLato philosophorum princeps domino gratias agere solebat: q̄ temporibus socratus natus esset nec hercle immerito: illo enim preceptore ea ad sapientie studium fundamenta iecerat: vt omniū postea consensu philosophorum deus appellatus fuerit. Quamobrem cum multa sint optatissime princeps quibus Deo optimo maximo gratie a me quotidie agende sint: hoc potissimum est quod mihi consuetudine tua vti ac apud te honorifice esse cōtigerit. Inter cetera quibus huc me contulisse indices gaudeam illud maxime mihi exoptatum fuit: q̄ Joannem Ludouicum vualdum de monte regali diui Dominici sacris initiatum philosophie ac theologie studijs excellentem hic inuenerim. vt enim est natura facilis & humanus vtor per sepe hominis consuetudine, & si fieri posset nunquam ab eo discedere vellem. Habet enim semper aliquid noui quod animam oblectet, quod ad dei cognitionem alliciat, quod sacrarum ac astrusarum literarum mystria aperiat. Et quoniam se iam mihi tantum aperuit quedam luculentissima ingenij sui monumenta nuper mihi legenda tradidit: vbi de veritatis contritione de electorum a reprobis cognitione, de mysteriorum salutarionis angelice explanatione: de sapientie acquisitione, & grauissime & disertissime disputat, & eo vtitur temperamento: vt breuiter lucide & distincte omnia comprehendat. Rogauit hominem vt librum hunc bone frugis plenum omnibus christi militiam fideliter profitentibus necessarium publice legendum emitteret. Respondit neminī tuo iam pridem dedicatum, quod vnus supra omnes principes esses qui sacris literis oblectareris, & quod omne tempus preter illud quod in ea facultate impenderetur: quę dei optimi cultum doceret amissum putares: Quamobrem tua erit, clarissime princeps, ne tanti viri doctrina sepulta maneat dare operam: vt liber hic tuis auspicijs in mille transfundatur exemplaria. Reliquum est vt litteras ac studia ipsa quibus porcs beneficijs amplectaris: habes tu quidē copiosos custodes & strenuos milites quibus bello ii opus est vtaris: quorum opera imperium tuearis, & qui ex p̄senti periculo eripere te per aliquod tempus vitam tibi producere possit: verū enimuero qui te a rerum obsitione ad immortalem gloriam vendicare possint preter eos qui disciplinis sese excoluerunt inuenies neminem: hos igitur clarissimorum virorum exemplo officijs tibi deuincias. Affricanus ille superior. Q. Ennium tā topere adamauit vt eius statuam scipionum in monumento cō locari voluerit. Sz dū explis te oneri: qui nō dicā diē sz nec horā q

dem pretermittis in qua doctorum hominum disputationib⁹ nõ interfis: in quibus quidam ita excellis vt dubium sit melior ne rei bellice dux an phus habearis. Quod si sub auspicijs tuis diutius michi esse contigerit: inter postremas fortassis laudes tuas olim non annumerabitur te Mardanum glorie tue studiosissimum beneficijs profectum fuisse: quãdo quidem ea est ingeniorum natura: vt nisi principum prelidio sustententur corruant necesse sit. Vale ornamentum ac musarum mearum presidium.

¶ Reuerendo ac magnifico consilio illustrissimi ⁊ excelsi principis domini: domini Ludouici marchionis salutarum atq; vice regis neapolitani Franciscus cauacia iuris vtriusq; doctor. p̃fati principis consiliarius: astensisq; vicarius generalis. Salutem plurimam dicit.

CUm plura laudabilia opera reuerendi magnificiq; patres per venerandum patrem optimum sacre theologie doctorem eximium magistrũ Joannem Ludouicum viualdum ordinis predicatorũ edita nouiter forent imprimenda: consului atq; laudaui hunc tractatum de veritate contritionis a reu. rentia sua compilatum: arti imprimentium ante omnia esse tribuendum. Hic enim tractatus est totus aureus mira deuotione relucens. Excediteq; preculdubio cunctas phisicas disciplinas: vtpote primam summamq; philosophiam continẽs: qui solas animas sitientes ad fontes perennis vite dirigit. phisice quidem discipline in cenophis riuulis bibere dicũtur: quia naturalia tantummodo speculantur vt sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis. Ideo si aliquas varietates docẽt hoc fit per longua tempora ⁊ cum multorum errorum admixtione. Sed hec nostra philosophia sitibundas animas sic recreat: sic reficit: sic consolatur: vt breui tempore nudam veritatem que christus est sine erroris nebula possit extendere. Et cũ opus istud adeo elimatum: adeo ingenue ⁊ accurate castigatum sit, vt nihil addi vel detrahi possit ad ipsum capescendum atq; perlegendum magnificentias vestras hortor. Quas in domino bene valere opto.

a ij

De diuisione totius libri, vide in fine epistolam S. Hieronymi de totius ad Autorem.

¶ Tractatus de veritate contritionis. in quo multa aurea notabilia continentur. valde necessaria anime sitienti ac deū desideranti. Ad illustrissimum ac clementissimum principem dominum: dominū Ludouicum marchionē saluciarum per fratrē Joannem Ludouicum viualdum de monte regali ordinis predicatorum sacre theologie professorem.

¶ Incipit prologus.

QUoniā fundamētum totius perfectionis nostre. Ludouice princeps illustrissime ac clemētissime, est cordis cōtritio que proprie vt testantur doctores catholici est ianua salutis: eo q̄ sit nobilior ac potior pars sacramēti penitētie: sine q̄ nullus hominū pōt esse saluus teste Chryso. Idcirco vt dignitas vr̄a ad plenariā indulgentiā iubilei aptius et correctius seipā disponere valeat. Etiā vt vr̄e hūanissime petitioni satisfacerē: descripsi sub brevibus quot et quāta requirūtur ad verā contritionē: q̄ ad celestes thesauros indulgētiarū cōsequēdos necessaria presupponitur: imo sine ipsa factū est nihil. nam vt verū fatear. Cordialis contritio est medicina illa celestis efficacissima que sola felleos humores a stomacho languentis ale facit euomere. Et est lauachrū suauissimum quo nostrarū medicus alarū morbidas egritudines hūani cordis salubriter curat. Ipsa quoq; dicitur cādor eterne lucis q̄ tenebras culparū horribiles vno semel impetu fugare sufficit, habet enī cōtritio infinitā virtutē ex charitate qua informatur. Et ideo dolor cōtritionis q̄tūcunq; paruus fuerit dūmō attingat verā cōtritionis rōnem oēm culpā delet. Teste bto Tho. in iiij li. sniarū. di. xvij. vbi querit. Utrum contritio parua sufficiat ad delendum magna petā. Sed q̄n talis contritio habeatur ab homine, mortalis cōditio scire non sufficit: nec intellectus humanus hoc ipsum attingere pōt. Qd solus deus hoc scit et cui voluerit reuelare vt dicemus in sequentibus sua fauente gr̄a hoc tñ scio q̄ dēs summus pius et inclinatus ad dolorē cōtritionis minorē deb. to q̄ non liberat a gehēna: vt inqt Joannes gerson cancellarius Parisiēsis in cōpendio theologie. Propterea vera cōtritio dicit fons aque salutaris limpidissim⁹ in q̄ carnalis desiderior̄ rabies extinguit quo nil melius: nil p̄stanti⁹ nil optabili⁹: nil denīq; hoi dignio⁹ esse pōt. Jpa quippe teste Cypriano: oīa ligata soluit: oīa clausa reserat: oīa aduersa mitigat: oīa lāguida sanat: oīa confusa dilucidat: oīa fracta cōsolidat: oīa mortua viuificat. Appetēda est igitur ab oīb⁹ p̄itio q̄ est salubris ac medicina: q̄ maiori pleno vendatur ita q̄ cor p⁹ cui subito adhibenda est curatio: vt ait Lactātius: nō per solam cōtritionem aia peccatrix reconciliatur creatori suo. Cum enim dñs iesus sit tot⁹ clemēs et benignus eos quos ad se venire conspicit repellere minime potest: q̄ ēptum displicet ei impudentia peccatoris: tantum placet ei erubescentia penitētis. Mihi cre-

Chryso.

Cōtritio hz infinitā virtutē.

S. Tho. hō nullo mō pōt test scire se hr̄e cōtritionē

Joānes gerson.

Cypria-nus Effi cacia cōtritionis ēpta sit.

Lactan-cius.

Dñs Je sus tot⁹ benign⁹.

dat fidelis aīa ⁊ nullatenus dubiter: qñ dñs Jesus aīe sitiēti ac deū desiderāti totus letus ac festiuus occurrit celesti roze circūfusus: vnguētis optimis delibutus: aīam recreat fatigatā: eluriētē reficit, sitiētē potat, aridā unpinguat, terreno⁊ oblitā suūpsi⁹ immemorē. Hinc Amb in lib. de bono mortis. c. v. ait. Cognoscamus ergo q̄s fruct⁹ ⁊ cibos epulet deus q̄busue delectet. Delectatur em̄ si q̄s mortificet petm̄ suū: oblitereī culpā suā: sepeliat atq; abolefaciat iniq̄tates suas. Ut aūt ois laus tanti sacrām̄ti pateat cuidēter: dicimus verā ꝓtritionē esse summā illā ac nobilissimā pḣiam, q̄ pfitit in cognitione sui, de qua deuotissim⁹ doctor Bernar. sup cantica. sino. xxxvij. ait. Scio neminē absq; sui cognitione saluari, de q̄ nimirū m̄ salutis hūilitas oriť, ⁊ timor dñi qui ⁊ ipse sicut initiū sapiētie: ita est ⁊ salutis. Jō dignū est: vt prius cognoscam⁹ inuisibilia aie nře q̄ valeamus esse idonei ad cognoscendū inuisibilia dei. Si nō sufficim⁹ cognoscere nosipsos ꝓfecto supba mens nřa apphēdere nō poterit ea q̄ sunt supra nos. Precipuū ḡ ac ꝑncipale sp̄culū ad videndū deū est aīa rōnalis inuenies seipsam. Quapropter Hugo. in lib. de aīa inq̄t. Melior est si teip̄m cognoscas q̄ si te negligēto cursus syderum vires herbaꝝ cōplexiones hoīm naturas aīaliū celestium oim ac terrestriū: oīm sciam hēs: multi em̄ multa sciūt ⁊ seipsos nesciunt: cū th̄ summa pḣia sit cognitio sui. Sz heu eunt hoies mirari alta montiū cacumina. teste Aug. Ingētes q̄z fluct⁹ maris ⁊ altissimos lapsus fluminū ⁊ oceani ambitū et gyros syderum: ⁊ relinquūt seipsos nec mirant. Reuera cū unc causaꝝ difficilimū est seip̄m cognoscere: vt ait magnus Basilius. Quia mens ipsa satis acute aliena delicta ꝓtemplans tardior est erga suoꝝ cognitionē vitioꝝ. Idcirco Aug. in lib. de vera ⁊ falsa pnia: testatur apte q̄ q̄ cognoscunt seipsos: sicut semp peccāt: ita semp plorant: vt tota eoꝝ vita tentatio videat. ⁊ plāctus sup terrā. Dignabitur ergo clemētia vřa princeps nobilissime singula, q̄ scribimus nō solū legere: sed mēte retinere: vt magis ac magis deuotio vřa augeat, ac tādē infusio diuini luminis nobilissimā aiam vestrā illustrare dignet. Si em̄ aīam negligamus inq̄t Chrys. nec corpus saluare poterimus. Nō ih̄s aīa ꝑ corpore. sed corpus ꝑ aīa factū est. Qui ḡ q̄d primū est negligit, ⁊ q̄d inferius est extollit vtrūq; corrūpit. Qui bo ordinē seruat. ⁊ q̄d primū est colit etiā si negligat q̄d secūm est. Per primi salutē saluabit⁹ ⁊ secūm.

¶ De his q̄ in isto ope tractanda sunt etiā agit de intētione, siue excusatione auctoris cōtra mordaces ⁊ obloquentes.

QUia ininū eundi ad ḣtum arduū est iuxta illud tendit in ardua ḣtus. Ad vitia bo sine labore dilabimur inq̄t Isid. Jō cogēda est duricies voluntatis nře p animi imperiū: vt diligēti⁹ ꝓperaūt iniq̄tates cordis nři p verā sui recognitionē: q: ꝓfecto genus est mortis semp in petis viuere: sed ꝙuerti ad dñz Jesum ꝑm felicitas est:

Ambro.

Bernar.

Opz vt ꝑ⁹ cognoscamus nosipsos q̄ deū. Augusti.

Difficillimum est seip̄m cognoscere. Basilij. Augusti.

Chrysо. Salꝰ corporis dependet a salute aīe.

Felicitas est seip̄m cognoscere.

Ambro. vera vita ac certissima salus: teste magno Ambro. Et sicut idem
Idem. ait in libro de apologia Dauid. c. ix. Nõne multis alijs deteriores existimãdi sunt, q̃ se in flagitijs suis iacẽt & putãt signe esse fructꝰ vbi lapsus est crimis. ad legitime & disponẽdũ cor ale
Cõtritio est ianua & fundamentum eterne salutis. peccatricis: vt sit contritũ & hũiliatũ i. gratũ deo plura req̃runt: vt scribũt doctores catholici qui in scriptis suis ad explanandũ hãc contritõis materiã variomõ procedũt. Oẽs em̃ vident organa spũsancti: & ẽt vno ore resonãt dicẽtes contritionẽ esse principiũ, ianuam ac fundamentũ eterne salutis. Jõ si peccatrix ala saluari cupit totis reassumptis viribꝰ conari dz ad acq̃stionẽ rãti thesauri. Cũ per solã contritionẽ etiã si ola petã mũdi cõmisisset saluari possit. Cũctis & postpositis dicimꝰ q̃ ad verã contritionẽ a qua
Quinq̃ req̃runt ad cõtritionẽ & q̃ꝰ agit i isto ope. holm salus dependet q̃nq̃ req̃runt de q̃bꝰ in hoc ope agere intendimus. Prio em̃ req̃rit vna diligẽs recordatio, sive discussio oim petõꝝ mortaliũ. De q̃ tria dubia valde necessaria videbimꝰ. in
Primus req̃sitũ. quoꝝ explanatione plura notabilia memoratu digna p̃ recreatione lãguẽtis ac sitiẽtis ale apiemꝰ. Scõo req̃rit vemus dolor,
Scõm. sive detestatio singuloꝝ petõꝝ mortaliũ: sic vt de q̃libet mortali
Tertiũ. spãlis contritio habeat hic q̃z plura documẽta de dolore contritõis
Quartũ. dño adiunãte explicabimꝰ. Terno necessaria est vna gñalis penitudo, sive detestatio tã de oblitis q̃ ignoratis mortalibꝰ. & q̃d
Quintũ. agere debeat hõ in tali pplexitate tã circa oblita q̃ ignorata ibi clare ostẽdemus. Quarto expedit vt petõr habeat verũ ꝓpositũ directũ circa tria abstinẽdi q̃sitẽdi ac legitime satisfaciẽdi. Et de his tribꝰ plura notabilia tãguñ sub breuibꝰ. Quinto necessaria est motus liberi arbitrij tendẽtis in deũ sup oia sibi dilectũ, in q̃ consistit cõplementũ vere contritionis. nã talis dilectio dei sup oia facit vilescere cuncta bona fallacia pñtis vite ꝓter deũ. Hec igit sunt q̃nq̃ req̃sita ad verã contritionẽ in q̃bus cõsistit vera sapiẽtia
Nota. ac summa vhia, & piter ois sal⁹ ac vita aie rõnalis. Sz tãte vtutis efficaciã nemo ppendere põt: nisi ille q̃ toto mẽtis conatu ac desiderio cordis quertit ad dñm nr̃m Jesum xp̃m: tũc em̃ ꝓpter luminis claritatẽ quo illustrat & suã felicitatẽ agnoscit. & lumen q̃ ceco cordi nõ intuebat intelligit. hinc Jsid. in lib de sum. bo. c. xlij. ait. Nõ põt ad cõplandũ deũ mens esse libera q̃ desiderijs
Auctoris excusatio. huius mũdi & cupiditatibꝰ inhiat. Neq̃ em̃ alta cõspicere poterit oculus quẽ pulvis claudit. Ceterũ scio & nullatenus dubito
Hieron. hec scripta nr̃a patere morsibus plurimoꝝ: qr vt ait Hieron in epla ad pñsidiũ diaconẽ. qui scribit multos assumit iudices. Sed cũ nobilissimꝰ ac clemẽtissimus princeps, cui hoc opus inscribi
Alios mordere est signũ impij. velit: vt libroꝝ impressoribus tradat vt pluribus pñt, ꝓculdubio tot habebit iudices quot lectores. Idcirco vt securius est in publicũ dignũ duxi obloquẽtibus humilr rñdere q̃ difficile sit, imo impossibile vt absq̃ holm morsu quis pertrãseat huiꝰ vite curricula. teste hier. Sunt q̃ppe nõnulli qui ideo se doctos ostẽdere putant si oim dicta canino dente dilacerent. hos floccipen-

ā im⁹ qz vt inq̄ Hie. Satis viliū hoīz z suā laudē q̄rētiū alios ineptos facere: nā q̄ in alterius vituperatiōe se laudari putāt vt plurimū sunt mēte hebetes z obtusioris loq̄ces: vt pene locos citatē facūdiā estimāres. Uerbis q̄dē p̄strepūt atq; suis inflatis buccis fumos ac nebulas auditorib⁹ spḡūt: z sensu balbutiētes z q̄ si muti nil dicūt. Sunt alij curiosi q̄ testāte Isidō q̄z sapiētes audire delectāt: nō vt vitatē q̄rūt sz vt facūdiā sermōis eoz cognoscāt more poetaz q̄ magis ꝓpositionē ꝓbozz q̄z sniam vitatis, sequūt nōnulli sere in cūctis q̄ phī requrere suspicioli sunt a scrupulosi patores ad mordēdū q̄z intelligē dū, diserti aduersi⁹ iustitiā, eruditi p falsitate, eloq̄ntes vt impugnēt vez. Et demū calūniatores multi, defensores aūt rari⁹. Ut igit cūctis vnica rōnis sufficiat nra intētio est hūili stilo q̄si prima incedere morse diuinaz scripturarū vt ad celestia scādere mereamur. Nā distāt valde seculares lre a diuinis: q̄rū vitas nec ornatu lenocinioq; ꝓbozz eget: cū lāde suo clara z illustris appeat. Teste q̄q; Hie. Melius est vera rustice q̄z falsa ornate dicere, horret em̄ ꝙa sapiētia spumeū ꝓbozz ābitū. Ait Isid. Ac fuco mūdialis eloq̄ntie inflatis sermonib⁹ p ornatū. Tota q̄pe xp̄iane religionis disciplina inqt. Leo papa in abundātia ꝓbi, nō in astutia disputādi: neq; in appetitu laudis z gl'e: sed in ꝙa ac volūtaria humilitate consistit. Quā dn̄s iesus ab vtero mr̄is vsq; ad suppliciū crucis p oi sortitudine z elegit z docuit nec p̄sumo velut nouus expositor aut doctor stilū dirigere ad scribēdū: qz in xp̄iana religiōe tot tātaq; p̄cesserūt p̄clara ingenia vt nil dictu aut scribi possit quin prius dictū sit: imo recti⁹ ac lympidius: Et idcirco q̄: pib⁹ nostris aliq̄d calamo exprimere conātur ꝓbi⁹ recitatores q̄z doctores existimādi sunt. Nā teste Egidio romano q̄ alioz dicta referūt potius dicendi sunt recitatores q̄z doctores. Sed ad id tēdim⁹ ad id conamur vt de agro tā diuinaz scripturaz q̄z sctōz q̄si fragrantes rosaz manipulos pro recreatiōe tān p̄cipis colligere valeam⁹. Qui quidē nō solū ad disserēdū in sacris lr̄is me, puer, sed cōtinue excitat ad scribendū: nec mir si claritudo tanti p̄cipis sacras litteras importuna q̄dā sollicitudine veneratur: qz vt vez fatear a teneris annis optimis moribus imbuta cūctis p̄tutib⁹ ornata atq; accerrimis literaz studijs erudita fuit cui⁹ merita clara, gesta atq; digna exercitia cōmendo nō auiditate cōsequēde laudis: sed charitate seminande vitatis. Jō stat sua iocūda senectus stipata meritis iuuētutis, tenēt p̄fecto bone consuetudines quē semel ceperunt, z q̄ in adolescētia capit, in matura etate seruatur: iuxta illud. Ora. q̄. quo semel est imbuta recēs seruabit odorē testa diu: educatio em̄ z disciplina teste Seneca mores facit, z id sapit vnusq̄sq; q̄ didicit: nil ergo p̄stātius nil optabilius: nil denicq; meli⁹ in p̄cipe cui tāta gerūdi⁹ ꝓmittitur q̄l⁹ exercitio sacraz lr̄az cē p̄cia q̄ ꝙa sapia oriē q̄ p̄cip⁹ ad re. quiuscūq; p̄cipat⁹ r̄cia fore dignoscit testāte spūsctō q̄ p Salo

Curiosi q̄rūt ꝓbositates z lenis.

Auctor rīdet cūctis Hieros.

Isidor⁹. Leo pa.

Qui scribūt magis recitatores sunt q̄z doctores Juuēt⁹ bñ exercitata q̄ tum valeat.

Oratius Seneca. Nil p̄stāti⁹ in p̄cipe exercitio sacrarū literarū.

nem ait. Per me reges regnant ⁊ legū conditores iusta decer-
nunt. Per me principes imperant ⁊ potētes decernūt iustitiā hic
Vegeti⁹. Vegetius in principio. j. lib. de re militari ita inquit. neq; enī q̄n
q̄ opz magis vel meli⁹ scire vel plura q̄ principē cui⁹ doctri
na omnib⁹ pōt prodesse subiectis. ¶ Demū totis reassumptis
viribus obsecro eos qui scripta nostra dignabuntur perlegere
vt nō sint faciles cōtra me precipitare temeritatis sententiam
more illoz q̄ nullo dogmate fulti: audacissimo quidē zelo ⁊ ma
gis amaritudinis q̄ dilectiōis inflāmati: aut detrahūt: aut irri
dent: aut more canum estuātium exterius lingā extendunt
vt ait. Hiero. sed hoc a pijs lectorib⁹ caro corde expostulo: vt si
q̄d dissonum aut nō recte pbatū in his atq; alijs scripturis no
stris inuenerint, lima correctiōis vere charitatis dignēt̄ abra
dere, vel errorem meum mihi ingemare nō tardent: aut viua vo
ce si presens: aut scriptura si absens fuero: Si autem a presenti
vita consisterit me esse sublatum, eosdem humiliter flagito vt p
culpis meis dominum Jesum christum ac purissimam vir-
ginē deprecentur quatenꝰ remissionis gratiā cōsequi merear.
¶ Oratio deuotissima preparatoria ad contritionem a diuersis
excerpta doctoribus.

Contri-
tio datur
a solo deo
⁊ est q̄rē-
da a deo.
Incipit
oratio.

VIgitur valeamus pectora nr̄a diligentiꝰ discutere
atq; culpaz nr̄az laqueos dissoluere ac memorari,
expedit omnino vt prius corda nr̄a ad supni lumi-
nis clementiā erigamꝰ quā in orbus esse inuocandā
tā gētiles phi q̄ doctores catholici testāt̄ur: nā lux
illa diuina gratie qua iustificatur impius, datur a solo deo cui⁹
voluntas est pura ac simplex causa omnium meritorum: a qua
spūales diuitie atq; omnia dona grārū, tā q̄ a fontali principio
in nob⁹ descēdit. Idcirco dignū ē vt hoc celeste munꝰ ve ꝓtritio
nis q̄mꝰ ab eo q̄ solus ꝓferre pōt. Qua ꝓpter toto cordis de-
siderio horto⁹, p̄cor, suadeo: vt, peccatrix ala corā imagine crucifi
xi oronem sēnte flexis genibus: rūctis manibus: ac effusis per
ora lachrymis, distincte cū deuota cordis attētiōe ꝓferat sic di-
cēs. ¶ O altitudo diuitiaz sapiēcie ⁊ scientie dei. O trinitas lau-
dabilis, ⁊ vnitas mirabilis, p̄, filiꝰ ⁊ spūssctus. O dña scissima
ac purissima ego maria aduocatrix pctōz clemētissima. Ad vos
q̄q; sctōz āgeloz cohortes cherubin ⁊ seraphin. Et pariter ad
vos celestes milities sctōz scianūq; oiz. Ego sceleros⁹ homūcio i
scelerū meoz sepulchro iacēs, erigo liberos cordis oculos. Ad
vos supplices porrigo manus: Ad vos suspiro: ad vos cōfugio
vosq; totis reassumptis viribus concupisco. Sed magis ad te
dñe Jesu xp̄e filij dei viui q̄ me a laqueo eterne mortis libera-
sti, ⁊ per effusionem tui precios̄i sanguinis viuificasti. Ego pctōz
olim ingratissimꝰ, meritoz pauperrimꝰ, flagitioz abūdātissimꝰ
firmo proposito ac deliberata volūtate ad correctionē vite me
lioris recurro ad clementissimam bonitatis tue miaz. In cuius

Oratio.

conſpectu ꝓteſtor me velle ad ouile ouiũ tuarꝝ redire: cũ ſto pa
ſtor ille verus q̃ nobiliſſimã aiam tuã pro ouibus ſuis dediſti.
ſcio nec dubito q̃ puericie metas, adoleſcẽtie curſus, iuuẽtutis p
greſſũ, atq; ola tpa mea annos, mẽſes, dies, horas: ac momenta
ſingula tmore tuo dẽ poſito trãgreſſus ſum a diuinis legibus
decliãdo. Juſtitias tuas ꝓphanãdo, grãz tuã abũciẽdo. bona
ſpũſcti ſtutes oẽs, atq; eccle ſacra ſpernẽdo. Nec his ꝓtẽtus
maljoedi primo meo occaſionẽ decẽdi ꝛ peccãtib⁹ ꝓſiliũ, au-
xiliũ, ꝛ fauorẽ. Ex quo indignatiõez tuã incurriſſe atq; a ꝓſortio
ſupnoꝝ ciuiũ ſeparatũ me video. timeo ꝙ velꝫnẽt dñe Jeſu ꝛ
totocorpe contremiſco ne dicas mihi. O hominum infeliciſſime:
q̃d debui tibi facere ꝛ nõ feci: nõ eras: ex nihilo creaui te, dec
caſti ꝛ diabolo ſeruũ te feceras, ꝛ redemi te. In mũdi circuitu cũ
impijs currebas ꝛ elegi te. Errabas vagãdo p mlta picula, ꝛ
liberaui te. Ambulabas p tenebras ignorãtie ꝛ docui te. Dede
rã tibi grãm in ꝓſpectu meo, ꝛ volebã facere apõ te mãſiõez: tu
vero deſperiſti me, ꝛ nõ ſolũ ꝓmones meas, ſz meipz pieciſti re-
trorſum, ꝛ ãbulaſti poſt ꝓcupiſcẽtias tuas. Idcirco dñe Jeſu, be
nigniſſime dñe Jeſu ſuauiſſime: dñe Jeſu dulciſſime. Per meri
ta ſacratiſſime paſſionis tue, p illos acerbiſſimos dolores puriſ
ſime gẽitricis tue ꝙ gemitus ꝛ lachrymas ſctõꝝ apl̃oꝝ Indul-
ge: ſuccurre lãguẽti ate: reqre ouẽ perditã a ſacro grege tuo ene
gãtẽ. Et iõ mihi in hoc exilio pnie verũ cordis dolorẽ ac firmam
petõꝝ meoꝝ ꝓpoſitiõez. Da obſecro oculis meis fontẽ lachry-
marũ, vt culpas meas eo quo merent dolore flere valeã. Auge
deſideriũ meũ, ꝛ da quod peto: qm̃ ſi cũcta q̃ feciſti mihi dederis,
nõ ſufficit ſeruo tuo niſi teipm dederis. Heu heu dñe deus qua
lem me feceſti, qualẽ iterũ me feci. In peccatis conceptus ꝛ natus
eram ꝛ abluiſti me: ſed ego peioribus ſordidaui me. Expertus
ſum in memetipo horrorẽ petõꝝ meoꝝ inſupportabilẽ q̃ ſi ca
nis putridus foret horribus: grauiꝰ tñ peccator fetet deo ꝛ ange-
lis. Jõ dulciſſime Jeſu corã te expando oculos iniqtates meas: q̃
tu ſol⁹ potes delere ola ſcelera mea. Nõ em̃ abſcõdo, ſed ofitdo: nõ
excuſo ſed accuſo. Ego reus: ego accuſator meus. Ego ſuz q̃ pec
caui in celũ ꝛ corã te nec ſum dignus vocari filius tuus. Ego
ſum q̃ peccaui ſuper numerũ arene maris. Ego ſum q̃ amiſi, vñ
me iuſte dãnare potes: tu tñ nõ amiſiſti vñ petõres iuſtificare
ſoles. Parce ergo parce mihi dñe q̃ ea ſit ſalus q̃ nõ vis mortem
peccatis. Ecce dñe Jeſu xpe corã grauiſſimo cõſpectu tuo exhi-
beo aiam meã virtutũ muneribus deſolatã: pdere petõꝝ gra-
uatã delictoꝝ ſordib⁹ fedatã. O peã mea innumerabilia eſtis
ꝛ magna valde, ꝛ niſi a vobis abſoluar, q̃d erit de me? Nã ſuper
bia rebellat, auaritia pungit, luxuria vrit, ꝓſumptio iudicat, cõ-
ſcientia mordet: gula incitat, inuidia murmurat, lingua detrahit,
ſtrãcidia pturbat, ãbitio irridet, accidia tepeſcit, oculus ꝙcupiſcit.
Hinc video iudicẽ iratũ. Hic angelos. hic demones frementes,

Considero eterna gaudia vide⁹ p̄parata supplicia, ⁊ ideo timor me cōturbat: horror aggreditur, cōscientia accusat: dolor oppri mit, tremor inuadit, cogitatiōes increpāt. fugere nō licet, ⁊ quo me diuertaz ignoro. O cecā insaniā: o ppham̄ temeritatē. Scio, ⁊ nullaten⁹ dubito, q̄ sola libertas est nō seruire peccis. Et scio q̄ q̄ facit peccm̄ seru⁹ est peccī. Et nec ala q̄ peccauerit ipsa morie tur. Et nichilomin⁹ fragilissimo volubilis mēs mea a peccis non abstinet, ⁊ a scelere in scel⁹ furibūdo impetu dilabit. Quapro pter pfundor in memetipo, nec dign⁹ fuz ad celū oculos meos leuare: sed multomagis dign⁹ sum illos plorādo cecare, iō recor dare dñe clementissime ac iustissime: q̄ iudex ⁊ testis sis ad me iudicādū, cui hilomi⁹ misericors dñs ad indulgendum ⁊ solus creato⁹ ad pseruādū: ac ver⁹ redēptor ad me liberādū. Et tō dñe Jesu per infinitā bonitatis tue clementiā dispōe cor meū, vt vere sit cōtritū ⁊ humiliatū. Quaten⁹ oī spurcitia pecca torū eliminata tibi grata sint opera mea. Et pariter i hora mo tis mee fulcitus pdidio grē tue, securus cotā rigoroso examine tui districti iudicij appere valeā q̄ es benedict⁹ per eterna sēcula. Amē.

¶ Qualr ad veram contritionē redrit primo vna diligēs recorda tio siue discussio peccatōz mortaliū. De qua tria dubia lōga ⁊ pul chra explanant in q̄b⁹ multa curiosa ac digna mēoratu ponunt.

Bernar. IN primis igit̄ considerāndū est q̄ nemo repēte fit sum mus vt ait Ber. Jō opz vt peccator gradatim perdat ad acquisitiōez hui⁹ thesauri contritionis. Qui ēt diuinū umē gradatim in nos descēdit. Et, ppter ea dona spūalia dicit lumē gradatim in nos descēdere dñr. Vñ Jaj c. Jacob⁹. Ad dōa spiritua lia gra datim p cedendū est: Isidor⁹. Oē datū optimū ⁊ oē domū p̄fectū de sursum est descendens a patre luminū. Idcirco necesse ē vt peccator p̄trario modo per ipsum lumē diuine grē in deū reducatur gradatim ascēdēdo in xta illud Dauid. Jbūt de virtute in virtutē: videbit deus deoz in syon i in plenitudine ptemplatiōis: vt ōt glo. hinc Isido. in lib de sum bono. c. xxxvi. ait. Qui inordinate virtutes cōprehendere nititur, cito periclitat. hec est causa in rerū natura: vt q̄cunq̄ v e locius ad p̄fectū tendūt sine dubio celerit⁹ finiātur: sicut her be q̄ tanto festiui⁹ peunt q̄nto celeri⁹ crescunt. Et vo cōtra ar bores alta radice fundate iō perdurāt diuti⁹: q̄ gradatim ad p fectū perueniunt. hec Isid. Vt ergo ad acquisitiōez vere contri tionis debito ordine procedam⁹ expedit a modicis ac minimis incipere vt ad altiora scandere valeam⁹, ⁊ iō opz primo vt pec cator diligenter interiora cordis sui discutiat sic vt fiat vna dili gens recordatio vel discussio omīm peccōz mortaliū de quib⁹ pec cator ipse non fuit pius sufficienter ptrita ⁊ hūiliata. Quam te ste Chrys. nulla pro salute alte rōnalis pōt esse talis exhortatio qualis est peccōz recordatio. Sed ad maiorē euidentiā eoz q̄ di cēda sunt tria dubia nobis differenda occurrunt. ¶ Primo vt rū ista peccōrum discussio sit origo siue principiū vere p̄nitōie.

Scdo qđo aut qualr, aut qs modus obseruari dz in tali discussione. Tertio qꝫta esse dz talis recordatio, siue discussio pcõꝝ.

Circa primum dubiũ plura occurrerẽt ad scribendũ: quia ꝓpter materie dignitatẽ semper exuberat ratio disserẽdi. Sed ne videar grauare eos, qui scripta nostra diguabunt perlegere intẽdo sub breuibus singula perstringere. Et forsitan hec vtilius ꝓderũt: quia teste Gregorio. Sepe alimẽta que minus sufficiunt auidius sumuntur. Cunctis ergo pro resolutione huius dubii considerandum est, q tota intentio nra fertur ad clare ostẽdendũ pro correctione vite melioris languẽtib ac sitientis alie. Hanc iustissimam sctissimam ꝑfectissimã, meritissimã deo patrĩ, et angelis gratissimam cõclusionẽ: vez q fons origo causa, et fundamẽtum salutis alie rõnalis est seipm ac ꝓprias iniquitates recognoscere Et ideo pro obtinẽda gra spũssancti nulla melior nulla gratior nulla iustior põt fieri exhortatio qꝫ ipsa pcõꝝ nroꝝ recogitatio. Talis quippe pcõꝝ discussio, siue examinatio ꝓprie dr, et est principiũ salutis ac vere cõtritionis. Hec aũt veritas multis varijsq; modis ꝓbari potest. ¶ Et primo per aureas snias tam sanctoꝝ doctorum qꝫ diuinaꝝ scripturaꝝ. ¶ Scdo per famosissima exẽpla grauiss. moꝝ pcõꝝ, qui tandẽ per sui recognitionẽ saluati sunt. ¶ Tertio videbimus qualiter ad discutiendum ac rememorandum ꝓpriaꝰ iniquitates excitamur exemplo aquile, serui, atqꝫ serpentis: qꝝ hec tria alia renouantur ad iuuentutẽ. ¶ In primis igitur scire oportet q oẽs doctores catholici quasi tube spiritussancti affirmãt, q ad placandũ irã oipotentis ac miserẽtis dei nullum efficacius remedium haberi potest, qꝫ pcã sua recognoscere ac memorari. vñ Augu. in libello de cordis cõtritione, sic ait. Quãto magis quis intelligit mala sua tanto amplius suspirat et gemit. Meditatio siquidẽ parit sciam: cõscientia cõpunctionem, cõpunctio deuotionẽ: deuotio cõmendat oronẽ. Meditatione hõ ad cognitionẽ sui illuminat. In cõpunctione ho ex cõsideratione maloꝝ suoꝝ cor intẽtũ dolore tangit. Hec Augu. Ideo testat Isidorus in ij. lib. de summo bono. c. xij. vbi diffinitẽ cõtritionẽ dr sic. Cõtritio est cõpunctio cordis et humilitas mentis cũ lachrymis veniens de recordatione peti et timore iudicij. In quibus verbis tria de cõtritione tanguntur ab Isido. primo cũ exprimit rõnem nois dicẽs. Cõtritio est humilitas mentis. Sicut eñ superbia est initium oĩs peccati per quam homo sensui suo inherens a mandatis diuine legis recedit. Sic homo cõtritus per humilitatem appropinquat ad deum, et a proprio sensu recedit humiliatus. ¶ Scdo tangit modũ exteriorẽ ipsius contritionis sic dicens. Cum lachrymis veniens. Quia amaricatur peccatrix alia in recordatione proprie iniquitatis, ita, et deinde ab intimo cordis trahit suspiria, et prorumpit in lachrymas. Sed nota q iste effectus lachrymaꝝ exteriot non est de necessis

Grego.

Fundamentum salutꝫ est pcã sua recognoscere.

Quõ placatur ira dei.

Augustꝰ.

Isidorꝰ. Diffinitio cõtritionis.

Isidorꝰ tria continet. Primũ. Scdm.

Petr⁹ de Tarenta sia. tate: sed de bene esse: vt inqt Petrus de Tarẽtasia in.iiij. sen. dis. xvij. Tertio exprimit principiũ cõritionis cũ subiungit dicens. Tertiũ. Veniens de recordatione pcti ⁊ timore iudicij. Nam ꝓsideratio ꝓprie iniqtatis ac timor indicio⁹ dei excitant peccatorẽ ad cor dis ꝓritionẽ: vt latius explicabimus. Sed nota hic q⁹ timor sine spe nõ cõritionẽ: sed desperationẽ posset facere: vt dicit s. tũs Tho. in.iiij. sen dist. xvij. vbi ãrit. Utrũ cõritio sit dolor de pctis voluntarie assumptus. Et ideo spes diuine mie ht esse cã cõtritionis. Greg. Etiã Grego in.iiij. lib. moral c xrj. sic ait Dum pctm dsq; qd fecit intelligit: dum pauitatis sue nequitiã subtiliter pensat merore mentẽ obnubilat. ⁊ q̃ concusso serene letitie aere olim in se trãquillitatẽ cordis pnie turbine deuastat. Iterũ in.xx. moral. c. xlij. ita inqt. Sepe aũt ita mens in culpe recordatione cõcutit: vt ad perpetrationẽ illius longe grauius, q̃ prius capta fuerat vigeatur. Et deprehensa trepidat seq; ipsam varijs morb⁹ impulsa pturbat. Metuit quidẽ ne vincat tentationibus: sed resistens hoc ipm qd longo labore certaminis affligit perhorrescit. Augustꝰ. hec Greg. Propterea Aug in sermone. v. de letanijs excitat tepidos ac frigidos sensus nros ad cogitandũ peccata ꝓpria dicẽs. Pctã nõ intelligere est pessimũ genꝰ pcti. Pessimũ genus pcti est nõ intelligere pctã. Oẽs quidẽ cognoscẽtes crimina sua recõciliari dño per pniam pnt. Nullus magis plangi de peccatibus dignus est, q̃ putat se nõ habere qd plangat. Multa enim delicta⁹ q̃a sunt. ⁊ ob hoc piculosiora, ⁊ magis noxia sunt, q̃ nõ estimant esse pctã. Nullũ enim malã facili⁹ decipit. q̃ cum nõ intelligit esse malũ. Hec Aug. ⁊ Joã. os aureũ in Joan. os aureum. epla ad Hebreos ⁊ habet de pe. dist iij. c. Judas. ita inquit. Magnum est: vt quis pctã sua agnoscat, ⁊ memoriã eor⁹ perseuerãter retineat. Nullũ inuenitur pctor⁹ tale remediũ: sicut eor⁹ continuata memoria. hec Chrys. hinc Seneca moralis ad lucillum Seneca. in epla. xxviij. sic ait. Initium est salutis cognitio pcti. Egregie mihi hoc dixisse vr epicurus. Nã qui peccare se nescit corrigi nõ vult: deprehendas te oꝑz anteq; emendas. hec Seneca. Est pfecto nobilissimũ ac potissimũ pnie signũ, imo inter oia nullũ mirabilius q̃ pctm suũ recognoscere. Vñ Dauid in psal. ait. Qm Signuz potissimũ ꝓritiõis est pctã sua recognoscere. iniquitatẽ meã ego cognosco, ⁊ pctm meũ cõtra me est semper: Qui enim potest recognoscere iniquitatẽ suã ille solus põt dolere: teste magno Ambro. Et sicut idẽ scribit in lib. de apologia Dauid. c. ix. Sunt plerq; qui in lapsibus suis gloriant, ⁊ putant ea laudi esse q̃ criminis sunt. Si quis alienũ coinquinauit thoꝝ, ⁊ pudice femine expugnauit affectũ. Si vidue propositum aliqua fraude mutauit. Ulius nece hois latrocinij insidijs, ⁊ raptu viuere putat esse virtutis. Aurea sentẽtia. Mõnulli circũuenire ac fallere arbitrãtur esse sapiẽtie. Ex his olbus nullus põt dicere cum Dauid. Quoniam iniquitatẽ meã ego cognosco: sed ille solus qui põt dolere qd fecerit, ꝑdẽnare qd deliq̃rit. quẽ sua vitia cõpungũt. Et parũ infra ita subiũgit. Insipiẽs enim delectat⁹ erroribꝰ suis ⁊ nouis ve

tera obūbiādo pctis se estimat adiuuari, Ideoq; exultat in crimi ne. At vero sapiēs aduersum se iudicat esse delictū suū ⁊ tāq; ho stiles acies: Ita lapsus culpaq; suarū aduersantiū mō sibi arbi trat obsistere. Quicqd ꝓnouerit q̄quid ierepuerit culpa ei ꝓpo sita semp occurrit. quicqd fuerit dictū aut ictū, in se dictū pu tat. Quicqd imēdcrit se nutu, se ictis signari putat Si o:spulet: si cogitet: si oret ac depectur ante oculos ei⁹ semp est error ppu⁹ ⁊ inomētis oībus culpa pulsat ꝓscīētiā. Nec q̄escere nec obliuisci sciuit Uelut grauiscēs ⁊ exagitat se terrore ppetuo. Ola igit ad uersa habet q̄ ipe ubi displicet. Ipse sui accusator, ipse sui testis est: nec inuenit q̄ fugiat. Quippe se purget ⁊ stimulat. Sed hoc bone mētis est uulnus sentire peti. Nā qui expres doloris sunt nō sentiunt doloris acerbitatē: qō est imedicabilis egritudinis. Qui alit aliquo dolore pūgunt: sicut doloris sensu nō carēt. Ita etiā nō carent sanitatis profectu. Ubi em doloris sensus ibi ēt sensus est uite. Sentire em uitalis uigoris ac muneris est. Uñ ⁊ ille qui errorē suū nō agnoscit: insanit: furit: desipit Qui alit agno scit uticq; resipiscit non respuit remedia sanitatis. sed ipe restrin git: penitet eū culpe: de ipa semper cogitat: ⁊ cogitando seipsum ꝓdemdat. Iustus em in ꝓmordio sermonis accusator est sui. hec ola Amb. Qua sūa apte dat intelligi q̄ sūa uiri sapiētis semper ꝓprias culpas discutit: uarios quoq; remorsus ac stimulos pa titur. Ecōtra ño insipiēs q̄ peccat ex habitu, delectatur in crie ⁊ negligit sanitatis remedia. Iterū Amb. i. vi. li Exameron. c. vij. pulchre hortatur nos ad discutiēdum diligētius interiora cor dis nostri sic dicēs. Nosce teipm. O homo: tibi attē de: teipz scito Hoc est nō q̄les lacertos, habeas: nō q̄tā corporis fortitudinē: nō q̄tas possessiones aut q̄tā potētiā: sed qualē animā ac mē tē uñ ois ꝓfilia proficiscātur: ad quam opeq; ruoq; fructus refer retur. hec Amb. ⁊ Ber. in li. de ꝓcia. c. j. ait. Ex eo em unusq̄sq; iustus esse incipit ex quo sui accusator extitit. Quia propter legi mus scm illū regē Ezechiā q̄ vt audiuit obiurgationē esaye erū pēs in fontē lachrymaq; penitudinē exeranit. nā recognoscens seipz ingemuit ad dñz dicens. Esa. xxxviij Recogitabo tibi oēs annos meos in amaritudine aie mee Amaricatur nāq; aia pec catrix cū se recognoscit creatorē suū grauiter offendisse ⁊ ex tali amaritudine q̄si iā diuīa inspiratione subintrāte quoddā suaue medicamētum cōficit: ⁊ inde prorūpit in lachrias hic singultus hic gemitus hic crebra suspiria in mentariolo cōscie cōterūtur Et idcirco Aug ad fragrātiā odoris mētoq; huius tā salutifere. medicie excitat sensus nros. i lib. q̄ dr scala paradisi sic dicēs. O fe lices lachrie p q̄s macule interiores purgātur. p q̄s petōq; incen dia extinguūt. Bti q̄ sic lugetis q̄ ridebitis. in lachrymis ag̃sce o aia spōsum tuū: ap̄plectere desidera: tū. ⁊ uerum. O dñe Jesu si adeo sunt dulces iste lachrie q̄ ex mētoria ⁊ desiderio tui excitan tur q̄ dulce erit gaudium qō ex manifesta tua uisione capietur

Ambrosius. Sapientes uiri semp hñt remeus cōsciētie.

pessimū signū in hoc ēnō cōpūgi a petō. Ambrosius.

Mēs nostra discutiēda est Bernardus. Isayas. Amaricatur aia cogitādo peccata que cōmisit. Augustī. Efficacius lachrymarū q̄ta sit.

ſi adeo eſt dulce flere p te q̄ dulce erit gaudere de te. Sed quid hmōi ſecreta colloq̄a ferim⁹ in publicū? Cur in carnales affectus ſubis cōſibus conamur exprimere? Inexperti talia nō intelligūt. hec Aug. O ve res mirabilis. Ex herbis medicinalib⁹ ꝓficitur medicina corpalis, z ex venenoſis medicina mortalis: ſz ex venenoſis pcis ſimul ſcorde ꝓritis medicina ꝓficit ſalutaris. Et ſicut ait moralis doctor Greg in. viij. lib. moral. c. xxj. Talis q̄ppe amaritudo pnie verecundanti cordi importune ingerit illicita q̄ cōmiſit. Diſtrictū q; ra hec iudicē oſtēdit. ſupplicioq̄ minas incutit. pauore animam ferit, pudore ꝓfundit, mortis illicitos increpat quietē noxie ſecuritatis turbat. Quē cū ꝓditor bona cōtulit, q̄ ſuis nutritus, q; rōni ſubā in cōditione dotatus eſt, q; ꝓditoris gr̄a vocatus, q; ſeq; ipſe vocat⁹ noluit. Et infra ſubiūgit ſic. Habet in corde iuſtoq̄ amaritudo ale linguā ſuā, q̄ tāto eis ſubtilio⁹ loquit q̄to z interio⁹ audit. hec Greg. Oñ ergo iſta in corde hoīs fiunt: ſcēdū eſt tūc deū eſſe p gratiā cordi hūano pñtē: teſte Iſidoro. Uñ oz hō tūc ſcipm magis acuere ac diſponere ad cōpunctionē qñ ſentit deū interio⁹ operantē. Tūc ēt vt ait Ambo. in ij. de bono mortis. Incipit deſcēdere ros ſpūſſcti, atq̄ in alam deſtillat ſalubriū vnguēta ꝓbioq̄ ac diuerſaq̄ flagrāt lōge lateq̄ redolentia gr̄aq̄ ſpiramina. Et ſicut ait Ber. ſup cant. ꝓpe ꝓte, manſuetudine fletu renouat in alis ſilitudo q̄dā z imago eternitatis. Sed ꝓprie tunc incipit adeſſe ſpūs diuinitatis ait Caſſiodorus, qñ deficere incipit ꝓſumptio hūana. Nō eſt maior dignitas in ſeruo dei eſſe z cōſt q̄ ſe ꝓpriā infirmitatē recognoſcere atq̄ in ſuis iuſtribus aut meritis nullā habere fiduciā. Ideo Bern ſup cāt. ſermo x. ſic ait. Eſt ergo vnguentū cōtritionis delicta multa cōplectens. Nam ſibi dolorē pungitiuū aia facit: q; mouet ad cōpunctionē ipſa amara recordatio pcōq̄ ſuoq̄. Hoc igit vnguētum aia ſibi ꝓficit multis irretita criminib⁹. Si cū incipit cogitare vias ſuas colligit cōgerit, cōteritq̄ in mortariolo ꝓprie ſue multas ac varias ſpēs pcōq̄ ſuoq̄. Et intra eſtuantis pectoris ollam ſimul oia coquit igne quodā pnie z doloris: vt poſſit dicere cum ꝓpheta. Concaluit cor meū intra me z in meditatione mea exardeſcet ignis. Et hoc vtiq̄ eſt vnguentū quo oia peccatrix ſue cōuerſionis primordia condire oz plagiſq̄ ſuis recentibus adhibere. Primum nāq̄ ſacrificiū deo eſt ſpūs contribulatus. Et infra ita ſubiungit. Non eſt ergo oīno ſpernēda nec vilis eſtimanda hmōi vnctio cuius odor nō ſolum hoīes prouocat ad correctionem: ſed angelos ad exultationem inuitat. hec Bernar. Si igitur vt ait Seneca animus nr̄ quotidie ad rationem reddēdam eſt vocandus. Tunc pfecto laudabilior eſt animus: teſte Auguſtino, cui nota eſt infirmitas ꝓpria, q̄ qui ea non reſpecta, menia mundi, plagas ſiderū fundamēta terrarum, z faſtigia celoq̄ ſcrutatur. Et vere ſtultū cordis oculum erigit ad

Greg. Uerecūdia pcōrum q̄tū valeat.

Iſidor⁹. Pcōr oz ſcipm acuere ad cōpūctionem.

Ambro. Bernar. Caſſiodorus.

Quo ꝓficitur vnguētum contritionis ſcdm Bernar.

Seneca.

Auguſt. Hugo.

videndū deū (vt ait Hugo) qui nondū idoneꝰ est ad videndū se ipm. Redi ergo ad cor tuū ⁊ subtiliter discute teipsum. Cōsidera vñ venis: quo tēdis: quō viuis: qđ agis: qđ amittis: cui quo tidie pſtis vel cui deficis: qbꝰ cogitationibꝰ magis incusaris. Quibꝰ affectibꝰ frequentꝰ tageris: vel qbus tētationū machinis a maligno spū aggrauaris. Et cū totū interioris ⁊ exterioris hois statū ⁊ habitū quātū possibile est plene cognouerie: nō solū quales sis, verū etiā qualis esse debeas de cognitione tui poteris subleuari ad contēplationē dei. Propterea eximius pphetarū Dauid intelligēs quantū valeat apud deū vera hūilitas, siue recognitio infirmitatis ppie in psal. xxxj. ait: Dixi cōfitebor aduersum me iniusticiā meā dño: ⁊ tu remisisti iniquitatē pctī mei o clemētia miserentis dei. O ꝟba aurea admirāda. Nō em dixit cōfitebor: sed ait. Confitebor. Nō loq̄tur in psenti sed in futuro Ut daret intelligi q̄ cōtritio hz annexū ppositū cōfitēdi. Et q̄ tale ppositū i casu necessitatis hz cōfessionis effectū. Et iō aug. exponēs hec verba. Dō supet ⁊ admirās ait. o magna pietas dei vt ad solā ꝓnuntionē petā dimiserit. Nōdū ꝓnūciat ore ⁊ tñ iā deꝰ audit in corde: qui ipm dicere quasi quoddā pronūciare est. Uotū em̄ p operepputatur. Explana ergo sic verba dauid. Dixi, iam corde meo firmiter deliberaui: firmiter ꝓposui: firmiter statui petā mea rememorata discussa ac p̄cogitata confiteri, vt corde simul ⁊ ore fatear iniusticiā meā aduersuz me. i. accusādo me ipm ⁊ nō aliū. Et tu sol⁹ ⁊ nō aliꝰ p dulcedinē mle tue remisisti impietatē pctī mei. Et bñ mei Qui peccauero hoc ipm meū est. vñ Ezech. xviij. c. Alꝫ q̄ peccauerit, ipsa morietur. filius nō portabit iniquit. tē p̄is: ⁊ p̄ nō portabit iniquitatē filij. Sed impietas impij erit super eū. Si ꝟo a petō surrexero hoc nō ex me: sz pura dñi gra est. Ideo Esa. xliij. ca. ôt sic. Ego sum ipse ⁊ nō aliꝰ q̄ deleo iniquitates tuas propter me: supple propter me honorādū ⁊ glificandū. Et nota q̄ hic dicit Esaias. Ego sum. Ad maiorē expressionē eius qđ ôt. Cū ḡ ait Dauid. Et tu remisisti impietatem pctī mei. Talis est sensus. Remissio pctī est ex mera gra dei: sic qđ pctm̄ imputat facienti. q. d. Absit a me dñe vt retorquē pctm̄ meū in te. Et dicā. Tu deus q̄ me indumento huius fragilitatis onerasti, culpandus es, absit dñe vt dicā cōstellatio vel fluxus corpoꝝ celestiū siue homo siue mulier siue diabolus aut dispositio aut ordinatio, vel complexio ad pctm̄ me impulit. Nam talia cogitare dicere aut credere, nō est confiteri iniusticiā meā aduersuz me: sed te summe bonū: summe iustum summe misericordē de malicia incusare ad excusandos excusatiōes in petis. Et dictis lic̄t ad purū auctoritate multipli q̄ fundamentum salutis nr̄e est scripturarum p̄prias petā recognoscere. ¶ Tres reges magni petōres exp̄tant nos ad recognoscendum p̄prias iniquitates. Et prima proponitur exemplum Dauid ⁊ agitur de laudibus, de lapsu, atq̄ de penitentia eiusdem.

Multa requrunt ad cognitionē sui.

Dauid q̄tū valet apō deū recognoscere propriā iniquitatē. Augustin. Pulchra explanatio sup illud. Dō, dixi cōfitebor aduersū me.

Ezechi.

Esaias ⁊ pulchra allocutio peccatoris cum deo.

Secūdo p correctione vite melioris stricte ac lāguentis aie probamus per exēpla famosissima: q ad placādū irā potentis dei nullū efficacius remediū haberi pōt q petā sua recognescere. hoc aūt ostēdimus exēplo triū regū q cū essent magni petōres p sui recognitionē saluati sunt. Quorū gesta in scripturis sctis describūt vt suo exēplo cūcti petōres excitēt ad spē venie. Hi sunt dauid. Ezechias, Nabuchodonosor. Sz videam⁹ p̄mo de rege Dauid. Fuit igit Dauid ex hierusalē pphetarū eximius filius Jesse: ol virtute ac gratia p̄dit⁹. Hic erat natura pi⁹ benign⁹ misericors liberalis: magnanim⁹, pulcher valde atq angelici aspectus in arte musica peritissimus. In bellicis rebus expertissimus ac victoriosissim⁹, corpore optime dispositus. Fortis valde vt pote q leones visos z gigantes interfecit: z q mille aduersus se machinas superauit. In eo quippe tā digna tamq admirāda fuerunt carismata q raro in vno hoīe comūgunt. Nam in negocijs secularibus valde ydoneus fuit: z nihilominus in cōtēplatione rerum diuinarū totus erat magnific⁹ ac diligētissimus. In eo pariter relucebat va mansuetudo, z hūilitas: sed non minus regia dignitas ac mentis sublimitas. Nūq ab homine litteras didicit z tamē psalmos z hymnos metrico carmine subtilissime scripsit. Si fuit fragilis ad culpā: fuit th fortior ad venīā. Si potuit tot hoīes occidere: potuit tot lachrymas fundere. Si fuit vigilans in pascēdis gregib⁹: fuit etiā vigilātissimus in regendis populis. Hic est vir electus secūdū cor dñi de quo Samuel pphēta dixit ad Saul. vt patet. j. Reg. xiij. Quesiuit sibi dñs virū iuxta cor suū: z precepit ei dñs vt esset dux super pplm suū eo q nō seruaueris que precepit dñs. Et breuiter Dauid propter abūdātiā tanto q charismatū merito dici potest stupor in humano genere: qz in eo infusum est q cōd naturaliter est capax humanum genus. vir tā in bonis naturalib⁹ q̄ gratuitis per excellētiā ornatus. Et idcirco nobilissimus dignissim⁹ p̄stantissim⁹ pphet⁹ q dict⁹ est p quē spūssctūs aptius ac sublimi⁹ per modū diuine laudis suā mirabilē edidit prophetiā. Hinc Hieron⁹. ad paulinū de oīmb⁹ diuine hystorie libris. Ita inquit dauid Simphonides noster pindarus, z Alcheus, Flaccus queq Catull⁹ atq serenus: p̄m lira personat z in decachordo psalterio ab inferis excitat resurgentē. Hec Hiero. In quibus verbis hieronymus assimilat Dauid quinq poetar⁹ liricor⁹ nobis: eo q lirico metro psalteriū hebraice scripsit. Dicitur aūt liricus qui lirica scribit. Et proprie lirica dicuntur carmina que lira cantantur sicut sunt carmina horatij. Hieronymus ergo vocat Dauid symonidem aut simphonidem: quia ipse lirice scripsit apud hebreos sicut symonides apud grecos. Isidorus quoq in. vj libro. Ethimo. capitulo. ij. dicit sic. Omnes psalmi apud Hebreos metrico carmine constant esse compositi. Nam in more romani flacci

De laudibus ac meritis Dauid.

Quāte sublimitatis fuerit Dō. Dō fuit elect⁹ secundum cor dei.

Dō dicit eximi⁹ pphetarū.

Quid hie. sentit de dō Dauid ōr liric⁹ z quō.

Isidor⁹.

ꝛ greci pindari nunc alij ambo currūt: nūc elegiaco pſonāt nūc ſaphico nitēt trimetro vel tetrametro pede incedentes. hec Iſi-
dor⁹ Joſephus ēt hyſtoricus hebreus in. vij. li. antiqtatū. c. xvj
inquit Dauid eñ vir fuit optimus ꝛ oī ⁊tute plenus quas eſſe Iſidor⁹ ꝛ
opz in regibus q̄bus tantarū gētiū cōmittitur ſalus. Uide ibi ſi Joſepus
vis laudes mirificas quas ſcribit Joſepus de virtutibus ac me
ritis Dauid quas taceo cauſa breuitatis. Si vero optas pluri
ma videre de eodē lege explanationē ꝛ vt rect⁹ dixerim recolle
ctionē noſtrā ſuper p̄os penitētiales. ¶ Poſtq̄ diximus ſub bre
uibus de ⁊tutibus ac meritis dauid: dignū eſt vt pro recreatio
ne ac correctione lāguētis ſale aliqua ſubiūgamus de lapſu ei⁹ de lapſu
dē ad multa ſcelera ꝛ grauia petā. Quāuis ergo Dauid placue dō ad mlt
rit deo ꝓpter religioſitatē mānſuetudinē ac bonitatē ſuā. ¶ Nihi- ta ſcelera
lominus nō poteſt excuſari quin multa horribilia petā cōmiſe ꝛ petā.
rit quorū indulgentiā cōſecutus eſt: q̄ vere recognouit deū gra
uiter offendiſſe: licet Joſephus hiſtoricus hebreus fere vbique
conetur excuſare eū a labe peccatoꝝ. Uñ in. viij. li. antiquitatis Joſeph⁹
iudaice. c. vij. dicit q̄ Dauid nil omnino in vita ſua preter in ca- excuſat
ſu vxoris vrie deliquerit. Cuius dictū miramur. ¶ Nō eñ pōt ex- dō ꝑtū
cuſari dauid a peccato iniuſticie q̄n precipitāter protulit ſentē- poteſt.
tiam vt bona hereditatis Mēphiboſeth filij Jonate darentur Qualr
illi ſeruo adulatori ac mendoſo Sibe: cui dixit dauid. Tua ſint dō pecca
oīa que fuerūt Mēphiboſeth: vt hr̄. ij. Reg. xvj. c. Clarum eſt q̄ uit p iu-
tūc dō male precipitāter ac iniuſte iudicauit: vt dicit ibidē ¶ Ni- ſticiā. ij.
colaus de lira. Tū q̄ Siba mentitus eſt: vt clare patet. ij. Reg. Regum
xix. c Ubi Mēphiboſeth ſe excuſauit apud regem dauid. Tū q̄
dato q̄ verum diriſſet: tñ Mēphiboſeth erat prius audiendus:
aut veritas aliter erat dilucidāda ante q̄ cōdemnaretur. Ideo
Moyſes teſte Gregorio inſtruens nos ne ex corde noſtro ſed ex
p̄cepto diuino cōdēnationis ſniam ꝓferamus, q̄relas pl̄i ſem- Moyſes
per ad dñm in tabernaculū ingreſſus ꝓponebat, ꝛ iuxta ea que ſeruabat
dñs imperabat iudicia proferebat. hec Grego. ait: ꝛ hr̄. xj. q̄. iij. ⁊ſtatē
Summopere precauendū eſt vt rectores eccleſie: ꝛ qui publica in dādo
iudicia exercent in dictandis ſententiis nullatenus leuitate aut ſniam:
furore ducti ſint precipites. Sed cauſis prius diligenter venti- Gregor.
latis: cū res que ignorabatur pleniter ad noticiā venerit: tunc
diuina ꝛ humana lex reuoluatur. Et ſm̄ q̄ ibi cōſtitutū eſt per
ſonarū acceptione remota diffinitiua ſnia proferatur. hec Gre.
Et propterea. varro ait. Imperitie ſignū eſt ex ira cito fieri q̄d Varro.
difficilimū eſt. Et Socrates dicere ſolebat. Uelox conſiliū ſequi- Socrat.
tur penitētia. Et Seneca inquit: Ingenia recta debilitat iracun Seneca.
dia. Et iterum. Iratus facinus ſimilē putat: ex iſto facto, dauid
exēplum regibus ac principibus apertiſſimū quātum ſint peri
culoſi adulatores ac detractores. Cum enim Dauid etiā tam Reges ꝛ
pius ſanctus ꝛ iuſtus nihilominus ex verbis Sibe adulato⁹ ꝓncipes

Iephus hystoricꝰ hebreus in viij.li:antiqtatis iudaice.ca.vij.ait. Quãuis dꝰ esset natura iustus atq; religiosus ꝛ pñias leges magnis virtute seruaret. Nichilominus vidẽs mulierculã spẽ valde pulcherrimã ac cunctis feminis ꝓponẽdã cuius pulhritudine flupẽs cõcupiscẽtiã retinere nõ potuit. Est aũt adulteriũ valde horribile pctm atq; grauissimũ. Nã in petis q̃ fiunt cõtra pximũ primum penale.i.dignũ pena etiã mortis,est homicidiũ. Scõm est adulteriũ. Maius q̃ppe est q̃ furtũ rapina mẽdaciũ ꝛ alijs pluribus. Propterea oẽs leges detestant hoc scelus: lex naturalis:lex ciuilis:lex mosayca:lex prophetica: lex canonica: lex Euãgelica. Jdeo ois hõ cauere debet ab hoc petõ:hec Clemẽs papa. Et hꝫ xxij.q.vij. Quid inquit in oibus petis adulterio grauius est.scõm nãq; in penis obtinet locũ. Hec ille. Etiã q̃te grauitatis sit hoc scelus ostendit sctus Tho.in.ij.ũ.q.lxxij. ar.v.in,respõsione ad primũ argumẽtũ vbi dicit si Adulterium non solũ pertinet ad peccatum luxurie:sed ẽt pertinet ad pctm iniustitie:q̃tũ ad hoc põt ad auaritiam reduci. vt glo.dicit ad ephe.v.c.super illud. Ois fornicator aut immundus aut auarꝰ. Et tũc grauius est adulterium q̃: furtũ q̃to hoc est carior vxor q̃ res possessa: Et adulteriũ Dauid habuit multas deformitates ꝛ fuit duplex adulterium q: vtraq; pars erat cõiugata tam ipse q̃ Berlabee:ideo fuit grauissimũ Scdo peccauit dꝰ p simulationẽ ꝛ ypocrisim. Est em ypocrisis scõm Tho.in.ij.ũ.q.iij. ar.ij. Simulatio aliene psone sicut cũ petõr simulat personã iusti. Jdeo ypocrita teste Jsidoro.greco sermone latine simulator interptat:q̃ cũ intus sit malus bonũ se pala ondit. vpocrisse em falso iudiciũ interpretat. Quãte aũt prauitatis sit simulatio ostẽdit Marcus tullius in iij.li.de officijs:sic dicens. Oẽs aliud agẽtes ꝛ aliud simulãtes perfidi:improbi malicioſi sunt: nullũ igitur eorum fctm põt esse vtile cũ sit tot vicijs inquinatũ. Hec tullius. Sic dꝰ cũ esset tunc petõr magnus simulabat se iustũ ꝛ bonũ. Jdeo volens abscõdere scelus suũ misit ad Joab principem exercitꝰ sui dicẽs Mitte ad me Uriã ethey. Jõ em misit p eo vt ipse.vrias dormiret cũ vxorẽ sua:ꝛ sic pctm Dauid occultaret. ¶ Tertio peccauit dꝰ vicio duplicitatis. Nã duplicitas cordis est aliqd ostẽdere ꝛ aliud ẽtẽdere. Jsta cordis duplicitas est magnũ scelꝰ deo ꝛ oibus exosũ. Sũt em viri duplices sicut venatores tẽdentes insidias ꝛ fraudes de q̃bus dr Eccli:ij.c. Ue duplici corde ꝛ labijs sceleratis. Et iter.v.c. Ois petõr.pbat in duplici lingua hoc vicio fuit maculatus dꝰ. Nã posq̃ venit Urias ad dꝰ,q̃siuit ab eo fraudulenter :an recte ageret Joab ꝛ ppls. Hoc aũt malicioſe dixit: ne Urias percipet cãm sui aduentus. Unũ qdẽ ostẽdebat ꝛbo:sed corde aliud ẽtẽdebat. Ex q̃ pz grauitas pcti dꝰ qui de re tam enormi fidelẽ irrisit seruum. Hic marcus tullius in.iij.re.officiorum ait. Nec vlla pnicies vite maior

Dꝰ peccauit adulterando. Jesephꝰ. Adulteriũ ẽ horribile peccatum.

Oẽs leges detestãtur adulteriũ: S.Tho.

Dꝰ peccauit per simulationẽ ꝛ ypocrisim. S.Tho. Jsidorꝰ.

M.tullius Dꝰ peccauit vicio duplicitatis Eccliast.

Dauid peccauit turpissimo modo.

S. Tho. q̄d est modus.

Dauid peccat inebriando Uriam.

ebrietas extinguit lumē hominis.

Ose.

Gene.

Tho.

Augus. Dauid fuit homicida nō ex impetu tre ſz ex longa discussione al. Homicida est destructor humani generis Dauid occidit plures propter mortē Urie.

snueniri pōt, ꝙ in malitia simulatio intelligētie. ¶ Quarto peccauit Dauid in mō occultādi petm̄ suū. Cū ei modus sit q̄dam discretio regulās oēm disciplinā sine q̄ virtutes sunt vicia. Uel ſm Thom̄. Modus est determinatio adiacēs rei. Uel q̄dā mēsura actuū hūanoꝝ. Jō ꝯto aliqs petm̄ peiou mō cōmittit tāto grauius a sctis doctorib⁹ iudicat: qr actus morales recipiunt speciē a mō et a fine. Propterea Dauid volens abscōdere petm̄ suū habuit turpē modū imo pessimū. Nā volebat introducere falsum heredē ipsi Urie. Et Jō inducebat illum ad dormiēdum cū vxore sua vt filius nascitur⁹ ascriberet ei. ¶ Quinto peccauit Dauid inebriādo Uriā. Cū cm̄ vrias esset valde deuot⁹ et rect⁹ corā dño recusauit descēdere in domū suā nec voluit dormire cū vxore sua vt ōr in textu. Jdeo Dauid vocauit eū vt comederet et biberet corā se: et tunc inebriauit eū faciens per seruos suos occulte sibi dari potū inebriatiuū. In qua re peccauit Dauid mortaliter vtpote inferēdo non solum iniuriā et cōtumeliā tā iusto militi: sed etiam notabile nocumentū et dannū: qr ebrietas obnubilat et extinguit fere lumē rationis quo secernitur homo a bestijs. Jdeo Osee. iij. dicitur fornicatio et ebrietas aufert cor. Propterea filie Loth que inebriauerūt pr̄em suū. vt habetur gen̄. xix. ca. non excusātur a petō mortali ꝙuis haberent piā intentionē teste beato Thom̄. in. iij. sntiaꝝ distin xxxij in expōe lr̄e. Sed Loth creditur imunis fuisse a petō mortali. tā ꝓpter ebrietatem ꝙ propter incestum vt ōr Thomas in. ij. q. cl. ar. iij. Et idcirco nota q̄ iebriate duo attendi pōt. s. defectus ꝓnis et actus p̄cedēs. ex parte autem defectus ꝓnis in quo ligatur vsus rationis ebrietas habet excusare petm̄ inquantū causat inuoluntarium per ignorantiam. Sed ex parte actus precedentis vī esse distinguendū: qr si ex actu illo precedēte subsecuta est ebrietas est m̄ petō. Tunc petm̄ sequens excusatur totaliter a culpa: sicut forte accidit de Loth. Si aūt actus precedēs fuit culpabilis, sic nō totaliter excusatur aliqs a peccato sequēti quo. s. reddit ut voluntarium ex voluntate precedentis actus inq̄tū. s. aliquis dās operā rei illicite incidit in seq̄ns petm̄: diminuit tm̄ sequēs petm̄ sicut diminuit rō volūtarij. Unde Aug. cōtra Faustū dicit q̄ Loth culpabilis est nō quantum incestus: sed quātum ebrietas meruit: ¶ Sero peccauit Dauid faciens horribile homicidium: non quidem ex impetu ire ſz tractate et appensate cū longua ac multiplici discussione animi qō pelius est. Quanta aūt sit grauitas huius peccati satis liquet ex graui punitione primi homicide Cain. Est em̄ homicida destructor hūani generis: qr exterminat hominem factum ad ymaginem dei et similitudinem sui. Jsto igitur horribili peccato fuit maculatus Dauid. Nam videns q̄ non poterat inducere Uriam ād dormiendum cum Bersabee vt sic miseriam suam tegeret: tunc scripsit epistolam ād Joab, di-

cens. Ut poneret Uriam ex aduerso belli: vbi fortissimum erat prelium: vt sic occideretur qō ⁊ factū est. Ex quo ptz grauitas huius homicidij ex multiplici circūstātia aggrauāte patuit. Nō enī sufficerunt Dauid tot ac tante iniquitates cōmisse in Uriā tam pium ac iustū militē: sed illū ꝓditorie fecit occidere. ¶ Septimo peccauit Dauid, qz non solū Uriā occidit: sed occasione mortis huc plures alij serui in illo prelio interfecti sunt, ⁊ pariter multi vulnerati ⁊ pcussi atq; alia plurima dāna ⁊ mala facta sunt: vt solet fieri ab vtraq; parte bellantiū. Cōsiderat enī grauitas culpe ratione necumēti cōsequētis. Ubi est ergo maius damnū: ubi est maius petm ceteris paribus: ⁊ qz in illo cōflictu tot dāna secuta sunt que oim ipse Dauid causa fuit. Ideo petm eius iudicat grauissimū. Quia ille facit rē cuius auctoritate fit. Hinc Paulus ad Roma. j. c. Digni sunt morte nō solū qui faciunt ea: sed q cōsentiunt facientibus. ¶ Octauo peccauit Dauid scādalizando ac infamando Uriam in cōspectu Joab. Fama aūt est nobilissimus thesaurus. Imo pretiosior cunctis rebus tpalibus: vt infra latius patebit. Et ideo hoc respectu grauiter peccauit Dauid. Cum enī Joab per ipsum Uriā accepisset epistolā Dauid: credidit Joab q Urias offendisset grauiter regē, ex quo esset dignus morte. Hinc Josephus in. vij. libro antiquitatis Judaice. cap. vij. dicit, q Dauid significauit per epistolā suam vltionis modū ne fieret Urias in suo scelere manifestus. Joab aūt cū sciret Uriam constantē militē ac magnanimū, qui magis eligeret mortem q turpiter fugere: posuit eū in loco vbi erat onus pliū: sicq; mortuus est. ¶ Nono peccauit Dauid per negligentiā, siue per contemptū, siue per diuturnitatem tpis stando in miseria tanto q petō quasi per annum. Quia tpe quo peccauit Dauid adulterando cū Bersabee vsq; ad reprehensionē factā per Nathan trāsiuit fere annus. Hoc ptz ex hoc qz filius quem cōceperat Bersabee iam natus erat. Propterea Nathā dixit ad Dauid. Filius q natus est tibi morte morietur: vt .ij. Reg. xij. c. Hinc Boetius in. iij. lib. de cōsolatione pla. iij. dicit. Si nequitia miseros facit miseriores sit necesse est diuturniores necq;. ¶ Decimo grauitas peti Dauid iudicatur ex eo q multe deformitates fuerūt aggrauantes petm suū. Nam illa culpa ōr grauior, in qua trāsgressio est multiplicior: puta in qua multe transgressiones: sicut in hoc petō Dauid, in quo fuit excessus culpa q multarum siue iniustitia q iniuria q. Ideo petm eius fuit grauissimū. Etiā illa culpa vel iniuria ōr maior, que est indignior vel irrationabilior: puta qz facit cōtra eū a quo bona recepit cū teneamur bñfacere bñfactoribus nris: qz nihil est qō sic indignationē pmoueat altissimi dei: sicut ingratitudo q est vētus veniens siccans fontē pietatis: teste Ber. Dauid aūt fuit valde ingratus in facto Urie tam enormiter agēs cōtra eum a quo bñficiū veri amoris: vergoile-

Dauid peccauit infamādo vitā. Josephi.

Dauid peccauit p pceptū sīādo diuini peccato.

Dauid habuit mltas deformitates i peccato suo.

Dauid fuit valde ingratus in facto Urie.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ctionis vere fidelitatẽ suscepit: iõ rõne huius grauius offendit deũ, & primũ in hoc facto. ¶ Amplius grauatũ fuit petrã dõ ppẽ specialẽ repugnãnã actus petri: qz ipse q̃ positus fuit a dño custos iustitie ad emendãdũ & corrigẽdũ vitia, & petã: tam enormiter violauit iustitiã. Et sic patet q̃ste deformitates fuerũt aggrauãtes petrã Dauid. Nec igit ola tã grauia scelera, ac tãte enormitates fuerunt indulta ac relaxata ipsi dõ: qz ve recognouit scipm atq; in recordatione pprie iniqtatis ingemuit. Sz videamus sub breuibus ordinẽ rei geste. Nã mortuo Uria deuotissimo milite introduxit dõ Bersabee in domũ suã. Et facta est illi vxor, q̃ peperit illi filiũ. Has vo nuptias deus nõ libẽter inspexit: vt inqt Josephus, vbi supra. Ideo irat⁹ qtra dõ vehemẽter misit ad eũ Nathan pphetã, q̃ teste Josepho erat vir vrban⁹ & sapiẽs. Hic veniens ad Dauid obiurgationẽ acerrimã fecit eidẽ assignãdo oẽs deformitates tam horrẽdi sceleris. Et p̃mo ppossuit ei familiarẽ parabolã nõ solũ vt aptius q̃dẽnaret eũ: sed vt ipse qtra seipsum pferret sniam: quasi nesciẽs q̃d diceret. Dic ergo. Rnde mihi iudicium. Duo viri erãt in ciuitate vna. Unus dives & alter pauper. Et dives habebat oues & boues plurimos valde. Pauper autẽ nihil habebat oino p̃ter vnã ouẽ paruulã, quam emerat & nutrierat. Cum aũt peregrinus venisset ad divitẽ, voluit dives exhibere cõuiuiũ peregrino: sed reseruãs oues suas tulit ouem pauperis, & p̃parauit cibos hoi q̃ venerat ad se. Iratus Dauid aduersus hoiem illũ nimiũ dixit ad Nathã. Uiuit dñs qm̃ filius mortis est vir, q̃ fecit hoc ouẽ reddet in quadruplũ. Talẽ sniam ptulit Dauid. Quia cũ esset in lege Moysi peritissim⁹ nouerat illud q̃d scribit Exo. xxi. c. Si q̃s furat⁹ fuerit bouẽ ac ouẽ, & occiderit vel vẽdiderit quinq; boues pro vno boue restituet, & quatuor oues pro vna oue. Tunc Nathan redarguens Dauid assignauit oẽs deformitates ac circũstantias perpetrati sceleris. ita dicens. Tu es ille vir qui feciste hãc rẽ. Ideo hec dicit dñs deus Israel. Ego vnxi te de domo Saul, & dedi tibi domum dñi tui. Quare ergo cõtempsisti verbũ dñi: vt faceres malũ in cõspectu meo? Uriam etheũ percussisti gladio, et vxorẽ illius accepisti in vxorẽ tibi, & interfeciste eum gladio filioz Amon. Quamobrem nõ recedet gladius de domo tua vsq; in sempiternũ. Et tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo p̃rimo tuo, & dormiet cũ vxoribus tuis in oculis solis huius. In q̃bus ꝟbis assignauit Nathan septẽ circũstantias aggrauãtes petrã Dauid, q̃ etiã discutiende sunt ab eo q̃ verã q̃rit sniam: vt latius aperiemus in sequentibus. Primo tãgit Nathã circũstantiã psone peccãtis cũ ait. Tu es ille vir qui feciste hanc rem. Secõ tangit circũstantiã status ac dignitatis cũ subdit. Ego vnxi te in regẽ super Israel. Tertio exprimit circunstantiã criminis perpetrati cũ ait: Quare contempsisti verbum dñi, vt faceres malũ in conspectu meo:

petrã dõ habuit specialẽ repugnãtiam.

Israelit deꝰ dõ & Nathan prophã mittit ad eum Nathan ꝓponit parabolam vt cõcludat qtra Dauid.

Nathan arguit dauid de scelere suo acerrime.

Urię ꝛ thei pcussisti gladio. Quarto tāgi circūstātiā finis cū subiūgit dicēs. Et vxorē illius accepisti tibi in vxorē. i. hoc fine interfecisti eū vt acciperes vxorē eiꝰ in vxorē tuā. Quito tāgit circūstantia ꝫ modi sub qua intelligit circūstātia loci, ꝛ circūstātia tpis cū subdit. Interfecisti eū gladio filioꝫ Amon in ipe beli, ꝛ in loco certaminis, ꝛ nō occidisti veneno vl gladio tuo sꝫ gladio alieno scꝫ filioꝫ Amō. Jste igr ꝓminatiōes ąs dixit Nathā vēturas suꝫ Dō ad purū impiete sunt. Nā gladiꝰ furoris dñi in vltionē sceleris venit in domū Dō. Qr filiꝰ natus ex adulterio quem peperit Bersabee moriuꝰ est, iuxta ꝟbū Nathā. Et Absalī filius interfecit Amō fratrē suū ꝓpter stuprū Thamar sororis sue vt habet. ij. Re. xiij. c. Jteꝫ Absalon filius Dauid insurrexit ꝓtra patrē suū volēs suadere regnū ꝛ occidere eū: vt dr. ij. re. xv. c. Etiā Absalō fedauit publice ꝓcubinas patris sui Dauid permittente dño in vltionē sceleris: vt scribitur. ij. re. xvj. ca. Sꝫ tandē cū Absalō turpiter fugeret a facie exercitus dō percapillos suspensus est subꝛ quercū magnā. Qđ audiēs Joab tulit tres lanceas ꝛ infixit eas in corde Absalō ꝛ mortuus est: vt pz. ij. Re. xviij. c. Salomon etiā filiuꝰ Dauid occidit Adoniam fratrem suum vt scribitur. iij. Re. ij: unū qr machinabatur ꝓtra eū tum qr petebat Abyſac in vxorem que fuerat vxor Dauid patris sui contra legem que habetur Leuitī. xviij. c. Ubi prohibētur contractus matrimonij cum vxore patris. Et sic patet q ꝓ morte Urie mortui sunt quatuor filij dauid. s. ꝑmꝰ filius Bersabee: secundus Amon, tertius Absalon, quartus Adonias. Et deniq; ma'a plurima secuta sunt in domum dō iuxta ꝟbū prophe. ij. re. xvj. Audiens aūt Dauid tā difficilē obiurgationē expauit, ac vehementer turbatus est. Et sicut ait Josephus valde confusus fuit. Jō cum lachrymis ac tristitia impie se egisse ꝓfessus est. Nō em excusauit petīm suū: sꝫ humiliter accusauit. Nec tm ore sed toto cordis desiderio recognoscens scīpm ingemuit ad dñm. Uñ dixit ad Nathā. Peccaui dño. videns aūt Nathā varios singultus, gemitus, crebra suspiria stillantes lachrymas, verā cordis ꝓritionem, ac oris cōfessionē ipiꝰ dō Jllico subiunxit dicens. Dñs ąq; trāstulit ate petīm tuū, non morieris: q̄si dicat, quāuis plura horribilia petā ꝓmiseris: tm qr ex dolore cordis teipsum recognoscis: ideo dñs tibi culpā remittit ꝛ penam mitigat. Nam cum sis homicida pessimus, es. quippe morte dignus: sed propter doloris tui acerbitatem ac ꝓritionis veritatem non morieris in ꝓpria ꝑsona sꝫ filius qui natus est, morietꝛ Dauid igitur ꝓpter hmōi petā ārtissimam egit pniam in qua cecinit psalmum q̄ incipit Miserere mei deꝰ scām magnā miaꝫ tuam. Qui ps nobilissimus ac deuotissimus est. Aptꝰ valde ad impetrādū diuinā miaꝫ. Jdcirco mētis sollicitudinē ac puritatē exigit eo q̄ ol affectu spūali ac diuina cōtēplatiōe plenꝰ fuit. Hinc

Furor dñi irascitur cū dō ꝛ filiꝰ eiꝰ. Moritur filiꝰ Bersabee. Absalō occidit. Adō ꝓsequitur pfesꝰ ꝛ fedat ꝓcubinas eius.

Dō audiēs nathan exꝓpauit.

Chrysso. Dauid pulchra dicit.

Chrysostom⁹ in descriptiõe hui⁹ pi.l.cupiens nos reddere cautos exẽplo petõris dõ q̃ lapsꝰ est in tã ḡuia peccã. Ita inq̃t Dõ talis ac tãt⁹ spũsseti gr̃az habẽs in iuuenili etate seniot, q̃ deuicit bella, q̃ mille aduersꝰ se machinas supauit post sobrietatẽ, post modestiã, post castitatẽ: cũ obtinuisset regnũ ⁊ gẽtes subiugasset ⁊ pax vniuersa teneret: tũc negligẽtior ac semor factꝰ pspexit eminꝰ ex aduerso mulierẽ se lauãtẽ. Aperuit in vanitate oculos ⁊ suscepit ictũ sagitte. Audiãt curiosi q̃ pulchritudines ꝑsiderãt alienas. Audiãt q̃ spectaculis in sãniũt, theatraq̃ freq̃ntãt Dõ talis ac tãtus lesus est ⁊ tu putas te ledi nõ posse. quod minime credo si oculos conieceris in speciẽ alienã. hec Chrysostomus Hieronymus quoq̃ in epistola ad saluinam de morte Nebridij. Epla incipit. Uereor ne officium putetur ambitio dicit sic Dauid amicus dei ⁊ Salomon amabilis eius victi sunt quasi homines vt ⁊ ruine nobis quasi ad cautionem et exemplar plenitudinis ad salutem preberent. Quis in vita lubrica lapsum non meruit. ⁊ hec Hieron. Ex dictis patet exemplo dõ quanta sit virtus seipsum ac propias iniq̃tates recognoscere.

Hieron. Dõ pulchre loq̃tur.

¶ Exemplum de rege Ezechia qui recognoscens deum grauiter offendisse singultibus ⁊ gemitibus ac fletu magno misericordiam a domino consecutus est.

Laus Ezechie. Joseph:

Ezechias nascitur de pessimo pr̃e sicut Abrah. Ezechia.

COnsequenter dicimus, q̃ nil melius nil sobrius pro salute anime peccatricis fieri potest quã seipsum humiliare ac recognoscere, hoc autem patz exemplo sanctissimi regis Ezechie. Qui vt scribit Josephus hystoricus hebreus in.ix. libro antiq̃tatis Judaice c.xiij. Natura benignus iustus ac valde relᷓgiosus fuit de cuius laudibus ac meritis scribitur ad plenum.iij.re.xviij.xix.xx. capite. Et iterum in .ij. libro. Para xxix.xxx.xxxi.⁊.xxxij. capite. Et iterum Esaie xxxvij xxxviij. xxxix. capite. Fuit quippe Ezechias optimus filius de pessimo patre Achaz genitus: sicut pariter legimus sanctissimum patrem Abrahã genitorem pessimum habuisse, scilicet tharam luteorum deoꝝ cultorem. vt ait Chrysᷓ. hic igitur Ezechias graui languore detentus egrotauit vsq̃ ad mortẽ vt scribit Esaie. xxxviij. ⁊. iij. Reg. xx. ⁊. ij. Para. xxxij. c. Non enim poterat pcul lum mortis euadere per viã nature. Uñ Josep. in. x. li. antiq̃tatis iudaice. c. iij. dt q̃, languor ille grauis erat atq̃ a medicis desperatꝰ a deo q̃ nec ipse Ezechias de se nec eius amici spẽ vlterius sustinebant. Ipso igitur sic egrotante atq̃ in lecto decũbente venit ad eum Esaias propheta missus ex pte dei qui dixit illi Ezechia dispone domui tue. i. ordina negocia regni tui per te stauentum: qz morieris tu ⁊ nõ viues. In hoc loco occurrit dubitatio. Cum enim pena sequatur culpam: qz vt ait Hier. in. j. l. super micheam pphetã. Scõm ordinẽ petõꝝ sit ordo penarum Jõ queritur Nũq̃d Ezechias petm̃ aliquod horribile cõmisit

Joseph. Infirmatur Ezechias mittitur ad eum Esaias pphet. Hieron. Questiones.

eo q̄ tã grauis languor ei accidit. Pro rñsione nota q̄ iste Ezechias ꝯuis natura esset totus pius: clemens ac religiosus: non tñ pōt excusari a peccato vane gl'ie, iactantie, vel superbie. Nã dr. Para. xxxij. ca. q̄ non iuxta bñficia q̄ acceperat retribuit: qr eleuatum est cor eius. Et idcirco fctã est ptra eũ ira dei ⁊ cōtra iudã ⁊ hiel'rm: vt dr ibidē. Jtez̄ superbiuit Ezechias qñ rex babilonis misit ei lr̃as ⁊ munera p legatos suos. Ubi. iiij. re. xx. cap. dr ql elatus est in aduentu ip̄oz̄, intelige letícia inepta q̄ pcedit ex vana gl'ia, ⁊ electione mẽtis: vt exponit Nycolaus de lyra. Eo q̄ tãtus rex de tã longiq̄s ptibus miserit ad eũ tã solennes legatos ⁊ munera. Et qr Ezechias erat diues ⁊ inclitus vt de habens thesauros plurimos argenti, ⁊ auri ⁊ lapidis pretiosi ⁊ armorum diuersi gñis vt habetur. ij. Para. xxxij. c. Jõad sui ostẽtionẽ ⁊ iactãnã ostendit oẽs thesauros nũciis regis Babilonis ⁊ oẽz magnificentiã suã: vt scribit Esaie. xxxix. ⁊ iiij. Re. xx. c. Et sicut dr rabbi Salom̃. Nõ solũ oñdit eis ola q̄ erãt de thesauris suis ⁊ in domo sua: sz̄ et q̄ secretissime ac reuerentissime seruabãt in tẽplo: q̄ nullo mõ erãt gẽtilib⁹ oñdẽda. Sed p̄pter hmõi pctã elatiõis ⁊ iactãtie nõ fuit Ezechias tã graui lã guore a dño p̄ussus: qr ista post sanationem eius euenerũt: vt dicitur in locis p̄allegatis. Jdeo ad questionẽ diuersi diuersa dicunt. Nam rabbi Salomon opinatur q̄ Ezechias recusaueri vxorẽ accipere, quod quidem facere nõ debuit: ne linea Dauid in regno deficeret que in christo per succedentes generationes perpetuari debeat, ⁊ propter hoc fuit tam graui infirmitate a dño castigatus. Uñ cum languore fatigaretur (teste Josepho) rogauit deum vt ei paruo tempore vitam concederet donec filios habere posset. Cui misertus fuit deus, ⁊ accepit vxorem ex qua genuit Manassen. Et sicut scribit hiroñ, in. xj. lib. explanationum Esaie. cxxxvii. Eodem tempore Ezechias filios nõ habebat. Nã post mortem eius Manasses cum duodecim esset annorum regnare cepit in iudea. Ex quo perspicuũ est post tertiũ annum concesse vie Manassen esse generatum. Hec hieroñ. Sunt alij qui dicunt q̄ deus plerũq̄ corripit ⁊ castigat quos diligit. Et idcirco cum Ezechias esset vir iustus ac timens deũ fuit a dño castigatus ne rerum p̄sperarũ felicitate corruptus in luxuriã laberetur ac dei p̄cepta ꝓtemneret: sicut illi maiores nostri qui sepe vt ait Lactantius, his terrenis ac fragilibus bonis eneruati oberrauerunt ⁊ disciplinam legis vinculaq̄ rupe runt hinc hier. ad castriciam ñ ait. Scimus sanctos viros egrotationibus miseriis ac egestate torqueri. Et iterum magna ira est cum peccatoribus nõ irascitur deus. Uñ ⁊ in Ezechiele ad hiel'rm. Jam inquit non irascar tibi, zelus meus recessit a te. Jterum hie. in xj. lib. explationum Esaie super c. xxxvij. ait. Quẽ diligit dñs corripit, ⁊ castigat oẽm filiũ quem recipit. Ne

Ezechi. erat natura iustus, ⁊ ñ peccauit p̄ superbiã ⁊ iactãtiam Ezechias ex ratdines vide. ij. Parali. Ezechi. Rabbi. Salom̃.

Ad qõnẽ diuersi diuersa dicũt Rabbi Salomon. Joseph. hieroñ.

Alia opinio. Ezechi.

Lactantius. hieroo.

Opinio magistri hysto. & Pier.

eleuetur cor Ezechie post incredibiles triūphos infirmitate cor poris sui vilitatur & audit se esse moriturū vt conuersus ad dñm flectat sniaz. hec hie. Magr vo hystoriaz post hie. ōt q Ezechias post opinabilē ac incredibilē triūphuz de pcussiōe exercit⁹ sēnacherib ēpis scōz Josephū in .x.li. antiqtatis iudaice. ilj. Gratificas hostias cū oi pplo suo celebrauerit dño nō rñ sufficiētes aut dignas egit grās put tāte victorie merebatur. Nā & alo exultauit nec cānticū cantauit vt consueuerant antiqui pres in tā admirādis prodigijs. Uñ postēp filij israel liberati sunt de manu egiptioz transeūtes p mediū sicci maris, moyses cū eis decinit canticū dicens. Cāiem⁹ dño gl'iose cm magnificat⁹ est, equū & ascensorem piecit in mare. Exod. xv. c. Sic pariter Anna mr Samuelis: qz filium obtinuit a dño ēt cānticū edidit dicēs. Exultauit cor meū in dño. vt habetur. j. re. ij. Sic purissima vgo post mysterium incarnatiōis xpi p Gabrielē nobilissimū archāgelū denunciatum aureū edidit dicens. Magnificat aia mea dñz Luce. j. c. Sic zacharias: sic simeō: sic ceteri patres p susceptis bñfijs nobilissima ediderunt cantica. hinc Hie. in. xj. li explanationum Esaie prophete. c. xxxviij. ōt sic. Tradunt hebrei iō egrotasse ezechiam qm̄ post inauditā victoriā indeoz & Assirij regis interitum non cecinit laudes dño quas cecinit Moyses pharaone sub merio: & delbora interfecto sysara: & anna genitor samuele. Rursumq post corporis sanitatem & signi magnitudinem offerri alias occasionem superbie quam vt prudens & dei cultor vitare debuerat nec monstrare alienigenis diuitias suas quas deo tribuente possederat. Nam iuxta leges tropologie dicimus non mittendas margaritas ante porcos nec dādum sanctū canibus. hec hie. Idcircoillā debitā reuerētiā quā consueuerāt sci pres referre dño bonorum olim largitori non egit Ezechias qui mirabiliter ac inopinabiliter a terroribus sēnacherib l̄ liberatus ē. Et iō infirmitum sic egrotauit vsq ad mortem. Ad quē cū venisset Esaias & minaretur ei mortē dicēs. Dispone domui tue: qr morieris tu & non viues. At Ezechias audiēs vba Esaie ysternati⁹ alo ac fus⁹ in lachrimas puertit faciē suā ad pietē vt deuotius oraret. Et recognoscens se grauit deliqsse hūiliť orauit ad dñz & dixit. Obsecro dñe memento qso quō ambulauerim cora te in veritate & in corde pfecto, & qđ bonū est in oculis tuis fecerim. Nota q ista nō ōt Ezechias ad iactātiā: sed magis p grāz actionē vt exponit Nycolaus de Lyra post Hieronymum: q̄ recognesceret ex grā dei talia egisse. hic Hieronym⁹ in lib vbi supra ōt sic puertit Ezechias faciē suā ad parietē: qr ad tēplū ire non poterat ad parietem aūt tēpli iuxta qđ Salomon palatium extruxerat, vel absolute ad parietem ne lachrymas suas assistētib⁹ ostentare videretur. Aut certe iuxta Hieremiā ad cor suū parietem: cor appellat vt tota mente dominum deprecaretur. Et ait

Reqrit ad hystoriam Ezechias fudit Lachr.

Hieron. Idem. No. vba Hieron.

Obsecro dñe memẽto qso quo ambulauerim corã te in vitate & in corde pfecto, & qđ bonũ est in oculis tuis fecerim. Audiẽsq se moriturũ nõ precat vitã, & annos plurimos: sz in dei iudicio qđ velit pstare dimittit. Nouerat em̃ idcirco deo placuisse Salomonem, q annos vite nõ petierat ampliores: sed iratꝰ ad dñm narrat opa sua. Quo ambulauerit corã eo in vitate, & i corde pfecto. Felix qscia que afflictionis tpe bonoꝝ operũ recordat. Bti em̃ mũdo corde: qm̃ ipsũ deũ videbũt. Hec Hiero. Fleuit itaq; Ezechias fletu magno: vt dicitur Esaie xxxviij. c. Et iterũ iiij. Reg. xx. c. quasi dicat. O dñe deus si nunc peccaui per iactantiã aut elationẽ mẽtis, aut si nõ dignas gras: vt tua grãdia merent beneficia mihi seruo tuo largiter concessa. Obsecro indulge, parce, remitte. O clemẽtia miserẽtis dei. O felices lachrymę, q quas petõq; incẽdia extinguunt. Nam antequ egrederet Esaias mediam partẽ atrũ: & ecce factus est sermo dñi ad eũ dicẽs. Reuertere & dic Ezechie. Hec dicit dñs deus Dauid pris tui. Audiui orationem tuã, & vidi lachrymas tuas. Ecce sanaui te, die tertia ascendes tẽplũ dñi, & addã diebus tuis quindecim annos. Sed & de manu regis Assyrioꝝ, cuius reditũ times liberabo te, & ciuitatem hãc ppter me, & ppter Dauid seruũ meũ. Hieronymꝰ cõmemorãs hãc mirabilẽ cõuersionẽ Ezechiẽ epla ad thesiphonem vbicũ, que quidẽ epla incipit. Presumptionẽ meã excusare conarer dicit sic. Legimus Esaiã prophetã, & necessariũ Ezechie regis apiũ huic causę qramus exemplũ cui morituro anni. xv. ad superiorẽ vitã ppriis fletibus, & pphete pcibus augent. Quiq; accepta tanti muneris gra non petis, nõ voluptatibus, non delitijs: sed soli dño indultũ vite spatiũ humilis, & sanctus exhibuit. Hec Hiero. Liquet ergo ex dictis, q cognoscere seipm ac peccata sua est efficacissimũ remediũ ad placandũ iram oipotentis dei. Ad maiorẽ tñ euidentiã eoꝝ, que dicta sunt de dauid & Ezechia. Considerandũ est q iste Ezechias super oẽs reges veteris testamenti videtur laudibus extolli. Nam dicitur de eo iiij. Reg. c. xviij. sic Ezechias in dño deo suo speranit. Itaq; post eum nõ fuit similis ei de cunctis regibus Juda: sed neq; in his qui ante eũ fuerunt, hec ibi. Que verba nõ sunt sic intelligenda: vt Ezechias fuerit sanctior Dauid, qui fuit ante eũ. Vel Josia, qui fuit post eũ. Sed est sensus q inter reges nõ fuit sibi similis ei quo ad aliqua particularia. Sicut em̃ stella a stella differt in claritate teste Paul. ad Cor. xv. c. Sic hõ differt ab hoie quo ad q̃dam particularia desideria vel quo ad certas affectiones, aut priuatas gras. Vñ nusq; reperti sunt duo homines in corporali dispõne extoto sibi similes in quo maxime relucet sapiẽtia dei. Sed maior adhuc dña attendit in alabus nris quo ad virtutum merita. hinc Ouid. in. j. li. de arte amãdi, inqt. Pectoribꝰ mores tot sunt quot in orbe figure. Propterea Hieronymus in principio xj. lib. ex-

Ezechias recognouit se ipm, meruit indulgemiã.

Reuertit Esaias ad Ezechiã placatus.

Nota de Ezechia & dauid.

Ouidi⁹. Hieron⁹.

planationū Esa. ōt sic. Difficile imo impossibile est placere oībus. Nec tāta vultuū ꝫ habitꝰ diuersitas est. hec Hie. De ꝙlibet etiā sancto illud dici pōt Eccliā. xliij. Nō est inuētus silis illi, q̄ ꝓseruaret legē excelsi: sicut ergo in hūanis corpibus magne sunt dissimilitudines: sic in aliab⁹ maiores sunt morū varietates teste Marco Tullio. Et plerūq; diuersitatē corpoꝝ diuersitas sequit aiaꝝ. Et ideo cū ōr de Ezechia, q̄ nō fuit silis illi de cūctis regibus Juda. Intellige quo ad q̄dā particularia magna ac inusitata que egit. nam. iij. Reg. xviij. dicitur q̄ dissipauit ecclesias, et cōtriuit statuas et lucos succidit, et fregit serpentē Eneū, quē fecerat Moyses: cuius cā subdit. Siquidē vsq; ad illud tp̄s filij Jsrael adolebāt ei incēsum. Eo q̄ in aspectu illi⁹ filij Jsrael fuerunt sanati a morsibus serpentū. vt hꝫ Numeri xxj. c. Item iij. Reg. xix. c. et Esaie. xxxvij. c. dicit, q̄ ad pces ei⁹ angelus dñi vna nocte percussit. clxxxv. milia viroꝝ de exercitu sennacherib. Et iterum ad pces eius orauit Esaias, et retrocessit sol decē lineis in horologio Achā, per quas descenderat: vt hꝫ Esaie. xxxviij. c. et iij. Reg. xx. c. Plura alia admirāda Ezechias egit in q̄bus nemo ex regibus pōt dici silis illi. Sunt igit tres reges, qui valde placuerunt dño ꝓpter religiositatē suā: q̄ populos suos induxerūt ad pniam, et ad cultū vnius veri dei destruētes cultū idolatrie. Hi sunt Dauid Ezechias et Josias, in quoꝝ laudē dicit Eccli. xlix. c. Preter Dauid Ezechiā et Josiā oēs pcīm cōmiserūt. Intellige de pctō idolatrie vel in se vel in alīs: quia clare cōstat, q̄ nec Dauid, nec Ezechias pñt excusari a ceteris pcīis, de quibus hic supra mētio facta est. Hec de rege Ezechia dicta sufficiant.

Ecclīast.

Ezechias excedit oēs Reges q̄ ad aliq̄ particularia.

Mirāda egit Ezechias.

Nota q̄ tres Reges valde placuerūt deo.

Ecclīast.

¶ Exemplū de rege Nabuchodonosor, qui post innumerabiles impietates depositus fuit a dignitate regia et rabidus ac demēs effectus est. Sed tandem eleuans oculos ad celum in recordatione ꝓprie iniquitatis ingenuit: sicq; salutem adeptus fuit.

Mirāda dñr ō nabuchodonosor.

Magr̄ hystoriarum.

Nabuc. fuit bellicosissim⁹ et fuit flagellū dei.

Superest vt videamus de tertio rege: scz Nabuchodonosor, q̄ post multa scelera et pctā recognouit scīpm. Nam pniam suā agens tantas fudit lachrymas, q̄ ex nimijs fletibus oculi eius q̄si cāro facti sunt: vt ait magister hystoriaꝝ. Hic igitur Nabuchodonosor instrumētum fuit diuine iustitie. Vir bellicosus fortunatissimus ac victoriosissimus, quem deus sicut virgam furoris sui ad flagellandū ꝓp̄lm Jsrael ac gētes plurimas. Jdeo Hiere. xxv. c. dñs vocat eum seruū suū dicit. Hec dicit dñs deus exercituū: pro eo q̄ nō audiuistis verba mea: ecce ego mittā et assumā Nabuchodonosor regē Babylonis seruū meū super terrā istā et super habitatores eius, et sup oēs nationes que in circuitu illius sunt. Nota q̄ iniustis ꝛ̄bis Nabuchodonosor qui erat idolatra, et gentilis dicitur seruus dei inq̄ntum exequebat diuinā iustitiā. Hinc Hiero. in. v. li. explanationū Hieremie ꝓphe ad Eusebiū. Sup

hoc passu ꝺt sic. Dñs vocat seruū suū nabuchodonosor nō sicut seruus vocatus vt ꝓphe ⁊ oēs scti q̄ vere seruiūt ꝺño. Sed quō in euersione hierl̄m ꝺñi seruiat voluntati. Scꝺm q̄ ⁊ apls loq̄t q̄s tradit satha̅e vt discāt nō blasphemare. In aḋlonḡ aūt parte eē caldeos iuxta sitū hierl̄m nulli dubiū ē: hec hie. Propterea diuersimode scripture sacre loquunt̄ de illo: nūc bona nūc mala. Cuius gesta in plerisq; locis habent̄ signāter in li. Judith. j. ij. iij. iiij. ⁊. v. c. Et iere. in iij. li. Reg. xxiiij ⁊ xxv. ca. Et iā in. ij. Paralipo. xxxvj. ca. Iterum in. iij. lib. Esdre. j. ca. Et Dañ j. ꝙ. iij. ⁊. iiij. c. Sed q̄q̄d dicaṫ de eo hoc vere est q̄ nabuchodonosor excecatus spbia istud opus misterij dei sic ordinātis voluit attribuere sue potētie faciens ex arrogātia ⁊ elatione atq; odio psonarū qꝺ facere debuisset ex obediētia dei tm̄ ideo fraudulenter se habuit in officio suo. Propter qꝺ hie. xlvij. c. ꝺt sic: Maledict⁹ hō q̄ facit opus dei fraudulēter Et maledictus q̄ phibz gladiū suū a sanguine. hecī. Intellige q̄ ille q̄ peṙ iniuste p vltione quā iubet deus exeq̄ ꝺt maledictus: vt exponit Robertus holcoth. ꝙ nabuchodonosor pugnauit ꝺ arphaxat regē medoꝝ q̄ subiugauerat multas gētes imperio suo in cāpo magno circa eufratē, ⁊ ex toto debellauit. Ideo ex tā solēni victoria exaltatū est regnū Nabuchodonosor ⁊ cor eius eleuatum est nimis. Tādem post plūma bella obtinuit puincias ⁊ regna multa. Et sicut ꝺī Judich ij. c. Timor illius cecideṙit super oēs habitantes terram. Sꝫ q̄ frena psperitas facit plerunq; hoiem a rōne deuoluere ⁊ soluit hūanas mentes. Idcirco nabuchodonosor postq̄ adeptꝰ est monarchiā totius oriētis: elatus in maximā supbiā ruit ⁊ in mētis cecitatē: sic vt nō erubuerit diuinū sibi honorē vsurpare. vñ Judith. iij. c. ꝺt q̄ ipe precepit oēs deos terre exterminare vt ipe solus diceret deus. Et Dañ. iij. c. scribit. Quatr nabuc. fecit statuā aureā. lx. cubitoꝝ quā statuit in cāmpo puincie babylonis: vt a cunctis populis tribusꝰ ⁊ linguis adoraretur. Intellige hic q̄ iō hec fecit vt ipe i illa statua adoraret: vt exponit hier. Uñ in explanatione super Danielē pphetam ad Pāmachiū ⁊ Marcellam super illud Dañ. iij. ca. Nabuch. fecit statuā aureā dicit sic. Uelox obliuio veritatis: vt qui dudū seruum dei quasi deum adorauerat nunc statuā fieri sibi iubet vt ipse adoraret in statua: q̄ aute aurea sit ⁊ infiniti pōderis illud in causa est vt stuporem videntibus creet: ⁊ res inanis adoretur vt deus dum vnusquisq; suā consecrat auaritiā. Hec. hie Sic de Gayo cesare refert Josephus in. xvij. li. antiquitatis iudaice. c. xvj q̄. pre magnitudine dignitatis hūanū pdidit intellectum: ⁊ sese volebat diuinitate q̄ vera est honorari. ⁊ in. c. xix. eiusꝺ. li. scribit Josephꝰ q̄ idē gayus imperator iussit vt simulachrū eius erigeret in tēplo dei hierosolymis: cuius hoc scelus nō pfecerit Gayus vt ꝺt ibidē. Et q̄ pcm̄ idololatrie est olim petōq; grauissimum ac per

Hieronymus. Scriptura sacra diuersa loquitur de nabuch. No totū Hierem. Nabuc. pugnauit ꝙ arphaxat ⁊ debellauit eū. Judith. Na. eleuauit i supbiā ⁊ q̄rit diuinū honorem. Daniel. Nabuc. fecit statuā aureā am ⁊ q̄rit in ea adorari. Hieron. Josephꝰ de Gayo cesare. Josephꝰ nabuch. humiliat Daniel.

maxime deo exosum. Idcirco deus q̄ excelsus est, ⁊ humilia respicit hunc superbissimū regē deposuit a sede magnitudinis sue. Et qui p̄sumpsit fieri deꝰ factus est bestialis. nā teste Dañ.iij.c. Cum semel nabuchodonosor in aulā Babylonis cū p̄cipibus ac militibus pluribꝰ deambularet, ⁊ velut alter Lucifer erectus in superbiā dixit. Nōne hec est Babylō ciuitas magna, quā ego edificaui in robore fortitudinis mee.et in gl'ia decoris mei.q.d. Quis mihi par in orbe toto? Quis resistere. Quis nocere. Quis deiicere me poterit? Cū adhuc sermo esset in ore eius: ⁊ ecce vox de celo publice cunctis audiētibus irruit sup eū dicēs. Tibi dicit Nabuch. Regnū tuū trāsibit a te, ⁊ ab hoīibus eiicieris: ⁊ cū bestijs ⁊ feris erit habitatio tua. Fenū quasi bos comedes: ⁊ septē tpa mutabuntur sup te donec scias, q̄ dñetur excelsus in regno hoīm, ⁊ cuicūq; voluerit det illud Dañ.iij.c. Tunc subito eadē hora alienatus mēte demēs, furēs, ac rabidus effectus est, ⁊ ab hoīibus abiectus, ⁊ fenū vt bos comedit donec capilli eius in similitudinē aquilaꝝ crescerēt: qr nō tondebaī ⁊ vngues eiꝰ q̄si vngues auiū. Itaq; quicq̄d per Danielē denūtiatum fuerat ad purū cōpletū est. hinc Hier. in explanatione sup Danielē.iiij.c. dicit sic. Hystoria quidē manifesta est, ⁊ nō magna interpretatione indiget q̄ ad offensam dei Nabucho. ꝓlus in amentiā septē annis inter bruta alalia vixerit herbarum radicibus, ac postea mia dei restitutus in regnū laudauerit, ⁊ glorificauerit regē celi. Quia ola opa eius ꝛa ⁊ vie eius iudicia, ⁊ gradientes in superbia humiliare. hec Hier. ¶ Circa hāc hystoriā ac tam stupendā noūitatem factā de isto Nabucho. qr celsitudine regie dignitatis in tantā miseriā egestatis ac feriatis cōuersus est. occurrūt multe dubietates. Et primo cū esset potētissimus habēs amicos consanguineos, seruos principes ac milites innumerabiles q̄o p̄missus est tanto tpe discurrere per siluas ⁊ cāpos: cur saltē non fuit a principibus ac militibus suis reclusus in aliquo loco vel ligatus: vt decētius ob regiā dignitatē conseruaret. Pro rñsione nota q̄ hystoria est ꝛa: vt dicunt oēs doctores catholici. Hec est locutio parabolica: vt quidā heretici dicere presumpserunt, quos pulchre ac valde reprobat Hier in explanatione sup Danielem.iiij.c. Quia ergo Nabucho felicitate rerum ꝓsperaꝝ depranatus, atq; ex superbia in totum excecatus fuit. Adeo vt nec regiā dignitatē: nec dñium suū a dño recognosceret: sed potius insaniens diuinū sibi honorē vsurpauit. Idcirco vt cuncti reges ac principes suo exēplo totam virtutē sui dñij dependere a dño deo tanq̄ sui ministri firmiter crederent, repente in dementiam cecidit, ⁊ secundū suam imaginationē in bestiam translatus est. Intellige qr videbaī sibi q̄ esset bestia. Nō ergo corporis mutationem: sed mētis alienationē passus est: vt exponit Hiero. super Dañ. ⁊ scribit Tho. ad regem Cypri in.ij. lib. de regimine princi-

Quanta fuerit superbia Nabuchod.

Deus deiecit irruit sup nabucho.

Nabuc. efficit rabidus et cōuertit in bestiā quo hoc intelligit.

Hiero.

ptam.c.xv.Idē.dicit magr hystoriarū adiū gēsq; ēt ablatus fuit ei vsus lingue ad loquēdū.Quāta aūt fuerit illa demētia,ostendit hie.in explanatione sup Dan.iiij.c: vbi ōt sic Magna miserie ꝙsolatio qñ in tormētis positus sit ꝓspera fecutura .qñq; nabuchodonosor tāti furoris sit ⁊ amētie vt maloꝝ tpe bonoꝝ q̄ ei deꝰ ꝓmiserat nō fuerit recordat⁹.hec hie. Quare aūt nō fuerit reclusus ab inimicis vel seruis suis in cōpedib⁹ aut ligatus cathenis vt solēt furentes ac demētes.Dr ad hoc q̄ daniel q̄ florebat illis diebꝰ publice cūctis ppīs diuulgabat vt sup tā grandi nouitate facta in rege suo nullo mō admirarent.Quoꝝ q̄ēr rex regū ⁊ dns dñantiū:hec oīa fuste ꝓmiserit euenire illi vt seipsuz recognosceret:qr scriptū est.Imple facies eoꝝ ignominia,⁊ quer nomē tuū deꝰ.Ideo solet dns deponere potētes de sede ⁊ exaltare hūiles,adūcēs q̄ tādē pacta pnia in regnū restituerēt. Nā qñq; vbi abūdauit petm̄ supabūdat diuina gr̄a.Suedebat quoq; ne illū recluderēt aut ligarēt:sz per cāpos ⁊ siluas discurrere permitterēt tū vt cōpleretur oraculū vocis prophetice:tū qr dns curā sui geretet ne a bestijs occideret.Etiā cū esset furibundus ac demens forsitan ex liguamine aut contritione egritudo ipsa magis grauari posset.Si aūt aliqs q̄reret quō credibile est nabucho.tāto tpe comederit fenū vel herbam q̄si bos cū fuisset more regio delicate nutrit⁹.Rnde sic.Ista furibunda rabies a q̄ detinebat sic ipsum immutauit vt q̄ prius erāt ei aspa ac difficilia in tali dementia essent ꝓta atq; facilia.furia em̄ ꝯm hie.vbi supꝝ facit hoiem multa agere ⁊ pati.Dr em̄ furia a ferio quia ferit corda hoim ⁊ reddit ea ꝓmota. Ideo aliqua sunt de'ectabilia homini furioso que sano sunt horribilia hinc Hiero.in explanatione super Dan.iiij.c.dicit sic.Quis enim amentes homines non cernat instar brutorum animantiū agris vinere locisq; siluestribus:vt cuncta pretereant que incredibiliora:⁊ grece ⁊ romane hystorie accidisse hominibus prodiderint. Scillam quoq; et chimeram ydeam quoque atq; centauros ,aues ⁊ feras, flores ⁊ arbores,stellas ⁊ lapides factos ex hominibus narrant fabule. Quid mirum est si ad ostendendam potentiam dei ⁊ humiliandam regum superbiā:hoc dei iudicio sit peractum.hec hie. Videmus etiam mulieres pregnantes in quibus est deordinata natura,comedere nociua,vt carbones ⁊ terram ⁊ plura immunda,⁊ corrupta.Cogita insuper qualiter principes ac milites necnon populi omnes videntes dominū suum quasi monstrum stabant stupefacti.Ideo dicit.magister hystoriarū q̄ multi egrediebantur:⁊ videbant eum per campos ⁊ siluas discurrere.Solus Daniel non egrediebatur:quia toto tempore alienationis eius orationi pro eo vacabat.Principes quoq; suos horabatur vt clementer populos regerent vsq;que in regnum restitueretur.Iterum magister hystoriarum subiungit q̄ ad pre-

Questio danie.florebat tpe na.dan. predixit oīa q̄ euenerūt de nabuch.

Qō hie. furia mutat naturā hoīs. Hiero.

Populi mirabāt de nabu. mak hist.

ces danielis anni septē ꝺs quotidie ꝓdixerat in septē mēses verſi
ſunt. Jn quib⁹. xl. diebus inſaniā patiebatur: z poſt alios. xl. re
uerſus ad cor ſuū flebat ac ſuſpirabat deo, z itez per alios. xl. re
uer. ebaꝫ in inſaniā donec ſeptē mēſes ꝙplerētur. Poſt ꝺerenoca
tus eſt. Nō tñ regnauit: ſz ſtatuti ſunt ꝓ eo septē iudices z vſq
ad finē septē annoꝝ pniam egit. Panē z carnē nō comedēs z vi
nū nō bibēs leguminib⁹ tm vtebaꝫ z herbis iuxta cōſilū Danie
lis. hec magr hyſtoriarū. Tādē ꝙpleto septē annoꝝ ſpacio. Na
buchodonoſor ſeipſum vere hūiliauit. Jdeo tā oculos corpis q̄
mētis leuauit ad celū atq; recordatione ſuaꝝ iniqtatū ingenuit
Hinc Hier. in explanatione ſuper Danielē ōt ſic: niſi oculos le
uaſſet ad celū ſenſum priſtinū nō recepiſſet. Qñ aūt dicit ſenſuz
ſibi redditū oſtdit nō formā ſe amiſiſſe ſed mentē. Hec Hiero ñ.
Jdcirco de reſtitutione ſui in gradū priſtinū ipſe Nabuchodo
noſor de ſe ita inquit vt ſcribitur in Daniele. iiij. ca. Jgitur poſt
finē dierū ego Nabuchodonoſor oculos meos ad celū leuaui: z
ſenſus meus redditus eſt mihi z altiſſimo benedixi: z viuētem
in ſempiternū laudaui z glorificaui: qz poteſtas eius poteſtas
eterna: in ipſo tēpore ſenſus meus reuerſus eſt ad me z ad hono
rē regni mei decorēq; perueni. Et figura mea reuerſa eſt ad me.
Et optimates mei z magiſtratus mei requiſierūt me z in regno
meo reſtitutus ſum: z magnificentia ampliot addita eſt michi.
Nūc igitur ego Nabuchodonoſor laudo z magnifico z glorifi
co regem celi: qz omnia opera eius vera: z oēs vie eius iudicia: z
gradientes in ſuperbia pōt humiliare. hec ola Daniel in perſona
Nabuchodonoſor. Patet ita ex dictis quanti valoris ac meriti
ſit ſeipſum ac ꝓpias iniqtates recognoſcere: qz ex hoc ſola Na
buchodonoſor ſaluatus eſt. hinc Hie. in explanatiōe ſuper Da
nielē. iiij. c. pertractās illuſt. Forſitā ignoſcet de⁹ dilectis ſuis ita
inqt. Cū btūs Daniel, preſcius futurorū de ſnia dei dubitet rē te
merariā faciūt q audacter pctōribus indulgētiā pollicētur qui
leuiora petā cōmiſerūt. Legimus in hieremia p̄ceptū ꝓpho iu
deoꝝ: vt orēt pro babylone qz in pace coꝝ ſit pax captiuoꝝ. hec
Hie. Et iterū ſcribēs Hieronymus ad athletam de reſtitutione
paule filie ſue in epiſtola q̄ incipit. Btūs apls ſcribit ad Cor. ibi
em dicit Hiero. Nabuchodonoſor ſaluū: ita inquiēs. Nūq; eſt
ſera cōfeſſio: latro de cruce trāſit in paradiſum: nabuchodono
ſor rex babylonis poſt effrenationē corpis z belluaꝝ in heremo
cōuictū mentē recepit ſanā. hec Hie. Augu. quoq; idē tenet. Jō.
xriſi. q. iiij. c. Nabuchodonoſor, dicit ſic Nabuchodonoſor pe
nitētiā meruit fructuoſaz. Nōne poſt innumeras impietates fla
gellatus penituit z regnū qđ ꝓdiderat rurſus accepit. Pharao
aūt in ipſis eſt flagellis durior effectus z periit. Hic michi ratio
nē reddat q diuinū ꝓſiliū nimiū alte ſapiēti corde diſiudicat. Cur
medicamentū vnius medici manu confectū alij ad interitū: alij

Nabuc. ſeipm re cogſcēs e leuatoculos ad ce lum.

Hieroñ. Nab. mlt ta ōt de ſe z puo cat cnn= cios ad peniten= tiam.

Hieroñ.

Hieroñ.

Auguſt. Quare nabu. ſal uatus ē z quare pharao dānatur.

valuerit ad salutē? Nisi qz xpi bon⁹ odor sumus, alijs est odor vite i vitā: alijs ē odor mortis in mortē. Quātū ad naturā ambo hoies erāt ēqtū ad dignitatē ābo reges: ēqtū ad causaz captiuū dei ppl'm possidebāt: quātū ad penā ambo flagllis clemēter admoniti. Quid g fines eorū fecit esse diuersos. Nisi qz vn⁹ de mas nū sentiēs i recordatiōe pprie iniqtatis ingemuit. Alterno ꝯ dei miam vitatē pugnauit arbitrio. hec Augu. Et pariter scriptura sacra tenet in fauorē salutis. Nabu. Nā terminat hystoriā ei⁹ in vera ꝓfessione, hūilitate, penitētia ac sui cognitione. Jō saluatus est. Hec de trib⁹ regib⁹ magnis petōribus, z penitētib⁹ vez Dō Ezech. z Nabuc. p recreatione peccatricis ale dicta sufficiant.

¶ De seraphica peccatrice maria Magdalena ō rememorans se grauia cōmisisse dolore cordis expauit, deinde facta in lachrymas mirandam egit penitētiam. Et plura tanguntur que excitant peccatorem ad spem impetrandi fiduciam.

Dictis ꝯ diximus de tribus regib⁹ qui per cognitionē sui mirabiliter saluati sunt. Dignū est vt de seraphica ac de nobilissima Magdalena que toti mūdo exē plū penitētie data est: aliqua subiungamus. Q̄ z ipsa rememorans iniquitates suas ingemuit ad dñm: ac subito flauit spūs eius z fluxerūt aque in abūdantia z torrētes inūdauerūt. hec igitur seipsam vero cordis examine recognoscens dignam penitudinē incitauit: atq; ad tantā sublimitatem gr̄e ppter excellētiā cōtritionis sue puenit: vtin eterna gl'ia supēctos angelox cohortes: cherubin ac seraphin post purissimā virginē collocari meruerit: Sed videam⁹ q̄ arte aut industria ad id peruenerit: paucis accipe. Nam z ipsa post varios lapsus hūane fragilitatis rememorās se grauia commisisse, vehemēter ingemuit ac ac dolore cordis expauit. Deinde cogitans a ēqta gl'ia lapsa fuerat valde de se erubuit. Jō q̄si egra ad remediū salutis cucurrit. Jbiq; effusis crinibus, flexis genibus deiectis luminibus sacros pedes christi arctis stringens cōplexibus eos lachrymarū imbribus lauit. Atq; in hunc modū se totaliter in ligna ōndens post tergū, dñi Jesu suffusum pudore ac merore vultū tenebat. sicq; tota tristis voce lugubri miam a dño pcabatur. Cui tādē pro redēptione suox facinox: nō aurū: nō argētū nō lapides pciosos: nō cetera bona fallacia: sed multo potiꝰ de intimis visceribus lōga suspira trahens atq; salutaribus intra z succēsa, singultibus amaros fletus: veros gemit⁹: pia lamēta ac dulces lachrymas obtulit: sicq; felleos humores petōrum a stomacho languētis ale enomere digna fuit. Jgitur in vera penitudine sic accēsa exarsit in christi amorem. At subito meretrix z adultera: arrogās superba effecta est hūilior ac honestior ꝑginibus. Tāta quippe abūdātia lachrymarū ex vehemētia cōtritiōis ab oculis eius fluxit vt lauare potuerit pedes vnius hois

Scripture sacre testionib⁹ p salute eius.

Maria magda. p pniam exultat sup oēs angelos.

Mirabil' ꝓuersio Marie Magda. No. totū

Maria Magda. fudit abundantiam lachrymarum.

xpi nudis pedib⁹ incedētis. O felices gemit⁹ p̄ quos petōrū in-
cēdia extinguūt. Sed magis o felices lachrime seraphice pec-
catricis q̄d tergēndum sordes totus liquitat⁹ frutē sacri ha-
Gregor. buere baptismatis. Hlemoralio doc. Greg hui⁹ serissime peccatri
cis p̄uilegiatā cōuersionē p̄tractās in omelia ciusdē dicit sic. Co
gitāti mihi de marie pnia fiere magis licet q̄ aliq̄d dicere. C nu⁹
essem vel sareū pectus ille hui⁹ pecatrices lachrymē ad exēplū pe
nitēdi nō emolliāt. Cōsidera aut nāq̄ q̄d fecit t noluit moderari
q̄d faceret. Sup cōuiuātes ingressa est nō iussa venit inter epu
nō erubescit. Sed ecce q̄ turpitudinis sue maculas aspexit la-
uāda ad fontē cucurrit, conuiuātes nō erubuit. Nā q̄ semetipsa⁹
Hieron. grauiter erubescat intus nihil ē credidit: q̄d vereūdaret foris.
Hec gre. Etiā p̄ doct⁹ hie. oñdit. q̄ta fuerit efficacia p̄nitiōis
ac fletus lachrymar⁹ hui⁹ felicissime peccatricis scribēs ad furiā
in epla q̄ incipit Obsecras lris t supplīciter deprecaris. Ita dicēs
Meretrix illa in euāgelio baptizata lachrymis suis. Et crine q̄
multos ante deceperat pedes dñi tergēs saluata ē. Nō habuit
crispātes mitras nec tridentes calceolos nec orbes fulgi-
tos. Quāto enī fedior tanto pulchrior fuit hec Hie. Excellētiam
q̄noq̄ fidei ciusdē peccatricis vigilāriā sollicitudinē dilectionē,
ac viuacitatē ardētissime charitatis describit Hie. in epla ad p̄n
cipiā in exp̄one illius p̄i Eructauit cor meū. Epla incipit. Scio
me p̄ncipia in x̄po filia: vbi extollit ac magnificat mariā magd.
sup oēs apl̄os sic dicens. Sacerdotes t iudei crucifixerunt filiū
dei: t ma. mag. ploral ad crucē vnguēta par q̄rit in tumulo hor
tolanū interrogat dñm recogn̄scit p̄git ad apl̄os reptū nunciat il
li dubitāt ista q̄sidit. Uere p̄rg⁹ vere turris candoris t libani q̄
Augusti. respicit faciem damasci sanguinē vex saluatoris ad scīpturam
Ambro. p̄uocantem. Hier. Taceo tubas spūsceti. Aug t Amb. ac cetera
t ceti do ecclesie luminaria t nō solū vehementiū p̄nitentie abundantiū
ctoresmi lachrymarū mirādam penitentiā tante peccatricis stupent: sed
rāda di- p̄pter excellentiā suor⁹ carismatū nūc laudib⁹ prophetic⁹ nūc
cūtō illa angelicis virtutibus nūc vo apl̄icis p̄uilegiis illā asserūt dñme
Frācisc⁹ ritā. Illustris q̄q̄ frācisc⁹ petrarcha vir tā in diuinis scripturis
petrar- q̄ secularib⁹ lris eruditissim⁹. Rhetor q̄q̄ phs ac poeta celeber
cha mag rimus fuit. hic per oēm tp̄s vite sue mariā Magda. mira reueren
dalene tia coluit dicens dignū esse peccatorē ad peccatricem recurrere.
mira re- Cuius meritissima gesta vt correctius imitari posset, suo exēplo
uerentia vitā solitariā aggressus ē. In q̄ vsq̄ ad mortē tā i oīonib⁹ q̄m e
coluit. ditatiōibus atq̄ acerrimis sacr⁹ lr⁹ studijs p̄seuerauit: t si
La⁹ frā cut relatu digno p̄cipere potui in heremitorio suo agritam obūt
cisci pe- in dño. Uir olim p̄culdubio suo tp̄e disertiss⁹, ac doctissimus
trar. Multa q̄q̄ volumina memoratu dignissima stilo elegātissimo
scripsit: q̄d⁹ uomē sui immortale posteris reliq̄t. Sz q̄ tā dign⁹

vir seculat q̄ pluribꝰ annis amore cuiusdā adolescētule fuerit capt⁹ quā ipse laurā nominat q̄ prius loreta dicebat. Procul amore tā graues q̄relas flebiles voces estuātia desideria lamēta plurima t nūc leta nūc tristia nūc ad astra rapit subito in terrā psternit de extremo in extremū a calido in frigidū a luce in tenebras ptransit. Nūc maria trāsgredit: nunc vrbes discurrit t velut ipatiēs ꝓfingit se nō posse accipe neq̄ de possibilitate solatiū neq̄ ex difficultate remediū more illorū q̄ vicia carnis furibundo impetu sequūt quorū natura est ignorare iudiciū: modū nescire, rōe multotiēs carere: nec aliō cogitare q̄ qō diligūt. hō falsum est t tā dignus vt iniuriā patit: nā credim⁹ hmōi, ꝙ hostates de industria q̄rūdā machinatas de qb⁹ intelligit illō. Hie in epla ad furiā q̄ ait. maloꝝ solatiū est bonos carpere dū peccātiū mānitudie putāt culpā minui ōlictoꝝ. sz in ignis stipule cito cō quescit t exūdās flāma deficiēt: bꝰ nutrimētis paulati emouit: mihi credē ait hie Non est eiusō viri aureos numos ꝓbare vina degustāt t ꝓphas itelliget nec possumus vt idē testat op⁹ pare cōedere bibere ad saturitatē veste pla rubicūdis gēmis icedere vroꝝ adherere ā pleribus t spectari igētia. Non ei hūana mēs pōt este libera ad cōtēplādū celestia q̄ desiderijs carnalibus in hiat. Pura est t scīā scptura sacra ideo cū puritate cordis est q̄rēda. Recti g̃ laurea quā frācisc⁹ petrarca vnicā in toto orbe fuisse testat nō lubricā adolescētulā sz figurā alicuius virtutis re ꝓsentat. Uel coronā victorie desigt q̄ ipōit legitie certāti aut sapiētiā denotat q̄ caro corde diligēda est eo q̄ ipsa sola nos btōs efficiat. Dū itaq̄ tā dign⁹ vir in hūanis vita fugeret atq̄ ola loca i qb⁹ btissima. Mag̃ uersata fuit reuerēt lustraret. Tādē ad spelūcā illā deuotissimā in q̄ suā pigit pnam declinauit Ibiq̄ paucis dieb⁹ in lachrymis ad deuotionē pmanēs ob sue pegrinatiōis memoriā. xxxvj ihūs per mob oīonis ornatissime edidit q̄s q̄dē ego ipe cū eāō spelūcā cū vistarē ab exē plari i oratorio illicappēso pene iā obliterato vix trāscribere potui. Mā loc⁹ ille hūid⁹est valde vt pote in rupe altissia in q̄ ꝓtinue sunt stillantia ꝙa q̄ hūiditas mī est corruptiōis hec sunt caria q̄ infra subiūgo fā ob reuerētiā seraphice peccatricis q̄ ei⁹ q̄ edidit. Dulcis amica dei lachrymis iflectere nīs. Atq̄ hūiles atīē de pces nīq̄ saluti. Cōsule, Māq̄ potes: nec eīn tibi tā gere frustra. Permissū gemituq̄ pedes perfundere sacros, Et nitidis siccare comis fereq̄ oscula plantis. Inq̄ caput dñi pretiosos spargere odores. nec tibi cōgressus ꝓmos amore resurgēs: t voces audire suas Nec timēbra videre. Immortale decꝰ lumē hitura p euuz. Nec quicq̄ dedit etherei rex xps olimpi. Uiderat ille crucī herentem nec dira pauentem: Judaice tormenta manus turbeq̄ furētis Jurgia t insultus equantes verbas linguas. Sed mestem intrepidāq̄ simul digitisq̄ cruētos Tractantem clauos implentem vulnera fletu. Pectora tondentem violentis candida pugnis.

Frācisc⁹ petrarcha furiā patitur. Hieronymus.

Laurea q̄d reōsēt tat q̄d significat.

Frācisc⁹ petrarca venerat loca sacra magda.

Carmia ornatissima a frācisco petrarcha t laudēmarie Magdalene.

Uellentem flauos manibus sine mora capillos
Uiderat, hec inquam dum pectora fida fuerum
Diffugerent pellente metu memor ergo remisit.
Te primum ante alios: tibi se prius obtulit vni.
Te quoq; digressus terris & astra reuersus
Bis tria lustra sibi nunc̄q; mortalis egentem
Rupe sub hac aluit: tam longo in tempore soli
Diuinis contenta epulis: & rore salubri.
Hec domus antra tibi stillantibus humida saxis
Horrifico tenebrosa situ tecta aurea regum
Delicias omnes ac vitia vicerat arua
Hic inclusa libens longis vestita capillis.
Veste carens alia terdenos pasta decēbres Diceris: hic non fracta gelu nec victa pauore. Nanc̄q fames frigus durū quoq; saxa cubile Dulcia fecit amor spesq; altopectore fixa. Hic hominū non visa oculis, stipata cateruis Angelicis: septēq; die subiecta per oras. Celestes audire choros alterna canētes Carmina: corporeo de carcere digna fuisti.

Cassiodo. de latrone qui cum xpō crucifix⁹ est.

Petrus rauen.

Paulus.

Leo papa

¶ Hec de beatissima ac sctissima maria Magdalē dicta sunt vt peccatrix ala exēplo eius ad cogitādū petā sua magis ac magis excitet: atq; ad spē ipetrādi fiduciā alet. Nemo ḡ diffidat null⁹ desperet: null⁹ deficiat, si aut cupiditate vict⁹ aut libe impulsus aut errore decept⁹ aut vi coact⁹ ad iniustitie viā lapsus est: qr te ste Lactantio pōt reduci ac liberari: si eū pēteat actorū & ad meliora conuersus satisfaciat deo. Hinc Cassio. sup illud psal. Pro nihilo saluos facies illos. ōt sic: dd eīn meruit latro vt sic padisuz velocit introiret Quid publican⁹ q̄ repēte de tēplo absolutus exiuit. Ille dedit cfessionis subitū votū q̄ donauit & p̄miū. Et petr⁹ rauēnas in ser. ait Quis in scło peccauit enormi⁹ paulo: qs in religione ḡui⁹ petro. Illi tñ p phiaz meruēr assecq̄ nō solū mysteriū: sz magisteriū scitatis Propterea paulus aplūs cōsiderās occulta mysteria dei fatet se olim debitorē dicēs ad Rom. j. Grecis & barbar⁹ sapiētib⁹ & insipiētib⁹ debitor sū. Siqdē alios q̄ plurimos ḡuissimos pctōres nouim⁹ vere ppe recognitionis ad penitudis optios mores trāsisse de pessimis: teste leone papa. Ex ebriosis sobrios, ex crudelib⁹ misericordes: ex rapacib⁹ largos, ex incontinētib⁹ castos, ex iracūdis placitos: ex tenacib⁹ liberales, ex loq̄cibus taciturnos: ex timidis audaces: ex negligētibus sollicitos: ex superbissimis clementissimos: ex ferocibus factos esse tranq̄llos. Nam q̄s viles fecit carnalis cōcupiscentia nescimus q̄q; speciosos spūalis sit factura grā. Sit ḡ omnis hō sctūs & benign⁹. Btūs q̄dē vt declinet phibita. Benign⁹ vt faciat ipcepta. Et sicut ait petrus rauēnas. Multa sunt q̄ de iudicio dei homines ignorant: qr forte que vos laudat, ille reprehēdit: & qui vos reprehēditis, ille laudabit. hic hie. ad thesipōitē vbi cun-

Recognitio mirāda operatur.

epla lcipit. Presumptionē meā excusare conarer. ita inqt, qs hic ꝑsumptiōis spūs, qui tantā in alo nr̄o opaī audaciā: vt cū sctos hoies de leuib⁹ ēt culpis videam⁹ cē punites nō q̄die i maioribꝫ plurib⁹ delinquētes ēt nos i media dānatione fore credamus ꝙꝙ leue nūꝙ sit deū ēt i exiguo ꝛrenere q̄ nō tm̄ ad q̄litatē pcti respicit: sz ad psone ꝛrēptū. Propt̄ qđ hoī nō solū intēdē dū est q̄le sit qđ iubet; sz ꝙt⁹ sit ille q̄ iubet. Excludit ꝝ loco vulgar⁹ illa snia quā mihi suo iudicio religiosi, ꝛ q̄ sibi sapiēies videnī dicere solēt. Sufficit nob⁹ vt nō crialia petā ꝛ maiora faciam⁹: facil̄ est eis omissio mino ꝫ delicto ꝫ. Qui dū aīali sapia occupāt alos spūalē itelligētiā ꝛ psuetudinē diuine legis ignorāt, q̄ sepe pctm̄ ostēdit qđ nob⁹ nō vī esse pctm̄: ꝛ illic pietatē facit vbi nos opus impietat⁹ ostēdim⁹. Saul ꝛ Josaphat reges fuer̄t ppli isrl̄, ꝛ dū mīam his qs de⁹ oderat ꝑstiterūt dei offensam ope pietat⁹ icurrunt. ꝛ Jrio phinees filijꝫ Leui gratiā dei hūana cede, ꝛ suo ꝫ pricidio meruerūt. Uides ꝙtū ab hūanis sensib⁹ ꝑ nr̄am imperitiā discrepat diuia snia: vt nob⁹ interdū celest⁹ iudic⁹ dispēsatio nem nesciētib⁹ iniusta videanī, q̄ ꝑ cārū snīam iuste sat⁹ ꝛ recte facta ꝓbanī. Rursum ea q̄ nr̄o iudicio bona ꝓbanī apud deum plerūꝙ reproba ꝛ ingrata videnī. Quis hodie Abrahe exēplo innoxiū volēs trucidare ꝛ filiū, hūano iudicio nō crederet̄ insanus? Ecōtra. Quis in tactu arche diule imitat⁹ Oza hoim snia dānaret̄? Hec Hier. Qua snia apte datur intelligi ꝙ difficile sit ferre iudiciū, ꝛ de statu salutis vniuscuiusꝙ temere iudicare. Jō q̄ se existimat stare: videat ne cadat: qi ꝑsumptuosis ac lupbis ꝓpositis ꝓ os ꝛitatis ór. Amē dico vobis. Publicani ꝛ meretrices ꝓcedēt vos in regno celoꝝ. Propterea moralis doct. Greg. reddens nos cautos ꝓponit nobis mirabile exēplū de Stephano ꝛ Paulo. Nam cū Stephanus ꝓsentiēte imo adiuāte Paulo lapidaret̄; Tunc Stephan⁹ erat oīno bonus. ꝛ Paul⁹ videbaī penit⁹ mal⁹. Et tm̄ in ꝓspectu dei Paulus, q̄ sic videbaī mal⁹ erat Stephano nō solū merito: sed etiā ꝑmio ꝓponendus. Jdeo Hier. scribēs ad furiā de ꝛginitate seruāda in epla, q̄ incipit obsecras lr̄is ꝛ simpliciter deprcans, dicit sic. Non q̄runt in xp̄ianis initia: sed finis. Paulus male cepit: sed bñ finiuit. Jnde laudanī initia sed finis ꝓditione donaī. Hec Hier. ad amicū egrotū in epla ꝓsolatoria, q̄ incipit. Quanꝙ certissime nouerim, dicit sic. Sepe vidim⁹ sordidatos improperio venisse in candorē. Ferrūꝙ situ obductū in antiquam faciē splēdescere. Uidimus aurū argentūꝙ flāme disciplina purgari, ꝛ arbores trūcatas cultu leuissimo reuiuiscere, amenisꝙ virgultis ornari. Uidimus in fecūditatē sterilis reuocari. ꝛ exhausto stipite exire radicē, ꝛ frugē maximā cōmutari. Hec Hier. Chrysostomus qz in descriptione psal. Pulchre ostēdit ꝙ lapsus iust⁹ ꝫ est maxima spes petōr̄: sic dicēs. Dei enim mia humano generi ꝓuidentiā faciēs bñ gesta scrib⁹ ꝫ, ꝛ peccan

Aurea verba. Hieron.

Difficile ē iudiciū hūanorū actuū.

Quea ꝓ hoies videnī grata deo vī ingrata.

Greg.

Exēplus nobile de Paulo ꝛ Stepha no.

Hieron.

Ubi abū dat pctm̄ abundat gratia.

Chryso.

tium negligẽtiã in meli⁹ cõmutauit: vt alioꝝ vulnera alios ꝓficiant sanitatẽ. Et iusti naufragiũ fiat petrõꝝ stabiliori potẽ⁹ Qñ cñ iustũ peccasse legero ꝛ penituisse: tã nõ desperabo de mea salute. Et cũ audio diabolũ de celo cadentẽ: illi⁹ ruina mihi fit occasio resurgẽdi. Propt̃ hec cñ spũsꝰ nõ solũ bñ gesta scribit: sed ꝛ negligentiã memorauit: nõ aũt ppt̃ illos tñ: sz ꝓpter eos q̃ sibi passioni obnoxii erãt hec Christus. Et dictis ptz per famosissima ac clarissima exẽpla q̃te ẽ vtilis sit seipm ac ꝓprias iniq̃tates discutere atq; veraciter detestari per dolorẽ cõtritionis.

¶ De aquila ceruo atq; serpẽte. Et primo qũo aquila ad iuuentutem renouatur. Sic petrõꝝ ad gratiã per veram cõtritionem.

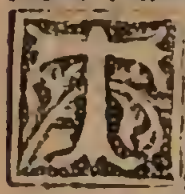

Ertio superest vt pro recreatione languẽtis ꝛ sitientis sic ad moralia magis declinemus: q̃ cũ intentio nra feratur ad principaliter ostẽdendũ, q̃ inter oia remedia reqrende salutis nullũ efficacius sit, q̃ seipm ac petã ꝓpria recognoscere ꝓfecto sermones morales ac exẽplares multo magis sunt vtiles: tum q̃ actiões sunt suppositoꝝ: tum q̃ magis mouẽt ꝛ inclinãt affectũ: vt a virtute in virtutẽ ꝓgrediat̃. Idcirco videam⁹ qualit̃ ad discutiendũ ac rememorandũ ꝓprias iniq̃tates ꝓuocamur exẽplo aq̃le cerui atq; serpẽtis Nã hec tria alia renouant̃ vt videbimus: sz nõ tñ renouant̃ ad immortalitatẽ: alia aũt rõnalis tãte est dignitatis: vt p sui recognitionẽ nõ solũ ad immortalitatẽ: sed ẽt ad vitã eternã qõ est lõge ꝓstabilius reuocari possit. Et q̃ primo de aq̃la agendum est. Jõ scire opz ꝟm Emb. in. v li. Exameron. c. xviij. q̃ aq̃la ꝺr auis regalis. Uincẽtius ꝟo in speculo naturali li. x vj c. xxxiij. ita inq̃t. Aquila est rex auiũ: sicut leo ferarum: ꝛ bos iumentoꝝ. Oẽs quippe aues nobiles ea visa ptimescunt. Et q̃ inueniunt̃ sex aq̃laꝝ gña de q̃b⁹ plene scribit magn⁹ Alb in xxiij li. de animalibus: iõ nota q̃ lequmur hic de nobili aq̃la, q̃ latine heredius q̃si heros auiũ vocat. Hec igit̃ nobilis aq̃la ꝓut a diuersis scriptoribus colligere potui dũ senio grauat̃ tria ꝑcipue dãna incurrit. Primo grauant̃ ale ei⁹ ꝛ pẽnas q̃b⁹ ad ꝑdã ire solebat amittit. Scõo obducunt̃ caligine oculi ei⁹. Tertio rostri onere ac reuolutione grauata cibũ capere nõ põt ꝛ inde langueſcit. Sed quodã naturali mõ ex idustria a deo sibi data reparat̃ vt iuuenis fiat: iuxta illud Dauid in ps. cũ Renouabit̃ vt aquile iuuẽtus tua. Cursus q̃ppe naturalis rerũ est q̃dã motio creature ad preceptũ diuinũ. Cũ igit̃ senuerit aquila q̃rit fontẽ aq̃ viue, ꝛ circa eũ volitat in altũ vsq; ad etheras solis: vt dicunt Phs ꝛ Papias: ibiq; alas suas incendit. Sil'r q̃z caliginẽ oculoꝝ in radijs solaribus exurit. Tũc demũ velociter descẽdẽs in fontẽ se immergit, ꝛ statim tota renouat̃. Jta vt alaꝝ vigore oculoꝝ splẽdore, ꝛ rostro ad saxa limato restaurat̃ in melius. Hinc Hier. ad ꝓsidium diaconem inepta, que incipit. Hiero. ꝓsidio fratri salutem dicit, sic

Aquila ceruus ꝛ serpẽs renouant̃.
Ambro.
Uincẽti⁹ hisseria.
Aq̃la est rex auiũ.
Magn⁹ Albert⁹.
Aquila tria dãna incurrit.
Dauid.
Aq̃la cũ senuerit q̃rit fontes aque viue.
Hieroñ.

Aqlla qñ senuerit ꝙuāt ipsi⁹ pēne ⁊ occi q̄ritq; fōtē ⁊ erigit pē
nas ⁊ colligit i se calorē ⁊ sic occi ei⁹ sanāt. Etiā in fōtē se mer
git atq; ita ad iuuenturē redit hec hie. Sūt alij q̄ dicū q; aqla se
nescēnib⁹ pēnis ⁊ ebetato visu ter rursū ascēdēs visū, ⁊ alas ꝫ so
le acuit totiesq; i fontē viuū se immergit. Sic pariť trib⁹ vicib⁹
redit visus ei⁹ ⁊ plūe ⁊ rostrū cū aūt adhuc q̄rto atētauerit tūc
morieť. Sz videamus q̄d mag. Alb. de renouatiōe aqle dicat q̄ i
naturali phia suia ꝓnceps ⁊ monarcha. Uir eruditissim⁹ ac sctis
sim⁹ tā i diuinis scriptuꝝ q̄ cūctꝝ physicis; discipl isenrli suo tpe
scōs postq; silis nēo surrexit, q; āt de nigromātia acutať iuriā
patiť vir tā excellēs qui ob magnitudiē doctrie ac sapie magn⁹
dict⁹ ē hic igr i. xxxiij. li. de aialib⁹ de aqla ita scribit. Je. ⁊ ade
lim⁹ dñr aqlā qñ senescit tpe q̄ pulli iā grādes facti venari scīūt
⁊ pñt ꝓsiderare fōtꝝ tipidi ⁊ late scaturitiōis ebullitiōez ⁊ sup il
lā directe i altū extollit⁹ vsq; ad ētiū aerꝝ iterstitiū q; estū vocaui
m⁹ in li. methe. ⁊ cū ibi icaluerit q̄si exuri vr. Et subito demissis
ac retractis alis ruit in fōtis, frigiditatē vt ex frigido exti⁹ restri
gēte calor intrinsec⁹ i medull' mltiplicet. Et tūc exurgit ꝺ fōte ⁊
ad nidū quē ibi vicinū hz ꝙuolat ⁊ inť alas pullox tecta resol
uiť in sudorē ⁊ sic exuere ꝺr ārigatis hītū depositis pēnis veti
b⁹ ⁊ rursꝰ induí nouis ⁊ interi dōec recreuerit substentať ꝑda
pullox. Sz ad hoc aliꝺ nescio dicē nisi q; mirabilia nature mlt
a sūt: sz q̄ꝺ vidi in duob⁹ herodijs in terra nr̄a his nō ꝓcordat:
q; ille domestice erant ⁊ admodū alia ꝙ auiū rapaciū mutabāť.
Dicūt etei q̄dā hāc aqlā rostrū nimis adūcū recurū ⁊ vngues
ad lapidē depōere ⁊ acuere q̄ñ hec ꝑde hebetata fuerīr instra. ⁊
hoc q̄dē ꝓbū ē cē vex: hec al. Moraliter ista aqla regaľ petōrē cō
trituū ⁊ hūiliatū sig̃t q̄ cūeēt filiꝰ diaboli ꝙ petrā ꝙ solē ꝓtritrinio
nē effect⁹ ē tot⁹ regaľ: q; filiꝰ eterni regis iesu xp̄i. Tūc q̄ppe hō
petōr q̄si aqla volitat i altū: q̄ñ ꝙ ꝓtēplatiōnē rex diuinax alas
siue pēnas. i cogitatiōes ⁊ affect⁹ sursum erigit celestia degustā
do ⁊ ꝓsequēter occ'es in spērā solis eleuare ꝺr, q̄ñ ꝙ deuotas me
ditatiōes in sublime se. ť ac tot⁹ in spū erigiť: atq; ad gaudia eter
ne vite mēte trāsgrediť. Cū ḡ, petōr ꝓfardorē charitatis in solē iu
stitie xp̄m sic accēsus fuerit rāc sciām totū imergit i fontē aq̄ vi
ue. q̄ñ puro corde sacrā passionis xp̄i deuote recogitauerit que
passio recte ꝺr tōs indeficiēs eo q; in speculū olim xp̄tū ozigo,
⁊ cā oim meritox ac lāguēdis alie nobilissimū remediū: etiā aqla
i. alia rōnaľ alas suas i tres potentias suas intellectū memoriā:
⁊ volūtatē pēnas quoq; alax. i. sensus corporeos q̄b⁹ more aqle
volātis ad ꝑdā petōx ire solebat virtute tāti sacri renouanť ad
statū gre sanitatis. Tūc ꝙ rostrū aqle incuruatū ad pectus sup
bia petōris designať: q̄ ꝙ amorē ꝓprie excellētie ad terrena desi
deria incurnať: q̄ curuitas tollitur q̄ñ petōr seipsum ac ꝓximum
amorē sui inordinatū allidit ad petram: petra aute erat chr̄us⁹,

De aqla q̄d sentit

Aqla re ne natur ter ⁊ non amplius

Wag. al ber. fuit vir sctissi mus ac eruditis simus.

Aqla re nouatur sic fe ma gnū alb.

Moraliter aqla sig̃t petō rē ⁊ quō.

Oculi petōris renouať petōr de scēdit in fontē pas siōis xp̄i.

Quō re nouātur potentie sic ⁊ cete ri sensus

¶ Aqla hz decē ꝓpetates qs ſpūalit habere debet hō ꝓrit⁹.

Liber homo contritus ꝙ humiliatus ōt aquila ꝓpter decē ꝓpietates ei⁹. Primo aqla hz volat⁹ altitudinē volat quippe altiſſime propter eius ꝙ rēplationē ꝙ auiū emulationē teſte magno Alb. vbi ſupra. Propterea abdias ꝓphā clamās contra ppl'z idumeorū ait. Si exaltatus fueris vt aqla ꝙ inter ſydera poſueris nidū tuū: qſi dicat volat ꝙ nidificat in locis altiſſimis: ñ inde retrahāt te ōt dñs. Jō aqla ōt nobiſſima vt pote auiū regina. Propterea Joānes euāge. q excellētiā diuine nature in ꝙ pō altius ſublimi⁹ ſubtili⁹ atq; ꝓfecti⁹ deſcripſit, figurat ꝓ aqlā in altū volātē vt ptz ezechiel 1. c. Jō hie. i ꝓlogo ſup Joānē ait. Joānes euāgeliſta aſſūptis pēnis aquile ad altiora feſtinās de ꝟbo vite diſputat. Nā ipe eſt de quo pſal. ait Aſcēdit ſup cherubin ꝙ volauit volauit ſup pēnas ventorū. Joānes q̄ppe volauit ſup cherubin: qz diuinatē xpi pceteris euāgeliſtis in ꝙtēplatiōe rerū diuinarū ſubtilius ſpeculādo tranſcēdit atq; mirabili⁹ deſcripſit. Uñ Aug. de illo ait. Si ali⁹ intonuiſſet totus mūd⁹ capere nō potuiſſet Et ꝟ e. ad paulinū pre ſbiterꝙ inqt ioānes ruſtic⁹ piſcator indoct⁹. Et vñ obſecro vos illa, In principio erat ꝟbū ꝙ ꝟbū erat apd deū. hoc doct⁹ plato neſciuit: hec eloqns demoſtenes ignorauit. Hec hie. pz itaq; ex dictis q aquila habet volatus altitudinē. In quo notatur eminēna cōtemplationis quā dz habere hō contritus ꝙ humiliatus tā circa ſpūalia, q̄z circa alia q̄ concernunt ſtatū proprie ſalutis. Secundo aquila hz oculoꝝ viuacitatē mirabilē. Et ideo aquila ab acumine oculorū vocata eſt: vt Jſido. ꝙ magn⁹ Alb. teſtantur. Nā Jſido in xp̄o li. ethimo. c. vij. ōt aqlā tāti eſſe contuitus: vt cū ſuper Maria immobili pēna ferat nec hūanis pateat optuitib⁹ de tāta ſublimitate piſciculos natare videat. Etiā Job. xxxix. c. ōt q aquila de inacceſſis rupibus contemplatur eſcam, ꝙ de longe eius proſpiciunt. Magnus aūt Alb. in. xxiij. lib. de animalib⁹ ōt aquilam habere tres acutates. Nā maxime viget acumine viſus: qz ōt q ſolem ſine rota ſine lachrymation pōt inſpicere. Secundo viget acumine ire, iracunda enim eſt maxime ſuperba. Tertio viget acumine inſtrumētoꝝ venandi hz em̄ roſtrū ꝙ acumia vngiuū acutiſſima, moralis ꝟo Gre. in. xxxj. lib. mo. c. v. ita inquit. Cūctaꝝ quippe auiū viſū acies aquile ſuperat: ita vt ſolis radios fixos in ſe eius oculos nulla lucis ſue coruſcatione reuerberās claudat, hz em̄ aquila oc'los ſuos modū ardētes ꝙ croceos: vt inquit Alb. ꝙ tō q̄n domeſticatur p̄dam videt, leporē inter fruteta latētē anteq; ꝓſpiciatur poſſit ab hoīe vel a canibus: in qno figurat intelligētia rerꝙ diuinarum. Qz homo ꝟe ꝓrit⁹ hz ſciētiā ſpūſancti qua dirigit in agēdis ideo ad veri ſolis radios liberos cordis oculos erigit: atq; omnia q̄ ſunt fidei dulcedine ſpūali deguſtat de quo ait Dauid

Aquila hz volatus altitudinē.

Abdias. Joānes. euang. ꝙparat aquile, ꝙ quomō.

Aquila hz ocl'oꝝ viuacitatem mirabilem.

Gre.

in psal. Gustate ꝛ videte qm̃ suauis est dñs. ¶ Tertio aqla sup oēs aues ē in suo volatu, vel cursu velocissima. Nā cū fameticafuerit ad instar sagitte volat ad cibū, ꝛ si sublie fuerit eleuata inde torētis morte adīpdā descēdit: vt inqt Jsido. Propterea Deut. xxviij. c. dr aqla volare cū impetu. Et Job ix. c. describit aqlā volare ad pdā. Et Abachuc j. c. dr q aqla festinās ē ad comedēdū. In q̃ dā intelligi pōptitudo bñ opādi q̃ hñe debet hō q̃ ꝛde est ꝛrio ꝛ hūiliato. Qr teste Amb sup Luc. j. c. Nescit tarda molimia spūsancti gra. ¶ Quarto aqla vt inqt Alb. vbi supra. pdā suam vide cōicat alīs auib: sz si pda nō sufficeret, primicrē sibi auē deplumat ꝛ comedit. Ex quo admonemur vt sōz dilectionē charitatis cōicem⁹ nr:s tā bōa ale q̃ corpis: qz Regia crede mihi res est succurrere lapsis. Officium q̃ppe liberalitatis teste Seneca est omni petēti dare ꝛ deos imitari. Si ergo deos imitaris da etiam ingratis. Nā ꝛ sceleratis solorit, ꝛ piratis maria patent. ¶ Quito aqla in locis arduis ponit nidum suum vt inqt btūs Job. xxix. c. Ubi nō est accessus hoim vel bestiaꝝ, ꝛ hoc facit ex industria naturali ne pulli sui rapiant ab hoie vel a bestijs deuorent. In ḡre demorat vt debeam⁹ cordis nr̄i desideria ad alta dirigere. atq; opa meritoria in tuto repōere: iuxta illud Thesaurizate vobis thesauros in celo vbi neq; erugo neq; tinea demolitur, ꝛ vbi fures non effodiunt neq; furantur, Mat. vj. c. ¶ Sexto aquila cum senuerit renouatur ex industria adeo sibi data vt diximus p q̄ intelligimus studiū interne emēdatiōis ac verū ppositū abstinēdi a futuro illi⁹ q̃ in corde ꝛrit⁹ ē. Nā tal ꝛpuncio bōi ppositi cauendi a futuro teste Gre. facit aiaz horrescere, purpurā desiderare, cilicio amare, lachrymas fundere, risum magna agere, hūilia loq, iuste opari ꝛ sup petis tiere ac tremere. ¶ Septimo aqla hz mēbroꝝ pulchritudinē. Nā teste magno Alber. in xxiij. lib. de aialib⁹. Aqla grādis est valde tota nigra licet in senectute ad cineritatē in dorso ꝛ sup alas ꝛtalis, ꝛ est pedū valde croceoꝝ ꝛ lōgorū ꝛ fortiū vnguiū. Et ē magni rostri cineri ad nigredinē declinātis. In quo figurat decor ꝛtutū q̃ recuperatur ab hoie ꝛtute ꝛritiōis. Nā hoi ꝛrito restituūt tres ꝛtutes theologice, fides, spes, charitas, ꝛ quatuor morales prudentia, iustitia, rēpātia, fortitudo. Et septem dona spūsancti atq; excellentis diuie grē cuius splendor fugat oēz peccatorum turpitudinē. ¶ Octauo aqla in imicat serpēti. Nā vbi cunq; ex alto illum ꝑspexerit impetu vlocissimo descēdit, illūq; vnguibus dilaniat, in quo dat intelligi vigilātia q̃ hñe dz ꝛrit⁹ ꝑ custodia tāti thesauri ne a tortuoso serpente hoste suo diripiatur: quia teste Gregorio hostis nostri malitia tāta arte sepalliat vt plerunq; aīa decepte mētis oculos culpas ꝛtutes fingat: vt in de q̃sq; quasi expectet ꝑmia. vñ eterna dignus est inuenire tormēta. Hec Greg. ¶ Mono aqla filioꝝ suoꝝ habet sollicitudinē mirabilē: nam cum de loco ad locū vult pullos suos transferreo

Aquila suo volatu velocissima. Jsidor⁹. Job. Abacuch. Aqla dinidit predā alīs aialib⁹.

Seneca Aqla in loco tutissimo ponit nidū suum. Matth. Aqla ex industria a natura li renouatur. Gregori. Aqla hz mēbroꝝ pulchritudinē. Mag. Alb. Pulchritudo aqle figurat decorē ꝛtutū. Aqla inimicat serpēti. Gre. Eqla hz filioꝝ suoꝝ sollicitudinē.

sup humeros portat eos. Nõem timet in pte superiori: z tm ab inferiori ne imittãt sagittas. iõ ponit pullos suos sup hũeros: vt si casꝰ accideret ipa pus recipiat sagittas ꝙ pulli pcumãt. Eua aquila ex more pullos suos excitat ad volãdũ. vñ Deut. xxxij. ca

Deut. Wag. Alb. Ambro.

Sicut aquila prouocãs ad volãdũ pullos suos z sup eos volitãs. Et parit in nido suo gẽmã ponit vt scribit magnus alb. vbi. ẽ. vt puta ad tẽperamentũ caloris. Sicut ẽt grues z quedã aues lapides int ouа ponũt: vt idẽ ca. Item aquila fz Ambrosiꝰ in. v. li. examerõ. c. viij. z Isido. in. xij. ethimologi. vij. pullos suos vngue suspẽsos radijs solis obijcit, z quos videri immobiles tenere aciem. vt dignos sui gñis pseruat. Si quos vo obtutum inflectere viderit ꝙsi degeneres abijcit. In qua re datꝰ intelligi sollicitudo ac vigilãtia ꝙ hõe oz hõ strictius circa pximos suos rũ salutẽ: qz teste Gregorio sup Ezechielẽ. Nulli omnipotẽti deo tale sacrificiũ offerre põt quale est zelus aiaꝝ. ¶ Decimo aquila

Aqla nõ timet tonitrua.

inter omnes aues nõ timet tonitrua. Vñ quidã philosophi teste magno albertoin. xv. li. de animalibus vbi loquitur de draconе. Dicunt aquilã inter aues z laurũ inter plantas nõ fulminari: sicut ecõtrario dicunt dracones timere tonitrua, z hec animalia sepius fulminari. Ex hoc datur intelligi ꝙ homo vere cõtritus cõfidenter sperat in dño: qz hz gratiã cius pro scuto ꝙpregitur quasi aquila iaculis, z fulminibus diuersarum tentationum. Propterea Dauid in psal. xc. ait. Qui habitat in adiutorio altissimi: in protectione dei celi cõmorabitur. Et iterum scapulis suis obumbrabit tibi z sub pennis eius sperabis. Scuto circundabit te, veritas eius: non timebis a timore nocturno. Hic

Wagnꝰ Albertꝰ Dauid Idem. Leo pa.

Leo papa in sermone. vij. decimi mensis qui incipit. Presidia militie christiane: ita ait. Fremit aduersarius z cruentas inimicitias ad quietas conuerit insidias: vt quos vincere fame z gelu flammis ferroꝝ non poterat ocio tabefacere cupiditatibus irretiret, ambitiose inflaret voluptate corrumperet Sed his malis atq; alijs omnibus destruendis habet acies christiana potentes munitiones z arma victricia deo instruente milites suos spiritu veritatis: vt mansuetudo iram, largitas auaritiam, benignitas extinguat inuidiam. Commutãte em̃ dextera excelsi corda multorum redijt in nouitate vetustas, z de iniquitatis famulis ministri prodiere. Subegit luxuriam continentia: humilitas arrogantiam ꝓpulsauit, z q impudicitia seduxerãt castitate nituerunt. Hec Leo. Ex dictis patent proprietates aquile ꝙs spiritualiter habet vere contritus z humiliatus.

Ceruus cũ fuerit vulneratus ꝙrit fontes a quarũ.

¶ Ceruus habet decẽ proprietates ꝙ in homine cõtritio inueniri debẽt, z quibus excitatur ad recogitationem sui. Consequenter homo contritus comparatur ceruo propter decem proprietates eius.

¶ Primo ceruus cum fuerit vulneratus multis sagittis currit ad fontes aquaꝝ z ꝙrit ibi pabula amara

herbe ditami in cuius virtute tela a vulneribꝰ repellunt, & vulnera eius curant. ideo Isid in. xij. li. ethi. c. j. dr sic. Cerui ditamum herbã pdiderẽt. Nam ea pasti excutiunt acceptas sagittas. sic pcõr cũ se viderit multis ac varijs modis sagittis pcõm vulneratũ conari dz per pabulũ amaritudinis vere cõtritionis inuenire dñm Jesum xpm: cuius mia pcõm vulnera sanent. Est em dñs Jesus tã pius & misericors: teste Cassiodoro: vt nesciat differre quem cõpuncto corde sibi senserit supplicare. Scõo cerus: vt ait Isid. vbi supra erectis auribus acute audit: submissis aũt audit nihil. Sic pcõr virtute cõtritionis erigit aures cordis ad alta celoꝝ, atqꝫ per auditũ vere fidei degustat quandã dulcedinem rerũ diuinarꝫ quã nõ poterat pcipere dũ pus ad secularia desiderija porrigeret aures. Tũc em teste Bernardo: aures bene sunt qñ libẽter audiunt vtilia, prudẽter discernunt audita, obedienter operant intellecta. ¶ Tertio cerui vt scribit Albertus in xxij. lib. de animalibus venenata iacula fugiũt. Ideo si in loco eoꝝ iaciuntur recedunt. In q̃ re datur intelligi: vt hõ tota virtute sua occasiones ac oia pcõꝝ gña fugiat: qr in hoc solo cõsistit salus nra: vt principijs resistamus. Hinc Eccli. xxj. dr. Quasi a facie colubri fuge pcm: & cum accesseris ad illa suscipiẽt te. Quasi dicat. Sicut coluber inficit hominem qui sibi appropinquat: sic pcm intoxicat animam. Si ergo accesseris ad pcã p psensum, suscipiẽt te inuoluẽdo & signãdo per actũ & psuetudinẽ. Quia quales sunt actus tales habitus subsequunt. Hinc Aug. in lib. Enchiridiõ ait. Pcã cũius magna & horrẽda: tñ ex cõsuetudine aut parua esse aut nulla credunt: vsqꝫadeo vt nõ solũ nõ occultanda verũ etiam pdicãda diffamãdaqꝫ videant. ¶ Quarto cerui sm Greg. in. xxx. lib. moral. c. xxxij. qñ in agmine suo ambulãt vel qñ flumina trãseunt ppter passum si magna est latitudo quã trãsnatare cupiunt capitũ suoꝝ onera dorsis pcedentiũ supponunt: sibiqꝫ inuicẽ succedẽtes laborẽ ponderis eius nõ sentiunt. Idẽ habet Aug in explanatione psal. xlij. & Albertus in. xxij. li. de animalibus. In quo admonemur vt apticam doctrinã cauta obseruatione custodiamus: qr dr alter alteriꝰ onera portare: & sic implebitis legẽ xpi. Ideo Greg. sup Ezechielẽ ait. Nulla sunt bona, q̃ agimus si nõ equanimiter primoꝝ mala tolleramus. ¶ Quinto in ceruo notat insigne quoddã agilitatis ac velocitatis: teste Augustino in explanatione psal. xl. Velocior enim in cursu est alijs animalibus. Et habet tibias bene dispositas, & pedes duros ad saliendum ex fouea vel luto vel vltra spinas. Ista proprietas agilitatis cõuenit homini cõtrito, qui salit vltra spinas diuitiarum toliendo affectũ cordis sui a secularibus desiderijs. Et salit extra lutũ carnalis cõcupiscẽtie, & extra fouea superbie. Vnde dauid in psal. xvij. Qui perfecit pedes meos tanqꝫ cerui, & super excelsa statuens me, id est, perfecit affectus meos: vt tran-

Isidrꝰ.

Cerus acute audit. Bernar.

Cerus venenata fugit. Magnꝰ Albertꝰ.

Eccliast.

Cerus onera alterius cerui supportat, sm Greg. Magnꝰ Albertꝰ. Paulus. Grego.

Ceruꝰ est valde agilis in suo cursu. Dauid.

Ysaias. Ceruus mutat cornua. Auguſt. Dauid. Auguſt. Amos. Paulus. Ceruꝰ eſt naturaſil ueſtris. Dauid. Herinacius. Seneca. Auguſt. Ceruus obeſſit in corde.

ſiliat ſpinoſa ⁊ vmbroſa implicamẽta, ⁊ pricula huius mũdi. Et tũc ſalict ſicut ceruꝰ claudus. Iſa. xxv. c. ¶ Sexto ceruus mutat cornua: vt ỏt Albe. vbi ſ. Per cornua aũt ſm Aug. in explanatione ꝓ. lxxi. q. dignitates, ſublimitates, poteſtates, ſuꝑbos intelligunt. vñ dỏ in eodẽ pſal. Dixi iniq̃s nolite iniq̃ agere ⁊ delinquentibus nolite exaltare cornu. q. d si feciſtis iniq̃tatẽ nolite eã defendere ꝑ elationẽ ⁊ ſuꝑbiã: vt exponit Aug. cornu veſtrũ deiniq̃tate eſt cornu xꝑi de maieſtate. Et iterũ. Nolite extollere in altũ cornu vr̃m. i. ſuꝑbiã ⁊ potentiã. Nolite loqui aduerſus deũ iniq̃tatẽ. ſ. detrahẽdo vel murmurãdo de his q̃ agit i ordine ꝓuidentie ſue: vel q̃re hunc hũiliat vel hũc exaltat: q⁹ tandẽ cornua peccatoꝝ frãgent ab illo. Jõ ſubdit dỏ i fine eiuſdẽ ꝓ. Et oĩa cornua peccatoꝝ cõfringã ⁊ exaltabunt cornua iuſti. Sup q̃ ỏt Aug. cornua peccatoꝝ dignitates ſunt ſuꝑboꝝ: cornua iuſti mũera ſunt xꝑi. Etiã Amos. vj. c. in ꝑſona ſuꝑboꝝ ait. Nunq̃d in fortitudine nr̃a aſſumpſimꝰ nobis cornua i. ptãtẽ tpalẽ acq̃ſiuimꝰ nobis ꝓpria ꝓuidentia ⁊ induſtria. Hec ꝓprietas ceruoꝝ conuenit hoĩ ꝑtrito, q̃ mutat cornua. i. deponit ſuꝑbiã, vanã gloriã ſecularẽ potẽtiã ꝑ ſui recognitionẽ, ⁊ ꝓprie volũtatis deſtinationẽ. Hinc Paul. ad Coll. iij. c. Nolite mẽtiri inuicẽ expoliãtes vos veterẽ hoĩem cũ actib⁹ ſuis, ⁊ induẽtes nouũ, eũ q̃ renouat in agnitionẽ dei ſcõm imaginẽ eius q̃ creauit ea. Et ad Rom. vj. Sicut exhibuiſtis mẽbra vra ſeruire immũditie, ⁊ iniq̃tati ad iniq̃tatẽ: Ita nũc exhibete mẽbra vra ſeruire iuſtitie in ſanctificationẽ. ¶ Septimo ceruus natura eſt ſilueſtris. i. habitãs in ſiluis ⁊ montibus: vbi ſunt loca deſerta ⁊ ſilẽtio plena. Vñ dỏ in pſal. c. iij, inq̃t, mõtes excelſi ceruis, petra refugiũ herinacijs. q. d. ſicut montes excelſi ſunt refugia ceruis: q⁹ ibi in ſiluis habitãt, ⁊ ſuũ hñt refugiũ. ſic petra cauernoſa eſt refugiũ herinacijs. Eſt aũt herinacius animal paruũ ſpinoſum, q̃ etiã ỏt Ericius. Ex hac cerui ꝓprietate admonemur vt velimus ꝓfugere ad ſiluas ⁊ ad montes, ⁊ ad loca ſolitaria, vana ac ſeculares hoĩm ſocietates relinquendo. Quia teſte Seneca ſolitudinẽ q̃rit q̃ vult cũ innocẽtib⁹ viuere. Et ſicut Aug. inq̃t, minus voluptatib⁹ ſtimulat̃ qui nõ eſt vbi frequẽtia voluptatũ, ⁊ minus auaritie moleſtias patit̃, q̃ diuitias non videt. Et Hier. ad ruſticũ monachũ in epla, q̃ incipit. Nihil xꝑiano felicius cui ꝓmittunt regna celoꝝ, dicit ſic. Quid igit̃ ſolitariam vitã reprehẽdimus. Minime quippe quã ſepe laudam⁹. Sed de ludo monaſterioꝝ hmõi volumus egredi limites, quos heremi dura rudimẽta nõ terreãt. Qui ſpecimẽ ꝓuerſatiõis ſue multo tpe didicerint. Qui oĩm fuerũt minimi: vt primo licet fierent. Quos nec eſurics aliq̃n: nec ſaturitas ſuperauit. Qui pauperrate letant̃ quoꝝ habitus, ſermo, vultus, inceſſus, doctrina ꝓtinus eſt. hec Hie. ¶ Octauo cor cerui ſenis obeſſit. Vñ magnꝰ Albertus in. xxij. lib. de aialibus poſt platea ꝓ dicit, ꝙ os cordis

cerui excitatū ⁊ pulueriz atū valet ꝯ cardiacā. Est aūt cardia ca passio ꝗdā morbus ꝙ ór pulꝰ cordis: qñ ei ꝗs patiť pulsum cordis ór cordiacꝰ vł cardiacus a cardia grece qđ latine ór cor ãſſ hñs cor ardẽs ꝓpť si ti: Iſta ꝓpetas cerui quemť hoi ⁊trito cuius cor p ꝫaz ⁊tritionẽ ſolidať ⁊ ꝓfortať i aduerſis tolerandis. Hanc oſſeã cordis ſoliditatẽ habuiť Paulꝰ ad Rom. viij. c. cum ait. Certus ſũ ei qꝛ neq; mors: neq; vita: neq; angeli. neq; ꝓncipatus: neq; ſtrues: neq; inſtantia: neq; futura: neq; fortitudo: neq; altitudo: neq; ꝓfũdũ: neq; creatura alia poterit nos ſeperare a charitate dei q̃ ẽ i xp̃o ieſu dño nr̃o. Et itez ad Ro. v. c. Gloriamur i tribulationib⁹ ſciẽtes ꝙ tribulatio patiẽtiã opať. ¶ Nono ceruus hz in ſe multa medicinalia Nã ꝑm Alber. in. xx. li. de animalibus Cerebꝝ ⁊ ſepũ cerui ꝯ pulſũ cordis valere ⁊ doloꝛẽ ãchaꝝ ⁊ lateꝝ: ꝓfert ad repationẽ fracture ⁊ lenificat eã. Sepũ aūt cerui ſi cũ eo fiat vnctio ⁊mes fugat. Sãguis aūt cerui frixus cũ oleo ſi fiat ex eo cliſter, ſanat inteſtinoꝝ vlcera ⁊ remouet fluxũ ãtiquũ. Si poteť cũ vino valet ꝯ apoſtemata venenata. Cerebꝝ eius lenificat apoſtemata dura ſi ſũt in muſculꝭ ⁊ cordis iũctura rũ Serpentes ẽt fugiũt odoꝛẽ cornu cerui ſi iñ ⁊ vñ caput domꝰ ſuffumigeť Dicit ẽt platearius ⁊ iſaac ꝙ cornu cerui decoctũ cũ aceto ſi moueať in ore ſedat doloꝛẽ dẽtiũ ⁊ cõſolidat gigiuas. Etiã cornu cerui cõbuſtũ ſi poteť cũ modico melle expellit vermes. Plura alia ad mirãda ſcribit alb. in eoꝺ li: q̃ taceo cã brevitatis. Hec igiť ⁊t⁹ ſanatiua q̃ eſt i cerno cõtritionem deſigt q̃ hz ⁊rutẽ ſanãdi oẽs egritudies pctõꝝ hic ꝺó i pſal. cxlvj. ait. Qui ſanat ⁊tritos corde ⁊ alligat cõtritiões eoꝝ. Nota ꝙ cor anime peccatricis non põt curari a dño niſi fuerit cõtritũ. Jõ expedit. oino vt cor cõterať ⁊ cõfrigať ſi ſanari debeat. Sz dicis quũ cõfringiť aut cõteriť cor. Rñdeo ꝑm Aug. ſup iſto paſſu ꝙ cõteritur pẽitẽdo: coſitẽdo: puniẽdo. Sicut eñ medicꝰ teſte Aug. ibiꝺ. frangit qꝺ totũ eſt ⁊ facit vlnꝰ nouũ vt corrigat ⁊ conſolidet diſtorta mẽbra vt tãdẽ p: aua ſanitas reformeť. Sic facit noſtraꝝ medicꝰ aiaꝝ q̃ frãgit cor p cõtritionẽ: deiñ alligat vulnera pcõrum infundendo oleũ mie ſue. Et tunc conuenit illud Dauid in pſal Sacrificiũ deo ſps ⁊tribulatus cor cõtritũ ⁊ humiliatũ deꝰ non deſpicies. ¶ Decio ceruꝰ iuuenescit ⁊ renouať. Vñ plinius teſte magno Alb. i. xxij. li de animalibus ór ꝙ cũ ceruꝰ fẽtit ſe ẽgrauari ſenectute ſpũ p nares ſerpẽtes de cauernis extrahit ⁊ cũ veneno diffuſo p corꝰ eſtuare ſenſentit: fõtẽ petẽs limpidũ bibit ⁊ ſic a veſturate pellis paulati expoliatꝰ iuuenescit. Sz iſte modus renouationis quẽ ponit Plinius nõ placet Alberto: vt oñdit ibidem. Ideo ſunt alij qui dicũt ꝙ ceruus cum vult renouari aut ab infirmitate curari comedit ſerpentes. Unde Iſidorus. in. xij. li. ethymo. c. j ór ſic. Cerui ſerpẽtium inimici cũ ſe grauatos infirmate perſenſerint: ſpiritu narium eos extrahũt de caruenis

Manus Alberꝰ.

Paulus.

Ceruus hz multa medicinalia.

Dauid.

Cor anie curať p cõtritionẽ ⁊ quõ Ambro.

Dauid.

Ceruꝰ renonatur ⁊ quon Plinius Magnꝰ Albertꝰ. aliter renouatur ceruus.

Iſidorꝰ.

Hieron. Ceruꝰ comedit serpentes.

superata pernicie veneni eoꝝ pabulo reparant. Hiero quoq; in explanatione psal. ciij. dicit, q; ceruus serpẽtes occidit & ipsos comedit. Sunt alij qui dicũt, q; ceruus vbi serpẽtẽ agnouerit esse implet os suũ aq; effunditq; in foramine. Deinde cũ quodã oris sui spiramine serpẽtes foras attrahit, & pedibus suis cõculcãs ipsos interficit. Etiã Greg. in. xxx. lib. moral. c. xxx. ita inqt. Ceruorum moris est inuctos serpẽtes extinguere eorũq; mẽbra morsibus dilaniare. Hanc pariter ceruoꝝ naturã cõmemorat pf̃ doc. Hier. in expõne psal. xl. Ad renatos in vigil. pasche epla incipit. Oẽ psalteriũ sagaci mẽte plustrãs. vbi ẽt sic. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquaꝝ, ita desiderat aia mea ad te dꝰ. Ceruoꝝ natura vt serpentũ venena ꝓhibeant quin potius naribꝰ suis eos extrahũt de cauernis: vt interficiãt atq; dilacerẽt cũ venenũ intus perit intrinsecus estuare. Et q̃uis eos nõ possint occidere: ñ tã tis ardorẽ ac incendiũ tollerãtes: tunc illi fontes desiderãt & purissimis aquis feruẽtia venena restringũt. hec Hier. Spũaliter iste ceruus qui morsu serpẽtis venenatus tollerat sitis ardorẽ: & fontes aquaꝝ desiderat: alam denotat peccatricem q̃ morsu tortuosi serpẽtis veneno estuat peti. Et idcirco recognoscẽs se grauia cõmisisse. q̃si impatiẽs q̃rit fontẽ viuũ aq̃ salutaris dñm Jesum: vt ardorẽ sitis extinguat: et ille dolor sit medicina doloris.

Nota de ceruo qũo spũaliter significat alam.

Sicut de mag. mag testat Greg dicẽs. Sz esse qz turpitudinis sue maculas aspexit, lauãdas ad fontẽ mie cucurrit cõtinuã: es non erubuit. hinc Aug. in explanatione psal. xlij. ꝺt sic. Ceruus serpentes necat & post serpentũ interemptionẽ maiore siti inardescit: peremptis serpẽtibus ad fontes acrius currit. Serpẽtes vitia tua sunt: ꝓsume serpẽtes iniq̃tatis: & tũc amplius desiderabis fontẽ vitatis. Et infra iterũ subiungit. Interfice in te q̃cq̃d cõtrarium est vitati: desidera vñ delecteris, desidera ad fontes a q̃rum qz hz deus vñ te reficiat, & impleat venientẽ ad se sitiẽtem post interemptionẽ serpentiũ tanq; velocẽ ceruũ. hec Aug. Etiã Chrysost. pulchre hortat alam peccatricẽ ad fontẽ aq̃ viue dñm Jesum. In sermone de ꝓfessione q̃ incipit. Cõfitemini dño qñ bonus: sic dicẽs Quare nõ ꝓsulis tibi o petõr dũ licet, dũ qui offensus est suadet: dũ ad miserandũ dñs ipse paratus est. Nã si ille q̃ contẽptus est misereri nollet rogare: vt vellet ipse misereri desiderat. Ideo si q̃s offendit rogãdo nõ designat. Liceat cõfiteri cui peccare nõ licuit. Liceat petere veniam cui nõ licuit contrahere culpam. Indulgentiã postulet qui mãdata cõtempsit. Veniam optet qui legis iussa desperit. Cõfessio reddat q̃s petñ distraxerat. Curet penitẽtia q̃s delicte q; macula sordidauit. Serpentiũ virus satisfactionis antidoto recurretur. Petõr venia precum instantia depellatur: vt dñm quem nobis delicta fecerãt iracundum reddant obsequia digna placatum. Et qui a nobis fuerat petis offensus: ꝓfessione nobis misericors reddatur & pius. Hec

Chrysos.

Aurea verba.

Chryso. Patet itaq; ex dictis de decē proprietatibus cerui, que in homine contrito inueniri debent.

¶ Serpēs renouatur. Sic peccator per contritionem.

OMō peccator exēplo serpētis excitatur ad recognitiōez sui. Ad maiorē aūt euidētia sciēdū est ꝙz Jsid. in xij. li. Ethy. c. iiij. ꝙ serpētū tot sūt venena quot gña tot pernicies quot spēs: tot dolores quot colores hñtur. Et dr serpens a serpo serpis serpsi. Est autem serpere latenter incedere vel ventre repere. Jdeo serpens nomen accipit quia occultis accessibus serpit non apertis passibus sed scāmarum minutissimis nisibus repit: est igitur serpens vt tradit Jsido. vbi supra astutꝰ valde ⁊ cūcta animātia q̄dā viuacitate sensus excellit. Jdcirco nō mirū si per os veritatis dr nobis. Estote prudētes sicut serpentes Math. x. c. Etiā Ecclī. iij. ca. dr ꝙ serpens erat callidior cunctis aiantibꝰ terre q̄ fecerat dñs Et q̄nis serpens dicatur callidus siue prudēs propter astutiā diaboli qui in illo agebat dolum vt exponit btūs Tho. in. ij. ij. q. c. xl v. ar ij. ca. iiij. ar. tamē etiā intelli potest de viuacitate sensus respectu aliorū animantium vt dictū est Et ideo prudentia vel astutia serpentis in pluribus ostendit: Nam sunt qui dicunt. vt Jsido. ꝙ serpens gustu feniculi deponit senectutem. Pariter serpens prudentiā ostendi teste Hier. in epla ad presidiū diaconē: ꝙr ante hyemem circa se colligit segetes vt illi escā prebeat. Auicenna quoq; testat ꝙ serpēs de cauernis suis post hyemē egredientes fricāt oculos suos super feniculū vt illuminētur. Aug. in explanatione ps. xlix. Super illo ꝟbo acuerūt linguas suas sicut serpentes: dicit sic. In serpēte maxima astutia est ⁊ dolus nō cēdi. Propterea etiā serpit. Non enim vel pedes habet vt eius vestigia cum veniat audiātur. In eius itinere velut lenis est tactus sed non est rectus. Jta ergo serpentes repunt ⁊ serpunt ad nocendum habentes occultū venenum ⁊ sub leni contactu. hec Aug. Similiter aspis serpens est astuta valde, que teste Jsidoro in. xij. li. Ethimologiarum. ca. iiij. ne audiat incantatorem vnam aurem in terram premit alterā cauda obturat ⁊ operit. Atq; ita voces illas magicas non audiens non exit de cauerna ad incātantem. Jdem dicit Aug in explanatione psal. lvij. Hinc dauid in eodem psalmo ait. Furor illis secundū similitudinem serpentis sicut aspidis surde ⁊ obturantis aures suas. Astutiā quoq; ostendit serpens dum totum corpus obūscit pro capite vt habet Jsidorus vbi supra. Et sicut ait Hiero. ad presidiū dyaconem. Serpens caput suū celat qm̄ percutitur vbi scit esse mortē suā. Jterum Hiero. super matheū decimo capitulo explanās illud. Estote prudentes sicut serpētes: ⁊ simplices sicut columbe. Dicit. Serpentis astutia ponitur in exemplum. Quia toto corpore occultat caput. Et illud in quo vita est protegit.

Jsidor. Tot sunt serpentū venena ꝙt gña Serpēs viuacitate cūcta aiantia excellit. Mathei. Heñ.

Hieron.

Auicen.

August

August.

Ita ⁊ nos toto piculo corpis caput nr̃m q; xp̃s ē custodiam⁹. Sipliatas colũbaꝫ ex spũs scrisp̃ demõstrat. vñ ⁊ apl's ỏt. Malitia puuli estote. hec hie. Et q̃ pz cõis sit astutia serpẽtis q̃ totũ corp⁹ objcit p capite: Jõ si serpẽs caput cũ duob⁹ euaserit uigilantiis nihilomin⁹ viuit teste. plinio. Sz si hoc veꝫ nescio: hoc scio q̃ magn⁹ Alb. in plerisq; locis ỏt plin. mkta falsissime dixisse: vt pz in. xiij. li de aialib⁹ vbi Alb. loq̃t ỏ aue q̃ ỏt ardea. sic ẽt i mkt; aliis locis ꝓbat eũ plerũq; ẽt ỏt. Alb. s. oppositũ ꝓbasse. eoꝫ q̃ plini⁹ scribit. ¶ Sz cũctis omissis dicim⁹ ꝑut a diuersis collegimus auctorib⁹ q̃ naturas reꝝ diligẽtius indagarit. Serpẽs astutia ac prudẽtia sua sic renouat. Cũ fuerit morbo vt senio ꝙuar⁹ caligãt oc'li ei⁹. Et cũ uult fieri nou⁹. Primo q̃dragita diebus ac noctib⁹ abstinet a cibo dõec cutis relaxet i eo. Secũdo herbã q̃dã amarissimã petit q̃ ꝓuocat ad vomitũ vt sic humores putridos ac virulẽtos euomat. Tertio in aquã se totũ immergit vt cutis aspa mollificet. Quarto foramẽ vel scissurã angustã q̃rit inde sevehemẽter angustiat a corp⁹ tribulat. Tã dẽ violẽter scissurã vel foramẽ ingredit ⁊ antiq; pellẽ incipiẽs a capite se excoriãdo deponit. Sicq; reassumit ꝑes acumẽ visus ⁊ appetitũ comedẽdi. De hac renouatione serpẽtis diu⁹ hie. ad ꝓsidiũ diaconẽ ita scribit. Anguis q̃n senuerit ꝑdit aspectũ: ⁊ si voluerit redire ad iuuẽtutẽ iciuniat. xl diebus vt laxetur pellis ei⁹ ⁊ sic angustũ foramẽ inq̃rit: vt dũ nititur exire inde pellẽ senectutis dimittat. hec hie. Morat'r. Ita peccatrix morbo petõꝫ ꝙuata q̃dãmodo senescit. Jõ vt ad gr̃am reuertat exẽplo serpẽtis, doꝫ primo ꝑ abstinẽtiã carnẽ suã domare: qr tãte ꝑfectionis ẽ abstinẽtia ieiunũ: teste Amb. vt si serpẽs sputũ hois ieiuni gustauerit moritur. Idcirco si sputo suo ieiunus homo terrenũ interficit serpẽtẽ: quãto magis ieiunio interficit spũalẽ. Secũdo expedit vt amaritudinẽ vere ꝓtritionis assumat: qr sola cõtritio facit felleos humores petõꝫ euomere. Tertio petõr in aquã more serpẽtis immergit qñ ex recordatione ꝓprie iniquitatis ingemiscit ⁊ reseluit in lamẽta ⁊ inde fluũt lachryme q̃ duriciã cordis humectãt. Quarto paretũ foramẽ ingredit ala qñ ad sacramẽtũ cõfessionis accedit ⁊ debitã restitutionẽ q̃ est ꝑs iusticie ꝑficit. Sic q; ala rõnalis ad iuuẽtutẽ noue vite tota reintegratur. Ad istã renouationẽ iuuentutis modo ꝓlocuto hortat nos paul⁹ apostolus in epl'a ad Eph. iiij. c. ita dicẽs. Renouamini aũt spũ mẽtis vr̃e ⁊ induite nouũ hoiem q̃ secõm deũ creatus est in iusticia ⁊ sctitate veritatis. q̃ si dicat. q̃uis homo q̃tũ ad naturã sensitiuã ex ꝓcessu etatis tẽdat ad corruptionẽ: qr oẽ cõpositũ ex contrarijs necesse est corrũpi: attamẽ natura intellectiua alc rõnalis renouari potest per sui recognitionẽ ac peccatoꝝ discussionem vt diximus. Jdeo Paulus. q̃. ad Corinthio iij. capitulo. ait Licet is qui foris est noster homo corrumpatur; tamen is qui intus est:

Plinius alb. magn Serpẽs renouat ⁊ quõ.

Hieron.

Anima spiritualis renouat more serpentis.

Amb. Restitutio est difficilis.

Paulus hortatur ad renouationẽ iuuentutis.

Paulus.

renouet de die in die. Hec de aqla ceruo ac serpēte ꝑ recreatione sitientis. ac inquietis ale dicta sufficiāt. Et sic ptz ex oib⁹ supradictis qualiter ad verā contritionē reqritur vna diligens examinatio vel discussio petōꝝ. Et q talis examinatio est potissimū remediū in acqsitione cōtritionis. Et qpsa ꝺr origo tanua principiū ac fundamentū vere penitudinis: ꝛ per cōsequēs patet resolutio prime questionis.

¶ Questio scḋa in q̄ agit de mō q̄ obseruari ꝺz i discussiōe vl' exaiatione petōꝝ mortaliū. Et q̄liter talis discussio fieri ꝺz ardent ex toto corde. Et diligēter quo ad ola petōꝝ gña. Et integraliter quo ad petōrū circūstātias. Tradūt etiā regule valde vtiles ꝛ pulchra documenta ad discernendū grauitatem peccatorum.

Ecūdo loco mota fuit q̄stio. Cū em discussio illa vel examinatio de petis q̄ est ꝑparatoria ad ꝯtritionē: fieri debeat de oib⁹ petis mortalib⁹. Iō ꝑ recreatione lāguētis ale q̄rit quō aut q̄liter vel q̄s modus a penitēte obseruari ꝺz in tali examinatione vt adverā cōtritionē puenire valeat. Pro solutione huiꝰ deuotissime q̄nis occurrūt ꝛba doctoris Ambrosij q̄ pertractās illud Canti ij. ca. Introduxit me rex in cellā vinariā ꝛ ordinauit in me charitatē: ꝛ sic. Peccat qui prepostere agit. Nā scire quid faciat ꝛ ne scire ordinē faciēd: nō est perfecte cognitiōis: ordinis nāq; ignorātia cōturbat meritorū formā. Hec Ambr. Ut ḡ debitus mod⁹ ꝛ ordo seruet in hac tā meritoria discussione petōꝝ ab eo q̄ verā querit perficere pnam: dicimus q̄ ois peccator debet scire cordis examine intima cordis sui discutere ac seipm recognoscere: exēplo illius qui intrās domū obscurā ac tenebrosam: nō statim videt ea q̄ illic sunt: nisi quiescat ꝛ moret aliquātulū. Et pariformiter peccator q̄ oculos mētis sue reflecti super tenebrosam conscientiā suā: non potest in momēto singula recognoscere: nisi gradatim ac diligenter peccata sua inquirat ac discutiat omnia rememorando. In qua discussione tria obseruare debet. Primo vt fiat ardenter in toto corde. Secūdo diligenter q̄ ad ola petōꝝ genera. Tertio integraliter quo ad petōrū circunstantias. Expedit igitur primo vt peccatrix ala petā sua ardenter recognoscat ex toto corde. Unde Johel propheta ij. c. ait. Cōuertimini ad me in toto corde vr̄o. Et nota q̄ Johel nō dicit, Cōuertimini ad me in parte cordis vr̄i: sed signanter dicit in toto corde: q̄ homo veraciter ꝛ integraliter debet conteri de omnibus petis que in memoria habet. Moyses quoq; cū hortaretur populū israel ad dilectionem dei non dixit. Diliges dñm deū tuū ex parte cordis tui: sed ita inq̄t Deute. vj. Diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo: ꝛ ex tota anima tua: ꝛ ex tota fortitudine tua. Que verba per os veritatis replicantur. Matth. xxij. Marci xij. ꝛ Luce x. ca. Sed molto magis replicari debent ac caro corde conseruari ab eo qui verā optat habere contritionem: q̄ nobilissimū re-

De mō q̄ obseruari ꝺz i examinatione peccatorum.

Ambro.

Petōr ꝺz intrare domum obscurā ꝙscientie sue.

Cōtritio ꝺz esse integra ex toto corde.

mediū est contra:pctā cor suum recognoscere,ꝛ conuertere illud
in amorē ꝛc dilectionē dei teste.b.Tho.hinc Hie.Tāto amplius
Gregor. peti rubig.consumitur:ꝙto petōris cor magno charitatis igne
cōtrematur,Idcirco ꝓ correctione vite melioris videamus cur
Questio' oportet nos si saluari cupim⁹ per verā dilectionē cōuerti ad dñz
pignita= ex toto corde.put iohel ꝓpheta moyses ꝛ tres euāgeliste.s.Ma
tis cordis thē⁹,Marcus,ꝛ Lucas testātur ꝓ ꝛnsione occurrūt nobis se
humani pē rōnes in quib⁹ ꝙ magna sit dignitas cordis humani: ꝙta
pria rō. ei⁹ nobilitas:ꝙ igēs rō:ꝙ magnū sacm aperiemus. ¶ Primo
Cor ꝑmo dicim⁹,ꝙ decētissimū ac iustissimū est vt ois hō cōuertatur ad
gñaī in dñm ex toto corde rōne ꝓmogenīture:qm sicut cor hūanū inter
vtero oēs ptes corpis ꝑmo ꝓpaginaī ac gñaī i vtero mris ſz Tho.ſ.
matris. ū q xxxij.art ij.Et magnū alb.in ix.li de animalibus tractatu ij.c.
Salomō iiij.Sic deo cor primo debeī q̄si ꝓmogenitū:qm ꝓmogenita ei de
De⁹ pe= iure debenī.vt pz Exo.xiij.c.Idcirco per salomonē dicīt.Prou.
tit a no= xxiij.c fili inqt ꝑbe mihi cor tuū.Que verba sunt diligēter notāda.
bis cor. Nā salomō petōrē alloquitur ꝓsona dei quasi dicat. O fili
mi per creationē. O fili mi per informationē. O fili mi per redē
ptionē ꝑbe mihi cor tuū. Nota ꝙ nō dr ꝑbe mihi manū vel pe=
zelotipia dē:aut caput aut cerebrū:ſz signāter dr ꝑbe michi cor tuū.s.ꝙ ve
est amor rā dilectionē ac deuotionē. Est enī dña similis cuidā aui q̄ vt fer
inordinatus. tur cū pascīt de ꝑda comedit solūmō cor. Sic de⁹ a nobis pascīt
tm mō corde ve dilectionis. Uel de⁹ gliosus est q̄si hō zelotip⁹.
Est enī zelotipia amor inordinat⁹ q̄ oritī ex amore nō patiēte cō
sortiū i re amata.Et ꝓptea hō zelotip⁹ nō pmittit vt vxor sua a
liū diligat. Nā si aliq̄d suspicaī de ea exigit oēs sensus ꝛ auscul=
Deus dr tat hinc inde:ꝛ respicit cūtes ꝛ redeūtes:nūc istū nūc illū interro
zelotip⁹, gat:plerūq; etiā fingit se lōgi⁹ ire. Si aūt aliq̄d inhonestū inue=
ꝛ q̄re ze= nerit:tunc furens aufert ei vestes ꝛ localia,vel expellit, vel occi
lotes. dit eā. Sic spūalr facit de⁹ aīe rōnali. Jō in scripturis sctis deus
Augusti. dr zelotip⁹. vñ Exo.xx c ait moyſi.Ego sum dñs de⁹ tu⁹ fortis
zelotes.Et iterū.xxxiiij c.ait Noli adorare deū alienū dñs zelo=
tes nomē ei⁹:deus est emulator.hec ibi.q.d.Nolo quouismodo
vt hō fornicetur cū dīs alienis:vel indebite cōcupiscat aut dili
gat bona creata:ſz hoc volo vt in vera dilectione me cūctis reb⁹
Christ⁹ ē ꝓponat ex toto corde.hinc aug.in li.qđr scala paradisi q̄ liber inci
sponsus. pit ¶ Dic de quadam dr sic.caue tibi o ala spōsa xpi quō auertat
se spōsus. Nō lōge abūt,ꝛ si nō:videt cū ipse tm videt te plenus
oculis ante ꝛ retro:nunq; potes eū latere. Jō etiā circa te nūcios
suos spūs quasi sagacissimos exploratores mittit vt videāt quō
absente spōso queraris:vt accusent te cor̄ ipso,si aliqua signa
lasciuie ꝛ scurrilitatis in te deprehenderit:zelotipus est spon
sus iste:si forte aliū amatorem acceperis:si alijs placere studue=
ris:statim discedet a te ꝛ alijs adherebit adolescētulis. Delica=
tus est spōsus iste nobilis ꝛ diues:speciosus forma pre filijs ho
minū. Et iō nō nisi speciosam dignaī habere spōsaz. Si viderit

in te maculã siue rugã: statim auertet oculos: nullam enim im mũdiciã põt sustinere. Esto ergo casta: esto pcũdia ⁊ hũilis: vt sic a spõso tuo merearis freq̃nter visitari. Hec Aug. Propterea Chrys super Math. xij. c. ita inqt. Diligere deũ ex toto corde est vt cor tuũ nõ sit inclinatũ ad alicuius rei dilectionẽ magis q̃ dei q.d. nõ delecteris in specie huius mũdi ãplius q̃ in deo nõ in honoribus: nõ in auro. nõ in amicis: nõ in ceteris bonis fallacibus: sed p̃ his oib⁹ deũ ames. Si aũt tibi aliq̃ horũ occupat⁹ fuerit amor cordis tui tã non ex toto corde deũ amas: qz p q̃ta parte cor tuũ fuerit ad aliã rem. p tãta pre minus est ad deũ. Aug. in xxj. de ci. c xxvj. ita inqt. Nihil in edificio põnitur fundamento. Quisq̃s ita sic hz in corde xp̃z vt et nec terrena ⁊ ipalia nec es q̃ licita sunt atq̃ cõcessa põnat: fundamentũ hz xp̃m. Si aũt põnit, ⁊ si videatur habere fidẽ xp̃i: nõ est tñ in eo fundamẽtum xp̃s: cui talia preponunt. Quãto magis si salutaria precepta cõ temnẽs cõmittat illicita: etiã nũ prepositisse xp̃z sed postposuisse cõuincit: quẽ post habuit imperãtẽ siue cõcedẽtẽ dũ cõtra eius imperata siue cõcessa suã per fragilia delegit explere libidinem Si q̃s itaq̃ xp̃ian⁹ diligit meretricẽ eiq̃ adherens vnũ corpus efficit: nã fundamẽtũ nõ hz xp̃z. Si q̃s aut diligit vxorẽ suam: si fm xp̃m: q̃s ei dubitet in fundamẽto esse xp̃m. Hec Aug. Ptz ex dictis q̃ debemus ex toto corde diligẽ dũz, rõne primogenite.

¶ Scdo quẽritur ad dñm ex toto corde rõne principũ volũtarũ. qz sicut cor est primũ p̃ncipiũ mẽbroz ⁊ virium vitaliũ ⁊ eo p̃mũ principiũ mot⁹ in aiali mouẽs alia mẽbra corpis sicut volũtas mouet oĩs potẽtias ale rõalis ad actus suos. Hic Aug. in li. q̃ dr manuale de xbo. dr sic. Unicuiq̃ xp̃ia voluntas est cã sue dãnatiõis: vel salutiõis. Et ideo nihil diti⁹ bona volũtate q̃ deo offert. Bona volũtas deũ ad nos deducit ⁊ nos in eum dirigit. Per bonã voluntatẽ deũ diligimus: deũ eligimus: ad deũ currimus: ad deũ puenimus: ⁊ eũ possidemus. O bona volũtas per quã ad dei similitudinem reformamur ⁊ ei sires efficimur: ita amabilis est deo bona volũtas vt ipe in corde hitare nõ velit in q̃ bona volũtas non fuerit. Bõa volũtas illius summe maiestatis trinitatẽ ad se inclinat: hec Aug. Cõuertere g̃ ad dñm deũ tuũ ex toto corde tuo. i ex toto motu volũtatis tue: q̃ mot⁹ hic designatur nole cordis vt intelligatur ista cõuersio fin rectã intelligẽtiã ⁊ recordationẽ ac dilectionẽ: intellectus mẽiore ⁊ volũtatis. Ꝺ Deutero. xiij. c dr sic. Cũq̃ q̃sieris dñm deũ tuũ inuenies eum: si tñ toto corde q̃sieris eũ. Qua snia ꝛpre dat intelligi q̃ nõ possumus inuenire deũ nisi ex toto corde q̃ram⁹ eũ. i. volũtate Sed q̃ritur cũ tres sint potẽtie nales ale rõalis. s. intellectus, memoria ⁊ volũtas quare actus volũtatis si nõ fuerit totus ad deum cõuersus: est peccatũ. Actus vero aliarum potentiarum non sunt ctã, sicut mẽorare ⁊ intelligere, que sunt actus potẽtie memo-

Chrysso. Quid sit diligere deum ex toto corde.

Secũda rõ. Cor est p̃ncipiũ oiuz mẽbrorum.

Per bonã voluntatem reformamur ad dei similitudinẽ. Pulchra q̃stio de tribus potẽtijs anime.

ñdi ⁊ potentie intelligẽdi. Ad hoc dicendum est q̃ actus volũ-
tatis est alterius gñis q̃ actꝰ intellectꝰ vel mẽorie. Nã actꝰ vo-
lũtatis fert ad aliquid adipiscẽdũ: vel non admittẽdũ: qui actus
nõ põt esse in malo quin sit malus: qz velle mala malũ est. sed in-
telligere mala vel mẽorare mala nõ est malũ. Quãuis aliqui nõ
improbe asserãt hos actus nerdũ esse malos: puta cũ quis mẽ o
rat mala vt faciat. Uel qñ aliquis q̃rit intelligere vez: vt sciat il-
lud impugnare. Ex q̃ ptz q̃ dilectꝰ cõuerti ad dñm ex toto cor
de: i. volũtate. cuius motus designat note cordis. ¶ Tertio qu er
timur ad dñz in toto corde rõne situs. Cũ esñ cor humanũ sit in
medio corporis situatũ: nõ mirũ si deus vult diligi ex toto corde
qz semp elegit mediũ ad habitãdũ. Propterea in pncipio mũdi
plãtauit deꝰ lignũ vite i medio paradisi terrestris. vt dr Gc. ũ c.
Dñs quoq; apparuit Moysi in flãma ignis de medio rubi. Expo
di. iij. Et cũ hortaret israel ad bellũ ait ad eos. Ne formidetis i-
nimicos vros: qz dñs deus vr in medio vri est. Deutero. xx. c. Et
ideo iubet deus per salomonẽ vt mãdata eius in medio cordis
nri custodiam. puer. iiij. c. vbi ait. Fili mi ausculta sñões meos
⁊ ad eloquia mea inclina aurẽ tuã. Non recedãt ab oculis tuis.
custodi ea in medio cordis tui. Dñs quoq; iesus volens pecca-
tores saluos facere descẽdit in medium vteri ỽginalis. vt cõple-
retur illud dauid in psal. xlvij. Suscepimus deus mlam tuã in
medio tẽpli tui. Voluit ⁊ dñs iesus tpe natiuitatis sue iacere in
presepio in medio duoꝝ aialiũ. Ufi Abacuch iij. sm trãslatio
nẽ septuaginta interpretũ quã sequtur officiũ ecclesiasticũ dr sic.
Dñe audiui auditũ tuũ ⁊ timui: cõsideraui opera tua ⁊ expaui.
in medio duũ aialiũ cognoscẽris. Nec ille. Fuit esñ huic pphe
admiratiõis pauor q̃ in loco tã humili reclarẽt saluatoꝛ ⁊ ideo
ait. Cõsideraui opa tua ⁊ expaui. Cõsequnt dñs iesus stetit in me-
dio doctoꝝ. vñ. Lu. ũ. c. dr. q̃. post triduũ inuenerũt illũ parentes
ei⁹ in tẽplo sedẽtẽ in medio doctoꝝ: audiẽtem illos ⁊ interro-
gantẽ. Et iterum cũ esset facta q̃stio inter apłos de primatu qui
eoꝝ videret esse maior: Arguens illos dñs ihesus aduocauit puꝛ
lũz statuit cũ in medio eoꝝ Matt xviij. Et iterum dicit nobis
per os ỽitatis in eodẽ. c. Ubi ei sunt duo vel tres ꝯgregati in no
mine meo: ibi sum in medio eoꝝ. Nec solũ dñs Jesus in vita sua
elegit mediũ vel letatus fuit semper in medio: sz etiam hoc ostẽ
dit in morte ⁊ post mortẽ suã. Nã voluit crucifigi in hierusalẽ
q̃ ciuitas est in medio terre hitabil' ieste dñ. Tho. vt ꝓpleret ꝓ-
phia dr q̃ in ꝓo. lxvij. Opator ẽ saluatẽ in medio terre. Jtez voluit
dñs iesus mo: i in medio duoꝝ latronũ. Deiñ post resurrectionẽ
suã apparuit discipłis suis stãs in medio eoꝝ ⁊ dicẽs pax vo-
bis. Luc. xxiiij. c. ⁊ Joãnis xx. c. profecto non vacat a mysterio
tam mirabile exẽplum dñi Jesu qui nõ solũ in vita sua sz i mor-
te ⁊ post mortẽ tot tantaq; mirabilia operatus est in medio. Ex

Tertia q̃stio cor hũanum est situatũ in medio aialiũ Semper deꝰ eligit mediũ.

Matthe us. Dñs Je sus in vi ta in mor tẽ elegit medium Dauid. Joãnes.

hoc est vt excitare totū humanū genus ad ꝟtutes capescendas. Nam virtus q̄ oīb⁹ necessaria est ad salutē cōsistit in medio. Uñ ꝟtus est mediū ab vtroq; extremoꝝ pticipatū. Ubi cā. Liberalitas est ꝟtus ꝓsistens in medio: extrema aūt eius sunt auaritia, t ꝓdigalitas. Auarus em̄ est indebite retentiuus. Prodigus etiā nō seruat modū in exponēdo bona sua. Sz liberalitas de vtroq; extremoꝝ pticipat: qz ipsa debito mō retinet: t discrete exponit. Ex quo ptz q; mediū tenuere beati. Hinc Boetius in iij. lib. de cōsola. pſa. vij. dicit sic. Firmis mediū viribus occupate: quicqd aūt infra subsistit aut vltra ꝓgredit hz ptē ptū felicitatis, t caret fīnis laboris. Et Hier. ad demetriā in epla, q̄ incipit. Inter oēs materias q̄ ab adolescētia, &t sic. Phoz sñia est moderatas esse ꝟtutes: excedētes mēsurā vel modū: inter vitia reputari. vñ de septē sapiētibus vnus ait. Ne qd nimis hec Hier. Iterū ad eandē demetriā in alia epla, q̄ incipit. Si summo ingenio pariq; fretus scia. Idē Hier. &t sic. Optimus est et re modus, t laudabilis vbiq; mēsura. t iterū ibidē. Quodq; laudabile est in genere tuo: fit de nimietate tui culpabile. Et iterū. In bonis q̄z reb⁹ quicqd modū excesserit: vitiū est. hec Hier. Ideo Bern. in. ij. lib. de ꝓsideratione ad Eugeniū papā, &t sic. Tene mediū si nō vis pdere modū. Locus medius tutus est: mediū sedes medi, t modus ꝟtus. Oēm extra modū habitationē, sapiēs exiliū reputat. hec Ber. Ut ergo cor humanū est situatū in medio corpis: vt cō seruet illud t vitā influat in oēs ptes eius. Ihō deus cui semp placuit mediū vult habitare in corde hois ex toto impulsu ꝟe dilectionis. Propterea amor dilectionis nr̄e ad deuz ferri dz ex toto corde. i. intellectu: vt totus sit subditus deo. Ex tota alia. i. volūtate: vt tota sit subdita volūtati diuine. Ex tota mēte. i. memoria: vt tota applicet ad rememorandū bñficia a deo sucepta. Et idcirco Aug. in lib. q̄ dr manuale de ꝟbo dei dicit sic. Immēsus est deus, t sine mēsura dz amari, ꝑsertim a nobis q̄s sic amauit sic sanauit: ꝓ q̄b⁹ tot t tāta fecit. Hec ille. Iterū Aug. in lib. de spū t alia. c. xxix. &t sic. Miser ego q̄ tū debeā diligere deū meū qui me fecit cū nō erā: me redemit cū perierā. Mondū erā t ex nihilo me fecit. nō lapidē, nō arborē, nō auē, nō aliud de aialib⁹: sz hoiem voluit me esse. Dedit mihi viuere sentire discernere: de multis pīculis liberauit me: qñ errabā reduxit me: qñ ignorabā docuit me: qñ peccabā corripuit me: qñ cōtristabar ꝓlatus est me: qñ desperabam ꝓfortauit me: qñ tecidi erexit: qñ steti tenuit me: qñ fui duxit me: qñ veni suscepit me. Hec t mlta alia fecit mihi de⁹: de q̄bus, dulce erit mihi semp loqui, semp cogitare, semp grās agere ꝓ oībus bñficūs suis. Cū em̄ cunctis sit ꝑsidēs t cunctoꝝ curā gerat, t singulis quasi oībus ꝓuidēs: ita totū ad custodiā meam occupatū video: vt si ego super custodiā meā stabo, quasi olim oblitus sit, t mihi soli intēdere velit. Semp se ꝓtem exhibet, semp se paratū offert, si me paratū inuenit. Quocunq; me

Uirt⁹ cōsistit i mēdio.

Nota de ꝟtute.

Boeti⁹.

Hieron.

Bernar.

Augustī. Commorat bñficia dei.

Quanta sit custodia dī ad hoiem.

verterꝛ nō me deſeruit: niſi ego prius deſerā. Nec ꝓ his olb⁹ qđ repenđā habeo: niſi tm̄ vt diligā. Nō em̄ melius nec dc. ēius q̄ ꝑ dilectionē rependi pōt qđ ꝑ dilectionē datū eſt hec Aug. Et ſic pz tertia ratio ¶ Quarto cōuertimur ad dm̄ ex toto coꝛde: rōne vite. Sicut em̄ leſo coꝛde ſtatim perit totū aial (qz opatio vite ꝓmo eſt in coꝛde, z a coꝛde in alijs partibus coꝛpis) ſic tota ⁊ totus tota efficacia dilectionis humani coꝛdis tēdere dz in deum tanq̄ in ꝓncipiū bītudinis, a quo oīs ſalus oīs vita cē bonum ꝓcedit. Ideo verus amoꝛ ⁊a dilectio ⁊a charitas nil aliud ſunt, q̄ quedā actio rectitudinis oculos ſemp hñs ad deū: teſte Aug. in li qui dr manuale de ⁊bo dei: vbi ita inqt. Qui diligit oculos ſuos ſemp hz ad eū quē diligit: quē deſiderat, in quo meditat et impinguat. Iſte talis ſic deuotus ita cantat ita legit, z in oībus opibus ſuis ſic eſt ꝓuidus, z circūſpectus q̄ſi deus adſit phs añ oculos eius: ſicut reuera adeſt. Ita orat q̄ſi ſit aſſumptus z phīa tus ante faciē maieſtatis in excelſo thꝛono: vbi milia miliū miniſtrāt ei, z decies cētena milia aſſiſtūt ei. hec Aug. hinc Chꝛyſo. ſup Matth. Tota mēte diligere deū eſt: vt oēs ſenſus deo vacēt, qui ergo leſus fuerit in dilectione charitatis peribit eterna mercede fruſtratus. Propterea Salomon ꝓuerb. v. ſ. c. ait Oī cuſtodia ſerua coꝛ tuū: qz ex ipſo vita ꝓcedit. Nota dicit Salomō Oī cuſtodia ſerua coꝛ tuū. q. d. Ois vigilātia z ſolicitudo adhibeat ꝓ cuſtodia tāti theſauri. Nam dr coꝛ ſ. dm̄ ſuas tres lras quaſi cuſtodia oim rerū. Vel dr coꝛ q̄ſi cuſtoduū: qz natura poſuit plures cuſtodias ne tam cito poſſit pueniri ad ipm̄. Poſuit em̄ carnes multas circūquaq̄ z coſtas, z oſſa plurima. Poſuit etiā natura pulmonē vicinū coꝛdi: vt cū ira accendit pulmonis humore tēperetur: vt inquit Iſid. in. xi. lib. Ethi. c. j. Eſt igit coꝛ in hole ſicut quoddā caſtrū obſeſſum ab inimicis, qđ quidē hz plures aditus vel portas: idcirco niſi diligēter cuſtodiatur: hoſtis nr̄ indefeſſus, z peruigil cito caſtrū arripiet. Porte huius caſtri ſunt quinq̄ ſenſus exteriores, z potentia irascibilis, z cōcupiſcibilis per quas ingrediūtur vitia, z pctā quaſi hoſtes ad caſtrū illud. Unde Bernar in lib. meditationū ſuaꝝ c. viij. dicit ſic. Coꝛ meuz dum futurū nō curat gaudiū: nec diuinū querit auxiliū ab amoꝛe celeſtiū elongatur, z in amoꝛe terreſtriū occupat. Cum clabitur ab illis z inuoluitur in iſtis, vanitas illud recipit, curioſitas deducit, cupiditas allicit, voluptas ſeducit, luxuria polluit, torquetur inuidia, turbat iracundia, cruciatur triſtitia: ſicq̄ miſeris caſibus ſubmergit oībus vitijs. Qm̄ vnū deū qui eum ſuſtinere poterat dimiſit ꝑ multa diſpergit, et hucillucq̄ grit vbi requieſcere poſſit, z nihil inuenit qđ ei ſufficiat donec ad ipſum redeat. Hec Bernar. Patet itaq̄ q coꝛ diligēter dz cuſtodiri. ¶ Quinto ex toto coꝛde conuertimur ad dm̄ ratione libertatis vel dñij. Habet em̄ coꝛ quaſi liberum dñuum in toto coꝛpoꝛe ſuper oīa membra: quia motus eius nō obedit imperio rationis.

Quarta ratio.
Leſo coꝛde pit totuz aial.
Vera dilectio dirigit oculos ad dominum.
Auguſt.
Qui diligit eſt in oīb⁹ circūſpectus.
Chꝛyſo.
Salomō
Unde dr coꝛ, et q̄ natura cuſtodit illud.
Coꝛ in hole ē q̄ſi caſtrū.
Bernar.
Coꝛ ſi nō fuerit cū deo, labitur ad omnia mala.
Quinta ratio.
Coꝛ dñatur toto coꝛpe in tria mēbra.

Et ideo scire debes q̄ tria sunt membra in corpe hūano q̄ difficile regi possunt: scz cor: renes: et lingua. In corde vanitas: in renibus voluptas, in lingua falsitas dñat. Et iō difficilimū est etiā magnis viris et sciis vt sēp fecte regāt in cogitationib⁹ q̄ p cor significantur, et circa delectatiōes q̄ per renes intelligunt, et circa locutiōes q̄ per linguā denotant. Inter, ola aūt ista tria, cor difficilimū est ad regendū: qz cū motus cordis sit naturalis nō obedit imperio rōis. Propterea Aug. in lib. q̄ dr manuale de verbo dei dr sic. Cor humanū in desiderio eternitatis nō fixū nunq̄ stabile pōt esse: sz oi volubilitate volubili⁹ de alio i alio transit querens requiē vbi nō est. In his aūt caducis et transitorijs in quibus eius affectus captiuus tenetur verā requiē inuenire nō valet. Qm̄ tāte est dignitatis vt nullū bonū p̄ter summū bonum ei sufficere possit. Tāte est em̄ libertatis: vt in aliq̄ vitiū cogi nō possit. hec Aug. et Ber. vbi supra sic ait Nihil est ime corde meo fugacius: qz quoties me deserit, et per prauas cogitatiōes dēfluit: toties deū offendit. Cor meū est vanū vagū et instabile dū suo ducitur arbitrio et diuino caret consilio. In seipo non potest cōsistere: sz oi mobili mobilius per infinita distrahitur, et hac atq̄ illac per innumera discurrit. Et dū per diuersa requiem q̄rit: nō inuenit. Et subiungit ibidē sic Sibi nō concordat ase dissonat, a se resilit volūtates alternat, cōsilia mutat edificat noua, destruit vetera, destructa redificat. Eadē itez alio et alio mō mutat et ordinat: qz vult et nō vult nūq̄ in eod̄ statu permanet hec Ber. Merito g̃ in sinistro latere dr cē positū cor hois eo q̄ affectio eius pna sp et prodiuis ad terrena: q̄ p sinistrā intelliguntur. Hic dō in psal. aic. Adhesit pauimēto aia mea. Cūergo motꝰ cordis nr̄i sit liber nō subiectꝰ nec obediēs alicui creā impio: rōis vt dcm̄ est. Et hoc dat intelligi q̄ amor nr̄ dz cē liber: sic vt ex toto corde sit erectus ad dñz deū: nō li creature subiectꝰ: qz tunc iā nō ēt amor nec dilectio: sz puersitas. vñ Aug. ait Nihil maior puersitas q̄ vti fruēdis, et frui vtēdis. i. amare pp̄ qd̄ p̄ pp̄ter est amādū. Nā frui est amore inherere alicui rei pp̄ se: vt dicunt doctores catholici et ꝓ̄ precipue Aug. in j. li. de doctrina xp̄iana, vbi assignat dīaz inter res q̄bus fruēdū ē, et q̄bꝰ vtēdū est sic dicens: Res g̃ alie sunt q̄bꝰ fruendū ē, et q̄bꝰ vtēdum quibus fruēdum ē beatos nos faciunt: istiz q̄bꝰ vtēdum ē tendētes ad beatitudinē adiuuamur, et q̄si adminicula mr̄ vt ad illas q̄ nos beatos faciunt puenire atq̄ his inherere possimꝰ. Et subiūgit Audicens: Frui cm̄ est amore alicui rei inherere ꝑpter se p̄az. Vtī aūt qd̄ in vsū venerit ad id qd̄ amas obtinēdū referre, si tñ amādū est nāvl⁹ illicitꝰ abusus potius vl abusio neiāda ē. hec Aug. Iō fruitio pfecta est tm̄ vltimi finis habiti. Imperfecta vero nō habiti. Propterea Aug. in li. de trinitate. dicit q̄ fruimur cognitis in quibus voluntas delectata cōquiescit. Nō aūt quiescit simpliciter nisi in vltimo fine: qz q̄diu aliquid expectat motus vo

Augustin. No. quis reminiscetur etiam.

Bernar. nil corde fugacius et volubilius.

Bernar. Cor est sic notū in sinistro latere cre et q̄re.

Dauid. Amor nr̄ nulli creature dz sufficere.

Augustin. Dīa inter frui et vti.

Augustin. Fruitio est vltimi finis.

Nō frui mur creatur is sed solo deo. Ueritas. Lucas. Dauid. Nōsexta. Cor hūanū ꝓtinuo mouet si cor cessat a motu cess. vita ab anima. Augūst. Bernar.

lunatis remanet in suspēso, sicut motu, loc. li. Et ideo nō est fruendū. i. amandū ꝓpter se, nisi deus. Qua ꝓpter nō fruimur hoie nec brutis nec inanimatis: nec alijs rebus creatis: sed omnia diligenda sunt ꝓpter deū. O utinā esset in nobis talis dilectio sic in deo ordinata: qz ꝓfecto nō diligeremꝰ nosipsos ꝓpter nos: nec filios vl vxorē aut parētes: aut reliq̄ bona fallacia ꝓter nos: sz oia diligerimꝰ in ordine ad deū. Hic ꝥitas Mat. x. c. ait. Qui amat ꝑem aut mrem plusquā me nō est me dignꝰ. Et q̄ amat filiū aut filiā sup me, nō est me dignꝰ ꝛ Luc. xiiij. c. ōt sic. Si q̄s venit ad me ꝛ nō odit ꝑem suū, ꝛ mrem, ꝛ vxorē, ꝛ filios, ꝛ fratres, ꝛ sorores adhuc ꝛ animā suā nō ꝑōt meꝰ esse discipl's. Intelligē q̄ debemꝰ parētes ꝛ ꝓpinquos hītē odio. i. eoꝝ vicia, ꝛ carnales affectꝰ. Jō dauid ardore vere charitatis cōcremat in ꝑo. xxxj. orabat dicens, factū est cor meū iāq̄ cera liq̄scens in medio ventris mei. Sicut em̄ cera a calore ignis resoluit ꝛ liquescit: sic cor humanum cōcrematum amore vere dilectiōis resoluitur in xp̄z refūdes oia in eū a quo sunt oia, in quo oia, per quē oia. Et sic ptz q̄nta rō. ¶ Sexto quertimur ad dīm ex toto corde, rōne motꝰ. Nā cor humanū semp vigilās est ꝛ cōtinue mouetur. Jō dicit rabbi moyses q̄ sicut se habet celū ad vniuersum mundū sic se hz cor hūanū ad totū corpꝰ. Et sicut celū nūq̄ desinit: sz semper mouet: ita ꝛ cor hūanū. qō ꝑ pulsum manifestatur. Et sicut si cessaret motꝰ celi cessaret motꝰ ꝛ gnatiōis ꝛ corruptiōis ꝛ alterationis in istis inferioribꝰ: sic pariter si motus cordis ad horā cessaret, deficeret vita animalis. Hic Aug. in. j. lib. confessionū ait. Tu dīne fecisti nos ad te, ꝛ inq̄etū est cor nr̄z dōec requiescat in te. Et deuotꝰ doctor Ber. vbi supra ōt sic. Cor meum a cogitatione in cogitationē ducit, ꝛ per varias occupationes, ꝛ affectiones variatur vt saltē veritate ꝥpa rerū impleat, quarū q̄litate satiari nō potest. Sic labitur cordis miseria subtracta diuina gra, et q̄ ad se reuertitur ꝛ discutit qd cogitauit: nil repit: qz uō opꝰ fuit sed importuna cogitatio q̄ ꝓponit mlta de nihilo. Hec Ber. Patet itaq̄ q. cor humanū ꝓtinue mouet nec vnq̄ desinit: imo q̄s ei⁹ est sua destructio. Sic pariter dilectio nr̄a nūq̄ debet esse ociosa sed pseuerās, ꝛ oia q̄ diligit etiā si sint creature reflectere debet in deū q̄ oia contulit. vñ Aug. in. j. lib. de doctrina xp̄iana: vbi explanat hec verba, Diliges dn̄z deū tuū ex toto corde tuo dicit sic. Cū aūt ait dn̄o, toto corde, tota mente: tota ala nullā vite nr̄e ptem reliq̄t qua vacare debeat ꝛ q̄si locum dare vt alia re velit frui: sed q̄cq̄d aliud venerit in alaz illud rapitur: quo totiꝰ dilectiōis impetu currit. Hec Aug. et Greg. Amor dei nunq̄ est ociosus operatur em̄ magna si est. Si vero opari renuit: amor non est ꝛ Aug in lib. confessionū ait. Qui amat, nō laborat. Oīs em̄ labor nō amantibꝰ grauis est. Solus amor est q̄ nomē difficultatis erubescit. Et ite ꝓ. Uerꝰ amor nō sentit amaritudines sed dulcedinem: qz sorori amoris dulcedo est: sicut sorori odij est

amaritudo. Hinc Hie. ad Eusto. virginem, in epła que incipit, Audi filia ꝛ vide ita inquit. Nihil amantib⁹ durū est: nullus difficile cupientibus labor. Amemus ꝛ nos xp̄z ꝛ ei⁹ ḡramus ampius, ꝛ facile videbit oē difficile, breuia putabim⁹ vniuersa q̄ loca sunt. Hec Hie. Idcirco dauid per horas singłas ꝛ momēta cōsiderās atq; in corde suo discutiēs pelagus bñficioꝝ deitor⁹ liquefactus mihi in amore ei⁹ dicebat. Quid retribuā dño ꝓ oīb⁹ q̄ retribuit mihi? q. d. Quid retribuere possuz creatori meo q̄ me corona regni decorauit: q̄ me tam bonis ꝓpaīb⁹ quā ḡtuitis p excellentiā ornauit: q̄ mortem mīchi debitā pepercitatq; multis piculis me liberauit et sic p̄z. vj. rō. ¶ Septimo cōuertimur ad dñm ex toto corde: qz cor humanū habet tria q̄ sunt valde grata deo. ꝓlo hz cor efficatiā ꝗtuis. ¶ Tāta est em ꝗt⁹ ac ptās cordis hūani: vt sua nobilitate ac celeritate vno tpis p̄cto celū oē collustret. Et nūc ad astra rapitur ꝛ subito ad ima terraꝝ descēdit. Nūc maria volitat: nūc vrbes discurrit. Est quippe omni mobili mobili⁹, ꝛ ol lubrico lubricosi⁹. Et breuiter oia q̄ libuerit ḡuis lōge lateq; summota sint, in cōspectu sibi constituit: Hinc Ber. in lib. meditatio. suaꝝ. c. vij. sic ōt. Plura machinatur cor meū vno momēto q̄ ocōs holes p̄ficere possent vno āno ꝛ Hyng. in lib. de ala inq̄t. Cor paruū est ꝛ magna cupit, vix ad vni⁹ mīlui refectiōez sufficere posset, ꝛ tot⁹ mūdus ei nō sufficit. Ex tāta ergo cordis virtute ac ptāte magnū dat intelligi sacramentū. Nā ex hoc admonet deus hūanas mētes ne admirentur si diuina mens sit vbiq; diffusa per essentiā p̄sentiā ꝛ potentiā. Si oia regit atq; gubernat. Si oia moderat. Si per vniuersas mundi partes intēta discurat. Si oia inuet. Si celū ꝛ terram sua gł̄ia implet. Si igr̄ est tāta vis ac ptās cordis humani infra mortale hoc corp⁹, q̄tū putam⁹ diuine mētis cellitudinez cū finiti ad infinitū nulla sit ꝓportio? Jō nō est mirādū si diuina lex iubet vt diligam⁹ dñz deū nr̄z ex toto corde nro. Scdo cor hūanū habet acutiatē est em in summitate acutū, In quo dat intelligi q̄ hō dz seip̄z acuere in amorē dei per eleuatiōez mētis ꝛ p̄platiōez atq; deuotiōez. Hic Ber. An nō p̄funderis sursum caput hr̄e q̄ sursum cor nō habes, corpe rectus stare q̄ corde reis sup terrā? Et ire ꝝ sup cātica idē ait. Nō discordet cor tuum a facie tua nō habebas faciē sursū ꝛ cor deorsum. ¶ Tertio cor hūanū hz rubedinē qz est valde p totū rubicūdū in q̄ denotat ardor charitatis quo dz glorios⁹ de⁹ a nobis diligi ac venerari. i. Jō Aug. in li. qui dicitur manuale de verbo dei ōt sic. Amat deus vt ametur cum amat nil aliud vult quā amari: sciens amore esse beatos q̄ se amauerint. Hec Aug. Hinc Dauid in psal. lxxij ait. Inflamatum est cor meū ꝛ renes mei conmutati sunt, ꝛ ego ad nichilum redactus sum ꝛ nesciui. Explanantur hec verba Dauid sic qz: inflāmatū est cor meū in deū p ardorē vere charitatis. Jō renes mei commutati sunt. i. libidines mee mutate ꝛ sunt totus ca-

Dauid p horas singulas agebat ḡtias dño

Septia. efficatia cordis hūani ꝗta sit.

Bernar.

Nota.

Uirtus cor dis ducit nos ad cognitionem dei.

Cor hūanū ecacutū quid significat.

Bernar. Cor hūanū est rubicūdū ꝛ qd significa.

Augustī Mōpulchra explanatio uerbꝝ

sius factus sum per cōcupiscentie repressionē: qz concupiscē tia dominat in rebus. vñ veritas Luce. vij. c. ait. Sint lumbi vr̄i pincti. Qō. Dō in alio psal inqt. Ure renes meos, z cor meum. Sequitur. Et ego ad nichilū redactus sum in hūilitatē quo ad meā reputatiōez. Et nesciui. i. me ignorante reputaui de me nō plumendo. ¶ Uel cōuertimur ad dñz ex toto corde: si certissimū animū habeam⁹ in vitate z firmissimū in fide atq; purissimū in dilectiōe. Hec Paul⁹. ij ad Thi. ij. c. Sectare iusticiā fidē spem charitatē z pacē: cū his q̄ inuocat dñz de corde puro. ¶ Uel ex toto corde conuertimur ad dñm sic vt oēs cogitationes in deū dirigamus, vel vt oēs affectiones in deū retorquemus, vel vt oēs operationes propter deū faciamus. Et ideo Eccl'ia. ij. c. Quit timetis dñm diligite illū, z illuminabuntur corda vestra. ¶ Ut scōm Greg. in his verbis. Diliges dñz deū tuū ex toto corde tuo z ex tota alia tua, z ex tota fortitudine tua est quedā cōculcatio verboz: q̄ significat excellentiā amoris. hic psper ait. Tota mē te deus tota vi cordis amari precipit. Rō hui⁹ amoris assignat a sapiente sic. Nā q̄ melioz cunctis de⁹ est plus debet amari. Ut iuxta sniam deuotissimi Bernardi super cantica. Toto corde tota anima tota virtute diligere eū est omne q̄ blāditur de carne propria vel aliena sacroscē carnis xpi amore postponere. Patulum ergo opus esse cor hūanū q̄ recipit illū q̄ celū z terrā implet. Ex dictis pz qualiter de⁹ vult diligi a nobis ex toto corde. Deccntissimū quippe est vt cor hūanū in quo tāta amplitudo, efficatis, virtus, dignitas ptās, nobilitas: ac velocitas reperitur p habitaculo soli⁹ dei pseruetur. Et qz in corde hois tāta insa tiabilitas inuenit vt nulla re penitus possit repleri ex hoc dat intelligi q⁹ p receptiōe dei creatū est. quo solo satiat z tētiat. Jux ta illud Dō. Satiabor cū apparuerit gl'ia tua. Nota hic diligen ter q⁹ ille qui hz cor sic dispositū ad secularia desideria z tam in ordinate afficit mundo seu ad pmanēdū in vita pūis seculisqua si vellet perpetuari in eo si posset. nihil curans de superba felici tate: talis est continue in pctō mortali, z vt plurimū silēs ip mi tis pctis sunt implicati. Et sic intelligit illud Jac. iij. c. Qui voluerit esse amicus huius seculi inimicus dei ꝓstituetur. Et illud Johā. ij. c. Qui diligit mundum nō est charitas pr̄is in eo. hic Aug. in lib. q̄ dicitur manuale de verbo dei ita inqt Ala q̄ te nō q̄rit nec diligit, mundum diligit z pctis seruit z vitijs subiecta est nunq; quieta: nunq; secura est hec. Aug. Jtem li. de. xij. abusionū gradibus, idē ait. Mūdi em amor z dei pariter in vno corde habitare nō possunt: quēadmodū oculi celum pariter z terrā ne quaq; respiciūt. hec Aug. Si vero aliquis affectat in mūdo permanere vt psit alijs, vel ipse virtutibus pficiat: sine, vt de pctis magis satisfaciat: aut quodam appetitu naturali de quo loquitur Boetius in quarto libro de consolatione prosa. vj. dicens. Omne namque animal tueri salutem laborat: hoc non est

Alia rō requisit addo minū ex toto corde. Paul⁹. Alia rō Eccl'iast. Alia rō sm Hie. Prosper

Bernar. amplitudo hūani cordis suscipit deum.

Qui indiscrete afficit mūdo statim afficitur peccato. Jacob⁹. Joānes. Augustī

Boctī⁹

peccatum. Si vero esset in hoc aliquantulū inordinatus affectus ad vitam presentem: peccatum veniale esset. Liquet igitur ex dictis predictis, qualiter discussio vel examinatio peccatorū debet fieri ardenter ex toto corde vere dilectionis.

¶ Discussio vel examinatio de peccatis est principium contritionis, et debet fieri diligenter quo ad omnia peccatorum genera.

Secunda ista discussio de peccatis, que vt diximus est principium cōtritionis oz fieri diligenter quo ad ola genera, z species peccatorū mortaliū. vnde S. Tho. in iiij lib. sen. dist. xvij. vbi mouet dubiū. Utrum requiratur contritio de singulis peccatis mortalibus, ita inquit. Dico principiū contritionis cogitationē, qua quis recogitat de peccato z dolet: z si nō dolore contritionis saltem dolore attritionis. Et ideo oportet quantū ad principiū contritionis, q̄ sit cogitatio de singulis peccatis, que quis in memoria habet. hec Tho. Iterum in iij. parte. q. lxxxvij. ar. v. idē doctor, dicit sic. Exigitur aūt ad remissionē peccati mortalis z vt homo actualiter petū mortale cōmissum detestet quantū in ipso est: vt scz diligentiam adhibeat ad rememorādum singula petā mortalia: vt singula detestetur. hec Tho. Similē sultam habes ab eodē in libro cōtra gentiles ca. clviij. Quam brevitatis causa relinquo. Cum igitur oporteat diligēter rememorari singula petā mortalia si ad veram contritionē volumus peruenire iuxta consilium tanti doctoris. Ideo scire oportet q̄ tria sunt genera, vel vt correctius loquamur tres gradus perōū, ad quos cetera ola reducuntur, scz cordis, oris, z operis: vt idē Thomas habet in. j. ij q. lxxij. art. vij. Hiero. quoq; super Ezechielem, dicit sic. Tria sunt generalia delicta quibus humanū subiacet genus, aut enī cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus. Idem habet Lactātius in. vj. diuinaū institutionū. c. xij vbi ait. Nemo esse sine delicto potest cū hoc adhuc indumento carnis opertus est. Cuius infirmitas triplici modo subiacet dño peccati. Factis, dictis, cogitationibus. Per hos enī gradus ad summū culmen iustitia procedit. Hec Lactantius. ¶ Primus ergo gradus peccatorū consistit in corde: z ideo rememorāda sunt peccata cordis: quia sola cogitatio ad actus, qui de se sunt peccata mortalia cū deliberatione rationis, est peccatū mortale: vt dicunt doctores catholici. Hinc Hiero. ad rusticum monachum epistola, que incipit. Nihil christiano felicius, dicit sic. Quis gloriatur castum se habere cor. Festra non sunt munda in conspectu dñi, quanto magis homines, quorum vita tentatio est? Ue nobis qui quoties concupiscimus fornicamur. Hec Hier. Propterea diligēter ius cogitationes superbas, arrogantes, cupidas, simoniacas, turpes immundas, odia, indignationes, rancores, suspiciones, iudicia temeraria, turbationes, machinationes, duplicationes, simula-

S. Tho. Cogitatio ō peccatis pncipiū contritiōis.

S. Tho. Ad remissionē peti req̄ritur detestatio actualis.

Nota de tribꝰ gradibꝰ peccatorū.

Lactā.

Primus gradus petōrum cōsistit in corde.

tiones: varios ac vagos mētis discursus, ꝛ ad quot ꝛ ad quātas secularia desideria cor tuū lapsum est: quia ois culpa mortalis originem sumit a corde tanq̄ a fundamēto. vñ Isid. in .ij. lib de summo bono. c. xxv. ita inquit. Magna obseruātia circa cordis custediā est adhibēda: qꝛ aut bone, aut male rei ibi cōsistit origo. nam sicut scriptū est. Ex corde exeunt cogitationes male. Ideo si prius prave cogitationi resistimus: in lapsu opis nō corrimus. hec Isid. Et Hier. ad demetriā ſginē ait. Illic maxime opꝫ obseruare potest vbi nasci solet. Statimq̄ ad primā tēptationis faciē malū anteq̄ crescat est restringendū, cū adhuc est in cogitatione. hec Hier. Et idcirco cogitatiōes male, siue de ope illicito in quibus hō percipit se inclinari ad pficiendū cogitatū si opportunitatem haberet, sunt diligēter examinānde ac detestāte. vñ Hier. ad demetriā, ita inquit. In illa tm̄ cogitatione petm̄ est, q̄ suggestioni cōsensum mētis dedit, que malū suū blande fouet, que in factū gestit irrumpere. Huius cogitatio ꝛ si ex aliquo impedita casu nō impleat voluntatē: nihilominus actione criminis ꝛdemnatur a dño: vt illud in euāgelio legimus. Qui viderit mulierē ad cōcupiscendū. Hec Hier. Quapropter magno studio supflue cogitationes amputānde sunt: teste Greg. sed tm̄ amputari fundit⁹ nequaq̄ pfit. Semp enim caro superflua generat, que semper spūs ferro solicitudinis rescindat. Hinc Isid. in .ij. lib. de summo bono. c. xxiij. dicit sic. Cogitatio nāq̄ prava delectationem parit: delectatio cōsensionē: cōsensio actionē: actio cōsuetudinē: consuetudo necessitatē. Sicq̄ his vinculis hō implicatus quadā cathena vitiorum tenetur astrictus: ita vt ab ea euelli nequaq̄ valeat: nisi diuina gratia manū iaciente vt apprehendat. hec Isid. Et iterum in eodem lib. c. xxv. ita inquit. Sicut vipera a filijs in vtero positis lacerata perimitur: ita nos cogitationes nre intra nos enutrite occidunt, ꝛ concepto interius vipereo veneno cōsumunt: animāq̄ nostrā crudeli vulnere perimunt. Hec Isidorus. Et sic patet de primo gradu peccatorum.

Isidor⁹.

Princi-piuꝫ peti a corde.

Hieron.

Isidor⁹.

Princi-piuꝫ ois peti ē co-gitatio.

Nota de cogitatio-ne.

¶ De scōdo gradu peccatoꝝ, qui consistit in locutione.

Bernar. petā lin-gue qūo grauāt.

S. Tho. Grauāt petā lin-gue mul-tiplicit.

Deinde peccata locutionis discutienda sunt: qꝛ q̄uis teneꝝ mēbrū sit lingua: tm̄ vix teneri potest: vt inquit Bernar. substātia quidē infirmū atq̄ exiguū est: sed vsu magnū ꝛ validū. Lingua in venis tenuis est: sed lata: ideo aptissimum euacuandis cordibus instrumentum. Peccata igit locutionis maxime ex affectu, ꝛ intētione loquentis sunt cōsideranda: vt habet sanctus Thom. in .ij. ij. q. lxxij. ar. ij. Grauantur etiā petā lingue multipliciter: scz frequentia, dolo, deliberatione, cōditione loquētis, condirione audientiū, ꝛ condi tione eoꝝ, cōtra quos sermo dirigitur. Interroga igitur teipsum ac diligentius discute. Si blasphemasti vel abnegasti deum vel sanctos, ꝛ quoties: quia si homo prorumpit in verbū blasphemie considerando significata verborum semper peccat morta-

liter. Est qulppe tāte ꝯuitatis blasphemia vt oē petm̄ blasphemie cōparatū leui⁹ sit. vt ỏt glosa sup Esaia. xvi. c. Et est ꝯui⁹ petm̄ homicidio vt ỏt Tho. in .ij.ij.q.xiij.ar.iij. Si vero aliquis ex aliqua passiōe subito ꝓrūpit in ꝟba blasphemie. quoꝝ signi= ficationē nō cōsiderat tūc ỏt petm̄ veniale. Et ꝑpie nō hz rōnē blasphemie, qz primi motus deliberatiōe rōnis precedūt vt ỏt sctus Tho. vbi ꝫ, ar. ij. Vnde ꝯ talis rla ad iudicandū ptcā fm Thomā, ꝙ passio p̄ueniēs iudiciū rōis diminuit petm̄: seqns vero auget. Deinde cogita si falsum iurasti q quotiēs: qz piuriū inter maxima petā cōputat: Et est semper petm̄ mortale ꝯtra ex ioco vel leuitate vel ex lapsu lingue fiat si perpendit ꝙ iurat Et est graui⁹ petm̄ homicidio imo tenet fm locū petōrum post idolatriam. Et qz in cā cuiusz peti defert iuramento manifeste ofdatur ꝙ piuriū ꝑ maio petō haberi dz. Nec imerito qz piu rare nomē dei videtur q̄dā diuini nois denegatio. hec ola sctus Tho. in q̄libet. ar. xvij. Hic Marc⁹ Tullius. ij. li. de officijs q̄si in fine lib. ỏt sic. Nō em̄ vllū ad restrigēdum fidem iureiuran= do maiores nr̄i arctius esse voluerūt. Iterū cogita si iurasti sine cā rōnabili. Si ꝙ deū: si ꝙ virginē mariā, aut ꝙ sctās vel sanctos, si per modū opprobriosum notando mēbra dei vel sctōꝝ: vt solent scurre gancones ac pessimi petōres: qui sicut in sensu leues sunt: ita in loq̄la ꝓcipites teste Greg. Si per sacra dei euā gelia, si per sacrā fidē vel corpus aut per sanguinē ei⁹ aut per crucē. si p alaz tua: si per sacra vel sacralia si p creaturas aut p alios diuersos ac mltiplices modos. Quotiēs ꝙ petōr per tales modos iurando aduertit se falsum dicere. semp peccat mortal'r vt dicūt doctores catholici. Et sicut Aug. ỏt in fmōe de decolla tione sctī Joā. bap. Ille qui hoiem ꝓuocat ad maiorē inrationē q scit eū falsum iuratuꝝ esse vicit homicidā: qz homicida corp⁹ occisurus est: ille alaz: imo duas alas q eius quē iurare ꝓuocauit q suā. Hec. Nota. fm Tho. in ij. ij. q. xxxix. ar. ij. ꝙ iuramen tū fm se licitū est q honestū rōne origis q finis. Sz cedit in ma= lum alicui ex eo ꝙ male vtitur illo scz sine necessitate q sine cau tela debita. Videtur em̄ modicā reuerē tiam habere ad deū qui eū ex leui cā testē inducit: qđ nō ꝑsumeret esse de alio viro hone sto. Imminet esse periculo piurij: qz de facili hō in ꝟbo declinat fm illū Jaco. iij. c. Si qs in ꝟbo nō offendit hic perfect⁹ est vir: Jō iuramētū solūmō ārendū est ad subuenīēdu alicui defectui. vt qñ homo alteri discredit. Hec est appetēdū sed nñ in necessi tate vt medicina eo' vtendum est inquit beatus. Thomas. Pro pterea diuus Hieronimus ad cellantiam in epistola que inci= pit. Uetus scripture celebrata sententia est. sic ait. Mentiri ve= ro atq̄ iurare lingua tua prorsus ignoret. tantusq̄ in te sit ꝟita tis amor: vt quicquid dixeris iuratum putes. hec Jeronym⁹. Jsidorus in secundo libro de summo bono capitulo. xxxj inquu

Blasphe mie ē pec catū gra uissimū.

S. Tho. mas. periuriū est ꝟuissi mū inter oia pec cata.

periuriū tenet fm locū post idolatri= am.

S. Tho. Marcus Tullius

Augusti. S. Tho. Non de bem⁹ in trare sine necessi tate.

Iuramē to vti de= bem⁹ vt medicia.

Nō est ꝙ dei p̄ceptū iurare: ꝛ dū vsum iurādi facim⁹, piur⁹ q̄ crī-
men incurrim⁹. Nūq̄ ḡ iuret q̄ piurare timet. Et (parū infra) ita
subiungit, Quacunq̄ arte ꝓbor q̄ſq̄ iuret: deus tñ qui ꝓſcie te-
Isidor⁹. stis est ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit. Hec Isido-
Chrys⁹. Chrys⁹ q̄q̄ sup illud Matt. v. c. Dico vobis nō iurare, ita inq̄t.
Nemo est q̄ frequēter iurat: q̄n aliq̄n piuret: sicut q̄ cōsueuit loq̄
multa aliq̄n loquit̄ importune. Etiā cogita q̄ vana q̄ turpia q̄
amatoria ꝓba locutus es: q̄ van⁹ sermo cito polluit mētē: ꝛ fa-
Isidor⁹. cile agit̄ qđ libēter audit: teste Isid. Si q̄s ꝓ o in hmōi turpibus
ꝓbis inuenit deū vel scōs: si sibi fuit p̄ceptus vel scandalū au-
Hieron⁹. dientiū tūc mortale est. Hinc Hier. ad demetriā epl̄a, q̄ incipit. In-
ter oēs materias q̄ ab adolesc. ētia, ꝺt sic. Nūq̄ ꝓbū honestū au
Quid est adl̄atio. dias, aut si audieris irascaris. Perdite mētes hoim vno frequē-
ter loquio p̄mone tentant claustra pudicitie. hec Hier. Itē cogita
si adulator fuisti intēdēs aliquē decipere vel in tpalibus bonis
August. vel spūalibus: mortale est. Et si ꝓpter hmōi ꝓba adulatoria de-
disti alicui occasionē supbie vel iactātie, aut vane glie, inq̄re qua
intētione id egeris: q̄ teste Aug. adulatio est fallaci laude sedu
Hieron⁹. ctio. Uel adulatio est simulata dilectio q̄ mētes a rigore ꝓbitatis
emollit. hinc Hier. ad demetriā epl̄a incipit. Si summo ingenio
pariq̄ fretus scia, ꝺt sic. Adulatores vt inimicos cane, quoq̄ ser
mones sup oleū molles, ꝛ ipsi sunt iacula. Corrūpunt ficus lau
dibus leues alas, ꝛ male credulis mētib⁹ blādū vulnus infigunt.
Creuit huius in nr̄a etate vitiū, ꝛ in vltimo fine stetit: nec iā auger i
Adulatores sūt inimici. pōt. In hāc oēs scholā studiūq̄ dedim⁹: vt offīn pudem⁹ illude-
re. Quodq̄ ipsi ab alīs libēter accipim⁹ id alteri q̄si quoddā mu
nus offerim⁹, ꝛ spe recipiēde laudis eos a q̄b⁹ laudari volum⁹
Pulchra sentētia. aīn laudam⁹. Sepe laudā tiū resistimus ꝓbis ad faciē, ꝛ i secreto
mētis fauem⁹: maxīmisq̄ fructū cepisse nos credim⁹ si vel fictis
laudib⁹ p̄dicamur: nec cogitam⁹ q̄d ipsi sumus: sed q̄d alteri esse
videamur. Unde ꝺ ducta res est: vt neglecta ꝓbitate meriti de so
la opinione curemus, q̄ testimoniū vite nr̄e nō a ꝓscia: sed a fama
petim⁹. Btā mens est q̄ p̄fecte huius vitiū vincit: ꝛ nec adulat
aliq̄n nec adulanti credit, q̄ neq̄ decipit alterū nec ipsa decipit.
Hieron⁹. hec Hier. Et iterū in epl̄a ad celantiā aīt Hie. Nihil est qđ tam
facile corrūpat mētes hoim nihil est qđ tā dulci ac melli vulnere
animū feriat q̄ adulatio. Unde ꝛ sapiēs, ꝓba inq̄t adulatoꝝ mol-
lia feriūt aūt iteriora vētris. Et dns loquit̄ p̄ pphetā. Populе
meus q̄ beatū te dicunt ipsi te decipiūt. Et infra iterū subiūgit sic.
Est sane grāde ac ꝓsubtile artificiū laudare alterū i ꝓmēdationē
sui: ꝛ decipiēdo, aliam sibi obligare decepti. Et itez ibidē. Hier.
Quid ꝓdest si oēs laudēt, ꝛ ꝓscia accuset? Aut q̄d oberit si oēs
accusent, ꝛ sola ꝓscia defendat? Que tāta vanitas relicta ꝓpria
ꝓscia alienā opinionē sequi. rapi vēto falsē laudationis gaudere
ad circūuentionē suā, ꝛ illusionē ꝓ bēficio accipere? Hec Hier.

Consequenter cogita. Si alicui feciſti iniuriã. Dicitur. aũt iniuria qñ aliquid fit contra ordinẽ iuris. Jõ iniuria quaſi ſine iure. Qui ꝫ facit iniuriã: nõ fuat ius. Hinc Marc' tul. in. j. ii. de officijs ỏt ſic. Qui aũt non defendit nec obſiſtit ſi poteſt iniuriæ: tã eſt in vitio q̃ſi parẽtes aut amicos aut patriã deſerat. Et iterũ iſ̃ lib. idem ſic ait. Extremũ aũt p̃ceptũ in bñificijs operaq̃ dãda eſt ne q̃d cõtra equitatẽ cõtẽdas: ne quid ꝓ iniuria. Et item. Si mẽdax fuiſti. Eſt aũt mẽdaciũ ſm Augu. falſa ſignificatio vocis cũ intentione fallẽdi. Ut ergo mendaciũ ſit: neceſſe eſt vt falſum ꝓferat ⁊ cũ intẽtione fallẽdi. Eſt aũt ꝓ priũ mentiẽtis: aliud habere clauſum in pectore, aliud prõptũ in lingua. Si ꝫ mẽritus es cõtra notabile dãnũ vel ſp̃ale vel tpale: proximi tui mortale eſt. Si vero mendaciũ fuit iocoſum aut officioſum: veniale eſt. Hinc Hier. ad demetriã in epiſtola q̃ incipit. Si ſummo ingenio ỏt ſic. Nihil vnq̃ in te ficti ſit nihil omnino fucatũ, cõſcientiam tuã que certe deo ſemp̃ ptz in multitudine verſari puta. Nunq̃ aliud cordetencas: aliud ore prætẽdas: qñ pudet dicere: pudeat etiã cogitare. Hec hiero. Diſcute etiam ſi detractor fuiſti. Quia detractores ſunt deo odibiles teſte Paulo apoſtolo. Eſt aũt detractio locutio ex inuidia p̃cedens. bona aliorũ denigrans teſte Bernardo. Uel detractio. eſt reuelatio defectuum proximi abſentis. Ideo detractor doloſe abſentẽ mordet vt famam eius auferat: quod quidem poteſt fieri dupliciter aut reſpectu boni aut mali. Si fiat detractio reſpectu boni tunc poteſt eſſe tribus modis: ſcz cũ quis negat bonũ alterius aut tacet vbi nõ dz: aut peruertit. Si ꝫo fiat reſpectu mali: hoc etiã põt fieri tripliciter. Ut cũ ds reuelat vbi nõ dz petm̃ proximi vel malũ alterius ex odio ⁊ cũ intẽtione nocẽdi: mortale eſt. Aut detrahit imponẽdo falſum aliquod notabile: ⁊ tunc vltra mortale tenetur ad reſtitutionem fame vel dãni: At cũ detrahit aggrauat vel fingit aliquod notabile: ſimiliter peccat mortaliter. Et ſi illa detractio importat infamiam tenetur ad reſtitutionẽ fame. Hinc hier. ad cellãtiam inquit. Nulli vnq̃ olno detrahas vt aliorum vituperatione te laudabilẽ videri velis. Magis tuã vitã ornare diſce q̃ alienã carpere: ac ſemper memor eſto ſcripture dicentis. Noli diligere detrahere ne eradiceris. Pauci etenim ſunt qui hinc vicio renũciẽt. hec hie. Amplius examina teipſum. Si cõtumelioſus fuiſti Eſt aũt contumelia iniuria vel vituperiũ vel graue cõuicium cũ ſuperbia vel impetu: ſiue audacia alicui obiectũ. Jõ inq̃re q̃ alo ⁊ qua intẽtione prupiſti in cõtumeliã: qz teſte Salomone, puerbior̃. x. c. qui ꝓfert cõtumeliã inſipiẽs eſt. Et itez̃ prouerb. xxvi. ca. Omnes ſtulti cõmiſcẽtur contumelijs. Et proprie contumelia eſt deducere id quod eſt contra honorem alicuius in noticiã eius ⁊ aliorum: quod fit principaliter per verba iniuriosa.

Jdem.

Quid eſt mẽdaciũ

Qualiẽ mẽdaciũ ſit petm̃.

Hieroñ.

Quid eſt detractio

Detra- multis modis fieri põt.

Hieroñ.

Quid eſt cõtume- lia.

Salomõ

Jterum cogita ſi fuiſti mordax vel maledicus: dicitur autem

mar. tul.

Quid ē maledictio. S. Tho. Sacra scriptu. Paulus. de iactāt.

maledictio ſm Thomā vitiū per qđ qs imprecat aliqđ malum contra aliquē qđ repugnat charitati. Qui ergo maledixerit alicui ꝓpter odiū vel vindictā peccat mortaliter. ſicut j. Re. xvij. c. dr q maledixerit philiſteus dauid in dīs ſuis. Tāto aūt illud peccū dr graui⁹, ꝙnto maledicit ꝑſona magis cōiūcta. Jō Exo. xxj. c. dr. Qui maledixerit patri vel matri morte moriatur. Hic Pau. j. Corin. vj. ca. Neq maledici neq rapaces regnū dei poſſidebūt. ¶ Etiā cogita diligētius ſi fuiſti iactator de ſtuturibus tuis aut operibus bonis: vt de ſciētia, de induſtria aut prudentia aut diuitijs aut dñio ſiue nobilitate ſiue potentia. Et inquire de intentione talis iactantie, ſi ex arrogātia aut ſuperbia aut inani gl'ia aut ex cōceptu aliorū: qr ſm radicē act⁹ volūtatis iudicabit peccū mortale vel veniale. Nā iactantia teſte Aug. non eſt vicium laudis humane: ſz vitiū alc̄ puerſe amātis hūanā laudē ſpreto teſtimonio cōſcientie. hic Hie. i ep'la ad oceanū ꝙſolatoria q incipit. Diuerſorū opprobriorū tribulationes ita inqt. Si hūanā laudē q̄rim⁹ diuinā amittim⁹. Quiſqs enī ab hoīb⁹ tm laudat: culpat a xpo. ſicut ſcriptū eſt. Ue vobis diuitib⁹ q hētis cōſolationē vr̄am. Hec Hie. Teſte q̄q valerio. Nihil eſt qđ magis diminuat laudis preconiū q̄ ſuos aſſidue iactare ſucceſſus.

Aug. Hieron.

Valeri⁹. de irriſio.

Diſcute pariter ſi fuiſti irriſor verbis aut factis rerū diuinarū aut virorū illuſtriū ſiue ſeruoꝝ dei ſiue pauperum xpi. Et ſi ſic irridēdo itēdebas iniuriā vl nocumētū vel notabilē ꝓturbationē aut denigrationē fame alicuius, mortale eſt. Secus ſi feciſti aut cauſa ioci vel ex leuitate. Cōtra illuſores dr Prouer. iij. ca. Illuſores ipſe deludent t manſuetis dabit gratiā. Et. xiij. capit. Querit derriſor ſapiētiā t nō inuenit. Et. xix. c. Parata ſunt derriſoribus iudicia. Hinc Hier. ad demetriā ait. Ridere t irrideri ſecularibus rtlinq. Et iterū ad oceanū: ita inqt Quibuſdā nō ſufficit q̄ ꝓpria nolūt lugere petā ad huc inſup eos q lugere vident, irridēt t l ſubſannatiōe hñt q̄ ꝓbuerāt imitari. Sz veniet tps vt eorū riſus ꝙeriat inſuetū: qb⁹ nr nūc plāct⁹ ē riſ⁹ ō qb⁹ ſcriptura dr. Tāc ſtabūt inſti in magna cōſtātia aduerſus eos q ſe anguſtiauerūt: t q abſtulerūt labores illoꝝ. Uidētes turbabūt timore horribili: t mirabūt in ſubitatiōe inſperate ſalutis. Hec Hiero. ¶ Examina etiā ſi fuiſti bilinguis: ſi ſuſurro. Ille aūt dr ſuſurro q latēter q̄ſi in aure ꝓbloquit de altero vt ſepet amicitiā Jō teſte hugone. Suſurri ꝓpriū eſt inter amicos diſcordiā ſeminare. Et differt ſuſurro a detractore: quia detractor tēdit ad denigrationē fame. Propterea differūt fine. Eſt aūt ſuſurratio grauis⁹ ꝑtm detractione t cōtumelia: qr amicitia quam tollere nititr ſuſurro: eſt melior quolibet alio bono exteriori. teſte beato Tho. Et ideo Leuitici. xxj. ca. Non eris criminator nec ſuſurro in populis. t Eccli. xxj. ca. Suſurro coinquinabit aiam ſuam: t in omnibus odietur. Et paulus ad Roma. j. capi. Suſurrones

Quid ē maledictio. S. Tho. Sacra ſcriptu. Paulus. de iactāt.

Aug. Hieron.

Valeri⁹. de irriſio.

Salomō Idem.

Hieron.

Quid eſt ſuſurro

tēdit reparare amicitiaz. Leuitic⁹ Eccl'ia. Paulus.

ꝛ detractores sunt Deo odibiles. Cogita deinde si fueris murmurator: qm murmuratio grauissimū petm ē deo, maxime odiosum, ac saluti nre ꝓiū. Est enim murmuratio scōm robertū holcoth q̄rela cū in patiētia i his q̄ hō dz ferre ꝛ patiēter sustinere. Solēt aūt homes murmurare maxime de trib⁹: aut de deo p quā dā displi cētiā quā q̄s hz de regimie vl̄ administratiōe quā facit circa homes. Aut cū subditi murmurāt ꝺ̄ suꝑiores suos p inobediētiā: aut ꝺ̄ primū p inuidiā. Cogita ḡ de singulis si offendisti murmurādo ꝺ̄ deū: aut de hoc q̄ grādines, pluuias/ tēpestates, si ciuitates, ꝓlia, pestilētias ꝛ alia aduersa immittit homib⁹. Aut qꝛ ꝓspera, honores, diuitias, ꝛ cetera bōa tꝑlia distribuit malis. Aut qꝛ bōis donat pauptates, ꝭgestates/infirmitates ex q̄ obloq̄r ꝙ dicēdo deū iniustū: qꝛ mortale ē, ꝛ sapit blasphemiā talis oblocutio. Propter a filij israel qui ꝺ̄ deū murmurauerūt i deserto ꝓcerūt nec potuerūt intrare terrā ꝓmissionis. vñ Nūe. xiij. c. dr sic. Locut⁹ ē dñs ad moysē ꝛ aarō dicēs. Usq̄ q̄ mltitudo hec pessima murmurat ꝺ̄ me. q̄relas filioꝝ israel audiui. Dic ḡ eis. Uiuo ego ait dñs Sicut locuti estis audiēte me sic faciā vobis. In solitudie hac iacebūt cadauera vra Oēs q̄ murmurastis ꝺ̄ me nō intrabitis in trā sup quā leuaui manū meā vt habitare vos facerē/ ꝓter caleph filiū Jephone/ ꝛ iosue filiū Nū hec ibi. Et iō signāter dr. j. Coꝛ. x. c. Neq̄ murmuraueritis sicut quidā eoꝝ murmurauerūt ꝛ ꝓcerūt ab exterminatore. Hinc Aug. sup iohānē dr sic. De nulla re magꝭ deū offēdisse ille ppls iudaic⁹ dr. q̄ ꝺ̄ deū murmurado. Etiā diu⁹ hie. redarguēs eos q̄ ꝺ̄ suꝑiores suos murmurāt aut detrahūt in sermone di. xl. q̄ incipit. Si aarō ꝛ maria cōtra Moysen murmurātes dei pro seruo suo sensere vindictā: q̄nto magis si aliquis nr̄m ꝓpositū suū vipereo ore laceraueritdiuina snia punietur. Hec hic. ¶ Demū discute si secretorū reuelator fuisti. Si de malo gloriatus es/ qꝛ si de opere peccati mortal' mortale est. Si ꝙ de ope peccati venialis veniale vī. Si vero occulta petā cuiusq̄ detexisti siue ad ignominiā: siue ad diffamandū, mortale est, ꝛ teneris ad restitutionē fame quātum potes: qꝛ bona fama est precipuū bonū inter oia exteriora bona. Nā facit hoiem idoneū ad officia hūana: ꝛ est p̄cios̄ior cūctis reb⁹ tpalib⁹. Cuius ratio est ꝑm Tho in ij. ū. q. lxxij. ar. ij. Quia hō per defectū fame impedit a multis ad q̄ habilitat ꝛ adiuuatur p bonā famā. Etiā bona fama est ꝓpinquior bonis spūalib⁹. vt dr. Tho. vbi supra. ar. iij. Sūt aūt bona spiritualia quib⁹ fama est ꝓpinqor virtutes/ honor/ laus/ ꝛ gloria: q̄ oia respicit bona fama. Jō dicitur fama a fando qꝛ fando pungatur: vel vt dicit Hugutio in libro deriuationū: fama dicitur q̄si famula: qꝛ famulat nobis ad medū famule discurrēdo, portando rumores de nobis p diuersas terras, etiā nobis ignorantibus. Propterea Eccliastici. xli.

mutatione. Solēt homines murmurare de tribus.

Murmurare val de displicet Deo.

Paulus

Augusti

Hiero.

Qui occulta peccata detegunt.

Bona fama ē p̄cios̄ior cūctis reb⁹ tpalibus S. thom

Hugutī.

Nota de fama pulcrā explanatio nem.

ca. dicitur. Curā habe de bono noīe. hoc enim magis p manebit mille thesauri magni ⁊ pciosi. Que ꝑba explanant sic. Curā habē de bono noie ꝓseruādo ne amittat ꝑ curādo vt restituāt. ꝑcipue bñ est iniuste ablatū. Uel curā habe de bono noie. i de bona fama q̄ nō est appetēda ꝓpter se: qz tūc esset vana gl'a: sz ꝓp honorē dei ⁊ edificationē ꝓximi Uel curā habe de bononoie sez de bōe ope vt bñ viuas. Si cñ bñ operādo. ⁊ bñ viuēdo acqrit bonū nomē ⁊ hoc ꝯ ypocritas q̄ vocari volūt ⁊ ee nō volūt, nomē appetūt officiū negligūt. Uel curā habe de bono neie. ꝓsupposito tñ bono ꝓsciētie. Uel curā habe de bono noīe s. quo xp̄ia nº vocaris Uñ. j. Johā. iij Uidete qualē charitatē dedit nobis deº vt filij dei nominemur ⁊ sm⁹. Et io h. j. c. Dedit eis ptāē filios dei fieri. Demū curā habe de bono noie id ē diligere, appete ⁊ ora, vt nomē tuū scriptū sit in libro vite. Luce. x. c. Gaudete ⁊ exultate: qz nomina vestra scripta sunt in celis. Ampliº bona fama est vobis necessaria ꝓpter alios ne scādalizent ⁊ malū exēplum sumāt ad peccandū: qz sm hiero. opera salutis sine fama boni odoris nō satis relucēt auditoribus. Nec fama sine opere proficit sine q̄bº forma veri sacerdotis nō cōmendatur Jdeo secundum Aug. duo sunt nobis necessaria: scz cōscientia, ⁊ fama, conscientia propter nos: fama propter proximū Qui vero conscientie sue confidens famā negligit crudelis est. Inclyti ergo animi signū teste Cassiodoro fame diligere cōmodū. Nam qui affectat fame cōmoda pecunie negligit augmēta. Et iterū. regnantis facultas, tūc fit ditior cū remittit, ⁊ acquirit thesauros fame neglecta vtilitate pecunie. Leditur autē fama alicuius dupliciter: directe ⁊ indirecte sm Thomā in ij. ij. q. lxxiij. ar. j. in responsione ad tertium argumētum. Directe quidem quadrupliciter. Uno modo quando quis falsum imponit alteri. Secundo quādo peccatum adauget suis verbis. Tertio quando occultum revelat. Quarto quando id quod est bonum dicit mala intentione factum, vel peruertendo intentionem. Jndirecte autem leditur fama dupliciter Negando bonum alterius, vel malitiose reticendo vel inuidēdo. Hec Thomas. Tādem cogita si per alios multiplices modos oblocutus es contra deum vel proximum. Aut per clamores, iurgia, opprobria, dissentiones, rixas, seditiones verbositates, ⁊ huiusmodi. Jdcirco lingua est corrigenda: quia facilis est valde ad peccatum cum sit mobilis ⁊ sic instrumentum cordis. Immo quasi vnum cum eo: ⁊ ideo loquitur meditata. Quia propter mores hominis lingua pendit teste Hugone. Et qualis sermo ostenditur talis animus approbatur: quia ex abundantia cordis os loquitur. Hinc diuus Hieronymus ad principium in explanatione illius ꝑsalmi, Eructauit. Epistola incipit. Scio me principia in christo filia. dicit sic. Quo modo iuxta qualitatem ciborum de stomacho ructus erumpit:

Johān.

Lucas.

Bona fama est nobis necessaria ꝓ ꝑ alios.

August.

Hieron.

Cassiod.

S. thom.

Hugo.

Hieron.

et vel boni vel mali odoris status indiciū est. ita interioris hoīs cogitationes, verba proferunt. hec Hieron. Et sic liquet per dicta ad purum de secundo gradu peccatorum.

¶ De tertio gradu petō q̄ ꝓsistit in ꝓsummatione opis, tagit de decē p̄ceptis diuine legis. de septē peccatis mortalib⁹. de .v. sensib⁹ corpis. de trib⁹ virtutib⁹ theo. ac moralib⁹ atq; de alijs pluribus.

Amplius examinãda sunt ac diligẽter discutiẽda petã opis: q: ꝓsummatio peti est in ope. Et ideo petm opis hz speciẽ ꝓpriã: vt dictũ Tho. in .ii. q. lxxij. art. vij. Ad rememorandũ ꝙ petã opis opz multa ac varia discutere. In ꝓmis cogita diligenter. x. ꝓcepta diuine legis, q discurre singula: in quib⁹ deliq̄sti: vt inqt Joãnes Gerson in tripertito suo. c. xv. In decē p̄ceptis diuine legis: q̄si in speculo quodã polito, terso, q mũdo religionis q pure veritatẽ p'legere: ac totius vite nr̃e ac aiar̃ ꝓficiẽtiarũq; nr̃ar̃ pulchritudinẽ ac foeditatẽ possum⁹ distincte cõspicere. Quis mediãtibus cognoscit hõ vite sue decursum: qualr diuina p̄cepta seruauerit: q̄rũ deuiauerit: qb⁹ modis fm varias petõr̃ species deũ offenderit hec Joan. Gerson. Sed ad maiorẽ euidentiã etiam. x. ꝓceptor̃ diuine legis cõsiderandũ est ꝙ status ille iudaice legis fuit totus figuralis ac plenus obscuritatib⁹ q enigmatib⁹. Que obscuritas designata fuit Exo. xxxiij. vbi lra nra hz, ꝙ descendẽte Moyse de monte Sinay habebat faciẽ cornutã ex ꝓsortio sermonis dei. Alias sũt litera hz faciem splendidã: qđ melius dr fm Tho. in cõmento aureo sup̄ ij. epl'a ad Cor̄ iij in lectione. ij. Nec est intelligẽdũ Moysen habuisse cornua sicut quidã eum depingũt: sed dr facies ei⁹ cornuta propter radios q̄ videbant esse quasi q̄dam cornua: vt dicit ibidem Thomas. Ideo Moyses q̄n loquebat ad ꝑplm velabat faciẽ suã: qr vt dr. ij ad Cor̄ iij. c. Nõ poterãt intẽdere filij Jsrael in faciẽ Moysi ꝓpter glouã vultus ei⁹. Et Exo. xxxiij c. dr ꝙ filij Jsrael videbãt faciẽ egrediẽtis Moysi esse cornutã: sed opiebat rursus faciẽ suã: q̄n loquebat ad eos. Obscuritas ergo illius legis in hoc significata fuit ꝙ Moyses velata facie publicauit eam ꝑplo Jsrael. Velamen illud erat obscuritas figurar̃: que p xp̃m euacuata est: qr per eũ figure adimplete sunt q explanate. In cuius euidentissimũ signũ in passione eius velum tẽpli scissum est in duas partes a summo vsq; deorsum: vt dicitur Mathei xxvij q Marc. xv. q Luce xxiij. Ideo sanctus Thomas in iij. parte. q. xlv. art. iij. dicit sic. Diuisum est velũ in passione xp̃i ad ostendendũ reserationem mysteriorũ legis. Aperta sunt monumenta ad ostendendũ ꝙ per eius mortẽ mortuis vita daret. Terra mota est, et petre fisse sunt ad ostendendum q̄ lapides hominum corda per eius passionẽ emollirẽtur: q ꝙ totus mundus virtute passionis ei⁹ erat in melius cõmutãdus. hec Tho.

S. Tho.

Joã. Gerson.

Precepta diuine legis sũt speculũ ale rõnalis.

Nota omnia. sanctus thomas. q̄re facies moysi dicitur cornuta.

Paul⁹.

Obscuritas legis moysi in q̄ figurata fuit.

Nota de passione xp̃i.

S. Thomas de passione xp̃i.

Obscuri tas legis moysi in mlt̃itudie p̃ceptoꝝ

Amplius ondit obscuritas iudaice legis ex multitudie p̃ceptoꝝ eiꝰ. Nã dicũt hebrei, q̃ si ꝑutẽt ota p̃cepta tã affirmatiua ꝙ negatiua sũt in nũero sexcẽtũ tredecim: qr (vt dicũt) affirmatiua p̃cepta sũt. ccclviij. Sz ꝙre i tali nũero data fuerit q̃dã talẽ assignãt rõez, vez ex eo q̃ tot ossa sũt in corpe hũano scõm phisicos. Magnꝰ aũt albertꝰ alr cõputat ossa hũani corpis. Nã l. ij. li. ó aialibꝰ i tract. ij. c. xiij. ót sic ꝙz subtilissimã ꝑputationẽ sũt ossa i hoiscorpe cclxxj. ꝑter ea q̃ recepímꝰ. Quidã aũt nõ ꝑputãt vngues r nõ ꝑputãt duo ossicula guttur, dicũt cm̃ cartilagines ẽ, r nõ ꝑputãt ossa femoris q̃ nos in r spõdiles nisi ꝑ vno. r os caude ꝑ vno. Et dicũt q̃ etiã ossa ãchaꝝ eaꝺ sũt cũ osse femoꝝ. Et qr illi auferẽt a ꝑdicto nũero ossa. xxviij. dicũt nũerũ ossiũ ẽ ita q̃ ossa ducẽta sũt atq; q̃ter duodena. Hec Alber. Et sic patz q̃ p̃cepta affirmatiua iudaice legis cotinẽt in nũero ossibꝰ hũani corpis. Negatiua vero p̃cepta illiꝰ fm hebreos erãt. ccclxv. Rõ huiꝰ nũeri assignat a q̃busdã q̃ dicũt ex eo i tali nũero data fuisse: qr tot sũt dies in ano. s. ccclxv. Sicigr liquet q̃ ota p̃cepta legis moysi simr cõputata nũero. cxiij. Uidens aũt deus tantoꝝ p̃ceptoꝝ difficultatem compassus fuit in ppło. Et iõ tõtam illam mlt̃itudinẽ preceptorũ reduxit ad nũerum denarium qñ dedit legem Moysi in mõte sinay in duabus tabulis lapidcis: vt hr Exo. xxxiiij. c. In quibus quidem tabulis secundũ Aug. r alios doctores catholicos sic ordinata ac descripta p̃cepta decalogi. Nã in prima tabula erãt tm̃ tria p̃cepta q̃ ordinãt hoiez ad deũ. In alia aũt tabula erãt. viij p̃cepta q̃ ordinãt hoiem ad proximũ. Sz rabbi Salomõ r Josephus atq; ceteri doctores hebreorũ dicũt, q̃ in ꝑma tabula erant quinque precepta descripta r quinq; in alia. Uñ Josephꝰ in iij. lib. antiq̃tatis iudaice. c. vj. ót q̃ Moyses ostendit filijs isrl duas tabulas habẽtes scripta illa. x p̃cepta i vtraq; quina. hec Josephꝰ. Tãdẽ vẽit dñs iesꝰ xp̃s i hũc mũdũ petores saluos facere: qui aperiens sinũ clementie sue legẽ euangelicã cõdidit breuem, facilem, ac dilucidam. Legem vtiq; amoris dilectionis r charitatis vt ab omnibus posset sciri: r nullus propter ignorantiam aut difficultatem posse excusari in tramite salutis eterne. Idcirco omnia precepta decalogi reduxit ad duo. Hoc ptz Math. xxij. c. vbi quidam legisdoctor interrogauit dominum Jesum christum: dicens. Magister quod est magnum madatum in lege. Et ait illi iesus. Diliges dominũ deũ tuũ ex toto corde tuo, r ex tota anima tua, r ex tota mente tua. Hec est maximũ r primũ mãdatũ. Scõm aut simile est huic. Diliges proximũ tuũ sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pẽdet r pphe. Hec ibi. Cõsiderãs cm̃ dñs Jesꝰ nr̃az debilẽ fragilẽq; naturã, r q̃ non oẽs possunt sciẽtie infudare: nisi p longa tempora, r cum admixtione multoꝝ erroꝝ. Ideo vniuersalem legẽm in duobus preceptis dilectionis concluſit. Nam ota mãdata legis redu cũt ad actũ diligẽdi.

Ota ꝑcepta affirmatiua. Nota q̃ ossa sũt i corpe humano.

precepta affirmatiua erãt. cccxlviij. qr tot ossa sunt in corpe hois. Negatiua ꝑcepta erãt cclxv. et ꝙre Sũma otz ꝑceptoꝝ erãt. vij. C. xiij. dña iter doctores catholic. et he. Augustinus rab salo. r Josep. Ota ꝑcepta leg p xp̃z reducunt ad duo ota mãdata legis reducẽt ad actũ diligẽdi.

data decalogi ordinãt ad actũ diligent. Precepta em̃ ꝓme tabule ordinãtur ad diligẽdũ deum Precepta ꝯo scõde tabule ad diligẽdũ ꝓmũ. hinc paul⁹ ad Ro. xiij. c. Qui em̃ diligit ꝓmũ legẽ implcuit. Nã nõ adulterabis: nõ occides: nõ furaberis: non falsum testimoniũ dices: nõ ꝓcupisces: ꝛ si qõ est alõ mãdatũ in hoc ꝯbo instaurat. Diliges ꝓmũ tuũ sicut teip̃z: plenitudo ḡ lex est dilectio. Hec paul⁹. Sicut ḡ hõ ꝓstat ex duob⁹ ,scz aia et corpe: sic pfectio nr̃a ad deũ in his duob⁹ p̃cept⁹ ꝓsistit. Et sicut duob⁹ oculis videm⁹ oia: ꝛ duab⁹ auribꝰ: ꝛ duab⁹ naribꝰ adoramꝰ: ꝛ duab⁹ manib⁹ oia op̃amur: ꝛ duabꝰ ribꝫ vl̃ pedib⁹ ã bulam⁹. Sic pariꝫ in his duob⁹ mãdat⁹. s. in dilectiõe dei ,proximi: ꝛ omnia videmus: oia adoramus: omnia operamur ad salutem necessaria. Et idcirco signanter in duabus tabulis p̃cepta decalogi scripta sunt: vt daretur intelligi ꝙ omnia in duo per ꝓz erant aggreganda. Propterea. S. Thom̃. in. s. ij. q. cxcv. ar. j. in rñsione ad. ij. argumentum: dicit p̃cepta diuine legis a deo data sunt vt hoies instruerentur ad dilectionem dei ꝛ proximi: quia in his duobus mãdatis ois lex pẽdet ꝛ ꝓphete. vt dictum est Sed videamus pro recreatione languentis anime de singulis preceptis diuine legis aliqua sub breuibus.

Paulus.

Quare oia precepta reducunt ad duo.

Alia rõ S. Tho.

¶ De primo precepto diuine legis.

Sola obseruãtia ꝑceptoꝝ petitur a deo

NIhil enim sancta ꝛ singularis illa maiestas clementissimi dei aliud ab homine desiderat quã solam obedientiam celestium preceptorum eius: quam si quis puro corde obtulerit/ profecto nobile ac iuge sacrificium pro reuerentia eterni patris qui nos conclusit: ꝛ animauit satis pie religioseq; ditauit. In cunctis autem preceptis diuine legis cautius obseruandum est non quale aut quantum sit qõ iubet: sz ꝗtus sit ille q̃ iubet: vt ait Hieronymus ad Tesiphontem vbicum: ꝛ sicut alibi testat hieronymus. Non ideo putes aliqua cõtẽnẽda esse mandata. quia leuiora sunt. Tam enim maxima illa ꝙ minima a deo imperata sunt. Et contemptis cuiusq; preceptis precipientis iniuria est. In quouis. ꝓposito: in quouis gradu equale petm̃ est vel prohibita admittere/ vel iussa non facere. hec Hieron̄y. Et ideo facile ois precepta veniunt in effectũ. Ait Leo papa: qñ et gr̃a p̃cedit auxiliũ: ꝛ obedientia mollit imperiũ. Nec dura ibi necessitate seruitur vbi diligit quod iubetur. Et certe nõ est amicus recti (ait Aug.) qñ si fieri posset mallet id quod rectũ est nõ iuberi. Si vis ergo ad vitam ingredi: serua mandata inq̃t veritas: quia in diuinis mandatis maxima sapientia ac sciẽtia spũs̃ sancti reperitur: atq; in eis relucet ois reuerentia diuini cultus. Idcirco cum maximo ordine instinctu spũs̃ancti descripta ac numerata sunt. Primum igitur preceptũ diuine legis scribitur Exodi. xx. sic Non habebis deos alienos coram me. Per quod

Hieron̄y Leo pa. Augustinus.

Primũ ꝑceptũ.

preceptū dirigit in amore dei. Et ꝓpter hoc iubet illū legitime adorare ⁊ colere: ⁊ ꝓhibet oēm superstitionē ⁊ oēm cultū, ⁊ reuerentiam aliox deox, quos ecci petōx putāt deos, ⁊ nō sunt saturnū, dico iouē venerē, ⁊ cetera idolox portēta. Est q̄ppe idolatria maximū olim petōx. Idcō in hoc p̄cepto excluditur penitus ois cultus falsox deox. q̄si p̄cipuū impedimentū vere religiōis est q̄ hō nō pōt deo seruire ⁊ māmone: vt ait veritas Matth. vj. c.

Idolatria ē maximū oiz petōx.

S. Tho. Quid est idolatria

Triplex est adoratio.

Prop̄terea scire debes sm Tho in. ij. q. xciij. art. j. q̄ idolatrare nil aliud est. q̄ excedere debitū modū diuini cultus: qđ q̄dē p̄cipue fit q̄n diuinus cultus exhibet cui non dz exhiberi. Dz autē exhiberi soli summo deo rōne creationis ⁊ gubernationis. Ex q̄ patet q̄ idolatria nil aliud est. q̄ latr̄ā. i. cultū dei alicui creature exhibere. Nota ergo ad maiorē euidentiā huius p̄cepti q̄ triplex est adoratio: scz latrie, dulie, ⁊ hyperdulie. Prima adoratio dz latria, q̄ nil aliud est, q̄ quidā cultus siue honor deo exhibitus. Et sicut dicit S. Tho. in iij lib. sñtiax. dist. ix. vbi q̄rit, vtrum latria debet deo rōne potētie? hec latria p̄fecte est seruitutē quam debemus deo: qz sicut nos: vñ debetur sibi latria in q̄tū creator, fin q̄ ipse est finis, ⁊ origo prima nr̄i esse. Scđa adoratio dicit dulia, que fm Tho. in. ij. q. q. cxxx. ar. iiij. nil aliud est, q̄ quidā honor, vel cultus, vel seruitus, q̄ exhibet homini rōne alicuius

Prima adoratio dicitur latria.

S. Tho.

Secūda adoratio dulia.

dignitatis, sanctitatis, virtutis vel bonitatis. Sicut latria est seruitus, que debet deo rōne creationis. Tertia adoratio dz hyperdulia, que est dignior dulia: hec exhibet creature rōne excellētie singularis cōicate a deo. Sicut purissime virgini q̄ honoratur: vt mater filij dei. Idcō debetur ei nō qualiscunq̄ dulia: sed ratione tante dignitatis exhibet ei hyperdulia. Que ideo dz hyperdulia quasi per duliā ad latriā accedēs. Si ergo loquamur de adoratione latrie solus deus adorat ista adoratione, ⁊ nō adoratur dulia vel hyperdulia. Vñ Deut. vj. c dicitur. Dñm deum tuū adorabis: ⁊ illi soli seruies. i. sacrificiū offerendo in recognitionem dñij creationis: ⁊ qz in eo est suprema ratio maiestatis ⁊ dñij. Idcō seruitiū vel obsequiū sic deo exhibitum dicit latria, que est actus nobilissimus ⁊ maxime laudabilis. Nam inter ola obsequia, que agimus exterius ad reuerentiā pertinentia adoratio est signū, vel actus in eorum reuerētie permanere ostēsiuus. Vñ adoratio dz actus charitatis: qz charitas facit diligere deū: ideo facit adorare eū. Adoratio est actus fidei: qz fides ostēdit cui principaliter adoratio sit exhibenda. Etiā adoratio dz actus iustitie: qz iustitia dat vnicuiq̄ qđ suū est. Idcō adorat deum cui soli debetur adoratio. Nominatur pariter pietas q̄tum ad effectū deuotionis. Dicitur etiā religio quantum ad determinationē operū ad que homo se obligat in cultū dei. Dicitur quoq̄ theosobia, id est, diuinus cultus. Uel eusepia i. bonus cultus: vt dicit beatus Tho. in. iij. lib. sent. distin. ix. Et sic

Et actus iustitie.

Et actus pietatis.

ptz,ꝙ quicūqꝫ exhibet adorationē latrie alicui creature est idolatra:eo ꝙ diuinꝰ cultus nō datꝫ creature cui nō debetur. ¶ Cō sequēter sup hoc p̄cepto mouentꝫ aliqua dubia. Primo ꝙritingit dubitare an xp̄s debeat adorari vnica adoratione cū in eo sunt due nature l. hūana ⁊ diuina. Rñdeo ꝫz Thom. i. iij. pte. q. xxv. ar. j. vbi dt,ꝙ cū in xp̄o sit vna ps̄ona tm̄ ⁊ due nature: ex pte eiꝰ q̄ adoratꝫ est q̄dē vna adoratio ⁊ vnꝰ honor. Sz ex pte cause qua adoratꝫ p̄nt dici plures adorationes. Et dat exēplū sciūs Tho. de hoīe i q̄ sunt plures excellētie q̄ sunt cā honoris: puta prelatio, sciētia ⁊ virꝰ. Erit q̄dē illiꝰ hois vnꝰ honor ex pte eius q̄ honoratꝫ. plures tm̄ sm̄ causas honoris. Hoc etiā est q̄ honoratꝫ ꝑpꝫ p̄lationē, ⁊ ꝑpꝫ sciētiā, ⁊ virtutē. Sic igitur in xp̄o cū sit vna tm̄ ps̄ona erit vna adoratio eiꝰ ⁊ vnꝰ honor: sz cū sint plures cause honoris eiꝰ erūt plures adorationes eiꝰ. Ut sc̄z alio honore adoret ꝑpter sapiētiā increatā: alio ꝑpꝫ sapiētiā creatā. Et sic ptz rñsio q̄onis. ¶ Sc̄o queritꝫ. Utrū caro sit adorāda adoratione latrie? Et arꝫ ꝙ nō. Mā dictū est ꝙ latria exhibetur deo in recognitionē bñficiū creationis: ⁊ qz in eo est suprema ratio maiestatis ⁊ dñij. Sz creare nō cōuenit carni vel humanitati xp̄i: g̃ nō est ei exhibēda latria. Huic q̄oni rñdet sciūs Tho. in. iij. li. sent. di. ix. vbi q̄rit. Utrū hūanitati xp̄i sit latria exhibēda? In rñsione ad. j. argumentū vbi dicit ꝙ humanitas xp̄i p̄ōt considerari dupliciter. Vel ꝑut intelligitur nō cōiuncta ꝙ verbo. ⁊ sic nō debetur ei latria: sed hec consideratio est in intellectu tm̄. Vel prout intelligitur vnita ꝙ verbo: ⁊ sic p̄ōt ⁊ debet honorari vno honore cū verbo ⁊ sic debetur ei latria. Vel alio modo, ⁊ ita debetur ei dulia vel ꝙperdulia: ⁊ sic loquitur glosa super illud psalmi. Adorate scabellū pedū ei⁹. q̄ dicit ꝙ caro xp̄i nō est adorāda illa adoratiōe que soli deo debetur. Ad argumētū dt, ꝙ quamuis creare nō cōueniat carni vel humanitati xp̄i. Conuenit tm̄ ps̄one verbi cui vnit ꝑ tm̄ quā nō est minor patre: cū qua simul adoratꝫ ⁊ glorificatꝫ adoratione latrie: ex quibus ptz resolutio questionis. Si aūt scire vis vtrū imaginib⁹ xp̄i debeatur honor latrie. Vel qualis adoratio debeatꝫ fix̄e cruci, vel puriſſime virgini. Et iterum de adoratione imaginū ⁊ sanctorū. vide sanctū Thomā in. iij. lib. senten. distin. ix. per totum Et in. iij. parte. q. xxv. per totum. ¶ Tertio queritur. Utrum angelus possit adorari adoratione latrie? ⁊ videtur ꝙ sic. Mā legimus. Gen. xviij. c. ꝙ abraham sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso feruore diei apparuerunt ei angeli: quos cum vidisset adorauit in terram. Etiam in. iij. lib. Regū. j. ca. habetur ꝙ Natham propheta ingressus ad regem Dauid adorauit eum pronus in terrā. Similiter Josue cecidit pronus in terrā adorans angelū qui apparuit ei: vt dicitur Josue. v. c. Item legitur Apocal. vlti. c. ꝙ Joannes voluit angelum adorare ⁊ prohibitus est ab eo. Non autem prohibuit

Mouentꝫ dubia.

S. thom̄ xp̄s adoratꝫ vnica adoratione.

Utrū caro xp̄i sit adorāda adoratione latrie? Arguit. S. thom̄

Rñsio ad argumētum.

Utrū angelꝰ possit adorari adoratione latrie? Adorat Nathā Adorat Josue.

set eũ angel⁹ si eũ dulia adorare voluisset: qz hec dulia angelis sctis debetur: & volebat cũ adorare latria. Et sic vr̃ q adoratio latrie q̃ soli deo debeť ẽt creaturis a sctis viris exhibeať. Hic obiectioni rñdet sctus Tho i.ij.ũ.q.lxxxiij.ar.j.in rñsione ad j.ar gumentũ sic dicẽs. Alia veneratione veneramur deũ qõ pinet ad latriã: z alia veneratione q̃sdã excellẽtes creaturas: qõ pertinet ad duliã. Et qz ea que exteri⁹ agunť signa sunt interioris reuerentie q̃dã exteriora ad reuerentiã pinẽtia exhibenť excellẽtib⁹ creaturis inter q̃ maximũ est adoratio. Sz aliq̃d est qõ soli deo exhibeť. s. sacrificiũ. Uñ Augu. dicit in x.lib. de ciuitate dei. Multa de cultu diuino vsurpata sũt q̃ honoub⁹ deferunť hũanis siue hũilitate nimia, siue adulatiõe pestifera. Ita tñ q̃ q̃bus ea deferũtur hoies hñtur q̃ dñr colẽdi z venerãdi. Scõm aũt reuerentiã q̃ creature excellẽti debeť Nathã pphęta adorauit dõ. Scõm aũt reuerẽtiã que debeť deo Mardoche⁹ noluit adorare Amã: timẽs ne honorẽ dei trãsferret ad hoiem: vt ẽ. hester. xiij. c. Et simil'r fm reuerẽtiã debitã creature excellẽti abrahã adorauit angelos: z etiã Jesue. vt ẽ. Josue. v. c. Quãuis possit intelligi quod adorauerint adoratiõe latrie deũ q̃ in pson̄a angeli apparebat. z loquebať. Uñ S. Tho. i. iij. lib. sñi ax. di. xx. vbi querit. vtrũ viris sctis sit exhibẽdus honor latrie: s rñsione. ad. ij. argumẽtũ ẽt, q angeli illi nõ apparuerũt abrahe i ꝓpa natura: sz in q̃busdã corporib⁹ q̃si imaginib⁹ assumptis. Uñ inquãũ erant imagines representãtes trinitatẽ poterãt adorari latria: nõ aũt inquantũ representabãt angelos ipsos. Si autẽ loquamur fm reuerẽtiã que debeť deo / phibitus est. Joannes angelum adorare Apoca. vlti. c. tũ ad ostendendum dignitatem hois quã adeptus est per xp̃m: vt angelis equetur. vñ ibi subditur. Cõseru⁹ tuus sum z fr̃m tuor̄, tum etiã ad excludẽdũ idolatrie occasionem. vnde subditur deum adora. s. adoratione latrie. Uñ dic fm Thomã in. iij. sent. distin. xx. vbi querit: vtrũ sine peccato alicui creature possit latria exhiberi in rñsione ad. j. argumentum q Joannes volebat adorare angelum dulia: sed prohibitus fuit propter tria. Primo ad ostẽdendum dignitatẽ ipsius Joannis que multis angelis dignior fuit. Secũdo ad euitãdũ speciẽ idolatrie ne sub pretextu dulie occasionaliter latria exhiberet creature: quod est maximũ malum. Tertio ad ostendendũ exaltationem humane nature super angelos in homine assumpto. Hec Thomas. Et sic ptz rñsio ad obiecta de angelis z p̃ consequẽs resolutio qõnis. Quarto quritur: vtrum adorans diabolũ transfiguratum in effigiẽ xp̃i per errorem inuincibilẽ delusus excuserur ab idolatria per talem ignorantiã. Ad hanc qõnem rñdeo fm magistrum Robertum holcot. in. iij. lib. sen̄ q. j. arti. v. principali: vbi dicit sic. Nõ solum talis excusaťr a pcõ immo tm̃ mereretur quantum mereretur si xp̃m adorarẽt: si tñ fecit qõ in eo fuit

S. thom̄ respõdet qõni.

Nota verba

S. thom̄ Abrahã potuit ãgelis exhibere latriã z qõo

Nota q Joãnes volebat angelũ adorare.

Alia rñsio. Joannes phibit⁹ est adorare ãgelũ triplici ratione.

Utrũ adorans diabolũ trãsfiguratũ pecet robert⁹ holcot.

ad discernēdū an xp̄s sint vl̄ nō? Et adducit tal̄ rōnē. Ostēdat se xp̄s petro in certa effigie credat petr⁹ eū eē xp̄z ⁊ adoret eū adoratiōe latrie. Et sil̄ oñdat de⁹ diabolus vno in ꝑticl̄i effigie Jesu ⁊ sub eisd̄ figuris ⁊ adoret eū Joānes. Tūc q̄ro an Joannes peccat an nō? Si sic ꝙ petr⁹ peccat. Cōsequētia ptz: q̄ nemaiorē certitudinē hz petr⁹ q̄z Johānes. Si xo nō peccat/hr̄ ꝓpositū. Iterū Robert⁹ Holcot in eod̄ ar. post mlta aurea dicta ꝓbat ꝓpositū suū p talē instātiā. Ponat ꝙ xp̄s dimisisset hūanitatē assūptaz iā adultā: ⁊ hoc latuisset btā v̄ginē ipsāmet nihilomin⁹: adorasset istū holez adoratiōe illa qua pu⁹: igr̄ erraret: ⁊ tamen in nullo peccasset. q̄r errōr facti ē simpl̄r invincibilis. Notādū est ergo sm Robertū holcot ibidē ꝙ contingit errare duplicit̄r: vl̄ errore periculoso/vl̄ errore nō periculoso. Error periculosus est quotiens quis errat ꝓtra articulos fidei, vel ꝑcepta divina. Error non periculosus est q̄n aliquis decept⁹ ignorantia invincibili approbat falsa pro veris. In casu autē istius articuli de trasfiguratione diaboli in effigiē xp̄i: verū est ꝙ Joannes erat credens illū q̄ est diabolus esse deum: sed certe error iste cum sit invincibilis ⁊ non sit ꝑ aliquē articulū nec contra bonos mores non est periculosus: ⁊ hoc est qđ expresse dicit magister lib. iij. di. iij. c iiij. Diabolus em̄ transfigurans se in angelum lucis si credatur bon⁹ nō est error piculos⁹. hoc etiā satis declarat Aug. in lib. Enchiridion. c. lix. Et est glosa communis. ij. Coz. xj. c. Sathanas enim trāsfigurat se in angelum lucis quādo sensus corporis fallit: mētem ꝙ nō mouet a vera rōne vel sīa/nullū est in religiōe piculū: quisq̄ vitā fidelē gerit. vl̄ cum se bonum fingens ea vel facit, vel dicit q̄ bonus angelus, Etiam si credatur bonus non est error periculosus aut morbidus: hec omnia Robert⁹ holcot. ¶ Sed sanctus Thomas sup hac questione in iij. li. senten. dist. ix. vbi querit. Utrū sine peccato possit latria exhiberi alicui creature. In rōne ad iij. argu. dicit sic. Nō potest diabolus in specie christi apparēs sine peccato adorari: nisi sit ꝑditio actu explicita. Non em̄ sufficit solo habitu. Quia nouitas rei insolite ꝓsiderationem ⁊ attentionem req̄rit. sicut dr̄ de beata v̄gine. Luce. j. ꝙ cogitabat qualis esset ista salutatio. Hec Thom̄. Sed q̄r teste Gregorio hostis nostri malitia tanta arte decipiendi se palliat: vt plerunq̄ ante deceptus mentis oculos culpas virtutes fingat: vt inde quisq̄ quasi expectet premia. vñ eterna dign⁹ est invenire tormenta: Idcirco notanda sunt aurea verba sancti Thome q̄ nos cautos reddit q̄n Sathanas se transfigurat in angelum lucis ꝙ que signa cognosci possit. Vñ in cōmento aureo super. ij. epl̄ām ad Coz. xj. c. lectione iij. super illo passu. Ipse enim Sathanas trāsfigurat se in angelum lucis. dicit sic. Notandū est enim ꝙ Sathanas transfigurat se aliq̄n visibiliter: sicut btō Marti-

Nota pulchrā rōnez

Robert⁹ Holcot. hō errare pōt dupliciter.

Magr sīa.

Aug.

S. tho. qđ dicit sup hac q̄stiōe.

Grego.

Sathanas, per q̄ signa cognoscitur.

no vt deciperet eū, & hoc mō multos decepit. Sed ad hoc valet & necessariū est discretio spūs quā specialiter deus ꝓtulit b. Anthonio. Jn hoc ñ pōt cognosci q̄ sathanas sit: q̄ bon⁹ angelus in principio lętat ad bona & pseuerat in eis. Sz malus i principio quidē p̄ędit bona: sed postmodū volēs expirare desiderio suo q̄ intēdit. s. decipere, inducit, & instigat ad mal. j. Joā. iiij. Omni spūi nolite credere sz ꝓbate spūs si ex deo sint: q̄m multi pseudo ꝓphęte exierūt in mundū. Et iō Josue cum videret angelū in cāpo suo dixit. Judi. v. c Noster es an aduersariorū? Aliud ēt signū est q̄ bon⁹ angelus & si terreat in principio tñ statim cōsolatur & ꝓfert: sicut zachariā cui dixit. Luc j. c Ne timeas zacharia. Et ad beatā virginē dixit. Ne timeas Maria. Malus aūt angel⁹ si ispectacit & desolatū dimittit. Et hoc iō vt stupefactū facilius decipiat. & pſuadeat sibi. Aliq̄n aūt trāsfigurat se inuisibiliter: & hoc q̄n ea q̄ in se mala sunt facit apparere bona ꝙuertendo sensus ꝓhois inflāmando ꝓcupiscētiā. Prouer. xiij. Est via q̄ vr̄ hoi iusta: nouissima aūt eius deducūt ad mortē. Risus dolore miscebit: & extrema gaudij luctus occupat: Hieron. ibi. Sic decepit monachū quē dū ꝓposuisset in aio suo nūq̄ exire cellā suggessit ei diabolus q̄ bonū esset vt exiret ad ecclesiam & reciperet corpus x̄pi. Cui suggestiōi ꝓsentiēs ꝓpositū mutauit vadēs ad ecclesiā. Postmodū cognoscēs eū fuisse diabolū gl'iat⁹ est monach⁹ q̄ nō decepat eū: q̄ ad bonū fuerat. Et ñ iā remouit eū a proposito cōtinue stādi in cella. Postmodū vero iterū suggessit ei:: q̄ pater suus esset mortu⁹ & dimiserat sibi multas diuitias distribuēdas inter pauperes: & q̄ iret ad ciuitatem. ad quā cum iret nunq̄ rediit ad cellā & mortu⁹ est in petō: vñ valde difficile est q̄ hō caueat sibi. Et ideo recurrendum est ad adiutoriū diuinū. Job. xij. c. Quis reuelabit faciē indumenti eius. Quasi dicat nullus nisi deus. Hec Tho. ¶ Sunt alij q̄ dicunt q̄ Sathanas in angelū lucis trāsfiguratus: vel in spē x̄pi apparens non est credendus esse x̄ps. Nec pōt adorari sine petō: & ideo nullo modo est adorandus. Et si quis ignoraret: tñ dicunt non excusatur a petō nisi diligentem ad hibeat discussionē & cautelam: & hoc ꝓpter tres rationes. Prima est: q̄ ad hibet est p̄munitus per sacrā scripturam q̄ angel⁹ tenebrarū transfigurat se in angelū lucis vt dicitur. ij. ad. Corin. xj. c. Et Mat. xxiiij. Multi venīēt in nomine meo dicentes ego sum christus, & multos seducēt. Et ideo tenemur discernere & statim nō adorare. Secūda ratio est: q̄ habet remedij cōtra. Unde si oraret deum toto corde, vt reuelaret ei veritatē deus non dimitteret eū decipi. Jn hoc enim casu intelligitur illud. Joan. xv. ca. Quicquid petieris a patre in nomine meo dabit vobis. Hoc est q̄cquid petentis pertinens ad salutem: vt Aug exponit dabit vobis. Et hoc patet q̄ q̄ sic adorat non adhibet omnem diligentiā quā debet. Tertia rō est:

Aliter declarat q̄stio. Nota tres rationes.

Malus angelus stupefacit.

qz talis adorãs facile posset vitare piculũ apponẽdo cõditionẽ hoc mõ. Adoro te ĩ tu es xp̃s. Et ita ex oĩb⁹ supradictis ptz rñsio ad qõnẽ. ¶ Quinto q̃rit: vtrũ ille q̃ adorat hostiã nõ p̃secratã excusetur ab idolatria. R̃ fideo huic qõni fm Tho. in. iij. lib. sent. dist. ix. ar. quo supra in rñsione ad. iij arg. vbi dicit, q̃ ille q̃ adorat hostiã nõ p̃secratã oz eã adorare sub p̃ditione: scz si est cõsecrata. ℳõ th opz q̃ hec p̃ditio semp sit actu explicita: sed sufficit q̃ habitu teneat illã. Uñ nõ peccat adorãs eã: qz nõ adorat puram creaturã: sed xp̃m fm intẽtionẽ suã. Sacerdos aũt q̃ĩ tũ se facit ppt̃m idolatrare: qz offert ei purã creaturã ad adorãdũ. hec Tho ℳota ergo hic fm Robertũ holcot. ad maiorẽ euidentiam hnius qõnis, q̃ hõ põt facere oẽm adorationẽ: scz cũ qua stat cõtinue recta intẽtio in credẽdo: et tenet habitualr: sic dicẽs ifm vnũ deũ volo adorare: sup posito q̃ credat verũ deũ esse deũ. Jõ scire debes q̃ multoties hõ p fidẽ erroneã meret: et p̃cipue qñ errat errore inuincibili, q̃ excusat a toto. Hoc aũt ostẽdi põt per multa exẽpla: et p varios casus q̃s ponit p̃dict⁹ doctor Robertus holcot in. iij. lib. sent. q. j art. v. p̃ncipali. Et p̃mo ponit casum cõmunẽ et vulgarẽ sic dicẽs. Ponat q̃ aliqua vetula audiat p̃latũ suũ p̃dicantẽ aliquẽ articulũ hereticalẽ, de quo ipsa nõ tenetur hr̃e fidẽ explicitã. Sicut esset gr̃a exẽpli de isto articulo. An xp̃s fuerit lãceatus ante mortẽ vel post: et p̃dicet ubi assentiri q̃ xp̃s ante mortẽ lãceatus fuit. Jsta vetula ꝓpt obediẽtiam quam hz et bonã volũtatẽ, qua vult credere q̃cq̃d eccl̃ia credit, assentit isti sic p̃dicãti volũtarie putãs q̃ eccl̃ia hoc credat. Hoc casu posito dico q̃ ista vetula per istã fidẽ erroneã meret: cuius ꝓbatio est: qz assentit ex bona volũtate: et errat errore inuincibili q̃ excusat: ergo meret. ¶ Sc̃o legimus Luc. ij. c. q̃ xp̃s duodecim erat annoz cũ ascenderet Hierusalẽ cũ parẽtibus. Et cũ illi ꝓsumptis diebus festiuitatis redirẽt: remãsit in tẽplo puer Jesus nesciẽte matre in Hierl̃m. Ipsa ẽo p̃cedẽs itinere vnius diei estimauit eũ fuisse in comitatu viroz cũ Joseph. Cum autẽ cõstaret q̃ abesset q̃sierunt eũ dolẽtes inter cognatos et notos: in tertio die regressi sunt in Hierl̃m: et inuenerũt eũ in tẽplo in medio doctoz. Supra istã historiã q̃ro. An btã vgo meritorie credidit ipm fuisse inter notos et cognatos, vel nõ? ℳon lz dicere q̃ non: qz credidit ꝓut actus credẽdi et volẽdi quem post cõceptionem filij habuit fuit meritorius. ergo opz dicere q̃ meritorie credidit falsum. ℳã ꝓstat q̃ sua estimatio fuit falsa. ¶ Terno Magdalena credidit q̃ xp̃s fuit ortholamus: ergo de xp̃o credidit q̃ fuit nõ deus. Et tñ ꝓbabile est q̃ ipsa meruit sic credẽdo: qz xp̃s voluit eã sic credere. ¶ Quarto reliqui apli crediderunt Judã fuisse predestinatũ et dilexerunt eũ: ergo ipsi errauerũt sic credendo: et tñ sic errando meruerunt: et tenebantur sic credere sicut patet. Unde etiam de hoc qui est occulte malus bonus te-

Utrũ ille q̃ adorat hostiã nõ consecratã peccet petõ idolatrie? Robert⁹ holcot.

Per fidẽ erroneaz hõ põt mereri et quo.

Primus casus cõmunis.

Exẽplus de beata virgine Maria.

Nota de estimatione beate virginis.

Exẽplus de Magdalena.

De apostolis.

nenk credere bñ. Et iõ credẽdũ est q tenerẽt errare: nisi errarent
De alijs discipulis. ſtãte lege q̃ nũc est ipi peccarẽt. Quito aliq̃ discipli crediderunt
rẽz eẽ mortuũ postꝫ resurrexerat. qz nõ ꝓstabat eis de hora re-
surrectiõis sue: ꝯ tũc credidẽrt eũ resurrecturũ, z ꝑ ꝓsequẽs credi-
derũt falsuz. Et tñ nõ dñr iõ peccasse: qz ignorãtia fuit inuincibi
lis. Sexto mꝫti casꝰ occurrit in quibꝰ hõ credẽdo erronee me-
retꝫ. Judex cñ credẽs testibꝰ ꝯ innocẽtẽ de quo nihil nouit: nisi ꝑ
Judex iudi cat ecclia- stico. eos meritorie credit, z iudicat corde et ore q est occidẽdꝰ: tñ er-
rat. Similr iudex ecclĩasticꝰ credit z dictat ꝑz allegata deceptus.
tamen q adultera est vxor legitima z credit virũ renuentem eã
fore excõicatũ. Et de fetõ ecclia talem excõicat z tñ errat. Qui
Mlr de Loth. erroꝛ meritum inducit z in nullo diminuit. Silr elemosinarius
dat tyrãno credens eum pauperẽ indigentẽ. Jtẽ Loth, recepit
angelos z credidit eos fuisse hoies hospitio indigentes. Silr
De illoq credit se baptiza- tꝫ z non est. pr̃ putatiuus credit prolẽ alienã fuisse suã: z iõ eã nutrit et edu-
cat z informat. Similr aliqs se baptizatum credit: z nõ est in rei
veritate ista fides sibi sufficit ad saluationem: z tamẽ erronea
est. Et pariter laicus adorat hostiam nõ ꝓsecratam: q erroꝛ mlr
nõ põt sibi imputari: qz implicite credit oppositũ. Et ideo qz fi-
Quot z q̃ꝫ phi bẽt in ꝓ mo ꝑce- pto. des implicita est vera z sertã: nõ est ibi periculũ aliqd de errore.
Sic igitur ꝑz q ille q adorat hostiã nõ ꝓsecratã excusatur ab
idolatria ¶ Wemũ ꝓ cõclusiõe sciendũ, est q in isto ꝑmo ꝑcep-
pto, phibetur ois superstitio: ois diuinatio: ois incantatio: et ois
vana obseruatio Qui cñ talia, ꝑcurant aut operãtur, non co-
lũt vnum deum sed adorant deos alienos s. demões q̃ mẽdaces
S. Tho. idolatria est ꝑcñ ꝯ gruissimũ et quare. sunt: z alieni ab omni vitate. Jõ abnegãt verũ deũ: z ꝑ ꝓsequẽs
maculantur pcõ idolatrie: qd̃ quidem est olim pcõrũ maximũ.
hinc sacus Thñ in ij ij q. xciij. ar. iiij. dicit sic. Peccatum idola
trie grauissimum est. Sicut cñ in terrena republica grauissi-
mum esse vr q aliquis honorẽ regũ alteri impendat q̃ ro regi:
qz quantũ in se totum reipublice ꝑturbat ordinẽ. Jta in ꝑcis q̃
ꝓtra deum ꝓmittunt: grauissimũ q̃ppe esse vr q aliqs honorez
S Tho. Jdola- tria est cã oiz pcõ rum. diuinum creature impendat: qz q̃tũ in se est facit aliũ deũ in mũ
do minuens principatũ diuinũ Et sicut iterũ dicit sãctus Tho.
ibidẽ articulo. ij. in rñsione ad. j. argumentum: idolatria est cau
sa, initium, z finis ois peccati: qz non est aliquod genus pecca
ti qd̃, interdũ idolatria nõ ꝓducat vl expresse inducẽdo ꝑ mo-
dum cause: vel occasionem ꝑbendo ꝑ medũ inutij: vel ꝑ modũ fi
nis hec. Tho. ¶ Quicunq; ꝯ obseruat vota indiscreta: vt por-
tare barbam: vel nudatus incedit ad aliquam ecclĩam: vel vo-
Vota sĩ ta q̃ sũt. uet non comedere caput pisces, aut alterius animalis: vel q̃ vo
uet ieiunare in die dominica: vl nõ pectinare caput: aut non lo-
uare facĩ z hmõi: talia vota sunt stulta et irrationabilia. z ideo
prohibenda sunt: z qui animo obstinato obseruat ea peccat
mortaliter: z offendit in hoc primo precepto diuine legis. Nam

votū ꝟz doctores catholicos dz eē de re discreta z rōnabili: iuxta illō Pauli. rōnabile sit obsequū vrm. Uñ magr sniaꝝ in iiū. li di. xxxviij. ōt. Uotū ē restificatio q̄dā, pmissiōis spōtanee q̄ deo z ꝺ his q̄ dei sūt fieri dz, q̄ diffinitio allegat a. S tho i ij. ū. q. xxx v. iij. ar. j. Et ut ꝝ in iiū. li. sniaꝝ. dist xxviij. Si ꝛ q̄ faciūt incātationes demonū furta vl̄ ad sciēdū occulta. Et q̄ obseruāt sōnia ad sciēdū futura aut ill̄ fidē adhibēt Aut q̄ arte vtūr nigromantica. Aut cū sacramētis vl̄ rebꝰ sc̄ā mētalibꝰ incātationes/diuinationes/superstitiones ꝓcurat vl̄ facit, grauissime peccat. Et iā q̄ ex ꝓ stellationibꝰ vl̄ ꝓplexionibꝰ corpoꝝ vl̄ ex forma faciei vl̄ ꝟz linea manꝰ indicat aliq̄ determinate peccat mortal̄r. ¶ Quicūq; ēt colligit herbas flexis genibꝰ, aut dicēdo pr̄ nr̄. Aut q̄ comedit folia saluie scribēdo Aue maria. vl̄ nomē xp̄i vt liberet a febribꝰ, Ul̄ qui soli lune vel cuicūq; creature reuerētiā superstitiosā exhibēt se grauiter offendūt in primo p̄cepto. ¶ Si ꝛ obseruare dies egyptiacos, vel vnā diem magis q̄ aliā, fatuus est: z q̄ talia obseruāt animo deliberato peccāt mortal̄r. Illu parit q̄ ex garritu auiū vel vlulatu canum: aut ex occursu vulpis leporis lupi vel alterius a fa ℓ. Aut ex effusione olei, vini, salis aque z hmōi: aut qui ex agitatiōe aeris vel vētoꝝ suspicāt ꝓditiones fieri. aut aliquid mali vel boni euenire/leuitas magna est et plurimū tales male finiunt dies suos cum sint modice vl̄ nullus fidei. Et idcirco deus oēm diuinationem et superstitionē ꝓhibet sub pena mortis propter maximam iniuriā q̄ fit creatori. Uñ Deutero. xviij. c. ōt sic. Non inueniat in te q̄ lustret filiū suū aut filiā ducēt per ignē, aut q̄ ariolos scisciteꝰ, aut obseruet sōnia atq; auguria: nec sit maleficus nec incantator. neq; phitones consulat nec diuinos: z q̄rat a mortuis vitatē. Hec ibi. Sz q̄ pena mortis sit talibus danda oñditur clare Leuiti. xx c. vbi ōt sic. Alia que declinauerit ad magos z ariolos, z fornicata fuerit cū eis ponā faciem meam ꝓtra eā z interficiā, illā de medio populi mei. Et in fine capituli eiusd̄ ōt sic. Uir siue mulier in quibus phitonicus vel diuinationis fuerit spūs morte moriantur/lapidibus obruent eos. Hec ibi. hinc Aug. et hr̄ xxvij. q. ij. Non obseruetis dies qui dñr egyptiaci aut kalendas Januarij: q: q̄ et has z quascunq; diuinationes aut fata, aut auguria obseruat: aut attendit: aut cōsentit obseruantibus inutiliter sine cā magis ad suam damnationē q̄ ad salutem tēdit Siue per quosdā numeros litterarū z lune z pithagoricā nigromatiā egrotātiū vite vel mortem vel ꝓspera vel aduersa futura inquirūt Siue qui attendunt somnialia scripta et falsa Danielis noie intitulata, z sortes que dicunt sanctoꝝ apl̄oꝝ: z auguria auiū. Aut aliqua pro domo facienda: aut ꝓpter ꝓiugia copulanda: aut in collectionibꝰ herbaꝝ carmina dicūt: aut pictaciolas ꝓ quauis infirmitate scriptas super homines et animalia ponūt / preter

Uotū ꝟz eē de re discreta z rōnabili. magnia rum.

S. Tho. Incātationes diuinationes phibēt z nigromatie.

No. diuinationes q̄ sequūt

Oīs diuinatio superstitio ē phibita sub pena mortis.

Aug no. oīa q̄ sequūtur.

symbolum ⁊ oratione dominicā. Aut magis falsitatibus in grandinarūs ⁊ tempestatibus credunt Qui autem talibus credunt ad eoꝝ domū euntes aut suis domibus introducunt ⁊ interrogant, sciant se fidem xp̄ianā ⁊ baptismū preuaricasse ⁊ paganum ⁊ apostatam. i. retro abeuntē: ⁊ dei inimicū irā dei, Graui ter in eternum incurrisse, nisi ecclesiastica p̄nia emendatus deo reconcilietur. Hec Augustinus. Iterum in capitulo precedenti Augustinus dicit sic. Admoneant fideles sacerdotes populos: vt nouerint magicas artes incātationesq; quibuslibet infirmitatibus hoīm nil remedū posse cōferre Nam talibus languentibus, claudicātibus, vel etiam morbundis quicq; mederi: sed hec esse laqueos ⁊ insidias antiqui hostis quibus ille perfidus genus humanū decipere nititur. Et si quis hec exercuerit clericus degradetur: laicus anathematizatur. hec ille Amplius cōtra hoc preceptū offendunt peruersi xp̄iani: qui colunt ista exteriora ac bona fallacia quasi deū. Quibus ait Hieron. Quod quisq; veneraꝛ plus ⁊ amat Hoc illi deus est Et idcirco superbus, ⁊ ambitiosus colit honorē famā, gloriā dignitates p̄laturas, pompam mundi, ventū ⁊ aurā humanā fauorē. Auarus colit aurū, argentū, pecunias, diuitias, rapinas, vsuras, furta. Cui crescit anor nūmi quantum ipsa pecunia crescit: vt inquit Juuenal. Luxuriosus colit adulteria, fornicationes, lasciuias, voluptates carnales: ⁊ breuiter libidinosa mens non solū eēm luxurie notā insequitur: sed ardentius eaꝫ honesta persequit. Et que carnaliter diligit quasi vltimo finaliter. Gulosus colit comessationes, ebrietates, lauta cōuiuia, delicata cibaria. de quibus dicit ad Philip. iij. c. quorum deus venter est Sunt alij qui precipitāter diligunt quosdā boies aut filios, aut amicos, aut reges, aut principes, aut p̄laros vel cōsanguineos. pro quibus nō verentur oia mala facere. Isti omnes scōm allegoriam abnegant primum preceptum ⁊ sunt idolatre, qui cultum dei creaturis exhibere videntur. Sed vt diligentius peccatrix anima conscientiā suam discutere valeat: infra subiungā decē precepta diuine legis pulchre explanata ac distincta p̄ versus. Quis vero hec carmina ediderit nescio hoc, vere scio q; fuit vir in diuinis scripturis eruditissimus ac secularium literarū non ignarus: qui breuiter ac dilucide omnia ⁊ singula apprehendit. que necessaria sunt ad legitime rememorandū omnes transgressiones diuine legis. Et scio q; auctor eorum antiquus est, ⁊ facundus, ac vir magne auctoritatis. Unde splendor ecclesie Thom. plerunq; hos versus in scriptis suis pro auctoritate adduxit. Et precipue in. iiij. lib. sententiarum. distin. xv. vbi mouet dubium. Utruz ille solus qui accepit rē alicuius ad restitutionē tenear? Ibi enim allegat duos versus septimi precepti sic dicēs. Quidam versus dantur de illis qui tenētur ad restitutionem tales.

Augustinus de arte magices ⁊ de aliis incātationibus q̄d dicit.

Offēdūt peruersi xp̄iani p̄ istud p̄ceptum.

Hieron.

Superbi.

Auari.

Luxuriosi.

Gulosus

Alij abnegant deum.

Laus cuiusdā doctoris sine nole.

Jussio consilium consensus palpo recursus.
Participans mutus non obstãs nõ manifestãs. Hec Thomas.
¶ Quomodo etiã ista duo carmina intelligẽtur: ibidẽ Thoss. pulchre explanat. Idcirco totis resumptũ viribꝰ suadeo vniuersis qui scripta nr̃a dignabunt perlegere: vt tã pro reuerẽtia diuine legis qꝫ eius qui ed:dit atqꝫ pro necessitate ꝓprie salutis hec carmina nõ solum in scriptis sed in memoria caro cor de retineantur. Super primo ergo precepto dicitur sic.

¶ Qui colit extra deum, vel sanctos quoq; creatum
Articulos fidei negans: si spemq; relinquit.
Voti transgressor vel qui mortalia vouit
Et tardans nimium: spernens implere promissum.
Ffine malo vouens: ac per se vota refringens
Incantans, faciens fieri breuia q malefactor
Inuenit atq; docens addiscens medius extans.
Aut orans obseruat somnia sortibus vtens
Blasphemansq; deum: qui murmurat vel maledicit
Uel non posse refert: sed despicit: accipit ipse
Cibans vt faciat mala prauus preterit iste.
Unum cole deum: si sic mortaliter egit.

Explanatio primi precepti p versus.

¶ Hec de primo precepto dicta sufficiant.

De secundo precepto diuine legis.

Secũdũ hoc̃eptũ diuine legis scribit in lib. Exo. Non assumes nomẽ dñi dei tui in vanũ. Sup quo hoc̃epto doctores catholici diuersa scribũt. Tu vo ad plenioꝝ intelligẽtiã nota sub breuibus aureã sententiam sci Tho. i. ij. q. cxij. ar. iij. vbi querit. Utrum sm hoc̃eptũ decalogi conuenienter tradatur. Nam vtq; per istud preceptũ nõ prohibet q̃libet assũptio diuini nois: qz ipa põt multis modis laudabilit assumi. vt ptz l diuinis laudibꝰ sꝰ et ꝓbꝰ dñi et iõibꝰ q aliis cerimoniis eccl'ie tã i ꝓdicatiõibꝰ qꝫ exhortationibꝰ. Nec cẽ phibet in hoc ꝓcepto ois iuratio p nomẽ dei: qz ipsa et multis modis põt. bñ fieri sicut i necessitate ad alicuius rei cõfirmationẽ q cũ cautela debita. Jõ Hieremie. iij. c. Et iurabis vivit dñs in ꝟitate q i iudicio q i iustitia: q bñdicẽt eũ gẽtes ipmq; laudabũt. hec ibi. Tũc em̃ sit reuerẽtia deo. Propterea ꝓcipit. Deuter. vj. c sic. Dñm deũ tuũ timebis q illi soli seruies q per nomen illius non iurabis. Sed in isto hoc̃epto phibet ꝓprie vana assumptio diuini nominis. vt dicit sctus Thomas. qñ. s. diuinũ nomẽ assumit ad ꝟfirmationẽ humani verbi p modũ iuramẽti vani. Potest tamẽ ex cõsequẽti intelligi qꝫ phibeat in ho: precepto ois inordinata nominis diuini assumptio. Cũ ergo dr. Nõ assumes nomen dñi dei tui in vanum: non debes intelligere qꝫ istud preceptum sit solum de hoc nomine deus: sed intellige de omni nomine quo deus nobis innotescit aut hebraice. vt cum

S. thom. Nõ phibet quelibet assũptio diuini nois.

Nec phibet ois iuratio hie remias.

Quid ꝓhibet in isto hoc̃epto scdz Thomã

Nota pulchrā exclamationē hebraice grece ⁊ latine .S. Thom̄. Assumē dū ē nomē deiad magnificādū mlt impetrādū: ⁊ tiplicit exponit. Explanatur hoc ꝓ mo ꝓpa liter.

Nota de illo q̄ iurat verū sine iudicio discretionis.

of tetragrāmatō:eloym:sabaoth:adonay.helio.Aut grece cū dicim⁹ agios:otheos:athanatos.Aut latine dicēdo opa:redēptor creator:gubernator:saluator:Et iō nota ꝑm Tho.vbi.s.in ꝓpōne hoc ad q̄tū argumētū:q̄ oib⁹ nominib⁹ dei maxia debet reuerētia ex pte rei significate q̄ē vna ⁊ infinitē bonū ⁊ oēz ꝑfectionē. Nō alit rōe vocū significātiū q̄ sūt mlte.Et iō singulariter ait dominus: Non assumes nomen dei tui in vanum: quia non reputabit deus eum qui super re perquodcunq; nomē dei periurium cōmitatur. Hec.Tho. Cauendo peccator ne assumas in vanum nomen creatoris tui:sed multo potius assumendum est ad valde honorandum ac magnificandum Cum sit magnum ad timendum:sanctum ad venerādū:dulce ad meditandū:copiosū ad miserandū:efficax ad impetrādū:fructuosū ad saluādū:⁊ occultū ad sciēdū. Jō Esaye. xlviij c.dr sic Dis q̄ invocat nomē meū in gl'iam meā creauī eū, formauī eū,⁊ feci eū. Ad rom̄.x.c. Dis q̄cūq; invocaverit nomē dñi saluus erit.Cōsequēter ad maiorē intelligētiā huius ꝓcepti scire debes q̄ triplicit pōt exponi Et ꝓmo spualit referēdo verba ad cor:⁊ sic corde pōt exponi nomē dñi assūi in vanū,sicut facīūt puersi xp̄iāi q̄ tm̄ nolenō re dicūt xp̄iani:lz sacrā eccl'ie recipiāt: tm̄ rē sacrāti nō hnt scz gratiā. Tales ergo assumūt nomē dñi nr̄i iesu xp̄i in vanū:qr cū xp̄ianus dicat a xp̄o:frustra ac vane nomē xp̄ianitatis assūere dicūt:ex eo q̄ fidē xp̄iane relig'onis nō hnt in corde.De q̄b⁹ p Esaiā dr. Hic ppl's labijs me honorat/cor āt eorū longe est ame.Hinc Aug.in libello de duodecim abusionū gradib⁹:q̄ libera quibusdam ascribitur Hugoni de scto victore.Alij vo attribuunt Cipriano:Jbi enim dicitur sic. Christianus qui nominis christi similitudinem tenet:morū q̄q; similitudinem habere debet.Jdeo christianus nemo recte dicit: nisi qui christi moribus coequatur Hecille.Jterum in libro de doctrina christiana Augusti .ita inquit. Christiani nomen ille frustra sortitur qui xp̄m minime imitatur. Quid em̄ prodest vocari q̄ non es/⁊ nomē vsurpare alienum. Sz si xp̄ianū te eē delectat:que xp̄ianitatis sunt vere et merito tibi nomen xp̄iani assume. Hec Aug. ¶ Secundo illud preceptū exponi pōt litteraliter referendo vera precepta ad os. Cum ergo dicitur. Non assumes nomen dñi dei tui in vanum. Jntellige q̄ p hec verba prohibēt̄ur nobis duo principaliter scilicet. per iurīū,⁊ iuramētum quod sit sine causa. Qui enim iurat pro nichilo peccat grauiter:quia nominat summā veritatem sine causa. Jdeo scire debes q̄ ille qui iurat verum sine iudicio discretionis ex aliqua forsan leuitate.in tali iuramento non est vanitas ex parte ipsius iuramenti: quia verum est sed vanitas ex parte iurantis Etiam ille qui facit iuramenta ex certa scientia sine legitima causa precipue que sonant quasi blasphemiam: vt quando quis iurat per corpus,vel per sanguinem dei, et similia. Aut

q̄ sonāt irreuerētiā. sicut cū q̄s iurat p vl̄nera aut p glagas xp̄i, talia iuramēta vidēt mortalia ēt si vex est ob̄ iurat. Et iō xp̄us ait. Mat. v. c Audistis: qz dictū est antiq̄s: nō piurabis. Ego aūt dico vobis nō iurare oīno. Nota q̄ xp̄s in his v̄bis p̄posuit negatiōez signo vniuersa'i affirmatiuo. Jō cū ōt nō iurare oīno, sens⁹ est nō iurare oīmode: vel nō iurare in oī casu: qz nō d⁹ fieri iuramētū leuit̄ ꝛ cū discursu rōis. Si aūt xp̄s diuisset oīno nō iurare: cū ibi negatio sequat̄ signū vniuersale: cēt sens⁹ q̄ in nullo casu cēt iurādū. Webem⁹ cauere a iuramēt⁹ si volum⁹ in vita p ficere spūali. Et rō huius est ꝛ scīm. Th. in opusculo de .x. p̄ceptis: qz in nulla pte ita fragiles sum⁹: sicut in ligua. Propterea. Jac. iij. c. ōt. Oīs em̄ natura bestiaꝝ. ꝛ volucrū, ꝛ serpētū. ꝛ ceteroꝝ domāt̄, ꝛ domita sunt a natura hūana, linguā aūt nullus hoīm domare pōt. hec ibi. Nā hō leuit̄ deierare posset. Hic v̄bis. ma. v. ait. Sit aūt ſmo vester est est: nō nō: q̄ō aūt his abūdāti⁹ est a malo est. Hec ibi. Est em̄ iuramētū sicut medicina: vt ōt. Tho. que nō seu per accipitur nisi in necessitate. Idcirco. Eccliā. xxiij. ōt sic. Jnrationi non assuescat os tuum multi em̄ casus in illa: nominatio v̄bi dei nō sit assidua in ore tuo: ꝛ nolbus sctōꝝ non admiscearis: q̄m̄ non eris unmunis ab eis. Hec ibi. Sz nota ꝛz Tho. vbi ꝑ. q̄ q̄ds aliquādo iuretur per creaturas: tm̄ sciēdū est q̄ in omnibus his nō iurat̄ nisi per deū. Cū em̄ iuras p alaz vel per caput tuum nil aliud est q̄ alaz obligare pene infligende a deo. Item cum iuras p euangelium etiā puras deum q̄ dicit cuāgeliū: ꝛ sic de ceteris iuramentis. Et iō peccat grauiter q̄ iurant per deum de facili aut per euāgeliū. Et breuiter q̄ q̄ dicunt aliquid contra gratiā dei assumūt nomē dei in vanū. ¶ Consequenter cum ōt. Non assumes nomē dei tui in vanum in his v̄bis p̄hibetur nobis directe periuriū. Et iō q̄n nomen dñi assumit̄ ad confirmationē falsitatis: tūc directe assumit̄ in vanum. Hinc zacharie. viij. c. Juramētū mēdax ne diligas. Et item̄ riij. c. Non iuues: qz mendaciū locut⁹ est in nomine domini. Et in lege Moysi prohibetur iuramentum falsum. Un̄ Deutero. v. c sic. Non vsurpabis nomē dei tui frustra: qz nō erit impunitus qui sup re vana nomē ei⁹ assumpserit. hec ibi. Mo. ergꝫ scōm. Th. in opusculo de decem preceptis, q̄ ille q̄ iurat falsum facit iniuriam deo. sibūpsi. ꝛ oībus homib⁹. Primo quidē facit iniuriam deo: qz cū iurare nil aliud sit q̄ deū testem inuocare. Jō cum quis iurat nil aliud facit nisi q̄ inuocat ei⁹ testimoniū. Cum ꝫ iuras falsum tu credis deū nescire vex: ꝛ sic pōis ignorantiam in deo. Cum tamen omnia nuda: ꝛ aperta sunt oculis eius: vt dicitur. Ad hebreos. iiij. c. aut credis q̄ diligat mendacium cū tamen odiat ipsum: iuxta illud. Dauid. Perdes oēs q̄ loquuntur mendacium. Aut derogas potentie sue quasi non possit testimonium reddere: vel quasi non possit de eo punire

Nō o intelligī v̄bū xp̄i. s. nō iurare oīno.

S. tho. Jacob⁹.

Math. Eccliast.

S. Tho Mo. de iuramēto. Jn isto p̄cepto p̄hibet nob⁹ piurium.

zachari.

S. Tho. Qui iurat falsū facit in iuriā deo sibi ipi: ꝛ hebr⁹. Paulus.

¶ Scdo q̄ iurat falsum facit iniuriā sibiipsi: qr talis obligat se iudicio dei. Quia nichil est aliud dicere per deū ita est. nisi q̄ deꝰ puniat me si ita nō est. ¶ Tertio q̄ iurat falsum iniuriat oībꝰ hoībꝰ; qr nulla iter aliqs societas durare pōt nisi credāt subiniuicē.

Paulus

Dubia em̄ iuramētis cōfirmāt. Uñ Paulus ad Hebr. vj. c. ait. Ois cōtrouersie finis ad ꝯfirmationē est iuramētū. Et sic patet q̄ q̄ iurat falsum iniuriat deo, r est crudelis sibi r nociuꝰ hoībꝰ.

Mathꝰ

¶ Tertio istud preceptum exponitur principaliter referendo illud ad opa veritatis. Cū em̄ operamur ea q̄ gloriā dei manifestant: tunc adimplemus hoc preceptum iuxta illud. Math. v. c. sic luceat lux vra coram hoībꝰ vt videāt opa vra bona r glorifi cēt patrē vestrū qui in celis est. Cōtrariū faciūt quidā de q̄bus

Paulus.

Paulus ad rom. ij. ca. ait Nomē dei per vos blasphematur inter gentes. Tales sunt ypocrite qui assumūt nomen sanctitatis in simulatione opis exterioris, non in puritate cordis. Jō nomen xp̄i in vanum assumunt. Qr vt dr. Math. vj. receperunt mercedem suam. Hinc paulus ad. Colesseñ. iij. c. ait. Omne q̄cunq̄ facitis in verbo aut opere oia in nole dñi nostri iesu xp̄i facie gratias agentes deo r patri per ipsum. hec ibi. Et sic patet de secundo precepto. Sed qr multis varijsq̄ modis labuntur homines ad iuramenta vana r periuria. Jdeo vt magis ac magis cōsciētā tuā purgare atq̄ discutere valeas. obserua cautius oia r singula que explicantur per auctorem incognitū in explanatione huius precepti. Unde dicit.

Uersus sup hoc ꝑcepto.

¶ Qui cantans, fabulans, trufans, vel turpia dicens:
Despiciendo deum nominat sanctos sacra spernens.
Judicio iurans: mendax inductor ad illud.
Periurans dubium iurans: mortalia iurans,
Jurans cunq̄ tamen nolit seruare promissum.
Per crucem r aq̄, fidem, sanctos, animam, deumq̄
Adiurans, dicens mendaciter atq̄ iocose
Et per membra dei sanctorum euangeliorum.
Jnducens falsum iurantem quisq̄ sciente:
Aduertens frangit, ne iures vana per ipsum.

¶ De tertio precepto diuine legis.

S. thom

QUamuis altitudo diuine sapientie in omnibus creaturis, r operibus suis reluceat. potissime tamen ostenditur in mirabili ordinatione preceptorum decalogi. Jdeo secundum Thomam in ij. ij. q. cxij. ar. iij. Et iterum in opusculis de decem preceptis. Ut homines in cultu vere religionis instruerentur dedit dominus decem precepta moysi duabus tabulis lapideis scripta: quorū tria prima prime tabule pertinent ad amorem et dilectionem dei. Et quia necesse est vt perfecte diligamus dominum deum nostrum corde, ore, r opere. Jdcirco vt eum corde perfecte dili-

gere valeamus ordinatur ptz p̄ceptū in q̄ phibet cultꝰ falsoꝝ deoꝝ cū dr Nō habebis deos alienos coꝝ me. ¶ Scdo necesse est: vt diligamus deū ore: quo ad hoc dat fz p̄ceptū. s. nō assumes nomē dei tui in vanū. ¶ Tertio tenemur deū diligere, nō tm̄ ꝙbo aut lingua: sz ope: z veritate: z ꝓpter hoc ordinatū est tertiū p̄ceptū qđ ꝗdē scribitur. Exo. xx. c. sic. Memēto vt die sabb. sanctifices Dñr aūt illa sanctificari lege: q̄diuino cultui applicāt. ¶ Cū g̃ in sabbō iubeat dñs: vt hō vacet rebꝰ diuinis ō sācificare dr. Sed q: sabbatū interp̄tat reges ō q̄libet dies dñica pōt dici dies sabbati z sīr q̄lz dies statuta: ad veneratiōnē diuinā in qbꝰ cessādū est ab opibꝰ seruilibꝰ: vt infra dicemꝰ. Hinc hie i fīnē de die dñice de resurrectio. ita inqt. Astra oia z elemēta lerāt q̄ patiēte dño, ppriū lumē retraxerāt. z fugerāt, z noluerāt suū creatorē aspicere crucifixū: nūc victorē illū: ab inferis resurgētē suo si dici: pōt fulgore: et suo ꝓsequūt officio. Et itez ibidē subiūgit. Hiero. sic. Quō. Maria ẋgo mr dñi inter oēs mulieres p̄cipatū tenet. ita inter ceteros dies hec olim dies mr est. Hec. hiero. Nota g̃ p̄ creatiōnē languentis aie q̄ istō tertium preceptum diuine legis potest exponi quatuor modis. ¶ Primo scōm sensum lr̄alem. Est enim sensus lr̄alis scōz sctm Thomā in prima parte. q. j. ar. x fundamētū alioꝝ sensuum ex quo solo pōt trahi argumentum nō aūt ex hijs scōm allegoriā dicunt. vt dr. Aug in epla. j. Ad centū d nagistrū. Sic igr scōm sensum lr̄alē dies sabbati precipitur sanctificari, ad rep̄sentādū opus creationis mundi a quo requieuisse dr deus septima die. In cuius signū dies septima, mandat sanctificāda id est deputanda ad vacandum deo. Exō in lib. Exo. xx. c describitur p̄mo preceptum de sanctificatione, sabbati cum dicitur. Memento vt diem sabbati sanctifices Deinde assignatur ratio cum subiūgitur sic Sex enim diebus fecit deus celum z terrā, mare: z oia q̄ in eis sunt: z requieuit in die septimo. Hec ibi. Et sicut dicit sanctus Thomas in opusculo de decem preceptis. Preuidit spiritussanctus q̄ futuri erant aliqui philosophi alīue heretici qui essent dicturi mundum semper fuisse. Et ideirco voluit deus: vt custodiretur vnus dies ebdomade in memoria, quod deꝰ oia creauerat in sex diebus: z in septima die requieuit. i. cessauit a nouis creaturis condendis. Unde. Exo xx. c. dr. Sex diebꝰ opaberis omnia opa tua. Septimo autē die sabbatū dñi dei tui est. ¶ Nota hic quod indei memoriā prime creationis q̄n sez creauit deus celum z terrā: z oia q̄ in eis sunt, celebrabant sabbatum. Sz veniens ip̄s in carnē faciē nouā creationem Et iō p̄ primā creationem hominis terreni creatus: sic per scōam hō celestis effectus. Unde. Paulus ad Galathas vi. c. ait In christo ihesu neq̄ circumcisio aliquid valet neq̄ preputiū: sed noua creatura. Que quidem creatura incepit in resurrectione christi: vt dicemus.

no. ō tribꝰ p̄ceptꝰ prie tabule.

Dies dominica pōt dici dies sabbati.

Istō p̄ceptū exponit q̄tuor modis.

S. Tho. Quare custodit dies sabbati.

Scdo explanatur istō p̄ceptū

¶ Scdo istō p̄ceptū pōt exponi ꝺz intellectū mꝛsticū vl spūalē. Nā sabb. interp̄tat̄ q̄es: ꝛ sic spūalit̄ significat cessationē ab actu pcti ꝛ quietē mētis in deo. Ut aūt puri ꝛ quieti deo stare cū deo stare valeamus a trib⁹ cauere debem⁹ ꝓut colligit̄ ex dictis bti Tho in .ij. iij q. cxxū. ar iiij. in rnsiōe ad tertiū argumētū. Et itez in opusculo de .x. p̄ceptꝫ. ꝓrio debem⁹ cauere op⁹ pcti, ꝛ q̄buis pctīs oīꝛpe phibeatur: magis th in die sabbati: qꝛ op⁹ pcti est magis seruile q̄z qōcūq; op⁹ corpale q̄buis licitū. Nō tñ magis impedit a reb⁹ diuinis ꝓ op⁹ pcti q̄z ꝓ op⁹ copale: intelligitur hoc de pctō mortali de q̄ dr. Joh. viij. c. Qui facit pctm̄ seru⁹ est pcti. Nā q̄ facit pctm̄ veniale in sabbato nō facit ꝓtra hoc p̄ceptū: qꝛ veniale pctm̄ nō tollit grāz. ꝫz q̄ peccat mortal'r in die festo facit duo mala ꝫ hoc p̄ceptū: qꝛ offendit deū ꝛ opando ꝛ peccādo. Qui em̄ fornicat̄ in die festo facit ꝓtra duo p̄cepta. s. nō mechaberꝫ. ꝛ ꝓtra istō de sctificatiōe sabbati. hinc. Aug. lib. de .x. cordis: ita inq̄t. Meli⁹ faceret iu deus in agro suo aliq̄d vtile q̄z ſſt in theatro seditiosus exist̄eret. Et meli⁹ femine eorū die sabbati lanā facerent q̄z si tota die in neomenijs suis impudice saltarēt. Hec. Aug.

Jo. de eo q̄ peccat in die festo.

Aug.

Scdo debemus in die festo cauere ociū.

¶ Scdo debem⁹ in sabbō cauere ociū ꝛ negligetiam: qꝛ vt dr, Eccliast̄ xxxiij. Multā malicia docuit ociositas. Et. Hier̄ ad rusticū monachū in epl'a q̄ incipit. Nihil xp̄iano felicius, dr sic, fac aliq̄d opis vt te semp diabol⁹ inueniat occupatū. Et ideo debemus occupari dieb⁹ festiuis in opib⁹ spūalib⁹. qꝛ vt dr. S. Tho. in .ij.ij. q. cxxij. ar. iiij. in rnsione ad iij. ar. Nullus spiritualis act⁹ exercitū est ꝓtra obseruationē sabbati: puta si quis doceat verbo vel scripto vel baptizet vl oret et hmōi.

Hieron.

S. tho.

¶ Nota ergo ad maiorē intelligentiā q̄ legim⁹ in li. Numeri xxij. c. qualiter dixit dñs ad. Moysen, vt perciperet filijs israel quaten⁹ qualibet die offerrēt vnū agnū mane, ꝛ vnū alīū vespere. Sz in die sabbati p̄cipit vt duplicarēt sacrificiū. s. vt offerrēt duos agnos immaculatos: sic pariter alia q̄ offerebāt in sacrificio duplicabantur in sabbō vt dr ibidem. Sz qꝛ stat⁹ ille iudaice legis erat totus figuralis legis gr̄e Jō nos xp̄iani q̄z iustitia dz esse perfect⁹ ꝛ i hac figura admonemur vt in diebus festiuis velimus offerre maiora. Et primo debem⁹ offerre cor nostrū ꝛ animam nostram do ēdo de pctis: qꝛ tale sacrificiū est nobilissimum ꝛ inter oīa deo grauissimū, de quo hic. Dauid in psal. Laet. Cor ꝓritū ꝛ humiliatū deus nō despicies. Etiā debemus offerre sacrificium orationis ꝛ deuotionis, de quo. Dauid in psal. Dirigatur oratio mea sicut incensum in ꝓspectu tuo. Nā dicit sanctus. Tho. in opusculo de decem preceptis: q̄ iō factus est dies festus ad habendum spiritualem leticiam quā facit deuota oratio. Jdeo in die festo debemus multiplicare preces contemplationes et alia spiritualia exercitia: audiendo missas diuina officia predicationes studia ꝛ lectiones sacre sacri-

Judei in die sabb̄. duplicabāt sacrificiū ꝛ q̄d significabat.

ptur: qr qui ex deo est ꝙba dei audit. Joā. viij. c. ¶ Tertio debemus cauere opa corporalia. Uñ Hier. xvij. c. ór sctificabis sabbatum: vt non facias opus seruile. ⁊ Leui. xxiij. c. Omne opus seruile nō facietis in eo. Dñr aūt opa seruilia: opera mechanica agricultura mercatū pctā: ⁊ oñe opus impedīēs vocatione diuinam. Sed sciendū est ꝙm Tho vbi supra q opa corpalia pñt fieri in sabbato ꝓpter ꝗtuor. Prio ꝓpter necessitatem: vbi dñs excusauit discipulos euellētes spicas sabbato, ⁊ dicēs ꝙtra phariseos. Non legistis ꝙd fecerit dauid qñ esurijt: ⁊ qui cū eo erāt quō intrauit in domū dei, ⁊ panes ꝓpositionis comedit: ꝙs non licebat ei edere neq; his qui cum eo erāt: nisi solis sacerdotibus. Matth. xij. c. Scdo ꝓpter ecclie vtilitatē: vñ ór Mat. xij. q sacerdotes faciebāt ota necessaria in templo in die sabbati. Tertio ꝓpter ꝓximi vtilitatē: vñ dñs curauit in die sabbati hꝫentem manū aridā: ⁊ cōfutauit iudeos reprehendētes eū dādo exēplū de oue, dicens. Matth. xij. c. Quis erit ex vobis hō qui habeat ouem vnā ⁊ si ceciderit hec sabbatis in foueā nōne tenebit ⁊ leuabit eam? ꝗto magis melior est hō oue. Hec ibi. Quarto ꝓpt superioris auctoritatē: vñ dñs ꝓcepit iudeis, vt circūciderēt in die sabbati. Et sic patet expositio scdm intellectum mysticum. ¶ Tertio illud ꝓceptū pōt exponi allegorice: ór aūt sensus allegoricus ab aleon grece: qd est alienū ⁊ gore ſnia: ōsi aliena ſnia. Et ideo qñ dicta vel facta sacre scripture exponunt de xpo dicitur sensus allegoricus. Uñ apls ad Gal. iiij. Exponens aliqua facta abrahe: dicit q sunt ꝓ allegoriā dicta. Sic igitur allegorice loquēdo istud ꝓceptū explanari pōt de xpo. Et sic sabbatū fuit figura quietis xpi in sepulchro, q fuit septima die. Voluit ergo deus sabbatū obseruari: vt sicut sacrificia significabāt mortem xpi: ita ꝗes sabbati figurabat requiē corporis xpi in sepulchro: qd quidē ór quietissea corruptione. Uñ dauid in psal. ait. Caro mea requiescet in spe. Et iterū Dauid. Nec dabis sanctū tuum videre corruptionē. Sed nos xpiani talia sacrificia. q erāt figuralia nō seruamus: qr aduenientē re ⁊ veritate ór cessare figura: sicut aduenīente sole cessat vmbra. Christus est sol iustitie: vmbra sunt ota figuralia vetuste legis. Et ideo nota q totū tēpus qd decursum est ab Adā vsq; ad diē resurrectionis xpi dicitur tps tenebrosum ⁊ obscurū: qr erat totū figurale: de quo dicit ꝓ Esaiā ix. c. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucē magnam habitātibus in regione vmbre mortis lux orta est eis. Et Paulus ad Rom. xiij. c. Nox ꝓcessit dies aūt appropinquauit. Abiciamus ergo opera tenebraꝝ, ⁊ induamur arma lucis, sicvt in die honeste ambulemus. Cessauit ergo tps illud figurale et obscurū in sabbato paschę, qñ xps requeuit in sepulchro. Significat em illa quies, q cessaret sabbatū presente veritate: eo q immediate debebat transferri in diem sequentem, que fuit dies

Tertio ꝙ die festo ꝫbem⁹ cauere opa corpalia.

Opa corporalia ꝓhib. fieri die festo quatuor rōnib⁹.

Matth.

Tertio istud ꝓceptum explanatur allegorice.

Quid est sensus allegoric⁹.

Paulus.

Quies sabbati figurabat qētē xpi in sepulchro.

Dauid.

Aduenīente sole xpo cessant vmbre figurarum.

Esaias.

Paulus.

Dies sabbati trāsfertur in dñicā.

dñica. vñ Paulus ad Ro.vj.c air. Quō xp̄s surrexit a mortuis per gloriā p̄r is: ita ⁊ nos in nouitate vite ambulemus. Si cīm cōplantati facti sumus similitudini mortis eiꝰ simul ⁊ resurrectionis erimus. Hec paulꝰ. Et qz resurrectio facta est in dñica die,

Paulus.

ideo celebramus illū diē, sicut celebrāt Judei sabbatū xp̄i primam creationē, Hinc diuus Hiero.in sermone de die dñice resurrectionis q̄ sermo incipit. Nequeo fratres charissimi: ōt sic. Quid mihi necesse est infinita replicare Dies me deficiet si voluero oē dici istius exponere facrīm: hoc tm̄ dico q̄ vniuersa sabbati gr̄a ⁊ antiqua illa festiuitas ppli Judeoꝝ dici istius solēnitate mutata est. Illi in sabbato nō faciebant opus seruile: nos in die dñica. hec Hiero. Et ita p̄zterplanatio allegorica. Quarto exponitur istud p̄ceptū scōm sensum anagogicū. Est aūt hoc nomen grecū. Nam dicit anagogicus ab ana, qđ est sursum ⁊ gogedu-ctic: q̄si sursum ductio. Et ideo qū dicta aut facta in scripturis sctis exponunt̄ de his, q̄ sunt in eterna gl̄ia dicit̄ sensus anagogicus. Et sic p̄ceptū istud figurat illā eternā quietem fruitionis

S. Tho.

dei q̄ erit in patria. Et idcirco nota fm Tho. in opusculo de decē p̄ceptis, q̄ ala nr̄a antecēꝝ perueniat ad illā eternā quietē: opz vt p̄cedant in nobis tres q̄etes. Primo dz quiescere ai⁹ ab inquietudine peri. Quia pecīm habet in se quandā inquietudinē ꝓpter

Seneca.

quam alia, q̄ est in pcō nunqꝝ pōt quietari: ⁊ ꝓptera dicit Seneca q̄ cōscientia rea semp in pena est. Iterū Seneca in libro de moribus ait. Conscientiā magis q̄ famā intende: falli nāqꝝ poteris fama, pscientia vero nunqꝝ. Et in lib. de prudentia inquit.

Elaias.

Propriū magni viri est semper alio esse felicē, ⁊ sine morsu conscientie transire vitā. Hinc Elaias lvij. dicit q̄ sic. Cor impiū q̄si mare feruens, qđ quiescere non pōt. Scđo dz quiescere a passionibus carnis, que distrahunt hominem ab omni bono: q⁹ vt ait

Paulus.

Paulus ad Galat c.v. Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autē aduersus carnē. Et breuiter luxuria t̄ste Hugone est immoderata carnis petulantia, dulce venenū importuna lues, perniciosa ꝓtio, que humanū corpus debilitat, ⁊ virilis animi robur enernat. Tertio debet anima nostra quiescere ab occupa-

Non est possibile duobꝰ dominis seruire.

tionibus huius mundi: qz impossibile est deū, ⁊ mundum diligere: sicut impossibile est duobꝰ dñis seruire, deo, ⁊ diabolo: luci ⁊ tenebris: superbie ⁊ humilitati: vitio ⁊ virtuti: bono ⁊ malo. Et ideo quāto magis ab amore terreno animus noster eleuatur,

Augustī. Dauid.

tanto magis firmatur in deo Unde Augustī. in lib. lxxxiij. questionum ait. Charitas venenū est spes adipiscendoꝝ: aut retinendorum: ēporaliū. Propterea sancti ela dimiserunt: vt quiescerent in eterna pace. hinc Dauid. Hec requies mea in seculum seculi: hic habitabo quoniam elegi eam. Ex dictis patet q̄ istud

Precepti de sanctificatiōe sabbati.

preceptum de sanctificatione sabbati est partim morale: ⁊ partim cerimoniale. Si enim cōsideretur ratione significationis ei⁹

cerimoniale. Si autem consideret ratione virtuosi operis ē mortale. Potest etiam dici preceptum naturale ex eo q naturalis inclinatio est homini ad vacandū rebus diuinis in aliquo tpe. Dicitur etiam p̄ceptū generale put figurat quietem fruitionis dei que erit in patria. Si autem vis diligētius rememorare q modis offenditur deus in hoc p̄cepto: recogita explanationem huius precepti que datur ab autore mihi incognito sic.

¶ Qui non confessus: diuittens: ⁊ sacramentum.
In festis missam sine culpa: inductor ad illud
Qui manuale facit: vendens: emens non edenda.
Ieiunium frangit: qui tertia comedit hora
Impletum in festo peccatum grauius extat.
Assumens crisma sacramentum vel mulierem.
Si peccator erat mortali fune ligatus
Eccesse vetito qui contrahit tempore sacro
Couzan: ludens venerit mortaliter egit.
Sabbata Sanctifices violat reus atq superbus.

Explanatio super hoc precepto per versus.

¶ Hec de tertio precepto diuine legis dicta sufficiant.

¶ De quarto precepto diuine legis.

Post tria p̄cepta prime tabule que ordināt nos ad dilectionē dei. Superest vt videam⁹ de alijs septē preceptis que in secūda tabula fuerunt descripta ⁊ ordinata ad dilectionē proximi. Sicut cū duo ghalia p̄cepta dilectionis. s. dei ⁊ proximi: ita i duab⁹ tabulis hmōi p̄cepta sunt distincta. vñ S. Tho. in. ij. ij. q. cxij. ar. v. vbi q̄rit: vtrū pueniēt tradat q̄rtū p̄ceptū de honoratiōe parētū: dicit sic. Precepta decalogi ordinātur ad dilectionē dei ⁊ proximi: inter primos aūt maxie obligamur parētib⁹. Et iō immediate post p̄cepta ordinātia i deū ponit p̄ceptū ordinās nos ad parētes q sunt pticulare p̄ncipiū nr̄i eē: sicut de⁹ ē vniuersale p̄ncipiū. Et sic ē q̄dā affinitas hui⁹ p̄cepti ad p̄cepta p̄me tabule: Hec Tho.

S. thom.

¶ Primū ergo p̄ceptū. ij. tabule qđ ē q̄rtū i ordine toti⁹ decalogi describit. j. lib. Exo. xx. c. sic honora patrē tuū, ⁊ matrē tuā, vt sis lōgeu⁹ sup terrā q̄ dns de⁹ tu⁹ dabit tibi. Sup q̄ p̄cepto notare debes q nulli alio⁹ p̄ceptoꝝ adiūgit p̄missio lōgioris vite nisi tm̄ huic p̄cepto. Sed q̄re. q. certe dignū est vt p̄seruator aliene vite mereat p̄seruatiē vite p̄prie. Qui enim recognoscit bñficiū vite naturalis quā h̄z a parētibus: efficit dignus nō solū vita naturali: sed vita gratie q̄ est maior: ⁊ p̄ consequens vita glorie q̄ est maxima. Sic per oppositū de his qui inhonorant parentes suos iusto dei iudicio inhonorantur hac tripl ci vita. Sed cōtra, videt q promissio longioris vite q̄ additur huic precepto sit incōueniens ⁊ deceptiosa. Nā pungit quādoq̄ immo experientia hoc docet: quod plures qui honorant parentes suos citius moriuntur. Et econuerso multi qui verbo, et facto,

Nulli p̄cepto promittit vita longa nisi huic de honorādis parētibus.

offendit parētes, diutius ꝓseruatur in ꝑti vita. Et sic vī talis ꝓmissio conuenīēs. Huic obiectioni rñdeo ꝺm Tho. in. ij. ij. q. c. xxij in. v. rñsione ad iij. arg Et iterū in opusculo de decē ꝓceptis: vbi ꝺt, q lōgeuitas ꝓmittitur honorātibꝰ parētes nō solū q̄ntū ad futurā vitā: ſz etiā q̄ntū ad ꝑntē ꝛ hoc ratiōabiliter: qr ille q̄ gratꝰ est bñficio meret ꝺm quādā ꝓgruētiā: vt sibi bñficiū ꝓseruet: ſz ꝓp̄ ingratitudinē meret q̄s bñficiū ꝑdere. Et qr bñficiū vite corporalis post deū habemꝰ a parētibꝰ: iō ille q̄ honorat parētes suos tanq̄ gratꝰ meret vite ꝓseruationē. Qui ꝝo inhonorat parētes suos tanq̄ ingratꝰ meret vita ꝑuari. Sz qr ꝑtia bona vel mala nō cadūt sub merito vel demerito, nisi inquātū ordinant ad futurā remunerationē. Iō q̄nq̄ ꝺz occultā rōnē diuinā nouit deꝰ q̄ aliq̄s ꝓpter futurā remunerationē respiciat aliq̄ filiū q̄ sunt ꝑiti in parētes citiꝰ vita ꝑuātur. Alii ꝝo q̄ sunt impij in parētes diutiꝰ viuūt. Sz nota q ꝓpter ꝺt vita lōga q̄s est plena virtutibꝰ ꝛ q nō mēsurat tpe ſz actiōe ꝺm pbm. Et iō ꝝtuosus ꝛ sctūs diu viuit q̄ntus cito moriatur corpl̄r. Unde Sapiēn. iij. c. Cōsummatꝰ in breui expleuit tpa multa: placita enī erat deo anima illiꝰ. Uere optime mercat ille q̄ ītrōpat vna die q̄ntū alius vno anno. Et iā recordari te volo q q̄nq̄ accidit vt vita lōgior cā sit mortis corporalis ꝛ spūalis: sicut accidit inde herodi antiocho decio: quintiano: daciano: atq̄ alīs tyrānis ac pessimis viris q̄bꝰ melius fuisset vt in viero mātris essent suffocati: ꝛ ita ꝓz rñsio ad q̄ntē. Et q ꝓmissio lōgeuitatis vite ꝙueniēter addit huic ꝓcepto. ¶ His igit̄ ꝓlibatis ad maiorē euidētiā huiꝰ ꝓcepti mouent plura dubia. Et primo sup illo ꝝbo honora patrē tuū, talis mouet q̄ Cū multi dicāt patres diuersis rōnibus. qr ꝺt p̄ carnalis: p̄ dignitatis: p̄ ptātis: p̄ etatis: p̄ tuitiōis vl̄ cure. Iō q̄ritur: vtrū oēs isti ꝑes ex vi huius ꝓcepti sint diligēdi ac honorādi: huic q̄ni rñdeo ꝝz Tho. i. ij. q. cxxij. ar. v. Et iterū i opusculo de decē ꝓceptis: vbi dicit q oēs isti ꝑes ex vi huius ꝓcepti honorādi ac diligēdi sunt: qr oēs portāt q̄dāmō similitudinē illius magni patris q̄ in celis est. De q̄bus ꝺr. Lu. x. c. Qui vos audit me audit: ꝛ qui vos spnit me spnit. Illos tñ ampliori honore ac dilectione debemꝰ venerari q̄s nostrum pleniorē rōnē hr̄e vel honoris, vel dilectionis. Sic igit̄ dicēdū est: ꝛ cōsideretur ꝓmo p̄ carnalis inquantū ipe ꝝz rōnē principij naturalis originis quod quidē ꝝz rationē eminētioris boni ꝛ deo similioris. Sic p̄ ꝛ mr̄ sunt super oēs diligendi. Iō dicit Ambrosius q primo debemus diligere deū: ſcdo p̄rem ꝛ matrē. Rationē huius reddit ꝑs qui dicit q ex magno bñficio recepto a parētibꝰ nō possumus eis rñdere ex equali. Et ideo pater offensus a filio potest illū expellere: sed non econuerso. vnde Eccleſia. vij. ca. dicitur sic. Honora patrē tuū ꝛ gemitus matris tue ne obliuiscaris. Memēto q̄m nisi per illos natus nō fuisses. Habent quippe filij a

S. thom. rñdet qōni.

Quare boni filij citiꝰ moriuntur. Uita nō ꝺt longa q̄ est plena virtutibus. Sapiēn. Nota q̄ eos q̄ appetūt lōgitudinē vite.

Qōnes mouent sup isto ꝓcepto Patres sū. multi. S. thom

p̄ carnalis est up oēs diligēdꝰ ſzquare. Ambro. p̄ pōt expellere filiū sed nō econuerso.

parētib⁹ tria magna: videlicet esse, nutrimētū, ⁊ disciplinā. Et qz dant nobis nutrimentū a pueritia. ideo non debemus eis dare in senectute. Eccl' iij. c. Fili suscipe senectā patris tui ⁊ nō cōtristes eū in vita illius. Nota in cōfusiōe illorū filioꝝ q̄ sunt crudeles parētib⁹ suis: scribit Cassiodor⁹ in epl'is suis. li. ij. q Ciconie cū parētes earū pēnas senio cogente laxauerint: nec ad proprios filios idonei possunt inueniri: plumis suis genitoꝝ mēbra fouētes escis corpora laxa reficiūt ⁊ pia vicissitudine iuuenes reddunt qb⁹ a parētib⁹ paruuli suscepērūt. Magn⁹ quoq; Albert⁹. xxiij. li. de aialib⁹ dicit de ciconia q̄ ita diu nutrit parētes q̄diu nutrita est ab eis: ⁊ iō pia auis ab antiq̄s est vocata: Hec Albert⁹. Etiā qz parētes docuerūt nos. iō debemus eis obedire: ꝓpterea Paulus ad Col'. iij. c. ait. Filij obedite parētib⁹ vestris p oia: hoc em̄ placitū est deo. Nota cū dr p. oia intelligе in oib⁹ q̄ sunt fm deū ⁊ iustitiā: qz aliter nō esset eis obediēdū: sz multo potiꝰ sunt obediēdi: iuxta illud Lu. xiij. c. Si qs nō odit pr̄em suū ⁊ mr̄em nō pōt meus esse discipul⁹. Deus em̄ est verior pr̄: Hic Deu. xxxij. c. dr. Nunq̄d nō ipse est pr̄ tuus q̄ possedit ⁊ fecit, ⁊ creauit te. hinc Hie. i epl'a ad Heliodoꝝ nōdū epm. Ep'a incipit. Oñ studio ⁊ amore ꝓtē derim: dicit sic. Lz in lumie pr̄ ambulem per calcatū perge parentē, siccis oculis ad vexillum crucis euola: solum pietatis genus est in hac re esse crudelē. Hec. Hic

¶ Scōs pr̄ dr spūalis: vt prelat⁹ vel sacerdos q̄ honorādus est ratione dignitat⁊ duplici honore sz sustētatiōis, ⁊ subiectiōis, fm illud. Pauli ad. Thim̄. v. c. Qui bene presūt p̄sbyteri dupli honore digni habeātur: maxime q̄ laborāt in verbo ⁊ doctrina. Primo honorādi sunt de tēporalibus: vt puideatur eis. Oñ Paulus. j. ad Cor. ix. c. ait. Qui altario deseruiūt cū altario participēt. Ita ⁊ dñs ordinauit his qui euangelium annunciant de euangelio viuere. Hec ille. Scōs honorandi sunt per obedientiam. hinc. Paulus ad Hebre. xiij. c inqt. Obedite p̄positis vestris ⁊ subiacete eis. Ipsi em̄ peruigilant quasi rōnem pro animabus vr̄is reddituri. ¶ Tertius pater dr tpalis ptātis vt sunt reges ⁊ principes ac dñi tpales qui dicuntur patres: eo q̄ ꝓprium officium patris sit būfacere filijs. Sic serui Naaman vocabāt principem suū patrē: vt dicitur. iiij. Reg. v. c. vbi dixerunt: ei. Pater si rem grandē dixisset tibi propheta, pfecto facere debueras. Et quo textu pz q̄ reges ⁊ principes dicūtur patres: qz debent diligere ⁊ intendere ad bonū populi. Et istos honoramus per subiectionē Qz vt ait. Paulus ad Rom̄. xiij. c. Oīs aia potestatibus sublimioribus subdita est. Et hoc non solum timore sed amore. Nec solum ꝓpter rationem sed ꝓpter ꝓscientiam. Ratio aūt huius est fm. Paulum ibidem: qz ois ptās a deo est. Et ideo subiungit. Paulus: reddite oibus debita: cui tributum tributum: cui vectigal, vectigal: cui timore ti-

Eccl'iast. Filij habēt tria a parēti b⁹. Eccle siastic⁹

De ciconia exēplū. Cassiodor⁹. mag. Albertus. Paulus

Lucas.

Deuter' Hieron

Scōs pr̄ dr spūalis vt p̄las⁹ vl sacerdos.

Tertiꝰ dr pr̄ tpalr. vt rex vl princeps.

Paul⁹.

Quart⁹ pr̄ 9i eta te. Leuiticus. Ecclīastic⁹ marcus tullius.

more: ⁊ honore honorē: hinc Salomō puerb xxiiij.c. Time dñm fili mi ⁊ regē, ⁊ cū detractoribus nō cōmiscearis. ¶ Quart⁹ pr̄ 9i etate de q̄ pcipit Leuitici.ix.c. Coram cano capite cōsurges, ⁊ honora pſonā senis. Et eccl'ia. xxxij.c. In medio magnatoꝝ loq nō p̄sumas: ⁊ vbi sunt senes nō multū loquaris. Hic Marcus tullius t, ij.li de offic̄s: ita inqt. Facillime ⁊ in optimā p̄ē cognoscunt adolescētes q̄ se ad claros viros ⁊ sapiētes, ⁊ bñ gſulētes reipublice cōtulerūt: q̄bus cū si frequētes sunt assērūt opinionē pop'o eoꝝ fore se silles q̄o ſubūpſi delegerit ad imitādū. hec Tullius. Et Valeri⁹ maximi⁹. in. ij. lib. c. j. de institutis antiqs 9t sic. Senectuti inuēt⁹ ita cumulatū ⁊ circūſpectū honorē reddat tāq̄ maiores natu adolescētiū cōmunes patres essent. Et iterū ibidē Valerius ait. Immutati ad cenā diligēter q̄rebāt quinā ei cōuiuio essent interfuturi ne seniorū aduētū discubitu p̄cui rerēt: sublataq̄ mēsa ꝓtes cōsurgere ⁊ abire paciebāt. hec ibi. ¶ Quinto pr̄ 9i cura de q̄ ecclesiasti. iiij. 9t. Esto pupillis misericors vt pr̄: ⁊ p viro matri illoꝝ ⁊ eris tu velut fili⁹ altissimi obediens, ⁊ miserebit tibi magis q̄ mr̄: hec ibi. Hūc patrē tenemur honorare reddēdo vicē ut bñfaciēdo, vñ Eccl'ia. xxix.c. Statiā fideiussoris ne oblīu scaris: dedit cm̄ p te etiam suā. Et breuiter in hoc

Valeri⁹ maxim⁹

Quintus pr̄ 9i cura Eccle siasticus.

S. Tho.

p̄cepto ſm Tho. i. ij ij q. ciij. ar. v. i rñsione ad ij. arg. intelligit mādari q̄cq̄d ptinet ad reddēdum debitū cuiuscunq̄ pſone. Et

Scda q̄stio. Pater dicitur dupliciter.

sic pz questiōis declaratio. Scdo, qr dictū est in questiōe precedēti q̄ eis pater ex vi huius precepti est honorādus. Jō contingit dubitare vtrū pr̄ spūalis sit magis diligēdus vel honorandus q̄m pater carnalis. Pro rñsione huius q̄nis nota q̄ in isto p̄cepto cū 9t honora patrē tuū. Pater proprie sumitur ille q̄ est p̄ncipiū per gñationē quo ad esse nature: vt est pater carnalis. Uel 9t pr̄ q̄ est p̄ncipiū p misteriū regñationis q̄ ad esse grē: vt est pr̄ spūalis. Et sic isti duo ꝓprie dicunt patres. Alio mō sumitur pr̄ nō ſm ꝓpriam rationē sed ſm rationē pſone: ⁊ sic dicitur pater vel ratione etatis, vel potestatis, aut dignitatis vel curet de quibus omnibus dictū est in q̄ne precedēti. ¶ Preter istos patres est vnus alius super oēs q̄ dicitur pater noster celestis qui hz plenissimam rōnem paternitatis tam respectu corporis q̄m aie. De quo Jsaye. lxiij. c. ait. Tu dñe pater noster, redēptor noster a seculo nomen tuum. Et Hieremie. xxxj. c. Factus sum israeli pater: ⁊ Effraim primogenitus meus est. ⁊ Malachie. ij. ca. Nunquid non pater vnus oīm nostrū. Nunquid nō deus vnus creauit nos, hic ergo solus est verus pater, ⁊ nō alius qui formauit corpora nostra in vtero matris. Et ꝓpter hoc ait veritas Matt. xxiij. Et patrem nolite vocare nobis super terram. Unus est enim pater vester qui in celis est. Nec vocemini magistri: qr magister vester vnus est Christus. Nec ibi. Intellige hic q̄ Christus est magister, ⁊ pater principalis: a quo ceteri

Jsayas. Hierem Malac.

Matth.

magistri,ꝛ patres ꝓcedunt. Uñ Hiero.in iiij.lib. sup Matthēū sic declarat hunc passum dicēs. Nec magister,nec pr̄ vocandus est alius:nisi deus pr̄,ꝛ dñs noster Jesus xp̄s. Pater quidem:qꝛ ex ipso sunt oia. Magister,qꝛ per ip̄m oia,vel qm̄ per desponsationem carnis oēs recōciliati sumus deo. Hec Hiero. Quid obsecro operāt̄ pater vel uī in formatione filij? Qui ignorāt ꝙd habeatur in vtero virū masculus vel femina,aut magnus aut paruus,aut vinus,aut mortuus. Sed pr̄ ille celestis est,ꝙ oia per infinitā potentiā suā formatcorpa,ꝛ creat alas Propterea Job agēs grās huic indulgētissimo pr̄i,ita inquit: Manus tue dñe fecerūt me:ꝛ plasmauerūt me totū in circuitu,ꝛ sic repēte p̄cipitas me. Memēto q̄so.q sicut lutum feceris me:ꝛ in puluerē reduces me. Nōne sicut lac mulsisti me,ꝛ sicut caseū me coagulasti. Pelle ꝛ carnibus vestisti me:ossibus et neruis compegisti me. Uitam ꝛ miam tribuisti mihi. Job.x.c. Etiam illa sanctissima ac fidelissima mulier Machabea dum septē filios suos cerneret corā se occidi a rege Anthioco ꝛo qꝛ nollent carnes porcinas contra legis p̄cepta comedere:hortabatur illos ad mortem dicens:vt vellēt corpora sua ac ꝓpriā vitā reddere creatori cum qui eis talia cōtulerat. Unde.ij. Macha:vij.c.sic loquebat. Nescio qualiter in vtero meo apparuistis. Nec enim ego spiritū ꝛ aiam donaui vobis ꝛ vitā:ꝛ singulox membra nō ego ipsa compegi. Est cī mundi creator qui formauit hois natiuitatē:qui eq oim inuenit originé. Et spūm vobis iterum cū miā reddet ꝛ vitā: sicut nūc vosmetipsos dispicitis ꝓpter leges eius. hec ibi. Hinc Lactātius ait: Deus vero patris officio functus ipse corpus effecit:ipse aiam qua spiramus infudit: ipsius est totū quicqd sumus. Hec Lactantius. Iste ergo celestis pr̄ non solū est a nobis honorandus:sed totis reassumptis viribus est legitime adorandus,ac pura mente colendus. Ideo p̄cipitur nobis Deut.vi.c.ꝛ Matth.xxij. Marc.xij.ꝛ Luc.x.c Sic diliges dñm deum tuū ex toto corde tuo:ꝛ ex tota alia tua,ꝛ ex tota fortitudine tua. Sed qꝛ sumus rebelles ꝛ tanto pr̄i ingrati nec exhibemus ei talem honorē. Ideo per Malachiā ꝓphetā cōqueri.d. Filius honorat patrē ꝛ seruus dñm suū. Si ergo pr̄ ego sum:vbi est honor meus. Et si dñs ego sum:vbi est timor meus dicit dñs exercituū. Malachie.i.c. Quasi dicat fm Hieronymū super eodem loco. Aut pater sum vester,aut dñs Si pr̄ debitū patri honorē reddite:dignam parēti offerte pietatē. Si dñs cur me contemnitis: cur dñm nō timetis. Et sic ptz quantū teneamur patrē creatorem nr̄m simpl'r super oēs patres ac creaturas honorare. Quādo aūt queritur Utrū pater spūal is sit magis diligēdus,q̄ pater carnalis? Ad hoc dicitur q̄ uis pater spūalis,ꝛ pater carnalis sint ministri illius eterni patris, cuius gratia ac virtute operantur in generatione filij: tamen pater spiritualis non est ita

Hieroñ.

Job patiētissimꝰ agit gratias dño.

Mulier Machabea hortabat filios ad mortē. ij. mach.

Lactan.

Matth. Marcus Lucas. Malachias. Hieroñ.

vera causa bñficij qđ filio impendit, sicut pater carnalis: qz nō dat illud pure ministerialiter. Pr̄ aūt carnalis dat filio esse naturę sicut p̄ncipiū, z cā magis efficiēs p gñationē q̄ ad esse naturę. Et sil'r bñficiū nutrimēti ac doctrine. Et sic vr̄ magis diligendus. Honor tñ magnus debet pr̄i spūali, q̄ vr̄ esse p̄ncipiū p ministeriū regñationis q̄ ad esse gr̄e: tñ rōne status dignitatis bñficij: ac subsidij spūalis. Et ita in spūalibus vr̄ magis honorād⁹ ac obediēdus. Ex dictis ptz qōnis determinatio. ¶ Tertio sup isto p̄cepto talis mouetur qō. Utrū pr̄ sit magis diligēdus q̄ mr̄. Huic qōni rñdet S. Tho. in .ij. ij q. xxxvj. art. x. vbi dicit q in oīb⁹ istis ꝓparationib⁹ pōt esse tā: a distātia ꝓnitis z malitie: vt amicitia soluat vel minuat: vt ꝓbat⁹ dicit in .viij. lib. ethicoz. Sed si loq̄mur ꝓprie z p se: vt intelligat qō: an pr̄ in q̄ tum est pr̄ sit magis diligēdus q̄ mr̄ in q̄tū est mr̄. Sic dico q pr̄ magis est amādus q̄ mr̄. Cuius rō in hoc est: qz pr̄ z mater amant: vt q̄dā p̄ncipia naturalis originis. Pr̄ āt hz excellētiorē rōnē p̄ncipij q̄ mr̄: qz pr̄ est p̄ncipiū p modū agētis: mr̄ aūt magis p modū patiētis z materie. Et iō p se loquēdo pr̄ est magis diligēdus. Nota q loq̄mur hic de amicitia, q̄ debet pr̄i z mri sm gñationis rōnē: hinc Hiero. sup Ezechielē ait. Post deū oim patrem diligēdus est pr̄ postea mr̄. Iterū Hieronymus in epla de honorādis parētib⁹. Et est p̄ncipiū eple: vt sic. parentū meritis subiugās filios oī potēs deus seruiendi legē posteris in officijs dedit: vt diuino cogant impio facere: qđ debuit pietas suadere. dicēte in lib. Exodi. Honora patrē tuū. z matrē tuā. sicut p̄cepit tibi dñs: vt bene sit tibi, z longe sis vite super terrā quam dñs deus tuus dabit. Audite filij salutiferā iussionē: z p̄cepta legis affectu debiti amoris implete. Seruite patrib⁹ futuris, patres et matres vr̄as tenera charitate diligite: vt vestre coniuges matrum mereantur nole nuncupari. Nemo parentē asperis ledat verbis. Non fiat amara dulcedo: hoc sit inter parētes z filios, qđ dño iubēte natura cōtinuit. Affectū sonēt quicqđ lingue dixerint liberoz. Inter charas pijcraſq; psonas pietatis iura seruent. Ora filioz loquāntur: qñ parētes delectat audire. Precedatur parētibus amoris mista formido: qui primi sunt nobis causa nascēdi. Exhibete pr̄ib⁹ filij qđ vos potestas pr̄ni nois cogit: qđ a deo est eoz meritis attribuat: vt ipse a vobis exigat qđ natura iubet. Hec Hiero. Sed si loquamur de amicitia que debetur parētibus sm alias species amicitie. Aut rōne laboris: aut rōne ꝓnitus: aut dilectionis vel certitudinis. Sic dico q mater est valde honorāda ac charo corde diligēda. Nam mr̄ magis ac magis laborat circa filios q̄ pr̄. s portādo, pariendo, educādo. Ideo dr Ecclīastici. vij. c. Semitam matris tue nō obliuiscaris. Et Thobie iij. ca. Memor enim esse debes, que z quanta pericula passa sit propter te in vtero suo mater tua. Etiam mater est

pr̄ spūalis, et pr̄ carnalis sunt ministrilli⁹ eterni patris.

Tertia qō vtruz pr̄ sit magis diligend⁹ q̄ mater. S. Tho. ꝓbs.

pr̄ hz excellentiorē rōnē p̄ncipij q̄ mr̄. Hiero. sup.

No. aurea sniaz dini Hieronymi.

Nota q modo mr̄ est charo corde diligenda ac honoranda.

magis certa de gñatiõe filij ꝙ pr, ꝙ z credit filiũ esse suum th nõ hz certitudinẽ. Dicit em phs in.ix.lib. Et hico ꝙ q mres magʒ sũt amãtes filioꝝ. Le bonoſior em est gñatio mrz z magis scũt ꝙ ipsaꝝ sũt filij ꝙ pres. Mr quoq maiorẽ ptem hz in corpore filij ꝙ pr, qz quasi totũ corpꝰ filij formaꝝ er mre. Ut em ỏt phs in pio de gñatiõe alaliũ. Femina in gñatiõe dat corpꝰ. Et iõ ppter hmõi rões mr plꝰ diligit filiũ ꝙ pr Uñ in morte vel in aduersitate filij magis dolet z affligit ꝙ pr. Quia mulieres naturaliꝝ magis ꝑpatiũt ꝙ viri, eo q mulier est magis mollis z passibilis cũ sit frigida z humida. Nã in ol gñe alaliũ scdz phm femine sũt molliores masculis ꝓter vsũ z teopardã Uir autem est naturaliter callidus z siccus: z iõ non sic de facili patitur aut compatitur. Unde si filius sublimaꝝ ad honores plꝰ gaudet pater ꝙ; maꝝ. Qđ aũt mater magis ꝑtristeꝝ in aduersitate filij: pater vero magis gaudeat clare per ỏba Salomõis ꝓbaꝝ puerb. x. c. cũ ait filꝰ sapiẽs letificat patrẽ: filius ỏo stultꝰ mestitia est matris sue. Propterea cũ amor dilectio siue charitas sint reciproca: obligaꝝ filius totis realiũptis viribꝰ matrẽ diligere ac venerari. Hinc hieronȳ. in epla de honorandis parẽtibus. Que quidẽ epla incipit, parẽtũ meritis: ỏt sic. Mribꝰ quoq o filij debitã impẽdite reuerẽtiã q̃ vobis veteri more seruientes pondus vestri corpis tollerãt: atq ignotã portantes infantiã famulatum quẽdã exhibẽt nascituris. Illo tpe non solũ sibi mater esurit nec acceptos cibos sola digerit mro victualiter sed eq̃ later: eiusdem mẽbra alterius cõmestiãs pascunt vt hõ futurus alterius morsibus saturet Quid ḡ ipsa mẽor est nutrimẽta z tenere infantie dulces iniurias q̃s nutritoris affectus de suis parabolis sumit. Quid cibos in matre confectos qui semineis manantes ex mẽbris: lacteũ lactantis soluũt in succũ et in validas fauces liquido sopore ꝓfudunt. Cogente natura sumũt infantes qđ bibãt z dẽte nõ nato. Hoc sibi currẽtibꝰ labꝛ clicium, quod nõ sit necesse molere. Seruiũt matna posteris pectora: seruiũt ipsis in cunalibus manꝰ z terga mẽbris deuota lactãcium q̃tos aretꝰ accipiũt. Optat mr puulũ crescere: optat cito vdere maiorẽ: eũq in humeris inuctum inuisere festinat nũq̃ sibi forsitã seruiturũ. His tot tantisq ꝑcedẽtibꝰ facꝛ parentibus tota debet alacritate seruiri. Reddatur nature debitũ: reddatur parẽtibus qđ debeꝝ. Exolue filu qđ debes, z officia debita qualiacunq exhibe famulatu: qr parẽtibꝰ nemo põt reddere qđ debetur. Nec. Hie. Et sic patet q̃tũ teneantur filij parentibus z quomodo pater z mater sint charo corde diligendi.

¶ Quarto super eodem precepto quẽritur. Utrum vir coniugatus magis teneatur diligere vxorẽ ꝙ patrẽ aut matrem? Et videtur quod vxor sit magis diligenda, quia dicitur. Gen. ij. ca. q̃ obrem relinquet homo patrẽ z matrẽ z adherebit vxori sue.

ỏbs. mr magʒ amat filiũ ꝙ pr z q re. phs mr in aduersitate filiorum magʒ afligit ꝙ pater.

Salom.

hierono. Mo. pkchra ỏba hieronȳ.

Quot z q̃ta patitur mr a more filiorum.

S. Tho. et erunt duo in carne vna. Rñdeo huic qōni, ſm Tho. in. ij. ij. q. xxvj. ar. xj. vbi dt. Gradus dilectionis attendi pōt, aut ſm rōnē boni, aut ſm rōnē ꝯiunctionis ad diligentē, ſm ergo rōnē boni: qō eſt obiectū dilectionis magis ſunt diligēdi parētes q̄ vxores: qz diliguntꝝ ſub rōne principij z eminentioris cuiuſdā boni.

Matth. Scōm aūt rōnē cōiunctionis magis diligēda eſt vxor: qz vxor ꝯiūgit viro z vna caro eriſtēs ſm illud Mat. xix. c. Itaq; iā non ſunt duo: ſed vna caro. Et iō intē: ius diligit vxorē: ſed maior reuerentia eſt parētib⁹ exhibēda.

Hieroñ. Hinc Hiero. in epla de honorandis parētib⁹ dicit ſic. Parētes eīm adeo dñt haberi dulciores: qz per alios reparari nō pñt. Et cū eos lex nature ſubtraxerit, nec patrē tibi alterū poteris ſuenire nec matrē. Mutato cōiugio vitricus pī eſt, nec nouerca pōt nomē mris implere. Hec Hiero. Iterū Hiero. ad furiā ait. Honora patrē li mēte a vbo pīe nō ſeparet. Hec Hie. Ad auctoritatem aūt, q̄ in p̄cipio allegat dicit S. Tho. ſic: q nō q̄tū ad oīa deſerit pī z mr ppt vxorē. In q̄busdā eīm magis dz hō aſſiſtere parētibus q̄ vxori. Sz q̄tū ad vnionē carnalis copule z cohabitationis relictis oīb⁹ parētib⁹ hō adhereat vxori. Nō ergo ſimplr relictis oībus: qz nō hīs q̄ ad

Hieroñ. Quinta q̄ſtio. Phs. parētes ptinēt qb⁹ ſubueniēdū eſt. Idcirco Hie. in epla de honorandis parētib⁹ ait. Foueat ſenectus parētū, z factis cor. vicissitudo reddat. hz eīm quandā ſenectus infantiā. Hec Hie. z ſic p. z q̄ſtio. Quinto ſup iſto p̄ceptoiterū ſic mouet talis q̄ſtio. Utrum hō debeat magis diligere filiū q̄ patrē? z vr q ſic: q: gra perficit naturā: ſed naturaliter parētes plus diligūt filios, q̄ ab eis

S. Tho. diliganꝝ: vt Phs dicit in. viij. lib. phyſico. ergo debemus magis diligere filios q̄ parētes. Huic q̄ſtioni rñdet S. Tho in. iij. ij. q. xxvj. art. x. vbi dicit, q gradus dilectionis cōſiderari pōt dupl'r. Uno mō ex parte obiecti. z ſic illud qō hz maiorē rōnez boni eſt magis diligendū: qz eſt deo ſimilius: z iō pī eſt magis diligēdus q̄ filius: qz patrē diligimus ſub rōne p̄ncipij. qō hz rōnē eminentioris boni. z deo ſimilioris.

Ambro. Hinc Ambro. ſup illud Matth. honora patrē dicit ſic. Primus gradus pietatis eſt iſte, vt quos actores tibi voluit eſſe deus honores obſequijs abſtineas cōtumelijs. Nec vultu legenda eſt pietas parentum. Hec Ambro. z Chryſoſt ſup illud. Mulier ecce filius tuus. dicit ſic. Docet nos xp̄s vſq; ad vltimā reſpirationē parētū diligētiā habere: qz eīm alijs mulieribus aſtātibus nihil dicit. Docet nos plus aliquid impēdere parētibus. Hec Chryſoſt. Alio mō cōputaꝝ gradus

Chryſo. Phs. S. Tho. Egidius Romanꝰ Pla ratio. dilectionis ex parte ipſius diligētis, z ſic magis diligit qō eſt cōiunctius: z ſm hoc filius eſt magis diligēdus q̄ pī: vt Phs dicit in. viij. Ethic. hoc aūt probatur quadruplici rōne. ſm Thomam ibidem. Et Egidium Romanū in. ij. lib de regimine principum parte. ij. c. iiij. Primā quidē quia parētes diligunt filios: vt aliquid ſui eſſētes: pater aūt nō eſt aliquid filij. Et ideo di-

lectio ꝺz quā p̄ diligit filiū similiorē vna q̄ qs diligit seipsum. Amor ḡ parētū erga filios ꝓcedit a cā ad effectū z a superiori ad inferi⁹. Sz amor filioꝝ ad p̄es procedit ab effectu ad cām z ab inferiori ad superi⁹. Naturale est aūt q superiora influūt in inferiora z ꝓseruāt ea nō aūt ecōuerso. Parētes ḡ naturaliter afficiunt ad filios vt influāt i eos: z vt cōgregēt eis bōa vt possessiones z ⁊nūmismata: filij vo ecōuerso nō congregāt ꝓp̄r̄ib⁹ suis imo potiꝰ diripiūt z rapiūt bona parētū: qz inferiora nō influūt i superiora: sz sūt eis subiecta. ¶ Scōa rō sumit ex certitudine ꝓlis Nā parētes magis sūt certi de sua ꝓle q̄ꝫ p'les de suis parentibꝰ. Proles em̄ certificari nō pōt nisi ex auditu z q̄busdā signis. Parētes em̄ statī cognitionē hñt de ipa ꝓle. Jō tāto amor ē validior q̄to apō parētes ē maior certitudo de ꝓle. Et ex hac rōne ꝓbat q mīres plꝰ diligūt filios q̄ꝫ p̄res: qz de illis certiores existūt: p̄res vo hñt solā opinionē. ¶ Tertia rō sumit rōne ꝓpinq̄tatis vel vnionis. Nā filiꝰ ē magis ꝓpinquꝰ z vnitꝰ p̄ri q̄ꝫ econuerso. Cū ḡ amor quādā vnionē ipotet: qz amor nil aliud est q̄ꝫ q̄dā vis z vnitas ꝓ:retiua amātis cū amato. Jō filij tāq̄ magis vniti z magis ꝓpinq̄ parētibꝰ magis diligūt ab ipsis q̄ꝫ ecōuerso. Filij em̄ sūt q̄dā ps ptōrū: ps aūt magis vnit cū suo toto: qz priꝰ apꝓhēdit ab ipo q̄ꝫ totū vniat ptiq̄ ab ea ꝓpꝓhēdi nō pōt. ¶ Quarta rō sumit rōne durationis. Nā q̄to amor magis durat tāto efficit vehemētior. Amor aūt parētū ad filios vehemētior ē q̄ꝫ filioꝝ ad parētes. Statī p̄ incipit diligere filiū: filiꝰ aūt tpe ꝓcedēte incipit diligere p̄rēz. Dilectio, aūt diuturnior est fortior ꝺz illā. Eccl. ix. c. Nō relinquas amicū antiquū: nouꝰ em̄ nō erit similis illi. Et sic ptz q filiꝰ magis diligit a p̄re quā ecōuerso. ¶ Propter q̄ ad parētes spectat diligere filios z solicitari circa regimē eoꝝ: qz q̄libet solicitꝰ cē ꝺz circa ea q̄ vehemēt amat z diligit. Ad id vehemēter excitamur clarissimo exēplo patriarchę sanctissimi ac btissimi Job q̄ summā vigilātiā circa filioꝝ suoꝝ disciplinā seruauit. Vñ Chrys. circa fine tertij libri ꝯ impugnantes vitā monasticā ꝺt sic. Job sctissimū virū eū ex virtutibꝰ reliqs scriptura collaudat q fuerit iustꝰ: q verax: q religiosus: q pius: ⁊ ex eo maxime q filioꝝ suoꝝ nutricē doꝝ habuit summā diligētiā. nō em̄ ea cura vtebat: vt auꝝ illis copiosissime acq̄reret: nō vt humana gl'ia verēdos ac illustres cerneret. Sz q̄d ille tādē requirebat. Audi q̄d scriptura dicat. Cū cōsumati iq̄t essēt dies conuiuij mittebat Job z sanctificabat eos. Consurgensq̄ diluculo offerebat p:o eis sacrificia per singulos eorū. dicebat enim Job in corde suo. Ne forte blasphemauerint deū filij mei in cordibꝰ suis. Ulla ne iā nobis erit excusatio. q̄n is q̄ nō grām, nō legē fuit, q̄ nullo sacraꝝ lr̄aꝝ magisterio instructꝰ erat tantā filio ofdit ꝓuidētiā vt de incertis q̄ꝫ eoꝝ z occultis tremeret paueretq̄ de delictis. Quenam nos iam excusabit ratio, qui cum Annus sub grā: cum

Scōa rō

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quid est amor.

Chrisost. Job laudatur q habuit filios ꝓsummā diligētiam.

hmõi exẽplis abũdem⁹, torq; monumẽtis eruditamur nõ mõ ꝓ occultis incertisq; filioꝝ petis nõ metuim⁹ verũ aperta quoq; ꝛ manifesta scelera eoꝝ. ꝙtenim⁹. Hec. Chrys. ¶ Iterũ. chrysost. cõtra parẽtes q̃ solũ corpa filioꝝ diligũt alã ꝙtenũt sup illõ. Wath. Accessit ad eũ mr̃ filioꝝ zebedei: ita inquit. Watres corpus natorum suorum amant animã aũt ꝙtenunt: desiderãt eñ illos videre in seculo isto ꝛ non curãt q̃d sint passuri in alio. Alij patres militias filiis prouidẽ: alij honores: ꝛ nemo filiꝰ suꝰ prouidet deum. Perditionem illoꝝ cũ magno ꝓcio comparãt: ꝛ salutem illorum nec dono accipere volunt. Si viderint illos, pauperes tristantur ꝛ suspirant. Si aũt viderint illos peccãtes nemo tristat vt edidant q: corpoꝝ parẽtes sunt non aiaꝝ. Hec Chrys. ¶ Etiam hic: ad Tirasium de morte filie circa medium epistole, q̃dẽ epla incipit Bñdicto ꝛ dilectissimo parenti. Tirasio: sic ait. Destitutos se a morientibus filiis parẽtes ꝙquerũt. Et viuos filios aut propter honores aut ꝓpter negocia pegrinis regionib⁹ credunt. Et gaudent tota vita sine filiorum affectibus cõmorari dũ mõ capiãt qõ cupiũt de suis pignorib⁹ adipisci: Et vt ad palatia peragant pegrinãt, ꝛ ad studia dignitatꝫ nauigãt acquirẽda. Ut ad causas pr̃imonij aliqs explicãdas cũ labore ꝛ periclo ꝓficiscentes oẽs ꝓpios filios impellũt. nec secũ vocare qõ diligunt patiũt. Sz vt ad palatia celi ad studia xpi, a dhonorem vite perpetue: ad pr̃imoniũ possessiõis ckne cũ securitate valeant puenire: nemo filios suos a se libenter gratulatur abscedere. Ad ꝙparãda petã gaudẽt, tã parẽtes a filiis q̃ filij a parentibus prouocante diabolo separari. Ad indulgẽtiã vo perspiciendam nolunt ab inuicem deo ꝓuocante discerni. hec. Hiero. Pater itaq; ex dictis, q̃ amor parẽtum ad filios est validior ac vehementior q̃ econuerso. Et propter hoc tenẽt pfes indebitum finẽ dirigere filios. Vtq; eos magis amare ꝫ bonũ ale. q̃ fm bonum corpis Ad argumẽtũ aũt factũ in oppositum dico, q̃ parentes naturaliter plus diligũt filios ꝫ rõnẽ cõiunctionis ad seipsum. Sed si ius naturaliter pl⁹ diligit pr̃es scdz rõem eminentioris boni: vt ẽt S. Tho. vbi supra in rñsiõe ad secundum argumentũ. Et sic patet solutio totius questiõis.

S. tho. rñdet ad ar. Serta q̃stio. vtrũ illiq honorãt parẽtes ꝙsequantur aliquam magnã mercedẽ a dño.

¶ Serto ꝛ vltimo super verbo istius precepti. cum dicit. Ut sis longeuus super terrã quã dñs deꝰ tuus dabit tibi. Talis moueatur dubitatio. Utrũ illi q̃ honorãt parẽtes sues ꝙsequantur aliquam magnam mercedem a dño: preter longitudinem vite corporalis. Huic questioni respondet sanct⁹. Thomas in opusculo de decem preceptis dicens. Sciẽdũ est q̃ honorãtib⁹ parẽtes quinque magna desiderabilia ꝓmittũt. ¶ Primũ desiderabile est gr̃a in presenti, ꝛ gloria in futuro: que duo sunt maxime desiderabilia. Unde Ecclesiastici tertio capitu. Honora patrem tuũ: vt superueniat tibi bñdictio a deo: ꝛ bñdictio illius

in nouissimo manet. ¶ Secundū desiderabile est vita. iō signā- ter dr in dcepto: vt sis lōgeu° sup terrā, dr enī longeuitas quasi lōgra etas. Eccliast iij. c. hī sic. Qui honorat pr̄em suū vita vi- uet lōgiore. ¶ Tertiū desiderabile ē hre filios sibi gtos ⁊ acce ptos: hoc pmittit. Ecclesia. iij. c. sic. Qui honorat pr̄em suū iocū dabr̄ in filijs: ⁊ in die oronis sue exaudiet iō. Mat. iij c. In qua mēsura mēsi fueritis remetiet vob̄. Nō remetiet vobis. ī, itez mēsurabit. ¶ Quartū desiderable ē habere famā laudabilē ap oēs magno desiderio appetūt. hec pmissio hī. Eccliast. iij. c. sic. Glia est hois ex honore pr̄is sui. Et uez ibidē hī sic ap male fame est q̄ derelinquit patrem. Et est maledict⁹ a deo q̄ exasperat matrem. ¶ Quintū desiderabile est habere diuitias. O quā magnū est desideriū illud desideriū in cūctis hoib⁹. O q̄ labo- res die noctuq; sustinent miseri mortales ꝓpter diuitias acqrē rēdas. Sed hec desideriū diuitiaz adimplet ex honore paren- tum, Eccles. iij c. Benedictio pr̄is firmat domos filiorū, maledi ctio autem mr̄is eradicat fundamēta hinc petr⁹ rauēnas in q̄ dam sermone ait. Auelle a sole solis radium ⁊ non lucet. Riuū a fonte: ⁊ arescit. Ramum ab arbore: ⁊ exiccatur. Mēbrū a cor- pore ⁊ putrescit. Separa filium a deuotione paterna: et iā non est filius sed pater: ⁊ collega illorum. de quibus dicitur. Uos ex patre diabolo estis. hec ille. Patet itaq; ex dictis determinatio questionis. Sed pro complemento explanatiōis huius precep- pti. Notabis carmina super eodē. doctoris eiusd̄ que sequūt.

¶ Qui precepta dei contemnit, iussaq; legis.
Uel qui noluerit parere parentibus atq;
Alere si, possit miseros inopes, ⁊ egenos.
Irridensq; patrem vel matrem, vel maledicens.
Uerberat, opprobrians blasphemans aspera turbans.
Moritur aspernans hebes in honore parentes.

Scdz desiderabile.

Tertiū desiderabile.

Quartū desiderabile.

Quintū desiderabile.

petr⁹ra.

Carmis notāda.

¶ De quinto precepto diuine legis.

Quintū preceptum diuine legis scribitur. Exodi. xx. c. sic: non occides. per hec quidē, preceptum explicite prohibetur homicidiū: sed implicite: vt i quit. ſ. Tho. in. ū. ij q. xxxij. ar. vj. in responsione ad ar. phibēt oia nocumenta q̄ in psonā primi infe- runtur. sicut. dr Leuitici xix c. Nō stabis ꝑ sāguinem primi tui. Et silr phibet odiū proximi: iuxta illud. Leui. xix c. Non oderis fratrem tuum in corde tuo: sed publice argue eum. Et breuiter in hoc precepto prohibetur omnis motus ire contra proxim. ū. sive ille motus sit ītn in corde tunc ꝓprie dr contumelia, sive sit in opere, vt est percussio citra mortem.

S. Tho. pulchra explanatio.

¶ Est aūt cōsiderādum ad maiorem euidētiā secūdū Thomā quarto opusculo, q̄ tripliciter fuit erratum ab antiquis cōtra istud preceptum: Quidā enī dixerūt, q̄ nō dr occidere etiā bruta

alia: ꝫ hoc falsum est: qꝛ nō ē pcm̄ vī illis q̄ sūt subdita hominis ptāti. phs ēt. ōt in politica q̄ venatio ē sicut iustū bellū. ē dz alq̄ dixerūt q̄ p̄ istud p̄ceptū phibitū est homicidiū qd̄cūq; ꝛ qualitercūq; vñ homicidas dicūt esse iudices scl̄ares q̄ cōdēnāt scḋm leges aliquos ad mortē. Cōtra q̄s ēt Aug. q̄ de⁹ per p̄ceptū nō abstulit eis ptātē occidēdi. Vñ Deut. xxū. c. Ego occidā ꝛ ego viuere facā. Est ḡ licitū illis q̄ mādato dei occidūt: qa tūc de⁹ hoc facit cū ois lex mādatū dei sit. Hinc Prou. viij. c. Per me reges regnāt: ꝛ legū cōdito: es iusta decernūt. ppter ea: Aug. i. li. de ci. dei. c. xxvj. ita inqt. Mā ꝛ miles obediēs potestati sub qua legitime ꝯstitut⁹ ē hostez occidit, nulla ciuitatis sue lege reꝰ est homicidij: imo nisi fecerit reꝰ est imperū deserti atq; cōtēpti. Qd̄ si sua spōte atq; auctoritate fecisset crimē effusi hūani sāguis ꝯmisisset. Hec Aug. Cū ḡ ōt nō occides: ait scḋ'. Mō occides p̄pria auctoritate. vt exponit s. Tho. vt ꝫ Quidā alq̄ dixerūt q̄ ex p̄ceptū nō occides, phibet q̄dē nō occidere aliū: ꝫ nō phibet q̄n hō possit occidere seipz. Et sic legim⁹ plures p̄bos seipsos occidisse: vt cleāthē, Crisippū, zenonē, empedoclē, carthonē vti. ē ſē democritū ambrochiotē ꝛ theocritū. Isti octo p̄hi seipsos interfecerūt vt scribit Lactā in. i. i'. li. diuinaꝝ instit. c. xvij. Sūt alij plures ēter istos q̄ se dederūt in mortē. vt Curti⁹ roman⁹ q̄ cū esset atq; ḡne nobilissim⁹ adolescēs p̄ ciuitē se dedit tesse. Vale. max. in. v. li. c. vj. De hoc ferō Curtiꝰ ēt Aug. scribit i. viij. li. de ciui. dei. c. xx. Et Tit⁹ liuiꝰ in. vij. l. ō origene vrbis. ꝛ Paul⁹ Oros⁹ i cronica sua. li. ij. Iuni⁹ quoq; Brut⁹ prim⁹ ꝯsul romanoꝝ ēt se dedit i mortē. Mā occidit brut⁹ mut⁹ cū multis vulneribꝰ. vt inquit Valeri⁹ max. in. v. li. c. vj. ꝛ Aug. in. iij. li. de ciui. dei. c. xvj. ꝛ Paulus Oros⁹ parū post principiū ij. lib. cronice sue. Sic̄ de cius pater, ꝛ deci⁹ filiꝰ se obtulerunt ad mortē. vt scribit Aug. in lib de ciui. dei. c. xviij. ꝛ. Marcus tullius in. iij. lib. rethorice noue, ꝛ Tytus liuius in lib. vij. de origine vrbis. Idē egit Marcus regulus: qui vt ait. Marcus Tullius quasi in fine tertij lib. de officijs maluit e medio tolli q̄ fidem hosti datam abnegare: de cuius laudibus ibidem plene scribit Tullius. Sic cedrus rex atheniēsiū elegit mortē, vt scribit Justinus abbreuiator trogi Pompeij in. ij. li. ꝛ Valerius max. l. v. li. c. vj. Et epaminūdas pariter dux thebanoꝝ p̄ salute patrie hasta trāsfixus est: vt hz Valeri⁹ in. iij. li. c. ij. Sz hi oēs sicut fuerunt auidissimi glorie et quasi ebrij: vētū pompā mūdi atq; aurā humani fauoris insecuti: sic pariter fumos, nebulas, ventum ꝛ auram ꝯsecuti sunt.

Ampius lucretia romana occidit seipsam ne vlla impudica fieret suo exemplo: cuius hystoriā pulchre narrat Tit⁹ liuiꝰ in fine primi lib de origine vrbis. ꝛ Augu. in lib. de ciuitate dei. ca xix. ꝛ Valerius max. in. vj. lib. cap. j. huius Lucretie epytaphium ab Ouidio creditur esse ꝯpositum, in hunc modum.

An hō possit occidere seipsum.

August.

August.

Lactāti⁹

Lucretia occidit seipaz Tit⁹ liu. Augustī. Val ma. Ouidiꝰ

¶ Cum foderet ferro tenerum Lucretia pectus: Epitaphiū Lucretie.
Sanguinis z torrens egrederetur ait.
Accedant testes me non fauisse tyranno.
Ante virum sanguis spiritus ante deos.
Quam bene producit pro me post fata loquentur.
Alter apud manes: alter apud superos.

¶ Isti igr oēs homicide sūt, z cū Lucretia ensas luūt penas: qz vt ait aug q̄ se occidit holez vticz occidit. Si g nō lz holez occidere: g nec seipm imo grauio hoc kelo iudicat. Hinc Lactan. in iij.li. diuinaz institutionū c.xviij: ōr. sic. Nā si homicida nephario est: qz hois extinctor est, eidē sceleri obstrictus est q̄ se necat qz hoiem necat: immo vo maius esse id facinus existimādū est cuio vitio deo soli subiacet. Nā sicut in hac vitā nō nra spōte venimo: ita rursus ex hoc domicilio corpis qđ tuēdū nob assignatū eiusdē iussu nobis recedēdū est: ō nos in hoc corpo iduxit tādiu habitēs donec iubeat emitti. Et si vis vt aliq inferat equa mēte patiēdū est. cū extincta innocētis ala multa esse nō possit: habeamusq iudicē magnū cui sol vindicta integra semp est. Hec Lactā. ¶ Sz nota, q legimo pariter in scripturis sctis, q plures q seipos perimerūt quoz primo fuit Sāson q p̄cessit in figura rpz de cuio morte hr Judicū xvj.c. de q Aug. in j de ciui. dei. c.xxvj. scribit, q illa mors fuit ordinata aspū sctō. Et sil'r ait Aug. ibiō de qbusdā sanctis feminis q̄ tpe psecutiōis vt sectatores sue pudicitie vitarēt, se interfecerunt: eoq mō defuncte sunt: quarū martyria in catholica eccl'ia veneratione celeberrima frequētant. Hoc fecerūt nō hūanito decepte sed diuinito iusse de Rasia etiā nobilissimo milite legimo in.ij. lib. Macha. c.xiiij. q seipm alose ac magnifice in mortem dederit: cuius mors cōmendat ac laudibo extollit a doctoribo catholicis: eo q ob reuerentiā dei atq ob salutem boni publici cōsummata fuerit. Eleasaro pariter gl'ia z honore digno est q̄ p tuitione gētis fuse sub pedes elephantis se supposuit z occidit eum: z elephas cadēs sil'r illuz pemit. vt ōr. j. Mach. vj. c. Taceo alioū machabeorū triūphos q̄z mors veneranda ac p̄ciosa ē in cōpectu dñi. Saul q̄q occidit seipz fugiēs a facie philistineq in mōtibus gelboe. vt pz in. j. li de cuio salute dubitat. Nā doctores hebreoū vbiq tenent eum saluū. Dicunt enim q seipsum occidit intuitu diuini honoris ne in ipso fierent ludibria in cōtemptum dei: cū esset rex Jsrael. Doctores aūt catholici communiter tenēt Saulem esse damnatum. Sed vide si vis Nicolaum de lyra q̄ plura notabilia dicit super hac materia. Etiam de ech armiger fuo se interfecit. vt. ōr j. Reg vlt. ca. Qui quidem doech nec ab hebreis nec a latinis doctoribus excusat quin desperās se occiderit. De Seneca vo ōr q elegerit sibi mortem optiōe sibi data. vñ Boe. in. iij. lib. conso. pla. v ōr sic. Nero Senecā familiarem

Qui occidit seipz grauius peccat. Augustinus Lactātius.

De Eleasaro.

De Doech. De Seneca q elegit sibi mortem.

p̃ceptorẽq; suũ ad eligende mortis coegit penã. Idcirco fun
dicũt q; seneca esset martyr si gen⁹ mortis nõ elegisset. Nã ele
git vt in vtroq; brachio minuerentur: vt sic in balneo q̃si insensi=
biliter moreret. Sz q̃q̃d dicat de tã facũdissimo ac eruditissimo
viro; hoc scio q; pr̃ doctor Iero. Iter illustres ac sanctissimos
viros illũ collocat. Unde in lib. de viris illustribus sic dr. Iero.
Seneca cordubeñ. sectionis stoici discipulus t patruus Lucani
poete cõtinẽtissime vite fuit. Quẽ nõ ponerẽ in cathalogo sancto
rũ, nisi me ille lre puocarẽt q̃ leguntur a pluribus pauli ad Se
necã t Senece ad Paulũ. In q̃b⁹ cũ esset neronis magister, t il=
lius tẽporis potentissim⁹; t optare se dicit eius loci esse apũd suos
cui⁹ sit paul⁹ apud xp̃ianos; hic añ bieñtũ q; petr⁹ t paulus
martyrio coronarẽt a Nerone interfect⁹ est hic. Sic igit patz ex
dictis q; nulli licet quouismõ se occidere; nisi auctoritate dei, aut
istinctu spũssancti mors fuerit reuelata. ¶ Qua propter cũ lex
diuina p̃cepit dicẽs. Non occides. Intelligere debes in hoc p̃ce
pto q; phibet ois occisio iniusta q̃ tripliciter põt fieri. Prio vt
ex cã in illo qui occidit sine culpa. ¶ Scõ ex ordine vt cũ ille q̃
nõ est minister legis occidit. ¶ Tertio ex animo: vt qñ minister
legis occidit amore non iustitie: sz libidine vindicte. No. ergo q;
duplex est homicidiũ genus, s. spũale t corporale. homicidium
corporale fit quatuor modis. Primo omittendo: vt cũ quis vi=
det primũ in extrema necessitate t nõ subuenit ei. hic. Amb. ait
Pasce fame morientẽ si nõ pueris occidisti. Scõ fit corde. vt
cũ qs odit primũ suũ. Jõ pme Jo. iij. c. dr. Qui odit fratrẽ suum
homicida est. t Aug. in rla. ad clericos ait Lites aũt nullas ha
beatis aut q̃z celerrime finiatis ne ira crescat in odiũ, t trabẽ fa
ciat de festuca: t alaz faciat homicidam. Hec Augu. Tertio fit
ore. s. detrahẽdo hoc mõ: qr ille cui detrahit occidit in ꝓscia illi⁹
q̃ audit detractorẽ in quo pri⁹ viuiebat per bonã famã. Quarto
qñq; fit opere sic: vt qñ malo exemplo dat alicui occasio ruine.
Scõ homicidiũ corporale fit quatuor modis. Primo fit ma=
nu. Esa. j. c. Manus ei vre sanguine plene sunt. No. q; horribi=
le sit petm̃ homicidiũ. Nõ em̃ est solũ ptra charitatẽ primi: qr pr̃
cipit vt diligas primũ sicut teipm: de q̃ dr s. Jo. c. iij. Qis homi
cida nõ hz vitã eternã in se manentẽ verũ etiã est ptra naturam
hois: qr vt dr Eccleſia. xiij. c. Oẽ alal diligit sibi sile. Preterea
Exodi. xxj. c. Qui percusserit hoiez volẽs occidere morte moria=
tur. Et hic q̃dẽ crudelior est lupo de q̃ dr in. ũ lib. alialiũ: q; si lu=
po detur caro lupi nõ cõedit. Scõ homicidiũ corporale fit ore:
vt qñ dat ꝓsiliũ alicui cõtra aliquẽ puocãdo, vel accusando, vt
detrahẽdo. Hic Dauid l ꝓpo ait. Filij hoim dẽtes eorũ arma t sa
gitte t lingua eor gladi⁹ acut⁹. ¶ Tertio cõmittitur adiutorio.
t ideo Salomõ nos reddit cautos prouerb. j. c. dicẽs. Fili mi ne
ambules cum eis. Pedes em̃ illorũ ad malũ currũt: festinãt vt

Nota ver=
ba. Hie=
ronymi.

Occisio
hois põt
eẽ iniusta
tripliciter
ꝓ
causa.

Iosues.
Eccliast.
Exodi.

ꝛoꝛãt sanguiñ. Quarto homicidiũ cõmittit ꝓsensu. De q̃ paulus ad Ro. Digni sunt morte nõ solũ q̃ ea faciũt: sz ꝛ q̃ ꝓsentiunt faciẽtib⁹. Cõsentis aũt q̃dãnõ, qñ pores ipedire ꝛ nõ impedis. vñ ꝓuerb. xxiiij. c. Erue nos q̃ ducimur ad morte. Hinc Marc⁹ Tul. in. j. lib. de offi. ita inqt. Nã q̃ iniuste in quẽpiã impetũ facit aut ira aut aliq̃ pturbatione excitatus is q̃si man⁹ violẽtas inferre videt socio. Qui aũt nõ defendit nec obsistit si põt iniuriã tam est in vitio q̃si si parẽtes aut amicos, aut patriã deserat. hec Tullius. Et sic ptz quot modis cõmittit homicidiũ. Supest vt videamus q̃d de isto p̃cepto dicat auctor ille cui⁹ nomẽ ꝛ si mihi incognitũ sit in lib. ñ vite credimus descriptũ. Sic enim ait.

¶ Occisor verbo, facto, vel corde suasor. No. hos versus.
Incitat ꝛ causans cupiensq̃ procurat abortum.
Uerberat ꝛ mandans faciens vel torneamenta.
Si iudex cepit ex facto limite prauum.
Sacrilegus factus ac ledens vel mutilator.
Non sis occisor frangens mortaliter egit.

¶ De sexto precepto diuine legis. Mechia sonat adulteriũ.

Extum preceptum in ordine totius decalogi scribit. Exo. xx. c sic. Nõ mechaberis. Et q̃uis istud p̃ceptũ videat ꝓhibere solũmodo adulteriũ: qz mechia idez sonat qđ adulteriũ. Inde ỽr mechor mecharis mechatus sum. Uñ mechari. i adulterari. Nihilominus in hoc p̃cepto ſm Augu. in lib. de decẽ chordis. ꝛ scim Tho. in ij. ij. q. cxxxij. ar. vj. in rñsione ad scõm arg. Et iterũ in q̃rto opusculo de decẽ p̃ceptis. Nõ solũ ꝓhibet adulteriũ: sed etiã oẽ illicitũ cõcubitus: ꝛ oĩs illegitimus vsus, vel tactus inhoꝛtꝫ gñationis. Largius ergo intelligendũ est hoc p̃ceptũ. Uñ etiã carnalis cogitatio, q̃ subtrahit mentẽ a deo: ꝛ oĩs lib. dinosa cõcupiscẽtia: et oĩs adultera actio arg̃ oĩs illicita cupiditas: vel carnalis corruptio põt dici mechario. Hinc veritas Matth. v. c. ait. Qui viderit mulier ad concupiscendũ eã: iam mechatus est in corde suo. Sup quo ỽbo Hiero. in explanatione sup Matth. li. j. ita inqt. Inter passionẽ ꝛ ꝑpassionẽ hoc interest: q̃ passio reputat in vitio. Propassio vitij culpã hz: ñ non tenet in crimine. Ergo qui viderit mulierẽ, ꝛ aia eius fuerit titillata hic ꝑpassionis pulsus est: si vo ꝓsenserit ꝛ de cogitatione affectũ fecerit, sicut scriptũ est in dauid. Transierũt in affectũ cordis. De ꝑpassione trãsiuit ad passionẽ. Et huic nõ voluntas peti decst, sed occasio. Quicunq̃ ergo viderit ad cõcupiscendũ i. si aspexerit: vt cõcupiscat ꝛ facere disponat. Iste recte dicit eã mechari in corde suo. Hec Hiero. Hieroñ. Not. q̃r hõ potest offendere ꝓtra istũ ꝓceptũ quatuor modis.

¶ Nota ergo q̃ quatuor modis põt hõ mechari. i. offendere cõtra hoc p̃ceptũ. Primo mõ mechatur q̃s operando turpia p se ipsum. Quod quidẽ scelus ỽr mollities. Et ꝑprie mollis ỽr ille, qui vigorẽ sexus enervat corporis dedecorat: q̃si mulier remol-

liatur. Est aũt hoc vitiũ nõ solũ turpissimũ: sz est grauissimũ. vñ Paul. ad Cor. vi. cait: Neq; molles regnũ possidebũt. Dñr ãt molles fm Tho. in qmẽto aureo sup eodẽ passu. Marcos mulierbria facientes. Qui ꝯ sic leipm polluẽdo deturpat ꝯuissime peccat: qr frustrat oino tota intẽtio nature, cũ nõ possit seq; gñatio. Jõ tale horribile est ꝛ mortale. Et excludit a regno dei: vt inqt Paul⁹. propterea legim⁹ in Scñ. xxxviij. c. de duob⁹ filijs Jude: sz Her ꝛ onã. q erãt hoc vitio maculati q; pcussi ac exterminati sunt a dño. Nã ỏr ibidẽ, q⁹ Her p̃mogenit⁹ Jude fuit nequ; i cõspectu dñi. Sz q̃ fuerũ ei⁹ nequitia i textu nõ exp̃mit. Jõ dicũt doctores hebreo⁹, q⁹ iste Her fuit silis in nequitia cũ fratre suo onã q in coitu cũ sua vxore studebat fundere semẽ i terra. i. extra vas mulieb're: sed Her hoc sce⁹ faciebat alio motiuo. Nã libidinose afficiebat ad suã vxorẽ thamar. Et nõ cauebat ne ipregnaret: ne ex tali ipregnatiõe pulchritudo ei⁹ minueret. Et ne ei⁹ pcubitu ad ipã p̃uaret, cũ eẽt p̃pinq; ptui atq; i ptu iacẽs vsq; ad purificationẽ. Jõ a dño occisus est: De onã aũt ỏr i textu, q⁹ Judas p̃ ei⁹ dixit ei. Ingred're ad vxorẽ fris tui ꝛ sociare illi: vt suscites semẽ frĩ tuo. Ille ãt sciẽs nõ nasci sibi filios semẽ fundebat i terra: ne liberi fris nois nascerent: ꝛ pp hoc pcussit cũ dñs, eo q⁹ rẽ detestabilẽ faceret. Et sic ptz q⁹ idẽtitas pene attestat silitudini culpe. Sodomõ mõ mechaꝛ q̃s p vitiũ sodomiticũ qõ q̃dẽ interoes turpitudines luxurie est ꝯuissimũ: ꝛ magʒ deo ꝛ holb⁹ abominabi'e hui⁹ miserie ꝯuitatẽ cõdit Paul⁹ ad Ro. dicẽs. Tradidit illos de⁹ in passiões ignominie. Nã femine eor; immutauerũt naturalẽ vsum in cũ q̃ p̃ naturã. Silr aũt ꝛ masculi relicto naturali vsu femine exarserũt in desideri⁹ suis i inuicẽ masculi in masculos turpitudinẽ operantes: ꝛ mercedẽ qua oportuit erroris sui i semetipsos receperũt: hec Paul⁹. Nota fm Tho. i qmẽto aureo sup hoc passu: nã cũ ỏr apl's. Tradidit illos de⁹ intellige nõ q̃dẽ ipellẽdo i malũ: sz derelẽquendo Et cũ ỏr passiões ignominie. i. pctã p̃ naturã. Que iuste dñr passiões ignominie: qr nõ sunt noie digna: fm illud ad Eph. v. c Que aguntur in occulto ab eis turpe est dicere. Manifestũ est aũt: vt inqt Thomas ibidẽ, q⁹ fm nature intẽtionẽ qmixtio fernũ in aia ib⁹ ordinat ad actũ gñationis. vñ ois qmixtionis mod⁹ ex q̃ gñatio seq; nõ põt p̃ naturã hois est inhoñtũ est actus. Et sz hoc naturalis vsus est: vt vir ꝛ mulier in vno pcubitu coeãt Cõtra naturã vo est: vt masculꝰ masculum polluat: ꝛ mulier mulierẽ. Et cadẽ rõ est de ei actu coitus, ex quo gñatio sequi non põt. hec Aug. de adulterinis qnugẽs: et habet. xxxij. q. vij adulterij. Ibi eñ enumeratis quibusdã speciebus luxurie, ita inquit. Hoc oim pessimũ est, qõ ꝓtra naturã fit: vt si vir mẽbro mulieris nõ ad hoc cõcesso voluerit vti: vsus eñ naturalis si vltra modũ prolabitur in vxore equidẽ veniale petñ est: in meretrice, dãnabile: sz istud qõ ꝓtra naturã est exe-

S. Tho. Mollities ẽ peccatũ grauissimũ.

Her occidit a dño Silr onã pcutitur a dño.

Paulus.

S. Tho.

Ois coitus ex q̃ nõ sequit gñatio ẽ cõtra naturam. August.

crabue i meretrice: ſz execrabi'e in vrore. hec ibi. Sed ad q̄z ad
ꝯta mala deueniāt, illi q̄ ſil'ib⁹ ſpurciꝰs ſūt inuoluti oñdit Pau
lus vbi ſ̄ ita ſubiūgens. Et ſicut nō ꝓbauerūt deū hr̄e in noti
cia tradidit illos in reprobū ſenſu z faciāt ea q̄ nō ꝙueniūt reple
tos oi iniq̄tate, malitia, fornicatiōe, auaritia, neq̄tia plenos, in
uidia, homicidijs, ꝓtentione, dolo, malignitate, ſuſurratiōes detra
ctores, deo odibiles ꝓtumelioſos, ſuꝑbos, elatos inuētores ma
loꝝ, parēt ib⁹ nō obediētes, inſipiētes, incōpoſitos ſine affectio
ne, abſq; federe, ſine mia. Qui cū iuſtitiā dei cognouiſſent nō intelle
xerūt: q̄ñ qui talia agūt digni ſūt morte nō ſolū q̄ ea faciunt: ſed
q̄ etiā ꝓſentiūt facientib⁹. hec Paulus ¶ Nota hic ſm Tho. S. Tho.
in ꝓmēto aureo ſup hoc textu: dū dr repleros oi iniq̄tate: q̄ ille
vr repleri iniq̄tate cui⁹ affectus totalr ad peccādum diſpoſitus.
ſm illud. Pſal. xiij. Quor̄ os maledictiōe z amaritudie plenū
eſt. Tales ſunt ſodomite q̄ ardore illo cecati a ſcelere in ſcel⁹ furi
būdo impetu labūt. Jō. Exod. xix. ca. dr de ſodomitis q̄ erāt peſ
ſimi cor̄ dño: quos deꝰigne, z ſulfure ꝓſumpſit, z ciuitates eoꝝ
ſubuerſit. Propter ea fz leges hūanas z diuinas hñt ſodomite ec
adi ac igni deputari. vñ Leu. xx. c. dr ſic. Qui dormierit cū maſcu. Petā ſo
lo coitu femineo vterq; op⁹ eſt nephas morte moriat. hec ibi. domie la
¶ Eſt ēt diligēter aduertendū fz Tho. i ꝓmēto aureo ſup epl'a ceperunt
ad Ro. j. c. lectione. viij. q̄ ſatis rōnabil'r apl's vicia ꝓ naturā q̄ ſimul cū y
ſunt grauiſſima inter petā carnalia: ponit idolatrie penā: quia ſi dolatria.
mul cum ydolatria incepiſſe videt. ſ. ipe abrahe: q̄ñ credit idola
tria incepiſſe: vñ z tūc ꝓmo legunt i ſodomitis punita eē. vt dr
Ecc̄. xix. c. Simil'r ēt idolatria creſcēte hmōdi vicia creuer̄t. vñ
dr. ij. Macha. iiij. c. q̄ Jaſon auſus eſt ſub ipſa arce ꝓpe tēplū
dñi gymnaſiū cōſtituere. i. ſcolā gentilitatis. Et optimos quoq;
ephebor̄ in lupanarib⁹ ponere: vt exerceret in eis vicia ꝓ natu
rā. Nota q̄ epheb⁹ dr ab e z pheb⁹, hinc epheb⁹. i. valde lucid⁹
ſ. iuuenis pulcher. z imberbis: ſil'es fuerunt poſiti ab iſto. Jaſo
ne in lupanarib⁹. Erat aūt non hoc initiū ſed incrementū q̄ dā
gētilitatis apō iudeos ꝓpter ipiū Jaſonis. o nephādū z inauditū
ſcel⁹. ¶ Tertio mechat q̄s cū alalibus brutis. Tales ēt ſm hūa- Tertio
nas leges ac diuinas debēt ſil' cū iumento interfici. vñ Leui xx. mechat
c. dr ſic. Qui cū iumento z pecore coierit morte moriatur: pecus q̄s cū alia
quoq; occidite. Mulier que ſuccubuerit cuilibet iumento ſimul lib⁹ bru
interficietur cū eo: ſanguis eoꝝ ſit ſup eos. hec ibi. ¶ Nota q̄ tis.
mentū ſimul occidebat: non q̄ peccaret cū nō habeat liberū ar
bitrium: ſed deteſtatione criminis. Et ne ex aſpectu talis alalis
aliq̄ inclinarent ad idē ſcelus. ¶ Quarto mechatur q̄s cū vxo- Quarto
re alterius: z talis proprie dr adulter quaſi alienū violans thoꝝ mechat
rū. vel adulter dr quaſi alienū vtꝝ terēs: vel adulter quaſi ad q̄s cū vxo
alterius vxorem accedēs. Qui ergo adulterantur debent puni- re alteri⁹.
ri pena mortis. Unde. Leuitici. xx. capite dicitur ibi. Si mecha-

tus qs fuerit in vxore alteri⁹:et adulteriū ꝓpetrauerit cū ꝓiuge ꝓximi sui:morte moriat mech⁹:et adultera. Hec ibi:hic sanctus Tho. admonēs filiū suū dicit ei. Aufēde tibi fili mi ab oi fornicatiōe:et ꝑter vxorē tuā nūqꝫ patiaris crimē scire. Thobie. iiij.c ¶ Sz qr in ꝓcepto ꝓhibet ois carnal⁹ corrup.io:et maxie oia q̄ inferūt i psonaz ꝓiūctā p modū libidinis. Zō scire debes q⁹ sex sūt spēs luxurie cū mulierb⁹. Prima spēs ꝺr simplex fornicatio:q̄ est in ordinat⁹ ꝓcubit⁹ mulieris solute,vt accedere ad meretrices,et ꝓcubinas. Scōa spēs ꝺr stupꝝ qꝺ q̄dē est inordinat⁹ ꝓcubit⁹ q̄ integritas ꝰginalꝭ corrūpit. Tertia ꝺr incestus:q̄ cōcoitus q̄ vinculū ꝓsanguinitatꝭ vl affinitatꝭ,vl ꝓpaternitatꝭ corrūpit. Quarta ꝺr sacrilegiū q̄ lesio sacrerei. Vl sacrilegiū ꝺr inordinat⁹ ꝓcubit⁹ q̄ ꝓtinētia a deo sacrata violat:vt in religiosis vl monialib⁹:vl cū pūb⁹,spūalib⁹,vel ꝓfessorib⁹,vl cū mūb⁹. Quinta spēs ꝺr rapt⁹,q̄ fit p violēciā mlieri vl ꝰ volūtatē parētū. Sexta ꝺr adulteriū,qñ qs alienū violat thoꝝ: vt dictū est. ¶ Sz q̄rit qs Guis peccat fornicando:vl adulterādo, vtrū vir an mulier? Pro rōe huius dubij ꝓsiderādū est q⁹ iz inueniāt aliq̄ mulieres ghose audaces:viriles sine aliq̄ pauore deū cordialit a mātes ac timentes:tñ ꝓprie loquēdo mulieres hñt naturalit alam mollē flexibilē timēdum ac vilē. Hec in eis est sufficiēs robur mentis. Propterea ꝺr phs in.xix.de aialib⁹ q⁹ femina est masculus occasionatus Natura enī intendebat facere masculū sz ex defectu virtutꝭ formatiue in semie nō potuit ꝓducere materiā cōcepti ad pfectionē virilē. Zō scūs Tho.in.iiij li.sntiaꝝ distin. xliij.vbi mouet dubiū:virū oēs resurgēt in sexu virili? In rnsiōe ad q̄.arg ꝺr,q⁹ mulier subdit⁹ viro ꝓpter imbecillitatē nature quātū ad vigorē ai z quātū ad robur corporis. Et ꝓpter hoc ꝺz Aug.de adulteris ꝓiugijs. Uir est fortior ad resistēdū cōcupiscētie:qr habet rationē magis vigorosam qꝫ mulier:tū etiā qr mulier est sibi ad regendū cōmissa. Idcirco vir directe:z ꝓ se Guius peccat quā mulier:qꝫ uius virtuscꝫ fornicatio tā viri qꝫ femine sit mortale. Et notāter ꝺr q⁹ vir directe z ꝓ se peccat Gui⁹:qr ꝓ accidēs execrabilior est mulieris fornicatio z Gui⁹ adulteriū eius iudicat ꝓpter multa scandala z dāna ac turpia q̄ ex ea seq̄ pñt vt pūs occisio:filioꝝ exheredatio:impedimētū ꝓceptus:ꝓcuratio abortus:pūs vilificatio.vñ Sap.iij.c dicitur. Filij adulterorū in cōsummatiōe erūt:z ab iniq̄ thoro semen exterminabitur. Et si q̄d ē lōge vite erūt in nihilū ꝓputabunt z sine honore erit nouissima senectus illoꝝ.hec ibi. Intelligēda sunt hec verba de tali gnatione q̄ est imitatrix scelerū paternorum. vt exponit Robertus Holcot. Hinc Ecclesiastici.ix.c.ꝺr sic. Qis mulier que est fornicaria quasi stercus in via conculcabitur. Et breuiter mulier mechās est sacrilega,perditrix: z furatrix:teste beato Tho. in.iiij.opusculo vbi agit de decē preceptis. Ex dictis itaqꝫ patet

Sex sūt species luxurie cū mulieribus.

Mulieres hñt naturaliter animū molle. philosophus. S.thom

Augusti. Uir per se peccat grauius quā mulier.

Robert⁹ Holcot. S.thom

resolutio q̃stionis. Sed p cõplemẽto huius precepti videamus aurea carmina auctoris incogniti: incognitum dico facie. z nomine sed meritis ac virtute notissimum ac clarissimum.

¶ Quisquis non nuptus miscebitur ac polluetur.
Per se mollis erit si nupt⁹ fiat adulter. Atq; insolit⁹ fornicator erit sodomita. Incestumq; parens. z cum virgine stuprum.
¶ Cũ monali scelus magnũ: z sacrilegus, extat. Exigit in sacro q̃ semine polluit illud. Vir rapiẽs raptor: cum bruris bestia fiet.
Qui clam contraxit: vel sponsam preuenit actu.
Spondens contrahere mendax: vt misceat illi.
Et qui contraxit maiori fune ligatus.
Quinq; modis peccat: cum vxore maritus abutens.
Actibus illicitis sequitur cum semen: z extra
Vas operans: prolẽ deuitãs semẽ emittẽs. Exercens aliã cupit arcẽs firmo petentem. Inuitãs tãgẽs inductor medius extans
Lubrica verba refert: lacerans se, incestus habetur. Hec ille.

Nota carmina q̃ sequũtur.

¶ De septimo precepto diuine legis.

QRdo mirabilis eterne sapiẽtie qui obseruatur in preceptis decalogi, vehementer prouocat pias mentes ad submittẽdũ colla iugo obediẽtie diuine legis. Nã si diligenter attendas. diuina lex ordinatur principaliter ad ꝓhibẽdũ ne iniuria fiat ꝓximo. Et idcirco removet primo iniuriã ꝓprie psone cũ dicit: nõ occides. Secõdo psone cõiunctę cũ subiungit Nõ mechaveris. Tertio ꝓhibz iniuriã que põt fieri in rebus primi: vt hoc ꝓcepto. Nõ furtũ facies. que ꝛba scribunt originaliter. Exo. xx. c. Cõsiderãdũ est ergo q̃ in hoc ꝓcepto nõ sumitur furtũ stricte eo mõ quo sumit Isidor⁹ in. x. li. ethi. q̃ dicit, q̃ fur dr a furuco furuces. vel fur a furuo dictus est i. a fulco. nigro z obscuro: qr nocturno vtitur tpe. Et sic ꝓprie dr fur q̃ de nocte vadit z perrodit domos. Latro vero qui latet in siluis z expoliat trãseuntes. Itaq; ratio furti est occulta acceptio rei aliene. Sz in isto ꝓcepto intelliguntur ꝓhiberi sm Tho. i. ij. ũ q. xxij. ar. vj. Oia male ablata z oia damna illata in rebus ꝓximi. Quicũq; ergo rem alienã seu vsum rei aliene inuito dño retinẽt furtum ꝑmittit. vt dicũt doctores catholici. hinc Aug. in lib. qõnum. Exodi. q̃ verba hñtur. xiij. q. v. Penale est. ita inqt. Furti nole bñ intelligiẽ ois illicita vsurpatio rei aliene. Nõ enim rapinã permisit q furtũ ꝓhibuit. Sz vtiq; furti nole in lege veteris testamenti z rapinã intelligi voluit. A parte enim totũ significauit q̃q̃d illicite rerũ ꝓximi aufertur Hec Aug. Est ĝ notãdũ diligẽter sm Tho. in opusculo de decẽ ꝓceptis: q̃ inter oia peccãta nullũ est magis periculosum quã furtũ. Cuius rõ in hoc est: qr nullum peccm remittitur sine debita satisfactione et vera pñia. De oib⁹ aut peccis cito penitet quis: sicut de homicidio cessan: ira: sic de fornicatione cessante passione cõcupiscẽtie

Quo sumit furtum sm Isidorũ.

Augustꝰ. S Tho. Furtũ inter oia alia peccãta magis periculosum.

& sic de ceteris. ¶ Sed de peto furti iz aliqñ ds peniteat: nō ifi de facili satisfacit. Sicut videm⁹ qtidie ad oculū: immo magis ac magis retrahit pētōr a satisfactiōe ex eo q nō sufficit restituere principale: sz opz restituere oia dāna q ex tali furto redūdāt in pso nā q lesa ē. Et vltra hoc tenet facere pniaz de pctō. Idcirco iustin⁹ abbreuiator trogi pōpei in hist. oiz sc. lx. li. ij. vbi loqt de pditiōe & moriby scithaz. dt sic. Nullū scel⁹ apd illos furto

Spēs latronum sunt multe. Pria spēs latronum.

fuit. Ut q valeam⁹ abstinere a pctō furti inqram⁹ q modz dt furtū, v. q spēs, fūt latronū. ¶ In pris q dicūt fures, & latrōes illi q subtrahūt bñficiū necessitatis pauptb⁹ xpi. Qui em videt primū suū in extrema necessitate positū, & nō subuenit ei rē suā subtrahit ab eo & retinet: qz in tali necessitate positū, & nō subuenit ei rē suā: subtrahit ab eo & retinet: qz in tali necessitate oia sūt cōia. Hic Cassio in li. v. epl'ax ita inqt. Pauptb⁹ nō dare tuliste est. Et merito qñ ds pōt esurientib⁹ subuenire si nō pascit erguit. Pudeat illis tollere db⁹ inbemur offerre. Ultra oēs crudelitates ē diuitē vtle fieri de exiguitate mēdici. Amēt honesta lucra: horreāt dānosa ppēdia. Hec Cassiod. etiā Amb. & hī. di. xlvij.

Cassiod. Ambros.

Sicuti ita inqt. Esurientiū panis est quē tu detines: nudoz indumētū est quē tu reclusis. & miseroz redemptio est absolutio, pecunia quā tu in terrā fodis. Tātoz te q inuadere scias bona,

August.

quātis possis pstare qd vales. Hec Amb. ppiera Aug. in li. de verbis dñi ait. Si in ignē mittit q nō dedit rē ppriā: vbi putas mittendus erit q inuasit alienā. Si cū diabolo ardet q nudū nō vestiuit: vbi putas arsurus est q expoliauit: nō necēt mala pteri ta si non placent. Hec Aug. ¶ Scdo dicūtur fures, & latrōes qui

Scda spēs latronū

S. Tho.

occulte accipiunt bona primi Ut sm Tho. in ij. q. lxvj. ar. iij. Propa rō furti est: vt sit occulta acceptio rei aliene. Jō Math. xxiiij. c. dt. Si sciret pr familias q hora fur venturus esset vigilaret vtiq, & nō sineret perfodi domū suā. Est aūt furtū vituperabile cū sit quedam proditio fraudulēta pretectatio rei aliene.

Eccliast. Esaias. Rabanꝰ.

vñ. Eccli. v. c. Superfluē em est pfusio & pnia Contra oēs fures & latrones loquit. Esaias. lxxiij. ca. dicēs. Ue q pdaris, nōne & ipe predaberis. Et q spernis nōne & ipe sperneris. Hic Rabanꝰ super illud Mat. xvj Esurini & nō dedisti mihi manducare: ita inquit. Quid recipiet qui aliena tulit si semper ardebit qui sua non dedit. ¶ Tertio fures sunt: & latrones oēs qui committunt

Tertia spēs latronum.

fraudes in emptionibus, & venditionibus suis. Et ideo nota q Thomā in ij. ij. q. lxxvij. ar. ij. quod circa res q vendūtur potest fieri triplex fraus. Primo pōt fieri circa speciē vl' substantiam rei: vt vendendo argentum pauro: vel vinū limphatū p auro.

Esaias.

Contra similes dicitur. Esaie j. c. Argentū tuū versum est in scoriam: vinum tuū mixtū est aqua. Quod em mixtū est patit defectum contra speciem. Scda fraus pōt fieri circa qntitatē que p mensuram & pondus cognoscitur, q ergo scienter vntur deficiēti mēsura fraudē cōmittit. vñ. Deutero. xxv. Non habebz in

facculo tuo diuersa pōdera maius ⁊ min⁹:nec erit in domo tua modius maior ⁊ minor:pōdus habebis iustū ⁊ verū. Et modi⁹ equalis ⁊ verus erit tibi:vt multo viuas tpe sup terrā:abominatur enī dñs eū q̄ facit hec:⁊ aduersat oēm iniustitiā. hec ibi. Et Leuit. xix.c. Nolite facere iniquū aliq̄d in iudicio,in regula, in pōdere,in mēsura. Statera iusta ⁊ equa sint pondera. Iustus modius equusq̄ sextari⁹. Et puerb. xx c. Abominatio est apud deū pondus ⁊ pondus:statera dolosa nō est bona. Tertia fraus pōt fieri ex parte q̄litatis:puta si aliq̄s alal infirmum vēdat q̄si sanum:qđ si q̄s sciēter fecerit fraudē cōmittit in vēditione. Hinc Marcus Tullius in.iij.li.de offi.⁊ sic. Ex oi vita simulatio dissimulatioq̄ tollēda est. Itaq̄ nec vt emat melius: nec vt vēdat q̄cq̄ simulabit aut dissimulabit vir bon⁹. Et iterū ibidē ita inquit. Tollēdū est igit ex reb⁹ ptrahēdis oē mēdaciū. ¶ Quarto fures sunt ⁊ latrones q̄ exercēt vsuras ⁊ falsos ptractus. Est autem vsura fm Tho.in.iij.ū.q.lxxviij.ar.j. ptiū pecunie mutuate, vel cuiuscq̄ rei cui⁹ vsus est psumptio,vel distractio ei⁹. Et sicut alia iniuste acq̄sita tenet hō restituere:ita pecuniā quā p vsurā accepit. Quicūq̄ ergo mutuat pecuniā numeratā,vel frumētū, vel vinū vel oleū,⁊ hmōi,⁊ aliquid vltra capitale accipit,vsura est. Et pariter q̄ mutuat sup pign⁹ rei mobilis puta vestis equi vel bouis ⁊ hmōi. Uel etiā immobilis:vt dom⁹ vel possessiōis. Et it:p dū ali⁹ tenet pecuniā accipit vsumfructū illius domus, vel possessionis:vsura est. Etiā multas falsitates pmittūt campsores mercatores pānop,⁊ alij artifices. ¶ Quinto fures sunt ⁊ latrones illi q̄ emūt dignitates,siue spūales,siue tpales. Contra hos ait Job xv.c. Diuitias ās deuorauit euomet:⁊ de ventre illi⁹ extrahet eas de⁹ hec ibi. Quicūq̄ ergo p simoniā vel intrusionē,⁊ nō per canonicā institutionē recipit,vel tenebit bñficiū ecclīasticū furat oēs fructus quos pcipit Silr q̄ dedit aliq̄d qđ ptio possit estimari pro aliquo bñficio ecclīastico simplici,vel curato vel dignitate ecclīastica,vel capella ecclie. Idē de pterēnib⁹ bñficia ⁊ officia hmōi p tpalib⁹. Uel si emit vel vēdidit ius patronatus capelle vel ecclie. Uel si dedit aliq̄s tpale p aliquo sacramento. Uel aliquid qđ ptio possit estimari quasi ptiū sacramenti:simonia est Et nota q⁹ pecunia q̄ recipit simoniace nō dz restituiei cui dedit:sz dz pauperibus erogari:vel illi ecclie in quā iniuria facta est:vt dicūt doctores catholici. ¶ Sexto fures sunt ⁊ latrones qui violēter ⁊ per rapinā auferunt bona primis. Est enī rapina violēta ⁊ manifesta vsurpatio rei alieue. Hec autē est maior iniuria (vt dicit sertus Thomas in opusculo de decē preceptis) q̄ furtum. Unde Job xxiiij c. Uim fecerunt depredātes pupillos. Solent autem rapinis offendere reges, principes,dñi temporales,rectores populi ac principantes. Aut per exterssiones indebitas a subditis. Siue imponendo gabellas, pedagia,

Leuitic⁹

Prouerbiorum.

Marcus Tullius

Quarta spēs latronum. S.Tho.

Quinta spēs latronum.

Sexta spēs latronum. S.Tho.

Ezechiel. collectas, ꝛ cetera ſubſidia: cõtra ꝗs clamat. Ezechiel. ꝓpheta xp̃i. c. dicẽs. Principes ei⁹ in medio illi⁹ q̃ſi lupi rapiẽtes ꝓdã ad effundẽdũ ſanguinẽ: ꝛ ad ꝓdendas alas, ꝛ auare ſectãda lucra.

Sophonias. Hec ibi. Et Sophonie. iij. c. ꝺr ſic. Principes ei⁹ in medio ei⁹ q̃ſi leões rugiẽtes. Aliqñ reges ꝛ ꝓncipes ac ceteri rectores ꝓp̃ter ordinãt leges iniq̃s ad rapacitates ꝛ lucra indebita. Contra ꝗs

Esaias. Esa clamat. x. c. ſic. Ue ꝗ ꝙdunt leges iniq̃s ꝛ ſcribẽtes iniuſtitiã ſcripſerũt: vt opprimerẽt in iudicio pauꝑes, ꝛ vim facerẽt cauſe humiliũ ꝓp̃li mei: vt ẽnt vidue ꝓda eoꝝ: ꝛ pupillos diriperẽt. hec ille.

Septima ſpecies latronũ. Septimo fures ſunt ꝛ latrones oẽs reges, ꝓncipes, duces, barones, ꝛ ceteri principãtes, ꝗ p vim tenẽt regna vel ꝓuincias ſiue ciuitates vel caſtra ſiue feudũ. Hã oẽs tales ꝛ pariter ſui ſucceſſores tenent ad reſtõnẽ tã de ꝓncipali q̃ꝫ de vãnis ꝛ intereſſe. Cõtra ſiles ait ꝟitas.

Joãnes. Joã. x. c. Amẽ amẽ dico vobis, ꝗ nõ intrat p oſtiũ in ouile ouiũ, ſed aſcẽdit aliũde ille fur eſt ꝛ latro. Qui aũt intrat p oſtiũ paſtor eſt ouiũ. Hec ibi. Facit ad ꝓpoſitũ taliũ regũ ac ꝓncipũ exẽplũ ſocratis: de ꝗ ſcribit Ualerius ꝙ ſemel q̃ſitũ fuit a ſocrate. Cur ipſe rideret. At ille rñdẽs ait. Uideo magnos latrones ducẽtes puũ latronẽ ad ſuſpẽdiũ, ꝗ digniores ſunt ſuſpẽdio. Sacrilegia inqt minuta puniunt: ſed magna in triũphis referunt. Sz audi Senecã ad Luciliũ ſic dicẽtẽ. Nulli cui rapina felicier ceſſit gaudiũ rapti nõ durauit in poſterum.

Seneca. Octaua ſpecies latronũ. Octauo fures ſunt ꝛ latrones iudices, ꝛ officiales dantes iniq̃s ſnias vel ex timore vel ex amore vel ex cupiditate vl̃ ex odio vel notabili ignorãtia. Cõtra tales ait Esa. v. c. dicẽs. Ue ꝗ iuſtificatis impiũ ꝓ mun⁹ib⁹ ꝛ iuſtitiã iuſti auferꝫ ab eo. ꝛ Jſid. cui⁹ ꝟba habent. xj. q. iij. inqt. Paup dũ non hz qõ offerat in iudicio nõ ſolũ audiri cõtemnit: ſed ẽt cõtra ꝟitatẽ opprimit: cito violat auro iuſtitia nullãq re⁹ ptimeſcit culpã, quã redimere nũmis eſtimat. Jſtos ꝗz admonet Juuenalis in ſatyra. viij. vbi ſic ait.

Jsidor⁹.

Juuenalis. ¶ Expectata diu tandem prouincia cum te
Rectorem accipiet, ponere frena memento.
Pone ꝛ auaritie. miſerere inopum ſociorum.
Oſſa vides regum vacuis exuta medullis.
Reſpice quid moneant leges: quid curia mandet
Prima quanta bonos: maneant. Hec ille.

Nõa ſpecies latronũ. ¶ Nono fures ſunt ꝛ latrones oẽs iniqui diſpẽſatores, ꝛ adminiſtratores bonoꝝ pauperũ xp̃i, pupilloꝝ, viduaꝝ, cõmunitatum, hoſpitaliũ, ac ſocietatũ quarũcunq. Qui ſi dilapidãt bona eoꝝ vel ſi nõ fideliter diſpẽſant indigentibus iuxta intẽtionem iuſtitie: fures ſunt ꝛ de oĩbus tenẽtur ad reſtitutionẽ. Similiter prelati ꝛ religioſi, qui ſunt diſpenſatores bonoꝝ eccleſie, ꝛ nihilominus exponunt in vanos vſus dando ſine neceſſitate cõſanguineis: vel in cõuiuijs, ſiue in ludis, canibus, falconibus, meretricibus, hiſtrionibus, ac turpib⁹ ꝑſonis, tales poti⁹ ſunt dicẽ-

ri raptores ꝫ administratores, ꝛ magis dissipatores. Qr filia sunt dãda ac distribuẽda pauprib⁹ xpi Cõtra sil'es scribit Aug. ad bonifaciũ, q̃ ẏba hñtur, xij. q. j. papho vlt. sic. Nõ illa nr̃a sũt quoꝝ ꝓcurationẽ quodãmõ gerim⁹: vt ꝓprietatẽ nobis dãnabili vsurpatiõe vẽdicem⁹. Ubi ỏt glo. q̃ ꝑlati, si bñ administrãt loco dñoꝝ sunt, si male loco ꝑdonũ. Hic Paul⁹. j. ad Coꝝ. iũ. c. ait. Hic iã q̃rit int̃ dispẽsatores vt fidelis ds ĩueniat̃. Sup q̃ textu S. Tho. in ꝙmẽto aureo ỏt sic. Cõsiderãdũ est, q̃ ministroꝝ dispẽsatoꝝ xpi q̃dã sunt fideles, q̃dã infideles. Sunt aũt infideles dispẽsatores q̃ in dispẽsandis diuinis misterĩs nõ intẽdunt vtilitatẽ ppli, ꝛ honorẽ xpi, ꝛ vtilitatẽ mẽbroꝝ ei⁹. Fideles aũt sũt q̃ l oĩb⁹ intẽdũt honorẽ dei, ꝛ vtilitatẽ mẽbroꝝ ei⁹. hec Tho. Decimo fures sunt ꝛ latrones incẽdiarij, ꝙdeuastãtes aut dissipantes agros ꝛ castra, ꝛ domos mutilãtes, vel occidẽtes i bello iniusto. Sil'r falsarij instrꝝ aut testõꝝ ꝛ falsi accusatores, ꝛ qui iniq̃ testificant̃ ℨ ꝓximũ. Hi oẽs nõ solũ peccãt ġuillime ꝛ mortal'r: ſz ẽt tenent̃ ad restõnẽ de oĩb⁹ dãnis inde secutis. Hic Aug. ad macedoniũ, q̃ ẏba hñr. xiij. q. v. Nõ sane. i fine. c. ỏt sic. Qui ẏo ℨctus societatis hũane furtis, rapinis, calũnĩs, oppressionibus, inuasionibus aliqua abstulerint: reddẽda potius ꝫ donãda cẽsemus zachei publicani exẽplo. Hec Aug. Sed q̃d iste zacheus ꝓnceps publicanoꝝ diues valde dixerit xpo audiamus. Cum em̃ reciperet illũ gaudẽs in domũ suã ait. Ecce dimidium bonoꝝ meoꝝ dñe do paupib⁹, ꝛ si q̃d aliquẽ defraudaui reddo quadruplũ. Luce. xix. ca. Undecimo fures sunt ꝛ latrones illi, q̃ nõ soluunt mercedẽ suã q̃bus tenent̃, siue ꝓncipi siue ꝑlato, siue clerico, siue laico. Ideo Leui. xix. c. Nõ morabit̃ opus mercẽnarij apũd te vsq̃ mane. Et ad Ro. xiij. c. Reddite oĩbus debita cui tributum tributũ: cui vectigal vectigal: cui timorẽ timorẽ: ꝛ cui honorem honorẽ. Nota ſm. Tho. in cõmẽto aureo sup hoc textu lectiõe ij. Tributũ tribuit̃ principib⁹ ꝑ q̃ſali regimine q̃ patriã in q̃ete ꝛ pace gubernãt. Uectigal aũt est id q̃d reddit̃ principibus in aliq̃b⁹ certis locis de mercimoniis q̃ deferũt̃ ꝓ reparatione ꝛ custodia. Uel vectigal dr̃ q̃n dat̃ principi q̃d ꝑ patriã vehitur: sicut sunt procuratiões ꝛ alia hmõi: vt ỏt Tho. ꝛ Matthe. xxij. Reddite que sũt Cesaris Cesari. ꝛ q̃ sũt dei deo. Tenemur em̃ vt dicit Tho. regibus, ac principibus custodiẽtibus pacem nostrã iustam dare mercedẽ. ¶ Duodecimo fures sunt ꝛ latrones, meretrices, ioculatores, muni, lusores, ꝛ lenones, ꝛ ceteri qui turpia lucra sectant̃. Nam talia quasi furtũ censent̃: q̃ turpiter acquirunt̃. vel vilia ac scrutilia opera exercendo ꝑ illiberales operationes. Uel q̃ de aliq̃bus vitiosis actibus lucrant̃ sicut de meretricio, vel lenocinio, vel de aliquo hmõi. Uel q̃ lucrant̃ leuiter cum puo labore. iõ illa lucra restituẽda sunt non quidẽ dãti: ſz de cõsilio sanctoꝝ doctoꝝ pauperib⁹ xpi sunt ero-

Augustꝰ. Paulus S. Tho. Decimꝰ spẽs latronũ. Augustꝰ. Undecimꝰ spẽs latronũ. Leuiticus. paulus. S. Tho. Duodecima species latronum.

Tertia decia species latronum.

ganda: & tūc facim⁹ nobis amicos de mām̄ona iniq̄tat̄. ¶ Tertiodecio fures sūt & latrōes clerici, & religiosi, q̄ sub spē agri gerūt lupū & lucranť m'ra p̄ hypocrisim. Qui p̄ prīū tenēt aut exercēt mercātias: emētes & vēdētes more sc'lariū, vel extra cōuētū suū tenēt bona sibi p̄cessa absq̄ licētia vel scitu p̄latoꝝ suoꝝ: vel distribuūt dādo hinc inde sc̄m arbitriū suū bona religiōis, q̄ sibi ad solū vsum p̄cessa sunt. Tales sūt fures & latrones: qz habitus

Paulus.

nō facit monachū. Cōtra sil'es ait Pau. ij. ad Thi. ij. c. Nēo milit̄ans deo implicat se negotijs sc'laribꝰ: vt ei placeat cui se p̄bauit. Nā q̄ certat i agone nō coronabit̄: nisi q̄ legitime certauerit. Sup q̄ textu.

S. Tho.

S. Tho. ij. q. mēto aureo ar. q. aliꝰ est finis militie spūalis, & aliꝰ ē finis militie corpalis. nā finis militie corpalis est: vt obtineāt victoriā q̄ hostes p̄rie: & iō milites dēt abstinere ab his que abstrahūt a pugna: puta a negotijs & delicijs. ¶ ad Cor. ix. Qui i agone p̄tendit ab oib⁹ se abstinet. Sz finis militie spūalis est. vt victoriā habeāt ab oib⁹ q̄ sunt q̄ dēū: & iō opz q̄ abstineāt ab oib⁹ q̄ distrahūt a deo. hec aūt sūt negotia sc'laria: qz solicitudo hui⁹ sc'li suffocat v̄bū: & iō dicit implicat. hec Tho. Etiā q̄ tales scribit hie. ad nepotianū & hī. lxxx viii. dis negotiatorē clericū: & ex inope diuitē: & ex ignobili gl'iosum q̄si quādā pestē fuge. Iterum hie. ad Paulinū phīm in ep'la, q̄ incipit. Bonꝰ hō de bono

Hieron.

thesauro cordis: dicit sic. Epi & phīri habeāt ad ex̄plū ap'los, & aplicos viros q̄q̄ honorē possidētes hīc nitāť & meritū. hec hie.

Quartadecia species latronum.

¶ Quartodecio fures sūt & latrōes gñal'r cēs. q̄ retinēt alienū q̄ volūtatē dñi sui. Et nota, q̄ tales p̄tinue morant̄ i pctō mortali: imo semp augēt pctm̄. Et q̄riescūq̄ mēti occurrit alicui q̄ retineat alienū p̄ponit retinere & nō reddere: totiens de nouo peccat mortal'r, & penitere nō pōt nec absolui. vñ Aug. i ep'la ad macedoniū q̄ v̄ba hīnr. xiiij. q. vj. inq̄t. Si res aliena p̄p̄ quā petm̄ est reddi possit. & nō reddit̄ pnia nō agitur sed simulat̄. nō remittit petm̄ nisi restituat̄ ablatū. hec Aug. Iterū no. q̄ q̄uis hō alienū nō accipiat p furtū, vel fraudulētiā, vel vsurā sacrilegiū, rapinā et hmōi: sed p̄ eꝰ p̄sanguinei vel amici talia acceperūt. Et iō si ad eū puenit hīdit̄as tenet illā restituere inq̄z: ū sufficit hīdit̄as: qđ si nō facit fur est & latro. Pluribꝰ aūt alijs modis offendit hō cōtra istđ p̄ceptū, vt inq̄t auct̄or allegat⁹ i his v̄sibꝰ q̄ sequunť.

Versus notabiles.

¶ Si quis furatur raptor, vel participator.
Jussio consilium consensus palpo recursus.
Participans mutus non obstans non manifestans.
Reddere cuncta debet quin sint officiales.
Atq̄ non in causa primis p̄ parte tenetur.
Fortune lesor cupiens spoliare sodalem.
Ac fraudans ludum retinens inductor ad illum.
Hic dare perdenti censebitur si non egenti.
Justa etiam fraudans pedagia siue gabellas.

Lędens monetas: mensuras: fur malus extat.

¶ De octo precepto diuine legis.

Hoc ꝙ diuina lex ꝓhibuit ne fieret iniuria proximo, opere, vel facto. Cōsequēter iubet ne fiat iniuria ꝙbo mēdose: vel iniquo. ideo inqt. Non loquaris ꝓtra ꝓximū tuū falsum testimoniū. q̄ ꝙba scribuntur originaliter. Exo xx.c. idem hr̄ Deut. v. c. In quo quidē ꝓcepto ꝛm Tho. in. q̄. ij. q. cxij. ar. vj. ꝓhibent oia petā ꝛ oia nocumēta q̄ ꝓtra ꝓximū p locutionē inferunt: sicut sunt detractiones, mēdacia, furta, usurpatiōes ꝓtumelie blasphemie ꝛ hmōi. Et id circo falsum testimoniū ꝓhibet: qr ōtinet idē. s. Tho. directe iusticie ꝓtrariat. ¶ Ad maiorē aūt euidētiā huius ꝓcepti. Cōsiderādum est ꝛm Tho. in. iij. lib. Ethicorum gētiles c. cxlvij. q. hoc dat⁹ est loq̄le usus p cui⁹ officiū, ꝙitatē quā aliquis in mēte cōcipit alter manifestare possit vt sic hoies seipsos iuuātes in cognitiōe veritatis: sicut ꝛ alia rebus necessarijs vite cū sit hō atal naturaliter sociale. Et ideo q̄n hō falsum ōt vel simulate loq̄tur abutit officio lingue ꝛ semp peccat, qr facit iniuriā creditori. Dico qui tā subtile artificiū loq̄ndi hoc ꝓtulit. Formet ꝙ rō sic. Qui nō vtit re ad finē ad q̄ est facta abutit ea ꝛ p ꝓs peccat: sz ille p falsum ōt nō vtit ꝙbis ad finē ad q̄ sūt instituta ꝛ ordinata: qr vt ōt Aug. i. li. Enchyridiō. ꝙba sūt inuēta nō vt p ea hoies se fallāt: sz vt cogitationes sibi vicissim manifestēt. Mēdosus aūt nō vtit ꝙbis significatiuis ad iustū finē. q̄ abutit officio loq̄le nō vtēs illa ad finē ad q̄ ē ordinata. Et idcirco si diligēter discutere volueris. Inter oia artificia hūano vsui necessaria nullū ē mirabilior officio loquendi q̄ hō a cūctis secernit animalib⁹. Nā vt hō ꝙbe ac recte loquat req̄rūt sex instrumēta ex pte corpis: ꝛ sex alie potētie ex pte aiequa oia simul subito ab imperceptibilit opant. Ut em̄ Petr⁹ hyspan⁹ tradidit in logica sua: sex sūt naturalia instrumēta ad formādū vocē. s. labia, dētes, lingua, palatū, guttur: pulmo: sine q̄b⁹ hō discrete loq̄ nō pōt. Et iterū sex potētie ad recte loquendū necessarie. s. ymaginatio q̄ formatiua ꝙba. Intellectus q̄ ꝙba ordinat. Uolūtas q̄ mouet oia instrumēta ad loquēdā. Mēoria q̄ reminiscitur ea q̄ dicta sūt ꝛ ānectit dicēda. Req̄rit ēt visus vt q̄ loq̄t videat eū cū q̄ loquēdū est. Auditus quoq̄ necessarius vt possit q̄s tādere ad ꝓpositū. Et tādē ad oia ista necessaria vtio corpis ꝛ anime: qr locutio ꝙba ꝛ ꝓpria nō pōt fieri nisi a motore ymateriato. Iō angelus bonus vt malus i corpe assūpto nō pōt vere loq̄ nec ꝙba formare. Ut ōt. s. Tho. in j pte. q. li. ar. iij. q. Iz angeli loquāt in corpib⁹ assumptis: ti talis locutio nō ē ꝓpria: qr angeli nō sunt forme illoꝝ corpoꝝ. Iz est aliq̄d simile locutioni inquātum formāt sonos in aere similes vocib⁹ hūanis. Et sic ptz q̄ loquele usus nō solū ē res mirabilis sz est grāde ac subtile artificiū. Iō tā digno lingue officio vti ad fallaciā grauis culpa est. ¶ Hic itaq̄

Exodi. Deuter. S. Tho.

S. Tho. Quare hoc dat⁹ ē usus loquele.

Augusti.

Req̄rit. xij. vt hō recte loq̄tur petr⁹ hyspan⁹

Angel⁹ corpe assumpto non pōt loqui.

S. Tho. premissis, nota ſm Thomã in quarto opuſculo de decẽ ꝓcepto
q̃ nõ põt loq̃ ꝙ primũ ſuũ falſũ teſtimoniũ dupliciter. Aut in iudi
cio, aut extra iudiciũ. ſ. in cõi locutiõe. Quãtũ ad primũ ꝓõt q̃s
in iudicio teſtificari falſũ trib⁹ modis, ꝫz q tres ꝑſone ꝑhibẽt face
re ꝙ hoc ꝓceptũ. ſ. ꝑſona accuſãs: ꝑſõa: teſtificãs: ꝑſona iudicãs.
¶ Prio conſideraꝫ ꝑſona accuſãs primũ ſuũ falſo in iudicio: ꝫ ta-
lis exꝑſſe agit contra illũ ꝓceptũ ꝫ tenet de dãno, ꝫ ſi deficeret in
ꝓbatiõe dz ſuſtinere penã talionis: vt ptz. ſ. q. iũ. p totũ Dr̃ au
tẽ hic talio talionẽ maſculini gñis recõpenſatio eiuſdẽ rei. ſ. vindi
cta ſiſis vindicte, ſiſis delicti. Nã accuſator falſ⁹ talẽ dz recipe
penã q̃ intẽdebat inferre. Et tõ caue ne loq̃ris ꝙ primũ tuũ
falſũ teſtimoniũ Et Leuitici. xix. c. Nõ ſtabis ꝙ ſanguinẽ primi
tui ego dñs. Et iterꝫ ibidẽ. Nõ q̃ras vltionẽ nec memor eris in-
iurie ciuium tuorũ ¶ Sedo cõſideraꝫ ꝑſona teſtificãs falſum
de qua Salomon. Prouer. xix c. ait. falſus teſtis nõ erit impuni
tus, ꝫ qui loquit mẽdacia ꝓperibit. Dz aũt falſ⁹ teſtis puniri pe-
na mortis. vñ. Deute. x. c. dr̃: ſic Si ſteteris teſtis mẽdax contra
hominẽ accuſatus eũ ꝓuaricatiõis ſtabũt amboque ꝙ cã eſt añ
dñm in cõſpectum ſacerdotũ ꝫ iudiciũ qui fuerit in diebus illis.
Cũq diligẽtiſſime perſcrutantes inuenerint falſum teſtẽ dixiſſe
cõtra fratrem ſuum mẽdaciũ: reddes ei ſicut fratri ſuo facere co
gitauit: ꝫ auferes malum de medio ſui: vt audiẽtes ceteri timo-
rem habeant: ꝫ nequaquã talis audeat facere Nõ miſereberis
eius ſed aia ꝙ aia: oculũ ꝙ oculo dẽtẽ ꝙ dẽte: manũ pro manu: pe
dem pro pede exiges. Hec puer. xxv. c. Iaculũ ꝫ gladius ꝫ ſa-
gitta acuta: hõ qui loquit cõtra primũ ſuũ falſum teſtimoniũ.
Daniel. Et tiõ duo illi preſbyteri ſenes accuſantes ꝫ teſtificantes contra
Suſannam de adulterio: qr cõuicti ſunt a daniele falſum dixiſ
ſe teſtimonium lapidati ſunt a populo. Danielis. xiij. c. Tertio
cõſideraꝫ perſona iudicis q̃ falſam profert ſniã de quo. dr Leui
ti. xix. ca. Non facies quod iniquũ eſt nec iniuſte iudicabis. Nõ
Leuit. conſideres perſonam pauperis: nec honores vultum potẽtis.
Juſte iudica populo tuo. Hec ibi. Licet eñ potentes ꝫ diuites
ratione ſui ſtatus ſint ꝓ alijs minor⁹ honor: ãdi in reb⁹ cõi-
bus: non tñ in his per que iuſtitia ledereꝫ Nã teſte hic. Juſti-
Piero: cia nõ nouit patrẽ, nõ nouit fratrẽ, ritatẽ nouit ꝑſonã ñ accepit
deum ſolum imitat. ¶ Quãtũ ad ſcõm põt hõ peccare diuerſi-
mode in cõi locutione contra hoc preceptum. Nã ſunt q̃tuor
bona que nititur homo mẽdax ꝫ iniquus auferre a primo ſuo.
Robert. ſ. veritas, honor, fama, ꝫ amicitia: ſcõm dñm Robertum hol-
Holcot. coth. ſuper lib. Sapien. ũ. c. lectione xxvũ ¶ Primũ bonũ ve-
ritas contra quam iniquus procedit per cõtentionẽ: Eſt autem
Quid eſt contentio quedam inordinata contrarietas in verbis ꝑ quã
cõtentio. homo intendit oſtendere proximum ſuum dicere falſum. Et
deſcribitur ſic. ¶ Contentio eſt impugnatio veritatis ex

cõfidẽtia clamoris. ¶ Scdz bonũ est honor ꝑtr quẽ ꝓcedit inq⁹ falſ⁹hõ ꝗtuor modis. ſ. ꝑ ꝙuiciũ, ꝑ ꝙtumeliã, ꝑ improperiũ, ꝑ derisionẽ. Prio falſ⁹ hõ ꝓcedit ꝫ honorẽ ꝑtr primi ſui ꝑ ꝙuiciũ. Eſt aũt ꝙuiciũ ꝟbꝫ quõ libet hoiez de honeſtare ſiue exꝑmak cõuicium culpe vel pene. Sed contumelia nũcꝫ eſt niſi qñ hõ iniurioſe dehoneſtatur ꝟbo exꝑimẽte culpã vñ ſi dicã te ſcabioſũ vel cecum. cõuiciũ eſt. Sed ſi dicã q⁹ fur es ꝫ latro, eſt ꝙtumelia. Oles autẽ cõtumelia eſt cõuiciũ: ſed nõ ecõuerſo. Improperiũ aũt eſt iniurioſe recitare hois indulgentiã ꝓcedẽtẽ: ſicut qñ aliqs iniurioſe ꝫ cõtra charitatem reducit alicui ad mẽoriã auxiliũ ſibi factũ tpe ſue indigẽtie. Et hoc coꝛã multis. ꝫ cedit in diminutionẽ ſui honoris. Derſio autẽ eſt vitiũ laudãdi ꝫ intẽdit erubeſcẽtiam ꝑ fine Uñ deriſor ſub hac ſpecie ludit ꝓponit id ꝑ qđ facit hominẽ timere dehoneſtationẽ: ꝫ põr eẽ in caſu ꝑcñ mortale. Et tanto eſt grauius quãto maior reuerẽtia debeꝫ ꝑſone q̃ il luditur. Uñ ꝟuſſimũ eſt irridere dẽũ: ꝫ ea q̃ dei ſũt. ¶ Tertiũ bonum ꝑrimi eſt fama ꝫ cꝫ ꝓcedit iniq⁹ ꝫ falſ⁹hõ ꝑ detractiõez. Detractio aũt nil aliud eſt niſi dicere ꝟba iniurioſa: ꝫ latenter de aliquo cũ intentiõe diminuẽdi famam ſuã. Uñ cõtumelioſ⁹ ſe hꝫ ad famam, ꝫ honorẽ: ſicut raptor ad bona exteriora. Sed detractor eſt fur fame: qꝛ de rõne detractiõis eſt q⁹ occulte dicaꝫ. Contra detractores hie. ad ruſticũ monachum ita inqꝛ. Si vis me corrigi delinquente aperte increpa tñ ne occulte mordeas. Quid enim michi prodeſt ſi alĩs mala mea referas. Si me neſciẽte ꝑtis meis immo detractionibus tuis aliũ vulneres, ꝫ certatim omnibus narres. Si ſingulis loq̃ris q nulli alteri. Hoc enim nõ eſt emendare me ſꝫ vitio tuo ſatiſfacere. hec Hie. Ꝟõ apl's ad. Roma. j. c. ait Detractores ſunt deo odibiles. Nota cum ðt deo odibiles: qꝛ nil eſt ita carum homini ſicut fama. Unde. Eccleſia. viij. c ðt Melius eſt nomẽ bonum cꝫ vnguenta preciosa. ꝫ. Prouerb xxij c. Melius eſt nomẽ bonum cꝫ diuitie multe. Detractores aũt ſunt q̃ auferũt ꝓximo tã grãde bonũ. Ideo Eccl'. x. Si mordeat ſerpens in ſilentio nihil eo minus hꝫ qui occulte detrahit.. Qua ꝓpt̃ ſi detractores famam nõ reſtituãt ſaluari non poſſunt. vt dicit ſanctus Thomas ſup hoc ꝑcepto in quarto opuſculo. Etiã nõ minus offendunt illi qui detractores libenter audiunt. Uñ Bernardus in fine ij. li. de ꝙſideratiõe ad. Eugenium papam ðt ſic. Dorso detrahere an detrahentẽ audire quid hoꝛ dãnabili⁹ ſi nõ facile dixerim. Ꝟõ. Eccl'. xxviij. Cepi aures tuas ſpinis ꝫ linguã necꝫ noli audire: ꝫ ori tuo facito hoſtiam: ꝫ ſeras auribus tuis. Et ſicut ðt ſanctus Tho. ſu ꝑ hoc ꝑcepto. Non debet homo detractores libenter audire: qñ immo debet detrahenti oſtendere vultum triſtem ꝫ torũ. Uñ Prouerbiorum. xxv. capi. Uentus aquilo diſſipat pluuias, et facies triſtis linguam detrahentem. Super quo verbo. Hiero.

Quid ẽ ꝙuiciũ.
Quid ẽ ꝙtumelia.
Quid ẽ improperiũ
Quid ẽ derisio.
Quid eſt detractio.
Hieron.
Paulus.
Eccl'iaſt.
Reſtitutio fame ẽ de neceſſitate ſalutis.
Bernar.

Hieron'. ronymus.in.iij.li.sup parabolas Salomonis dicit sic. Si hylari vultu audieris detrahentē tu illi das fomitē detrahēdi,si vo tristi vultu hec audias:vt dicit ꝗdā vir dei. Discit nō libēter dicere:qō didicerit nō libēter audiri. Hec Hie. Uere grauis culpa est detractio. Propterea deteriores sunt ꝙ vitā moresq; bonorū corrūpūt ijs ꝙ substātias alioꝝ ꝓdiaq; diripiūt. ¶ Quartū bonū ꝓzimi est amicitia ꝓtra quā ꝓcedit iniquus,hō per sussurratiōnē. Cuius finis est separare amicitiā occulte ꝛ seminare discordiā. Et talis est pessima locutio,deo exosa ac saluti nr̄e cōtraria. Cuius rō ē.qz amicitia ē de bonis exterioribus ꝗd optimū. Est enī melior q; fama,vel honor , vel scia. Unde Marcus Tullius in li.de amicitia,ita inqt. Ego vos hortari tm̄ possū vt amicitiā oib⁹ rebus humanis añ ponatis. Et iterum in eodē ait. Amicitia nihil aliud ē nisi diuinarū hūarūq; rez cū benuolētia ꝛ charitate sūma ꝓsensio. Et itez. Quid dulcius quā habere cū ꝗ oia audeas loqui vt tecū. Ista ergo morbida sussurratio q̄ separat amicitiā est peior detractione , ꝛ contumelia . Hinc. Prouerb.vj.ca. Sex sunt q̄ odit dns,ꝛ septimū detestat ala ei⁹ .s.eū ꝗ seminat inf̄fres discordias.ꝛ Eccl'i.xxviij.cō sic sursurro ꝛ bilinguis maledict⁹ mlt̄os em̄ turbauit pacē hñtes,lingua tertia mlt̄os ꝓmouit ꝛ dispdidit illos de gēte in gētē. Ciuitates muratas diuitū destruxit:ꝛ domos magnatoꝝ effodit, Uirtutes populorū ꝓcidit, ꝛ gentes fortes dissoluit,lingua tertia mulieres viratas eiecit ꝛ ꝓnauit illas laboribus suis Qui respicit illam nō habebit requiē nec habebit amicum in quo requiescat. Hec ibi. Et sic ptz qualiter hō mendax nititur auferre a fratre suo quatuor bona, veritatē, honorem,famam,ꝛ amicitiā. ¶ Ampli⁹ ꝫ hoc preceptum offēdit hō p mēdacē locutionē. Iō fugiendū est oē mendaciū quadruplici rōne. ¶ Primo,ꝓpter ale pditionē. Unde Sapien.j.c. Os qō mentit occidit aiaz. Profecto valde mōstruosum ꝛ innaturale est ꝙ os sit cā instrumentalis vl occasio occisionis ale:qz os est istrumentū ꝓcise ordinatū a natura ad ꝓseruādū vitā ale. Nā p,os respiram⁹:ꝛ inspiramus,sine q̄ opatiōe vita ale in corpe nō seruat. Per os alimēta recipim⁹,masticam⁹,ꝛ deglutimus. Per os affectiōes ale exprimimus. Per os pacem ale,amicitiā,ꝛ beniuolentiā ostendimus. Est ꝫ ꝓtra oēm naturā ꝙ os nr̄m alam nostrā occidat. Iō signāter dicitur Prouerb.xxj.cap. Qui custodit os suum ꝛ linguam suam,custodit angustijs alam suam. Caue ergo ꝛ fuge omne mendacium. Secundo fugiendū est omne mendaciū propter diaboli assimilationem. Nam homo mēdax est similis diabolo p filiationem. Ideo assimilatur ei qui vt dicitur Joannis octauo capitulo. Mendax est ꝛ pater eius. Diabolus enim inuenit primum mendacium quando dixit primis parentibus Geneſis tertio capitulo. Nequaquam moriemini. Hinc Ambrosius in sermone habito in dominica de Abra-

Quid est sussurratio.

Marcus Tullius.

Idem.

Eccleſia.

Mendaciū fugiēdū ē qua druplici ratione.

Ambro.

ham ⁊ habetur .xxij. q. v. Cauete fratres mẽdacium: qz oẽs qui amant mendacium, filij sunt diaboli nõ solum in falsis verbis, sed etiam in simulatis operibus mendacium est. Mendacium nanq; est se xpianum dicere, ⁊ opera xpi non facere. Mendaciũ est enim, sacerdotem, vel clericum se profiteri ⁊ cõtraria huic operi operari. Hec Ambro. Tertio fugiendum est mendacium propter societatis dissolutionem: homo enim est animal sociale per naturam. ⁊ qui solitarius viuit aut deus est aut bestia: vt ỏt phs in .j. lib. Polyticoꝝ. Sed homines male possent inuicẽ cõuenire si simul verum non dicerẽt ⁊ qz semper haberent de verbis aliorũ dubitare. Ideo apls ad Ephe. iiij. c. Deponẽtes mendaciũ loquimini vnusquisq; veritatem cum proximo suo qm̃ sumus inuicẽ mẽbra. Super isto textu Pauli, talis mouetur dubitatio. Nam posset aliquis dicere Si apls tãtum modo cũ primis precepit veritatẽ dicendã: ergo cũ ceteris possumus loqui mendaciũ. Et pariter cum in diuina lege ỏt. Non adulterabis vxorẽ proximi tui. Si primus solum mõ propinquus, vel xpianus, vel amicus accipitur: videtur ex hoc q; adulteria in alieno iure permittit. Huic obiectioni rñdet diuꝰ Hieron. in. iij. li. super epla Pauli ad Ephe. iiij. c. vbi explanat hanc apli sniam sic dicẽs. Proximũ vocat eẽm hominẽ qui ex eodẽ nobiscum parẽte generatus est. Quod quidem ex parabola significat de Hierusalem in Hiericho hois descẽdentis qui incidit in latrones: Et sacerdote ⁊ leuita pretereuntibus a samaritano curatus est ⁊ ad stabulariũ reuectus. Affirmat aũt post hec dñs eũ primũ q; illi misericordiã fecerit: volẽs ostẽdere oẽs homines ei⁹ esse primos. Et hoc qdẽ intellectũ edificat audiẽtis. Hec Hieron. ¶ Quarto fugiẽ dũ est mendaciũ ꝓpter fame amissionẽ: homo enim q; assuescit mẽdacijs nõ creditur sibi etiã si verũ dicat, Unde Eccli. xxiij. c. Ab immũdo quid mũdabit̃. ⁊ a mẽdace quid verũ dicet̃. Maxime autẽ mẽdacium reddit infames reges, principes, dños. plas tos, religiosos, ⁊ viros spũales ¶ Sed q̃ritur vtrũ omne mẽdacium sit petm̃ mortale, Et videt̃ q; sic. Quia ỏt in Psalm̃. per os Dauid. Perdes oẽs qui loquũt mendaciũ. Et iterũ Sapiẽtie. j. cap̃. Os qd̃ mẽtitur occidit animã. Sed perditio ⁊ mors anime non est nisi per petm̃ mortale: ergo omne mendacium est petm̃ mortale. Prorñsione huius questionis. Nota sm Tho. in. iij. iij. questio. ix. ar. iij. q; omne mendaciũ est peccatum. Sicut etiam dicit Augustinus in libro contra mendacium. Ratio huius est. quia illud quod est secundum se malum ex genere nullo modo potest esse bonum ⁊ licitum. Mendacium autem est malum ex genere. Est enim actus cadens super indebitam materiã. Cum enim voces sint signa naturaliter intellectorum: naturale est ⁊ indebitum q; aliquis voce significet id quod non habet in mente. Uñ phs ỏt in iiij. lib. Ethico. q; mendaciũ est per se prauũ ⁊ fu-

Mẽdaciũ soluit societatẽ.

phs.

Hic omittimus. rñdet qõni.

Nota ꝓximi intelligit oẽs homines.

Utrum oẽ mẽdaciũ sit peccatum. S. Tho. Augu.

gīēdū: vex aūt est bonū ⁊ laudabile. Jō oē mēdacium est pctm̄. Nā mēdacium notiaf ex eo q̄ ꝯ mētē dicit. Uñ mētiri est ꝯ mētē ire. Mens aūt siue intellect⁹ est iocale nobilissimū ac dignissimū qđ possit in hoie repiriri. Et iō hō ꝙ cōtra mētē loq̄tur facit cōtra deū ⁊ seip̄m. Jformeť ergo sic ratio. Qui volūtarie recedit ab eo cui est adherendū peccat sicut qui a regula, vel a via recta recedit deuiat: sz sic facit mēdosus: ḡ mendosus semper peccat mētiēdo. q̄ aūt mendosus a via recta recedit patet: qr sicut falsum est, malus intellect⁹ cui mēdosus innitiť. ita verū est bonū intellectus a quo mendosus recedit, Et sic omne mēdacium est pctm̄. ¶ Sed vt discurrere valeas q̄ mendacia sint mortalia ⁊ q̄ venalia. Scire debes q̄ multe diuisiones siue distinctiones de mendacio dātur a sanctis doctoribus: sed omnibus postpositis dic q̄ tria sunt genera mēdaciorū: vt dicit glo. sup illud Dauid. Perdes omnes q̄ loquunť mēdaciū Et pariter. S. Tho. in ij. ij. q. cx. ar. ij. Primū mendaciū dr officiosuz qđ fit pro salute ⁊ commodo alterius. Scōm est iocosum qđ fit ato delectandi. Tertiū est pernicioſum quod fit ex malignitate ex qua intenditur alterius nocumentū. Si ergo loquamur de mēdacio officioso qđ fit ad aliquam vilitatem consequēdam, vel spiritualem, vel temporalem sine nocumento alterius talia vt plurimū sunt venalia: sic etiā iocosa q̄ fiūt aut dicunť causa solatij. hinc Jsido. in ij. lib. de summo bono. ca. xxx. ita inquit. Summopere cauendum est omne mendācium ꝯuis nōnūꝯ sit aliquod mēdacij genus culpe leuioris si quisꝯ pro salute hominū mētiatur. hec ille. Nota hic q̄ mēdacia officiosa ⁊ iocosa possunt esse cōtraria charitati, vel racione scādali, vť cuiuscunq̄ dāni ꝓximis: ⁊ sic poterunt esse mortalia dum. s. aliquis non veretur propter scādalum publice mentiri. Sunt igitur mendacia etiam leuia cauēda. vt dr. S. Tho, in opusculo de x. p̄ceptis: ne propter consuetudinē ducāt ad mortale. Sed mendacium pniciosum dr illud qđ fit contra honorē dei ⁊ charitatē primi. Qđ quidē tanto piculos⁹ est ꝯto magis charitati cōtrariaf. Nō si mentiaf q̄s circa res diuinas nō solū tale mendaciū opponiť vtuti charitatis: sz etiam virtuti fidei ⁊ religiōis. Jdeo tale mēdaciū mortale est ⁊ grauius oīb⁹ alīs speciebus mendacij. Ut si q̄s dicat simplicem fornicationē vel vsurā nō esse pctm̄ mortale: imo talia affirmare est hereticū. Si autē mēdacium sit cōtra charitatē primi, tanto est grauius ꝯto maius nocumentū intēditur. Et similia mēdacia merito dicuntur pniciosa ⁊ mortifera a perneco pernecas: id est perfecte occidere: qr occidunt animam. Nota ergo fm Robertum holcoth. super librū sapiētie lectione. xj. q̄ moraliter loquendo sunt duo regna ad inuicem in hac vita commixta. videlicet regnum dei ⁊ regnum mundi. Regnum Christi ⁊ regnum diaboli. Regnū celeste ⁊ regnum terrestre. Et sicut ista distant in rebus ⁊ le-

Tria sūt gña mēdacioꝝ. S. Tho.

De mendacio officioso vť iocoso. Jsidor⁹. S. Thom.

De mendacio pniciosō.

Robert⁹ holcoth.

gibus:ita in idiomate. Nã idioma regni celestis est ꝟitas. vnde Dauid in Psal. ait: Dñe in celo mia tua, ꝛ ꝟitas tua vsq; ad nubes. Et iterũ vniuerse vie dñi mia, ꝛ ꝟitas requirentiꝫ testimonia eiꝰ. Sed idioma regni terrestris, siue mũdi est falsitas. vñ Osee. iiij. c. dr sic. Nõ est ꝟitas ꝛ nõ est mia, ꝛ nõ est scia dei in terra. Maledictũ ꝛ mẽdaciũ, ꝛ homicidiũ, ꝛ furtũ, ꝛ adulterium inundauerunt, ꝛ sanguis sanguinẽ tetigit. ꝓpter hoc lugebit terra, ꝛ infirmabit oĩs q̃ habitat in ea. Hec ibi. Si ergo scire optas sub quo rege militas, vel ad qꝰ regnũ ptineas: ꝑsidera in quo idiomate cõcordas. Quia loq̃la tua manifestũ te facit. Caue ergo ꝛ fuge mendaciũ. Et sic ptz ex dictis resolutio q̃stionis: ꝛ silr rñsio ad argumentũ. Quoniã ille auctoritates intelligunt de mendacio pernicioso: vt exponit glossa sup illud psal. perdes oẽs qui loquuntur mendaciũ. Sed quia hõ cõtra istud ꝓceptũ diuersimode peccat: ideo metra auctoris predicti legantur sic.

¶ Qui mendax fuerit in damnum proximitans. Metra notãda.
Vel mala qui dixit bona narrans, vel bona praua.
Accusans falso, iurans est testis iniquus.
Detractor odio, mendax, relator occulti.
Ue: diffamator, diuulgans, ꝛ manifestans.
Cedula si fiat detractrix, cautio ledens.
Secretum rarumq; sigillo littera clausa
Proditor ꝛ laudans, inducens ad mala supra.
Illa reportari gaudens est testis iniquus.

¶ De nono precepto diuine legis.

Quia per tres gradus ad summũ culmẽ iustitie pceditur. s. factis, dictis, cogitationibꝰ: vt ait Lactantiꝰ in. vj. li diuinarꝝ institutionũ. c. xiij. Ideo lex diuina post precepta q̃ pertinẽt ad dicta, ꝛ facta subiungit precepta q̃ ordinãt hoĩem ad cogitata. Nam distant valde leges humane a diuinis: qr lex humana cũ sit ab hoĩe intuetur solũmodo ea q̃ apparẽt exterius. Ideo iudicat tm̃ facta et dicta. Sed diuina lex q̃ est a deo: nõ solũ exteriora facta vel dicta: sed etiã oĩa interiora cordis radicitus intuet. Propterea dixit dñs ad Samuelẽ: vt ptz. j. Reg. xvj. c. nec iuxta intuitũ hoĩs ego iudico: hõ eñ videt ea q̃ patent: deus aũt intuet cor. hec ibi. Et idcirco Aug. dicit, ꝙ deꝰ totus oculus est: qr oĩa videt totus manus est: qr oĩa operat totus pes est: qr vbiq; est. Et Paulus ad Hebr. iiij. c. inquit. Oĩa nuda ꝛ aperta sunt oculis eius. Signãter dicit nuda ꝛ apta: qr nihil est ita occultũ in re q̃ dei cognitionem effugiat. Hinc Lactãtius in. vj. lib. diuinarũ institutionum. c. xxiiij. dicit sic. Nihil ꝓdest inclusam habere cõscientiã si patemus deo. Nullus ergo mẽdacio nullus dissimulationi locus est: qr parietibus oculi hoĩm submouẽtur: dei aũt diuinitas nec visceribus submoueri põt, quo minus totũ hoĩem ꝑspiciat

Lactan.

Leges humane distant a diuinis.

August.

Paulus.

Lactan.

& nouit. hec Lactan. Quia igit lex diuina ola pcā tam exteriora q̄ interiora discernit ac iudicat. Jō in duob⁹ p̄ceptis vltimis phibet pcā cordis. s. ꝓcupiscētiā carnis in vxore ꝓximi: & ꝓcupiscentiā oculoꝝ in re aliena. Quapropter nonū p̄ceptū dicit sic. Nō desiderabis vxorē ꝓximi tui, q̄ ꝥba scribuntur originaliter in lib. Exo. xx. c. Sub quo quidē precepto cōprehenduntur ola desideria carnalia illicita, sicut supra in sexto p̄cepto cū dicitur: nō mechaberis, sub noie mechie includuntur oia opera carnalia. Sed qz talia desideria carnis multo magis videtur de se iniusta & illicita de vxore ꝓximi. Jdeo expresse hoc phibet in isto p̄cepto cū dicitur. Nō desiderabis vxorē ꝓximi tui. Super quo p̄cepto mouētur aliqua dubia. Et primo Cū in hoc sit duplex cōcupiscētia: vna q̄dē q̄ est actus volūtatis: de qua ꝺ: Sap̄. vj. c. Cōcupiscentie sapiētia perducit ad regnū perpetuū. Alia ꝺo est cōcupiscentia q̄ est actus sensualitatis: de qua ꝺ Jacob. iiij. Uñ bella & lites in vobis nōne ex cōcupiscentijs q̄ militant in membris vr̄is. Jdeo q̄ritur q̄ concupiscētia istarū duaꝝ phibetur in hoc precepto cū ꝺ: non desiderabis vxorē ꝓximi tui. Et sic̄r pōt dubitari de cōcupiscentia decimi p̄cepti. qñ dicitur nō concupisces rem ꝓximi tui. Huic q̄stioni rñdet sc̄us Thomas in ij. q. cxxij. art. vj. in rñsione ad. iij. art. vbi dicit, q̄ per ista duo p̄cepta phibitiua cōcupiscentie nō intelligitur phiberi cōcupiscentia sensualitatis: qz sm hoc primi motus essent pcā mortalia: vtpote cōtra p̄cepta decalogi existētes: qd̄ est falsum. Sed phibetur directe cōcupiscētia voluntatis. i. cōsensus voluntatis, qui est in opus vel in delectationē. hec Thomas. Ex quo ptz rñsio ad q̄stionem. Scdo cōtingit dubitare. Cur in oibus alijs p̄ceptis diuine legis sub p: tō operis intelliguntur phiberi pcā simul, et desideria ipsoꝝ operū. De his vero duobus p̄ceptis. scz nō mechaberis, & nō furtū facies: non ita fit: sed dantur distincta precepta tm̄ operis q̄ cogitationis. Pro rñsione huius dubij notanda est aurea sentētia sancti Thome, qui in opusculo de decē preceptis dicit, q̄ post pcm̄ primoꝝ parentū ꝓpter corruptionem humane nature nullus enadit cōcupiscentiā carnis preter xp̄m, & purissimā virginē. Et quādocunq̄ cōcupiscentia adest, etiā adest culpa venialis vel mortalis. s. qñ dñatur. ideo Paulus ad Roma. vj. c. ait Non ergo regnet pcm̄ in vestro mortali corpore: vt obediatis cōcupiscentijs eius. Et nota q̄ hic non dicit apl's: non sit pcm̄ in vestro mortali corpore: sed signāter ait. Non regnet, id est, non dominetur: quia sicut Paulus de seipso dicit ad Roma. vij. c. Scio enim quia non habitat in me hoc est in carne mea bonum. Hoc dicit Paulus propter rebellionē carnis ad spiritū, que prouenit ex peccato primi parentis, que pertinet ad fomitem. Quia q̄diu corpus nostrum est mortale non potest esse quin in corpore nostro sit peccatū, id est, fomes pecca-

Duplex est concupiscētia. Quesito.

S. Tho.

Nota totum. Paulus.

Paulus.

tñ. Dicitur aũt fomes a foueo foues: inde dr̃ fomẽtũ id est nutri mẽtũ. Vel dr̃ fomes radix. Et sic fomes fz Tho. in iij. parte. q. xxij. ar. iij. Nihil aliud est quã inordinata ꝯcupiscẽtia sensibilꝫ appetitus habitualis tñ: qr actualis ꝯcupiscẽtia est motꝰ pcti. Dicit aũt cõcupiscentia sensualitatis esse inordinata inquãtũ repugnat rẽi: qđ quidẽ fit inquantũ inclinat ad malũ vl difficultatẽ facit in bono. Et talis fomes inquãtũ respicit naturã est equaliter in oibus: sed rõne persone est intentior in vno quã in alio. Ex quo ptz quare dr̃ Paulus. Nõ habitat in carne mea bonũ. Sz ad propositum redeundo: qñ in auctoritate prealligata dicitur non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore: intelligeq; pcm̃ dicitur regnare in corpore quãdo primo in corde regnat ꝯcupiscentia ꝑsentiendo in opus pcti. Ideo Matth. v. c. dicitur. Qui viderit mulierẽ ad ꝯcupiscẽdum eam iam mechatus est eam in corde. Voluntas eñ apud deum pro facto reputatur: vt dicit Tho. Ex dictis patet quanta sit miseria humane fragilitatis que ex peccato ade remansit prona ad malũ ꝛ difficilis ad bonum. His dictis respondeo ad questionẽ, ꝛ dico q̃uis humanum genus post lapsum primi parẽtis incurrerit multas calamitates ꝛ angustias. Signanter tamen in duplicẽ cecidit miseriam mortis ꝛ in miseriam vite. Et idcirco natura humana post pcm̃ ade ad istas duas ꝯcupiscẽtias est mirabiliter prona. Primo enim post peccatũ cecidit in miseriã mortis vel corruptionis. Iõ valde appetit viuere vel saluari in alio ꝙ generationem: ppter quod valde in cõcupiscẽtiã luxurie, fornicationis, vel adulterij, ꝛ aliorum pctõꝝ carnaliũ inclinatur natura corrupta. Secundo: qr post peccatũ cecidit in miseriã vite languoris, infirmitatis, necessitatis, ꝛ famis. Unde necesse fuit vt operaretur terram, ꝛ haberet domum, ꝛ alia bona tẽporalia pro substentatione vite sue. Quapropt ex tali miseria valde inclinatur homo in ꝯcupiscẽtiã auaritie, furti, rapine, vsure ꝛ huiusmodi. Quia ergo maxime inclinãtur hoies ad cõcupiscendum venerea ꝛ temporalia. Iõ cõuenienter geminatur mãdatum vis generatiue, ꝛ vis nutritiue. Et sic patet responsio ad questionem. Sed qr in nono et decimo precepto ꝓhibetur cõcupiscentia carnis in vxore proximi. Et concupiscentia oculorum in re aliena: tamen intelligenda est ibi vniuersaliter prohibita omnis concupiscentia male voluntatis. Ad maiorem autẽ intelligentiam istius generalis concupiscentie, qua multipliciter agitatur cor humanum. Scire debes secundum doctorem Gregoriũ in iij. li. moraliũ. c. xxvij. ꝙ ꝗtuor mõis pcm̃ ꝑpetrat ꝛ corde ꝯcupiscẽdo Et lz intelligat hoc de oi pctõ: tñ magꝫ discernit ī ꝯcupiscẽtia luxurie. Prio ꝙ ꝑpetrat subgestiõe ꝙ aduersariũ. Secõ delectatiõe ꝙ carnẽ. Tertio ꝑsensu ꝙ spũm vel ꝙ ratic̃nem. Quarto audacia defensionis per elationem ꝛ superbiam,

S. Tho. Nota de habituali ꝯcupiscentia ꝛ actuali.

Rñsio q̃stionis.

Nota q̃re hõ inclinat ad vitia carnalia.

Quare hõ inclinat ad vitia ꝯporalia:

Gregoriꝰ. modis pcm̃ ꝙ perrat in corde.

Et ponit ibidē Gregorius exēplum de lapsu primoꝝ parentum dicēs. Illam primā hois rectitudinē antiquus hostis his quatuor ictibus fregit. Nā primo serpēs fuasit, quia occultꝰ hostis mala cordibus hoim latenter suggerit. Secūdo eua quasi caro delectatur: quia carnalis sensus ad verba serpētis moꝝ se delectationi substernit. Tertio Adam consentit vt ratio. Nam assensum ipse Adam mulieri pbiuit: qꝛ dū caro in delectatione reperit: etiā a sua rectitudine spūs infirmatus inclinat. Quarto audacia defensionis sequitur. Uñ rogsitus Adā per audaciam cōfiteri culpā noluit: quia spūs quo peccando a veritate disiungit eo in ruine sue audacia nequius obdurat. Propterea Adam p audaciam culpā suā voluit defendere dicēs. Mulier quā dedisti mihi sociam: dedit mihi de ligno & comedi. Et sic patet quot hoc in hūano gñe q̄die agitur: qꝺ actū in pino parēte nr̄i gñis nō ignoratur. Si aūt scire velis quot modis hō ad carnalia desideria labatur: lege carmina auctoris incogniti q̄ ita sequūtur.

Carmia mēte retinenda.

¶ Qui cupit alterius sponsam noscatur adulter,
Affines etiam desiderat: & moniales
Incestum scelus simul: & cum virgine stuprum.
Et cupiens marem sodomita q̄ bestia bruta.
Et quoties cupit: aut etiam si sit philocaptus.
Qui delectatur cogitando lubrica: vel qui
Se somno polluit causans, vel postea gaudet.
Uxplaceat multis ornatur: sic glorietur.
Absq̄ viro proprio cui facit vt sic ametur.
Uel si ruinam perpendat: vel prouocando
Alterius sponsam cupiens: moritur lubricando.

¶ De decimo & vltimo precepto diuine legis.

Arguit.

Explicaut sub breuibꝰ iuxta hūilitatē mee tenuissimū sensū nouē p̄cepta diuie legis, more illiꝰ q̄ nō habēs spicas p̄pas colligit in agro alieno. Sic parit ex floꝛido prato sanctorum doctorū fragātes rosaꝝ manipulos collegi, prout nostra suffecit pauperrima stili virtus. Nunc superest: vt decimum preceptum breuiter perstringamus. Quod quidē describit in lib. Exo. xx. c. sic. Non concupisces rem proximi tui. Super quo precepto contingit dubitare. Cum enim homicidium sit grauius peccatū q̄ adulterium vel furtum: ideo queritur. Cur inter precepta legis non ponitur aliquod preceptum prohibituum concupiscētie homicidij, sicut ponuntur p̄cepta ꝓhibitiua ꝛcupiscentie furti, adulterij. Non enī habetur in decalogo. Nō cōcupisces mortē ꝓximi tui: sicut habetur nō ꝛcupisces rē proximi tui. Et iterum Nū desiderabis vxorem proximi tui. Et ideo si non ponitur preceptum prohibitiuum ꝛcupiscentie homicidij q̄ est ḡuiꝰ petñt videt incōuenient ponant precepta prohibitiua concupiscentiarum adulterij & furti. Pro responsione huius q̄onis nota

aurea verba scti Thome. in ij. ij. q. clxxij. ar. vj. in resp̃one ad. iiij. argumen. vbi ita inqt: homicidiũ sm se nõ est ꝑcupiscibile: qz nõ hz de se rõnẽ alicui⁹ bõi. Sed adulteriũ hz rõnẽ boni. s. delectabilis. Furtũ etiã hz rõnẽ alicui⁹ bõi. s. vtilis. Bonũ aũt de se hz rõnẽ ꝑcupiscibilis. Et iõ fuit specialib⁹ p̃ceptis phibẽda cõcupiscẽtia adulterij, et furti: nõ aut ꝑcupiscẽtia homicidij. Tho. Ex qb⁹ ꝓbz ptz resp̃sio questiõis. Sz ad plenioꝛẽ intelligẽtiã hui⁹ p̃cepti. Iterũ q̃ritur. Cur omnipotens deus in hoc precepto phibet concupiscentiã bonoꝝ primi. Pro responsione nota tres rationes quas habet sanctus Tho. in opusculo de decẽ p̃ceptis. Primo diuina lex cõueniẽter phibet cõcupiscẽtiã oim rerũ, p̃mi, propter ipsius cõcupiscẽtie infinitatem. Nã cupiditas est insatiabilis habens in se quãdam turpẽ infinitatem acquirẽdi: q̃ est omnino detestanda a sapientia q̃ debet intẽdere finem aliquẽ: immo nullus dz incedere ꝑ viam infinitã: quia esset tẽdere in impossibile: et ideo oẽs doctores catholici hanc cupiditatem insatiabilẽ detestãtur. Vñ Isidorus dicit cõcupiscẽtiam oim criminum esse matrẽ. Petrus autẽ rauẽnas scribit in quodã sermone. Concupiscentiã auꝛigã malitie: seditionis originẽ et foueã scãdaloꝝ. Aug. vero dicit q̃ concupiscentia est velut os inferni oia deuorans. Sunt alij qui dicunt concupiscentiã voraginem insatiabilẽ. Paulus etiã apostolus affirmat concupiscentiam fomentũ oim malorũ. Vñ. j. ad Timo. vj. ca. dicit sic. Radix enim oim malorũ est cupiditas, quam quidẽ appetentes errauerũt a fide. Sicut em̃ arbor a radice habet nutrimentũ: sic oia peccata a concupiscentia. Ideo Innocentius in libello de miseria cõditionis hũane ita inqt. „Radix oim malorũ est cupiditas. hec sacrilegia ꝑmittit et furta, et rapinas exercet, et predas et bella gerit et homicidia: symoniace vendit et emit: inique petit et recipit: iniuste negociatur et feneratur: instat dolis et inhęret fraudibus: dissoluit pactũ et violat iuramẽtũ: corrumpit testimoniũ, et peruertit iudicium. hec Innocẽtius. Etiam Isidorus. in. ij. li. de summo bono. c. xij ita inqt. Radix oim malorũ cupiditas est quã quidẽ appetentes errauerunt a fide. Si succinditur radix criminũ non pullulant cetere soboles peccatoꝝ. Multi causa cupiditatis ire rene etiã ipsam fidẽ abnegauerunt. Cupiditas em̃ ꝑ̃m vẽdidit. Nã et plerisq; tm̃ in rebus alienis est desiderium: vt etiam homicidiũ perpetrare non vereantur. sicut Achab. qui appetitu cupiditatis sue sanguinis expleuit infusionem. Sepe iniquit mala que cõcupiscunt assequũtur, quatenus de affectu mali desiderij fortius puniantur. Hec Isido. Augustin⁹ quoq; in li. de verbis dñi sic ait. Que est ista auiditas concupiscẽtie cũ et ipse belue habeant modum. Tũc em̃ rapiuntur quando esuriunt. parcunt vero prede, cum senserint satietatem. Insatiabilis est sola auaricia diuitũ. Semper rapit et nunquã satiat. Nec deum timet: nec hominem reueretur. Nec patri parcit: nec mas

Questio. Rñsio. Cupiditatis est insatiabilis.

Oẽs doctores catholici ꝑcupiscẽtiã detestantur.

Paulus

Innocẽ.

Isidoꝛ⁹.

Cupiditas ꝑ̃m vẽdidit.

Augusti.

trē cognoscit: nec patri obtēperat: nec amico fidē seruat. Uiduā oppримit, pupillū inuadit, liberos in seruitiū reuocat. Testimoniū falsū pfert. Res mortui occupāt. Quare ꝛ q̄ faciūt moriūt. Que est illa alia ꝛ insania amittere vitā, appetere mortē, acq̄rere aurū, ꝛ perdere celū. Hec Aug. Propterea Salomō ꝓsiderans appetitus hūani insatiabilē cupiditatē. in li. Ecclīastī. j. c. incipit. Hanc occupationē pessimā dedit deꝰ filiis hoīz: vt occuparēt in eis. Nota q̄ Salomō dicit ꝓcupiscētiā cē occupatiōez pessimā p accidēs: qz nisi refrenet imperiū rōis ē hoi mortifera. Dicamus ꝙ q̄ cupiditas humani cordis est velut ignis inextinguibilis siue profunditas immēsurabilis, vel abyssus abyssū inuocans: que nec scientia, nec gl'ia, nec honore, nec dñio, nec pecunia, nec diuitijs, nec voluptatibus, nec cunctis bonis fallacibus satiari pōt. Hinc Salomō. Eccīlia. v. c. Auarus nō impleditur pecunia, ꝛ q̄ amat diuitias fructū nō capiet ex eis. Hec ibi. Esaie. v. c. Ue q̄ cōiungis domū ad domū, ꝛ agrū agro copulatis vsq̄ ad terminum loci. Nunquid habitabitis vos soli in medio terre. Et Juuenalis in satyra. xiij. ait Interea pleno cū surgit sacculus ore. Crescat amor nummi quantum pecunia crescit. ¶ Si querat cur deus hāc insatiabilē cupiditatē deseruit in alia rōnali. dic q̄ cōueniēter factū est: vt hō cognosceret dignitatē suā. Est em̄ mens hūana tante sublimitatis ac capacitatis: vt possit recipere deū per gratiā in p̄senti, ꝛ in futuro p gloriā. Hic Aug. in j. li. ꝓfessionū ait. Tu dñe fecisti nos venire ad te: ꝛ inquietū est cor nr̄z donec requiescat in te. Item ꝛ Aug. ait. Fecit deus rationalē creaturam vt summū bonū intelligeret, intelligēdo amaret, amādo possideret, possidēdo frueret. Illō ergo quod est minus, deo hominē implere nō pōt Non concupiscas ergo rem primi tui: ꝛ sic pz p̄cepta rō. ¶ Scdo cōuenienter in precepto, phibētur cōcupiscentie rerū primi rōne inquietudinis. Nam talis cupiditas habendi minus implicat alam secularibus curis, ꝛ per ꝑ̄s a spiritualibus retrahit. Un̄ apls. ij. ad thimo. ij. c. ait. Nemo militans deo implicat se negotijs secularibus: vt ei placeat cui se probauit. Profecto ois hō naturaliter appetit q̄etē: qz est valde delectabilis ipsa quies. Cupiditas aūt rerū secularium cōtinue inquietat homines: quia semper cupidi solliciti sunt acquirere non habita ꝛ habita custodire. Un̄ Salomon. Ecclesiastī. v cap. ait. Saturitas diuitis non sinit dormire eum. Super quo textu Hieronymus in j. libro super Ecclesiastī. dicit sic. Diues vero distentus dapibus ꝛ cogitationibus in diuersa laceratur: dormire non valet redundante crapula ꝛ incocto cibo in stomacho angustijs estuante. hec Hieronymus. Propterea veritas ait. Mat. vj. ca. Ubi est enim thesaurus tuꝰ: ibi est cor tuū. Sup quo verbo diuꝰ Hieronymꝰ in j. libro in explanatione super Matth. dicit sic. hoc non solum de pecunia: sed ꝛ de cunctis passionibus sentiendum est. Sulo q̄

Salom. Cupiditas cōparatur igni. Salom. Esaias. Juuenalis. Augustī. Cupiditas implicat aīam secularibꝰ curis. Paulꝰ. Salomō Hieron.

deus venter est. Ibi ergo habitat cor vbi est thesaurus. Luxuriosi thesaurus epule sunt. Lascium ludicra. Amatoris libido. Huic seruit vnusquisq; quo vincit. Hec Hiero. patet ergo ex dictis ratio scđa. Tertio cõuenienter phibet a dño ꝯcupiscẽtia rerum secularium: qr talis cupiditas necat charitatẽ dei ꝛ ꝓximi. Nam ſm Aug. quãto magis hz quis de charitate tanto hz minus de cupiditate ꝛ e. cõuerso. Sicut ergo nemo potest duobus dñis seruire: ita nemo potest deo seruire ꝛ mammone: vt dicitur Mat. vj. c. Super quo textu Hiero. in explanatione sup matt. lib. j. dicit sic. Mãmona ſmone syriaco diuitie nuncupãtur. Nõ potestis deo seruire ꝛ mãmone: audiat hoc auarus: audiat qui censet vocabulo xpiano nõ posse se simul diuitijs ꝛ ꝯo seruire. Et ñ nõ dixit qui hz diuitias: sed qui seruit diuitijs. Qui eñ diuitiarum seruus est diuitias custodit vt seruus. Qui autẽ seruitutis excussit iugũ: distribuit eas vt dñs. Hec Hiero. Est etiã talis cupiditas cõtra charitatẽ ꝓximi: qr nõ permittit facere elemosynas pauperibus xpi, ꝛ per eã labitur hõ ad multa mala. Vñ Paulus. j. ad Thi. vj. c. ait. Qui volunt diuites fieri incidũt in tentationẽ, ꝛ in laqueum diaboli, ꝛ desideria multa inutilia, ꝛ nociua q̃ mergũt hoies in interitũ, ꝛ perditionẽ. Hec Paulus. Nota ſm Tho. in cõmẽto aureo sup hoc textu, q̃ perfectio hois cõsistit: vt cor eius ingrediat in vnũ: qr quanto aliquid est magis vnũ tanto est deo similis, qui est vere vnus. Sed cõtra hoc patitur ille, qui q̃rit diuitias: qr cor eius trahitur ad diuersa inutilia ꝛ nociua, que mergunt hoies in interitum pñtis vite: qr plerunq; sunt cause mortis corporalis. Et etiã mergunt hoies in perditionẽ eterne dãnationis. Vñ Sap. v. c. Quid nobis ꝓfuit superbia, aut quid diuitiarũ iactantia cõtulit nobis: transierunt oia illa tanq̃ vmbra, ꝛ tanq̃ nuntius precurrẽs, ꝛ tanq̃ nauis, que pertransit fluctuantem aquam: cuius cum preterierint non est vestigium inuenire: ergo noli concupiscere rem proximi tui. ¶ Nota q̃ talis cõcupiscentia rerum potest esse peccatũ mortale triplici modo. Primo q̃n cõcupiscitur res temporalis: vt habeatur quocunq; modo siue per furtum, siue per rapinam, vel per fraudem ꝛ huiusmodi. Hinc Iuuenalis in satyra. xiij. ait.

¶ Unde habeas querit nemo: sed oportet habere.
Hoc monstrant vetule pueris poscentibus assem.
Hoc discunt omnes ante alpha ꝛ beata duella.

¶ Scđo cupiditas dr̃ peñ mortale q̃n ad malũ finẽ ordinatur. Sicut cũ quis ꝯcupiscit tpalia: vt possit formicari: ludere, ꝛ ceteras leuitates exercere. ¶ Tertio dicitur ꝯcupiscẽtia mortalis q̃n ꝙs est paratus facere cõtra mãdata dei añq̃ bona tpalia amittat, vel q̃n recusat subuenire indigenti in extrema necessitate. Talis eñ vr̃ ponere vltimũ finẽ suũ in terrenis: qr tam inordinate ꝯcupiscit ac diligit tpalia. Et sic intelligit illud Mat. xix. c.

Cupiditas necat charitatem. Hieron.

Cupiditas agit multipl'r cõtra ꝓximum. Paulus.

S. Tho.

Auaritia trahit cor ad diuersa.

Cõcupiscẽtia potest eẽ peccatũ mortale triplicit'er. Iuuenalis.

Nota omnia.

vbi ait veritas. Amen dico vobis: qz diues difficile intrabit in regnū celoꝝ. Quod verbū intelligiť de eo qui ponit finē suū in diuicijs. Uel exponiť ſm Hiero. in explanatione ſup Mattheū lib. iij. ſic. Nā dixit Jeſus impoſſibile eſt diuites intrare i regnū celoꝝ: ſed difficile. Ubi difficile ponit nō impoſſibilitas p̄tendit: ſed raritas demōſtratur. Hec Hier. Et idcirco Eccli. x. dr. Auaro nihil eſt ſceleſtius, hoc dicit: qz diuitie p̄ſtant fomentū oībus vitijs. Etiā Marcus Tullius in j. lib. de officijs inquit. Nihil em̄ tam anguſti animi tanq̄ parui q̄ amare diuitias: nihil honeſtius magnificētiuſq̄ q̄ pecuniā cōtemnere. hec Tullius. Et ſic p̄z q̄ nō debes cōcupiſcere rē p̄rimi tui. Ut aūt plenior intelligentiā huius p̄cepti cōſequi valeas. Cōſidera verſus ſequētes.

¶ Qui cupit alterius rem in damnum proximitatis.
Si per vim rapiat, per occultum fur malus exiſtat.
Si per auaritiam cupiat dicetur auarus.
In rapiendo male, vel fallere quemq̄ paratus.
Hinc cupiens contra mandata, cetera fraugit.
Demum mendacium nec rem cupiens alienam.

¶ Hec igitur ſunt que occurrerunt pro aliquali explanatione decem p̄ceptorum diuine legis. Nunc vero trāſeamus ad tractandum ſub breuibus de ſeptem peccatis mortalibus.

¶ De ſeptem peccatis mortalibus. Et primo oſtenditur, q̄ peccata ſpūalia ſunt maioris culpe peccatis carnalibus.

Not. hec metra.

Iſidor⁹. Septem virtutes cōtrariātur ſeptē pctis.

Leo pa.

Septem vitia capitalia tam in ghe, q̄ in ſpecie ſunt pariter rememoranda ac diſcutiēda: qz cōtra ſingula vitia ſingule ꝑtutes opponunť: vt inq̄t Iſido. in ij. lib. de ſummo bono. c. xxx vij. Jō aduerſus imper⁹ vitioꝝ cōtrarijs ꝑtutibus pugnandū eſt. Principalium aūt ſepiē vitioꝝ regina, z mr̄ ſuperbia eſt, inquit Iſido. ibidem. Cui opponitur humilitas, auaritie largitas, luxurie corporis munditia, ire cunctie patiētia, inuidie charitas, gule, abſtinentia, accidie, vigilantia. Et qz teſte Leone papa vniuerſa vitia per cōtinentiā deſtruūtur. Jdeo quicq̄d auaritia iubet, quicquid ſuperbia ambit, quicq̄d luxuria cōcupiſcit huius ꝑtutis ſolicitate ſuperet. Eſt ergo conſiderandū ſm Tho. in ij ij. q. lxxiij. art. v. q̄ pctā ſpūalia ſunt maioris culpe, q̄ pctā carnalia. i. gula z luxuria. Quod nō eſt ſic intelligēdū quaſi quodlibet pctm̄ ſpūale ſit maioris culpe quolibet pctō carnali. Sed qz cōſiderata hac ſola differentia ſpūalitatis, z carnalitatis grauiora ſunt ceteris paribus triplici rōne. Primo ex parte ſubiecti: qz pctā ſpūalia, pertinēt ad ſpm̄ cuius eſt q̄uerti ad deū, z ab eo nō auerti. Pctā vo carnalia cōſummanť in delectatione carnalis appetitus, ad quem principaliť ptinet ad bonū corporale cōuerti. Et ideo pctm̄ carnale inq̄tū hmōi plus hz de cōuerſione. Propter qđ ēt eſt maioris adhęſionis. Sed pctm̄ ſpūale hz plus de auer-

S. Tho. Pctā ſpiritualia ſunt graniora corporalib⁹ Pctā carnalia ſūt maioris adhęſionis.

ssione, ex qua procedit rō culpe. Scōa rō sumitur ex parte eius in quē peccat. Nā petīm carnale in cētum hmōi est in corpus pprīū qō est minus diligendū fm ordinē charitatis cē deus t prim⁹, in quos peccat per petā spūalia. Tertia rō sumit er pte motiui: qr cēto est graui⁹ ipulsiuū ad peccādū tanto hō minus peccat. Peccata aūt carnalia habent vehemētius impulsiuū i. ipam cōcupiscētiā carnis nobis innatam. Zdeo petā spūalia in cētum hmōi sunt maioris culpe cē corpalia q̄ sunt gula t luxuria: q̄ ideo dicunt petā carnalia vel corpalia: qr magis cōsummātur in delectatiōe carnalis appetit⁹. Est quoq; aduertēdum fm Btm Tho. in. j. q. q̄. ar, vbi. s. in rñsione ad iij. ar. q. phs dicit turpiorē incōtinētē cūcupiscētie cē incōtinentē ire: qr min⁹ participat de rōne. Et fm hoc etiam dicit in. iij. li. Ethi. q. petā imē perantie sunt maxime execrabilia: qr sunt circa illas delectationes que sunt cōmunes nobis t brutis. Uñ quodammodo per ista peccata homo brutalis redditur. Et inde est q sicut Greg. dicit peccata carnalia sūt minoris culpe t maioris ifamie. Que verba magis explanantur infra vbi agitur de peccato luxurie. His dictis dicamus aliqua de singulis petis mortalibus.

Petā carnalia habēt vehementius impulsiuum. S. Tho. Gregori⁹

¶ De superbia que fm Gregorium est regina t mater omnium peccatorum.

Superbia igit est petīm subtilissimū t difficile ad cognoscēdū qō q̄dē igredit mētes hoim q̄si ipercepti bilr. Nā q̄ putāt se esse puriores a superbia: sunt plerunq; magis ac magis sua fraude decepti. Et iō rā scripture sacre cē doctores catholici superbiā detestantur triplici rōne. Primo: qr est oim petoz origo t principium. Scō, qr est petoz omniū grauissimū. Tertio, qr est oim periculosissimū. ¶ Circa primū nota fm Tho. in. ij. ij. q clxij. ar. ij. q superbia pōt cōsiderari dupliciter. Primo mō, put est quoddam spūale petīm: t sic cōsideratur superbia fm ppriā speciē quā hz ex rōne ppriū obiecti. Est aūt obiectū superbie inordinat⁹ appetitus pprie excellētie. qui q̄dē appetitus excellētie fm Tho. vbi. s. ar. i. puenit ex eo q aliqs p voluntatē tēdit supra id qō est. Uñ Isido. in. x. lib. Ethymo. q̄ liber non distinguit p capitula sicut ceteri: sz Isido. tractat ibidē de q̄busdā vocabulis per ordinē alphabeti. in quo dicit sic. Superb⁹ dict⁹ est: quia sup vult videri cē est. Qui em vult supergredi quod est superb⁹ est. Hec Isido. habet igit hec ratio recta vt voluntas vniuscuiusq; ferat in id qō est pportionatū sibi. Et ideo manifestū est q superbia importat aliquid qō aduersatur rationi recte. Hoc autē facit rationē peccati: qr fm dionisium in. iiij. ca. de diuinis nōibus. Malum alic est preter rōnem esse. Unde Augu. in. xiiij. li. de ciuitate dei. c. xiij. dicit, q superbia est peruerse celsitudinis appetitus. Et iterum Augu. in libro de ciuitate dei ait. Superbia peruerse imi-

Supbia est petīm subtileac difficile. S. Tho. q̄d est superbia t q̄d obiectū eius. Isidor⁹. Dionysius. Augustī.

tatur deū. Odit nāq; ꝓsocij equalitatē sub illo: ꝫ inponere vult
socijs dñationē suā ꝓ illo. Cōsiderādo ergo supbiā ſm rōnē sui
obiecti, put ferē in appetitū ꝓprie excellētie: sic alīq doctores po
S. Tho. nunt eā inter septē vitia capitalia. Dñr autē vitia capitalia ſm
Supbia Tho. vbi. ſ. ar. viij. q̄dā ſpūalia petā er q̄bus multa gña petōꝝ
est funda oriuntur. Scdo mō cōsiderat supbia ſm quandā redundantiā
mentum gñalem in oia vitia. Et sic supbia nō ponit inter vitia capitalia:
oim pec= sed dr principiū, orīgo, ꝛ fundamentū oīm vitiorū. vñ Eccli x. c.
catorū. dr sic. Initiū ois peti est superbia, q̄ tenuerit illā adimplebit ma
Eccli. ledictis, ꝛ subuertet eū in finē. Nota hic q̄ supbia dr initiū ois
Supbia peti duplicī rōne. Primo ꝓpter causam, q̄ inuenitur in oi petō.
fuit pmū Nam in quolibet petō inuenitur contēptus dei, q̄ est quedā cā
petm taz peti. Qui cōtemptus est auersio a creatore, que est in oi petō, in
in celo q̄ quo ꝓponit bonū cōmutabile bono incōmutabili. Sicut ergo si=
in terra. ne charitate cetere ꝟtutes nihil sunt: ita sine superbia alia vitia
sunt nihil. Abstrahe ergo superbiā a corde tuo, ꝛ inuenies gra=
tiam corā deo. Scdo superbia dicitur initiū ois peccati: qr fuit
primum petm tam in celo q̄ in terra. Nā hoc genere superbie
Ysaias. peccauit diabolus in celo. Ysa. xiiij. c. Quō ceciditi de celo luci=
fer, qui mane oriebaris: corruisti in terrā, qui vulnerabas gen=
tes. Qui dicebas in corde tuo: in celum conscendam, super astra
celi exaltabo solium meū, sedebo in monte testamenti in lateribus
Aquilonis, ascēdā sup altitudinē nubiū, ꝛ similis ero altissimo.
Hec ibi. Sic etiā primus hō in paradiso terrestri peccauit. Unde
serpēs ille tortuosus dixit ad mulierē. Nequaq̄ morte moriemi
ni. Scit cīm deus q̄ in q̄cunq̄ die comederitis ex eo apient ocu=
li vri, ꝛ eritis sicut dij scientes bonū ꝛ malū. Uidit igitur mulier,
q̄ bonū esset lignū ad vescendū ꝛ pulchrū oculis aspectuq̄ dele
Supbia hz vim ctabile. ꝛ tulit de fructu illius, ꝛ comedit dedit q̄ viro suo. Qui
influētiā comedit ꝛ apti sunt oculi amborū. Hec ibi. Quapropter bñs doc=
ad oīa tor Greg ꝓsiderās vniuersalē influētiā quam hz supbia ad oia
pcta. vitia nō ponit eā inter vitia capitalia: sed dicit eā reginā oīm vi=
Gregorius tiorū ꝛ matrē. Ideo Greg in. xxxi. li. Moraliū. c. xxxiij. dicit sic.
Supbia Ipsa nāq̄ vitiorū regina supbia cū deuicta plene cor cepit mox
est regla illud septē principalibus vitijs, quasi quibusdā suis ducibus
vitiorū. deuastādū tradit: q̄s vez duces exercitū sequit: qr ex eis ꝓcul du
Gregorius bio importune vitiorū multitudines oriunt. Et itē Greg. ibidē
Supbia ita subiungit. Radix q̄ppe cūcti mali supbia est. de qua scriptu=
est radix ra attestante dr. Initiū ois peti est supbia. Septē nimirū princi=
oīm ma= palia vitia de hac virulēta radice ꝓferuntur: scz inanis gloria,
lorum. inuidia, ira. tristitia. auaritia. ventris ingluuies, luxuria. Nam
qr his septē superbie vitijs nos captos diabolus tenuit. Idcir=
co redemptor nr ad spūale liberationis pretiū spū septiformis
Ysidorus. gratie plenus venit. hec Greg. Ysido. etiā in. ij. lib de summo bo=
no. c. xxxviij dicit sic. Omnis peccans superbus est, eo q̄ faciēdo

vitia cõtemptui habeat diuina ꝓcepta. Recte ergo inītiũ omnis peccati superbia. Quia nisi precesserit mãdatorum dei obedientia: transgressionis non sequitur culpa. hec Jsidorus. Et sic patet q superbia est omnium peccatorum origo ⁊ principium.

¶ Superbia est omnium peccatorum grauissimum.

SEcũdo peccatũ supbie ideo in sacris scripturis, atq doctoribus catholicis detestat: qr est oim petõrũ grauissimũ. Sed q supbia sit grauissimũ oim petõrũ ꝓbat ꝯdruplici rõne. ¶ Prima rõ sumit ex pte auersionis: Et est rõ. S. Tho. in. ij. ij q. clxij. ar. vj. vbi dr sic. In petõ duo attẽdunt scz cõuersio ad ꝓmutabile bonũ q̃ materialiter se hz in petõ: ⁊ auersio a bono iñ ꝓmutabili q̃ est formalis ⁊ ꝓpleriua rõ peti. Ex parte aũt ꝓuersionis non hz supbia q sit maximũ petõrũ: qr celsitudo quã supbꝰ inordinate appetit scdm suã rõnẽ nõ habet maximã repugnãtiã ad bonũ ꝓximũ: scz ex pte auersiõis supbia hz maximã grauitatẽ. Qr in alijs peccatis hõ a deo auertit: vel ꝓpter ignorãtiam, vel ꝓpter infirmitatẽ. siue ꝓter desideriũ cuiuscũq alterius boni. Sed superbia hz auersionẽ a deo ex hoc ipso q nõ vult deo ⁊ eius regule subijci. Unde Boetius dr, q cum oia vitia fugiãt a deo sola superbia se deo opponit. Propter qđ etiã specialiter dicit Jacobi. iiij. ca. q deus superbis resistit. Et ideo auerti a deo ⁊ eius preceptis qđ est quasi consequẽs in alijs peccatis per se ad supbiã pertinet. Cuius actus est dei cõtemptus. Et qr id q est ꝓ se potius est, eo qđ est per aliud. Cõsequẽs est q supbia sit grauissimũ petõrũ se cũdũ suũ genus: qr excedit in auersione q̃ formaliter cõplet peccatum. hec Thomas. S. Tho. Que sit rõ formalis peti. Boetius Jacobꝰ. Supbie actus est dei contẽptus.

¶ Secunda ratio sumitur ex parte diabolice assimilationis sic. sicut maior virtus est illa que nos magis assimilat Christo ⁊ angelis Dei: ita maius peccatum est illud per quod magis assimilamur Diabolo. Uirtus autem humilitatis non solum facit homines similes Angelis: sed quod maius est ex hominibus facit Angelos. Superbia autem tante est iniquitatis atq horribilitatis vt non solum faciat nos similes Diabolo: sed quod peius est ex Angelis faciat dem̃ones. Unde Cassiodorus super Psalmorum. xviij. dicit sic. Superbia de Angelo Diabolum fecit, ⁊ homini mortem intulit: ⁊ a concessa beatitudine euacuauit: omnium malorum mater, sceleru fons, vena nequitie. Et Jsidorus in secundo libro de summo bono capitulo xxxviij dicit sic. Merito superbia Diaboli a superna beatitudine corruit. Qui ergo de virtutibus attolluntur Diabolum imitantur, ⁊ exinde grauius corruunt: quia de excelso labumur. Etiam Augustinus scribens ad quendam comitẽ ita inquit. humilitas homines sanctis angelis similes facit: superbia vero ex angelis demones facit. Et vt euidenter ostendam q ipsa est oim petõrũ initiũ, ⁊ finis, ⁊ causa: qr nõ solũ pcñi

Cassiod. Jsidorꝰ. Augustꝰ.

est ipa supbia: sed etiã nullũ pctm potuit, aut põt, aut poterit eẽ
sine supbia Hec Aug. ⁊ Bernar. ait. Supbia de supis ac de ce-
B rnar. lestib⁹ ad ỹma ꝓcipitat: hũilitas ab imis ad alta eleuat. An-
gel⁹ de celo ad tartara corruit: hõ de mdo ad celũ ascẽdit: er di
ctis ptz rõ. Tertia rõ sumit ex parte vniuersalis ruine. Nã hũi
nieron. litas ꝓseruat ⁊ auget merita oz ỹtutũ. Ut Hiero. in epla ad cel
Hũilitas lãtiã q̃ incipit. Uẽr⁹ scripture celebrata sna est: ot sic. Humili
ꝓseruat tas est ꝓcipua ꝓseruatrix, ⁊ q̃si q̃dã custos ỹtutũ oim: nichilq;
oẽs ỹtu- ita est qõ nos ita hoib⁹ ẽtos, ⁊ deo faciat quã si vite merito ma
tes. gni hũilitate infimi sum⁹ Propt qõ scriptura ot: q̃to maior es
tãto te hũilia in oib⁹ ⁊ corã deo inuenies gr̃az. Et deus loqtur
per prophetã. Sup quẽ requiescã nisi sup hũilẽ ⁊ trementem
sermones meos. Uerũ tm eã hũilitatẽ seqre nõ q̃ oñditur aut si
mulat gestu corpis aut fracta voce ỹbox: sed que pu-o affectu
cordis exprimitur. hec Hiero. Qua sn̄a apte dat intelligi quod
hũilitas auget, ⁊ cõseruat ỹtutes. Sed supbia p oppositum er-
Isidor⁹. terminat ⁊ facit ruere oẽs ỹtutes ab ala nr̃a. Unde Isidorus i.
Supbia ij. lib. de summo bono. c. xxxviij. ot sic. Superbia sicut, origo est
est ruina omnium criminum: ita ruina oz virtutum: ipsa est enim in pec
oim vir- cato prima. Ipsa in conflictu postrema. Hec enim prima aut in
tutum. exordio mentem per peccatũ ꝓsternit, aut nouissime de virtuti
bus eicit. Inde ⁊ omnium peccatorum est maxima: quia tam p
virtutes quã per vitia humanam mentẽ exterminat. hec Isi-
Gregoꝛi. dorus. Etiam Gregorius in. xxxiij. lib. moralium. c. xvij. ita in
quit. Alia quippe vitia eas solummodo virtutes impetũt q̃b⁹
ipsa destruuntur: vt vez ira, patictia. castrimargia, abstinẽtiã,
libido cõtinentia expugnet. Superbia aũt quã vitior̃ radicẽ
diximus nequaq; vnius ỹtutis extinctione ꝓtẽta ꝓra cũctaale
membra se erigit ⁊ quasi generalis ac pestifer morbus corp⁹ oẽ
corrumpit, vt quicq; illa in uadente agitur: etiã si eẽ virtus oñ
ditur non per hoc deo, sed soli vane glorie seruiat. Quasi em
Hieron. tyrãnus q̃dam obsessam ciuitatem intercipit cũ mẽtẽ supbia ir-
rũpit. Et q̃ditiorẽ quãq; ceperit eo in dño diuriox exurgit: qr
quo amplius res virtutis sine hũilitate agit eo latius ista dñat.
Quisquis vero eius in se tyrannidem captiua mẽte susceperit
hoc primum dãnũ patitur q̃ clauso cordis oculo iudiciũ equita
tem perdit. Hec Grego. Hinc hieronimus in epla ad. Occeanũ
de vnius vroris viro. Epistola incipit. Nunquam fili occeane
ita inquit. Judicium autem ⁊ ruina diaboli nulli dubium quin
arrogantia sit: incidunt in eam qui in puncto hore necdum dis
cipuli iam magistri sunt. Hec Hieronymus. Ex dictis patet
tertia ratio ¶ Quarta ratio sumitur ex parte permissionis. Tã
ta est enim grauitas superbie quod plerunq; permittit deus
ruere aliquem in peccatum luxurie, ⁊ in alĩs peccatis vt cui-
S. tho. tet pecatum superbie. Propterea sanctus Thomas in. ij. ij. q.

lxxū.ar.vj.resp̄ōsiōe ad tertiū argumētū dr sic. Si cui in sillogismis ducētib⁹ ad impossibile qñq; aliquis quincit, per hoc q̄ ducitur ad inconueniens magis manifestum. Ita etiam ad cōuincēdū supbiā hoim de⁹ alīqs punit p̄mittēs eos ruere in peccata carnalia q̄ etiā ꝛ si sint minora: tñ manifestiorē turpitudinē ꝓtinet. hinc Isid in.ij.li. de summo bono. ꝛxxvij. dr sic. Utilius est arrogāti in q̄cūq; vitio labi ꝛ humilē post casum deo fieri q̄; p̄ elationē superbire ḡuiorēq; ruinā ꝛ dānatiōez p supbiā fūere. hec Isidor⁹. Hoc ptz de paulo apl̄o q̄ in ij epl̄a ad. Cor. c.xij. de se ita ait Et ne magnitudo reuelationū extollat me datus est michi stimul⁹ carnis mee angelus sathane q̄ me colaphiset. Super quo textu s. Thom̄. in cōmēto aureo sup ſcda epl̄a ad Coūnthyta inquit. Sciendū ē. q̄ plerūq; sapiēs medic⁹ p̄curat ꝛ permittit supuenire infirmo minorē morbū vt maiorē curet vel vitet: sicut vt curet psalmum p̄curat febrē. Hoc euidēter in se beatus apl̄s a medico animarū dño nostro Jesu x̄po factum ostendit: x̄ps em̄ velut medicus animarū, summus ad curādū graues atq; mortbos permittit pl'imos electos suos, ꝛ magnos in morbis corpor̄ grauiter affligi. Et quod plus est ad curādū maiora crimina, permittit in cidere in minora etiam mortalia. Inter omnia x̄po p̄tā grauio⁹ peccatū est supbia. ſNam sicut charitas est radix, ꝛ initium oim virtutū: sic supbia est radix ꝛ initium oim vitiorū. Eccl. x.c. Initiū oīs p̄ti superbia. Qđ sic ptz. Charitas enim ideo dr radix oim virtutū: qr cōiūgit deo q̄ est vltimus finis. Unde sicut finis est principiū oim operabilium: ita charitas est principiū omniū virtutū. Supbia aūt auertit a deo. Est em̄ superbia appetitus inordinatus excellētie. Si em̄ aliq̄s appetit excellentiam sub deo, si moderate, quiđ appetit ꝛ p̄t bonum subsīneri potest: si vero nō debito ordine, p̄ter qđ talis vitia incurrere. s. ambitionis, auaricie seu inanis glorie ꝛ hmōi. Tñ non est proprie supbia nisi qñ ds appetit excellentiā nō ordinando illam ad deū. Et iō supbia p̄ vnedicta sepat a deo, ꝛ est radix oīm vitiorū ꝛ pessima oim: propter quod de⁹ resistit supbis. vt dr Jacobi. iij. c. Qui g̃ in bonis ē maxie materia huius vitij. s. supbie: qr eius materia ē bona: p̄mittit aliq̄n electos suos impediri ex aliq̄ sui p̄te: vt p infirmitatē vel p aliquē defectū. Et aliq̄n etiā p̄ p̄cm̄ mortale ab hmōi bono: vt sic ex hac p̄te humiliēt ꝛ ex illa nō supbiāt. Et ideo sic hūiliat⁹ recognoscat se suis viribus stare nō posse. Un̄ dr ad Rom. viij. c. Diligētib⁹ deū oīa cooperātur in bonū. ſNō quiđ ex eo q̄ petō: sz ex ordinatiōe dei. ¶ Quia ecclīa apl̄s magnā habebat superbiendi materiā. p̄ro q̄tū ad specialem electionē qua dño electus est. Actuū ix.c. Vas electiōis est mihi iste vt portet nomē meū coram gētibus ꝛ regibus ꝛ filijs israel. ¶ Secundo quantū ad secretorum dei cognitiōez. Unde. ij. ad Corinthios. xij. c. dicit se raptum in tertium celum

Jsidor⁹.

S. Tho.

Permittit deus ruere aliqñ hoiez i peccm̄ luxurie, vt cmittet supbiam.

Jacob⁹.

Deus elatos suos in ptis pliit affligit. vt hūiliē ur paulus

& in paradisum vbi audiuit archana verba q̄ nō licet homini loqui. ¶ Tertio ꝓtū ad malorum pressiones. Cor. vj. ad Cor. xj. In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modū: in mortibus frequenter, a iudeis q̄nquies q̄ dragenas vna minus accepi. Ter virgis cesus sum: semel lapidatus fui, ter naufragiū feci. ¶ Quarto ꝓtum ad virginalē integritatē. Cui ipse dicit. j. ad Cor. vij. c. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum. ¶ Quinto quantū ad bonorum operationē. Cor. j. Cor. xv dicit Abundanti⁹ illis omnibus laborauī non ego aūt sed gratia dei mecū. ¶ Sexto specialiter quantum ad maximā sciētiam qua emicuit & specialiter inflat. Ideo dñs ei adhibuit remediū ne in superbia extolleret. Et hoc est quod dicit. Et ne magnitudo reuelationis mihi facte extollat me in superbia, datus est mihi. i. ad meam vtilitatē & humiliationē. Datus est inquā michi stimulus crucians corpus meū p infirmitatem corporis: vt anima sanet. Quia ad literā dicitur q̄ fuit vehementer afflictus dolore vlnaco: vel stimul⁹ carnis mee. i. cōcupiscētia surgēs ex carne mea a qua multū infestabat. Unde sanct⁹ Aug. dicit q̄ inerāt ei motus cōcupiscentie quos th̄ diuina gra refrenabat. Iste inq̄t stimulus est angel⁹ sathane. i. malign⁹. Est aūt angelus a deo missus seu permissus sed sathane intentio est vt subuertat: dei vero vt humiliet & probatum reddat. Timeat ergo peccator si apostol⁹ & vas electionis securus non erat. Hec Tho. Hinc Hiero. in epistola ad Eustochiū filium sancte paule de virginitate seruanda. Epistola incipit. Audi filia & vide, & inclina aurem tuam. dicit sic. Si apostolus vas electionis & preparatus in euangeliū xp̄i: ob carnis aculeos & incentiua viciorum repmit corpus suū, & seruituti subiecit ne aliis predicās ipse reprob⁹ inueniat. Et th̄ videt aliā legē in mēb: is suis repugnātē legi mētis sue, & captiuū se duci in legē peccati. Si post nuditatē ieiunia fames carcerem flagella supplicia in semetipsum reuersus exclamat. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius. Tu te putas securā esse debere? Cane queso ne q̄n de te dicat deus. Uirgo israel cecidit & nō est q̄ suscitet eā. Audenter loquar. Cū omnia possit deus suscitare, virginē nō post post ruinā. Valet quidē liberare de pena, sed non habet coronare corruptā. Hec Hiero. Ex dictis patet quarta ratio qua ꝓbat superbiā fore olim peccatorū grauissimū, ex hoc ipso q̄ pro eius remedio deus permittit hominem incidere in alia peccata minora. ¶ Propterea Isidorus in secūdo libro de summo bono. c. xxviij dicit sic. omni vitio deteriorem esse superbiam, seu propter quod a sumunt is personis & primis assumitur: seu quod de opere iusticie & virtutis erorsum oritur. Minusq̄ eius culpa sentitur. Luxuria vero carnis ideo notabilis oculis est quoniam statim per se turpis est. Et tamen pensante deo superbia minor est. Sed qui deprehenditur superbia & non sentit: labitur carnis luxuria: vt per hanc

Paulus.

Paulus.

Nota quō intelligit illud dat⁹ ē mihi stimul⁹ carnis mee.

Augustin.

Hieron.

Nota verba Hier.

Isidor⁹.

Culpa superbie minus sentit.

humiliatus, & a cõfusione surgat ei supbia. Hec Isidorus. Ideo glossa sup illo vbo psal. Supbi inique agebãt vsq; quaq; dicit sic. Maximũ pctm in hole est supbia: qz inde manant nri delicti origo. Sup qua auctoritate formaf talis rõ. Illud est maximũ & grauissimũ oim petõz, qđ est vniuersale pncipiũ, & origo oim: sed superbia est hmõi: vt patet ex auctoritate allegata: ergo est grauissimũ oim petõz. Iterũ super illo verbo Dauid Et mundabor a delicto maximo. glossa dicit sic. A delicto maximo. i. a delicto superbie, qđ est vltimũ redeuntibus ad deũ: & primũ recedentibus a deo. Super qua auctoritate formatur talis ratio. Illud est grauissimũ oim petõz, per qđ primo a deo receditur, & vltimo ad deũ redit̃r: sed tale est superbia: vt dicit glossa allegata: ergo superbia est oim peccatoz grauissimum. Glossa. Rõ qua pbat ẽ: uitas superbie.

¶ Superbia est omnium peccatorum periculosissimum.

TErtio dicimus q; superbia est oim petõz periculosissimum. Nota ergo tria de superbia, ꝑm Robertũ holcoth in cõmento ꝓclarissimo sup libros Sapien. lectione. lxũ. Primo superbia inter oia vitia est magis generosum nascẽdo. Scđo est pctm magis animosum inuadendo. Tertio est vitiũ magis cautelosum alliciẽdo. In primis superbia inter oia petã est valde generosum nascendo: qz est spirituale, vtpote qđ inter angelicos spũs adinuentũ est. Et ideo nobiles mẽtes nimis impedit & agitat. Unde Hiero. ait. Superbia natione celestis sublimiũ appetit mentes, & quasi ad ꝓprios reuolatus ortus appetit gloriam, & puritatem holm irrumpere que de gloria & honore, & puritate angelorz erupit: vt quos inuenit participes nature faciat cõsortes ruine. Hec Hier. Etiã Hugo. j. lib. de aia inquit. Supbia in celo nata est: sed velut immemor, qua via inde deciderit illuc postea redire nõ potuit. Hec Hugo. Not. tria de superbia, ꝑm Robertũ holcoth. Supbia est petm ghiosum. Hieroñ. Hugo.

¶ Scđo superbia est vitiũ valde animosum inuadendo: qz non parcit loco, nõ persone, non tẽpori nõ statui Non parcit quidẽ superbia loco: quia ꝯro locus solẽnior tanto superbia promptior Unde in cõgregationibus, in ꝓdicationibus, in quibuscũq; negotiis publicis statim superbia se immiscet: qz in ecclesia in loco sacro valde lucratur: vbi vtriusq; sexus persone in ornatu in gestu, & maxime in ecclesia, in qua cõtritioni & humilitati se dare deberent, ostentationi & superbie magis studẽt, ꝯ deuotioni. Etiã superbia nõ parcit alicui persone. Nam spũs ille malignus superbie etiam xp̃m inuasit Unde Leo papa in sermone quadragesimali, qui incipit. Licet nobis dilectissimi appropinquante pascha, ita inquit. Semper quidẽ tibi o alia xp̃iana vigilandũ contra salutis tue aduersariũ fuit, ne vllus pateret locus tentatoris insidijs: modo tibi maior cautior solicitior est assumenda prudentia, qñ idẽ hostis tuus acrior seuit inuidia: & parum infra ita subiũgit. Supbia est vitiuz animosum. Supbia aggredit omnes. Supbia inuasit xp̃m. Leo pa. Aurea verba.

Capta indefessus puigil ḡs reperiat oues a sacris gregibus ne
glīēnius euagātes quas p pcliuia voluptatū, ꝛ deuera luxu
rie in diuersoria mortis inducat. Inflāmat itaq; iras, nutrit o=
dia, acuit cupiditates, irridet cōtinētiā, incitat gulā. Quē esi tē
tare nō audeai hostis q̄ nec ab ipso dño iesu xpo q̄dēnatus sue
fraudis abstinuit. hec Leo. De mō tētationis xpi habes diffuse.
Supbia nō peper cit p̄mo aīgelo, nec p̄mo hoī. Valeri⁹. Wari. Bernar. Wat. iij. Supbia quoq; nō pepercit primo angelo sed illū sua
fraude de celo in p̄fundū inferni p̄strauit. Sic pariter primum
hoiez Adā q̄ fuit creatus in habitib⁹ naturaliter integris ꝛ pfe
ctis. Et vbi uit supbia aggredit vnūquēq; hoiem ēt sctm. Ut di
cere libeat illud iuuenalis qui in satyra tertia ait. Cōe id vitiū
est hic viuim⁹ ambitiosa paupiate oēs. Et Valerius ait. Nulla
tā celsa hūilitas q̄ ducelidine gl'ie nō tāgatur. Hinc Ber. in p̄mo
ne deaduētu q̄ incipit. Hodie fratres aduēt⁹ initiū. dī. sic. Quid
tu supbis ira ꝛ cinis. Si supbiēt⁹ angelis de⁹ nō pepcit: q̄to
magis tibi putredo ꝛ vermis. Nihil ille fecit nihil operatus est.
Tm̄ cogitauit supbiā ꝛ in momēto in ictu octi irrevarabil'r p̄ci=
pitatus est: qz iuxta ꝓphetā in veritate nō stetit. Fugite supbiā
fratres mei. Queso multū fugite. Initiū oīs pcti supbia q̄ tam
velocit ip̄m quoq; sydcrib⁹ cunctis clari⁹ micātē eterna obtene=
brauit caligine luciferū. Quc nō mō angelū sed angelorū p̄mū
in diabolū cōmutauit. Unā ꝛ ptinus inuidens hoī, quā p̄cepe=
rat i semetip̄o, ꝛ i eo peperit iniq̄tatem suadens vt lignū vetitū
Supbia nō parcit tempori. gustās fieret sicut de⁹ sctis bonū ꝛ malū. Hec Ber. ¶ Cōsequēter
supbis nō p̄cit tpi. Nā q̄to dies fuerit sacratior sicut in natali,
pascha, penthecoste ꝛ hmōi: tāto magis infestat hoiez min⁹ tm̄
nocte q̄ die. Supbia em̄ amat lucē: qz ip̄a nox ꝛ lux sunt de vna
patria. Umbe enim tā superbia q̄ lux venerūt de celo. Jō super
bus dī a super, qz supbia a superis venit. Uel superbus dī: qz tē
dit supra id qđ est. Ille ergo dicit superbire q̄ vult supra se vel
sup alios ire. Uel superb⁹ aut supbiens dī quasi supra se aut
supra alios iens. Ethimologia est. ¶ Etiā superbia nulli parcit
statui q̄n omnes inuadat Nā agitat senes cōtra iuuenes ꝛ ecō
uerso. Religiosos p̄tra seculares ꝛ ecōuerso. Diuites ecōtra pau
peres ꝛ ecōtra Subiectos p̄tra supiores ꝛ ecōuerso. Ut nō sit
Superbia ē vi=ciū caute losum. Augu. q̄ se abscōdat a calore eius. ¶ Tertio supbia est vitiū valde cau=
teloſum in alliciēdo: qz etiā ex ipsis bonis operibus occasionem
sumit. Unde Augu. in. libr. de natura ꝛ grā ait. Cetera vitia in
malefactis valent, sola supbia etiam in recte factis est cauenda.
Iterū Aug. in epla ad dioscorū sic dicit. Uitia quippe cetera in
pctis, supbia vero in recte factis timenda est. Ne illa que lauda
biliter facta sunt ipsius laudis cupiditate amittantur. Hec.
Aug. Et in regula ad clericos Aug. sic dicit. Alia quecūq; iniq̄=
tas in malis operibus exercetur vt fiant: superbia vero etiā
bonis operibus insidiatur vt pereant. ¶ Scd quēstio animum

pulsat.nã ex verbis Augustini videtur q̃ supbia nõ sit grauiss-
simum oim petõꝝ. Et forsan talẽ rationẽ arguẽdo sic:quãto eñ Arguit.
aliquod petñ difficilius cauetur tanto vñ esse leuius:sed supbia
difficilime cauetur:qz vt inquit Aug.auctoritatibus allegatis,
supbia etiã bonis operibus insidiaꝝ vt pereant:ergo supbia nõ
est grauissimũ petõꝝ. Rñdet huic qõni S.Tho.in.ij.ii.q.clxij. S.Tho.
art.vj.sic dicẽs.Aliquod petñ difficile cauetur dupl'r. Uno mõ
ꝑpter vehementiã impugnationis:sicut ita vehemẽter impu-
gnat ꝑpter suũ impetũ. Et quo ad hoc difficilius est resistere cõ
cupiscẽtie ꝑpter eius cõnaturalitatẽ:vt dr in.ij lib.Ethic. Et ta Phs.
lis difficultas vitãdi petñ grauitatẽ peti diminuit:qz quãto ali-
quis minoris tentationis impetu cadit tanto grauius peccat vt
Aug.dicit. Alio mõ difficile est vitare aliqꝺ petñ ꝑpter eius la
tentiam. Et hoc mõ superbiã difficile est vitare: qz etiã ex ipsis
bonis occasionẽ sumit:vt dictũ est. Et ideo signãter Aug dicit,
q̃ bonis opibus insidiatur. Et in Psal.lvi. In via hac qua am-
bulabã abscõderunt supbi laqueũ mihi. Idcirco motus supbie occulte subrepẽs non hz maximã grauitatẽ anteqꝺ per iudi
cium rõnis deprehẽdatur:sed postqꝺ deprehẽsus fuerit per rõ-
nem:tunc facile euitaꝝ multiplici rõne. Primo ex ꝓsideratione
ꝓprie infirmitatis ꝟm illud Eccli'a.x.c. Quid supbis puluis et Qualit
cinis. Scõo ex ꝓsideratione magnitudinis diuine ꝟm illud Job superbia
xv.c.Quid te eleuat cor tuũ:z quasi magna cogita. nam attoni possit cui
tos habes oculos.Quid timet ꝓtra deũ spũs tuus Tertio ex im- tari.
perfectione bonoꝝ:de q̃bus superbit homo ꝟm illud Esaie.xl.c. Job.
Omis caro fenũ,z omis gloria eius q̃si flos agri. Exicatũ est fenũ,z Esaias.
cecidit flos.Et in capñ.lxiij.Esaias ait. Et facti sumus vt immũ
di oẽs nos:q̃si pannus mẽstruate vniuerse iustitie nre.hec Tho
mas.Ex dictis ptz qualr superbia est petñ periculosissimum.

¶ Superbia est signum damnationis in homine:z que superborum signa.

Sed quia teste clarissimo doctore Grego.in xxxv.lib.
moral.ca.xxij.Euidentissimum signũ reprobꝝ su-
perbia est. Et ecõtra humilitas electoꝝ:vt Plinius
in tractatu de cognitione electoꝝ a reprobis explis
cat. Idco nõ tantum oẽm superbie notã,z tantis re
assumptis viribus fugere tenemur:sed etiã ꝑpter enormitatem
sceleris cõsortia, queqꝫ familiaritates atqꝫ amicitias superboꝝ Hiero.
hoim cautius vitare debemus. Exemplo beatissimi Hierony-
mi:qz teneris annis superbos cunctos oesperit. Unde Hierony
mus ad Riagiũ Hispanũ cecum in epla,que incipit. Rogꝫ mihi
multoꝝ sim conscius petõꝝ dicit sic. Nihil ita a puericia vitare
conatus sum,qꝫ tumentem alam,et rectam crucẽ dei contra se
odia prouocantẽ. Noui enim magistrũ,z dñm,z deum meũ in car
nis humilitate dixisse, discite a me:qz mitis sum,z humilis cor-

de. Hec Hieron. Est enī superbia tante malignitatis: vt eīam superbus nō possit tollerare, aut diu ferre aliū superbum. Jdeo Innocentius in libro de miseria conditionis humane dicit sic. Omnis fere vitiosus diligit sibi similē: solus, supbus odit elatū: vnde inter superbos semper sunt iurgia. Hec ille. Sed occurrit dubitanti. Cum enim debeamus vitare consortia superboꝝ iuxta consiliū Hieronymi: quaritur quenam sunt signa superboꝝ hominū, aut qualis eoꝝ conditio: vt illos cognoscere ac fugere valeamus? Huic questioni respondent tres doctores catholici, quoꝝ primus est Innocētius papa, qui in sermone biē ẽginis, qui incipit. Ferculū sibi fecit rex Salomon: dicit sic. Signa per que superbia se foris prodit hec sunt. Superbus seniorꝝ nō obseruat mandata: sed iudicat, obiurgat, rebellat, aut murmurat. Simplices irridet, naturales gestus mouḃ⁹ aut reponit. Jn incepto pertinax. Jn loquacitate mordax, clamosus in loquēdo. Fastidiosus in audiendo, presumptuosus in docendo. Onerosus etiam amicis, imperiosus subiectis, ingratus bñficijs inflatus obsequijs, cernit inflexibilis, facies resupina, oculi sublimes, huc illucq furiose respicientes, nares spirantes iniurias, ꝛ subsannantes semata risibilia, collū erectum, risus incomitens, et subulciens, vultus gestuosus, corpus rigidū, incessus festinus, ꝛ artificiosus. Itaq superbia semet ostentat per omnia membra fere: ꝛ cuncta sibi vendicat, ꝛ seruire cogit. Et primū quidem in corde nascitur iuxta illud Whe non est exaltatum cor meum. ꝛ Luce. j. Dispersit superbos mente cordis sui. Deinde per exteriora membra semet effundit, ꝛ expompat. Hec Innocen. Secundus doctor qui respōdet ꝓposite questioni est beatissimus Gregorius, qui multa in libris suorum moralium disserit de signis hominum superborum. Signanter autem in xxxv. lib. cap xix. vbi sic dicit. Cunctis nanq superba apud se cogitatione in mentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in respōsione. Horum mens semper est ad ingerēdas cōtumelias valida, ad tollerandā infirma, ad obediendū pigra, ad lacessendos vero alios importuna. Ad ea que facere debet, ꝛ prevalet ignaua. Ad ea autem, que facere non debet nec prevalet parata. Hec in eo quod sponte non appetit nulla exhortatione flectitur. Ad hoc autem quod latenter desiderat queritur vt cogatur: quia dum metuit ex desiderio suo vilescere optat vim in tempora sua voluntate tollerare. Hec Greg. Jn. ct omnia autem exteriora mēbra superbia per oculos magis seipsam, quasi per quasdā fenestras ostendit: vt ait Greg. in. xxxiij lib. mora. c. xvj Alioquin dauid nequaq in psalmis dixisset populum humilē saluum facies et oculos superborum humiliabis. Jtem Greg. in xvj lib. moralium cap.

Innocentius. No. optima.

Innocentius prio rñdet q̄stioni.

Signa holim superboꝝ. Nota totum.

Grego. et rñdet q̄stioni.

Signa superborum, ẽm Grego.

Superbia ꝓ oculos seipsam ostendit. Grego.

xxxv. pertractãs illud Job. xxij. c. Qñ cñ hũilitatus fuerit erit in gl'ia. Et q̃ inclinauerit ocl'os suos ipe saluabit. ỹ sic. Recte autẽ ỹ. Qui inclinauerit ocl'os suos ipe saluabit. Qz ẽ hũiũ ymen dz orũ ministeriũ dep̃hendi põt, pria supbie ostẽsio in ocl'is est soler. Hic enim scriptũ est. Et ocl'os supbox hũiliabis. hic de ipis supbiẽtiũ capite ỹ. Omne sublime videt. Hic de illa q̃ ei q̃ infidelitatẽ adhesit scriptũ est. Sfiatio cui⁹ ex celsi sunt ocl'i, a palpebre eius in alta subiecte. Ocl'os ẽ inclinare est nullum respiciendo despicere: sed se minorẽ atq̃ imparem cunctis quos aspicit estimare. Saluabitur itaq̃ q̃ oculos inclinat. Qz qui falsum supbie verticem deserit vitaris altitudinẽ ascendit. Hec Greg. Propter ea ipa, a purissima virgo qui fuerũt duo clarissimi fontes, humilitatis, a clementie habebant ocl'os misericordes, modestos, simplices, depressos atq̃ clementes. ¶ Tert⁹ doctor qui rñdet qõi nostre est magister Guillermus perald⁹ q̃ fuit natione gallicus, ordinis, predicatorum, vir tã in diuis scripturis quã secularib⁹ lr̃is eruditissimus, a qui plura clarissima in vita q̃ facultate volumina edidit. hic in summa de vitijs, a virtutibus tractatũ de supbia dicit sic. Otiosus supbus est intollerabilis habitu superfluus. Incessu pomposus, sibi quoq̃ inest cervix erecta, facies torua, truces oculi, de loco superiori semper, a verba aptat, a reuerentiam in obsequio non seruat. Hec Guillermus. Patet itaq̃ ex dictis responsio questionis. ¶ Sed ad maiorem omniũ doctox intelligentiã sunt diligenter aliq̃ ꝓsiderãda. Et primo q̃ inter omnes species superbie nl'a periculosior nulla maior intoxicatio alax: nullum inter cetera signa reptobox euidẽtius quã illa supbia que tangitur signis humilitatis. hec nõ mea sed diui Hieronymi sententia est. Uñ ad cellantiã in epistola que incipit. Uetus scripture celebrata sentẽtia est: ita inqt. Aliud est enim virtutẽ habere: aliud virtutis similitudinem. Aliud est rerum vmbras sequi: aliud virtutẽ. Multo illa deformior est supbia que sub quibusdã humilitatis signis latet. Nescio enim quó turpiora sunt vitia cũ virtutũ specie celantur. hec Hieron. hinc Marcus tullius in. j. lib. de officijs dicit sic. Totius autem iniustitie nulla capitalior q̃ eorum qui cum maxime fallant id agunt vt boni viri esse videantur. Iterum nota q̃ virtus humilitatis que directe opponitur supbie non solum in toto corpore diuine legis cõmẽdatur, eo q̃ sit apertissimum signum electox dei: sed etiam ab vniuersis tã philosophis quã doctoribus vsq̃ ad astra laudibus extollitur: qz est conseruatrix custosq̃ virtutum oim. Idcirco toto cordis desiderio querẽdum nobis est que sit vera humilitas: ne ꝓ veritate vmbras sequamur erroris, a tãdẽ inueniamur eterna mercede frustrati: qz sicut diu⁹ Hieronym⁹ ad demetriam in epistola que incipit. Si summo ingenio

Nota ho tum.

Dauid⁹

Magr⁹ Guillerm⁹ peraldꝰ rñdet qõi.

Que sit maior inter cẽs spẽs ei⁹. Hieron⁹

Marcus Tullius. Humilitas tã a philosophis q̃ doctoribus ẽxtolli tur.

scribit sic ꝙ multi superbiã libertatẽ loco ducũt. Adulationẽ ꝙ humilitate suscipiũt: malitiã prudẽtie amplectunt vite ⁊ stulti tie simplicitatis nomẽ imponũt atq; fallaci ac pessima decepti

Hieroñ. Que sit vera humilitas. Nota aurea ẏba.

tudine vitijs ꝙ ẏmutib⁹ gl'iant: hec ille. Quapropter ipse pf doctoꝝ Hiero. vitra medi⁹ eiusdẽ epl'e pulchre oñdit nobꝭ q̃ sit ẋtus vere hũilitatis: vt illã amplecti ac cõsequi valeam⁹: ita sub iũgens. Fictã humilitatẽ fugiẽs illã sectare q̃ vera est: quã xps docuit q̃ nõ sit supbia inclusa. Multi em̃ virtutis eius vmbrã, veritatẽ eius pauci sequunt. Pertacile est aliquã vestẽ habere contẽptã saluta e submissius: manus ⁊ genua deosculari: inclinato in terrã capite oculisq; deiectis humilitatẽ ac mãsuetudinẽ polliceri. Lenta voce ac tenui ẏmone infringere, suspirare crebrius ad oẽ verbũ peiõrez ac miserũ se acclamare. Et sic ieiunio ostentus si ꝙtinuo attollere superciliũ, leuare ceruicẽ, ⁊ de

De humilitate xpi. Vera humilitas.

licatũ illũ oris sonũ insano repẽte clamore mutare. Aliam nos humilitatẽ xps docuit q̃ nos ad exẽplũ suũ hortat dicẽs Discite a me: q⁹ mitis sum ⁊ hũilis corde. Qui cũ malediceret nõ maledicebat. Cu pateret nõ cõminabat. Quã nobis humilitatẽ b. Petrus insinuat. Misericordes inqt ⁊ hũiles nõ reddẽtes malũ ꝙ malo nec maledictũ ꝙ maledicto. Auferant ora maledicta ẏbox, cessent simulati gestus: ⁊ añ occasionẽ ẏmo plácidus. Ue

Hieroñ. Nota totum.

rum hũilem patiẽtia oñdit iuuenie. nullus ĝ vnq̃ in mente tua vltus sit vindicẽ, nihil in te supbũ nihil arrogãs, nihil in te fastidiosum. Apud deũ nõ est q̃q̃ hũilitate sublimius. Hec Hier. Cuã Hieronym⁹ ad Authoniũ monachũ cui superbie crimen impingit eo ꝙ decẽ interpellatus epl'is nõ rñderit. Et est primo pũ epl'e ita inquit. Dñs noster humilitatis magister discipulis de dignitate disputantibus vnũ apprehendit ex paruulis, dicens. Quicunq; vẽrit non fuerit cõuersus sicut infans nõ potest introire in regnum celoꝝ. Quod ne tm̃ docere nec facere videret impleuit exẽplo dũ discipulorum pedes lauit. Dũ traditorẽ osculo excepit: dũ loquitur cũ samaritana Dũ ad pedes sibi sedẽte maria de celestũ disputat regno. Dũ ab inferis resurgens mulieribus appuit Sathanas aũt ex archãgelico fastidio nõ aliã ob cãm nisi ꝑriam humilitati superbiam. Et iudaicus ppl's primas cathedras ⁊ salutationes in foro vendicans. Deputate antea in stilã simile gentiũ populo succedente delectus est. Contra

Cõtra sophistas petrus ⁊ Jacob⁹ mittunt. Quid est vera humilitas.

sophistas quoq; seculi ⁊ sapientes mundi petrus ⁊ Jacob⁹ piscatores mittunt. Cui⁹ rei cãm scripturarum ait Supbis deus resistit humilibus aũt dat gr̃am Uides frater q̃le malũ sit: qđ aduersariũ habet deũ: ob qđ in euãgelio. Et pharisseus arrogans spernit ⁊ humilis publicanus auditur. Hec Hiero. Et sic ptz ꝙ vera humilitas est qua quis de se parua estimat ⁊ bona alteri⁹ sine inuidia ⁊ liuore cõmendat: vt inquit Greg. Uel hũilitas vera est qua hõ verissima sui cognitione sibimetipsi vilescit: q⁹ si-

cut ait Benardus super cantica. Uere cūda ꝙppe ꝛ hūilis dꝫ esse satisfactio q̄ emēdat supba trāsgressio: Uel fm Hugonē. Hūilitas ē ex intuitu ppie ꝙditōis volūtaria mētis inclinatio. Hinc Cassiod. sup illud Dauid humiliat⁹ sum vsq; quaq; dr sic. per hūilitatē mēbra xpi sciūt diaboli vicisse supbiā. Per hāc fides. ē. regna ꝓficiūt. Per hāc supbia tyrānica supat: ꝙ hāc in eternū marꝛres coronāt. Nec pōt dici perfectus q̄ hac ꝛture est puat⁹. hec Cassio. Demū si scire optas qñ supbia vel vana glia: ambitio, ꝓsumptio, ypocrisis ꝛ alie species supbie sunt petā mortalia vel venalia: vide in tractatu de cognitione petōꝝ mortaliū ꝛ venialiū. Sꝫ q̄, aut ēte sunt species, aut filie supbie ofidit q̄dā auctor sine noie q̄ fuit acuti ac vehemētis ingenij i his ꝙsib⁹ dicēs.

¶ Ambit superbus ridet presumptio iudex.
Cuius ingratus blanditur scandala reddit.
Blasphemat dubius: non fidus scisma prophanus.
Inanis iactat contentio, non obedire.
Ypocrisis discors durus, sed diligit audax.

¶ De peccato auaritie.

Auaritia que grece dicitur philargiria est inordinatus amor habendi diuitias fm Thomam in ij. ij. q. xxxiij. art. j. Et in. ij. ij. q. c. xviij. art. Et item in commento aureo super. j. epistola ad Thi: ap. vj. vel secundum Hugonem in. ij. lib. de claustro anime. Auaritia est sua illicite retinere, ꝛ aliena concupiscere. Uel auaritia est amor diuitiarum insatiabilis. Propterea Isidorus in x. lib. Ethimolo. dicit sic. Auarus ex eo dictus est quod sit auidus auri, ꝛ nunquam opibus expleatur. Et quantum plus habuerit tantum plus cupiat. Flacci super hoc concordante sentencia qui ait. Semper auarus eget. Et salusti. Neq; auaritia copia, neq; inopia minuitur. Hec Isidorus nec solum auarus dicendus est qui rapit aliena: vt inquit Augustī. sed ille auarus est qui cupide seruat sua. Uel secundū beatum Thomā. in. ij. ij. q. c. xviij. articu. ij. Nomen auaritie ampliatum est ad omnem immoderatum appetitum habendi quancunq; rem. sicut Grego. dicit in quadam omelia, quod auaritia non solum pecunie est: sed etiā scientie ꝛ altitudinis, cum supra debitū modū sublimitas ambitur. Et secundū hoc auaritia non est spirituale peccatū. Et hoc modo loquitur Augu. in. ij. lib. de lib. arbitrio sic dicens. Auaritia qne grece philargiria dicit non in solo argento vnde nomen duxisse resonat: sed in omnibus rebus q̄ immoderate cupiuntur intelligenda est. Etiam Hugo in ij. lib. de claustro anime sic ait. Auaritia est glorie seu quarumlibet rerū insatiabilis ꝛ inhonesta cupido. Iterum Augu. ꝛ allegatur a magistro sententiarum in. ij. libro. distin. xxj. dicit sic. Auaritia est immoderata habendi cupiditas qua non tantum

Quid est auaritia fꝫ Tho. ꝛ aliter fm Hugonem.

Isidor⁹.
Augustī.
S. Tho.

Augustī.

Hugo.

pecunie, sed ēt altitudinis ⁊ sciētie cū supra modū sublimitas ambit. ¶ Sz occurrit dubitatio si auaricia est appetit⁹ inordinat⁹nō solū pecunie: sed ēt sciētie, honoris, ⁊ cuiuscūq; alterius boni. ¶ Cū superbia sit inordinat⁹ appetit⁹ sciētie ⁊ honoris: sequit̄ q̄ superbia sit idē pcm̄ q̄ auaritia. Sz hoc est falsum: q; superbia ⁊ auaritia sunt duo distincta pcā: ergo p̄dicta diffinitio ignalis de auarina nō ē bona nec sufficienter data. ¶ Huic obiectiōi rndet sctūs Tho. in .j. ij. q. lxxxiij. ar. ij. vbi dr q̄ superbia, ⁊ auaritia dupliciter differūt. Primo, q; superbia respicit pcm̄ ex parte auersiōis a deo cui⁹ p̄cepto superb⁹ subdi nolit recusat. Et iō superbia dr initiū peti: q; ex pte auersiōis incipit rō mali. Auaritia aūt respicit pcm̄ ex pte conuersiōis ad bonū ꝯmutabile ex q̄ pcm̄ q̄dā mō nutritur ⁊ fouetur. Nō ortī pcm̄ ex appetitu inordinato ꝯmutabilis boni. Et idcirco appetitus illi⁹ boni. s. diuitiarum q̄ tendat ad consequendum ois ꝯpalia bona, radix peccatorū dicit. Secō differt superbia ab auarina: q; cū superbia sit inordinat⁹ appetitus proprie excellentie. Ille talis appetitus p̄cellendi in honoribus, vel sciencia, vel pecunia, vl potētia ⁊ hmōi est superbia. Auaritia autē est appetitus inordinatus acq̄rendi vel retinendi predicta. Et sic ptz quō differūt superbia, ⁊ auaritia. Sz iterum questio animū pulsat. Dicit enī Paulus .j. ad Thimote. vj. c. q̄ radix omniū malorū est cupiditas. quā quidā appetētes errauerunt a fide. Nam radix est quoddā p̄ncipium arboris ⁊ ita vī q̄ idem sit radix peti ⁊ initiū peccati. Sed superbia: vt dr Eccl̄. x. c. est initium ois peti: ergo auaritia incōuenienter dicitur radix oim malorum: huic questioni rndet S. Tho. in cōmento aureo sub prima epistola ad Thimo. vj. c. lectione. ij. Et iterum in .j. ij. q. lxxxiij. ar. j. sic dicens. Notandum est ſm quosdam q̄ cupiditas tripl̄r sumitur. Primo modo put est inordinatus appetitus diuitiarum, ⁊ hic est spūale pcm̄. Alio modo ſz q̄ significat inordinatum appetitum cuiuslibet boni tēporalis, ⁊ sic ē genus omnis peccati. Nā in oi pctō est inordinata conuersio ad ꝯmutabile bonum: vt dictū est. Tertio modo sumitur prout significat quandam inclinationem nature corrupte ad bona corruptibilia inordinate appetenda. Et si dicunt cupiditatem esse radicem oim pctōz ad similitudinem radicis arboris q̄ ex terra trahit alimentum. Sic enī ex amore rerū tēporalium oē pcm̄ procedit. Et hec quidem ōnia vera sunt: non tñ videnť esse ſz intētionem apostoli. Qui dr cupiditatem esse radicē oiz pctōz. Manifeste enī ibi loquit apl̄s ptra eos qui cum volunt diuites fieri incidunt in tentationem ⁊ in laqueum diaboli. Eo q̄ radix oim malorum est cupiditas: vnde manifestum est q̄ loquitur de cupiditate secundum q̄ est appetit⁹ inordinatus diuitiarū: Et secūdum hoc dicendum est q̄ cupiditas put ē speciale pcm̄ dī radix oim peccatorū ad similitudinē radicis arboris, qui alimen-

Questio.
Arguit.
S. tho. rndet qō ni.
Quō differūt superbia ⁊ auaritia.
Paul⁹.
Eccliastic⁹.
S. tho. rndet qō ni.
Cupiditas tripliciter ponitur.
Quefnit intenno apl̄i de cupidita t: .

ꝫ ꝓstat totꝫ arbori. Videm⁹ enim q̄ per diuitias hō acq̄rit facultatem ꝓperādi q̄cunq; petiñ, ꝫ adipiscēdi desideriū cuiuslꝫ petit: eo q̄ ad habēdā q̄cunq; tpalia bona hō pōt ꝑ pecuniā iuuari, ſm q̄ dr Eccliaſt. x. c. pecunie obediūt oia: ꝫ ſm hoc ptz, q̄ cupiditas diuitiarꝫ radix eſt oim peccatorꝫ. hec Tho. Ex dictis ptz ſolutio q̄nis: ꝫ qualr ſuperbia dr initiū, origo, ꝫ radix peccatorꝫ. Amplio ſolet dubitari an liceat alicui theſauros accumulare? huic q̄ni rñdet Hugo de argentina ordinis ꝓdicatorꝫ in cōpendio theo. lib. ath. c xix. hic dicēs. Ne tādiu eſt, q̄ qs pōt theſaurizare ex affectu auaritie abiq; intētione neceſſitatis ꝓprie vel aliene. Et hoc mō theſaurizare oib⁹ eſt ꝓhibitū. Alio mō pōt qs theſaurizare ex ꝓſideratiōe publice vtilitatis. ſ. regni defendēdi vel cultus dei ampliandi: ꝫ ſic cōceſſum eſt regibus theſaurizare. perſonis aūt eccleſiaſticis ꝓprie nunq; theſaurizare licet: nec pecuniā etiam tenere intētione ſeruādi. Ideo Ambro. Aurū hz eccl'ia nō vt ſeruet: ſed vt roget. Ex ꝓdictis ptz q̄ dupl.r pōt eſſe amor pecunie, ſiue tpaliū: ſcz aut reſpectu neceſſarij, ſiue reſpectu ſuperfluj, cōtra primū ꝓhibet dñs ꝑocantem ſolicitudinē: cōtra ſcm ꝓhibet theſaurizationē. hec Hug. Nota hic q̄ illud cōpendiū theologo. Hugonis q̄ quidē incipit. Veritas theologice, nō eſt magni Alberti: vt quidā illi falſo attribuunt. Nec eſt ſancti Thome: ſed vt dicit dñs Joannes de turrecremata cardinalis ſancti Sixti ordinis ꝓdicatorꝫ in lib. de cōceptione beate virginis. c. lxv. cōpendium iſtud eſt dñi Hugonis de argentina ordinis ꝓdicatorꝫ. Nam cōpendiū ſancti Thome: vt dicit ꝓfatus cardinalis in eodē lib. c. cl. incipit. Eterni patris verbum. Ideirco Hugo iniuriā patitur ab his, q̄ dictum opus magno Alberto, vel alteri attribuunt.

Per diuitias homo hz facultatem peccādi.

Qō an liceat theſaurū accumulare: Hugo de argentina.

Quis poteſt theſaurizare.

Quid hz eccl'ia ſticis ꝓſonis theſaurizare.

Ambro.

¶ Vtrum ſolicitudo rerum temporalium ſit licita? Et an diuitie ſint deinde bone vel male?

NOta ad maiorē intelligentiā eorꝫ, q̄ dicta ſunt ſm beatū Tho. in. ſ. ū. q. lv. ar. vj. vbi mouet dubiū, vtrū ſolicitudo rerū tpaliū ſit licita? nā dicit q̄ ſolicitudo tpaliū ſimpliciter pōt eſſe illicita. Uno q̄dē mō ex parte eius: de quo ſolicitamur: puta ſi tpalia tanq; finez q̄ramus: vel ſi exerceamus actū cuiuſlibet rei ut⁹ ad finē rerum tpaliū: ꝫ talis ſolicitudo ſemꝑ dr eſſe illicita. De qua Greg. in xv. li. moral. aīt. Emāt puerſi hoies ꝓ huius mūdi gl'ia tribulationes, cūctiſq; ꝓ ea ſudoribus libēter ſubiūi, ꝫ ſuū ſibi laborē iugo deuotiſſime colla ſubmittūt. Et infra ſubiūgit ſic: prauoꝝ mēs huius mūdi furie dedita, ꝫ rerꝫ tpaliū fauore nōnullis aſſueta ēt ſi ſibi libere vacare liceat, ſubeſſe in terrenis ſudoribus teſtatur. hec Gre.

Triplex ſolicitudo tpaliū hēri pōt.

Greg.

Aliꝛ ē illi cita solicitudo tpalium

¶ Scdo modo pōt esse tpalium solicitudo illicita ꝓpter superfluum studiū, qđ apponit ad tpalia ꝓcuranda ꝓpter que hō a spūalibus quibus ꝑncipalius inscruire dꝫ retrahit. Et idco dꝫ Matth. xvi. c. q solicitudo seculi suffocat verbū. ¶ Tertio modo ꝺꝫ solicitudo tpalium illicita ex parte timoris superflui: qñ scz hō timet ne faciendo qđ dꝫ necessaria sibi deficiāt. vñ si aliqs cū isto timore solicitaret res tpales: illicita esset talis solicitudo: idco a

Matth.

xp̄o phibet. Nā xp̄s nō phibet nisi illicitū. Propterea Matth. vi. c. ait. Nolite soliciti esse dicētes: qđ māducabimus aut qđ bibemus aut quo operiemur. hec em̄ oia gētes inquirūt. Scit em̄ p̄ vester: q his oibus indigetis. Concludit ergo S. Tho. sic dicens principalr nr̄a solicitudo esse dꝫ de spūalibus bonis sperā

Veritas.

tes, q etiā tpalia nobis ꝓuenīāt ad necessitatē si fecerimus qđ debemus. Uñ veritas Mat. vi. c. ait. Querite ergo primū regnū dei, z iustitiā eius, z hec oia adiūcient vobis. Etiā notanda sunt

S. Tho.

aurea ꝟba sci Tho. in. iij. lib. cōtra gentiles. c. cxxxij. vbi dicit sic. Fuerūt etiā aliqui qui ꝓfectionē vite sectantibus dicebāt nullā solicitudinē esse habendā neq̄ māducando: neq̄ laborādo: neq̄ sibi aliqđ reseruādo: sed oportere eos a solo deo sustētationē vite expectare. Propter qđ dr Mat. vi. c. nolite soliciti esse ne quid māducetis aut bibatis: aut corpori vr̄o qđ induamini. Et iterū. Nolite in crastinū cogitare. huius aūt videt oīno irrationabile. Stultū em̄ est velle finē, z p̄termittere ea q̄ sunt ordinata ad finē m. Ad finē autē comestionis ordinat solicitudo humana per quam sibi victū ꝓcurat. Qui igitur absq̄ comestione viuere nō p̄t aliquam solicitudinē de victu querēdo debēt habere. Preterea solicitudo terreno⁹ nō est vitāda: nisi q: impedit contēplationem eterno⁹: non pōt aūt hō mortalis carnē gerēs viuere q̄n multa agat q̄bus contēplatio interrumpat: sicut dormiēdo, comedendo, z alia hmōi faciēdo. Neq̄ igitur p̄termittēda est solicitudo co⁹, q̄ sunt necessaria ad vitā ꝓpter impedimentū contemplationis. Sequitur et mira absurditas. Pacī em̄ rōne pōt dicere, q nō velit ambulare aut aperire os ad edendū, aut fugere lapidē cadentē, aut gladiū irruentē: sed expectare qđ deus operetur: qđ est deū tentare. Non est igitur solicitudo victus totalr

S. Tho.

abiicienda. hec Tho. Iterū in. iij. lib. cōtra gentiles. c. cxxxv. idem Thomas dicit sic. Est aūt oīno irrōnabilis error illo⁹, q̄ putāt oēm sibi solicitudinē a dño interdictā de victu querēdo. Quis em̄ actus solicitudinē req̄rit. Si igitur hō nullā solicitudinē de rebus tpalibus habere dꝫ sequitur q nihil tpale agere debeat, qđ

Hō agat duplici cibo spūali et corporali.

neq̄ possibile, neq̄ rōnabile est obseruari. Deus em̄ vniuersq̄ rei ordinauit actiones fm ꝓprietatē sue nature. homo aūt ex spūali z corporali natura conditus est: necessariū est igitur fm diuinā ordinationē: vt corporales actiones exerceat, z spūalibus intendat. Et tanto perfectior est, quanto plus spiritualibus intendit.

Non est igitur modus perfectionis hūane qō nichīl corporale agat: qr cū corporales actiones ordinētur ad ea q̄ sunt necessaria ad cōseruationē vite, si qs ea pretermittit vitā suā negligit, quā quilibet cōseruare tenet. Expectare aūt a deo subsidiū in quibus se aliquis pōt p̄ ppriā actionē iuuare p̄ter missa ppria actiōe est insipiētis r̄ deū tentātis. hec Tho. Facit ad hoc ppositū notabile exēplū qō legit in vita sctōr̄ patrū. Nā quidā p̄res cōtēplatiui venerūt ad visitandū btm̄ Anthoniū. Facta ōrone ab eis, vocauit eos btūs Anthonius vt cū fratribus suis operib⁹ manuū vacarent pro victu acquirēdo. Qui dixerūt btō Anthonio. Nobis pater nō licet laborare manibus: qr cū simus cōtemplatiui nobis solū interest vacare cōtemplationi. Quibus dixit btūs Anthonius. Nos qui carnales sumus vacabimus operibus vt victui sustentemur. vos aūt qui cōtēplatiui estis cōtēplationi vacabitis. Tādē hora nona btūs Anthonius cū fratrib⁹ suis cibū sumpsit nō vocatis fratribus cōtēplatiuis. Itaq̄ hora prādij iā trānsacta r̄ fame stimulāte surrexerūt illi fratres ab ōrone r̄ dixerūt btō Antho. Abba. pater hora transacta est r̄ fame eruciamur quare nō vocasti nos vt tecū r̄ cū fratribus tuis prāderemus? Tūc rīdit btūs Antho. Uobis qui spūales estis comedere nō licet: nobis aūt qui carnales sumus necesse est vt comedamus. Ite igit ad cōtemplationē: nos vero opibus manuum vacabim⁹ sine q̄bus sustentari nō possumus. Et sic cōfudit eos btūs Antho. Cōcordāt huic cōclusioni auctoritates sacre scripture. Nā deus dixit ade r̄ successoribus suis. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Gen. iij. Nullus aūt pōt in sudore vti pane, vel reb⁹ tpalib⁹, nisi sollicitudine īterueniēte. & sollicitudo nō p̄hibet nisi fuerit indebita. Et paul⁹ ad Ephe. iiij. c. Qui furabat iā nō furet: magis aūt laboret operādo manibus suis qō bonū est vt habeat vñ tribuat necessitatē patiēti. hec ibi. Ex dictis patet q̄ sollicitudo discreta circa tēporalia laudabilis est.

¶ Sitr dicēdū est de amore discreto diuitiarū r̄ aliarum rerum hmōi. Sūt em̄ diuitie r̄ res tpales bone r̄ laudabiles per se ac cōformes nature nr̄e. Nā vidit de⁹ cuncta q̄ fecerat r̄ erāt valde bona. Gen. j. c. in specie sua non poterant esse meliora. Non ergo est peccatū diuitias possidere: sed peccatū est diuitias male possidere. Unde sm̄ Hiero aliud est habere diuitias, aliud est seruire diuitijs. Propter ea in explanatione super Matheū lib. j. super illud Non potestis deo seruire r̄ māmone dicit sic. Nō dicit qui habet diuitias: sed qui seruit diuitijs. Qui enim diuitiarū seruus est diuitias custodit vt seruus. Qui aūt̄ seruitutis excusserit iugū, distribuit eas vt dñs. hec Hiero. Utiuperatur ergo amor inordinat⁹ diuitiarū vt dictū est supra. Ubi ostēsum est q̄d sit auaricia. Sed amor regulatus discretiōe, r̄ sollicitudo discreta rerū tēporaliū laudatur a sapiētibus: r̄ dicitur non auaricia

Exēplū notabile

Optima rēspōsio bti Anthonij.

Genesis

Paulus

Diuitie sunt laudabiles. Genesis.

Hiero.

Antiqui patres diuitissimi.

sed pulchra. Idcirco ꝯ plures sctissimi patriarche, ⁊ reges veteris testamẽti magnas possederũt diuitias. Vñ Adã venustissimus parens noster ditissimus fuit cuius imperio ola fuerunt

Adam.

subiecta tã in paradiso ꝯ extra paradisum. hic Dauid in psal.

Noe.

ait. Oia subiecisti sub pedibus eius oues, ⁊ boues insuper ⁊ pecora cãpi. Noe quoq; fuit princeps magnus ⁊ ditissimus solus

Filii noe diuitissimi fuerunt.

cũ generatione sua a diluuij sententia exceptus a dño. Hic tres filios habuit qui tres mũdi partes Asiã, Affricã, ⁊ Europam, sua generatione repleuerũt. Nã filii Sem Asiam occuparunt. filii Cham Affricã. filii vero Japhet Europam. Abraham etiã fuit diues valde ppter cuius opes non poterant pastores eius habitare cũ pastoribus Loth nepotis sui. Propterea cũ facta fuisset rixa inter pastores vtriusq; cupiẽs Abraham tollere causas discordie dixit ad Loth. Ut patet Gen. xiii. c. Ne quese sit iurgium inter me ⁊ te, ⁊ inter pastores meos, ⁊ pastores tuos, fratres enim sumus. Similiter Isaac Jacob Joseph Moyses Aaron Josue Gedeon Job Dauid Josia Ezechias Salomon fuerunt ditissimi. ⁊ pariter Grego. Siluester ⁊ ceteri sumini pontifices cardinales Archiepiscopi Episcopi, ⁊ alii pastores ecclesie dei, sanctissimus Ludouicus rex francorũ Nicodemus Joseph ab arimathia zacheus princeps publicanorũ. hi oẽs fuerunt diuites ⁊ sanctissimi Non est ergo sensus in crimine: sed affectus inordinatus. Hinc sanctus Thom. in libro. contra gentiles ca. cxxxiii. dicit sic. Exteriores quidem diuitie sunt necessarie ad bonum virtutis cum per eas sustentemus corpus, ⁊ alijs subueniamus. Oportet autẽ q̃ ea q̃ sunt ad finem ex fine bonitatẽ accipiant. Necesse est ergo q̃ exteriores diuitie sint aliqũ bonũ hois, non tñ principale: sed quasi secũdariũ. Nã finis principaliter bonus est. alia vero ꝯ q̃ ordinãtur in finem. Et infra ita subiungit. Intantũ igitur diuitie bone sunt inquantũ proficiũt ad vsum virtutis. Si vero iste modus excedatur: vt impediat vsus virtutis: non tamen inter bona cõputanda sunt sed inter mala. Vñ accidit q̃busdam bonũ esse habere diuitias q̃ eis vtũtur ad virtutes, quibusdã vero malũ est eas habere q̃ per eas a virtute retrahũtur, vel nimia sollicitudine, vel nimia affectione ad ipsas: vel etiã mẽtis elatiõe ex eis cõsurgẽte. hec Tho. Etiã Seneca ad Lucillũ ait. Illa bona fortune ex nobis pẽdent nõ ex illis nos Valẽtiores enim oi fortuna est animus: ⁊ in vtrãq; partem ipse res suas ducit. Beateq; ac misere vite ipse sibi causa est. Malus enim oia in malũ vertit. Rectus atq; integer corrigit praua fortune. hec Seneca. Ex dictis pz ꝙliter hõ se debeat habere circa sollicitudinẽ vel amorẽ rerũ tẽporaliũ: ⁊ q̃ diuitie de se non sunt in crimine. sed affectus ⁊ timor inordinatus.

Jsaac. Jacob. Joseph. Moyses Aaron. Josue ꝛc

Non est ecclus in crimine ꝛ affect⁹ S. Tho.

Diuitie sũt instrumẽta virtutis.

Seneca.

¶ Qualiter scripture sacre doctores catholici, ac gentiles philosophi auaritiam detestantur.

Cunctum scire debes propter ea que dicta sunt in decimo precepto diuine legis, vbi agitur de cõcupiscẽtia rerũ proximi: q̃ oẽs scripture sacre, & parter oẽs doctores catholici & gẽtiles philosophi auariciã detestãtur nouẽ rationib⁹. Primo, qr auaricia est horribile peccm & cõparatur idolatrie. Vñ Pau. ad Ephe. v. c. ôt sic. hoc autẽ scitote intelligẽtes q̃ oẽs fornicator, aut immundus, aut auar⁹ quod est ydolorũ seruit⁹ nõ hz hereditatẽ in regno xpi & dei. hec Pau. Nota scõm Tho. in cõmẽto aureo sup hoc passu lectione tertia: q̃ apls vocat hic auariciã idolatriã qm̃ ydolatria est qñ honor soli deo debit⁹ impẽdit creature. Deo aũt debet honor diuꝑfr. s. vt in eo finẽ nostrũ cõstituamus: vt in eo fiduciã nostrã finaliter ponamus. Qui ergo hoc in creaturis ponit reus est ydolatrie. hoc aũt facit auarus qui finẽ suũ in re creata ponit & etiã totã suã fiduciã: hinc Osee. viij. c. Aurũ suũ & argẽtum suũ fecerunt sibi ydola vt interirẽt. Qr vt ôt Prouerb xj. cap. Qui confidit in diuitijs suis corruet: Uel auaricia ôt ydolorũ seruitus, quia auarus exhibet creature quod debet creatori si fidẽ, spẽ, & charitatem. Hec enim exhibet auarus pecunie & diuitijs suis. Uel scõm Chrysost. Sicut ydolatre venerãtur ydola, nec ea preuenientia tangere audent: ita auarus pecunias veneratur & eis vti nescit: & vt sacra filijs nepotibus: & pronepotibus intacta cõseruant, Uel sm Tho. in ij. ij. q. c. viij. ar. v. in rñsione ad quartũ argumentũ. Auaricia cõparat ydolatrie per quãdã similitudinẽ quã habet ad ipsam: qr sicut ydolatra subijcit se creature exteriori: ita etiã auarus nõ tñ eodẽ mõ: sz ydolatra qdẽ subijcit se creature exteriori vt exhibeat ei cultum diuinũ. Auarus autem subijcit se creature exteriori immoderate eam concupiscendo ad vsum non tamen ad cultum. Et ideo non oportet q̃ auaricia habeat tantam granitatem quantam habet ydolatria. hec. Tho.

¶ Sed questio animum pulsat. Cum enim in alijs peccatis hõ finẽ suum ponat in creatura cui amore inheret: quare etiam in alijs peccatis nõ ôt hõ ydolatrare sicut in pctõ auaricie. Huic questioni rñdet. S. Thomas in commento aureo super epistola ad Eph. v. ca. lectione tertia sic dicens: ydolatrare est aliquid exterius indebite colere. Nunc autem in alijs pctis ponitur finis in exterioribus quasi in propria examinatione: sed q̃ ponit finẽ in diuitijs, ponit in eis finẽ vt in re exteriori sicut ydolatra. Sed nunqd auari honorẽ deo debitũ exhibẽtes creature realr sunt ydolatre per se? Dico q̃ non, quia in moralibus actus seu opera iudicantur ex fine. Ille ergo per se est ydolatra qui intendit per se cultũ exhibere creature. Hoc autem non intendit auarus per se: sed p accidẽs. hoc eñ facit in quantũ sup̃fluꝰ & inordinate diligit: & qd de tali. Non habebit hereditatem in regno xpi & dei. hec Tho. quapropter Innocẽtius in bello de miseria

Oẽs sapiẽtes auariciã detestantur nouẽ rationib⁹. primarõ.

S. Tho. Quare auaricia cõparat ydolatrie.

Aliter sz Tho. Nota.

Questio S. Tho. rñdet qstioni.

Auarus sit vere ydolatra.

Innocẽ.

condicionis humane ita inquit. Auaritia secundū aplm est idolorum seruitus: quia sicut idolatria seruit simulachro: sic auarus seruit thesauro. Nā ille cultū idolatrie diligenter ampliat: et iste cumulum pecunie libenter augmentat. Ille cū ol diligentia colit simulachrum, et iste cū ol cura custodit thesaurū. Ille spem ponit in idolatria, et iste spem suam cōstituit in pecunia. Ille timet mutilare simulachrum, et iste timet minuere thesaurū hec Innocētius. Et sic patet q̄d auaritia ē idolor̄ seruit⁹.

¶ Auaritia est insatiabilis. et patitur rabiem. Idō detestāda ē.

Auaritia assimilat sacco pforato, inferno mari, et igni.

Scō auaritia a sapientib⁹ detestat: quia est insatiabilis et nūq̄ ōt sufficit: sed semp egens velut sitibūda et famelica rabiē patit. Jō continue os aperit vt deuoret et comedat. Propterea comparatur auaricia sacco perforato qui nunquam potest repleri. Uel auaricia assimilatur inferno qui ola deuorat. Uñ Augu. in q̄dā sermone ōt, si auar⁹ velut infern⁹ ola deuorās vellet nullū hoiez eē et ola solus possideret Ul' auar⁹ assimilat mari in quo ola flumina influūt: et tñ nō redūdat. Ul' auar⁹ assimilat idropico. Uñ Moraliū c.xiij. ōt sic. idropicus quippe q̄ ampli⁹ biberit āpli⁹ sitit: qz ois auarus ex potu sitim m'tiplicat, qui cū ea q̄ appetit adept⁹ fuerit, ad appetenda alia ampli⁹ anhelat. Qui em̄ ꝯcupiscēdo pl⁹ appetit huic sitis ex potu crescit. Hec Greg. Ul' auaricia merito ꝯparatur igni. Quapropt Greg. in xv. lib. Moraliū c.xxxvj. ōt. Auaricia desideratis reb⁹ nō extinguit sz augetur Nā more ignis cū ligna q̄ ꝯsumit acceperit, excrescit. et vñ videtur ad momentū flamā ꝯprimi inde paulo post cernit dilatari. hec Greg. Hic Jsidorus in. q̄. li. de summo bono. c. xlj. dicit.

Auarus ē velut idropic⁹.

Greg.

Jsidor⁹.

Semper cū auarus eget: qnāto magis acquirit tāto amplius q̄rit. Nec solum desiderio augendi excruciat, sed amittēdi metu afficitur. Inopes nascimur in hac vita. inopes recessuri de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus: cur peritura tāto amore cupimus. hec Jsidorus. Et hiero. ad rusticum monachum ait. Cum cetera vitia senescente homine senescant: sola auaricia iuuenescit. Et iterum. Auaro tam deest quod habet quam quod non habet: qz aut non habeat ꝯcupiscit vt habita metuit ne amittat. Et dum in aduersis sperat prospera, in prosperis formidat aduersa. hec Hiero. etiam Chrysost. in lib. quod nemo lēditur nisi a seipso: dicit sic. Nam et ipsi diuites si etiam totum mundum possibile esset possideri a singulis adhuc tñ in desiderio eius arderent. Pauperes vero dum cupiunt diuitib⁹ equari insanabilem rabiem patiuntur, insaniunt insuriant. Et idem morbus diuersos singulis generat languores. hec Chrysostomus. Boetius quoque perpulchre describit insatiabilitatem auaricie in secundo libro de consolatione: metro secundo sic dicens.

Hiero.

Chryso.

Boeti⁹.

¶ Si quantas rapidis flatibus incitas.
Ponthus versat arenas.
Aut quot stelliferis edita noctibus
Celo sydera fulgent.
Tãtas fundat opes ne retrahat manũ — Pleno iã copia cornu
Humanũ miseras haud ideo genus — Cessat flere ãrelas.
Quamuis nota libens excipiat deus
Multi prodigus auri
Et claris auidos ornet honoribus
Nil iam parta videntur
Sed quesita vorans seua rapacitas,
Alios pandit hyatus. — Hec Boetius.

Seneca. Tullius

¶ Vere lõga nr̃a desideria increpat vita breuis. In cassũ multa portãr̃ cũ iurta ẽ q̃ pergit. Jõ Seneca in lib. de moribꝰ post Tullĩũ in lib de senectute ait. Mãstro sr̃is est auaricia senilis Quid em̃ sibi vult nõ intelligo. Nã q̃d absurdius vt dici solet q̃ minus restat vie eo plus viatici q̃rere. Et via deficiẽte augere viaticũ hec Seneca. Sz q̃stio aim pulsat. Cur diuitie ⁊ c̃. tpalia bona nõ possunt satiare alam rationalẽ. Pro respõsione huiꝰ q̃stionis nota p̃ter illa; õ dicta sunt in explanatiõe decimi p̃cepti, q̃ diuitie tẽporales sunt finite corpore, ⁊ transitorie. Anima aũt rationalis est infinita sua capacitate. Incorporea in sua entitate: sempiterna in sua duratione. Jõ nulla conuenientia, aut proportio adinuicẽ. Vel dicꝰ ala rõnalis assimilat̃ figure triãgulari cũ sit formata ad imaginẽ sctissime trinitatis. sicut q̃ triãgulo cõpetit habere tres angulos: ita diuine essentie competit habere tres personas. Jbi enim in vna essentia sunt tres persone pater, filius, ⁊ spiritussanctus. Similiter in ala rationali sunt tres anguli i. tres potẽtie. l, intellectꝰ, memoria, ⁊ voluntas. Nulla ergo res creata põt satiare, aut replere alam rõnalẽ: qr etiã res diuersarũ figurarũ vna non põt aliã replere. Nã si accipiatur figura triãgularis ⁊ ponatur i ea sperica nõ repleb̃ ꝓpter hoc ipsa figura triãgularis ea q̃cũq; alia figura nũquã poterit repleri figura triãgularis nisi a sola figura triãgulari q̃ vnilormiter replet angulos. Cũ ergo mũdus celestra, elemẽta quoq; terra aq̃ aer ignis sine figura sperica. vñ etiã se circũdãt orbiculariter: iõ oia bona huius mũdi tã elemẽta q̃ elemẽtata sunt quasi vnius figure sperice. Que oia si ponerent̃ i corde alc rõnalis, siue subpotestate hois sic vt ipse hõ olim esset dñs: nõ propter hoc esset contentus aut satiatus. Declarauit id modo cupiditas insatiabilis magni Alexãdri: de quo valerius maximus l. viij. li. c. xv. de cupiditate glorie ita refert quod cum ipse Alexander audiret ab anaxarco comite suo plures esse mundos prout acceperat a preceptore suo democrito: vehementer ingemuit Alexander. Jdeo dixit: ⁊ sunt verba Valerij, heu me miserũ: q̃ nec vna

Ala rõnalis nõ põt quiescere in aliꝰ.

Ala rõnalis assimilat̃ figure triãgulari.

Oia elementa ⁊ elemẽtata sũt figure sperice.

Quintꝰ curtiꝰ de Alexan. Juuenaꝭ de ale.

quidē adhuc ſum potitus gloria. Propterea. Quintus curtius ſcribit q̄ q̄dā ex maximis natu dixit Alexādro. Si oū habitum corporis tui auiditati animi tui parē eſſe voluiſſent: orbis te nō caperet. Altera manu orientē, altera contingeres occidetē. Hic Juue. in ſatȳ illa que incipit. Orbus in terris, ita inquit.

¶ Unus pelleo iuueni non ſufficit orbis.
Æſtuat infelix angusto lumine mundi,
Ut gyaro clauſus ſcopulis paruaq̄ ſeripho,
Cum tamen figuli munitam intrauerit vrbem.
Sarcophago contentus erit mors ſola fatetur.
Quantula ſunt hoim corpuſcula. Hec Juuenalis.

Sola trinitas replebit aiam rōnalē inulla creatura q̄uit deus niſi in hoie.

¶ Ex dictis patet q̄ diuitie ꝛ cetera bona tpalia nō pſit quietare, vel ſatiare appetitū ale rōnalis. Sed hec poteſt ſola trinitas diuinarū perſonarū: qꝝ ipſa eſt finis eius. ſpūs pater replebit me moriā: filius intellectū: ꝛ ſpūſſanctus voluntatē. Et ꝓpterea inter oēs creaturas nulla altior, nulla dignior aia humana. Idco deus in nulla creatura plene quieuit niſi in homine. Quamuis enim prima die creauerit naturā angelicā, celū ꝛ lucē: nō tñ quieuit in illis Deinde ſecunda die creauit firmamētū, qō q̄dē diuiſit aq̄s ab aq̄s. Nomie aūt firmamēti ītelligitur octaua ſphera, ſub q̄ cōtinēt ſphere ſeptē planetarū. Et q̄ ptz, q̄ firmamētū mediū eſt inter celū criſtallinū, ꝛ elemēta q̄ noie aquaꝝ deſignātur. Nec tñ deꝰ in eo q̄euit, ꝛ ſic de ceteris creaturis quouſq̄ ſexta die creauit hoiez ad imaginē, ꝛ ſimilitudinē ſuā. Et tunc in eo q̄euit. vñ Geñ. i. c. bi. Cōpleuitq̄ deꝰ die ſeptimo opꝰ ſuū qō fecerat: ꝛ req̄euit die ſeptimo ab vniuerſo opere q̄ patrarat. Hinc

Dauid.

Dauid admirās excellentiam creature rōnalis: ait in pſal. viij. Quid eſt homo q̄ memor es eiꝰ, aut filiꝰ hominis quoniā viſitas eū. Minuiſti eū paulominꝰ ab angelis gloria, ꝛ honore coronaſti eū, ꝛ ſtituiſti eū ſup opera manuū tuaꝝ. ꝛ Job. vij c. Quid

Job.

eſt homo, qꝝ magnificas eum aut quid appenis erga eum cor tuū. Ex dictis patet, q̄ appetitus hominis non poteſt ſatiare

Seneca.

in hac vita: ideo debet regulari per imperium rationis. Propterea Seneca in prouerbiis ait. Pecunie o portet imperare nō ſeruire: pecunia ſi vti ſcias ancilla eſt: ſi neſcias domina,

¶ Auaricia eſt cauſa omnium ſcelerum.

Thryſo.

Ertio auaricia eſt deteſtabilis: qꝝ ex illa fere omnia ſcelera perpetrāt: vt furta, piuria, homicidia, adulteria, ſacrilegia, ſimonie, diſcordie, ꝛ huiuſmodi. vnde Thryſ in iij lib. contra impugnantes vitā monaſticā dicit ſic. Qui enim pecunie amore rapiuntur inuidi quoque nequam: dei erranes pertun, temerarū audaces, inuerecundi imprudentes, ingrati. Mala deniq̄ omnia ſint neceſſe eſt. Uñ horū omniū teſtis fidelisſimus eſt beatꝰ Paulus qui radicē oim malorū cupiditatē eſſe dixit. Quod ipſuz xp̄s ante manifeſtauit cū impoſſibile eē aſ

fereret eū seruire deo, q illi vitio esset obnexi⁹. hec Thry. ꝛ Iuue
nalis q̄vt ait hie. I epl'a ad Thera. de ꝟa circūcisiōe ꝺuppħa gē Iuuena
tiliū. Hic poeta in satyra sexta ōtsic. Prīa pegrinos obscena pe lis.
cunia mores. Intulit: ꝛ turpi fregerunt secula luxu.
Diuitie molles. Hec Iuuena. Et sic ptz q̄ auaricia est radix oīz
petō⁹: qr ex pecunia hō acq̄rit facultatē ꝓpetrādi oīa petā.

Auaricia est detestabilis. qr corpus destruit.

QUarto auaricia est pcīm detestabile: qr corpus euis
cerat. nā diuitie acq̄runt cū labore: possid. ntur cum
timore, amittunt cū dolore. Uñ auari laborāt in ac
quirēdo, ꝛ alīj in labores eorum sepe intrant. Et ali
quando fures ꝛ latrones plerumq̄ diripiunt. Aut fi
lij rebelles, vel alīj heredes. Isti sunt similes aranee que telam
operando pro muscis accipiendis seipsam euiscerat. Hinc Salo
mon puer. xxiij. Noli laborare vt diteris: sed prudētie tue po Salomō
ne modum. Et iterum ibidē. Non erigas oculos tuos ad opes
quas habere non potes. Propterea diuus Hiero hortatur nos
ad cōtemptum rerum mundanarum in epl'a ad Theliphonem Hieroni.
vbiū: q̄ q̄dem epl'a incipit. Presumptionem meam excusare
conarer. vbi dicit sic. Cōsideremus q̄ in hac terra hospites su
mus ꝛ peregrinorum more pro diebus nouissimis habitamus.
Uos enim de hoc mundo estis: ōr nobis. Qui ergo in aliena sa
tagimus. Quid turbamur. Nemo in deteriori ꝛ extranea patria
plus eligit possidere q̄ in sua. De his tm̄ sollicitudinem habe
re debemus ꝛ curam que nobiscū transferre possumus. Ambiāt
terrena. gētiles quib⁹ ecclesia nō debēt ur. Cōcupiscant presen Nota
tia qui futura non credunt. Christianis diuitie, ꝛ hereditas sit aureā sen
diuinitas Christi. Nec enim debent egre ferre quasi minus a ce tentiam
teris habeāt qui auctorem olim perceperunt. Superest vt acce
ptum in corde deum honorēt obsequijs operibus colant: sermo
ne semper ꝛ cogitatione fateantur vt in aduentu eius non cum
contumacibus ꝛ contemptoribus puniantur: sed cum sanctis ꝛ
deū timētib⁹ coronētur. hec hier. Qua sentētia aperte datur in
telligi q̄ amor inordinatus rerū tpaliū debet ratione regulari.

¶ Auaricia est cōtra deum ꝛ proximū: ideo est fugiēda.

QUinto auaricia merito est fugienda: quia est contra
deum, contra proximum, ꝛ contra seipsum. vt dicit S. Tho.
S. Thomas in. ij. ij. q. cxviij. arti. j. in respōsione ad
ij. argu. Primo auarus peccat cōtra deum inquan
tum propter bonum temporale diuitiarum contem
nit bonū eternum. Secundo auarus peccat in proximum: quia
plus debito accipit, ꝛ conseruat pecunias, ꝛ alia bona tempora
ralia in damnum et nocumentum proximorum. Si ergo
homo plus debito modo acquirit diuitias vel conseruat: tunc
directe peccat in proximū. Qr in exterioribus diuitijs nō potest

vnus hō supabūdare nisi alter i deficiat. Nō est enī possibile vt bona ꝓpria possint simul possideri a mltis. vt ōt sertus Thomas ibidē. Hinc Boetius in.ij.lib.de cōsola.pſa.v.ōt sic. O igit̄ angustas inospeq; diuitias quas nec hr̄e totas pluribus lz. nec ad quēlibet sine ceterorum paupiate nō veniunt. Hec Boe. Tertio auarus peccat cōtra seipm. Qt vt ōt Tho. deordinat̄ ei⁹ affect⁹ lz nō deordinat̄ corpus sicut p vitia carnalia. Sustinet enī auarus mltos labores ⁊ ꝑplura incōmoda: iō ōt Greg. Oēs hui⁹ seculi dilectores in rebus terrenis fortes sunt: in celestib⁹ debiles. Nam sepe tamen nuditatē dilectionem sustinent earum rerum se per abstinentiā cruciāt, ad quas adipiscendas festinant. hinc hie ad rusticum monachū in epl'a q̄ incipit. Nihil xp̄iano felicius cui promittitur regna ce'orum ōt sic. Si negociatores seculi ranta sustinent vt ad incertas pericula scq; diuitias perueniāt, ⁊ seruent cū animi discrimine que multis periculis q̄sierūt. Quid Christi negociatori faciendū est? Hec Hieronimus.

Boetius

Auarus peccat cōtra seipsum.

¶ Auaricia mentem suffocat, ⁊ animam maculat.

Sexto auaricia est fugienda: qr mētem suffocat, animam maculat: ⁊ totum hoiez distrahit. Unde Greg. in. xiiij. lib. Mora. c. lxxxvj. ōt sic. Per plumbum nāq; cui⁹ natura grauis est ponderis pctm auaricie spāliter designat: qr mentē quā infecerit ita grauē reddet vt ad appetēda sublimia attolli nequaq; possit. Hec Gre. Propterea antiq; philo. contēnebant diuitias, ne mens eorū a cognitione veritatis tam naturalis phie q; astrologie distraheretur. vnde Hier. ad iulianum de filijs ⁊ vxore defunctis in epl'a que incipit. Fīlius meus frater tuus Anthonius ōt sic. Cōtemnis aurum. Contēpserunt ⁊ mlti phi ex quibus etiam vnus vt ceteros sucā multarū possessionū p̄cio piecut in pelag⁹ dicēs. Abite i pfūdū male cupiditates: ego vos submergā ne a vob; mergar. Etiā ad paulinū pbr̄m de istitutiōe monachoꝝ epl'a icepit. Bon⁹ hō de bono cordis thesauro ōt Socrates ille thebanus hō quōdā ditissim⁹ cū ad philosophatū athenas pgeret magnū aurī pōd⁹ abiecit: nec putauit se posse ⁊ virtutes simul ⁊ diuitias possidere. Et ad rusticū monachū epl'a q̄ icipit. Nihil xp̄iano felici⁹: ita inqt. Juxta miserias hui⁹ tpis vbiq; gladios seuientes, satis diues est q̄ pane nō idiget: nimiū potē⁹ est q̄ seruire nō cogit. Item Hiero. ad saluinā de morte Nebridij epl'a incipit. Uereor ne officium putet ambitio: ōt sic. Nec diuiti obsunt opes si eis vñ vtat. Nec pauperem egestas cōmēdabiliorē facit si inter sordes ⁊ inopiā pctā non caueat. hec Hiero. Sz nota ad maiorem euidētiam eorū q̄ dicta sunt eā sniam diui Hiero. scribētis ad pāmachiū in epl'a cōsolatoria de dormitiōe Pauline vxoris epistola incipit. Sanato vulneri: vbi dicit sic. Non est satis perfector consummato viro opes cōtemnere, pecuniam dissipare, ⁊

Gregorius.

p̄ficere qđ in momēto ꝛ pdi, ꝛ inueniri pōt. Fecit hoc Socrates thebanus, fecit antistenes, fecerūt plurimi, quos uiciosissimos legimus: plus dz xp̄i discipul⁹ p̄stare cęp̄t mūdi p̄ncipalis, ꝛ ppłaris aure ac rumore uenale mancipiū. Tibi nō sufficit opes p̄tēnere: nisi xp̄m sequaris. Chustū aūt sequī, qui pctā dimittit, ꝛ ꝓtutū comes est. Hec Hiero. hinc Lactātius in. v. lib. diuinarum institutionū. c. xvj. dicit sic. Diuitie qz nō faciūt insignes: nisi quos p̄nt bonis opibus facere clariores: diuites em̄ sunt nō qđ diuitias hābt: sed qđ utunt illis ad opa iustitie. Et qđ pauperes uidēt̄ur: eo ip̄i diuites sunt, qi ꝛ egēt ꝛ p̄cupiscūt nihil. Cū igitur ꝛ liberi seruis, ꝛ diuites pauperib⁹ humilitate animi pares sumus: apud deū in ꝓtute discernimur, ꝛ tāto qsq; sublimior est cęt̄o iustior. hec Lactan. ꝛ tandē Lactātius in p̄ncipio p̄mi lib. diuinaꝝ institutionū ostēdit qđtus fuerit amor inq̄rēde ꝓitatis apud antiquos, qđ nō solū opes, diuitias, honores, patriā, ꝛ uoluptates: sed ēt publicas ac priuatas actiōes, ꝛ cuncta q̄ alam distrahūt p̄temnebāt: ut magis ac magis ad studiū sapiēte expedirent inuestigarentur. Uerba Lactātij sunt hec. Magno ꝛ excellēti ingenio uiri cū sese doctrīne penitus dedissent q̄q̄d laboris poterat impendi: p̄ceptis oib⁹ publicis ꝛ priuatis actionib⁹ ad inquirēde ꝓitatis studiū p̄tulerūt: existimātes multo esse p̄clarius hūanarum diuinarumq; rerū inuestigare ac scire rationē, q̄ instruendis opibus, aut cumulādis honoribus inhērere. Quibus rebus qm̄ fragiles tenereq; sunt, ꝛ ad solius corporis pertinēt cultum nemo melior: nemo iustior effici pōt. Erant quidē illi ueritatis cognitione dignissimi: quam scire tanto opere cupierunt, atq; ita ut eā rebus oībus anteponerēt. Nā ꝛ abiecisse quoddā res familiares suas, ꝛ renuntiasse uniuersis uoluptatibus cōstat: ut solam nudāq; uirtutū nudi expeditiq; sequerentur. Tamen apud eos uirtutis nomen aut auctoritas ualuit: ut in ea omne summū bonum predicarent. Hec Lactantius. Ex quo patet q auaritia fugienda est: quia mentē suffocat ꝛ totum hoīem detrahit. Lactan. Lactan.

¶ Auaritia contrariatur nobilissimis uirtutibus.

Optimo auaritia fugiēda est: qr contrariat nobilissimis ꝓtutibus. Est em̄ cōtraria mīe, clemētie, dilectioni ac pietati, que dīr regie uirtutes. Et sunt maxime inter oēs que ad p̄ximū pertinēt. uñ sup illud. j. ad Tim̄. uij. c. Pietas ad oia utilis est glo. ꝛ Ambro. dicit sic. Ois summa xp̄iane disciplīne in mia ꝛ pietate cōsistit: quam quidē miam qui habuerit ꝛ si lubricū pariet̄ uapulabit qdem: sed nō peribit. hec Ambro. Et ideo Chrysost. uolēs nobis ostendere quāte seuer: tatis ac crudelitatis sit auaritia in libro q nemo ledit nisi a seipso dicit sic: intantū amor pecunie oēm alam fatigat: ut neq; amicitiaꝝ, neq; ꝓpinquitatis interdū, etiā nec coniugis aut filioꝝ detrimenti locū: quibus affectibus in ter hoīes Paulus. Chrys. Auaritia solus oia iura hūana et diuina.

nihil ꝓfertur. Amor aũt pecunie oĩa hec humi deiecit: pedibus cõculcat: ⁊ velut quedã fera ⁊ crudelis dña oĩm corda possidet, ⁊ tyrãnica dñatione deuincit. Seuit vt barbarus: ferit crudeliter vt tyrãnus: debachatur impudẽter: vt mereatrix nusq̃ miseretur nunq̃ pudet. Adest vbiq̃ dura vbiq̃ terribilis dira clemẽs: impia truculenta. Et cũ lupis ⁊ vrsis ac leonibus ferocius seuiat. Suauis tamen videtur hoibus ⁊ amabilis. Et quid dico suauis. Melle ipso ⁊ fauis dulcior. Hec Chrysostomus. Qua sentẽtia aperte datur intelligi, q̃ auaritia est contraria misericordie, clementie, ac pietati, que sunt regie virtutes.

¶ Auaritia reddit hominem exosum.

Boctius.

Marcus Tullius.

OCtauo auaritia merito horrẽda est: quia reddit hominem cunctis exosum. At cõtra, liberalitas hoiem facit gratũ deo ⁊ hoibus. vnde Boetius in .ij. lib. de cõsolatione. prosa. v. dicit sic. Siquidẽ auaritia semper ociosos claros largitas facit. ⁊ Marcus Tullius in .j. lib. de officiis, ita inquit. Liberalitate nihil nature hominis accõmodatius. Et iterum in eodẽ lib. ait. Et q̃q̃ ois virtus nos ad se alliciat faciatq̃: vt eos diligamus in quibus ipsa inesse videatur: tamen iustitia ⁊ liberalitas id maxime efficit. Iterũ ibidem sic dicit. Nihil est tam angusti animi tamq̃ paruu, q̃ amare diuitias. Nihil honestius magnificentiusq̃ q̃ pecuniam contemnere. Et in .ij. lib. de officiis, ita inquit. Liberales aũt sunt qui suis facultatibus, aut captos a ꝓdonibus redimũt, aut es alienum suscipiunt amicoꝝ causa Aut in filiarum collatione adiuuant. Aut opitulãtur vel in requirẽda vel augenda. hec Marcus Tullius. Ratio autem quare liberalitas redd. t hoies claros gratiosos ac famosos potest assignari ex eo q̃ ratio bonitatis maxime pertinere videtur ad liberalitatem: quia bonum fm Dionysium est sui ꝓpius diffusiuũ. Ideo fm Ambrosium iustitia censuram tenet, liberalitas bonitatẽ. Liberalis em̃ bona sua diffundit dando alijs: ⁊ sic homo liberalis assimilatur deo, qui est maxime liberalis: quia vt dicitur Jaco. j. cap̃. Dat omnibus affluenter ⁊ nõ improperat. Hinc Seneca in lib. de bñficijs ait. Officium liberalitatis est oi petenti dare, deos imitari. Si deos imitaris dat etiam ingratis. Nam ⁊ sceleratis sol oritur, ⁊ piratis maria patent. Et diuus Hieronymus in epistola ad demetriam, que quidẽ epistola incipit. Si summo ingenio pariq̃ fretus scientia. Ita inquit. Non est enim quod sic homines Deo faciat amabilem: vt pietas mentis, ⁊ bonitas que tota in christiano esse debet: vt etiã malis abundet per bonos ⁊ malos, ⁊ pluit super iustos ⁊ iniustos Hec Hieronymus. Et propterea Titus Imperator filius Uespasiani dicebatur delitie humani generis, eo q̃ fuit valde liberalis: et humanus clemens, et dulcis. Nam cum vna die nil dedisset alicui, dixit baronibus suis. Chariss-

Rõ q're auaritia reddit hominẽ cũctis exosum.

Seneca.

Hieron.

Nota de Tito filio Uespasiani.

mi hunc diem perditionis, quia nil boni alicui dedimus: liquet ergo q̄ auaritia exosos sed liberalitas gratos. ꝛ amabiles facit.

¶ Auaritia generat multas sceleratas filias.

HOno auaritia fugienda est: quia generat multas sceleratas filias que animam peccatricem seducere conantur. Sūt autem iste filie numero septem: vt dicit Grego. in xxx. lib. mora. ca. xxxiij. Et Thom. in. ij. ij. q. c. xviij. ar. viij. Quarū prima dicitur obduratio cordis contra misericordiam que fit omittendo eleemosynam. Hec filia vocatur ab Isido. inhumanitas. Secunda dicitur inquietudo: hec ingerit homini sollicitudinē ꝛ curas superfluas: quia vt dicitur Eccleste. v. c. Auarus non implebitur pecunia. Et Iuuenalis. Crēscit amor nummi quātum pecunia crescit. ¶ Tertia dicitur violentia: hec fit nocendo alicui palam vel occulte. Hec filia ab Isido. vocatur rapacitas. Hinc Gregor. in. xv. lib. moral. cap. xxxv. dicit sic. Si igitur tanta pena multatur qui non dedisse sua conuincitur, qua pena feriendus est qui redarguitur aliena abstulisse. Et Aug. in lib. de verbis domini ait. Si in ignem mittitur qui non dedit rem propriam: vbi putas mittendus erit qui inuasit alienam. Si cum diabolo ardet qui nudum non vestiuit: vbi putas arsurus est qui expoliauit. ¶ Quarta filia auaritie vocatur periurio. Nā auarus vt possit lucrari excedit in sermone ꝛ aliquando vtitur periurio: quod sepe euenit inter ementes ꝛ vendētes. Hinc Chrys. super illud Mat. v. cap. Dico vobis non iurare omnino dicit sic. Nemo est qui frequenter iurat quin aliqñ dum loquitur nō periuret. Sicut qui cōsueuit multa loqui aliquando loquitur importuna. ¶ Quinta ꝓ fallacia: que fit per verba decipientia in occulto. Unde Augu. in lib. de diffinitionibus: dicit sic. Fallacia est per quā motibus deceptorijs veritas valliata, vel odium alterius, vel propium commodum intenditur. ¶ Sexta dicitur fraus que est deceptio perfecta. hec fit in presentia illius qui decipitur. Ideo Seneca in prouerbijs ait. Fraus est accipere quod nō possis reddere. Repelli se homines facilius quā decepti fuerūt. ¶ Septima dicitur proditio que est idem quod deceptio que fit in absentia decepti. Sunt alij qui ponunt multo plures filias auaritie, que tamen reducuntur ad septem.

Gregor.

S. Tho.

Gregor.

Augus.

Chryso.

¶ Unde versus.

¶ Auarus fallit: perquirit turpia lucra.
Usuras torquet: proditio vel symonia.
periurus sequitur furtum nec mente quiescit.

¶ Et sic patent q̄ sub breuib⁹ de petō auaritie occurrūt scribēda, pro correctione vite melioris, languentis ac sitientis anime,

Dupl'r accipit luxuria ꝓieroñ.

De peccato luxurie.

LUxuria dicitur a luxos grece quod latine dicitur solutio. vñ luxurie nomẽ dupliciter sumitur. Uno mõ large ꝓ quolibet superfluitate, vel abũdãtia, vel magnificentia nõ solũ rerũ corporaliũ: sed etiã scientie ⁊ virtutis Sicut hier. accipit in epla ad heliodorum epum de epitaphio nepotiani epla incipit. Grãdes materias ꝓpria ingenia nõ sufferũt. Ibi em̃ collaudans ꝓclara ingenia ita inqt. Quõ em̃ lete segetes, ⁊ vberes agri interdũ culmis aristisq; luxuriãt. Ita ꝓclara ingenia, ⁊ mẽs plena ꝓtutib⁹ in variarũ artiũ redũdat elegãtiã. Uñ ⁊ apõ grecos phs ille laudatur q̃ omne quo vtebatur vsq; ad pallium, ⁊ anullũ manu sua factũ gloriat⁹ est. Hec Hiero. etiã ad Galat. v. c. glosa ꝺ̃t, ꝙ luxuria ẽ quelibet superfluitas. Alio modo nomen luxurie sumit ꝓprie ⁊ stricte ꝓ inordinatione circa venerea. Uñ Isid. in. x. lib. Ethi. ꝺ̃t ꝙ luxuriosus q̃si solut⁹ in voluptates ꝺ̃t eo ꝙ voluptates veneree aliq; hois a vigore rationis maxime resoluũt. Et iõ sanctus Tho. in. ij. q. clij. ar. j. in responsione ad. ſ. argumentum dicit sic. Luxuria principaliter q̃dẽ est in voluptatibus venereis q̃ maxime, ⁊ precipue animũ hominis resoluũt: secũdario autẽ ꝺ̃r in quibuscũq; alijs ad excessum pertinentibus. hec Tho. Sic pariter hoc nomẽ libido, ⁊ si alijs materijs extendat: vt libido vlciscendi, libido dominandi, ⁊ huiusmodi: vt dicat libidinosus ex eo ꝙ facit illud quod libet. Specialiter tñ ꝺ̃r libido eẽ in venereis voluptatib⁹. Sic ergo loquendo ꝓprie luxuriosus ꝺ̃r solutus in voluptatibus, ⁊ in libidine prõptus. Idcirco luxuria hoc mõ diffinitur sic. Luxuria est immundis desiderijs veniens lubrica mentis ⁊ carnis ꝓstitutio. Uel luxuria ẽ libidinose voluptatis appetitus. Intellige hic appetitum q̃ ex consensu rõnis: qz talis est petm̃ mortale. Hinc Aug. in libello de honestate mulierum dicit sic. Uolũtas prona faciendi reputat ꝓ ope facti. Dicitur aũt peccatũ mortale libidinosus appetit⁹, q̃n rõ hominis non ꝓhibet hmõi appetitum cũ posset illũ ꝓhibere. Propterea dicit Aug. ꝙ luxuria nõ est vitiũ corpoꝝ pulchrorum vel suauium: ſz ale ꝙ uerse amãtis corporeas voluptates, neglecta temperantia qua optamur spũalib⁹. Ul luxuria ẽ inordinatus appetit⁹ venereoꝝ. Appetit⁹ ꝺ̃r: qua omne petm̃ principalit consistit in appetitu seu voluntate. Inordinat⁹ ẽt ꝺ̃r q̃n est ꝑ rationis ordinem. Si enim appetit⁹, vel vsus venereorum fuerit ꝑm rationem: puta in debito actu coniugali: nũc nõ est luxuria neq; petm̃: sed quocũq; aliter fiat extra limites matrimonij semper est petm̃ mortale: qz directe est ꝓtra illud ꝓceptum diuine legis. Non mechaberis. Nole aũt machie eis illicitus concubitus ꝓhibitus intelligit: vt dictũ est supra in explanatione sexti precepti. In q̃ plura notabilia dicta sũt. Ratio autem qua

S. Tho.

Quid est luxuria.

Augus.

Quis vsus venereoꝝ extra matrimoniũ est mortale peccat

re ois actus luxurie deliberat⁹ ex matrimoniū sit pcm̃ mortale. assignat a sctō Tho. in .ij.ij.q.cliij.vbi dicit sic. Quāto aliqd est magʒ necessariū tāto magis op⁹ vt circa illud rōis ordo seruet. Et per ꝓns magis est vitiosum si ordo rōis ptermittat. Usꝰ aūt venereoꝝ sicut dictū est valde necessari⁹ est ad bonū cōe qđ est ꝓseruatio hūani ghis. Et iō circa hoc maxie attēdi dz rōis ordo. Et p ꝓns si qđ circa hec fiat ptereꝫ rōis ordo hz, vitiosum est. hoc aūt ptinet ad rōez luxurie: vt ordinē z mediū rōis excedat circa venerea. Et ideo absq; dubio luxuria est pcm̃. hec Tho. immo luxuria est vnū viciū capitale: qz ex illo hō ꝓcedit ad mlta pcā ppetranda, que ola ex illo vitio tāq; ex principali oriri dicunt: vt dicit b. Thom̃. ibidem in ar. sequēti. ¶ Consequēter scire oporteret ꝝ b̃m Thom. in .j.ij q.lxxiij.ar.v in rñsione ad ij.arg.q diabolus dicitur maxie gaudere de pcō luxurie. Ratio huius assignatur a sctō Tho. ibidem. Ex eo q pcm̃ luxurie est maxime adherentie z difficile homo ab eo cripi pōt. Insatiabilis q̃ppetest appetitus delectabiliū, vt dicit phs in iij. Ethicoꝝ. Hinc Hieronymus in epla ad amandum de diuersis cōmibus noui testamēti. Epistola incipit. Breuis epla longas non valet explicare questiones, ōt sit. Furtum, homicidium, rapina, periurium, z his similis post factum penitudinē hab̄t, z licet inuitet lucrum tñ mordet conscientia. Uoluptas sola ac libido etiā in ipo tempore penitēdi ꝑteritos stimulos patit, z titilationē carnis z incentiua peccati. Ut per hec que corrigi cupimus cogitātes rursum sit materia delinquendi. hec Hieroñ. hinc Grego. in mora. ait. Ex quo luxuriā semel mēti alicuius occupauerit: vix eum bona cogitare permittit. Sunt enim desideria viscosa: qz ex suggestione oritur cogitatio: ex cogitatione affectio: ex affectione delectatio, ex delectatione consensus, ex consensu operatio, ex operatione consuetudo, ex consuetudine desperatio: ex desperatione peccati defensio, ex defensione gloriatio, ex glorīatione damnatio. hec Greg. Jō Aug. in libello de honestate mulierum ōt sic. Inter enim ola xp̃ianeꝝ certamia sola dura sunt p̃lia castitatis; vbi quotidiana pugna z rara victoria. Et Hier. ad pāmachium in epla ꝓlatoria de dormitiōe polime vroris. Que quidem epistola incipit. Sanato vulneri dicit sic. Scit hostis antiquus maius continentie ee nūmoꝝ esse certamen. Facile abiicitur quod heret extrinsecus, intestinum bellū periculosius ē. hec Hiero. Lactantius quoq; in .vj.li. diuinarū institutionū. c. xxiij. ita inquit. Cū cogitasset deus duoꝝ sexuum rōez attribuit ipis vt se inuicē appeterēt, z cōiunctione gauderēt. Itaq; ardentissimam cupiditatem cunctoꝝ animantiū admiscuit corporib⁹: vt in hoc affectus aliquidissime reuerentur eaq; ratione propagari z multiplicari genera possent. Que cupiditas z appetentia in homine vehementior z acrior inuenitur, vel qz hominum mul

S. Tho. Diabol⁹ maxime gaudet de pcō luxurie.

Grego.

Aug. Hiero.

titudinem voluit esse maiorem, vel quoniam virtutem soli homini dedit: vt esset laus & gloria in coercēdis voluptatibus, sui abstinentia. Scit ergo aduersarius ille noster quanta sit vis huius cupiditatis quā quandam necessitatem dicere maluerūt, eāq; a recto & bono ad malum, et ad prauū afferunt. Hec Lactan. Ptz itaq; q dura sunt prelia castitatis. His dictis duo nobis de horrendo luxurie vitio declaranda occurrunt. Primū est de nocumentis luxurie. Secundū vero de remediis eiusd̄ pcti.

¶ Quot nocumenta infert homini luxuria q̄ ad corpus.

Luxuria maxie nocet corpi, & aie ꝓtutib⁹, & rebꝰ tpalib⁹.

GIrca primum scire debes, q̄ luxuria infert homini varia ac multiplicia nocumenta, & quantum ad corpus quantum ad animam, & quantum ad virtutes & quantum ad bona temporalia. Primo em̄ nocet valde humano corpori: qz disponit illd̄ ad varias egritudines aliq; diuersas inducit infirmitates, & vitā hois abbreuiat. Ratio huius est. Nā dicūt doctores medicine precipue. Galienus. Cōplexio seminis est calida, & hūida, generaī em̄ ex claro, & puro sanguine quo principalia, & ppria pascūt ac substētāt mēbra. Uñ in eꝰ euacuatione si q̄s p actus turpes modum trāsgredit, nō supest sanguis quo pascūt mēbra. Jōq; totus hominis debilitatur, corpus desiccaī, & plures defectus ac varie egritudiens sequūt sciatice, podagre, passiones yliace, dolores stomachi, vertigines capitis. Inter ola aūt mēbra corpis hūani

Luxuria nocet stomacho ockis, & cerebro. Hugo. Idem.

maxime nocet coitus stomacho: oculis, & cerebro: vt dicitur in libro problematum. Nō enim vt ait Galienus procedit a membris solus humor: sed etiam spūs vitalis per arterias exit cum semine. Idcoq; non est mirum si ille qui deditus venereis voluptatibus debilitatur: qz dum corpus euacuatur vitalis quoq; virtus minuitur. Et propterea teste Hugone. Luxuria est immoderata carnis petulantia, dulce venenum, importuna lues, pernicios potio. Que humanum corpus debilitat, & viris animi robur eneruat. Et iterum. O extrema libidinis turpidoque nō solum mentem effeminat: sed totum corpus eneruat. Non solum maculat animā: sed fedat personā. Et id circo q̄ castitatem

Qui caste viuit diuꝰ cōseruat in vita.

obseruat diutius conseruatur in vita. Unde fm Galienum eunuchi diutius viuūt. Etiā alia casta sunt lōgioris vite plurimū. Nā elephātes: vt ōt magnus Arbertus in. xxij. lib. de aialibꝰ dicunt esse aialia casta, & adulteria nescire. ¶ Sunt alij q̄ dicūt q elephas est animal mire castitatis: ita vt si perdat coniugem

Aialia mltū coeūtia sūt breuioris vite.

nulli copuletur. Biennio autem portat fetus nec amplius cōcipit semel gignit. Sed nec plures: sed tantum vnum, viuit autem trecentis annis. Econtrario autem animalia multū coeuntia sunt breuioris vite: vt patet de passeribus. De quibꝰ ōt Albertꝰ magnus in. xxiij. lib. de aialibꝰ, q passeres sunt valde multi coitus & generationis: ita quod vnus passer in vna hora forte vigesies

coit. Et caro eius ad libidinē incēdit, ⁊ cōstipationē inducit, calida cū est, ⁊ sicca. ꝓasseres aūt parū viuunt ꝓpter coitū, ⁊ mobilitatē q̄ exiccant in eis hūidū vitale. Etiā in libro de pomo legit, q̄ Aristoteles ꝓhoz ꝓnceps in mortis articulo carnis illecebras ac turpes actus redarguēs, inter cetera dixit, q̄ q̄ multū vtitur voluptate veneria inuertat corpus suū, ⁊ substātiā suā macilētat. Sapiēs est qui despexit, ⁊ ordinat hmōi delectatiōes, q̄ sunt despectiue ⁊ viles. Exultare cū debuit i tpe, quo aīa sua appropinquauit creatori suo. Ex dictis ptz q̄ coitus imoderatus debilitat corpus. Nā vna pollutio equalet q̄dragesies tāto sanguini. vñ accidit in aliquo multū coeūte: vt sanguinē loco seminis emittat: vt dicit S. Tho. in. iij lib. sen. dis. xij. q. v. ar. j. Et Aristot. in. xv. lib. de aialibus. ꝓpterea multi q̄ hmōi fecces luxurie sequuntur in rabidas febres, ac mortales egritudines sepius incidunt. Multi q̄z ex hoc turpi ac brutali exercitio mortui sunt. vñ in chronica Martiniana dr q̄ q̄dā in magna dignitate ꝓstitut⁹: deditus luxurijs cū meretrice ingētius est mortu⁹. Etiā Amō filius dō capt⁹ carnali amore sororis sue Thamar Guiter ifirmatus fuit: vt ptz ij Reg. xiij. c. Sic piter filij⁹ ꝓfecti romani ardēs libidine infirmat⁹ est: ⁊ volēs ꝓsecq̄ effectū turpitudinis sue a dia bolo suffocat⁹ est: quē mirabil'r suscitauit btissima vgo agnes: vt hī in eius legēda. hinc Chrys. in lib. q̄ nemo ledit nisi a seipso dicit. Hi vo q̄ in delitijs ⁊ luxurijs vitā ducūt: resoluta q̄dē corpora, ⁊ oi cera ineliora circūferunt atq̄ ꝓpe medū examine quadā infirmitate repletū. Quibusq̄ ad cumulū malo⁹, pedagra, tremor, ⁊ imatura senectus accidit. Et est eis vita semp in medicis, ⁊ medicamentis. Sensus aūt ipsis tardi graues: ⁊ obtusi: ⁊ quodāmō iā sepulti: nec vnq̄ aliq̄d ioc ūditatis hñt. Hec Chrys. Sic igit ptz q̄tū noceat luxuria corpori⁹ humanis. S. Tho. Aristotele. Chrys.

¶ Luxuria obnubilat ⁊ obscurat intellectum hominis.

Secundo luxuria infert hoi grauissimū nocumētum quantū ad intellectū: qz obnubilat ⁊ obscurat. vnde Seneca q̄si ꝓncipio ꝓmi libri declamationū: dicit sic. Nihil est cū tam mortiferū ingenijs, q̄ luxuria. Et Lactan. in. vj. lib. diuinaꝝ institutionū. c. xx. dicit sic. Cuiq̄ hoi siue natura, siue q̄s deus nihil mēte p̄stabilius dedisset. Hinc diuino muneri ac dono nihil taz inimicū q̄ voluptatē. Nec cū libidine dñante tēperantie locū esse: neq̄ in voluptatis regno virtutē posse ꝓsistere. Sed ecōtrario deus idcirco virtutē dedit: vt expugnaret ⁊ vinceret voluptatē, eāq̄ egredientē fines sibi datos intra p̄scriptū coerceret ne hoīem suauitatib⁹ delinitū, atq̄ capti ditioni sue subiiceret: ac sempiterna morte mulctaret. hec Lactā. Rō huius assignat a S. Tho. in. ij. q. xv ar. iij. vbi dr sic. Perfectio intellectualis operationis in hoie consistit in quadā abstractione, a sensibilibus fantasmatibus. Et ideo quāto intel- Luxuria obscurat intellectū. Seneca. Lactā. S. Tho.

lectus hois magis fuerit liber ab hmõi fantasmatibus: tãto potius ꝓsiderare intelligibilia poterit, ꝛ ordinare sensibilia. Sicut ꝛ Anaxagoras dicit, ꝙ opz intellectũ esse immixtuz ad hoc ꝙ imperet, ꝛ agens opz ꝙ dñetur sup materiã ad hoc ꝙ possit eam mouere: vt narrat ꝓhs in. viij. lib. physicoꝝ. Manifestũ est aũt ꝙ delectatio applicat intẽtionẽ ad ea in qbus aliquis delectatur: vñ ꝓhs dicit in. x. lib. Ethic. ꝙ vnuſqſq ea in qbus delectatur optime operat. Contraria vo nequaqz, vel debilr. Uitia etiã carnalia. ſ. gula cũ luxuria cõsistunt circa delectationes tactus cibꝝ ſ. ꝛ venereoꝝ, q̃ sunt vehemẽtissime inter oẽs corporales delectationes. Et ideo ꝙ hec vitia intẽtio hois maxime applicatur ad corporalia, ꝛ per ꝓns debilitatur operatio hois circa intelligibilia: magis aũt per luxuriã qz per gulam, quãto delectationes venereoꝝ sunt vehemẽtiores qz cibꝝ. Et ideo ex luxuria oritur cecitas mẽtis, q̃ quasi totaliter ſpũalium bonoꝝ cognitionem excludit. Hec Thomas. Absorbetur etiã quodãmodo ratio hois ꝓpter delectationes venereas, que sunt vehemẽtissime. Uñ dicit ꝓhs in. vij. lib. Ethic. c. xiij. magis vt in venereis ptz. Nemo etiã diuini in illis est mẽte ꝓspicere quicqz põt. Etiã Hier. super Matheũ dicit, ꝙ non datur pñtia ſpũſſancti tpe, quo coniugales actus gerimtur. Uerba Hieronymi sunt hec, ꝛ habetur xxxij. q. ij. Cõnubia. vbi dicitur sic. Non tñ tpe illo, quo cõiugales actus geruntur pñtia sancti ſpũs dabitur, etiã si ꝓpheta videatur esse, qui officio generationis obsequitur. Hec Hiero. Intellige ꝙ non datur ꝓsentia ſpũſſancti in illo actu quo ad ota: quia est ibi quidã stupor, ꝛ homo totus carneus efficitur. Uel ideo illi spiritui nõ datur pñtia spiritusſancti: qr est peccatũ veniale: vt quidã dicunt. Sed Petrus comestor, qui hiſtoriã ſcholasticam edidit dicit, ꝙ coitus cõiugalis bene exerceri põt, qñqz ſine petõ. Sunt aliꝝ qui dicunt, ꝙ qñqz quis meretur in coitu cõiugali Est igitur in actu luxurie tantus ardor libidinis, ꝙ affectus hois nõ regitur ꝓsilio rationis: ſed hõ tunc efficitur brutalis, ꝛ ex impetu passionis cadit in baratrũ miserie, ꝛ turpitudinis. Sicut ptz de duobus illis senibus iudicibus luxuriosis, q̃ exarserunt in concupiſcentiã Suſanne: de qbus dr Daniel. xiij. ꝛ auerterunt ſensum ſuum, ꝛ declinauerũt oculos suos: vt non viderent celum: neqz recordarentur iudiciorum iuſtorum.

Anaxagoras.

Phs.

Cecitas mẽtis oritur ex luxuria. Hieroñ.

Petr⁹ comestor.

Hõ efficitur brutalis in coitu.

¶ Luxuria excecat hominem ꝛ mentem infatuat.

Ertio luxuria cũ sit illecebroſa voluptas, ꝛ immoderata carnis petulantia excecat hoiem, ꝛ mentẽ infatuat. Propterea Osee iiij. dr sic. Fornicario vinũ ꝛ ebrietas auferũt cor. Sup quo textu dus Hier. in. j. li. in explanatione sup Osee, ita inquit. Uoluptas insatiabilis est, ꝛ qꝝmagis capit tãto plus vacuos se famẽ creat. Econtrario bri esurientes ꝛ sitien-

Luxuria mẽtẽ infatuat. Hieroñ.

tes iustitiã: qñ ipi saturabunt. Sicut iustitia saturat, sic iniquitas substãnã nõ hñs bona cõmẽtes fraude deludit. & veteros deuotãrũ vacuos relinq̃t. Et parũ infra sic ẽt. Sicut enim vinũ & ebrietas cũ qui biberit mẽtis lucẽ impotẽ facit: ita & fornicatio ac voluptas puerilẽ sensum, animq; debilitat & de rõnabili hoie brutũ efficit atal vt ganeas & lupanaria libidinũ lustra sectetur. Cũ itaq; cor loco suo motũ fecerit, ligna & lapides deos putãt, & adorat opa manuũ suarũ. Hec Hiero. Qua sñia apte datur intelligi q̃ luxuria hoiez infatuat, & sensuz eiº puerit. Idcirco optime ẽt s. S. T. in ũ: ũ q. & ar. vi5. q̃ ex luxuria ouꝝ cecitas mẽtis q̃ quasi totaliter spũaliũ bonorũ cognitionẽ excludit Que cecitas est mẽtũ deformior ac periculosior cecitate corpali. Tũ. q̃ inest nobiliori subiecto. s. in anima. Tum. q̃ priuat hoiez nobiliori bono. scz lumine gr̃e q̃ sine cõparatiõe melius est lumine corpali. Etiã cecitas mẽtis est periculosior cecitate corpali: quille q̃ est cecus corpaliter agnoscit cecitatẽ suã & fatetur se esse cecum, & toto cordis desiderio querit illuminari. Ez illi qui sunt luxuria cecati nec cognoscũt se cecos, nec q̃runt per dolorẽ cõtritionis illuminari. hinc Joa. ix. c: Si ceci essetis nõ haberetis peccñm: nũc vero dicitis q̃ videmus peccm vr̃m manet. Et ad Ro. j. c. Dicẽtes se esse sapientes stulti facti sunt ¶ Patet etiã q̃ luxuria hoiem infatuat multiplici exẽplo. Sã Sãson q̃ fuit sctificatus in vtero mr̃is sue & fuit figura xp̃i, & q̃ Leonẽ & plura millia hoim pstrauit: Nihilominus amore vniº muliercule infatuatus ac mẽte ecatus, tandẽ in derisum a pud philisteos factus est. hinc Amb. in lib. de Dauid inqt. Sãson validus & fortis Leonẽ suffocauit: sed amorẽ suum suffocare nõ potuit. Vtcula soluit hostium: sed suaꝝ non soluit nexus cupiditatũ. Messes incendit alienas: sed vntus ipse mulieris accensus igniculo messem sue virtutis amisit. hec Amb. Taceo de vetustissimo pr̃e nr̃o Adã q̃ erat in deliciis paradisi iustitia originali ornatus. & q̃ non poterat decipi iustitia originali manẽte. Et q̃ habuit oẽm sciam possibilẽ naturalẽ hoi. Et q̃ fuit creatº i habitibº naturalibº integris & pfectis: & q̃ tota sylua hũani gñis descẽdit. Nihilominº blãdicijs femineis seductº est. ¶ Nec loquar de Dauid q̃ rex hierusalẽ & pphetaꝝ eximius, qui fuit talis ac tãtus q̃ deuicit bella & mille aduersus se machinas superauit: qui Leones & vrsos sine armis suffocauit. Tãdẽ negligẽtior factº ruit i luxuriã: a luxuria i homicidiũ atq; in plurimas calamitates pcõꝝ cadẽs Taceo Salomonẽ cui nõ fuit silis in regibus, nec ãte nec postea: tã in gloria q̃ in diuitijs & sapiẽtia. Nichilominus per mulieres infatuatus fuit vt dicemus. Hic diuus Hieronymus exemplo istorum cupiens nos cautos reddere scribens ad Nepotianum presbyterum in epistola q̃ incipit. Petis a me nepotiane charissime ita inqt. hospiciolũ tuũ aut raro aut nũq̃ mulierum pedes terant. Omnes

S. Tho

Joãnes. Paulº.

De sansone qui luxuria infatuatº fuit.

Ambro.

Adã blãdicijs femineis seductº est.

Dõ ruit in luxuriã & a luxuria in homicidiũ. Salomõ. q̃ q̃ p mulieres infatuatus est.

missit: qz miseros facit ppos petm. Tradunt th hebrei z plures doctores catholici q Salomō in fine vite sue suū recognouit errorem: seqz dispositi ad pniaz de cōmissis. Et librū ecclesiastes composuit in quo sicut expertus cūcta diffinit vanitati subiacere. Jō dicit in eodem lib. q. c. Cū me cōuertissem ad vniuersa opa q fecerāt manus mee: z ad labores in qb⁹ frustra sudauerā: vidi in oib⁹ vanitatē z afflictionē animi z nihil pmanere sub sole. Et in fine eiusdē lib. ita cōcludit. Finē loquendi oēs pariter audiam⁹: deū time, z mādata ei⁹ obserua. hoc ē omis hō. ¶ Hinc Hiero. loquens de salute eius in. j. libr. super ecclesiastē cap. j. dicit. sic. Aiunt hebrei hunc librū Salomonis esse pniam agētis, q in sapiētia diuitijsqz cōfisus p mulierē offenderit deū. Hec Hiero. Ex dictis itaqz ptz, q luxuria famā z honorē maculat: z primos scādalizat: Hic Greg. dicit q peccata carnalia sunt minoris culpe, z maioris infamie, q verba nō sunt sic intelligenda vt qdā pposterе exponūt. Nā si tales arguant eo q turpitudines luxurie q̄si imundē sanos insequunt. tūc subito vt sibi in vitijs carnalib⁹ blandiant: q̄si proclypeo iniquitatis sue altius repetūt hīc Greg verba dicētis petā carnalia sunt minoris culpe, maioris infamie sicqz ad excusādas excusatiōes in peti pficiūt ad impudētiā sibi peccādi licentiā subministrēt. Sz vt ait hie. Ultiosissimū dicēdi gen⁹ est sctōz pfz nostrorz deprauare sntias, ac fidei tollere vitatē. Et iō. S. Tho. in. j. q. lxxiij ar. v. declarās hdicta hīc Greg verba dicit sic. Petā spialia sunt maioris culpe quā petā carnalia qđ nō est sic intelligēdū, vt q̄libet petm esse spirituale sit maioris culpe quolibet petō carnali: sed qz psiderata hac sola differētia sperituālitatis, z carnalitatis, grauiora sunt ceteris paribus triplici rōe. vt supra explicauimus. Nō ē q ad iudicandū grauitatē petōz nō sufficit psiderare solum mō genus ipsius peti: sed etiā oportet aduertere circunstātias peccatorz: vt l seqntib⁹ dicem⁹. Jta ptingit plerūqz in petis carnali b⁹ plures esse circūstātias deformitates q̄bus reddūt graviora spiritualib⁹ his igit verbositatib⁹ talū obloqntiū dimissis adhereamus firmiter illi auree sententie diui Hieron. scribentis ad ellantiam in epistola q incipit. Uer⁹ scripture celebrata sntia ē vbi ita inqt. Stoicorum quid est petōz tollere differētiā, z delicta oia paria iudicare. Nec vllum inter sceleris errātium discrimen facere. Nos vero z si multū inter peccata distare credim⁹ qz z legimus. Th satis pdesse ad cautiorem vitā dicimus etiā minima timere pro maximis. Tāto enim facilius abstineamus a quocunqz delicto quanto illō magis metuim⁹. Nec cito ad maiora progreditur q etiā pua formidat. Et sane nescio an pessim⁹ lene aliqđ petm dicere qđ in dei ptēptū admittit. Est qz ille prudentissimus q nō tā considerat qđ iussum sit quam qđ iusserit Nec q̄litatē imperij sz sperātis cogitat dignitatē. hec hie. Et ad.

Nota de salomōe an sit saluatus?

Hieron. loq̄t. p salutej eius.

S. Tho. Quō intelligūt petā carnalia ee minoris culpe.

Hiero.

Nūq petm pt dici leue.

Athletã de institutione Paule filie sue. epistola incipit. Beatus apls Paulus. Idẽ hiero. ôt sic. Nõ sunt cõtẽnẽda quasi parua sine quib⁹ magna cõstare non possunt. Hec hiero. Et sic patet, q̃ etiam leuia peccata cauenda sunt: ꝛ q̃ luxuria famam homi nis maculat, ꝛ reddit hominem despectum ac vilem.

¶ Luxuria omnes potentias ale, ꝛ omnes virtutes dissipat.

Luxuria torũ hominẽ agitat ꝛ distrahit.

QUinto luxuria vt ait Ambrosi⁹ nunq̃ permanere quietum patitur affectũ hois. Nocte feruet, die an helat. Et ideo mentẽ hominis implet varijs passio nibus desideriis inquietudinibus ac superstitionib⁹. Et breuiter luxuria rõnẽ pturbat, intellectũ he betat. memoriã euertat. oblitionem immittit. errores infundit ignorãtiã inducit, ꝛ hoiem vilẽ ꝛ quasi bestiã facit. Qua ꝓpter veneree voluptates nõ cõueniũt alo sapiẽtũ: qr secũdũ Hieron. altos ac generosos spũs frãgũt: ꝛ de altissimis cogitationibus ad humilimas detrahũt. Luxuria quoq̃ facit homines queru losos. impatiẽtes, aciracũdos: temerarios fastidiosos ꝛ fetentes: qr coitus inducit fetorẽ: ꝛ breuiter tollit gratiã omnis virtutis: Hinc Lactan. in vi. lib. diuinarũ institutionũ c. xxi. ôt sic. Ergo qui veritati studet q̃ nõ vult ipse se decipere: abũciat inimicas ꝛ noxias voluptates q̃ alam sibi viciãt ꝛ corpus: ibi dulces preferantur, veras falsis. eterna breuib⁹. vilia iocũdis. Nihil aspectu gratũ sit: nisi qõ pie ꝛ iuste fieri videas: nichil audiru suaue nisi qõ alit alam meliorẽq̃ reddit hec Lactan. Dicamus ergo cũ hugone. Luxuria est immoderata carnis petulãtia, dulce venenũ, importuna luces, perniciosa potio. q̃ humanũ corpus debilitat ꝛ virilis animi robur eneruat. Uel vt ait hiero Luxuria est ignis infernalis: cuius materia gula. cuius flãma superbia: cuius scintile praua colloquia, cuius fumus infamia, cui⁹ finis immundicia. cuius finis gehenna. Iterũ hier. sup parabolas Salomonis. li. j. sup illud. vsi. c. Preciũ em̃ scorti vir vni⁹ panis est ita inquit. Recordare: qr breuis est voluptas fornicationis ꝛ perpetua pena fornicantis. Sicut em̃ vnus panis diurnã fomẽ effugat esurie. ꝛ nichilominus postmodũ esurit qui comesto pane satur abscesserat. Sic qui intrat scortũ ad horam quidẽ euanescit libidinẽ: sed post paululum ardentior redditur. hec hie.

Luxuria nõ cõuenit sapiẽtib⁹ ꝑm Hieron. Hugo.

Hieron. Luxuria insatiabilis.

Ouidius

Idcirco. Ouid. in. q̃. lib. de arte amandi sic ait.

¶ Quod iuuat eriguum: plus est quod ledat amantes.
Proponat animo multa ferenda suo.
Quod lepores atho: quod apes pascuntur in hibla.
Cerula quot bacca palladis arbor habet.
Littore quot conche rõt in amore dolores.

¶ Iterum Ouidius in. q̃. lib. de remedio amoris: ita inquit.

Artibus inuiueris mens oppugnatur amantum.
Ut lapis equoreis vndiq̃ pulsus aquis.

Hinc diuus Hiero. in sermone de assumptione purissime virginis, qui incipit. Cogitis me o Paula ꝛ eustochiū sic dicit. Hoc habet impatiēs amor vt q̄ desiderat sēp inuenire se credat. Ignorat siquidē indiciū: rōne multotiēs caret. modū nescit nec aliud cogitare pōt ꝙ q̄ diligit. Amor nō accipit de impossibilitate solatiū: neq; ex difficultate remediū. hec hiero. Ex dictis ptz, q̄ in venereis voluptatibus ꝓ vna guttula dulcedinis inuenit abū dātia amaritudinis. Paucitas q̄dē mellis: sz magna q̄titas fellis. Et iō. Gre. ait. Womētaneū ē q̄ delectat: eternū vo q̄ cruciat. Hiero.

Gregor.

¶ Luxuria occidit animam rationalem, ꝛ quomodo.

Exto luxuria infert homini grauissimū dānū q̄ ad alaz: q̄ illā occidit tollēdo grām dei q̄ viuit: nutrit ꝛ sustētat. Oīsq̄ppe astrictꝰ luxurie deliberatus extra limites mādati monsti ē pctm̄ mortale vt dictū ē. Alia aūt q̄ peccauerit mortaliter ipa morietur: vt hī exemplū. c. Et iō fornicatio simplex q̄ est soluti cū soluta ē pctm̄ mortale. Vñ. s. tho. i. q. xcij. q. c. liij. ar. ij. pbat fornicationē simplicē pctm̄ mortale tali rōne. Nihil excludit a regno nisi pctm̄ mortale: sz fornicatio excludit hoiez a regno: vt ptz per apostolū ad Gal. v. ca. vbi enumeratis quibusdā peccatis inter que ponit fornicatio ista subiūgit dicens. Qui talia agūt regnū dei nō cōsequēt ꝙ fornicatio simplex est pctm̄ mortale. Hinc Hiero. ad furiā de viduitate seruanda. epla incipit. Obsecras litteris: vt sic. Sola libido insita a deo ob liberorum ꝓcreationē si fines suos egressa fuerit redundat in vitium. hec Hier. Propterea Paulus ad Rom. j. capi. postquā multa peccata enumerauit ꝛ inter illa fornicationem ita subdit. Digni sunt morte non solū q̄ ea faciunt, sed etiā q̄ consentiūt facientibus: ꝛ. j ad Thessa. iiij. ca. ait Paulus. Hec est enim voluntas dei sanctificatio vestra, vt abstinea tis vos a fornicatiōe: vt sciat vnusquisq; vestrum vas suū possidere in sanctificatione ꝛ honore: non in passione desiderij sicut ꝛ gentes que ignorant deū: Facit etiam ad propositū illud, q̄ dicitur Thobie. iiij. Attēde tibi fili mi ab omni fornicatione: ꝛ preter vxorē tuā nunq̄ patiaris crimē scire. Crimē aūt vt exponit sanctꝰ Tho. vbi supra importat pctm̄ mortale: ergo fornicatio ꝛ omnis cōcubituꝰ qui est preter vxorē est pctm̄ mortale. Propterea ex determinatione facta in primo concilio celebratū hierosolymis tempore apostolorū habetur. Actuū. xv. ca. Mandatum fuit conuersis ad fidem: ꝛ precipue gētilibus vt abstinerent se a fornicatione: quia gentiles ꝛ pagani putabant fornicationem simplicē sibi licere: q̄ est erroneū. Hic Dauid in psal. lxxij. Qm̄ ecce qui elongant se a te peribunt: perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Nota secundum Hugonē cardinalē super hoc passu

Hiero.

Luxuria tollit gr̄az ois vturis, ꝛ occidit aiam.

S. Tho. pbat fornicationē simplicē pctm̄ mortale.

Paulus

Thobi.

S. Tho.

Pctm̄ elongat hoiem a deo.

q̄ illi elōgant se a deo qui fecīt petm̄. Nihil em̄ aliud elongat hoiem a deo nisi petm̄ mortale: hoc est em̄ chaos magnū firmatū inter deū z peccatores. Vñ Esaye. lxix. dr sic. Ecce nō est abbreuiata manus dñi vt saluare nequeat: neq; aggrauata est auris ei⁹ vt nō exaudiat, sz iniquitates vestre diuiserūt inter vos z deū vestrū. z Prouer. xv. c. Lōge est dñs ab impijs. Sed in cōtrariū sunt alie auctoritates. Nam de⁹ est vbiq; p essentiā, presentiam: z potentiā. Ideo Hie. xxiij ca. Deus e vicino ego sum dicit dñs: z nō deus de lōge. Et iterū in eodē ca. Nūquid nō celū z terram ego impleo dicit dñs. Rñdet hugo cardinalis sic. Prope dicitur dñs esse malis per iusticiā: sed longe dr esse per gratiā. dicit ergo. Qui elongant se a te, non te a se cū semper sis prope, vel per gratiā vel per iustitiā. Ideo tales pereunt Et merito quia seipsos elōgauerunt a vita. Sequitur: perdidisti omnes qui fornicātur abs te. Nota cum dicit perdidisti: id est perdes tu dñe deus. Nam vtitur verbo preterito pro futuro secundum motem propheticum propter certitudinem rei. p erdes. i. morte eterna omnes indistincte sine acceptione personarum, qui fornicantur. Uel corporali fornicatione per luxuriā. Uel spiritualiter per perfidiam: vel criminaliter per quancunq; culpā mortalē. Hinc Paulus i. ad Cor. ix. c. ait. Neq; fornicarij, neq; idolis seruiētes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculoy cōcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regnū dei possidebūt. Et cū dr Dauid abs te, id est abstracti⁹ z illectus tēporalibus. Uel explana sic secūdū eūdē Hugonē. Tu dñe de⁹ perdidisti. amisisti: qr dñs amittit z quodammodo ignorat eos q̄ elōgati sūt ab eo p petm̄ mortale. Unde qñ q̄sluit adā p̄ditū dixit Gen. iij. ca. Adā vbi es. Precipue aūt p̄diti dicunt apud deū fornicatores: qr ecōtrario. Casti z puri sunt cum eo z proximi ei. Sapiēt. vi. c. Incorruptio facit esse proximū deo Hinc Isido. in ij. lib. de summo bono. ca. xxxix. dicit sic. Inter cetera septem vitia fornicatio maxime est sceleris: qr p carnis mū dicīā templum dei violat: z tollens mēbrū christi facit membrū meretricis. Maxime per carnis luxuriā humanū genus subditur diabolo quā per cetera vicia. Cum em̄ ille varijs tētamētis illectos homines conet peruertere: magis tamē mechādi desiderij suggerit: qr vtrūq; sexum in hoc vicio amplius egrotare intendit. Demones scientes pulchritudinem esse anime castitatem: z per hanc hominem angelicis meritis: e quibus illi lapsi sunt coequari: liuore percussi inuidie iniicium per sensus corporis opus desiderium q; libidinis. Quatenus a celestibus deorsum dejectam animam pertrahant: secumq; quos vicerint gloriantes ad tartara ducant. Hec Isidorus. Patet itaq; ex dictis q̄ luxuria occidit animam.

Salomō

Nota q̄ multiplr hō fornicatur.

Paulus.

Exēplū ade.

Isidor⁹.

Castitas pulchritudo ale.

¶ Luxuria destruit, z consumit temporalem substantiam.

Septimo luxuria nō solū infert hoi ola mala de qb⁹ dixim⁹: sed etiā diuitias ꝓsumit. ⁊ tpalē substātiā destruit, ac marsupia euacuat. Unī Salomō prouerbi. xxix. c. ait. Qui nutrit scortū pdet substantiā. Clarū est enī q illi q sunt dediti venereis voluptatibus vacāt ꝓtinue cōmessationibus ⁊ ebrietatibus: qr vt ait Hie. Uicina sibi sunt vēter ⁊ genitalia: ⁊ vnū alteri subministrat: ex vicinitate mēbrorū seqtur cōfederatio viciox. Jō exponūt oēs substātiā suā in silibus leuitatibus. Et pariter opz eos cōtinue pecuniā suis meretricib⁹ effundere: qr thais amore carēs mimus amāris amat. Nūc vestes: nūc gēmas: nūc calciamēta: ⁊ breuiter nūcꝑ meretricule sudariolis anulis tasciolis cēdoramentis aut diuersis minusculis satiant. hic dicus Hier. ad Eustochiū in regula ōt sic. Jmperfectissimus mulierū affect⁹ semper in vestib⁹ semper in auro, sp in lapidib⁹ ꝑciosis, ⁊ ornamētis extrinsecis gl'iaz penūt. Nō sufficit eis libido innata nature. sz occasiōnē q̄rūt explēde libidis. Affectāt ꝑculdubio vt ocl'i virorū aurū cōtēplātes ⁊ gēmas tādē figant in facie, vt ocl'orū suorū nutibus facilius icitēt ad libidinosum incēdiū. Quid meretrix gl'iaris i margaritis ⁊ gēmis? Quid ad te attinet argentū ⁊ aurū? Quid exaltar⁹ i pulchritudine pānī: Nōne ois caro cinis ⁊ fenū: ⁊ vt veri⁹ dicā massa putredinis, cib⁹ vmiū, ⁊ fetidissimū stercus. Quid i te mirā dū pueroꝝ spectaculū? nōne si laudabit gēmaꝝ aut metaloꝝ ꝑciositas quā sibi natura tradidit: sp tñ cognoscer⁹ cinis, fenū, ⁊ sterc⁹ imūdū ex imūdo ꝓductū semine. O si tu velles itueri vilissima mulierꝝ q̄ꝑ ꝓcūdares⁹ i corpe qō tāto cultu extollis Jpo exteriū: mēto ⁊ bestiꝑ ꝓre aut est eq̄lis aut deterior. Int⁹ ē vñ gl'icris nō exira. Jn vase isto tā purpi thesaurū tenes quē sūma cū diligētia colere debes, ⁊ seruare sūma custodia. Nihil ad te de vase ficili si turpis forma sit extra, dūmō it⁹ sit nobile, sit puchrū qō latet in⁹, sit integrū qō seruat. hec Hie. O q̄t⁹ q̄ꝑ exponūt adulteri ⁊ ganeōes i hmōi lasciuiētib⁹ meretricul'q̄ multo potiꝰ pauperib⁹ xpi deberēt erogari a qb⁹ talia videāt tolli ⁊ auferri. Jdeo ꝓpter abusū taliū ꝑparant sibi eterna tormēta reddituri dño rōnē de hec qō de ben⁹ sibi a deo collat⁹ seipos occidūt atq; alios in petis detinēt: qr certe aiam ⁊ postea corp⁹ i gehēnā sibi reseruāt nisi de tali miseria i hac vita penitētiā agāt: hic hie. ad pāmachiū ꝓsolatoria de dormitione paule ne vxoris epl'a icipit. Sanato vulneri ōt sic. Pars sacrilegū ē rē pauper⁹ dare ñ pauperib⁹. hec Hie. Sil'es ḡ ifelices dicēdi sūt ⁊ miserabiles. Unī hie. ad amicum egrotū consolatoria epl'a incipit q̄ꝑ certissime noueri ōt sic. Jlle vero iudicandus ē miser ⁊ eger q voluptatibus marcid⁹ p illecebras velutat ⁊ iacet. Jlle se nouerit infelicē q vagat⁹ int⁹ oblectamēta viciox eneruata felicitate ꝓfess⁹, miser ⁊ infelix ē q non fuerit felicitate tēpatus. hec hie.

Luxuria cōsumit bona tēporalia.

Salomō

Aures sententias. Hieronymus.

In corporibus humanis latēt thesauri.

Hieron.

Sz q illi q moderatas feruẽtesq; libidines insequunt: talem substantiã ac diuitias suas cõsumant ꝓpulchre ostẽdit veritas. Luce.xv.c. Dãs nobis exemplũ de filio ꝓdigo qui oẽm substãtiã suã dissipauit viuendo luxuriose cũ meretricib⁹: cui⁹ hystoriã vide ibi. hec de nocumentis luxurie dicta sufficiant.

passiones venereorũ sũt vehemẽtissime. Ouidi⁹. Hiero. Augustꝰ. Iuk ola ꝓphanoꝝ certãina duriora sunt prelia castitatis.

QWnes doctores catholici ⁊ gẽtiles phi testãtur q̃ inter oẽs passiones ale difficilimũ est vincere vehemẽtiam passionis venereorũ. Uñ Ouid. in.ij.lib. de arte amãdi ita inquit. Blanda truces alos fertur mollisse voluptas. Et diuus Hie. in epla ad matrẽ ⁊ filiã in Gallia cõmorãtes. epla incipit. Retulit mihi quidã frater e Gallia ꝺt sic. ferreas mẽtes libido domat q̃ maiorẽ in ꝟginib⁹ patitur famã dũ dula⁹ putat oẽ qꝺ nescit. Narrãt gentiliũ fabule cãtib⁹ syrenarũ nautas isse in saxa precipites. hec Hie. Et Augu. in lib. de agone xpiano. Et iterũ in lib. de honestate mulier⁹ ait. Inter ola xpianoꝝ certamina duriora sunt prelia castitatis vbi est quotidiana pugna ⁊ rara victoria. Sz qꝝ ex frequẽtatis actib⁹ gñatur habit⁹. Idcirco quales sunt act⁹ tales habitus subsequunt. vt dicit in.ij. lib. Ethi. Cũ aũt habit⁹ sit de difficili mobilis ꝟm phm. Ideo hi q̃ deseruiũt venereis voluptatib⁹ faciũt: in eis quãdã assuefactionẽ ⁊ cõsuetudinẽ. Dũ ꝟo ꝓsuetudini nõ resistit fit quedã necessitas qua semp inuiti trahunt ad nephas: eo q̃ luxuria est quedã viciosa voluptas et delectatio maxime adhesionis. Quo fit vt quẽ semel praue cõsuetudines cepint nequaq; facile ad rectitudinẽ ꝟitatis possit resurgere. Propterea raro fit vt adolescẽntule q̃ in tenera etate corrũpunt sint postmodũ ꝓtinẽtes: qꝝ vsitata culpa obligat mentẽ. Nã a scelere in scelus furibũdo ipetu labunt: ab adolescẽtia ꝺdẽ trãseunt ad iuuẽtutẽ, A iuuẽtute ad virilẽ etatẽ: ⁊ tandẽ in senectã ⁊ seniũ. Quo nil miserabili⁹ hoi cõtingere põt. Hinc War. Tul. in.j lib. de offi. ait. Luxuria ꝟo cũ ol etati sit turpis, tñ senectuti fedidissima est. Si igit tales fecib⁹ luxurie immersos diligẽti⁹ inspexeris. videbis illos ingenio obtusos ⁊ quo ad spũalia mẽte cecatos. vt pote q̃ nil penit⁹ ꝓcipiũt de hijs q̃ dei sunt. Qꝝ cecitas mẽtis tollit fere olm rerũ spũaliũ cognitionẽ: vt ꝺt sanctus Tho. Ideo si clerici aut religiosi fuerint in hmõi miserũ habituati efficiunt peruersi ⁊ contemptores preceptorũ ac cerimoniarũ religionis sue ambulantes vt ceci: quia domino peccauerunt. Et breuiter sunt pessimi ⁊ incorrigibiles ac ceteris deteriores. Tales enim possunt quidem habere certa bona desideria more illorũ qui detinent in cõpedibus: qui habẽt electiones eundi ad peregrinationes ⁊ pia desideria faciendi elemosynas. Sed quo ad executionem sunt ligati ⁊ infirmi. Sic pariter libidinosa mens habet quandoq; pia desideria bene viuendi ac exeundi a fecibus luxurie. Sed natura assueta viscositatibus venereorum ad mo

War. tu. Luxuria tollit omniũ spõa liũ cognitionem.

res recurrit damnatos fixa, & mutari nescia. Hinc Ouidius in primo libro de remedio amoris: sic ait.

Sed quia delectat veneris decerpere fructus,
Dicimus assidue, cras quoq; fiet idem.
Interea tacite serpunt in viscera flamme.
Et mala radices altius arbor agit. Hec Ouidius.

¶ Quia ergo ꝓsuetudo est q̃ vitia aut ꝑfectas alit: vt ait Hier. ad demetriã. Jõ dũ adhuc mobilis est etas & animꝰ ducꝫ facilis: exercenda est boni ꝓsuetudo ac optimis rebus occupãdũ ingeniũ: qꝫ teste Ouidio in .j. lib. de remedio amoris. Qui nõ est hodie cras minꝰ aptꝰ erit. Propterea q̃ i iuuẽtute honeste vixerũt: in senectute casti dicẽdi nõ sũt. vñ Jsid. in .ij. li. de sũmo bo. c. xxxix. ita inq̃t. Quidã in iuuẽtute luxuriose viuẽtes: in senectute ꝓficiẽtes fieri delectant. Et tũc eligũt seruire castitati, q̃n eos libido suos hẽre ꝓhibuit: nequaq; i senectute ꝓficiẽtes vocãdi sunt, q̃ i iuuẽtute luxuriose vixerũt: tales nõ hñt ꝓmiũ: qꝫ laboris nõ habuerũt certamẽ. Eos et expectat glꝛia in qb⁹ fuerũt laboriosa certamina. hec Jsid. Ut ergo valeam⁹ pudicitiã nostrã dño ꝓsecrare ac libidinosos laqos eterne mortis euadere: debem⁹ totis reassumptis viribus cũctas occasiones luxurie scindere: iuxta ꝓsilii diui Hieronymi scribẽtis ad ꝓncipiã: in explanatione illius psal. Eructauit cor meũ: epla incipit. Scio ne ꝓncipia: vbi ꝺt sic. Scias ꝛginitatẽ pudicitie gladiũ semp hñre, ꝓ quẽ trucat opa carnis, & superat voluptates. Sentiũ q̃z error deas virginũ fixit armatas. Hec Hiero. Poterimus itaq; imoderatas libidines, atq; opera carnis superare si nouẽ remedia habeamus que sequuntur.

Hieron.

Ouidi⁹.

Jsidor⁹.

¶ Primũ remediũ ꝯ luxuriã est truncare imũdas cogitatiões.

PRimũ ergo remediũ q̃ vti debem⁹ ad truncandũ opa carnis est repulsio turpiũ ac malaꝛ cogitationũ: vñ Jsid. in .ij. li de sum. bo c. xxv. ꝺt sic. Magna obseruãtia circa cordis custodiã est adhibẽda. Qꝛ aut bone aut male rei ꝓsistit origo. nã scriptũ est. Ex corde exeunt cogitationes male. Jõq; si priꝰ praue cogitationi resistim⁹ in lapsum opis nõ incurrim⁹. hec Jsid. Jtez in eo li. c. xxxix. ait. Anteq; ꝑficiaꝫ adulteriũ in ꝑfectã exeat adulteriũ in cogitatione. Ex corde eñ primũ fornicatiões sunt auferẽde, & nõ ꝓrumpent postea in opꝰ. Et ꝓpterea iuxta sniam Hier. ad demetriã. Ad primũ animi motum debemus approbare vel reprobare id qd̃ cogitamus. Vel bonas cogitationes alere, vel statim malas extinguere. Qꝛ nõ solum ꝓsensus in actũ peti mortalis est petĩ mortale: sed etiam ꝓsensus in delectatione petĩ mortalis est petĩ mortale: vt dicunt doctores catholici: signãter Robertus Holcoth. sup lib. Sapiẽ. lectione. lxx. & ideo Aug in libello de honestate mulierũ dicit sic. Uolũtas ꝓna faciẽdi reputaꝫ ꝓ opere factũ. Et Hiero, ad rusticũ monachũ ait, Ue nobis qui quotes cõ-

Jsidor⁹.

Jsidor⁹.

Hieron.

Robertꝰ holcoth Augustꝰ Hieron.

cupiscimus toties fornicamur. Etiã Lactãtius in. vi. li. diuinaꝝ instõnũ. c. xxiij. ôt sic. Preterea nõ tm̃ adulteriũ esse vitandũ: sed etiã cogitationẽ ne qs aspiciat aliena: ꝛ alo ꝓcupiscat. Adulterã enim fieri mentẽ, si vel imaginẽ voluptatis ipsa sibi depinxerit: mens est em̃ pfecto q̃ peccat, q̃ imoderate libidinis fructũ cogitatione cõplectit. In hac crimẽ est: in hac cẽ delictũ. Nã ꝛ si corpus nulla sit labe maculatũ: nõ ꝓstat tm̃ pudicuꝰ rõ si animꝰ incestus est: nec illibata castitas videri põt: vbi ꝓsciam cupiditas inqnauit. hec Lactã. Oñ ergo libidinose aut nrꝰ cs cogitatiões cor nr̃m aggrediunt: nunc debemus illud dirigere ad cogitandũ q̃tuor nouissima. Pmo cogita diẽ mortis tue, in q̃ eris ab cibus derelictus, ꝛ corã eterno iudice pñtatue: ab q̃ daturus rõnez de oibus opibus tuis. Vere ait Seneca. Libidinis initiũ ꝓtinebis si exi: ũ cogitaueris. Hinc Hier. ad furiã epla incipit. Obsecras lr̃is ôt sic. Cogita q̃tidie te esse moriturã. ꝛ nũq̃ de scõis nuptijs cogitabis. Scõo cogita eternitatẽ penaꝝ iterni: ꝛ quaꝝ momẽtanee sunt libidinose delectatiões: sꝫ cruciatus eterni. vñ Aug. in libello de honestate mulierũ ôt sic. O q̃ta iniq̃as: o q̃ta peruersitas: vt alia quã xps suo sacro sanguine redemit luxuriosus q̃sq̃ ꝓpt vnius momẽti delectationẽ libidinis diabolo pessimo inimico suo vẽdit ac tradit. Vere nimiũ miserãda ꝛ plãgẽda cõditio est: vbi cito ptrit qõ delectat, ꝛ pmanet sine fine qõ cruciat. Sub momẽto em̃ libidinis ipetus trãsit: ꝛ pmanet sine termino ale infelicis opprobriũ Sed ôt aliqs. Juuenis hõ sum, facio qõ me delectat mõ: ꝛ postea pniam agã. Quo si dicat pcutio me crudeli gladio: ꝛ postea vado ad medicum. Heu miser hõ nescis, q̃ vniꝰ hore puncto vulnus accipit: sꝫ vir lõgo tpe ad sanitatẽ pristinã reuocat. Qui em̃ fornicãs ôt pniam se acturũ q̃re nõ nimet ne eũ subitanea febricula, vel aliq̃ casu subito mors supueniẽs rapiat ꝛ pereat dilatio, ꝛ succedat eterna dãnatio. hec Aug. etiã Jlid. in. ij. lib. de sum bo. c. xxxix. ita inqt Oñ impulsu demonum mens ad delectationẽ fornicatiõis impellit diuini iudicij metꝰ, ꝛ eterni tormẽta incẽdij añ oculos ꝓponant: qꝫ nimiũ ois pena grauioris supplicij formidine superat. Sicut em̃ clauus clauũ expellit: ita sepe recordatio ardoris gehẽne: ardorẽ excludit luxurie. hec Jsido. Tertio cogita tremebundã diẽ extremi iudicij: In quo deregent oẽs turpitudines petõꝝ in cõspectu oim gentium. Si em̃ in hac vita tm̃ verecundamur de pctis luxurie q̃d erit in ꝓspectu totius mũdi. hinc Hiero. ad fabiolã epla incipit. Usq̃ hodie in lectione veteris testamẽti ôt sic. O q̃te ꝛgines, et quãtoꝝ spectata pudicitia in die iudicij dehonestabit, ꝛ quãtorum pudicitia infamata a deo iudice coronabit. Et ad pãmachiũ ꝛ oceanũ in epla, q̃ incipit. Qui ethiopẽ inuitat ad balnea, ita inqt Hiero. Aderit illa dies qua facta nra q̃si in quadã tabula depicta monstranda sunt. O q̃tis in die illa expediret si mẽ

Optie cogitatiões sunt quatuor nouissimorum.

Seneca.

Hieron.

Augustꝰ.

Jsidorꝰ.

Hieron.

broꝝ sensu, & viscerꝝ vigore in hac vita caruissent. Et quãti illic clingues, & multi felicioꝛes loq̃cibus erunt. Et quãti pastoꝛes pꝛis q̃ rustici oratoꝛibus. Et q̃ ebetes argutꝝ pferẽdi sũt acerõis. Itꝝ hiero. ad aschlam ait. Ãn tribunal xpi stabimus, sibi patebit q̃mẽtc qlꝝ vixerit. Quarto cogita q̃lit dñs Jesus xps q̃ rex regũ, dñs dñãtiuz, & pariter regia celi purissima vgo Maria, & ois militia ãgelorꝝ spũz, atq; tota curia supnorꝝ ciuiũ sctõrꝝ dei ituẽr oia vitia, & turpia q̃ fũt i hoc mũdo. Q̃ q̃ rum deberent libidinosi hoies erubescere: propterea legimus de abbate. Effre viro sctissimo ex tali cogitatiõe q̃ dã meretrice cõuertisse ad dñz. Nã fingẽs de industria duxit illã ad forũ cuitat; dicẽs ei vt pmitteret se ibi carnaliter cognosci. Et illa rndit q̃ nullo mõ auderet p̃ verecũdia i pspectu astãtiu hoc facere: tunc ille subiũxit: & q̃ soꝛoꝛ mea nõ verecũdaris tã grãdes ac tãtas miserias petõrꝝ carnalũ coꝝã tota celesti curia pmitteret vbi sũt q̃si infinita millia respectu vnius q̃ te hic intuetur: sicq; fracta i lachrimis verã egit penitẽtiã. Et sic pz de pmo remedio luxurie. Hieroñ i Exẽplũ notabile

¶ Secundum remedium contra luxuriam est corrigere linguam, ne turpia verba aut scurrilia proferat.

Secũdũ remediũ q̃ carnales voluptates ẽ abstinere a vbis imũdis ac turpib⁹, qꝛ vt inqt paul⁹ corrũpũt bonos moꝛes colloq̃a prava. Et Jsid. ait. Van⁹ sino ito polluit mẽtẽ, & facile agit qđ libenꝛ audit. Etiã Hugo i. li. de arca inqt. Van⁹ sino vane pscientie ẽ iuder: moꝛes hois lingua pãdit: q̃is sino offdit talis alm⁹ ap̃pbat q̃si ex abũdãtia cordis os loq̃ur: hic hic, ad demetriã in epla q̃ incipit. Si summo ingenio ỏt sic. Sit aũt sermo vginis, prudẽs modestus, rarus nectam eloquẽtia pretiosus quã pudore. Virentur oẽs tuã te tacẽte verecũdiã loquẽtẽ prudentiã. Mite ac placidũ semper eloquiũ nũ ornet mixta cũ grauitate suauitas, cũ pudore sapiẽtia: sit certa atq; libiata suiq; opportunitate gratissimi silentij. Hec Hiero. Jterũ Hiero. ad demetriã in alia epistola que incipit. Jnt oẽs mĩꝛeras q̃ ab adolescẽtia vsq; ad hãc etatẽ: ỏt sic. Nunquã verbũ inhonestũ audias: aut si audieris irrascaris: pdite mẽtes holm vno frequẽti, ieuisq; sermone tẽtat clausta pudicitie. Ridere & irrideri secularib⁹ relinque. Grauitas tuã psonã decet. Carhonẽq; illũ dico cẽsoꝛinũ, & vestre quondã vbis principẽ, q̃ extrema etate grecas ẽas nõ erubuit cẽsoꝛ nec desperauit senex discere. Et marcũ crassum semel in vita sua scribit risisse lucill⁹. vnde in psal ỏt. Jsraciminí & nolite peccare. Hec Hier. ad mauriciũ filiam ait Hieroñ. Lapis emissus sermo platus quapropter ante q̃ p. erat cogitãd⁹ est. Cũ ẽm verbũ sit nuncius cordis: sicut bon⁹ hõ de bono thesauro cordis sui proꝛfert ea que bona sunt: ita malus de malo thesauro cordis pfert mala. Etiã qꝛ ex abundãtia cordis os loquitur: vt ỏꝛ Mat. xij.

Jsidoꝛ⁹. Hugo.

Hieroñ.

Hieroñ. Aurea ẽba.

Hieroñ.

S.tho. ca. Ideo ictus Tho. in .ij.q.clij.ar.v.in rñsione ad.iiij.arg.dt.q luxuriosi quorum cor est turpibus delectationibus plenū, z cō cupiscentijs, de facili ad turpia verba, z scurrilia p̄rūpit. Luxuriosus z uoq; delectationem q̄rit. iō verba sua ad delectationem ordinat vñ p̄rumpit ad verba ludicra. Et q̄ luxuria causat cecitatem mentis, ex hoc luxuriosus p̄rumpit in stultiloquia: huic moralem ser Greg. in .vj.li.mora.ca.xxiij.dicit sic. Nā dū otiosa ca
Grego. uere verba negligimus: ad noxia p̄uenimus: vt p̄ximi loq̄ aliena libeat, z postmodum detractiōib⁹ eoz vitā de q̄b⁹ loq̄tur lingua nō deat: q̄n autē vsq; ad apertas p̄tumelias erūpit. hinc semina stimuli, oriūt rixe, accēdūtur faces odioz: pax tota extinguitur cordiū. hec Grego. Et sic ptz de scdo remedio cōtra luxuriā:
Isidor⁹. Oc'os inter oēs sēs p̄ē periculosior. August. ¶ Tertiū remediū ꝯ luxuriā est auertere oc'os a vanitatib⁹.

OCulus dictus est q̄ occultum lumē habet: id est secretum, vel intus repositum. hic sensus vicinior est cerebro: vnde omnia manat: vt inquit Isidorus. Et ideo mens z voluntas ex oculis magis dignoscitur. Sicut ergo oculus est inter oēs sensus nobilior, ita z piculosior. Propterea ad euadendū luxurie laqueos custodia oculoz summa cū diligētia a vano mulierū aspectu obs̄uāda est. Unde Aug. in lib. de honestate mulier ita inq̄t. Quō si aliqs carbones apprehēderit si cito eos p̄iecerit nihil nocebūt. Si vero diutius eos tenere voluerit sine vulnere abire nō poterit. Ita ille q̄ ad concupiscēdū oc'orum defixerit intuitū, z libidinis malū in corde suspiciēs moras in corde suo habere, morali in corde suo hr̄e libere p̄miserit, executere a se sine aie plaga nō poterit.
Hieron. Jō iugiter clamemus ad dñz cum p̄pheta. Oc'i mei semp ad dñz: q̄n ipse euellet de laqo pedes meos. Hec Aug. Hinc Hie. ad rusticum monachū in epistola que incipit nihil christiano felicius cui p̄mittuntur regna celoz dicit sic. Matrē tuā ita vide ne p̄ illam alias videre cogaris quarū vultus cordi tuo hereat, z tacitum viuat sub pectore vulnus. Ancillas que tibi ſin obsequio sunt tibi scias esse in insidijs: q̄ quantum vilior eaz cōditio est tanto facilior ruina est. Et Joannes baptista sanctā matrem habuit pontificisq; filius erat: tamē nec matris affectu nec patris opibus vincebatur: vt in domo parentum cum piculo viueret castitatis viuebat in heremo, z oculis desideranti bus x̄pm nihil aliud dignabatur aspicere. Uestis aspera, zona pellicea, cibus, locuste, melq; siluestre, omnia virtuti cōmētie preparata. Hec Hiero. Et Isido. in .ij. lib. de summo bono cap. xxxix: sic ait. Libido tunc magis querē dum videtur. Nā sicut quidam sapiens ait. Prima fornicationis oc'orum tela sunt: scda verboz. Sz q̄ non capitur oculus, pōt verbz resistere. Sufficit natura vbi adhuc liber affectus est. Qui delectationem re frenat libidinose suggestionis non transit ad consensum libidi-

Oc'us est p̄ncipiū fornicationis.

nis. Cito em̄ resistit operi: que titilāti ꝓsensum nō accōmodat de lectatiōi. Durius impugnat q̄ vsq; ad ꝓsensionē, ꝛ si nō vsq; ad perpetratiōez tētat cuius q̄ sola suggestiōe ꝑ ꝓsuetōe cartis tenamētis sollicitat. Hec Isidor⁹. ¶ Idcirco si Dō tā fortis aspiciens a casu mulierē se lauantē ruit in adulteriū. Quō credēdū est: vt nō incidat i laqueū diaboli, q̄ studiose sibi laqueū parat Hinc Greg. in. xxj. li. moraliū. c. j. sic ait. Sicut em̄ sepe tētatio ꝑ oculos trahit, sic nōnūq; ꝓcepta intrinsec⁹ ꝓpellit sibi extrinsec⁹ oculos deseruire. Nā plerūq; res quelibet innōcēti mēte respicitur, sed ipo ꝓspectu animus ꝓcupiscentie gladio ꝓfodit, nō em̄ vt explicā iā dixim⁹. Dō Urie cōiugē iō studiose respexit: q̄ ꝓcupierat: sed potius iō concupiuit: q̄ incaute respexit. Fit vero retributiōis examine: vt qui exteriori negligenter vtitur oculo interiori non iniuste cecetur. Sepe iam intrinsecus cōcupiscentia dominatur, ꝛ illecebratus animus ad vsus suos sensus corporeos famulari more tyrannidis exigit, suisq; voluptatib⁹ oculos seruire compellit. Atq; vt ita dicam fenestras lumnis ad tenebras aperit cecitatis. vñ sepe viri cū se sinistra pulchri delectatione senserit, ipsa ꝑ que forme spēs ad mentem ingreditur disciplīne magisterio lumina restringūt: ne praue cogitatiōis visio lenocinata famuletur. Que si subtiliter custodiri neglgitur, cogitationis immunditia ꝓtinus ad operationē tranſit. Hec Gre.

Nota ꝙ vba Gre. de dō.

¶ Qr ergo vanus mulierum aspectus aut inclinat, vel saltem facit molle fere etiam durissima ac ꝓfecta corda. Iō Job prudētissimus ac sanctissimus qui innumerabiles vicit tentationes, ꝛ ne a mulieribus post. tot victorias vinceretur pepigit fedus cū oculis suis: vt ne cogitaret quidem de virgine. Job. xxxj. c. Hinc Greg. in. xx. lib. moraliū. c. xl. dicit. neq; em̄ culpa ad opus ꝓdire ꝑmittitur si intus vbi nascitur extinguat. Si aūt tētatiōi in corde nascenti festine nō resistit, hac eadē qua nutritur mora roborat, ꝛ existens foris in opibus vincī vix ꝑualet: q̄ ipsam intus mēbroꝝ dominam mentem captiuā tenet. Hec Greg. nō dicatis ergo vos habere animos pudicos si habeatis oculos impudicos: q̄ impudicus oculs impudici cordis est nūcius: vt ait Aug. in regula. Propterea Ecclesiastī. ix. c. Salubre datur consilium, vbi dī sic. Virginem non ꝓspicias: ne forte scandalizeris in decore illi⁹: noli circūspicere in locis ciuitatis nec obseruaueris in plateis illius. Auerte faciē tuam a muliere compta, ꝛ ne circūspicias speciem alienam. Propt speciem mulierie. multi perierunt. ꝛ ex concupiscentia quasi ignis exardescit. Omnis mulier q̄ est fornicaria quasi stercus in via ab oibus ꝑtereuntibus ꝓculcabitur. hec ibi. Et sic ꝓz de tertio remedio cōtra luxuriā.

Aspect⁹ mulier⁹ facit cor⁹ damolle fere.

Nota de Job.

Greg⁹.

Eccliast.

¶ Quartum remediū contra luxuriam est abstinentia cibi ꝛ potus: q̄ sine cerere ꝛ bacho friget venus. Sed videamus primo quantum valeat parcitas contra veneres.

Marc⁹ tullius Idem.

Sicut abstinētia est mī sanitatis: ita voluptas mſē egritudinis: vt ait Hie. Iō Marcus Tul. in libro de senectute inqt. Diuin⁹ cī Plato escā malorum appellat voluptatē, q̄ ea homines capiant: vt pisces. Et

Hieroſ. irex in eōd lib. ait impedit em̄ ꝓsiliū voluptas rōi inimica: ac mētis vt ita dicā pstringit oculos: nec hz vllū cū virtute ꝓmericiū. Hic Hier. ad nepotianū de vita cleric⁹q̄ epla incipit. Petis a me nepotiane: ita inqt. Pulchre dī apō grecos z nescio apō nos cū resonet pinguis venter nō gignit sensū tenuē. Et ad grisogonū monachū epla incipit. Qui circa affect⁹ mēs, sit ita ait. Cū saturitate succedit obliuio tādiu nescitura qd cupiat ēpsa diu, mēoriā reuocauerit esuries. Sz q̄ abstinentia z tēpātia sc̄a vocitas ciborū sint optimū remediū aduersus luxuriā. Ecōtra ho-

Hieroſ. vētris ingluuies, z cibor⁹ saturitas seminariū, libidinis multiplici testimonio ꝓbari pōt. ¶ Nota in pris plura aurea dicta diui Hie. ad hoc ꝓpositū, z ad Eustochiū virginē dt sic. Pudicitia tuta cē nō pōt nisi q̄ abstinētiā. Et ad rusticū monachū epla incipit. Nihil christiano felicius ait. Modic⁹, z tēperat⁹ cib⁹, z carni, e

Nota aurea sententiam. aie vtilis est ¶ Et ad mārez, z filiā in gallia ꝓmorātes epla incipit. Retulit mihi q̄dā fr̄ gallia iqt. Difficile int seculares seruatur pudicitia. Et irex in eād epla dt sic. Quid tu facies puella sani corpis: delicata pīguis, rubēs, ctuās int carnes. inter vina, z balnea iuxta maritatas, iuxta adolescētulos, q̄ si rogata nō fueris: tū deforme putes testimoniū. Irex Hie. ad pāmachium in defēsione librorū ꝙ Iouinianū Nō intitulat epla sz liber scripsi, cā fuit silētiū tuū dt sic. Quid nobiscū ludimus, z ira scimur si fudātibus nobis sp ad coitū ꝓmia pudicitie denegent. Volumus opiparе comedere, vrox adhererе ꝓplexib⁹, z in numero virginū, z viduar⁹ regnare cū xp̄o. Iō q̄ habebit fames presēs, z ingluies sordes, z munditie saccus, z sericū. Lazar⁹ repit malū in vita sua, z diues ille purpuratus, crassus, z nitid⁹ fruit⁹ est carnis bouis dū viueret. Sz diuersa post mortē tenēt

Hieroſ. loca, miserie delitūs, z delitie miserijs ꝓmutātur. In nō orbis trio est, vel Lazar⁹ sēq̄, vel diuitē. hec Hie. Et in .li. ꝙ Iouinianū ait Hie. Esus carnū ventrisq̄ saturitas seminariū libidinis est. Irex Hiero. ad furiam de viduitate seruāda epla incipit. Obsecras literis, z suppliciter deprecaris: vt tibi rescribam: dicit sic. Nihil ita scias conducere xp̄ianis adolescentibus: vt esum olerum. Et infra ita subiungit, nonnulli vitā pudicam appetētes in medio itinere corruūt dum solā carnū abstinētiā ponderāt, z leguminibus stomachū onerāt. Et irex in eadem epla dicit sic.

Nota ꝙba aurea. Quę moderate parceq̄ sumuntur innocua sunt. Et vt quod sentio loquar. Nihil sic inflāmat corpa, z titillant mēbra genitalia

Hieroſ. sicut indigestus cib⁹, ructusq̄ cōuulsus. Parcus cibus, z semp

venter esuries triduanis ieiunijs pferat. Quicqd seminariū vo luptatis est venenū puta. Et multo melius est q̄die parū, q̄ raro satis sumere. Pluuia illa optima est, q̄ sensim descēdit in terras. Subitus et nimius imber in pces arua subuertit. Q̄n comedis cogita: qz vētri obtēperandū nō est: statim tibi orādū illico, et legendū sit hec Hier. Euā Aug. in ser. nū. de ieunio. xl. sic ht. Uidere q̄so q̄tū sit inter ieiunū et saturitatē: inter vētrem vacuū et pulmonē estuātes. Moyses q̄ ieiunauit deū vidit, pphā, q̄ comedit et bibit idola fabricatus est. Quid de Moyse loquar, et Israelitica multitudine. Ipse pnceps gnis nr̄i q̄diu nō comedit in paradiso fuit: statim vt comedit de paradiso eiectus est. Qui in padiso dei hgo fuerat: eiectus de padiso cognouit Euā vxorē suā. Semp em̄ saturitati p̄ximā est lasciua. Uicina sibi sunt venter et genitalia: p membroz ordine ordo vitioz eligit. Eiecit nos cibus de padiso: reducat esuries hec Aug. Ambrosius q̄z in epla, quam scribit Uercellēsi ecclie inq̄t. Quid aūt pulchri⁹ abstinētia esse pōt, q̄ facit et iuuētutis annos senescere: vt fiat moz senect⁹. Nā q̄z vt redundātia ciboz ac temulētia etiā maturiorē etas cadescit. Ita mitigat iuuentutis ferocitas epulaz pximonia. Cibo em̄ flāma alitur ac deficit. Sicdē fenū stipula, lignū, oleū, et alia hmōi alimēta ignis sunt q̄b⁹ pascit ea si detrahas: vel nō suggeras etiā ignis sopitur. Sic̄r ergo vapor corporis instrucs libidinem cibo alitur aut minuit, cibo excitat, cibo soluit hec Ambr. ¶ Et deuotus doctor Bernardus in epla ad Robertū dicit sic. Uinū et cicera, mulsum et pinguia corpori militāt nō spiritui. Frixuris non ala saginat: sed caro. Piper, zinziber, ciminū, salua, et mille hmōi species salsamētoz palatū delectāt: sed libidinē accendunt. Prudēter sobrieq̄ cōuersanti satis est ad omne cōdimentū sal cū fame: qua sola nō expectata necesse est al's, atq̄ alias succis extrancis cōficī permixtiones, que vez et palatū reparēt, gulam pnocent, excitent appetitū. Hec Bern̄. ¶ Nota quanta mo derantia tam in cibo, q̄ in potu seruauerit deuotissimus doctor Bernar. vt suā pudicitiā custodiret. Nā de se in quodā sermone, ita inq̄t. Abstinebo a vino: qz in vino est luxuria, aut si infirmus sum modico vtar. Abstinebo a carnibus ne dū nimis nutriam carnē simul, et carnis nutriā vitia. Panē ipsum cū mensura studebo sumere ne oncrato vētre stare ad orādū redeat. Sed nec simplici quidē aqua ingurgitare me assuescā: ne distēsio ventris vsq̄ ad titillationē pertingat libidinis. hec Bern̄. Ptz itaq̄ q̄ abstinētia est optimū remediū contra venerea. Sicut em̄ ignis extinguitur lignoz subtractione, et aquarum infusione. Sic pariter luxuria duobus modis extinguitur: ciborum subtractione: quia sicut ille qui ligna subtrahit ab igne ignem extinguit. Sic qui cibum corpori subtrahit luxuriam refrenat, et impedit. vnde Bernar. ait. Carnem oportet restringere non extinguere

Augustin.

De moyse et pto Israeli.

Ambro.

Bernardus ad robertū.

Salsamentum Bernardi quale sit.

Ignis luxurie extinguit sic.

reprimere nō opprimere: seruiat nō seuiat: ancille nō dñe dicatur.

Ignis extinguit sic luxuria extinguitur cū ore, et lachrymarū infusione.

Aliōqn qui sm carnē vixerit morietur. Scōo ignis materialis extinguitur aquarū infusiōe: sic luxuria vel ignis carnalitatis extinguitur cū oratione, et lachrymarū infusione. Idcirco non mirū si corpe. cū illi vetustissimi prēs nr̄i, qui solūmō comedebāt simplicia. florebāt virtutes temperātie, pudicitia, castitas, honestas, continentia, virginitas. Hinc Juuenalis in satyra. vj. et est principium satyre: sic ait.

Juuenalis.

¶ Credo pudicitiam, saturno rege moratam
In terris, visamq; diu, cum frigida paruas
Preberet spelunca domos, ignemq; laremq;.
Et pecus et dominos communi clauderet umbra.
Siluestrem montana thorum, cum sterneret vxor
Frondibus, et culmo vicinarumq; ferarum
Pellibus. hec Juuenalis. Ex dictis ergo liquet ad parum, q̄ satietas nimia prouocat hominē ad venerea: sed parcitas et abstinentia custodes sunt honestatis, atq; pudicitie.

¶ Quintum remediū contra luxuriā est fugere potū vini: nam vinum immoderate sumptū est fomentū libidinis: vt dicemus.

Vinū est fomentū luxurie.

Omnes sapientes vna voce affirmāt, q̄ vinū immoderate sumptū sit fomentū luxurie. Ideo vinū dr a vena, eo q̄ venas sanguine cito repleat, ex qua repletione causat abundātia caloris, et alteratio spirituū, et inde incitat corpus ad venerea. hinc Salomō

Salomō

S. Tho.

Paulus.

Quid sentit Hieronym⁹ de potu vini.

prouer. xx. c. ait. Luxuriosa res vinū, et cōtumeliosa ebrietas: q̄cunq; his delectat nō erit sapiēs. Nota q̄ signanter dicit luxuriosa res vinum: qr̄ sm Tho. in. ij. ij. q. clvij. ar. viij. in rñsione ad. j. arg. Ad actū gñationis tria cōcurrūt: scz calor, spūs, et humor. Ad calorē quidē maxime cooperat vinū, et alia calefaciētia corpus. Ad spiritum aūt vī cooperari, cibaria inflatiua. Sed ad humorē maxime cooperat vsus carniū, ex quibus multū de alimēto gñatur. Alteratio aūt caloris, et multiplicatio spirituum cito transit: sed substātia humoris diu manet. Et ideo magis interdicit ieiunātibus vsus carniū, q̄ vini vel leguminū, que sunt inflatiua. Hec Tho. Etiā Paulus ad Ephe. v. c. ait. Nolite inebriari vino, in q̄ est luxuria: sed impleamini spū sctō. Sup quo textu sctūs Tho. in cōmento aureo super epla ad Ephe. lectione. viij. ciusdē capli dicit, q̄ cibus et potus superfluus est causa luxurie, et p̄cipue vinum, qđ calefacit et mouet spūs: imo inter oīa, que multos spiritus generant est vinū: vnde generat animositatē: ideo cōuenienter docet nos apls cōtra hos repleri spiritu sancto, qui generat feruorē deuotionis. Sz videamus q̄d de vino diuus Hieronymus dicat. nā ad Eustochiū virginē in epla, q̄ incipit. Audi filia et vide, et inclina aurē tuā: ita inqt. Si qđ itaq; i me pōt esse ꝓfectū si experto creditur hoc primo moneo, hoc obtestor: vt sponsa xp̄i

ūinū p veneno fugiat: huiꝰ aduersus adolescentiā prima arma sunt demonū. Et itē in eadē epla ait. Uinū et adolescentia duplex incēdiū voluptatis. Itē in eadē epla sic dr. Plures ꝺppe fuꝛ q̄ cū a vino sūt sobrie ciboꝝ largitate sūt ebrie. Etiā hie ad furiā de viduitate seruāda epla incipit: Obsecras lr̄is et supplici- Hieronymus.
ter deꝓcaris. dr sic. Aplꝰ macerat corpꝰ suū, et ale subiicit imperio ne qđ aliꝰ ꝓcipit ꝓpenō seruet. Et adolescēcula feruēte cibis, corpe: de castitate secura ē. Nec ꝺo hec dicēs defēdo cibos q̄s deꝰ creauit ad vtēdū cū grāꝝ actiōe. Sꝫ iuuenib⁹ et puellis incētiua assero voluptatū. Nō ethnei ignes: nō vulcania tellꝰ: nō ve- Uinū est
nus et olympꝰ tāt̄is ardoribꝰ estuāt vt iuueniles medulle vino cōtrariū
plene et dapibꝰ inflāmate. Et varū infra ita subiūgit. Miūt medici et q̄ hūanoꝝ corpoꝝ scripsere naturas ꝓcipueq̄ galienꝰ pueroꝝ et iuuenū ac pfecte etatis viroꝝ mulieꝝq̄ corpa īnsito calore feruere: et noxios eē his etatibꝰ cibos q̄ calorē augeāt: sanitatiq̄ ꝓdecere frigida q̄q̄ in esu et in potu sumere. Sicut ecōtrario senibꝰ q̄ pituita laborāt et frigore. calidos cibos et vetera vina ꝓdesse. Unꝺe et saluator. attēdite inq̄t vobis ne forte ḡuent̄ corpora vr̄a in crapula et ebrietate. Hec hie. ¶ Propkea Demosthenes q̄ fuit ingenio acutissimus ac eloquētissimus fugiebat vinū ꝗsi venenū. de q̄ hie. refert in j. lib. ℣ Rufinū scribēs ad ꝓāmachiū et Marcellā. Liber incipit ex vr̄is et mr̄is lr̄is didici sic dicēs. Demosthenes plus olei q̄ vini expēdisse dr, et oēs opifices nocturnis ꝙ vigiliis ꝓueniſſe. ¶ Et ad gaudendum de pacatula puella ꝙtinētie distituta. epla incipit. Cā est difficilis puule scribere: ait. Uteris balneis, cute nitida, rubicūdis genis icedis: carnibus vesceris. affluis diuitijs: ꝓciosa veste circundaris: et iusta serpētē mortiferū secure dormitare te credis. Itē hic: ad cellantiā epla incipit. Uetus scripture celebrata fnia est. Ubi finem eiusꝺ eple dr sic. Caue ne si ieiunare aut abstinere cepis te putes esse iam sctām hec ei virtus adiumētū ē nō pfecto scitatis: magiscq̄ id ꝓuidēdū ē ne tibi hec cū licita ꝙtēnas securitatē quandam illicitoꝝ faciat. Quicq̄d ꝓ iustitia offeret deo ſi ꝺz impedire iusticiā sed iuuare. Quid agit ꝓdest attenuare corpꝰ abstinentia si animus intumescat superbia. Quā laudē merebimur de pallore ieiunij si liuidi simus inuidia. q̄d virtutis ḥz vinū nō bibere et ira atq̄ odio febricitari. tūc itaq̄ ꝓclara ē abstinētia, tūc pulchra ac magnifica castigatio corpis: cū alius ē mūdus a vitijs. hec hie. ¶ Et pariter Leo papa i ser. viij. decimi mēsis q̄ incipit: Cū de aduētu regni dr sic ait. Quotidiano ei dilectissimi experimēto ꝓbat̄ potꝰ satietate aciē mētis obtūdi ciboꝝ nimietate vigorē cordis hebetari, Ita vt delectatio edēdi et corpoꝝ ḥria sit saluti: nisi rō tēperātie obsistat illecebre. hec leo. ¶ Hinc. c. j. tho. in. ij. ij. q. cxlviij. ar. j. vbi mouet dubiū. Utrū materia sobrietatis sit potꝰ: dr sic. Modꝰ sobrietatis sumit a mēsura Dr̄ ei ali

Hieronymus.

Leo papa.

S. Tho.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EM.

ęs sobri⁹ ąſi briā.i.mēſurā eruēs:ꝛ iō illā materiā ſpecialr ſibi ſobrietas aſcribit,in ą maxie laudabile eſt mēſurā ſuare. Ipmōi aūt eſt potus in ebrietate valēs:qr ei⁹ vſus mēſuratus multū cō fert,ꝛ modicus exceſſus multū ledit:qr ipedit vſum rōnis magis ēt ęs exceſſus cibi. Uñ Eccl.xxxj.c. Sanitas eſt ale,ꝛ corpis sobri⁹ por⁹. Uinū multū potatū irritationē,ꝛ irā,ꝛ ruinas multas facit:ꝛ iō ſpecialr ſobrietas attēdit circa potū. Nō quēcūqꝫ, ſed cū ą ſua fumoſitate nat⁹ eſt caput ꝓturbare:ſicut vinū ꝛ oīe qđ inebriare pōt. hec Tho. Silr Egidi⁹ Roma.in.ij.lib.de regimine ꝓncipū.pte.ij.c.xij ōt,q vinū imoderate ſumptū iria mala facit. Prio venerea ꝓuocat. Cum ēm corpe calefacto maior fiat incitatio ad act⁹ venereos:vinū qđ maxie calorē efficit imoderate ſumptū incitat ad in cōtinētiā nimiā:ergo ſumptio vini inęſtum venerea ꝓuocat tāto magis in etate iuuenili ęſ senili:cauēda eſt ęſto illa etas ꝓnior eſt ad laſciuiā ęſ alia. Scōm malū qđ inducit nimia ſumptio vini eſt depreſſio rōnis. Nā aſcēdētib⁹ fumoſitatibus vini ad caput turbat cerebrū ą turbato deprimitur rō nr̄a ęſtū ad ſuos act⁹:qr nō poſſum⁹ libere rōne vti. Inde ē q aliq pl⁹ offendant a vino ęſ alij:qr ḧnt debili⁹ caput. Tertiū malum qđ ex vino ꝓſurgit eſt lis,ꝛ diſſenſio. Turbato ei cerebro ex nimia ſumptiōe vini,ꝛ amiſſo vſu rōnis de facili ꝓrūpit in ḧba inordinata,ꝛ ꝓſurgūt diſſenſiōes ꝛ lites. Et iādē ſic ꝓcludit Egidius. In oī ergo etate cauēdū eſt a nimietate cibi,ꝛ ab inmoderatione pot⁹. Uerū qr faciliꝰ adherem⁹ ḧis ad q̄ ab infantia aſſueti ſum⁹. Decet oēs pr̄es ꝛ maxie reges ac principes ſolicitari circa regimē filioꝝ:vt ab ipſa infantia ſic regant q ſint abſtinētes,ꝛ ſobrij.hec Egid. Cōſequēter Ouid.in.ſ.li de reme.amoris ōt ſic.

¶ Temporibus medicina valet,data tempore proſunt
Et data non apto tempore vina nocent.

Iterum in.ij.lib.de remedio amoris,ita inquit.

¶ Uina parant animos veneri,ſi plurima ſumas
Et ſtupeant multo corda ſepulta mero
Nutritur a vento,vento reſtringitur ignis
Leuis alit flāmas,grandior aura necat. Hec Ouidius.

¶ Quia ergo vinū ad venerea ꝓuocat:ideo antiqtus nobiliſſime matrone Romanoꝝ:vt Lucretia,Julia,Marcia,Cornelia, Portia,Mortēſſa,Antonia,ꝛ cetere nō bibebāt vinū: imo illud fugiebāt ąſi venenū. Propterea Ualer. Max.in ij.li.c.j. ſic dicit. Uini vſus olim Romanis feminis ignotus fuit:ne in aliqđ dedecus ꝓlaberent:qr primus a libero pr̄e intēperantie gradus ad incōceſſam venerē eſſe cōſueuit. Et in.vj.li.c.iij.dicit Ualerius, q Metellus ciuis Romanus vxorē propriam,eo q vinū bibiſſet fuſte ꝓcuſſam interemit. Ratio aūt quare vſus vini apud Romanos feminis ꝓhibebat aſſignat a S.Tho in.ſ.ij.q.cxlix.ar. iij.vbi dicit. Sobrietas maxie requirit in iuuenib⁹,ꝛ mulieri-

Sobrietas attēditur circa potū.

Uinū ꝓuocat venerea.

Uinū deꝓmit rationem.

Nota.

Ouidi⁹.

Wone Romanorū fugiebāt vinū.

Ualeri⁹.

S.Tho.

bus: qz in iuuenibus viget cõcupiscentia delectabiliu ꝓpter seruoꝝ etatis. In mulieribus aũt nõ est sufficiens robur mẽtis ad hoc q cõcupiscẽtijs resistãt. Unde ꝟm maximũ Valeriũ mulieres apũd Romanos antiqtus nõ bibebãt vinũ. hec Tho. ¶ Quapropter valerius vbi supra: ita subiũgit. Sane quecũq; femina vini vsum immoderate appetit: et virtutib⁹ oib⁹ iaꝛnũ claudit: et delictis aperit. hec Valerius. Plinius quoq; in li. xiiij. de naturali historia dicit sic. Androcides sapiẽtia clarus ad Alexandrum magnũ scripsit, intẽperãtiã ei⁹ cohibens, Uinũ potaturis rex memẽto te bibere sãguinẽ terre. Sicuti venenuz est hoc cicuta: et vinũ. Quibus ꝓceptis si ille obtẽperauisset ꝓfecto amicos in temulentia non interemisset. Prorsus vt iure dici possit. Neq; viribus corporis vtilius aliud: neq; aliud voluptatibus pernicios⁹ si modus absit. hec plinius. Et iterum idem Plinius dicit sic. Uino modico iuuantur nerui, copiose ledunturille et oculi, et stomacus recreantur. Appetentia ciborum inuitatur, tristicia cure ebetantur, vrina expellitur, somnus ꝓciliatur. hec Plinius idcirco Paulus apl's dans regĺam moderaminis Thimotheo charissimo discipulo suo circa potum vini sic ait. Noli adhuc aquam bibere: sed modico vino vtere propter stomachum tuum, et frequentes infirmitates tuas. j. ad Thimoth. v. ca. Super q̃ textu sanctus Thomas in commento aureo dicit, q; iste Thimotheus erat nimie abstinentie, et ad vitandum carnis peccata corpus macerabat: qz scribitur. Ecclesiast. ij. capi. Cogitaui in corde meo abstrahere a vino carnem meam, vt animam meam transferam ad sapientiam, deuitarem; stultitiam. Et qz ipse Thimotheus fuit infirmus totaliter. Ideo Paulus dicit ei. Noli adhuc postquam es infirmus aquã bibere: sed modico vino vtere. Quasi dicat illud ad Romanos. xij. capitu. Rationabile sit obsequium vestrum. Propter quod dicit vtere vino: sed modico. Quia dicitur Ecclesiast. xxxj. c. Exultatio anime et corporis vinum moderat potatum. Et iterum ibidem. Amaritudo anime vinum multum potatum. Ideo dicit. Modico vino vtere propter stomachũ tuum et frequẽtes infirmitates tuas: scilicet que ibi ex abstinentia prouenerunt. Sed dubitatio animum pulsat. Cum enim Paulus sanaret infirmos: et mortuos suscitaret. Cur non curabat Thimotheum per miraculum: sed per consilium medicine. Respondet Sanctus Thomas in commento aureo super hoc passu dicens, q; ex hoc datur intelligi, q; Paulus non ad omnes vtebatur miraculis: sed quando erat expediens propter fidem catholicam. Et sic patet que occurrerũt de hoc quinto remedio scribenda.

Valma.

Plinius

Paulus

S. Tho. De thimotheo qđ dicit. Eccla.

Rñsio ſci Tho me.

¶ Sextum remedium contra luxuriam est negligere forme bonum, ac despicere vanum et superfluũ ornatum vestium, gemmarum, atq; ceterorum talium.

Nota an reas sententias. Hieron. Nota ꝙ leues feminas.

Cōtra lasciuientes adolescē-tulos. Hieron.

Hieron.

Hieron.

Hieron.

Ocia exterior superfluitas vani ornat⁹ est interioris leuitatis indiciū. Jō mollia indumēta animi mollicie indicāt. Et ciliat quoq; mobiles mētes ad leuia. Et q; corda hoiz inclināt ad cogitādū lasciuia. Vñ pr doctorū Hiero. ira eos q̄ in similibus ornamētis occupant vehementer irascit: et dicit talia omnino esse fugienda: cū sint libidinose mentis indicia. Sed videam⁹ pulchra atq; aurea dicta ei⁹. Nā scribēs ad demetriā epistola incipit. Inter oēs materias q̄ ab adolescētia: dicit sic. Fuge lasciuiā puellarū que ornāt capita crines a frōte demittūt: cutē poliūt: vtūtur pigmētis: astrictas hñt manicas: vestimēta sine ruga succosq; crispātes vt sub nomine virginali vendibilius pereant. Mores em̄ et studia dñarū plerūq; ex ancillarū et comitū moribus indicātur. Illa tibi sit pulchra, illa amabilis: illa habēda inter socias que nescit esse pulchra que negligit forme bonū, et pcedēs ad publicū non pectus, et colla denudat, nec pallio reuelato crines apparit. Sed quecelat faciē, et vix vnooculo q̄ vie necessari⁹ est patēte ingreditur. Dubito an loquar: sed velim nolī: qr crebro fit discendū est. Non quo hec in te timere debeas que ista forsitan nescias nec vnquā audieris: sz q̄ p occasionē tui cetere premonēde sint Cincinatulos pueros et calamistratos: et pegrini muri oleentes pelliculas, de q̄bus illud arbitri est: Nō bñ olet q̄ semp bene olet. Quasi quasdam pestes venena pudicitie virgo deuitet. Hec Hie. In cadē epla sic ait. Digna res risu immo plāctu. In sedē tibus dñis: ancilla ergo pcedit ornatior: vt pnimia cōsuetudine quā incōptā videris dominā suspicer s. hec Hie. ¶ Etiā hyero nymus ad gaudendū de paschatula puella ptinente destituta epistola incipit. Causa est difficilis paruule scribere: ita inquit. Uteris balneis, cute nitida, rubicundis genis incedis: carnibus vesceris, affluis diuitijs, preciosa veste circundaris, et iuxta scripturā. ingredere terrā pmissiōis lacte et melle manātē. Comede similā et oleū vestire cū Joseph varijs indumētis. hec Hiero. ¶ Et ad eustochiū virginē in epla q̄ incipit. Audi filia et vide dicit sic. Uestijs nec satis munda, nec sordida et nulla diuersitate notabilis ne ad obuiā pretereūtium turba cōsistat. Aut digito demōstreris. Nec satis religiosa velis videri: nec plus humilis quā necesse est ne gloriā fugiēdo q̄ras. Plures em̄ paupertatis mle atq; iciunij arbitros declinantes in hoc ipso cupiunt placere quod placere ptēnūt. Et mirū i modū laus dū vitat appetit. Et iterū Hieronymus ibidem. Alie virili habitu veste mutata erubescunt femine esse quod nate sunt: crinem amputant, et impudenter erigunt facies eunuchinas. Sunt alie que cilicijs ve-

stiũtur ⁊ cucullis fabrefactis: vt ad infantiam redeant. Imitantur noctuas ⁊ bubones. Iterum ibidẽ ita subiũgit. Uiros quoq; fuge quos videris cathenatos quorũ feminei contra apostolum crines: hirco⁹ barba. nígrũ pallium, ⁊ nudi in patenti frigoris pedes: hec ola argumẽta sunt diaboli. Et iterum ibidem sic dicit. Sũt alij de mei ordis hoib⁹ loquor. Qui ideo ꝓsbyteratum ⁊ dyaconatum ambiunt vt mulieres licenti⁹ videãt. Ois his cura est de vestibus si bñ oleãt: si pes laxa pelle non folleat. Ut crines calamistrati vestigio rotãtur, vt digiti anulis radiãt. Et ne plãtas humidior via spargat: vix imprimunt summa vestigia: tales cũ videris spõsos magis estimato quã clericos. hec Hiero. Et ad matrẽ ⁊ filiã in gallia commorantes epistola incipit. Retulit michi quidã frater e gallia sic ait. Miẽs cutis sordidũ ostẽdit animũ. Iterum in eadẽ epistola dicit sic. Libidinosa mens ardentius honesta psequitur: ⁊ qõ non licet dulcius suspicatur. Eit terũ ibidẽ inqt: Uestis ipsa vilis ⁊ pulla animi tacentis indiciũ est: si rugã nõ habet. Si per terrã vt altior videaris trahatur. Si de industria dissuta sit tunica vt aliqd int⁹ appareat: operiatq; quod fedũ est ⁊ appareat qõ formosum. Caliga quoq; ambulãtis nigella, ac nitẽs stridore ad se iuuenes vocat. Papille fasciolis comprimuntur: ⁊ crispanti cingulo angustius pectus artatur. Capilli vel in fronte, vel in aures defluũt. Palliolum interdũ cadit vt cãdidos nudet homeros: ⁊ quasi videri noluerit, celat festina quod volens detexerat: ⁊ qñq; in publico quasi pre verecũdia opit faciẽ: lupanariũ arte id solũ ostẽdit qõ ostẽsum magis placere potest. hec Hiero. ¶ Chrysostom⁹ quoq; in descriptione psalmi quinquagesimi dicit sic. Ubi sunt qui semetipsos adornãt extrinsecus ⁊ depingunt. Non pulchritudinem corporis: sed mentis honestatẽ de⁹ requirit Quid est enim speciosa mulier? Sepulchrũ est dealbatum nisi fuerit sobria, casta, pudica. Pulchritudo aũt est his virtutib⁹ ꝑcipitiũ patens, insipientib⁹ venenũ. Decus eñ corpis infirmitate arescit: ⁊ pulchritudo egritudine cõtabescit. Anime aũt pulchritudo immortalis est ⁊ eterna: ⁊ tũc maxime ostẽdit ꝓprium decus cũ subegerit passiones. Nã ⁊ arbores procere cõdense sint foliis fructũ nõ habent hominib⁹ aptũ sed porcis. Uinea aũt per terrã repẽs matura rũ vuarũ fructũ affert atq; suauem. hec Chryso. ⁊ sic ptz q; ꝓ sola pompa mũdi atq; ꝓ inani gloria vestimẽtũ preciosius ⁊ alia ornamenta querũtur: eius ratio est: qr nemo vult preciosis vestib⁹ indui vbi ab aliis non possit videri: vt ait Greg: Si ergo ornatus subtiliũ preciosarũq; vestium culpa non esset, nequaq; sermo diuinus tã vigilanter exprimeret q⁹ diues qui torqueba tur apud inferos bysso ⁊ purpura indutus fuisset, teste Grego. Patet septum remedium contra luxuriam.

Mota ꝑ ecclesiasticos. Hieron.

Mota aurea ꝓba.

Chryso. ꝑ corporum pulchritudinem.

Grego.

¶ Septimum, remedium contra luxuriam fuga est societatis peruersi ⁊ luxuria est morbus contagiosus.

Chrysо. Rerum natura sic se habet, inquit Chry. sup Mat. vt quotiēs bonꝰ malo ꝓiungit nō ex bono malꝰ melioꝛ fiat. ſz ex malo bonꝰ ꝓtaminet. hic. Salomō pu. xiij. Qui cū sapiētibꝰ gradit sapiēs erit: amicꝰ stultoꝝ similis efficiet. Meliꝰ ē ḡ ait Isid. habere malos odiū q̄ ipsoꝝ ꝓtiū. Et qz luxuria ē morbꝰ valde ꝓtagiosus, ꝛ abominabilis. iō assimilat lepre: eo q̄ fiat ex calore corrupto ꝛ deordiato. Si igit fugimꝰ lepꝝ nē corpꝰ nr̄z inficiat: q̄to magis fugere debemꝰ luxuriosū ne alios interimat: qz vt ait Iuue. in. xj. satira.

Salomō

Isidorꝰ. Luxuria assimilat lepre.

Iuuenal. Dedit hanc contagio labem.
Et dabit in plures, sicut grex totus in agris.
Unius scabie cadit, ꝛ pruriginе porci.
Unaq̄ conspecta luxurem ducit ab vna. Hec Iuuenalis

¶ Sed quātū possit societas peruersa ostenditur tali exēplo. Nam mala poma incorrupta vnū nequeūt sanare corruptū. Sed multo potius vnum corruptū cetera mala inficit atq̄ corrūpit. Propterea pater doctoꝝ diuus Hie. q̄si expertus horret valde, vt detestat societates, cōuersationes, familiaritates ac cōfabulatiōes quorūdā lasciuiētiū iuuenū qui varijs artibus subuertere querunt simplices adolescentulas: vt patet in diuersis epīs suis. Et ideo ꝓ recreatione lāguētis ac sitiētis ait, videamꝰ aureas sntias eiusdē. Et primo Hie. in regula quā ad Eustochiū, ꝛ ceteras virgines iam senex inscripsit, vt prologus eiusdem regule idicat sic ait. cap. xviij. Charissime hoc horror, hoc moneo: hoc mādo vobis: vt q̄ christo despōsate estis cōiugio. Cui eēm castitatis vīe fidē vouistis: cui nullū preter ipsuz amatorē cognoscere sub iureiurando estis pollicite. Uiri cuiuscunq̄ etiam si eum sanctitas exornet: etiā si baptiste equarē in meritis effugere faciem: nec liceat secū dilectione seruēti astringi per diem. Credatis expto. Nihil est periculosū viro q̄ mulier, ꝛ mulieri q̄ vir. Uterq̄ palea, vterq̄ ignis: dicā audacter. Proh dolor dei tēpla spūssancti vasa: ꝛ deo dicata edificia: nisi diligenti seruentur custodia ꝓstipula fiūt, ꝛ auferetur tā nobile depositū, tā preciosus thesaurus, irrecuperabile decus castitatis si tenui cuiusuis dilectionis inepte rimula continuus insidiator diabolꝰ incuitum valeat infigere. Ideo omni custodia cor seruetur. super muros hierusalem ponantur custodes tota die: ꝛ nocte non dormiant ne fur introeat: ne spolia auferat q̄ penitꝰ recupari nō possunt. hec Hieron. Et ad occeanū de vita clericoq̄ pax post principiū epistole que incipit. Sophronius eusebius Hiero. Occeano suo salutē dicit sic. Janua diaboli: via iniquitatis scorpiōis pernicio noctuāq̄ genus est femina. Cum proximat stipula icēdit ignē. Flamigero igne percutit cōscientiā femina pariter habitantis exuritq̄ fundamenta montium. Ego id dico si cum viris femine habitent: viscarium non deerit Diaboli. Ex eis aucupatum est ab initio peccatum. Ferreas mentes libido domat. Si alij

Hieroñ. Mota aurea sentētiam.

Familiaritas periculosa est.

gauerit q̃s ignẽ in sinũ suũ, nõne vestimẽta eius cõburent? Aut si q̃s ãbulauerit sup carbones ignis nõne cõburet pedes suos? Mihi crede nõ põt toto corde cũ dño habitare qui feminaꝝ accessib⁹ copulat. hec Hie. Et iteꝝ ibidẽ. Si pudicitiã q̃ris quare habitas cũ feminis. ⁊ in eadẽ subiligit sic. Germinãt femine spinas cũ viris habitãtes, ⁊ archanas mẽtũ acuto mucrone pertusũt. pchydolor. nephas est dicere sed preterire nõ decet. xp̃m iste nubere vouerũt nõ clericis vñ sine nuptijs genus nouũ vroꝝ. ⁊ rursus ibidẽ ait Hie. Monachũ vel clericũ solitudo facit nõ publicũ. Quid te virginale delectat alleq̃uium. Cur sanctimonialium cõtra fidẽ frequẽtas in eccl'ia, vel in ipso publico. si eos quos diligunt videãt ridẽtibus oculis salutatiõis tenera verba pcedunt. Deinde cũ salutauerint si eas dei veros ꝓteriri celerius viderint cõemptores suos iudicãt ⁊ irascũtur. hec Hier.

¶ Etiã in epl'a ad gaudẽtiũ de paratula puella cõtinẽtie destituta. epl'a incipit. Cã est difficilis puule scribere ỹt sic. Solẽt eñ lasciui ⁊ comatuli iuuenes blãdimẽtis affabilitate munusculis aditũ sibi per nutrices aut alũnas q̃rere. ⁊ cũ clemẽter intrauerit de scintillis incẽdia cõcitare paulatimq; ꝓficere ad impudẽtiã: ⁊ nequaq̃ posse phiberi illo in se vsicko cõprobato. egere rep̃hẽdas q̃ finis ꝓfuescere. Pudet dicere, ⁊ tñ dicẽdũ ẽ. Nobiles femine q̃ nobiliores habuere neglectui ꝓcos vilissime cõditiõis holbus ⁊ seruulis copulãt: ⁊ sub nole religiõis ⁊ vmbra cõtinẽtie interdũ deferunt viros. Helene sequunt alexãdros: nec menelaos primescũt. Uidẽtur hec plãgũt ⁊ nõ vidicãt: q̃ multitudo ꝓcecãtium petit licentiã subministrat. Prohnephas orbis terraꝝ ruit in nobis: petã nõ ruunt. Urbs inclyta ⁊ romani imperij caput vno hausta est incẽdio. Nulla est regio q̃ non exulcs romanos habeat. In cineres vl'fauillas sacre quondã eccl'ie ceciderũt: ⁊ tamẽ studemus auaricie. Uiuim⁹ quasi altera die morituri. ⁊ edificam⁹ quasi semper in hoc scl'o victuri. Auro parietes: auro laquearia: auro fulgẽt capita columnaꝝ: ⁊ nudus atq; esuriens ante fores nr̃as xp̃s emoritur. Hec Hier. Ampli⁹ hie. in epl'a ad demetriã q̃ incipit. Iter oẽs materias q̃ ab adolescẽtia vsq; ad hanc etatẽ: ita inq̃t. Periculosi⁹ est lasciuis puellis ad loca religionis q̃ ad publicũ pcedere. Que viuunt in monasterio ⁊ quaꝝ similiter magnus est numer⁹ nunq̃ sine mr̃e procedãt. De agmine colũbarũ crebro accipit, vnã separat quam statim iuadit ⁊ lacerat ex cuius cornib⁹ ⁊ cruore saturet. Uorabide oues suũ relinquũt gregẽ, ⁊ lupoꝝ faucibus deuorat, ⁊ iterum ad rusticũ monachũ in epl'a q̃ incipit. Nihil xp̃iano felici⁹ sic ait. Noui ego q̃sdã iã maioris etatis ⁊ pleraſq; gñis libertini adolescẽtibus delectari, ⁊ filios q̃rere spũales pudoreq; superato ficta per matrũ nola erumpũt in licẽtiã maritalẽ. Alij sorores vg nes desertũt, ⁊ exterius vidnis copulãtur. Sũt q̃ oderũt suos, ⁊ nõ suoꝝ palpant affectu: quaꝝ impatiẽtia iudex animis

Nitimur in vetitũ sp cupimusq; negata.

Hieronymus.

Arguit hieron. miseriã nr̃i temporis.

nullã recipit excusationem: ⁊ casta pudicitie velamẽta q̃si aranearũ fila disrũpũt. Videas nonnullos accinctis renibus, pulla tunica barba ꝓlixa a mulieribꝰ nõ posse discedere, sub eodẽ manere tecto: sil'inire cõiuuia. Ancil'as iuuenes hr̃e in ministerio ⁊ ꝓter vocabula nuptiarum oia esse matrimonij. Nec culpa est xp̃iani nois si simulator religionis in vitio sit. hec Hier. Etiam ad nepotianũ p̃sbyterꝝ de vita clericorũ ep̃la incipit. Petis a me nepotiane charissime ꝺt sic. Oẽs feminas ⁊ ꝟgines xp̃i aut eq̃liter ignora aut eq̃liter dilige. Vide ne sub eodẽ tecto mãseris nec in ꝓterita castitate cõfidas: nec Sanſone fortior nec Salomone sapiẽtor esse potes. Memẽto semꝝ q̃ paduſi colonũ de possessiõe sua mulier eiecerit. Et iterũ in eadẽ ita inqt. Crebra munuſcula ⁊ ſudariola ⁊ fasciolas ⁊ vestes ori applicatas: ⁊ ablatos ⁊ degustatos cibos blandasq̃ ac dulces l̃as sctũs amor nõ hz: hec Hie. Insuꝝ ad furiã de viduitate seruãda. Ep̃la incipit: Obsecras l̃is sic ait. Juuenũ fuge cõsortia: comatul' cõpt' atq̃ lasciu' dom' tue tecta nõ videãt, Cãtor pellaꝫ vt noxius. Ffedicinas ⁊ psaltrias ⁊ istiusmodi choꝝ diaboli q̃si mortifera strenarũ carmina deuita: ⁊ iterũ ibidẽ. Nec procurator calamistratus nec formosus collactaneus: nec cãdidulus ⁊ rubicũdus assecla addhereat lateri tuo. Interdũ anim' dñaꝝ ex ancillarũ habitu iudicaꝫ. Sctãrũ virginũ ⁊ viduaꝝ societatẽ appete: ⁊ si fermocinãdi cũ viris incubuerit necessitas arbitros nõ deuites: tãtaq̃ fabulãdi fiducia sit vt intrante alio nec paueas: nec erubescas. hec hie. Itẽ. Hie. ad Eustochiũ in regula. ca. xx. ꝺt sic. Nullũ venenũ nociui' feminis q̃ affectio erga virꝝ quacũq̃ de causa ꝓcedat: pchdolor infeli x conditio sex' vr̃i. Sãctiori mulieri vltra q̃ dici liceat si viro adhereat q̃tũcunq̃ spũal'r istictu naturali inclinaꝫ tãdem ad nephas si in viro virt' deficiat. Piget q̃ noui cũcta narrare. Argumẽta sũt diaboli ⁊ mortis ekne iudicia, filiationes ⁊ mr̃nitates q̃b' vocabul' sub velamine spũs inꝫ se vtunꝫ mares ⁊ feie. Munuſcula oia ⁊ ſuſpectas litterulas hec cũcta luxurie nuncia: vobis interdicto sub anathemate ⁊ eterne mortis pena. Adhibeaꝫ sũma diligẽtia vt extra cenobij limites litterula q̃licunq̃ nõ ereat: nisi abbat: sse ⁊ sororum accesserint vota: ⁊ si op' est grauitas ita rei exigat adsit ep̃alis licẽtia seu sacerdotis cõsiliũ. Grauissime pene subiacet q̃cunq̃ huius repta fuerit rea. hec hie. ¶ Sil'r Aug. in libello de honestate mulierũ: q̃ libellus incipit Nemo dicat fratres. ꝺt sic Sine vlla dubitatiõe qui familiaritatẽ mulierũ nõ vult fugere cito labiꝫ in ruinã. Et iterum in eodem libello ait. Qui cum mulieribꝰ habitãtes putãt se castitatis obtinere triũphũ ignorãt se apud deũ dupliciter reos existere: dum seipos in periculũ mittũt ⁊ alios exẽplũ puerse familiaritatis ofidunt. Quãti em̃ per aliaꝝ inhonestã familiaritatẽ castitatis decorẽ pdiderũt. Illoꝝ aĩe q̃ pereũt ab illis i die iudicij rcq̃rende sunt, qui illud exẽplum perditionis ostendunt

Hieronymus.

De Sãsone et Salomone, Hieronymus.

Hieronymus.

Expedit ocino ad cõseruationẽ castitatis fugere familiaritatem. Augustinus.

ille igit qui castitatē vitatē ⁊ iustitiā in fratrib⁹ suis defensare: in alijs ⁊ in seipso custodire voluerit martyr erit. hec Aug. Iterum in eodē libello sic ōt. Quāto vilior est mulierū q̄dūcūq; tanto ruina facilior. Sz nota q̄ta sit vtus castitatis atq; pudicitie. nā in principio eiusdē libelli vī dicere q̄ victor libidinis, ⁊ aliarum passionum est q̄si martyr. Uerba Aug. sunt hec. Nemo dicat fratres mei, q̄ tpib⁹ nr̄is martyrū certamina esse nō p̄nt: hz ei pax martyres suos. nā frequēter iracūdiā mitigare, libidinē fugere, iustitiā custodire, cupiditatē p̄tenere pars magna est martyrij. hec Aug. Liquet igit ex dictis q̄ familiaritas mulierū ac lasciuientium fugiēda est ab his, qui caste ac pudice viuere volunt. August. Uincere libidines pars magna est martyrij.

¶ Octauum remedium cōtra luxuriam est fuga: quia inter omnia peccata sola luxuria vincitur fugiendo.

QUamuis oīe sit peccm̄ fugiēdū, iuxta illud Eccliast. xxi. c. Quasi a facie colubri fuge petā. Philomin⁹ sm Tho. in ij. ij. q. xxxv. ar. j. in rōsione ad iij. arg. debemus q̄ñq; impugnationē pcti vincere fugiēdo: q̄ñq; vo resistēdo. Si em̄ cogitatio p̄seuerās tollit incēdiū pcti: tunc debem⁹ vincere peccm̄ resistēdo: sicut accidit in oibus pctis p̄ter luxuriā. Sz si cōtinua cogitatio auget incētiū pcti: tūc debem⁹ illud vincere fugiēdo: sicut est de pctō luxurie. Ideo Paulus. j ad Cor. vj. c. signāter ōt. Fugite fornicationē. Sup quo textu scit Tho in q̄mēto aureo ōt sic: notādū q̄ cetera vitia vincunt resistēdo: qz q̄tomagis hō particularia p̄sideret ⁊ tractat, tāto min⁹ in eis inuenit vñ delectet: sz magis anxiet. Sz vitium fornicationis nō vincit resistēdo: qz q̄tomagis ibi hō cogitat pticulare magis incēdit. Ideo vincit fugiēdo. i. totaliter vitā do cogitationes imūdas, ⁊ quaslibz occasiones. vñ ōt Zacha. ij. c. Fugite de terra aq̄lonis: dicit dns. hec Tho. Propterea Hier. in epla ad amandū ait. Uoluptas sola ac libido, et in ipso ipe penitendi p̄teritos stimulos patitur, ⁊ titillationē carnis, ⁊ incētiua pcti: vt per hec q̄ corrigi cupimus cogitātes rursum sit materia delinquēdi: ⁊ in epla ad furiā de viduitate seruāda dicit sic. Oia alia pctā extrinsecus sunt, ⁊ qđ foris est facile adijcit. Sola libido insit a deo ob liberoꝝ p̄creationē: si fines suos egressa fuerit: redundat in vitiū, ⁊ quadā lege nature in cortū gestit erumpere. Strandis igit vtutis est, ⁊ solicite diligētie supare qđ nata sis in carne: nō carnaliter viuere: tecū pugnare quotidie, ⁊ inclusum hostem argi (vt tabule feruni) centū oculis obseruare: hoc est, qđ aplūs vbis alijs loquebat. Omne peccm̄ qđ fecerit hō extra corpus est, qui aūt fornicat in corpus suū peccat. hec Hieronym⁹. ¶ Iterū ad pāmachiū in epla p̄solatoria de dormitatione Pauline vxoris. ait Hiero. Scit hostis antiquus maius cōtinētie q̄ nūmoꝝ esse certamē. Facile abijcit qđ heret extrinsecus: intestinum bellū periculosius. hec Hiero. hinc Aug. in libello de honestate mulierū dicit sic, q̄ antē libidinem fugiendā esse diximus S. Tho. Debem⁹ vincere luxuriā fugiendo. Paulus. S. Tho. Hieron.

Sola libido vincit fugiendo.

apl̃o doctore euidẽter diximus: q̃ cũ oĩbus vitijs resistendũ esse p̃dixerat cõtra libidinẽ nõ dixit resistere: sed ait. Fugite fornicationem ac si diceret. Reliqs vitijs deo adiuuãte debem⁹ in pñti resistere: libidinẽ ꝙo fugiẽdo superare. Sic in scripturis alibi legimus: noli attẽdere in facie ꝓgimis, ne scãdalizet te vultus eius. nã & dñs Joseph: vt impudicã dñam posset euadere palliũ quo apprehẽsus erat reliq̃t & fugit. Et iterũ ibidẽ dicit sic. Cõtra libidinis impetũ apprehẽde fugã: si vis obtinere victoriã. Ne sit tibi verecundum fugere: si castitatis palmã desideras obtinere. hec Aug. Fuge ergo luxuriam. i. oẽs occasiones luxurie.

August.

¶ Nonum remedium contra luxuriam est fuga otij.

Hieron. Bernar.

OTium, desidia, torpor, & q̃es nimia occasiones sunt malarum cogitationum, tentationũ, ac oĩm peccatorum. vñ Hiero. ad Eustochiũ ait. Oĩm vitioꝝ mater est otiositas. & ꝑm Bern. Otiositas dicitur sentina oĩm vitioꝝ. Et iterum deuotus Bernar. parum ante finẽ scõi libri de consideratione ad Eugeniũ Papam dicit sic. Fugienda ꝓinde est otiositas: mater nugarum, nouerca virtutum. Nota ergo q⁹ diabolus faciliter animi otiosam inclinat ad immundas cogitationes. Deinde ab immũdis cogitationibus labitur aia ad delectationẽ, & a delectatione cadit in cõsensum, & a cõsensu precipitatur in operationẽ: & ab operatione in consuetudinẽ. Maxima ex cõsuetudine vero generatur habitus qui est de difficili mobilis. Ex habitu aũt generat in aia quedã diabolica ꝑsumptio cõtra diuinam miam: & tandẽ presumptio inducit desperationem, que sola caret venia: vt inquit Hieroñ. Quãuis igitur otiositas sit quedã dispositio ad oia peccata: citius tamen inducit hominem ad libidinosas cogitationes, & ad alias turpitudines luxurie ꝓpter inclinationes nature corrupte. hinc Ouidius in primo lib. de remedio amoris: sic ait.

Diabol⁹ ꝙdam ꝓcedit a minimis ad maxima.

Ouidi⁹.

¶ Otia si tollas periere cupidinis artes.
Contempteq̃ iacent, & sine luce faces. Hec ille.

Ezechie. Hieron.

¶ Propterea Ezechiel. xvj. 6ẽ. hec fuit iniq̃tas Sodome superbia saturitas panis & abundãtia: & otiũ ipsius. Sup quo textu diuus Hier. in. v. li explanationũ sup Ezechielem ꝓphetã dicit sic. Supbia saturitas rerũ oĩm abundãtia otiũ, & delitie pcũ sodomiticũ est. Et ꝓpter hoc sequit dei oblitio que pñtia bona putat esse ꝓpetua, & nunq̃ sibi necessarijs indigẽdũ. Quapropt & lege ꝓcipit. Attẽde ne comedẽs & bibẽs, & saturatus edificatis domibus optimis, habensq̃ oues & boues, argentũ & aurũ obliuiscaris dñi dei tui. Et in alio loco de Jsrael scriptũ est. Wandu cauit & bibit, & saturatus est & impinguatus, & calcitrauit dilectus. Quod sciens & sapiẽtissimus Salomon in prouerbijs deprecatur. Tribue mihi necessaria, et que sufficiant ne saturatus mendax fiam & dicam. Quis me videbit. Aut pauper & peiorem nomen dei. Et parum infra subiungit Hiero. sic dicens. Jn deli-

Notandũ ista mala facit otiũ & saturitas.

dersus est omnis anima ociosi, q̄ vz semper aliquid agendum sit ne ager pcōrz nr̄i cessante manu, malarū cogitionū sēnb⁹ occupet. hec Hiero. Etiā Chrysost. Ad stargirū monachū arrepti cū parū post principiū pri lib. ōt sic. Sudores hoi adiecit de⁹, et labores nihil em̄ minus ocio, z q̄cti natū est q̄ natura hois. Si em̄ his adiecti: nec sic q̄dē peccare desistim⁹. Quō scelerū, pgressa nō esset audacia nr̄a si nos affluere delitijs, z ocio pstituisset: de⁹ oia ei mq̄t mala ociositas docuit. Attestāt aūi nr̄e huic rōi, q̄ q̄tidie fiūt, z q̄ maiorib⁹ nr̄is pigerūt. Sedi inq̄t ppl's māducare, z bibere, z surrexerūt ludere. hec Chrysso. O quot z, q̄tos clarissimos principes legim⁹ q̄ dū esset in laboribus atq̄ exercitijs pstituti fuert morigerati, patiēcies, iusti, benigni, humiles, māsueti, casti ac pudici. Qui post modū torpētes ocio ad q̄tē nimiā & si sunt quasi inmūde sues ad feces luxurie, z ad vitia pluria. Mā refert quintus Curtius de magno Alexādro, q̄ dū in exercitio bellādi fuit nemo illo modestior, nemo patiētior, nemo in oibus abstinētijs por: sed in ocio pstitut⁹ puersa ē vita ei⁹ ad oia mala. vñ crudelis effect⁹ est a deo, q̄ fere oēs caros amicos, z q̄ vitā se pu⁹ p ipō exposuerat pprijs manib⁹ interemit: pterea curtius ait. vt eni Alexādri laxat⁹ ē aim⁹ negocialiū rez, z q̄ eris, z ocij inpatiētior effect⁹ ē. Mox excerpe eū voluptates p uigilādi poptādi insania: dulcedo, ludiq̄, z greges pelliciū oia i extez lapsa sūt morē, z quē plica arma nō fregerāt vitia vicerūt. Hec curti⁹: sz ad q̄tā ferocitatē ac crudelitatē pueris⁹ fuerit. Alexāder post tā mirabiles: ac tā ingētes victorias suas pulchre oñdit Pau. Orosi⁹ in. vij. li. cronice vbi inf cetera ōt sic: sed nec minor ei⁹ in suos crudelitas q̄z i hostē rabies fuit, docent hoc a myntas pfobrin⁹ occis⁹, nouerca trucisq̄ ei⁹ necati pnicio, z philotas trucidati athal⁹ curtioc⁹ pausanias mlticq̄ macedonie principes extincti. Cui⁹ q̄z ānis q̄uius amicitia verus nepharie interfectus: qui cū in pruinio fiducia regie amicie, aduersus rege opa sua philippo p̄ponētē mēoriā pris tueret, ab effeso frustra rege venabulo trāsfossus cōe pruiū morics cruētauit: sed alexāder hūani sāguis insatiabl', siue hostiū, siue ēi socio q̄ recētem tñ sp sitiebat cruorē. Idq̄ pinaci ipetu i bella peurrēs chorasmos z dacos, idomitā gētē z deditionem accepit. Callist henē phz si bicq̄ apō Aristo. pdiscipulū cū plurib⁹ alijs principib⁹, q̄ cū de posito salutandi more: vt deū nō adoraret occidit. hec Orosius. Etiā gai⁹ calligula ipator, q̄ post Tiberiū ānis nō plene q̄tuor regnauit. hic quie. e nimia ac ocio torpēs ruit ad oia scelera, et flagitia. nā Paul⁹ Orosi⁹ in. vij. li. cronice sue ōt de eo, q̄ fuit hō ante se oim flagitiosissim⁹. hic vt breuiter magnitudinē crudelitatis eius exprimā exclamasse fert: vtinā ppl's Romanus vnā ceruicē haberet. Sepe ēt de pditione tpm suoz pquestus ē, q̄ nullis calamitatib⁹ publicis lsignirent. Quante vero turpitudinis ac libidinis fuerit Saxus: oñdit ibidem Paul⁹ Orosi⁹: ita

Chrysso.

Ad q̄tā scelera ꝺ uenit Alexāder ppt ociū.

Paulus Orosi⁹ ꝺ Alexandro quid dicit.

Alexander erat crudelissimus, hūani sāguis lsatiabilis.

De gayo calligula pessimo.

subiugens Gayus ꝙo caligula libidinibꝰ suis illō sceleris adiecit: vt sorores suas puz stupro pollueret: deinde exilio dānaret. Qui post oēs simꝫ exules iussit occidi. hec Orosiꝰ. ¶ De Nerone quoqꝫ cesare scribit Seneca, ꝙ naturaliter ab infantia erat clemētissimus, ꝛ ita gratiosus, ꝙ nemo vnqꝫ ppl'o Romano ꝗtior fuerit. Adeo ꝙ in oblionē venerūt ceteri pricipes ꝓpter fauoris magnitudinē. hic ab Augusto quito pricipatū adeptꝰ est, manslitqꝫ in eo annis nō plenis ꝗtuordecim. Dū igitur fuit ad imperiū sublimatus, ocio, desidia, ac pniciosa seueritate torpēs: vt pote ꝙ habebat facultat ꝓperādi oia petā, ꝛ scelera tū rōe puncipatꝰ: tū, ꝓpter abūdātiā diuitiaꝝ, ac rerū ꝓsperaꝝ. Jō pessimꝰ ac sceleratissimꝰ factus est. Nā de eo scribit Paulus Orosius in. vij. li. cronice sue, ꝙ Gaꝙ caligule auūculi sui ergā oia vitia ac scelera sectator fuerit immo trāsgressor petulātiā, libidinem, luxuriā, auaritiā, crudelitatē, nl'lo nō scelere exercuit. Et subiungit Paulus Orosius sic dicēs. Libidinibus porro tātis exagitatus est. vt ne a matre quidē vel sorore, vel vlla consanguinitatis reuerentia abstinuisse referatur. Uirū in vxorē duxerit: ipse a viro vt vxor acceptus sit. Et parum infra ita adiungit. Crudelitatis autē rabie ita effrenatus est: vt plurimam senatus partem interfecerit, equestrē ordinē pene destituerit. Sz nec a parricidijs quidē abstinuit matrē, fratrem, sororē, vxorē, ceterosqꝫ cognatos, ꝛ propinquos sine hesitatione prostrauit. Auxit hanc molem facinorū eius temeritas impietatis in deū. Nā primus Rome christianos supplicijs, ꝛ mortibꝰ affecit: ac ꝓ omnes prouincias pari pſecutione excruciari iperauit, ꝝqꝫ nomen Christi extirpare conatus: beatissimos Christi apostolos Petrum cruce, Paulum gladio occidit. Orosius. ¶ Hic quoqꝫ Nero occidit Senecam cordubesem. vñ Boetius. iij. lib. de consolatione prosa. v. dicit sic. Nero senecam familiarem preceptorēqꝫ suum ad eligēda mortis coegit arbitrium. Jteꝙ Boetius in lib. de consolatione metro. vj. describit ꝗtuor crudelitates eiusdem Neronis, prima crudelitas fuit: qꝛ vrbem Romanā incendit per tres dies, ꝛ septem noctes: vt inquit Paulus Orosius: vbi supra hoc autem egit exemplo tante cōbustionis imaginari posset quale erat illud spectaculum, quādo olim Troia capta combusta fuit. Secunda crudelitas fuit, ꝙ magnā partē senatꝰ sine vlla causa interfecit. Tertia ꝙ fratē suū caligulā dictū occidit: vt solꝰ tutiꝰ regnaret. Quarta ꝙ mātez suā occidi iussit vt videret in ꝙ loco in vētre eiꝰ iacuit. Uerba Boetij sunt hec.

¶ Mouimus quantas dederit ruinas. Urbe flammata patribusqꝫ cesis. Fratre qui quōdam ferus interempto.
Matris effuso maduit cruore Corpus, ꝛ visu gelidium perer rans Ora non tinxit lachrimis: sed esse
Censor extincti potuit decoris. Hec Boetius.

Seneca de Nerone ꝙd scripsit.

Nero ex ocio labitur ad oia scelera.

Paulus Orosiꝰ ō Nerōe.

Nero nomē xpi extinguere conabatur.

Boetius de Nerone quāta dicit.

Uerba Boetij.

¶ Ceterū vt diuinax scripturarū exēpla reuoluamus Sanson fortissim⁹ q̄ a tot hostibus, z periculis cuigilās euasit ocio dormitiōis abrasso capite oēz fortitudiē pdidit: vt Judid. xvj. c. ¶ Dō pariter q̄ gygātes debellauit: vrsos, z leōes occidit, q̄ tā ingētes obtinuit victorias: dū ab exercitio bellādi vacat adulteriū p̄mittit, deinde ruit in homicidiū, z alia grauissima perpetrauit crimina: vt hr̄. ij. Re. xj c. ¶ Similr Sedecō, Saul, Salomō, Ezechias, Josaphat, z reges ac principes nitti in ocio p̄speritatis corruerunt. Et breuiter filij Jsrael q̄ toto tpe principat⁹ Josue qñ habuerūt plia grauissima nō legūt a dño recessisse: sed post mortē Josue abūdātiā z q̄etē habentes multiplicater errauerūt a disciplina legis vinculaq̄ ruperūt: vt ptz in li. Judicum. j ij. z. iij. c. ¶ Jdem ptz de Romānis q̄ p̄tinue dū essent in exercitio bellādi creuerūt: z post ēz Carthaginē emulā suā diruerunt, iurgia ac bella plurīa inter eos orta sunt. Nota ḡ sm Paulū Orosiū in fine. iij. li. cronice sue. z Aug. in. j. li. de ciuitate dei. c. xxx. q̄ post quā Ro. de Carthaginēsib⁹ obtinuerūt victoriā facta fuit qō inter eos an Carthago emula a fūdamēt⁹ esset diruēda? Et sicut ōt Paul⁹ Oros⁹ q̄dā Romanox ppt̄ ppetuā Rome securitatē delēdā cē decreuerī. Videt aūt p̄ncipalis hui⁹ opiōis destrūctōe Carthaginis fuisse Catho cēsorin⁹, q̄ Catho supior nominat. At Scipio nasica: vt inq̄t Aug. surrexit, z subtili⁹ considerans resistebat Cathoni: vt nō destrueretur dicens q̄ ciuitas Romana ab initio armis vacauit, huiusq̄ Romani bella gesserūt. In quibus Romana dñatio creuit. Si veto Carthago prosternenda putatur p̄ pace seq̄nda video ciues ad arma creates ocio vacaturos, hinc luxuria, hic auarītia, hic seditiōes ciuiū, z varia bella ventura cognosco: nō cm̄ potuerūt Romana in alios suum exercere furorē: ḡ in seipa impetū sūt factura. Talia suadebat Scipio in senatu Romano. Sz q̄q̄d de ista p̄uidētia secutū fuerit, clare cōstat q̄ p̄silio Scipiōis de Carthagine subuertēda nō habuit effectū: sz prevaluit p̄silium Cathōis, z iō secuta sūt ola mala in vbe q̄ Scipio meuebat futura. ppt̄ea Aug. in. iij. lib. de ciuitate dei. c. xxiij. ōt q̄ destructa Carthagie graccox tumultus, z seditiōes agitātur apud Romanos, z hec q̄dē iurgia graccox fuerunt initiū ciuiliū malox. Volebat enī grace⁹ agros pplo diuidere quos nobiles puerse possidebāt. Sz vt inq̄t Au. ibidem euellere iā vetustā iniq̄tatē nō periculosissimū: sed vt ipsa res docuit pniciosissimū fuit. In hac seditiōe plures graccorū, z aliorum nobiliū occisi sunt. Post hec pestifera bella ciuilia orta sūt inter Mariū, z Luciū Syllā. Mari⁹ plebē, Sylla senatū, z nobilitatē defendebat: deinde post dñationē lucij sylle insurrexit Catilina q̄ quātox maloxcā fuerit i Romana republi, vide Salustium in Catiliario. hic Catilia subdolus ciuislibet rei dissimulator fuit. Cōsequēter orta sunt bella ḡuissima inter Julij

Sāson dormitiōis z didit gloriā suā.

Dō pariter ruit.

Sedecon. Saul, Salomō z alij filij israel ocio labū ad mala plurima.

Scipio nalica.

Augustus. Graccox tumultus incipiūt.

De Catilina inter Julium cesarē, z pōpeiū orit bellum.

Paulus Oroſius. Augustī. celarē,ꝛ pōpeiū,q̄ꝝ Julius celar fuit ſocer pōpeius ꝛo gener de hoc bella ſcribit Paulus Oroſius in .vj.li.ꝛ Aug in.iij.li.de ciuitate dei.c.xiij.ꝛ.c.xxx.Et ſic clare ꝓſtat ꝓ oēs hȳ ſtoricos. Poſt q̄ꝫ direpta fuit carthago fere vſq; ad natiuitatē xp̄i nunq̄ ceſſarūt inteſtina bella q̄bus Romanū imperiū vſq; ad ꝓſūptiōez deductū ē: Liquet igr̄ ex dictis q̄lit̄ ocioſitas ē olz perō ꝓ cauſa.

Ualeri. Maxi. ¶Hic Ual.Max.in.vij.li.c. Appiū claudiū crebro ſolitū dicere accepim⁹. Negotiū ppl'o Romano meli⁹ q̄ꝫ ociū ꝓmitti:nō q̄ ignoraret q̄ꝫ tocūd⁹ trāq̄llitatis ſtat⁹ talie cēt:ſed q̄ aiaduerteret p̄potētia iperia agitatiōe rer̄ ad ꝟtutē capeſcēdā excitari nimia q̄rere in deſidiā reſolui,ꝛ ſane negociū noie horridū ciuitatis nr̄e mores in ſuo ſtatu ꝓtinuit blāde appellatiōis q̄ꝛe p̄mis vitiis reſperſit. Hec Ual.ꝛ diu⁹ Hie.ad ruſticū monachū de vita monaſtica epl'a incipit. Nihil xp̄iano felici⁹ cui ꝓmittit̄ regna celoꝝ:ꝟt ſic Si negotiatores ſcl'i tāta ſuſtinent:vt ad incertas pituraſq̄ diuitias perueniāt,ꝛ fuent cū aie diſcrimie q̄ multis periculis queſierunt,quid xp̄i negociatorē facieudū eſt? Et iterꝝ in eadem ait Hie. Fac aliquid operis:vt te ſemꝑ diabolus inueniat occupatum Etiā Hieroñ.ad amicū egrotum in epl'a ꝓſolatoria que icipit. Quāquā certiſſime nouerim ita inquit. Imꝓfectum ac languidū bonū eſt. In ociū ſiue certamie ꝓiecta ꝟtus hec de ocio quod eſt fomētum olim ſcelerū dicta ſufficiāt. ¶Sūt alia remedia ꝑ luxuriā q̄ cā breuitatis relinquo. Quicūq̄ ergo optat caſte ac pudice viuere expedit:vt oēm occaſionem fugiat: iuxta illud. Principiis obſta. Sunt enim principia minima q̄ꝫtitate,ꝛ maxima virtute. Ideo fuge ſolatia ſcolaria in quibus ſiunt plurime leuitates q̄ prouocant ad libidinem. Inter cetera fuge choreas nam ibi ſiunt ſe'tus,turpes actus,ꝛ laſcui,riſus cachini,ioci,cantus,irriſiones,praua colloquia vana plurima. Ibi quoq̄ ſunt muſicalia inſtrumenta q̄ faciunt ſonum leuem. hec oia ſm Hie.prouocant leues alias ad turpia,ꝛ ad laſciuiam. Juxta illud Ouidij.in.j.lib.de arte amandi:vbi dicit ſic.

Hieroñ. Sūt alie occaſiōes luxurie--fugiēdo. Appetit⁹ delectabilium ē inſatiabilis: Hieroñ.

¶Si vox eſt canta:ſi mollia brachia ſalta.
Et quacunq̄ potes dote placere place. Et in.ij.libro de remedio amoris ſic ait. Encruant animos cithare cantuſq̄ lire q̄ꝫ.
Et vex ꝛ numeris brachia mota ſuis. Hec Ouidius.
Et q̄ appetitus delectabilium eſt inſatiabilis:iōquāto magis q̄s vtitur coitu tanto ad illū opus inflāmat. Et ꝓ oppoſitū quāto q̄s magis abſtinet tāto ad cōtinētiā.ꝛ caſtitatē melius diſponitur. Hinc hiero.ait Luxuria vſu creſcit,ꝛ deficit,nec rationi paret que impetu ducitur. Ouidius pariter in.ij.lib. de remedio amoris inquit. Inrat amor mentes vſu,diſcitur vſu.
Surge ergo velociter,ꝛ tolle moras:q̄ pernicioſa res eſt in fecibus iacere luxurie. Audi precor quid Ouidius dicat in .j.li.de remedio amoris.

¶Opprime dum noua ſunt ſubiti mala ſemina morbi.

Et tuus incipiens resistat equus.
Nam mora dat vires, teneras mora percoquit vuas.
Et validas segetes, quos fuit herba facit.
Que prebet latas arbor spatiantibus vmbras.
Quo posita est primū tpe virga fuit. Tunc poterat manibus
summa tellure reuelli. Nunc in immēsum viribus aucta suis.
¶ Et parum infra Ouidius ita subiungit. Ouidi⁹.
Principijs obsta sero medicina paratur.
Cū mala plōgas qualuere moras. Sed ppera nectere vēturas
differ in horas. Qui non est hodie, cras minus aptus erit.
Verba dat omnis amans, reperitq; alimenta morando.
¶ Iterum in .j. lib. de remedio amoris pulchre hortatur amantes ad relinquendum cenosas voluptates, sic dicens.
¶ Sepe bibi succos quāuis inuitus amaros.
Eger, & oranti mensa negata mihi est.
Ut corpus redimas, ferrum patieris & ignes.
Arida nec sitiens ora lauabis aqua.
Ut valeas animo quicquam tollerare negabis.
At pretiū pars hec corpore maius habet. ¶ Et iterū ibidem. Oro ad dñm Iesum xp̄z: & purissimā virginez est optimuz remediū.
¶ Sepe refer tecum scelerate facta puelle.
Et pone ante oculos omnia damna tuos. Hec Ouidius.
¶ Ut autē fortius libidinosos eterne mortis laqueos dirūpere valeas humilia teipsum coram purissima virgine: quia ipsa est fons limpidissimus totius puritatis atq; mūditie. Clama ergo totis reassumptis viribus, & dic cū dauid. Dirupisti dñe vincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis: & nomen dñi inuocabo. Et iterum. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Et dictis liquet ad purum, q̄ plura sunt remedia contra luxuriam. Si autē scire cupis quot sunt filie, aut quot modis potest quis offendere in peccato luxurie, lege versus sequentes.
¶ Luxuriam sequitur for, stuprum, raptor, adulter.
Incestus, sacrum mollit, sodo, contra iumenta.
Est cecus, est audax, nimium inconstans, & amator.
Incautus, preceps, contemnit iussa diuina.
Atq; simul ventura bona presentia prefert.
His qui seruierint perpetua damna subibunt.
Et qui supplicitant celestia regna triumphant.

¶ De peccato Inuidie.

Dictum explicauimus de tribus pestis, superbia, auaritia, & luxuria, que sunt tres virulente radices omniū peccātū: iuxta illud .j. Jo. ij. Oē qđ est in mūdo: concupiscentia carnis est, & cōcupiscentia oculoꝝ, & superbia vite. Nunc igitur superest vt breuissime de q̄tuor aliis mortalibus pertractemus. Et primo de inuidia, que fm Joannē Damascenum & sanctum Thomā in .ij. ij. q xxxvi. art .j. Est tristitia de bonis alienis bonis, vel fm Augustinum. Inuidia est odium Supbia auaritia: et luxuria sunt tres radices cimpetūz. Joānes damascenus. S. Tho. Augustinus.

Seneca. felicitatis aliene, vel vt ait Seneca ad lucillū. Inuidia dolor est
Inuidi semp sūt tristes. animi ex alienis cōmodis. Ideo scito q nulli inuidet vir bonita
te preditus: vt idē ait. Uel inuidus quasi nō videns libēter bonū
alterius. Uel fm Isid. in. x. li. Ethym. Inuidus dictus est ab inui
Indor. dendo felicitati alterius. Sunt cīm inuidi semp tristes ac merore
Hieron. cōfecti. hinc Hiero. scribēs ad demetriā vginē. Epla incipit. Si
sumuno ingenio pariq fretus scientia: dicit sic. Quid inuide oro te
delectationis pstat inuidia: quē secretis q̄busdā pscie vngulis
liuor ipse decerpit z alienam felicitatē tormētum eius facit: z ad
Ala. ellā vginē epla incipit. Si tibi putes grās a me referri pos-
se, ita inquit. O inuidia primū mordax tui. O sathane callidi tas
Alanus. semp sctā psequeris. hec Hier. Eriā magr Alanus in lib. de cō-
planctu nature dicit sic. Inuidia qd mōstruosius monstrū. Aut
quid dānosius damnū. Que culpabilior culpa, q̄ penalior pena.
Hec est erronee eccitatis abyssus: humane mētis infernus, con
tentionis stimulus, corruptionis aculeus. Qui sunt inuidie mo
tus: nisi hūane trāquillitatis hostes, mūdane tentationis satel-
lites, animi laborātis vigiles hostes. Aliene felicitatis excubie.
hec Alanus Chrysostomus q̄z sup Matheū sic ait. O inuidia
Prosper. q̄ semp sibi inimica est. Nā qui inuidet sibi qdē ignominiā facit.
Grego. Alia a sit cui inuidet gloriā parit. Et idcirco inuidia: vt ait pper
in suū auctorem reciproca est de bono alterius tabescētis animi
cruciatus. Propterea Greg in. v. lib. mora c. xxxiij. dicit sic Nā
cum denicti cor liuoris putredo corruperit ipsa q̄z exteriora
indicant, q̄s grauiter animū vesania instigat. Color q̄ppe pallo
re afficitur: oculi deprimuntur. Mens accenditur z mēbra frige
scunt: fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor. Cūq in late-
bris cordis crescēs abscōditur odiū: dolore ceco tenebrat cōscien-
tiam vulnus inclusum: nil letum de pximis libet: q: tabescentē
mentē sua pena sauciat: quā felicitas torquet aliena hec Grego.
Ex dictis pz q inuidia est quedā tristitia mordax sui.

¶ Inuidia agitat omnes status ecclesie dei: sed magis ac magis sapientes z literatos.

Inuidia agitat omnes sta tus hominum.

Inuidia est quedā putrida tabes, que oēs status, ac cōditiones hoim agitat ac perturbat. Semper cīm inter pares floruit inuidia: z sicut Ualerius Maxi mus ait: nulla tam modesta felicitas, q̄ malignita-is dentes vitare possit. Sola quippe miseria caret inuidia: vt idē subiungit nihilominus veri religiosi, z qui sunt li teris eruditi ac scientis ornati: z grāmatici, logici, poete, hystorici, oratores, iuriste, medici, philosophi, astrologi, z doctores catho lici magis, ac magis isto vitio infecti ac maculati videtur: nam vnus ex inuidia nomen alterius extinguere coronatur, aut ra-
Uiri literati sunt maxime inuidi vt plurimū. tionibus, aut verbositatibus, siue argutijs, siue opinionibus vel suasionibus. Cum enim oēs accendantur ad studiū gloriā: vt ait Tullius. Ideo liuore inardescunt, atq alter alterū superare ni-

tiſ. Uere clariſſima luminaria ſunt. Terẽtius Uirgi. ac Marc⁹ Tullius: qꝝ cũcti tãq̃ veri illuſtratores latine lingue laudibus extollunt. Uerũth nec ſtimulos inuidie: nec caninos dẽtes potuerũt euadere q̃nimo iproperia ac cõuicia plurima ab emulis ꝛ maleuolis paſſi ſunt. Uñ diuus hie. de locis ꝛ noibus hebraicaꝝ q̃ſtionũ. Et eſt p̃ncipiũ epl'e. Ita inq̃t. Cũ in p̃ncipijs libroꝝ debeã ſecuturi opis argumẽta ꝓponere: cogor p̃ius rñdere maledictis Therẽtij q̃ppiã ſuſtinẽs: q̃ comediaꝝ plogos in defenſiõe ſui ſcenis dabat. Urgebat eũ Lãdin⁹ nr̃o lucio ſiſis ꝛ q̃ſi publici crarij poetã furẽ criminabaꝝ. hoc idẽ paſſ⁹ eſt ab emulis ſuis. ꝛ Mãtuanus vates: vt cũ q̃ſdã verſus homeri trãſtuliſſet ad verbũ cõpilator veterũ diceret. Quib⁹ ille rñdit magnoꝝ eſſet virorũ clauã herculis extorq̃re de manu. Sed vt Tullius q̃ in arte eloquẽtie ſtetit rex oratoꝝ ꝛ latine lingue illuſtrator repetũdarũ accuſatur a grecis. Nõ mirũ ꝙ ſi cõtra me puũ homũculũ inſũde ſues gruniãt ꝛ pedibus margaritã cõculcẽt: cũ aduerſus viros doctiſſimos ꝛ q̃ gl'ia iuidiã ſupare debuerãt liuor exarſerit. hec Hier. Sũt alij q̃ dũ in eloquẽtia volitãt immemores ſui fiunt. ꝛ a rõne deuoluũt. Iſti multo magꝭ fumos ac nebulas lectorib⁹ ſpargunt q̃ aut p̃cepta ſalutis dare aut ſcholas ſpũſſanti ingredi valeãt. Quoꝝ Laurẽti⁹ valla: vnus eſt tot⁹ vallat⁹ vẽto ꝛ aura hũani fauoris. Hic tot⁹ inuidia liuidus aduerſus q̃ plurimos illuſtres viros in cõtumeliã p̃ripit. Nec erubuit ꝺ eruditiſſimũ ac ſctiſſimũ Iſidorũ cp̃z hyſpalẽſẽ cui⁹ laus ꝛ gl'ia p oẽ corp⁹ eccl'ie reſonat, auſu temerario cõuitia multa euomere. Uñ in elegãtijs ſuis vbi tractat de ptib⁹ orationis ôt ſic. Aut tres illi tãq̃ triũviri de q̃rũ p̃ncipatu mr̃ eruditos q̃ritur. Donatus: Seruiꝰ: Priſcianꝰ q̃b⁹ ego tñ tribuo vt poſt eos q̃cunq̃ aliq̃d de latinitate ſcripſerũt balbutire videãt. Quoꝝ primus eſt Iſido. indoctoꝝ arrogãtiſſimus: q̃ cum nihil ſciat oia precipit. poſt hũc papias. Alijq̃ indoctiores hebraicarũ⁹: hugutio: catholicõ. hec ibi. Sed q̃tũ rhetor nr̃ q̃ ſibi vr̃ ſuiarũ linũ errauerit. Satis liq̃t his q̃ aurea ſcripta illoꝝ q̃bus detrahit diligẽti⁹ inſpexerit. Aliter ei audita aliꝭ viſa narrant qũ em̃ diligẽtius ac melius intelligim⁹ melius ꝓferim⁹. Sũt q̃ volũt magis ledere q̃ intelligere. Et ſunt nonnulli: vt ait hie. qui in eo ſe doctos oſtẽdere volunt ſi oꝝ dicta lacerent. Idcirco admiraꝛi non deſino qũo hic orator tot⁹ in vituperationibus ꝛ eloquẽtia occupat⁹: ꝛ qui magis ornatũ verboꝝ q̃ ꝓfectũ aliaꝝ q̃rit, ſctm̃ Iſidoꝝ mordere preſumpſerit. Sed recordatus fui illius verbi Eſopi. Equari vult rana boui. Et iterũ aialia imꝑfecta muſcera nec vermes pulices ac ſimules: hoi atq̃ ceteris animalibus ꝓfectis infeſta ſunt. Falſitas q̃q̃ verboꝝ ei⁹ facile agnoſcit: ſi q̃s recogitet ſublimitatem doctrine atq̃ eminẽtiã ſcripturarũ, Iſid. Fuit em̃ vir in diuinis ſcripturis eruditiſtim⁹ atq̃ in ſcẽ ribus lr̃is diſertiſſimus: igenio acutiſſim⁹: ſenſu clariſſim⁹: eloq̃o

Nota q̃ Terẽti⁹, Uirgili⁹ Marc⁹ Tullius fuerũt inuidia ſtimulati. Hieronymus. De terẽtio. De Uirgilio. De mar. Tullio:

Contra Laurentiũ vallam. Laurẽ. Valla fuit valde inuid⁹ Nota. Hieronymus.

Nota de meritis ſctiſſimi Iſidori.

nullius hostis arma: nec inermes timuerint. Ita q̄ cū nullo hostium vnquā cōgressus est quē nō vicerit: nullā obsedit vrbem quā nō expugnauerit: nullā gentē adiit quā nō culcauerit: hec Justinus. patet ex dictis q̄ plato fuit inuidia persecutus.

¶ Origenes habuit plures emulos.

VT de philosophis taceā inter doctores catholicos etiam hec putrida tabes inuidie semper virulentas produxit: radices. Sed videamus de origene q̄ tum fuerit dētibus inuidie dilaniat. Fuit q̄doc vir maximi ac excellentissimi ingenij: cui nec in sanctitate vite, nec in studio ac eruditiōe diuinar̄ scripturar̄ silī⁹ inuenīt⁹ ē. hic testat̄ diu⁹ vt hie. ad pāmachiū. z occeanū cētū q̄nquaginta ānis ipm hie. p̄cessit natiōe alexādrin⁹ fuit leōidis martyris filius: demētis alexādrini discipl's. Nota ergo scō; hie. li. de viris illustrib⁹ z alios scriptores catholicos, q̄ origenes q̄ z adamāti⁹ ōr decimo: seuerī ptinacis anno aduersum x̄pianos persecutione mota ac leonide p̄re p̄ fide x̄pi martyrio coronato cum sex fratribus, z matre vidua pauper relictus est ānos natus circiter decem z septem, Substātiā aūt oēm ppter x̄pi p̄fessionem fiscus occupauerat: sic vt vñ viuerent amplius nihil haberent. Erat tñ iam mirabilis in eo doctrina. z fidei christiane admiranda p̄stantia. Proposuerat em̄ cum p̄re suo leonide pro fide mori, si matris fraude eum nō ptigisset p̄seruari. Nā cū ad locum agonis patri mane deliberasset accurrere sublatis a matre noctu vestimentis, z obseratio tabernaculi valuis domi cogitur remanere. Cū vero in virū creuisset agere vitā ap'licam instituit. z annuncians in circuitu suo v̄bum dei nudis pedibus m'tis ānis incessit, z a vino z carnibus abstinuit Jeiunijs, vigilijs, oōnibus, z p̄ceptis diuinar̄ scripturar̄ studijs intētus fuit. Usi tñ tunicā indueresolebat, z olim rerū mundanar̄ p̄ceptor effectus: nihil de crastino cogitabat. Amore castitatis: vt mulieribus secure auderet p̄dicare se castrari fecit. vñ diu⁹ hie. ad pāmachium, z occeanū in ep'la q̄ incipit. Cedule q̄s misisti: ita inquit. vult aliquis laudare origenē laudet, z laude. Magnus vir ab infantia fuit, z vere matris filius alexādrie eccl'iastica scolā tenuit succedens eruditissimo viro clementi p̄sbitero. Uoluptates intantum fugit vt zelo dei: sed nonsc̄m sciaz ferro truncaret genitalia, ca'cauit auaritiā. scripturas sctās mēorit tenuit, in studio exp'lationes ear̄ diebus dehudauit, z noctibus, Mille z eo amplius tractatus in eccl'ia locutus est. Edidit innumeros p̄tercap̄mētarios: q̄s nīm tanta legere possit q̄ta ille cōscripsit: q̄s ardentē in scripturis aim nō mirek? hec hiero. ¶ Uere magna z animiranda sunt q̄ de origene diximus sed necio quomodo factum fuerit aut q̄d acciderit inter doctores catholicos: vt tam diuersa loquantur de eo: nunc bona nunc mala. Quidam predicant illū virum optimū, alij vo pessimū fuisse

hiero. Origenes erat pauper Origenes. optabat mori p̄ fide x̄pi. Origenes erat sctissime vite.

Origenes erat castissime vite.

Origenes ferro truncat genitalia. Origenes m'ta edidit volumia De origene diuersa dicūt doctores.

ꝛ scripturas in multis bñ interpretatus est: ꝛ pphetarū obscura disseruit: ꝛ tā noui ꝙ veteris testamēti reuelauit maxima sacramenta. hec Hiero. Si cupis plura scire de origene vide Hie. in epla ad Auitū de erroribus origenis in epla q̄ incipit. Annos circiter decē. ¶ Iterū Hie. ad desideriū de precipuis ecclīasticis scriptoribus. Epistola incipit. Vis nūc acriter mi frater desideri: sic ait Orig. s dameti⁹ altiora atq; maiora cogitans, ppriūq; ingeniū ferre nō sufficiēs aliudq; subnectit. Et cū hec nimio mēris ardore cogitasset onerib⁹ maioribus carnīcabat se. Et cū sic incedere nō posset ruina magna illuc deuolutus est Ut ruina ei⁹ pareret doctrinas p aliquas sedutiones ineptas, multosq; de via recta in aliā viā pduxit, ꝛ venenū ei⁹ quasi tremulis vocib⁹ syrenarūq; cāticis plures necare potuit. Melior oib⁹ in bonis, peior i malis. Aliqua vero per eū secus viā seminata sunt. Multi tñ aliqs pessimos discipulos, multa venenosa sub ei⁹ nōie edidisse testātur. hec Hie. Et ad trāsllinū Hie. de origene ait. Qui nimiū ducūtur in ei⁹ amorē, vel odiū michi videnī illi maledicto pphetico subiacere. Ue illis q̄ dicūt bonū malū, ꝛ malum bonū. Aug q̄q; in .xxj. li. de ciui. dei. c. xvij. affirmat origenē graviter errasse, sic dicens. Nunc iam cū misericordib⁹ nostris agendū esse video, ꝛ pacifice disputandū: q̄ vel oib⁹ illis hoib⁹ quos iustissimus iudex dignos gehenne supplicio iudicabit: vel quibusdā eoꝝ nolunt credere penā sempiternā futurā: sed post certi tēporis metas, p cuiusq; pcti quātitate lōgioris, sine breuioris eos inde existimāt liberandos. Qua in re misericordior profecto fuit Origenes: q̄ ꝛ ipm diabolū, ꝛ angelos eius post grauiora pro meritis ꝛ diuturniora supplicia ex illis cruciandis cruēdos atq; sociandos sanctis angelis credidit. Sed illum ꝛ ppter hoc ꝛ propter alia nōnulla ꝛ maxime propter alternantes sine cessatione btitudines, ꝛ miserias, ꝛ statutis seculoꝝ interuallis ab istis ad illas: atq; ab illis ad istas, itus ꝛ reditus interminabiles nō immerito reprobauit ecclīa: qr ex hoc q̄ misericors videbaī amisit faciēdo scī veras miserias q̄bus penas lucrent: ꝛ falsas beatitudines in q̄b⁹ verū ac securū, hoc ē sine timore certū sempiterni boni gaudiū nō haberēt. hec Aug. ¶ Sunt alū doctores qui asserunt scripta origenis ab emulis siue ab hereticis depravata. Uñ Aymo epūs halberstatēsis ecclīe in saxonia vir tā in diuinis scripturis ꝙ secularib⁹ literis eruditissimus in lib. Christianarū rerū memoria loquens de Origene sic dicit. Plurimū admirari nō sufficio q̄ vir tā illustris ꝛ tā aperte rebellans ꝛ obuiās hereticis deuoluius sit in tā notissimā hereslm q̄ seraphin in Esaya spūs scīs esse dixerit. Et in alio loco de pnīa diaboli scripserit: ꝛ omne absolutiōe reproboꝝ p⁹ mille ānos: ꝛ alū multis q̄ sane fidei aduersanī. Cū tamē abstinētissime vite, ꝛ castissime fuerit, ꝛ tā preclare doctrine ꝛ lucidi sermonis. Ego sane salua fidē patrum dixerim: vt hoc non scripserit: sed ab hereti-

Hieroñ. Nota ola que sequunt. Hieroñ.

August. ō Origene.

August. ōt q̄ origenes est reprobatus.

Aymolo q̄tur i saxonem. origenis

ob offuscādum nomē eius, ⁊ famam maligne confectū est; ⁊ nomine eius intitulatū. Hec Haymo. Facit ad hoc propositum verba Hieron. de locis ⁊ nominib⁹ hebraicarū questionū.

Hieron. ⁊ loq in fauorem origenis.

Epistola incipit. Cū in principijs librorum vbi dicit sc. De ortiger. abū sileo cuius nomē, ⁊ si paruā licet componere magnis, nec nomine inuidiosus est. hoc vnū dico: quia vellem cum inuidia nominis eius scientiam habere et scripturarū. Floccipēdēs imagines vmbrasq; demonū: ⁊ rusticī Ozellū neminant larua rum quarū natura ē vt dicitur terrere parulos, ⁊ in angulis occurrere tenebrosis. hec hie. Ex dictis patet quātū potuerit emulatio inuidia: malignitas: ac lingua dolosa contra origenē. Nec mirandū est ⁊ primus sine exemplo errauerit, qui tot volumina sine magistro precedēte explicauit. Nostrū tamen est nedum de origene sed de quibuscunque scriptoribus cum sancta romana ecclesia sentire ⁊ superfluas opiniones contemnere.

¶ Gregorij theologorum princeps: a cretho rum lumen emulos habuit nequissimos.

Sto. de crō Gregorio.

MAgnus etiam Gregorius magnos habuit emulos: qui post mortem suam manus posuerūt ad cōburendū libros suos. Nam dicitur in eius legēda. Cum quidam inuidi quondā libros eius cōbussissent, ⁊ ad alios comburendos anhelarent. petrus diaconus eis obstitit dicens. Immane sacrilegium esse tāti patris libros cōburere super cuius caput dictantis ipse spūs sanctum in specie columbe sepissime cōspexit. In hanc vero dicitur eos prouocasse sentētiam: vt si quod dixerat iurando confirmans mori cōtinuo meruisset ipsi a libro ⁊ exustione cessarēt. Aliter cū combustoribus manūdaret. Itaq; cum euangelijs in ambone ascendens mox vt gregoria ne sanctitati testimonium dedit: inter verba spiritum efflauit.

¶ Thomas splendor ecclesie, ⁊ doctor angelicus caninos dentes passus est.

SPlendor quoq; christiane religionis Tho. de aquino, qui sapientia sua vniuersalem illustrauit ecclesiā: i cui⁹ laudē q̄cquid dixero minꝰ p̄fecto est q̄ dignitas sua meret. Nihilominus nec ipsa labia iniqua, latrantes ac rabidos canes euadere potuit. Hec ēm fuit origine illustris, amator sapientie ardentissimus, vas spiritussancti. Uir tā in diuinis scripturis q̄ secularib⁹ literis plenissime eruditus, sermone disertissimus, eloq̄o facilis immo clarissimus, sēsu p̄fūdissimus, vita ac puer̄atiōe sanctissimus. In quo infusum est quicquid naturaliter est capax humanum genus. Tanta enim, ⁊ admiranda volumina scripsit: vt merito stupor in humano genere dici possit. Lege obsecro auctē summā theologie, in qua pene tot sunt mirācula quot peter

minatur dubia: tot sacramēta quot soluunt argumēta. In quatuor enī voluminibus distinguitur in qb⁹ ora patriarchaꝝ oracula. prophetarū testimonia: apostolorū dicta: diuinarū scripturarū fundamēta: spiritussancti carismata: tam clare tā dilucide tāq; pfunde explanātur vt videatur totus in certamine posit⁹. Iterū cōsidera diligēt⁹ ⁊ obserua cauti⁹ quatuor libros sentētiarū ac cetera pene innumerabilia opera que scripsit efficacissime: precipuecq; summā illā mirabilē cōtra gētiles In qbus clare ostēditur q; subtilis artifex fuerit, ⁊ q; prudēs in cūctis testimoniis que sumit tam de veteri quā de nouo testamēto. Nam vbicunq; respexeris fulmina sunt Nichil insolutum. Nichil indeterminatum relinquit: sed radicitus heret in cā: carpit omne quod tetigerit atque de fonte purissimo eterne sapientie tanquam vetus, atque euangelicus dispensator noua ac vetera sic dilucidat, sic explanat: vt cunctos scriptores ecclesie dei superare videatur. Quis tanta posset legere quanta ipse scripsit? Idcirco in sacro baptismate Thomas decentissime nominat⁹ est: vt cūctis daretur intelligi q; ipse futurus esset diuine sapientie abyssus pfundissima. Nomina enim que imponuntur diuinitus aliqbus (vt ipse doctor in iij. parte. q. xxxvij. testatur) semper significant aliquod gratuitum donum eis diuinitus datum. Sicut. Gen. xvij. ca. dictum est abrahe appellaberis abraham: qt patrem multarum gētium constitui te. Mat. xvj. c. dictum est petro. Tu es petrus ⁊ super hanc petrā edificabo ecclesiam meam. Quia igitur huic sanctissimo doctori sapientie plenitudo erat tribuenda: ideo aptissime Thomas nuncupatus est vt nomen effectu iungeretur. ¶ Huius preterea nobilissimi doctoris sapientia añ probata ⁊ cōfirmata fuit per diuersos summos pontifices vnde Vrbanus papa in bulla quam archiepo Tholosano ⁊ cācellario ecclesie Tholosane ac vniuersis magistris ⁊ doctoribus ceterisq; clericis ⁊ laicis in ciuitate ⁊ prouincia tholosana commorantibus direxit. Post mirificas laudes in fauorem doctrine. S. Thomas. ita subiungit. Volumus insuper ⁊ tenore pñtium vobis iniūgimus vt dicti B. Thomas. doctrinam tanq; iuridicam ⁊ catholicam sectemini canq; studeatis totis viribus ampliare: hec ibi. Etiam Inno. papa in sermone qui incipit. Ecce plusq; Salomon hic loquens de sācto doctore Tho. de Aquino ita inquit. Huius doctoris sapientia pre ceteris excepta canonica habet pprietatē verboꝝ, modū dicēdi, veritatē sentētiaꝝ. Ita vt nūq; qui eū tenuit inuenīat a tramite veritatis deuiasse. ⁊ q eū impugnauit semp fuit de veritate suspectus. hec Innocentius. ¶ Cāt ergo nunc emuli inuidi ac detractores huius doctoris felicissimi ⁊ rabiē desiderioꝝ suoꝝ pleāt in finis sui dānatione sensuri. Qui acuerunt linguas suas sicut serpentes: venenum aspidum sub labijs eorū. sed sagitte paruulorū facte sunt plage eorum ⁊ ma-

No. ola q; sequun tur.

Urban⁹ pa. in fauorē. S. Tho. mira scribit

Inno. papa in fauorē sancti Thome mira scribit.

firmate sunt contra eos lingue eorū. hinc Hieronymus ad pāmachiū in defensione librorū contra Jovinianum sic ait. Inuēte sunt plātine familie z sciole tm̄ ad detrahendū q̄ in eo seductos

Hieron: ostētare velint, si olim dicta lacerēt. Itez Hiere. de locis z nois hebraicarū q̄stionū epla scipit, Cū in principijs librorum: dt sic. Semp em̄ in p̄opatulo fortitudo emulos ferit̄ z summos fulgura montes. Et ad Aug. Hiero. ita inquit. Puerilis est iactantie qđ olim facere cōsueuerāt adolescentuli accusando illustres viros suo nomini famam querere.

¶ Pater doctor Hieronymus rapidos habuit detractores Audi preces querelas eiusdem.

Ceterum pater doctor diuus Hier. in cuius laudē Aug. inquit. Nemo helm sciuit que hieronymus ignorauit. Pro cuius honore z alia minus est omne qđ dixim⁹ etiā mortib⁹ emulor multipliciter veratus est. Ez nō p̄ reuerētia tāte sanctitatis ac diligentie q̄ sacra eloquia ante Hie varios habuerūt interp̄tes: put colligere potui ab Jsido. in. vj. lib. Ethimo. ca. iiij z ab alijs scriptorib⁹ catholicis. Ns p̄mo ante incarnationē x̄pi annis trecēs quadraginta z vno septuaginta interp̄tes floruerūt qui p̄mo scripturas veteris testamēti de hebreo in grecū trāstulerūt, ¶ Secūdo post ascēsionē dñi annis cētū viginti a q̄la secundū trāslationē edidit. ¶ Tertio post aquilā annis q̄drāginta trib⁹ theodociō aliā editionē fecit. ¶ Quarto post theodocionē annis triginta symmacus aliā edidit. Nota hic q̄ theodociō z symmacus ambo fuerūt iudei p̄selyti. Dicūtur autē cōmuniter p̄selyti qui de gētib⁹ ad ritū iudeor̄ sunt uersi. ¶ Quinto post symmacū annis octo vulgaris illa interpretatio inuēta est. Hiero. Et q̄ auctor eius non apparet ideo sine interpretis nomine quinta editio vel vulgata editio nūcupatur. ¶ Sexto post hanc vulgatam editionem annis fere decemocto Magnus grecorum origenes septam z septimā editionē miro labore reperit. Nā correxit septuaginta interp̄tes cū asteriſco z obelo. Postmodū sine his aliā edidit interpretationē. hi ergo sunt q̄ scripturas sacras de hebreo in grecū transtulerūt. Sed latinor̄ interpretū q̄ de greco in latinū trāstulerūt; vt meminit Aug. q̄si infinit⁹ est nūer⁹. Multi em̄ scioli vtriusq̄ lingue i p̄mitiua ecclia de greco trāstulerūt in latinū: q̄ sicut ait Aug. Duūmis fidei tēporibus ad cuius man⁹ venit codex grec⁹ q̄ aliquātulū sibi vtriusq̄ lingue peritiā sensit ausus est statim interpretari. Atq̄ inde accidit innumerabiles apud latinos extitisse interpretes De hebreo autē in latinū eloquium rātummodo diuus Hiero. sacra eloquia transtulit: cuius interp̄tatio honore, z gl̄ia cūctis p̄ponitur. hinc Jsid̄ in vj lib. Ethymo. cap. iiij dicit sic p̄sbyter quoq̄ Hieronymus trium linguarū peritus ex hebreo in latinum eloquium easdē scripturas cōuertit eloquen z

Jsid. lxx. interp̄tes floruerūt

Aquila. Theodocio.

Symmach⁹, Vulgata edito. Origenes. Nō p̄les interpretes. Aug. Sol⁹ hiero. de hebreo bibliaz t latinum trāstulit. Jsid. ad laudem Hiere.

terq; trāstulit. Cuius interpretatio merito ceteris anteferf. Nam
est r ebor tenacior, r perspicuitate sñie clarior. Atq; vtpote a
xp̃iano interp:ete verior. hec Isido. Propterea Hier. in epl̃a ad
Cromatiū r Heliodor cp̃os de libris Salomonis. ita inqt. Si
cui sane septuaginta interpretū magis editio plz hz eā a nobis
olim emēdatā Neq; noua sic cupimus: vt vetera destruam⁹. Et
ñ cū diligētissime legerit sciat magis nr̄a scripta intelligi, q̄ nō
in tertiū vas trāstusa coacuerint. sed statim de prelo purissime
emēdata teste suū saporē suauerint. hec Hier. Etiā scire debes,
q olim in eccl̃ia vnusq̄sq; cātabat qđ volebat. ideo Theodosi⁹
Impator vir immēse religiosi tatis xp̃o, r eccl̃ie fidelissim⁹: roga
uit Papā Damasum: vt alicui viro docto eccl̃iasticū officiū cō
mitteret ordinādū. Ipse aūt scīes Hier. tam in lingua latina, q̄
greca r hebraica pfectū: atq; in oi scia ac virtute summū: scīdē, mi
sit dictū officiū. Hier. ergo psalteriū p ferias distinxit: atq; vni
cuiq; fer e pprium nocturnū assignauit. Et gl̃ia p̃i r filio r spūi
scto: in fine cuiusl̃z p̃i dicēdū instituit. Deinde epl̃as r euāgelia p
anni circulū decantādas: ceteraq; ad officiū pticētia p̃ter cantū
rōnabilē ordinauit. Missaq; oia de Bethlē ad summū pōtificē:
r tā a papa q̄ a cardinalib⁹ fuit approbatū ac pp̃etuo auctēti
catū. Tandē Hier. in ore spelūce: vbi dñs Jesus xp̃s incuit mo
numentū sibi pstruxit: in q̄ exspiet is. xcvij. annis, r mēsib⁹ sex se
pultus fuit. Ex dictis plz q̄tū reneat xp̃iana religio p̃ doctor.
Hiero. q̄ tot ac tā: a mirabilia ob reuerētiā orthodoxe fidei edi
dit. Sz quātis inuidie stimulis hic tā excellēs doctor fuerit dila
ceratus satis liq̄t ei, q̄ aures scripta sua lustrauerit: vñ scribens
ad pāmachiū i defensiōe librorū ꝺ Jouinianū nō intitulat epl̃a:
sed Apologeticū ad pāmachiū. q̄ incipit hic: q ad te huc usq; non
scripti cā fuit si: ētiū tuū, ita inqt. Si rusticani homines r vel rhe
torice vel dialectice artis ignari detrahērēt mihi tribuerē veniam
imperitie: nec accusatorē reprehenderē vbi nō volūtatē in cul
pa cernerē: sed ignorantiā. Nunc xp̃o cū discerti homines, r liberali
bus studijs eruditi magis velint legere q̄ intelligere: breuiter
a me rōnem habeāt corrigere eos debere petā nō reprehēdere.
hec Hiero. ¶ Et ad principiā virginē: r est principium epl̃e ita.
Scio me principia in xp̃o filia a pleriscq; reprehēdi, q̄ interdum
scribā ad mulieres r fragilitatē sexū maribus preferā. Et idcir
co debeo primū obtrectatoribus meis rōndere: r sic venire ad di
sputatiunculam quam rogasti. Si viri de scripturis q̄rerent mu
lieribus nō loquerer. Hec Hiero. Iterum Hiero. de locis r nō
bus hebraicar̄ questionū epl̃a incipit Cum in principijs libro
rum, dicit sic. We xp̃o peculab vbilibus forensibus turbis remo
tum: sic quoq; vt Quintilianus ait latenter inuenit inuidia. Etiā
Hiero. ad virginē eustochiū epl̃a incipit Si deus ac dñs noster Je
sus xp̃s: sic ait. Sed dicit aliq̄s. Quisq̄s vitare inuidiā cupit ti
meat pluribus innotescere vel placere. Ecce iustus r bel nul

Hieron. Psalterium distinxit per ferias. hic. epl̃as et euāgelia ordinauit.

Hieronymus de scipso loquitur.

Hieronymus iuste die stimulis laceratur.

Hieronymus conqueritur ꝺ emulis suis.

Hieronymus conquerit.

Hieronymus conquerit.

los habuit quibus innotesceret vel placeret: & ſi inuidie odium vitare nō potuit. Errat eiñ quicūq; absq; hoim amicitijs & trahi nō posse opinat inuidiā: cū illa nō tam hūanas amicitias, q̄ Hieroñ. solā dei amicitiā p̄sequat. hec Hiero. Et in plogo sup Josue, sic dicit. Nos ad patriā festinātes mortiferos syrenaꝝ cātus surda debemus aure trāsire. Et iterū ad Eselliā virginē incepta, q̄ incipit. Si ubi putes grās a me referri posse: dicit sic. Licet me sceleratum q̄dā putēt, & flagitijs meis obrutū, & pro petis meis etiā hec parua sint: ñ tu bene facis. q̄ ex tua mēte etiā malos bonos Hieronymi grauea facit ōr-las. putas. Periculosum quippe est de seruo alterius iudicare: & nō sacculis venia p̄sua dirisse de rectis. Uenet inq̄t illa dies, et mecū delebis dolore nō pauco. Ego p̄rosus: ego versipellis & lubricus: ego mēdax & fathane arte decept⁹. Quid est turius hoc vel credidisse vel finxisse de īsontibus. Ꝛn etiā de noxijs credere noluisse. Osculabantur quidā mihi manus: & ore vipereo detrahebant: dolebant labijs corde gaudebāt: videbit dñs & subsannabit illos: et miserū me seruū suū futuro cū eis iudicio reservabit. Alius incessum meū cauillabat & risum. Jlle vultui detrahebat. hic in simplicitate aliud suspicabat. Pene certe triennio cū eis vixi. multa me virginū crebro turba circūdedit: diuinos libros vt potui nōnullos sepe disserui. Lectio assiduitatē, assiduitas familiaritatē, familiaritas fiduciā fecerat. Dicāt q̄d vnq̄ in me aliter senserūt. q̄ & p̄sanū dicebat. Dicant si pecuniā cuiusq̄ accepi: si munera parua vel magna nō spreui. Jn manu mea es alicuius īsonuit. Obliquus sermo oculus petulāc fuit. Nihil aliud mihi obijcit: nisi sensus meus, & hoc nunq̄ obijceret: nisi cum Hierosolymam paulo p̄ficiscit. Jsti crediderūt mētienti: cur nō credunt neganti. Jd. in est hō qui fuerat: fatet īsontē q̄ dum noxiū predicabat. Et certe veritatē magis exprimunt torHieronymi et quare. menta q̄ risus: nisi q̄ facilius creditur q̄ aut fictum habē: er auditur: aut non fictum vt fingatur impellitur. Ante q̄ domū sancte Paule meū secrē totius in me vrbis studia cōsonabant olim pene iudicio dignū sumino sacerdotio decernebar. Beate memorie Damasus meus sermo erat dicebar sanctus: dicebat humilis & discretus. Nunq̄d domū alicui⁹ lasciuiorū ingressus sum? Nunquid me vestes serice nitētes gēme picta facies auri rapuit ambitio. Nulla fuit aliq̄ matrona q̄ Rome, q̄ mecū posset edomare mente: nisi lugēdo atq; ieiunās. Paula squalēs sordib⁹ fleHieronymi cōstantia mirabil. Fola paula declinat Hieronymum suo merito. tibus pene cecam quā p̄ nimios noctib⁹ dñi miam deprecantem sol sepe deprehēdit. Cuius cāticū psalmista: sermo euāgelium delitie p̄nentie vita ieiunū. Nulla me potuit aliq̄ delectare: nisi illa quā mōdu: ārie nō vidi. Ex post q̄ ea p̄ suo merito castiPatiēcia-tatis venerari: colere suscipere cepi: oēs illico me deseruere & tuHieroñ. & tes. O inuidia p̄nū mordax tui. O fathane callidit⁹ semp facta piculo. Et sequit ad p̄dicta sic. Ex hoc ego deo meo: qr dimi cōtra emulos. gnus sum quē mūdus oderit. Maleficū me q̄dē garriunt: titulū

ñdei seruꝰ agnosco. Magnū vocāt, ⁊ iudei dñz meū. Seductor, ⁊ apls dicꝰ est. Tētatio me nō apprehēdat nisi hūana. Quo tā p tē angustiaꝝ ppessus sum q crucimilito. Infamiā falsi crimi nis imposuēr. Sz scio p bōaz, ⁊ melā famā pcurire ad regnū celoꝝ. Hec ola Hie. Item Hie. in epla ad oceanū ꝑsolatoria q̄ incipit. Dimersoꝝ opprobrioꝝ tribulatiōes: ita inqt. Irridebāt em̄ scribe, ⁊ pharisei xp̄z: q; diuinas ꝑcepserit sicut scriptū est. hec audiētes. Scribe, ⁊ phariki q̄ erāt auari irridebāt eū hēm⁹ q nos Scribas habemus ēt, ⁊ Phariseos q̄ nunc xp̄i discipl̄os serpētes diuinas irridēt sicut illi irrisere dñm ⁊ magistrū. Sed dicendū est eis qđ illis tūc tēporis dictū est. Uos estis qui iustifi castis vos corā hoīb⁹: qđ hoibus altū est abominatio est apud deū. ¶ Jta ꝓ ibidē sequit sic. nō opz ergo eos quorūdā risu vel subsannatione cōteri cū eriā ipsum dñm a talib⁹ nō ignoramus irrisum, Sed exultare potius ⁊ gaudere debemus: si ⁊ nos illa omnia que ⁊ dñs nr̄ sp̄ pertulit perferamus recepturi eriā ꝓ ipsa subsannatione mercedem. Quia nihil est qđ nobis ꝓ xp̄i noie sine premio irrogetur. Uide ergo ꝯs beati sunt atq; felices quib⁹ eriā insipientiū risus proficit ad salutē. Jta em̄ dñs dili gentes se diligit. Jta se timētes honorat: vt nec irrideri eos gra uiter sinat qbus ⁊ ꝓ subsannātibus retribuet vltionem. hec igitur tu sapiēs sanctaq; anima vste insipiēt iū ⁊ infideliū fabu lis terreaꝝ. Quo inanis ea que legis sunt facias neq; de gehē ne ignibus nos hoim fabule poterūt liberare vel risus. Sz xp̄i timor atq; iustitia. hec Hier. Ex dictis liquet quamum inuidie stimulis Hieron. Thomas Bugentius: ac ceteri illustres viri persecuti fuerint. ¶ ꝓ cōclusione igitur scire debes q̄ inuidia secundū Robertū Holcoth est toxicum charitatis, ostium iniqui tatis ⁊ putredo sanitatis. Primo dicitur inuidia toxicum chari tatis, quia nisi inuidia esset quilibet de bono alterius gauderet ⁊ de malo alterius doleret: qz hec est proximū charitatis. vnde Aug super Joan ait. Tolle inuidiā, ⁊ tuus est quod habeo: tolle inuidiā p̄ximi est quod habes: vnde glosa sup illud Esaye. xlv. Ego dñs formās lucē, ⁊ creās tenebras. Dicit: quod est vita ser pētis mors est hoīs sicut est venenum. Et ecōtra humor aque⁹. i. saliua est vita hois: ⁊ est serpentis. Similiter quod est vita virtuosi ⁊ boni hominis est mors inuido. Et quod est in bono viro mors vel damnū est inuido vita. ¶ Secdo inuidia est ostiū iniq̄ tatis. per hanc em̄ mors intrauit in mundū. vñ Sapiēt. ij. ca. dicitur. Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terra rum: imitantur autē illum qui sunt ex parte illius. per hanc er go occisus est Abel a Cayn. Et Jacob tribulatus ab Esau. Jo seph venditus a fratribus Dauid persecutus a Saule: per inuidiam procuratus est la plus mundi: ⁊ Christus traditus est a Judeis. vñ Matth. xxvij. c. dicitur. Sciebat em̄ Pilatus q̄ per inuidiam tradidissent eum. Jstud ostium iniquitatis inuidie se-

Hieron.

Adhuc nūc sunt scribe, ⁊ pharisei in eccl̄ia et ꝙmodo Hieron. Patienter ferre debem⁹ detractores exemplo christi.

No. tria de petō inuidie. Inuidia est toxicū charitatis.

Inuidia est ostiū iniqtatis Abel. Jacob, Joseph. Dō ⁊ ceteri imo ꝓpe inuidia a tradi tus est.

Seneca. re millias pōt vitare. Hinc Seneca lib. de moribꝰ ait. Et si nullos inimicos tibi fecit iniuria, mltos tñ fecit inuidia. hic ēt Aug. in lib. de doctrina xp̄iana ait. Inuidia vitiū diaboli cū est quo solū diabolꝰ est reus est, ꝛ inexpiabiliter reꝰ nō eñ diabolo ōr: vt dānet. Adulteriū p̄misisti, furtū fecisti, villā alienā rapuisti: sed hoi statim inuidisti. Hec Aug. ¶ Tertio inuidia est vitium, vel putredo sanitatis. vñ Prouerb. xiiij. c. dr. Uita carniū, sanitas cordis, putredo ossiū inuidia. Qō ꝙbū ptractās Greg. i. v. li. moralū. c. xxxiij. ōt sic. Quid eñ p vitā carnis nisi infirma q̄dā ac tenera. Et q̄d p ossa nisi fortia acta significāt. Et plerūq; pensat: vt dū dā cū vera cordis innocētia in nōnllis suis actibꝰ infirmi videātur. Quidā ꝙo iā q̄dā ante hūanos oculos robusta exerceāt: sz tñ erga alios bona intus inuidie pestilentia tabescant. Bñ g ōr. Uita carnium, sanitas cordis: qz si mentis innocētia custodit: ēt si qua fortia infirma sunt q̄nq; roborant. Et recte subdit. Putredo ossium inuidia: qz per inuidis vitiū ante dei oculos pereunt, etiam fortia acta virtutū. Ossa quippe p inuidiam putrescere ē quedam etiam robusta deperire. hec Greg. Est igit inuidia iustissimum vitiū: qz est in sui auctorem reciprocū. vñ Hugo de sācto victore. Justius inuidia nihil: qz p̄tinus ip̄m auctorē punit, cor cruciat atq; suū. Et Basiliꝰ ait. Sicut rubigo ferrorū sic inuidia aiam de qua nascitur corrumpit. Et iō magnā iniuriam faceret deus inuido si poneret eū in celo: qz est ibi summa felicitas in p̄mo, ꝛ p̄ñs suminū nocumētū esset inuido si deus poneret eum in celo: cū inuidia sit tristitia aliene felicitatis. Et iō inuidus erit vocatus in inferno, vbi nihil videbit cui inuidere poterit. Propterea Gre. cupiens valde nos ab isto vitio purgari in. ſ lib. mora. c. xxxiij. ōt sic. Sz q̄liter inuidia eruat intimem. Difficile namq; est: vt ex hoc alteri nō inuideat, qō adipisci alr exoptat: qz q̄cq̄d tale p̄cipit: tāto sit minus singlis q̄to diuiditur in mlz. Et idcirco desiderātis mētē liuor excruciat. Qz hoc qō appetit aut fūdit aliē accipiens adimit: aut a q̄titate restringit. Qui g liuoris peste plene carere desiderat illam hereditatē diligat quā coheredū nūerꝰ nō angustat. Que ꝛ oibꝰ vna est ꝛ singulis tota: que tāto largior eē ofditur q̄to ad hanc p̄cipiētiū mltitudo dilatat. hec Greg. Sūt q̄ppe inuidi merito, ꝛ nunte ceteris inferiores. Et q̄uis minꝰ valeāt: ñ semp obūbrare nitūtur meliores eo modo quo inferior planeta eclipsat superiorem. Ut p̄z ad sensum de luna que si super idem emisphērium se opponat inter nos ꝛ solē: facit eclipsim in sole. hinc Lactantius in vj. lib diuinaꝝ institutionū. c. iiij. ōt sic. Oēs eñ quos cupiditas aut voluptas p̄cipites trahit, inuident ei q̄ virtutē capere potuit: ꝛ inique ferūt id habere aliquē qō ipi nō hñt. Erit itaq; pauper humilis ignobilis subiectus iniurie, ꝛ tñ ola q̄ amara sunt perferēs. Et si patiētiā iugē ad summū illū gradū finēq; perdurauerit, dabitur ei corona virtutis, ꝛ a deo p laboribꝰ q̄s in vita ppē

Inuidia ē putredo sanitatis, Greg.

Hugo. Basiliꝰ.

Greg. Quō potest curari hō ab inuidia.

Lactāi.

iustitiam pertulit immortalitate dotabitur. Hec Lactãt⁹. His dictis nota duos versus qui sequuntur.

¶ Invidus affligitur bonis letatur inique.
Detrahit exultat susurrat murmurat odit.

¶ De peccato gule.

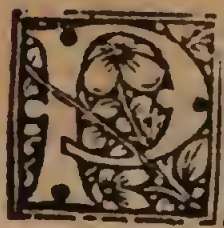

Peccatum gule ſm Aug. est inordinata cibi auiditas, vel vt ait Hug. Gula est solius corpis causa illecebrosus, z auidus ciborum appetitus. Vl gula est vorax edacitas nature finibus non cõtenta Cui ergo vẽtri, gule obediunt magis animalium numero putant q̃ hoiz. In cũctis aũt cibz z potibus cõsiderandum est non que voluptas, sed que required necessitas. hic Isid. in. ij. li. de sũ. bono. c. xlij. dt sic. Nã z phi dixer cibãd⁹ est vẽt vt ptineat alaz nõ vt corrũpat, q nimiũ cibis vtũt quãtomagis vẽtrẽ pascũt tãto ãpli⁹ sẽsũ mẽtis obtũdũt. Nã greci dixer ex crasso vẽtre subtilẽ sensũ gigni nõ posse. hec. Isid. Rõ aũt hui⁹ mle Isid. ẽ: qz ex immoderata sũptiõe cibi z pot⁹ ascẽdũt fumositates ad cerebrũ ipmq̃ pturbãt, z inde sequt hordiatio rõis eo, q⁹ pturbatis iferioib⁹ viribꝰ corpalib⁹ ipa rõ ipedit. Sopito igr gubernaculo rõis p imoderãtiã cibi, z pot⁹, faci'e gñãt iiq̃ filie hui⁹ pcti. ¶ Prio gñat ebetudo mẽtis. i. subuersio rõis circa spũalia q̃ tollit gustũ, z deuotiõem spũs. ¶ Scõo gñat incpta letitia q̃ est q̃dã lasciuia carnis: siue gst⁹ corpis iordiat⁹ lasciuiã mẽtis demõstrãs. ¶ Tertio gñãt mlti loqũ siue loq̃citas hõ em saturat⁹ cibo, z potu ỹba nõ põderat. vñ sequũt detractiões, turpia ỹba, vituperia, iniurie z hmõi. ¶ Quarto gñat immũditia: qz ex vitio gule solet pruenire vomitus, ructꝰ, fetor anhelitus z alie libidinose immũditie. ¶ Quinto gñat scurrilitas q̃ est q̃dã incõpositio siue inordinatio siue iocularitas in exteriorib⁹ mẽbris q̃ ad risum mouere solz proueniens ex defectu rõnis cuius est mẽbra cõponere. Plura alia nocumẽta, z damna infert hõi z q̃ ad alaz, z q̃ ad corpus vicio gule, ó q̃b⁹ vide pulchra motiua z aureas snias Hie. z alioꝝ doctoꝝ vbi igr supra de quarto, z quito remedio ꝯ luxuriã. Sz p maiori recreatiõe lãguẽt ac stringẽt ale, ac p correctiõe vite melioris. No. dicta sctõꝝ doctoꝝ q̃ sequunt. In ꝑmis diuus Hier. scribens ad rusticũ monachũ de vita mõastica hortat nos exẽplo bti Pauli apli ad abstinentiã, z macerationẽ carnis q̃ dicte opponuntur vitio gule. Epla incipit. Nihil xpiano felicius vbi ita inquit. Vas electiõis in cui⁹ xpõs pectore resonabat, macerat corpus, z subiicit seruituti. Et ifñ cernit naturalem carnis ardorem sue repugnare mle: vt qđ nõ vult agere cõpellat, z ẽsi vim patiens vociferat, z dicit. Miser ego homo qs me liberabit de corpore mortis hui⁹. Et tu te arbitraris absq̃ lapsu, z vulnere posse transire. Et ad furiã ait Hie. O filia si apls castigat corpus suũ, z in seruitutẽ redigit: quõ tu iuuẽcula adhuc inflorẽ

Quid est gula Augustꝰ. Hugo.

Isidorꝰ.

Immoderãtia cibi z potꝰ pturbat rõnẽ. Prima filia gule ẽ ebetudo mẽtis.

Scõa inepta letitia. Tertia loq̃citas.

Quarta immũditia. Quinta scurrilitas.

Hieroñ.

functionis postra dapib⁹, ⁊ vino plena poteris ꝺ castitate cꝭ secura. Ihesus Hie. Ad nepotianū ꝓsbyterꝝ de vita clericoꝝ parū affinē epla q̄ incipit. Petis a me nepotiane charissime: vbi ꝺt sic. Tāta tibi ieiunioꝝ ipone q̄ta tū ferre pōt. Sit tibi ieiunia plura, casta, simplicia, moderata, ⁊ nō superstitiosa. Quid prodest oleo non vesci, ⁊ molestias q̄sq̄ difficultatesq; ciboꝝ q̄rere, caricas, pipones, nuces, palmaꝝ fructus, similiā, mel, pistana tota orbis ꝝ cultura verarum: vt cibario vescamur nō pane. Audio p̄terea q̄sdā ꝫ restū helzq; naturā: aquā nō bibere nec vesci pane: sꝫ forticulaꝝ delicatas, ⁊ p̄rita olera bis rūq; succū nō calce solbere sꝫ pcha. Probpudor nō erubescim⁹ istiusmodi inceptis: nec tedet superstitiōis, insuper et famā abstinēcie in deliciis q̄rimus fortissimū ieiunium est aqua, ⁊ panis. Hec Hie. ¶ Cōsequēter Aug in .x.ii. confessionum sic ait. Hoc me docuisti vt quēadmodū ad medicamēta sic alimēta sumpturus accedā. Sed ꝺū ad quietē satietatis transeo in ipso transitu mihi insidiatur laqueus cōcupiscentie. hec Aug. Et idem in regula ad clericos inq̄t. Carnē vestrā domate ieiunijs, ⁊ abstinētia esce, ⁊ potus q̄tū valitudo p̄mittit. Et iterum Au. Qui sic se a carnibus obtemperāt: vt alias escas ⁊ difficiliorīs prepatiōis, ⁊ precij maioris inquirāt mlt̄ū errāt nō enī est suscipere abstinentiam sꝫ incurrere luxuriam. ¶ Devotus quoq; Bernardus in sermone de octaua pasche sic dicit. Quid prodest tēperare a voluptatibus, ⁊ inuestigādis diuersitatibus cōplexionū ciboꝝ varietatibus inquirēdis quotidianā expēdere curā. Legumia inq̄t vētosa sunt. Caseus stomachum grauat. Lac capiti nocet, potū aque nō sustinet pectus. Caules nutriunt melācoliā. Coleram pozi, accēdūt pisces de stagno aut de limosa aqua me penitus ꝓplexioni non congruūt. Quale hoc est: vt in rotis fluuijs agris, ortis cellarijs vere reperiri vix possit quod comedas. Puta te quese esse monachum nō medicum nec de cōplexione iudicandū: sed de pfessione. hec Ber. ¶ Et pariter fons eloquentie Leo papa in sermone Joannis baptiste q̄ incipit. Qui post illū circa medium sermonis dicit sic. Due sunt abstinentie, ⁊ cruces gīe, vnum corporale, ⁊ aliud spūale. Unus a potu atq; epulis seipsum temperare, appetitū gule a delectationibus, ⁊ mollissimis suauitatibus coercere. Ab his q̄ p tactū ⁊ gustum visumq; decipiunt sensum viriliter reuocare ac violēter abstrahere. Alter vero abstinentie, ⁊ crucis genus est p̄ciosius atq; sublimius, motus animi regere, ⁊ perturbatiōes illius modestie tranquillitate placare. Ire ac supbie impetus q̄si ferocem bestiam refrenare, subiugare quotidie cōtra vitia sua increpare se quadā censoria auctoritate virtutes, ⁊ rixā quodammodo cum homine interfectorem ferre. Pretiosa hec in cōspectu dñi, ⁊ gloriosa crux. Cogitationes malas in potestatē redigere. Voluntates proprias abnegare. Easq; interiori examinatione discutere, et regentis imperio subiugare. A sermone atq; opere quo animus

Cōtra ꝺ licatos, ⁊ superstitiosos.

Augustin.

Bernar. No. ꝫ gulosos delicatos.

Leo papa. Due sunt abstinētie, ⁊ crucis genera.

Nota ola q̄ sequitur.

leditur tanꝯ a cibis noxijs abstinere, ꝛ sensum ab his que contraria sunt spūali temperantia sobrium custodire. Hec qui facit pterupto passionis muro violenter ad celoꝝ regna conscēdit. Uim itaꝯ sibi factura est anima: vt palmam labioꝝ quam sibi subtrahi multis inimicis aduersantibus sentit viribus contendat eripere. hec Leo. Ex dictis patet, q̄ cibaria que sumimus non sunt in vitio: sed voracitas, edacitas, auiditas nimia gulositas ebrietas. Illecebrosa voluptas, et appetitus inordinatus. Ideo sanctus Tho. in. ij. q̄. q. cxlviij. art. j. dicit. q̄ gula non nominat quemlibet appetitum edendi ꝛ bibendi: sed inordinatū. Dicitur autem appetitus inordinatus ex eo, q̄ recedit ab ordine rationis: in quo bonū virtutis moralis consistit. Sic ergo vitium gule non consistit in substantia cibi: sed in concupiscentia non regulata ratione. hinc August in glos. super illud ad Rom. xiij. c. Noli propter escam destruere opus dei: oia quidem munda sunt. Ita inquit non propter porcum: sed propter pomum mortem primus homo inuenit. Et Esau primatum suum non propter gallinam: sed propter lenticulam perdidit. Scio enim Noe, omne genus carnis q̄ō cibo esset vsu manducare concessum: heliam cibo carnis refectum Joannē mirabili abstinentia preditum animalibus, id est. locustis in escam cedentibus non fuisse pollutum Et scio Esau lenticule cōcupiscentia deceptum. Et Dauid propter aque desiderium a seipso reprehensum. Et regem nostrum non de carne: sed de pane tentatum. hec Augu. ¶ Nota ergo ad maiorem intelligentiam huius peccati, ſm sanctum Tho in. ij. q̄. q. cxlviij art. iij. vbi querit vtrū gula sit maximum peccatorū. vbi dicit, q̄ grauitas alicuius peccati potest tripliciter considerari. Primo quidem ꝛ principaliter ſm materiam, in qua peccatur. Et sic peccata que sunt circa res diuinas sunt maxima. Unde ſm hoc vitium gule nō est maximum. Est enim circa ea que ad sustentationem corporis spectant. Secundo cōsideratur ex parte peccantis, ꝛ ſm hoc peccatum gule magis alleuiatur ꝯ aggrauatur: tum propter necessitatē sumptionis ciborum: tum eciam propter difficultatem discernendi ꝛ moderandi id quod in talibus cōuenit. Tertio vero modo ex parte effectus consequentis: et secundum hoc vitium gule habet, quandam magnitudinē inquantum ex ea occasionantur diuersa peccata. hec Thomas.

S. Tho.

August.

Not. vbi August. S. Tho.

Grauitas pctī tripliciter potest cōsiderari.

¶ Quot nocumenta sequuntur ex vitio gule.

Sed videamus quos effectus, aut qualia nocumēta producat vitiū gule. Primo gula eiecit hominem de paradiso. Exēplum de Adā. qui ꝓpter esum pomi ejectus fuit de paradiso terrestri: vt patet Gen. iij. c. Rectius ih of ſm Tho vbi ꝺ. in rōne ad primū argumentum, q̄ Adā expulsus est de paradiso ꝓpter superbiā. Ex qua ꝓcessit ad actū gule. Secō ꝓpter gulā factū fuit diluuium

Primū nocumētum.

Secūm nocumētū.

Nota. super terrā in diebus Noe, iuxta illud Ezechie xvj.c. vbi dr huius fuit intētas sodome sororis tue saturatio panis, ⁊ abundantia. Intelige fm Tho. vbi. ꝑ q̄ diuitiū ⁊ pena sodome q̄ fuit inducta ꝓpter petā luxurie: sed ex gula occasio nata. Tertio gula perdere facit dona spūalia huius figuratū fuit in Esau. Gen. xv. c. vbi legit q̄ Esau pro cibo vēdidit primogenita sua fratri suo Jacob. Quarto gula luxuriā inducit: vt ptz de Loth, de quo legitur Gen xix. c. q̄ inebriatus fuit a filiabus suis: deinde dormiuit cū eis ex q̄bus habuit duos filios: ex maiore genuit Moab, qui fuit pr̄ Moabitar. Minor vo filia peperit Ammō, qui fuit pr̄ Ammonitar. Quinto gula ꝓficit homicidiū: vt ptz de Joāne Baptista: cuius mors ordinata fuit, qñ Herodes natalis suī cenā fecit ꝓcipibus tribunis, ⁊ ꝓnis Galilee. Tūcem filia Herodiadis instigāte matre postulauit in disco caput Joānis Baptiste: vt dr Marci. vj. c. Sexto gula inducit mortē nature Gen. ij. c. In quacūq; die comederis ex ea morte morieris. Eccleſiast. xxxvij. c. Propter crapulā multi obierunt, qui aūt abstinens est adiiciet vitā. Septimo gula inducit mortē culpe Hinc Paulus ad Tim. iij. c. ait. Uidua in delitijs viuēs mortua est. ⁊ Ambro. in ser. xl. ait. Fames amica ꝓginitati est, ⁊ inimica lasciuie. Saturitas vero castitatē ꝓdigit: nutrit illecebrā Octauo gula inducit mortē gehēne: vt ptz de diuite epulone, qui induebaꝫ purpura ⁊ bysso, ⁊ epulabaꝫ quotidie splendide. Sed tandē mortuus est hic diues, ⁊ sepultus in inferno Luce. xvj ca. Nono inducit rebellionem carnis. Est em̄ caro nr̄a velut serua: ratio aūt dr̄a. Quando ergo laute delicate vel inordinate nutritur corpus, rebellat ⁊ repugnat rationi. Ideo Prouerb xix. c. Qui delicate nutrit seruū suum postea sentiet eum cōtumacem. Si autem scire vis quot sunt species gule, lege versus sequentes.

Septimum. Octauū. Nonum. Uersus.

¶ Gula nimis laute pie, propere vel studiose
Lauta nimis, ⁊ inepte loquax, scurrilia fouet
Ebetas, ebes mentis pollutio fœda.

¶ De peccato Ire.

Ira fm Isid. in x. lib. Ethi. dicitur ab ir, qđ est flāma: qz ira accendit ⁊ inflāmat. Iracundus vero dicitur, qui accēso sanguine in furorem cōpellitur. Ideo ira fm Aug. est vlciscēdi libido. Uel fm Cassio. ira est motus animi cōcitatus ad penam. Uel fm Hugo. ira est subita animi tempestas, que dum inordinate se concutit cor hois ad insaniā protrahit Uel fm Tho in ij. ū. q. clvij. art j. Ira ꝓprie est passio quedā appetitus sensitiui a qua vis irascibilis denotatur. Uel ira fm Joan. damascenū: vt habet Tho. in ij. ij q. xlviij. art. ij. est feruor circa cor est sanguinis ex euaporatione fellis. Motus em̄ ire: vt dicit Tho. ibidē causatur ex aliqua iniuria collata. Ideo appetitus sensitiuus potissime tendit ad repellendam iniuriam per appetitū vindicte, ⁊ ex hoc

Aug. Cassiodorus. Hugo. S. Tho. Joannes damascenus. Sanctus thomas.

sequitur magna vehementia, & impetuositas in motu ire. Et qr motus ire nõ est per modum recreationis cui proportionatur frigus: sed magis per modum insecutionis cui proportionatur calor: consequenter fit motus ire causatiuus cuiusdam feruoris sanguinis, & spirituũ, circa cor quod est instrumentum passionis anime. & sic propter magnam perturbationem cordis que est intra, maxime apparent iratis indicia quedam in exterioribus membris. Hinc Greg. in v. lib. moralium. c. xxxi ôt sic. Mã ire sue stimulus accensum cor palpitat: corpus tremit, lingua se prepedit: facies inuescit erasperantur oculi & nequaq̃ recognoscuntur noti. Ore quidem clamorem facit: sed sensus quid loquatur ignorat. Hec Greg. ¶ Nota qr ira subtrahit ab hoie plura bona sm Robertum holcoth in cõmento aureo super librum sapientie. lectione. cxxv. Et alios doctores catholicos.

Gregorius. Robertꝰ holcoth.

¶ Ira dehonestat corporis dispositionem.

PRimo ira destruit honestatẽ corporalis dispositiõis. nã q̃uncunq̃ persona sit pulchra ira tamẽ subuertit & immutat omnia membra. Unde genarũ rubor accẽditur aut pallor nimis dehonestat: lingua cespitat: & breuiter omnes corporis gestus per tremorem immutãtur. De hac etiam immutatione loquitur Seneca in. ij. lib. de ira sic dicens. Nihil eque pfuit iratis sicut intueri deformitatẽ rei sue. Nã in ea facies turbat, ora pulcherrima fedat, toruos vultus ex tranquillissimis reddit: inquit decor omnis iratos. Et sequitur. Qualẽ putas esse aim cuius imago tã feda est Jõ dicit quidã phs qr iratus pfuit aspexisse speculũ vt imago repcussa oñderet hoi suã deformitatẽ. Hec Seneca. Iterũ in iij. lib. de ira indr. Nulla facies fere q̃ tũlibet agitꝫ est ita turpis sicut hoisira fragrãtꝫ. Narrãt fabule qr minerua aliqñ delectata est in musica tibiarũ. Cũ q̃ semel sufflaret ubias iuxta quẽdã fluuiũ vidit buccas turpiter tumescẽtes, & statim fistulas suas ejecit. Minerua est dea sapiẽtie: & qr sapiẽtes interdũ sunt indignãtis nature iuxta illud Salomonis Eccli. j. c. In multa sapientia multa est indignatio. Jõ si sapiens qñq̃ pr motũ iracũdie tangi debet psiderare indigẽtiã sui status vt caueat ab ira cũdia. hic Hier. ad demetriã ait. Quid iracũdo furor suus cõfert quẽ seuissimis exagitatũ stimulis pscientie ira ab omni cõsilio ac mente deturbat: vt dũ irascitur insanire credatur. Hec Hiero.

Seneca.

Hyero.

¶ Ira impedit & obnubilat rationem.

SEcũdo ira impedit potestatẽ naturalis rõnis. Cum em̃ ira sit ebullitio sanguinis circa cor: ex illa ebullitiõe fumositates ascẽdunt q̃ obnubilãt occulũ mentis, iuxta illud Cathonis. Ira ipedit animũ ne possit cernere verũ. Sicut autẽ obnubilato oculo corporali homo impingit faciliter in oñe quod occurrit: sic obnubilato oculo mẽtis homo facile impingit in omne quod fuerit intu-

Alalis & iracũdia.

stum. Ideo ola animalia iracunda fetus suos pariunt imperfectos: vt dicit Aristo. Sicut canis qui est iracundus parit catulos suos cecos. Et vrsus similiter parit frustū canis: qz sicut dicit magnus Alber. in xxij. lib de animalibus. Ursus est animal humidum valde: ideo vrsa in partu ꝓpter humoris abundātiam parit fetum valde incōpletum. Ideo diu lambit, z fouet donec ad lineamenta ꝓpria deducat. Propterea fertur de Theodosio Imperatore, q̄ cum esset iratus ad iussa seuera nimiū erat precipitans. Et ideo ꝓha quidā admonuit eum: vt cū se iratū sentiret an: eōs solam ꝓferret xxiij. lras alphabeti in seipsum morose diceret: vt interim aliqualiter refrigeratus, qđ faciendū esset maturius posset discernere. hinc Dauid in psal. xxx. ait. Cōturbatus est in ira oculus meus ala mea, z venter meus. Nota q̄ in his verbis Dauid pulchre ostēdit tria mala: que ira facit in hoie. Primum malū est obnubilatio rationis. Ideo dicit cōturbatus est in ira oculus meus i. oculus rationis: qz vt dicit. Sanctus Tho. in j ij. q. xlvij. art. iij ira inter ceteras passiones manifestius impedit iudiciū rationis. Sēdm malum est peruersitas sensualitatis cū subiungit dicens ala mea. i. alalitas mea, quasi dicat sensualitas turbata est. Tertiū igitur est lubricitas memorie. vñ addit z vēter meus. i. vēter memorie. in quo cibus z potus sacre scripture dz recipi z decoqui vt inde refundat nutrimentum mēbris eccl'ie. hinc diuus Hiero. sup iste psal. Dauid sic ait. Cōturbatus est in ira oculus meus quo te cernebā. Ala mea qua te diligebā, z vēter meus quo tui recordabar. Hec ola cōturbata sunt ꝓpter priora delicta. hec Hier. Et ideo dicit Seneca duo sunt que maxime iudiciū impediunt: scz ira z festinantia. Etiā Varro ꝓha dicere solebat. Impetric signū est exigere cito fieri qđ difficillimū est. Et Socrates ait. Celer ꝓdiū sequitur pna. Propterea diabolus qui cōtinue querit seducere alas nās facit: sicut piscator astutus. qui q̄n vult facilius decipere pisces conturbat aquā: z tunc est securus q̄ pisces nō poterunt preuidere rhete suū. Eodē modo diabolus facit in quācūq; congregatione hoim. Nā immittit turbationē per aliquē iracundū per totā cōgregationē: z tunc deducit eos ad peccata, z malitias excogitandas sicut sibi placet: sicq; totam cōgregationē reddit turbatā. Etiā Arist. in j ij. Ethi. dicit, q̄ ira est cautela ꝑ specialis Sophiste: vt vez disputādo socium suū prouocet ad iram: quia ira impedit animū ne possit cernere verū. Iste Sophista est diabolus, de quo dicitur Eccle. xxxviij. c. Qui sophistice loquitur odibilis est. Hic Sophista semper nititur excitare homes ad iracundiam, ritas, turbationes, z diuisiones.

Albert⁹ magnus de vrso.

Dauid. Tria tāguntur a dauid in his ꝙbꝫ.

Hieron. Seneca. Varro. Socrates.

Exēplū Aristotelis. Eccl'iast.

¶ Ira abbreuiat vitam hominis.

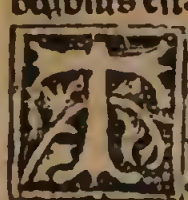

Tertio ira minuit quātitatē vitalis durationis. Animalia eñ q̄ sunt excessiue colerica sunt natura ꝑ breuis vite: sicut maxime ꝓz de cane. Et hoc est qđ dicitur

Eccle.xx.c.zelus ⁊ iracūdia minuēt dies ⁊ ante tps senectā adducēt cogitatus. Ideo Hugo ait. Ira est subita animi tēpestas, q̄ dū inordinate se p̄cutit: cor hois ad insaniā ꝓtrahit: Sed non fm Arist. in.iiij.li. Ethy. ⁊ S. Th. in. ij. ij. q.c. lvij. ar. v. q. tres sūt spēs iracūdorū Quidā sunt acuti. Quidā amari: ⁊ quidā difficiles. Acuti dr qui velociter irascūtur ⁊ velociter quiescunt. Et istud est optimū qđ hꝫ: q. nō retinēt irā in corde celādo: sed statim irā suam per aliqua signa manifestant propter velocitatem motus ire. Et ad istā speciē maxime disponūtur colerici ꝓpter subtilitatem colere. Amari dr quoꝫ ira diu perseuerat, ⁊ eam nūquā ostendūt: sed occultant: ⁊ ideo sunt amarissimi seipsis ⁊ etiam ad alios. Et indigent multo tpe ad hoc q̄ digerant iram suam. Et ad hanc irā maxime disponuntur melancolici ꝓpter grossitiem humorū melancolie. Difficiles vero sunt qui nūq̄ cessant ab ira concepta donec fuerint vindicati. Istas tres species vincere debet homo ſctūs p̄ māsuetudinē, ⁊ moderantiā rōnis: Primā per modestiā ne sit acut⁹. Secūdā p̄ patiētiā ne sit amarus. Tertiā per pietatē ne sit difficilis. Sitq̄ puer mentalis a puritate dict⁹, ⁊ deor hominibus gratus. De quo Osee. xj. dicitur puer israel ⁊ dilexi eū: ⁊ ex egypto vocaui filium meū. ¶ Sed questio aim pulsat. Quenā istarū specierū iracūdorū sic minus vituperabilis, siue leuiora culpe. Dic q̄ minus vituperantur acuti, quia ipsi velociter irascuntur, ⁊ faciliter quiescunt. Unde aug. in regula ad clericos dicit sic. Melior est aūt qui cūius ira sepe tentetur ſn impetrare festinat vt sibi dimittat cui se fecisse agnoscit iniuriā: q̄s qui tardi⁹ irascit ⁊ ad veniā petēdū tardi⁹ inclinat. Qui aūt nūq̄s vult petere veniā aut nō ex animo petit sine causa est in monasterio etā si inde non proficiscitur. hec Aug. Et marc⁹ tullius in li. offi. dt sic. Sed in omni iniusticia per inultum interest vtrū perturbatione aliqua animi que plerūq̄s brevis est ⁊ ad tēpus: an cōsulte ⁊ cogitatione fiat iniuria. Et iterū ibidē. Leuiora enim sunt ea q̄ repentino motu accidūt, q̄s ea que meditata ⁊ preparata inferuntur. hec tullius.

S. Th. Acuti ira.

Amari in ira.

Difficiles ira.

Questio.

Augus. Marcus tullius.

¶ Ira tollit misericordiam ⁊ compassionem.

Quarto ira tollit ab homine cōpassionē ⁊ mīam. Ut Salomon p̄uer. xxvij. c. Ira nō hz mīaz nec erūpēs furor: ⁊ impetū p̄cipitati spūs ferre q̄s poterit, hoc ptz de moyse. Exodi. xxxij. c. vbi hr. q̄ Moyses descendēs de mōte Sinay inuenit q̄ filij israel adorabant vitulū ex quo iratus valde proiecit tabulas lapideas scriptas digito dei, ⁊ cōfregit eas ad radicē mōtis. Arripiensq̄ vitulum quē fecerant combussit ⁊ cōtriuit vsq̄ ad puluerem quam sparsit in aquam, ⁊ dedit ex eo potum filijs israel. Deinde dixit. Si quis est domini iungatur michi. Congregati sunt ad eum omnes filij Leui, quibus ait. Ponat omnis vir gladium super femur suum. Ite ⁊ redite de porta vsq̄ ad portam per medium ca-

Nota de Moyse.

strorū occidat vnusquisq; fratrē suū ⁊ amicum ⁊ primū suū: fe ceruntq; filij Leui iuxta sermonē Moysi: ceciderunt q; in die illo quasi viginti tria milia hominū. Nota q; vindicta siue ira quā ostendit Moyses faciens occidere tot milia hominū in vltionē sceleris: laudatur ab omnibus doctoribus catholicis. Ubi diuus Hieronymus loquens de hoc facto Moysi ad theſiphantem vbicū in epla que incipit. Presumptionē meā excusare conarer: dicit sic. Phinees filiusq; leui gr̄am dei humana cede ⁊ suorū pārricidio meruerūt. Idcirco scire debes scōm. Tho. in ij. ij. q. c. dvij. ar. ij. q; ira notat quādā passionē. Passio aūt appetitus sensitiui inquantū est bona inquātū a rōne regulatur. si aūt ordinē rōnis excludat est mala. Ordo autē rōnis in ira pōt attēdi quantū ad duo. Primo quidē quātum ad appetibile in qō tēdit qō est vindicta. Uñ si aliqs appetat q; scōm ordinē rōnis fiat vindicta, est laudabilis ire appetitus, ⁊ vocatur ira per zelū. Si aūt aliqs appetat q; fiat vindicta qualitercūq; ꝫ ordinē rōnis fiat. Puta si appetat puniri cū qui nō meruit: vel vltra q; meruit, vel ēt nō fm legitimū ordinē, vel nō ꝓpter debitū finē, qui est cōseruatio iusticie ⁊ correctio culpe: erit appetitus ire vicios⁹: ⁊ notat ira per vicium. Alio modo attendit ordo rōnis circa irā quātū ad modū irascendi vt. s. motus ire nō immoderate feruescat nec interius nec exterius: qō q̄dē si permittatur nō erit ira absq; petō etiā si aliquis appetat iustā vindictā. Hec tho. Qua sentētia aperte datur intelligi q; ille qui aliquē debet exequi talē punitionē cum compassione aliter peccat. Ideo non ꝫ irato aliquem puniri eo q; compati tunc no pōt. Unde Marcus tullius in. j. libro de officijs dicit sic. Prohibenda est autem ira maxime in puniendo. Propterea refert idem Tullius, ⁊ pater diuus Hieron. q; archytarentinus recte laudatur q̄ cum villico iratus esset dixit ei. O infelix iam te inquit occiderē nisi iratus essem. Uidemus ad sensum, q; si cecus aliquis vadat impetuose modicū ipēdimētū facit eum ruere. Sic pariter hō irat⁹ dū ab ira agitat⁹ est q̄cq̄d occurrit inuadit. Uñ talis sīlis est vso qui qñ infestat ab vno ipse ex ira surgit in illū. Si aūt superuenerit alius infestās eum dimittit primum, ⁊ inuadit scōm. Sic pter de bole irato. Nam si aliquis dū irascitur velit se opponere, ⁊ ipsum reprehēdere, si postmodum alius accedat, tunc dimittit primum ⁊ aggrediꝫ scōm. Sicut constat de quodam rustico qui dum irasceretur cū alio rustico, vxor sua voluit pacem componere inter eos: sed rusticus dimisso illo fugauit vxorem suam. Ex dictis patet qualiter ira tollit misericordiam ⁊ compassionem.

Hieron. laudat hoc factū Moysi.

S. Tho.

Uindicta scōm rōnez est laudabilis.

Uindicta ꝫ ordinē rōis est vicium.

Nota.

Non ꝫ irato puni re.

Marcus tullius.

Hieron.

Exēplū de vso.

Gregor.

Nota ois que sequit.

¶ Multa mala facit iracundia.

Uinto quot ⁊ quanta facit mala iracundia in homine pulchre ostendit, Gregorius in. v. libro moraliū: capit. xxxj. vbi dicit sic. Quanta ergo sit iracundie culpa pensemus. Per quam dum mansuetudo

amittit supne imaginis similitudo viciat. Per irā sapiētia pdit vt quid quo vel ordine agēdū sit oino nesciatur: sicut scriptū est. Ira in sinu stulti requiescit qnimirū intelligētie lucem subtrahit cū mētē pmouendo confundit p irā. vita amittitur, q si sapientia teneri videat sicut scriptū est. Ira perdit etiā prudētes qz. f. cōfusus animo nequaq; replet etiā si quid intelligere prudenter valet. Per illā iusticiā relinquit sicut scriptū est. Ira viri iustitiā dei nō operatur: qz dū perturbata mens iudiciū siue rōnis cras sperat: eē qđ furor suggerit rectū putat. Per irā grauite socialis amittit sicut scriptū ē. Noli cē assiduus cū homine iracūdo ne discas semitas eius q sumas scādalū ale tue: qz q se ex humana rōne nō tēperat necesse est vt bestiaf r se lus viuat. Per irā cordia rūpit sicut scriptū ē. Uir stolus parit rixas q vir iracūdus effūdit petā. Iracūdus qppe p irā effūdit: qz et irā malos quos incaute ad cordiā puocat peiores facit. Per irā lux veritatis amittit sicut scriptū ē. Sol nō occidat sup iracūdiā vestrā: qz cū mēti iracūdia cōfusiōis tenebras incurit: hinc deus radiū siue cognitionis abscōdit. Per irā sci spūs splēdor excludit: qno cōtra iuxta vetustam trāslationē scriptū est. Sup quē requiescit spiritus meus nisi super humilē q quietū q tremētē sermones meos. Cū enī humilē diceret quietū ptinus adiūxit. Si ergo iracūdiā mētis subtrahit suā sctō spūi habitationē claudit. Hec ola Gre. Ex hac aurea sē tētia Gregorii datur intelligi quanta mala iracūdia facit: ideo merito a cūctis sapiētibus detestat. Uñ Marcus Tullius in epla ad qntū fratrē suū parū ante finē epistole que incipit Marcus. Quinto ōt sic. Difficile est mutare alīm q si qđ est penitus insitū moribus id subito euellere. Sed te illud admoneo vt si hoc plene mutare nō potes quod ante occupauit animus ab iracūdia cā; puidere rō potuit ne occuparetur: vt te aūt cōponas: quotidie meditare resistendū esse iracūdie. Cūq; ea maxime alīm moueat: tamē ibi esse di igentissime linguā commēdā. Que qđē michi virtus nō interdū maior videtur cā; oino nō irasci. Nā illud est solum grauitatis sed nōnūq; etiā lētitudinis. Moderari vero q aio et oratione cū sis iratus: aut etiā tacere q tenere in sua ptāte motū ai q doloē q si non est pfecte sapientie: tñ non est mediocris ingenij. hec Tullius Itez Marcus Tul in. j. lib. officio. ait. Fortis vero animi q cōstantis est nō pturbari in rebus aduersis. q in. ij. lib. de officiis ait. Multo maiora opera sūt animi q corporis sic here as q ingenio ac rōne pficimur graviora sunt q ille quas viribus Et in ij. lib. de senec. idē sic ait. Nō viribus aut velocitatibus aut celeritate corpoz res magne gerūtur: sed cōsilio auctoritate sūta. Lactantius quoq; in. j. li. diuinarum institutionum c. ix. vbi loquitur de hercule dicit sic. Animū vincere. iracūdiā cohibere fortissimi est. quod ipse. f. hercules non fecit vnq; nec potuit. Hec qui facit non modo ego cum cum summis viris comparo: sed similem deo iudico. Et iterum in eodem capitulo ira sub-

Est hec sūta notabilis.

Marcus Tullius.

Magnanimi est non irasci.

Marcus Tullius.

Idem: Lactantius.

lungit. Nō em̄ fortior putandus est q̄ leonē ip̄e qui violentā, & in seipso inclusam ferā superat iracūdiā. Aut qui rapacissimas volucres deiecit ip̄e q̄ cupiditates auidissimas coercet. Aut q̄ amazonē bellatricē: ip̄e qui libidine vincit pudoris & fame debellatricē. Aut qui fimū de stabulo ip̄e qui vitia de corde eiecerit: que magis sunt perniciosa q̄ domestica. Et ꝓpria mala sunt ip̄a illa q̄ vitari poterāt & caueri. Ex quo fit vtile solus vir fortis debeat iudicari que ēperatus & moderatus & iustus est. hec Lactā. Et similiter. Boetius in. iij. lib. de consola. metro quinto dicit sic.

Lactan. Boetius

¶ Qui se volet esse potentem:
Animos domet ille feroces.
Nec vitia libidine colla
Fedis subinitat habenis.
Etenim licet indica longe
Tellus sua iura tremescat
Et seruiat vltima tille.
Tamen atras pellere curas
Miseraſq̄ fugare querelas.

Non posse potētia non est, hec Boetius. & Cassiodorus sup illō Dauid. Iraſcamini, & nolite peccare: ait Melior est q̄ vincit irā quā q̄ capit ciuitatē: & Seneca in. li. de ira inqt. Iracūdiā, q̄ vincit hostē superat maximū, iratꝰ ēt facinꝰ ꝓsilium putat. Etiā diuꝰ hie. sup illō. Proner. xxix. Uir iracūdꝰ ꝓuocat rixas ꝺt sic. Janua vicioꝝ hoīz iracūdia cūq̄ clausa ſtutibꝰ intrisectis dabitur: q̄s apta ꝙo ad oē facinus armabit animꝰ. hec Hiero. ¶ Ut aūt sub breuibus pstrigā huiꝰ peti maliciā dico iracūdiā eē mr̄ez impietatis, & crudelitatis. Uñ Ua. maximꝰ. i. ix. li. c. iij de ira, & odio ꝺt q̄ alexāder obscurauit eta inclita gesta sua in furore iracundie sue. Cū em̄ alexander ob rerū gestarum magnitudinē quasi in numero deoꝝ haberet: sola iracundia non solum celū illi eripuit vt inter deos nō si connumeratus: sed oēm gloriā & honorē ei abstulit. Cū em̄ celebraret post mirabiles victorias suas conuiuium in babylonia: amicos suos in cōuiuium vocat. In quo orta fuit questio de rebus bene gestis a Philippo pr̄e alexādro. Cū clitus vnꝰ ex principibꝰ suis nobilioribꝰ fiducia regie amicitie laudabiliora egisse Philippū diceret: tūc alexāder animo concitatus telo eundē transfixit. Sic igitur magnificentia & clementia Alexandri cōuersa ē in iracūdiā & crudelitatē, adeo q̄ tā in suos ip̄e in hostes factus est crudelis, & humani sanguinis insatiabilis: vt inquit Paulus Orosius & alij hystorici. Uide si vis supra vbi agitur de nouo remedio cōtra luxuriā. hoc idem ꝓz de hamilcare patre magni hānibalis. q̄ vt scribit Ualeriꝰ maximus vbi supra: tāta ira & odio spirabat in romanos, vt diceret se alere quatuor filios quasi quatuor catulos leoninos in perniciem ac exterminiū in perū romani. Ex q̄bus dum hamilcar traduceret exercitum in hyspaniam prius sacrificauit, vt

Cassiod. Seneca. Hieroñ. Iracundia ē mr̄ credulitatis. Ual. ma. De hāilcare pr̄e hānibalis.

sui moris erat. Tunc hannibal primogenitus eius etatis octo annorū accedēs ad sacrificium iurauit, q̄ q̄ primum esset adulte etatis foret atrocissimus hostis romanorum. Qui dum excitasset puluerem cum pedibus ait. Tunc erit pax inter carthaginenses ⁊ romanos: q̄n altera istarum ciuitatum erit in puluerem redacta. Quod quidē ita accidit: q⁹ carthago a fundamentis diruta fuit a romanis. Nā decē ⁊ septē diebus cōtinuis arsit: miserūq̄ spectaculū cūctis prebuit: vide de numero captiuorū, tā mulierū q̄ virorū ⁊ de eⁱ⁹ miserabili destructione in fine quarti, li. Pauli Orosij. Sic igit patet q̄tū sit detestabilis iracūdia. Sed questio animū pulsat. An quis teneat remittere iracundiā siue iniuriā inimico petēti? Respōde sub breuib⁹ per talē distinctionē. Nā ex iniuria solēt oriri tria. Primum est rancor in affectu. Scōm est rancoris signum in effectu. Tertiū est actio cōtra iniuriātē. Dico ergo q̄ primū tenetur quis statim remittere etiā si non rogetur. Scōm tenetur remittere veniam veraciter petenti. i. parato intendere scōm facultatem suam. Tertium non tenet remittere: sed semper potest si vult recōpensationē dānipetere. Iterum queritur: an ille cui facta est iniuria teneat amicitiam querere? Respondeo q̄ dupler est debitum perfectionis. Quantum ad primum debitū non tenetur ds reconciliationem querere siue amicitiam. Sed quo ad secundum dr Chrysost. q̄ debet querere recōciliationem vt duplicē coronam cōsequatur. Unam quidē q⁹ iniuriā passus est: Aliā vero q⁹ prior rogauit. His dictis scire debes q̄ sex assignantur filie ire secundum Gregoriū Et Thom̄ in. ij. ij. questio. cap. clvij. artic. vij Unde Gregorius in. xxxj. li. Mora. c. xxxiij. dr sic. De ira rixe, tumor mētis: cōtumelie clamor indignatio blasphemie p̄feruntur. Hec Gre. Et nota q̄ blasphemia ponit ab Isidoro filia superbie. Quod quidem verum est vt declarat sanctus Thomas quado blasphemia in quam aliquis prorumpit deliberata mēte contra deum se erigit. tunc em̄ dicitur blasphemia filia superbie: q⁹ vt dicitur Ecclesiastici. x. c. Initium superbie hominis apostare a deo. i. recedere a veneratiōe eius est prima superbie pars. Sed illa blasphemia in quam aliquis prumpit ex cōmotione animi est filia ire. Unde versus. Iratus rumet, clamat conuicia rixat. Blasphemat: prelium parat: indignatio surgit.

Nota de magno hannibale.

Septem significantur filie ire a gre. ⁊ tho.

No. de blasphemia.

¶ De peccato accidie.

Accidie nomen deriuatū est ab accis grece quod latine dicitur cura: inde dicitur accidiosus quasi sine cura. frigid⁹: surdus: tepid⁹: piger: stupefact⁹: ⁊ tristis de bono diuino: q̄ charitas letatur ⁊ gaudet. Jō ꝑm Bernardū. Accidia est animi quidā lāguor: cū legere nō libet: orare nō delectat: meditationes sollicite nō sentiūtur: vel accidia, vt idē

Quid est accidia.

Diuus Bernardus.

alt est quidã animi torpor quo quis negligat aliqua bona inchoare aut fastidit pficere Grego. vero dicit, q accidia est de virtutũ laudabili exercitio vtriusq; hois lãguida deiectio. Sũt alĳ q dicũt, q accidia est diffidẽtia de ppriis viribus ⁊ de mandato dei implendo ardua tristicia Quapropter scire debes q hoc vitium duobus modis nominatur s. tristicia, ⁊ accidia. horũ autẽ nominũ rõ est hec q in isto vetõ ꝓsideratur auersio a spũali bono qđ estimat grane. sicut est ieunare: orare, ⁊ hmõi. Et rõne huius dicitur tristicia. Cõsiderat etiã quersio ad creaturã s. ad detẽ q estimat leuis iõ rõne huius ẽt accidia. Sic igit ptz q hoc vitiũ put vocat tristicia opponit letricie spirituali q est in ipso exercitio spirituali sed put vocat accidia ptrahat fortitudini q ꝓsistit in aggrediẽdis arduis, ⁊ sustinẽdis aduersis. Etiã a Joãne damasceno ⁊ S. Tho in. ij. sĳ q. xxxv. arti. j. Accidia ẽt qđam tristicia aggrauãs, q̃ sc̃z ita deprimit aim hois vt nihil ei agere libeat. ideo dicit accidia quasi accida. Sicut enim ea q̃ sunt accida dicũtur infrigidata vel acetosa: q accidus accida accidũ penultima correpta idẽ est qđ acetosus amarus stupefactus ⁊ frigidus. Frigus vero inducit difficultatẽ ⁊ tarditatẽ in motu. videmus enim q aqua qñ propter frigus est ꝓgelata immobilis manet. Etiã senes qui frigidi sunt ideo graues ⁊ tardi sunt ad ambulãdũ sicut ecõtra adolescẽtes in qbus viget calor naturalis sunt festini ad ambulandũ ⁊ discurrẽdũ. Accidia ergo est quedã frigiditas spiritualis seu defectus amoris spiritualis ⁊ feruoris diuini er quo ala non mouet aut cũ difficultate mouetur ad bene operãdum. Sicut ecõtra amor dei secũdũ Greg. opatur magna sl est. i. mouet ad operandũ. Si vero opari renuit amor non est. sic igit ptz q accidia importat quoddã tedium operandi. Vñ de accidiosis potest exponi illud Dauid in psal. cvj. Oẽm escam sc̃z cpis spiritualis abhominata est ala eorũ ⁊ appropiquauerũt vsq; ad portas mortis. s. eterne. ¶ Nota. hic fm Thom. in. ij. sĳ. qõ. xxxv. ar ij q. q cum accidia sit tristicia de spirituali bono Si accipiatur spirituale bonũ cotter nõ habebit accidia rõnem spãlis vitĳ: q. oẽ vitiũ refugit spũale bonũ virtutis oppositę. Nã luxuriosus tristat de bono ptinẽtie. ⁊ gulosus de bono abstinẽtie: ⁊ sic de ceteris. Et iõ dicẽdũ est q in spũalibus bonis attẽditur qđã ordo. Nã oia spũalia bona q̃ sunt in actibus singulis virtutũ ordinat ad vnũ spũale bonũ qđ bonũ diuinũ circa qđ ẽ spũalis ꝓprius q̃ est charitas. Vñ ad quãlibet virtutẽ ptinet gaudere de ꝓprio spũali bono qđ cõsistit in ꝓpõ actu. sc̃z ad charitatẽ ptinet spãliter illud gaudium spũale q̃ qs gaudet de bono diuino. Et sĭl̃r illa tristitia q̃ qs tristat ẽ bono spũali qđ est in actib⁹ singularũ virtutũ nõ ptinet ad aliqđ vitiũ spãle sed ad oia vitia. Sed tristari de bono diuino de q̃ charitas gaudet pertinet ad spãle vitiũ qđ accidia vocatur. Et dictis patet quid sit accidia.

¶ De filiabus accidie.

Iterum Grego. Duob⁹ modis nominatur hoc peccatum.

S. Tho. ⁊ Joan. damascenus.

Accidia optime declarat.

Accidia est q̃dam frigiditas.

Dauid.

S. Thomas. nota pulchrã declaratiõnem.

S. Thomas.

Habet aũt accidia ex filias ꝑm Grec in.xxxj li.moral. c.xxxiij. Et Tho.in ij ij q.xxxv.art iij. que sunt malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio. Torpor circa ꝓcepta, euagatio mẽtis circa illicita. Prima filia accidie vocaꝫ malitia: sed nota ꝑm Tho. vbi ꝫ.in rñsione ad.ij.ar. ꝙ nõ accipiꝫ hic malitia ꝓut est genus vitioꝝ: scz ꝓ habitu vitioso: sed ꝓut importat fastidiũ bonoꝝ spũalium. Est aũt malitia ꝑm Aug. volũtas machinãdi malũ alicui. Cuz aũt ꝙs iniuriaꝫ alteri tunc irascit: & postea tristaꝫ vel malitia vt idẽ ait: est per quã moribꝰ deceptorijs ꝛitate palliata, vel cedũ alterius, vel ꝓpriũ cõmodũ attẽdit, vel ꝑm Ambro. Malitia est mẽtis atq; animi deprauatio a tramite ꝛitatis deuia. Et ꝓprie malitiosus ꝺr callidus, astutus, versutus, subdolus, insidiosus. ¶ Scda filia accidie est rancor: ꝺr rancor a ran, qꝺ est ira. Ideo rãcor ꝓprie est inueteratũ odiũ, vel indignatio, siue amaritudo mẽtis inueterata. Sicut enĩ ex charitate sunt ꝛpa bona: ex qbus est ꝛfirmatio charitatis. Ita ex ira est accidia: ex accidia ꝙ vetustas ire. Sed rancor ꝓut est filia accidie nõ accipiꝫ ꝓ odio: vt dicit S. Tho. vbi ꝫ. sed ꝓ indignatione ꝛpra inducenti ad bona. ¶ Tertia filia accidie est pusillanimitas: ꝺr aũt pusillanimus: vel pusillanimis qĩ pusillũ habẽs animũ. Pusillus enĩ deriuaꝫ a pusio qꝺ est paruus. Oritꝫ aũt pusillanimitas ex diffidẽtia ꝓueniente ex cõsideratione ꝓprie infirmitatis: vel operis ardui. vñ accidiosus vel pusillanimis reputat qĩ ardua nimis ad obseruandũ ꝛsilia & diuina ꝓcepta. Sz ꝙ deiecte mẽtis est ꝙ familiaris rei meminit cũ vocaꝫ ad regnũ. Hinc Seneca. Cõtentus esto negotijs in que descẽdisti: ne: luctare cũ officio qꝺ semel cepisti. Turpe est oneri cedere. ¶ Quarta filia accidie est desperatio: dicitur aũt desperatio ex de & spero: vñ desperare est a spe cessare: vt qĩ ad bene operandũ: de ꝓprijs viribꝰ: de dei miseratione, de ꝑmij remuneratione facit diffidere: & ab vltimo fine discedere ꝓ infirmitatẽ infirmoꝝ, qui sine spe & fiducia salutaris moriuntur. Ideo diffidẽtia meritꝫ ꝑ mẽ est diffidẽtie ꝑmij ꝛ, ex qua oritur tristitia. vñ Hugo in lib. de vera sapiẽtia: sic ait. Prima salus est declinare culpã. Scda nõ desperare veniã: qz ipse se in eternum punit qui apud verũ iudicẽ ad pniam nõ recurrit Et Ambro. inqt. Incũbit ꝛtuti secure ꝙ desperat de adiutorio dei. ¶ Quinta filia accidie est torpor circa ꝓcepta. Est aũt torpor lãguor pigritia frigus stupor circa bona spũalia & diuina ꝓcepta inchoanda & ꝓsequenda. Uel torpor est quedã insensibilitas ꝓpter quam hõ non põt induci ad executionẽ mandatoꝝ dei. Unde Marcus Tullius in lib. de Tusculanis questionibus ait. Accidia est pigritia & fatigatio animi, qua quis bonũ inchoatũ ꝓsummare fastidit ¶ Sexta filia accidie dicitur euagatio mẽtis circa illicita. Cum enĩ accidiosus a licitis, & spũalibus abstinet quasi ea vilificans & ꝓtẽnens: tunc spũali gaudio destitutus in rebꝰ exterio-

Hugo. S. Tho.

Quid est malitia. Augustꝰ.

Scda filia accidie.

S. Tho. Tertia filia accidie.

Seneca.

Quarta filia accidie.

Hugo.

Ambro.

Quinta filia accidie.

Marcus Tullius

Sexta filia accidie.

Grego. Jsta euagatio mētis ꝯplectit octo.

ribus ⁊ illicitis ꝓsolationē q̄rit in eis q̄tē hr̄e volens. vñ Greg. ait. Accidiosus nō hns in se vñ letet: q̄rit foris: sicut illi q̄ nō ꝑfruit gaudere spūalib⁹ delectationib⁹ ad corpales se trāsferūt. Ad euagationē aūt mētis ptinēt octo: scz otiositas, somnolētia, importunitas, mētis indiscretio, torpor, instabilitas, curiositas, loquacitas, curiositas. Que Jsido. in lib. de sum. bo. dicit oriri ex accidia. vide S. Tho. in ij. ij. q. xxxv. ar. iiij. in rñsione ad. iij. arg.

Nota de euagatione mētis.

Nota q̄ ista euagatio mētis qñq̄ est particularis ⁊ certā hz materiā: ⁊ sic ꝓuenit alb⁹ vitijs. Qñq̄ est gñalis ⁊ incerta, ⁊ hec est ꝓprie euagatio accidie. Jlle cū q̄ est absorptus tristitia accidie: non habēs in se vñ delectetur, vagatur ad ola querēs requiē delectationis ⁊ non inuenit: qr in bonis fallacibus non inuenit vera quies. Jdeo ex tali euagatione plerunq̄ afficit tedio vite p̄ntis: iuxta Job x. ca. Tedet aiam meā vite mee. Et Dauid in psal. ait: Domitauit aia mea pre tedio. Quod quidē tedium est quedā tristitia animi ex miserabili vita istius mundi. Et ideo qñ ista tristitia procedit ex desiderio celestis patrie, ⁊ dei amore cōsiderando q̄ dulce sit, q̄ suaue, q̄ vile videre deum, eo frui scīōr angelor agminibus interesse: ad q̄ ola obtinēda creatus est. Et ecōtra q̄sta obscuritas mētis sit ignorare creatorē suum, q̄ graue periculū, quanta impnitas, quāta instabilitas cordis, q̄ta ingratitudo pio tot ac tantis bñficijs receptis. Bona est talis tristitia laudabilis, et meritoria.

Job. Tristitia q̄ procedit ex desiderio celestis patrie ꝓprie est laudabilis.

Dauid. Paulus. Tristitia vituperabilis.

Hoc tediū se habere ostēdebat Dauid, qui in psal ait: Heu me: qr incolatus meus ꝓlōgatus est, ⁊ Paulus q̄ dicebat. Cupio dissolui ⁊ esse cū xp̄o. Sz si hō haberet tediū de vita p̄nti: aut qr non hz illā ꝓsperitatem quam vellet. Aut illos honores vel diuitias, vel voluptates quas cupit. Et pariter cum audit vel videt alio ꝓsperare, vel honorari, vel ditari: ex hoc ita cōtristatur, q̄ vellet nō viuere negligēs seipsum, ⁊ ꝓpriam cōditionem. Cum aūt ita desiscitur mēte vel ratione deliberata appetit tolli a mūdo vel nō fuisse natū. Uel q̄si aial brutū affectat mori quacunq̄ morte: etiā in malo statu aie. Tale tedium est accidia mortalis, ⁊ grauissimū pcm̄ nec seruus dei hz vnq̄ tale tediū. vñ Sapiēn. viij. c. dr sic. Nō cū hz amaritudinē cōuersatio illi⁹ nec tediū ꝓuictus illi⁹: sed letitiā ⁊ gaudiū. Et nota q̄ loquit de vera sapiētia, cū qua ꝓuersat ⁊ viuit, q̄ dei gratiā hz. Mundi aūt amatores, q̄ illa carēt dicunt id qđ scribit Sap. ij. c. Exiguū ⁊ cū tedio est tp̄s vite nr̄e, ⁊ nō est refrigeriū in fine hois: ⁊ nō est qui agnitus sit reuersus ab inferis. Qr ex nihilo nati sumus, ⁊ post hoc erimus tāq̄ nō fuerimus. Jdeo ad vitādū hoc tediū dicūt, q̄ sequit in eodem. c. sic. Uenite ergo ⁊ fruamur bonis, q̄ sunt ⁊ vtamur creatura tanq̄ in iuuentute celeriter vino ꝓtioso, ⁊ vnguentis nos implcamus, ⁊ nō ꝓtereat nos flos tp̄is. Coronem⁹ nos rosis añq̄ marcescāt: nullū pratū sit qđ nō pertranseat luxuria nr̄a. Ubiq̄ relinquamus signa letitie: q̄m hec est pars nr̄a, ⁊ hec est sors nostra. Hec ibi. Ex dictis patet de filia hue accidie.

Hec accidia mortalis que sit.

Nota de sapientia bonor̄.

Pctōres nō habēt sapiētiā: iō fatue loquuntur.

¶ Omnes creature detestantur accidiam.

Consequenter accidiam detestãtur oẽs creature que sub quatuor gñibus comprehenduntur. Primo creature intellectuales: vt sunt angeli, archangeli, principatus, potestates, virtutes, dñationes, throni, cherubin, z seraphin. Qui nunquã a diuinis laudibus ꝯcessant: sed incessabili voce proclamãt. Sãctus, sctũs, sãctus, dñs deus sabaoth. Et Job. xxxviij. ca. ait dñs. Ubi eras cũ me laudarẽt simul astra matutina, z iubilarent oẽs filij dei. i. angeli q̃ dicũt filij dei, z astra matutina: qz a ꝓncipio fuerũt creati cũ celo empireo añ distinctiõem elemẽtoꝝ. Et qz teste Jsidoro ãgelorꝝ nomẽ officij ẽ ñ nature. Jõ ãgelica officia diuine ꝓuidẽtie celeri obedientia ꝑficiũt. vñ Jsidorus in j. li. de sũ. bono. c. xij. ait sic. Bõi aũt ãgeli ad ministeriũ salutis hũane deputati sunt: vt cum eas administrẽt mũdi, z regã oĩa iussu dei testãte apl'o: nõne oẽs mãt sũt administratorij spũs in ministeriũ missi ꝓpter eos q̃ hereditatẽ capiũt salutis. hec Jsidorus. ¶ Secõdo creatura sensibiles detestant accidiam. vñ apes, aranee, formice, ẽ. Ultissima animalia, arguunt torporem, pigritiã, ociositatẽ: ac delicias hois. hinc Salomon puer. vj. c. ait. Uade ad formicã o piger, z considera vias eius, z disce sapientiã: q̃ cũ nõ habeat ducẽ, ꝓceptorẽ nec ꝓncipẽ: parat in estate cibũ sibi, z congregat in messe qõ cõedat, vsqueq̃ piger dormis? Qñ surges a somno tuo? hec Salomõ sup quo textu diuus Hie. plura notabilia scribit. Jn ꝓmo lib. sup parabolas Salomõis dicẽs. Hinc vacatẽ hortat quẽq̃ vt si ad alios erudiendos nõ sufficit, saltẽ curã agere non negligat. Et si sapientiã docendi neqt ab hoie discere, vel opari scientiam discat a formica. Formica, dr strenuꝰ qsq̃ z prouidus operius qui in ptti vita velut in estate fructꝰ iustitie quos ineternũ recipiat tibi recondit. Et subiũgit Hie. sic. Si tãtillũ animal principe carẽs, z rõis expers natura duce sibi ꝓuidet in posterũ multomagis tu ad imaginem dei conditus ad videndam eius gloriam vocatus doctoꝝ magisterio adiutus, ipm conditorẽ habens ducẽ debes in presenti bonorũ operum fructus congregare: quibus ineternum viuas in futuro: hec enim vita in eo messi cõparatur z estati quod nunc inter ardores tentationũ tẽpus est colligẽdi futurorum merita premiorum. At dies iudicij hyemis similatur frigoribus: qz tũc nimirum nulla relinquitur facultas pro vita laborandi: sed tantum cogitur quisq̃ de horreo prisce actionis quod recõdidit proferre. Et infra subiungit sic. Usqquo inquit dormis in vitijs quãdo potes resurgere ad bñ operãdum: qui non tẽpore depressus semper dicis paululũ adhuc iacebo z sic postea penitendo resurgam. Fit namq̃ vt te semper differente opus bonũ repẽte iudex q̃ mala facta tua punnat adsit. Hoc est enim qõ sequit. Et veniet tibi quasi viator ege-

Jsidorꝰ.

Creatura sensibiles detestãtur accidiam.

Salomõ

Hieroñ.

Nota diligenter omnia. Hieroñ.

Creatu re hñtes alaz ve= getabilē deteſtāt accidiā.

ſtas,z paupertes q̄ vir amatus. Hec Hieroñ. ¶ Tertio acci= diam deteſtant creature hñtes alam vigetabilē:vt plante z ar= bores que continue creſcendo ad q̄ntitatem magnā puenire co= nāt. Suſtinēt tñ multa aduerſa trigora grādines vētos hyem̄ē z intemperiē aeris:immo ſingulis annis auferūt ab eis folia,flo res fructus:nec ꝓpter hoc deliſtunt q̄n hita oportūitate laborā d operentur fructificādo aut germinando.ō flāte zephiro frō deſcunt,ſilue,z prata vireſcūt.hic p os veritatis dr nob̄ Mat. vj c. Conſiderate lilia agri quō creſcāt dico āt vob̄,q̄ nec Sa

Ueritas.

lomō in oī gl'ia ſua coopatus eſt ſicut vnū ex iſtis. Sup q̄ tex.

Hieroñ.

diuꝰ Hie.in ſup Mat.dr ſic. Et reuera,qd̄ ſericū: q̄ regū pur= pura? Que picura textricū pōt floribus cō parari. Quid ita ru= bet vt roſa? qd̄ ita candet vt lilium? Viole vero purpurā nīlo ſuperate murice oculoꝝ magis quā hmōis iudiciū eſt Hec hie.

¶ Sol,luna,z aſtra accidiam deteſtantur.

Quarto accidiā deteſtāt creature inolate:ſicut ſol,lu na,z aſtra Quō ꝓtinue radios claritat̄ ſue ſup nos diffūdūt,nec vnq̄ deſcūt ſz aſſiduo motu ſpheras ſu as ab oriēte in occidētē diſcurrūt. Uere mirabile ē vi= dere ſolis ſitudinē corpoꝝ celeſtiū. Precipue autem ſolis qui cum ſit octies maior tota terra,z fons totius luminis continue reuertitur ad orientem,z flectitur in occidentem iu= ſtrans corpora ſuperiora,z inferiora.hinc Salomon Eccleſiaſt. j dicit ſic. Oritur ſol,z occidit,z ad locum ſuum reuertitur vbiq̄

Saloñ.

renaſcens girat per meridiem,z flectitur ad aquilonem,luſtrās vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus,z in circulos ſuos reuertitur. Hec ibi. Super quo tertu diuus hieroñ.in explanatione ſuper

Hieroñ.

eccl'ia.dicit ſic. Soliſte qui in lucem mortalibus datus eſt interi tum mundi ortu ſuo quotidie indicat,z occaſu. Cui poſtquam

Boetius

ardentem retam occeano iunxerit,per incognitas nob̄ vias ad locum.vñ exierat regreditur. Expletoq̄ noctis circulo rurſum de thalamo ſuo feſtinus erumpit.hec Hieronymus. Etiā Boe=

Lactāt.

tius in primo de conſolatione metro.v.dicit ſic.

¶ O ſtelliferi conditor orbis. Qui perpetuo nexus ſolio. Rapido celum turbine verſas. Legemq̄ pati ſidera cogis. Et iterꝝ ſubiungit ſic. Nihil antiqua lege ſolutū. Lingt ꝓprie ſtatōis opꝰ. Omnia certo fine gubernas.

Hominum ſolos reſpuis actus. Hec Boetius.

¶ Iterum in tertio libro metro nono idem Boetius ſic ait.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.
Terrarum celiq̄ ſator qui tempus abeuo.
Ire iubes:ſtabilisq̄ manens das cuncta moueri. Hec Boetius.

¶ Lactantius quoq̄ collaudans ordinē mirabilē diuie ꝓuidē= tie corpoꝝ celeſtiū in j.di.diuinaꝝ inſtitutionū.c.ij.dicit ſic:nēo ē enim tam rudis tā feris moribus q̄ non oculos ſuos in celū tol= lens,z ſi neſciat cuius dei ꝓuidentia regatur,hoc oē qd̄ cernitur

aliquã th cẽ intelligat q̃ ex ipa reru magnitudle motu, diſpoſ-
tiõe ꝓſtãtia vtilitate pulchritudle tẽpatiõe. Nec poſſe fieri q̃n
id qõ mirabili rõe ꝓſtat: niſi ꝓſilio maiore alĩq̃ ſit inſtructũ. hec
Lactãti⁹. Pz itaq; ex dictis, q̃ oẽs creature accidiã ꝛ ociũ deteſtãt. Hic deuotiſſimus doctor Ber. inq; ad robertũ nepotẽ ſuũ: parũ añ finẽ epłe ỏt ſic. Tolle ociũ exerce vires, moue bra-
chia; ꝓplosas explica manus, exercitare in aliq̃, ꝛ ſtati ſenties ſo-
la te appetere q̃ famẽ tollãt nõ q̃ fauces demulceãt. Reddet q̃õ
ſapores rebus exercitiũ q̃s tulit inertia. Mlta q̃ reſpuis otioſus
poſt laborẽ ſumes a deſiderio, ſiq̃dẽ ociũ parit faſtidiũ, exerci-
tiũ famẽ. Fames aũt miro mõ dulcia reddit q̃ faſtidiũ fecit inſi-
pida. Olus, faba, pultes, pauiſq; cibarius cũ aqua q̃ſcẽti q̃dẽ
faſtidio ſunt: ſz exercitato magne videnť delitie. hec Ber. Et in
Fmone ſcti Andree idẽ ſic ỏt. Nos miſeri, ꝛ miſerabiles vicinis
tot ſerpentibus, ꝛ igneis telis vndiq; volantib⁹ inſurgẽtib⁹ ini-
micis nihilominus pernicioſa ſecularitate, ꝛ negligẽtia dormi-
tamus, torpemus ocio, vanitatibus, ꝛ ſcurrilitatibus, indulge
mꝰ tã pigri ad ſpũalia exercitia: ac ſi iã pax ſit, ꝛ ſecuritas, ꝛ nõ
ſit malitia vita hois ſup terrã hec Ber. ¶ Etiã Greg. in v li. mo
raliũ. c. xxij. pertractãs illud Job. iiij. c. Oñ ſolet ſoꝛor occupa-
re hoies: dicit ſic. Sunt namq; nõnulli q̃ mundi actiões fugiũt
ſed nullis virtutibus exercentur. hi nimiꝝ torpore non ſtudio
dormiunt. Et ideirco interna nõ cõſpiciunt: qꝛ caput non in lapi
de: ſed in terra poſuerunt Quibus plerũq; ꝓtingit: vt quanto ſe
curius ab externis actionibus ceſſant: tanto latius immũde co
gitationes ſtrepitũ ꝓciũ ꝓgerãt. vñ ſub iudee ſpecie p ꝓphetã
torpẽs ocio aia deflet cũ ỏt. Uiderũt eã hoſtes, ꝛ deriſerũt ſab-
bata eius. Precepto etẽm legis ab exteriori opere in ſabbato ceſ
ſatur. Hoſtes ergo ſabbata videntes irrident, cũ maligni ſpiritꝰ
ipo vacationes ocio ad cogitationes illicitas pertrahũt, ꝛ vna
quaq; aia qua remota ab externis actiõibus ſeruire deo credi-
tur, eo magis tyrannidi illicita cogitando famuletur. Et iterum
ſubiungit Greg ſic. Scit autem viri qui a mundi operibus nõ
torpore ſed virtute ſopiuntur, laborioſius dormiũt q̃ vigilare
potuerunt. Quia in eo, q̃ actiões huius ſcti deſerentes ſuperãt
robuſto conflictu quotidie ꝫ ſemetipſos pugnant: ne mens per
negligentiã torpeat: ne ſubacta ocio ad deſideria immũda fri-
geſcat, ne ipſis deſideriis bonis plus iuſto ferueat, ne ſub diſ-
cretionis ſpecie ſibimet parcendo a perfectione langueſcat. hec
Greg. ¶ Et pariter diuus Hieronymus: ad ruſticum mona-
chum de vita monaſticha. Epiſtola incipit. Nihil chriſtiano fe-
licius ita inquit. Nunquã de manu tua, ꝛ oculis tuis liber diſce
dat, pſalteriũ diſcatur ad verbum: oratio ſine intermiſſiõe, vigi
let ſenſus nec vanis cogitationibus patens corꝰ pariterq; ani-
mꝰ tẽdat ad dominũ. Iram vince patientia, ama ſcientiam ſcri-
pturarum, ꝛ carnis vitia non amabis; nec vacet mens tua va-

Deuotꝰ bernard. pulchre hortatur ad ſollici tudiez, ꝛ vigilan-tiam.

Aurea ꝫba.

Immũ-de cogita tiões oriũt ex ocio.

Greg.

Hieroñ. Lectio diuina ꝫ ſcriptu-raꝫ tol-lit vitia, ꝛ petũ.

rūs perturbatiōib⁹ q̄si pectori tuo incēderit dīabūl⁹ tui, ⁊ te deducēt ad delictū maximū. Facito aliquid opis: vt te semp diabolꝰ inueniat occupatū. Et iterꝝ in eāḍ epla ita subiūgit. hiꝛ. dicēs. In desideriis est oīs ociosꝰ. Egiptiꝝ mōasteria hūc morē tenēt vt nīl ibi sine labore, ⁊ ope suscipiāt nō tā ppt victꝰ necessaria quā ppt aie salutē: ne vagēt vitiosis cogitatiōibꝰ. Et ad instar formicārij hierꝛ oī trāsēūt diuaricēt sedes suas. hec hi. ¶ Itē Hieronymus ad demetriā epla q̄ incipit. Si sūmo ingenio pariq̄ fretus scientia ōt sic. Feruentissimi in celestibꝰ sumus, ⁊ summā in rebꝰ paruis exhibētes alacritatē ad maiora torpescimꝰ. Considerare pudet quantus sit feruor in seculo qua cura singula queq̄ studia hoīz quotidie ad perfectiora niantur. Literarum ardor nulla prorsus etate extinguitur: immo vt secularꝭ auctoris vtar sententia ipa magis etate inflammatur, diutiarū amor insatiabilis est. Expleri nescit honorum cupido. Celerē habituꝛe res fine sine fine querunt:ur. Nos diuinam sapientiam celestes diuitias immortales honores pigra quedam dissimulatione negligimus, ⁊ spūales diuitias aut non attingimus: aut si leuiter degustauerimꝰ ꝙtinuo nos putamꝰ esse satiatos Alit nos diuina sapientia ad suas inuitat epulas dicens: qui edunt me adhuc esurient, ⁊ q̄ bibunt me adhuc sitiēt. ¶ Itēꝝ circa finem eiusdem eple ita inq̄t hier. Oē opus leue fieri solet cū eius pretium cogitatur, ⁊ spes p̄mij solatiū est laboris, Sic durus agricola inaratum diutiꝰ spū, ⁊ piguiores ocio glebas violēto vomere scidisse se gaudet. Et mirum inmodū ipa opis difficultate letus specie segetis, de labore metitur: Sic negotiator auidus maria cōtemnit spectare ausus fluctuū spumas rabiēq̄ vētoꝝ dūq̄ in oi labore ac pculo lucrū cogitat, ⁊ lassitudinē sitiꝰ obliuiscitur ⁊ timorem. Cōsidera q̄so magnitudinē p̄mij tui: si tñ ꝙsiderari pōt. Quicqd imēsū ē post abscessū aie: post carnis inditū post fauillas, ⁊ cinerē in meliorē statū ꝛgo reparāda es. Ad datū terrenū corpus in celū eleuatū est. Post hec angelorꝝ es donanda consortio regnū acceptura celorꝝ, ⁊ in perpetuū māsura cū xpo. Quid igitur retribues dño pro oibꝰ que retribuit tibi? Quid tanto remuneratore dignū facies? Aut laborē dignū putabis cuius tanta sunt premia. vñ beatꝰ apostolus, Nulle inq̄t sunt condigne passiōes huius temporis ad futurā gloriā q̄ reuelabit in nobis. hec hie. ¶ Et ad virgines deo dicatas epistola incipit. Quātā in celestibus beatitudiez: ita dicit hiero. Nolo enim in hoc putes ꝙstare iusticiā: vt malum non facias, cum; ⁊ bonum nō facere malū sit. Et in vtroq̄ legis ꝓuaricatio cōtinetur. Quoniam qui dicit recede a malo, ⁊ ipse dicit fac bonum. Si a malo recesseris, ⁊ nō feceris bonum: transgressor es legis que nō tantum in malorum actuum abhominatione: sed bonorum operum perfectione completur. Neq̄ enim hoc solum ibi precipitur: vt vestitum non spolies suis indumentis: sed

Hieroñ. Aurea verba.

Nota.

Hieroñ. Nota totum.

Excitat ad celestia desideria.

Hieroñ. Snia aurea.

vt spoliatos operias tuis vestimẽtis. Necꝫ vt hñti panẽ nõ auferas suũ: sed nõ hñti tu libẽter imptias. Necꝫ solũ vt pauperẽ nõ repellas hospitio suo: sed vt pulsum ꝛ nõ hñte recipias tuũ. Preceptũ est em̃ nobis flere cũ flentib⁹. Quo cũ illis flemus si in nullo eoꝝ necessitatib⁹ pticipamus. hec Hiero. Tandẽ Hier. ad amicũ egrotũ ꝑsolatoria epla incipit. Quã ꝫ cernissime nouerim ór sic. Imꝑfectũ ac lãguidũ bonũ est. In otiũ sine certamine ꝓpicta virtus. Et breuiter ꝑ cõplemẽto huius pti accidie. Nota q plures sunt laborantes qui iudicant otiosi. Et sunt alij q otiosi videntur: qui tñ in cõspectu eterni iudicis sunt diligentes ꝛ soliciti. vñ Bernar. ait. Otiosus est nõ tantũ qui nihil operat. Sed qui cõtinue laborando nihil tandẽ lucratur. Si autem scire vis quot modis efficitur quis otiosus lege versus sequentes. Hieroñ.

¶ Tristis malitiam parit, blasphemat, ꝛ odit.
Desperat, torpet piget, ꝛ pusillanimis exstat.
Undiqꝫ vagatur, pertractans mollia mente.

¶ De quinqꝫ sensibus corporeis, per quos peccata ingrediuntur ad animam.

Omnes sensus relucent in facie: sicut ptz in visu, auditu, olfactu, gustu. Tractus aũt per totum corpus diffusus est: licet magis vigeat in corde. Jdeo facies teste Jsido. in. xj. lib. Ethic. j. c. dicta est ab effigie. Jbi em̃ facta est tota figura hois, et vniuscuiusqꝫ ꝑsone cognitio. Mirabile est valde, q facies innumerabiliũ hoim sint dissimiles. Et fortassis ẽxta est in spẽ vultus diuersitas, tãta est in animis: iuxta illud Ouidij. Pectoribus mores tot sunt, quot in orbe figure. Vultus ꝛo dictus est: qr per eũ volũtas ostẽdit animi, fm voluntatẽ em̃ in varios motus mutat. Jdeo vultus nr̃, qr volũtate denotat: teste Cassiodoro speculũ quoddã est aie: ꝛ qđ specialr nõ cernit per ei⁹ habitũ cuidẽtissime declarat Uel facies ór a facio facis: qr facit notitiã hois. hinc Hiero. ad furiã de viduitate seruanda epistola incipit. Obsecras lris ꝛ supplici ter deprecaris, ita inquit. Speculum mentis est facies, et taciti oculi cordis fatentur archana. Augustꝰ. quoqꝫ pertractãs illud Beñ. ij. c. Inspirauit in faciem eius spiraculum vite: dicit sic. Facies hominis est, in qua relucẽt ꝓcipua operatio ꝛ magisterium dei, qui tam paruo loco spatio faciei cta organa sentiẽdi constituerit spirauerit qꝫ in faciem hois spiraculum vite. hec Augu ꝛ Lactãtius in lib. de opificio dei ad Demetrianũ auditorẽ suum capñ. viij. dicit sic. Cum igitur statuisset deus ex oibus alalibus solum hoiem facere celestẽ ptiorẽ partẽ, que dicit facies necessarijs membrorum ministerijs ꝛ instruxit pariter ꝛ ornauit. Hec Lactantius. Propterea Salomon Prouerbiorum. xvij. capit. ait. In facie prudentis lucet sapientia. et Ecclesiastici. xiij. capit. Cor hominis immutat faciem illius, siue in bona, siue in mala. Iterum Ecclesiastici xix. capit. Ex visu cognoscitur vir: et ab Jdem. Jsidorꝰ. Ouidiꝰ. Unde ór vultus. Facies ꝛ facio ór ꝛ quare. Hieroñ. Augustꝰ. Lactañ. Salomõ Eccl'iast. Jdem.

occursu faciei cognoscit sensatus. Sup quo ⁊bo Nicolaus de Lyra dicit sic. Sordis dispositio magis apparet in facie qua vigent oēs sensus q̄z in alijs partib⁹ corporis: ⁊ pot ssime in oculis, q̄ citius immutāt̄ur a corde ꝓpter ⁊humiditatē cōplexionis. Et ideo si in oculis apparcat magna maturitas: ⁊ honesta iudicat hō sensatus ⁊ ecōtrario: vt dicitur Eccle xxv.c. Nequitia mulieris immutat faciem eius. hinc Chrysosto super illud Matth. vj.c. Faciem tuā laua: dicit sic. Spualiter aūt facies aie cōscientia intelligitur. Sicut enī in conspectu hoīn gratiosa est facies pulchra: sic in oculis dei speciosa est munda cōscientia. hec Chrysosto. Sensus igitur corporis humani sunt quinq̄ visus, auditus, odoratus, gustus, ⁊ tactus. ex quibus tres aperiunt ⁊ claudunt, duo semper patentes sunt.

¶ Primus sensus est visus cunctis viuacior.

PRimus sensus est visus, q̄ teste Isid. in xj. lib. ethi. c. j. viuacior est ceteris sensib⁹ ac p̄stantior siue velocior amplius q̄z vigeat q̄tū memoria inter cetera mentis officia. Ucinior est enī cerebro: vñ ota manāt ex quo fit: vt ea q̄ ad alios ptinēt sensus videre dicam⁹. Ueluti cū dicimus vide qūo sonat: vide qūo sapit: sic ⁊c. Hec Isido. Idcirco mens ⁊ volūtas ex oculis sepe dignosc. it: teste Lactātio in lib. de opificio dei c. viij. Etiā Lactātius in vj. lib. diuinar. institutionū. c. xx. dr sic. Uoluptas oculor. varia, ⁊ multiplex q̄ capitur ex aspectu rerū q̄ sunt in vsu hoīm, vel natura vel ope delectabiles: vide ibi plura de hoc sensu si vis, q̄ Lactātius pulchre disserit. Et sicut ait Ambro. in lib. exameron. Sunt enī oculi speculatores nri die ac nocte excubāt. nā ⁊ a sapore mēbris ceteris citius excitant. Et vigilātes circūspectant ota: ⁊ tanq̄z in summo locati vniuersa pspectant. hec Ambro. Etiā Aristoteles in principio primi lib. Methaph. ⁊ S. Tho in cōmento sup eadē lectione prima dicit sic. Sensus visus maxie cognoscere nos facit, ⁊ multas differētias rerū demōstrat. Sicut ergo sensus visus inter oēs sensus est nobilior, ita ⁊ piculosior. Et ideo si nō fuerit p imperiū rōnis refrenatus inducit hoīem ad lasciuiā, luxuriā, auariā, ⁊ ad multa peccata. Propterea multi philosophi hoc cognoscētes eruerūt sibi oculos: de quibus dicit Hieron. Democritus eruit sibi oculos et q̄re. Laertius. Tertullianus. Quintil. Augustin. dicit sic. Democritus quondā mundi philosophos legimus: vt tota cognitione ad mētis cogerent puritatē sibi oculos eruisse. Hec Hiero. Inter ceteros hoc egit Democritus, qui Athenis eruit sibi oculos: vt vegetiores haberet cogitationes. Laertius ꝙ dicit, q̄ ideo excecauit seipsum: ne videret bene esse malis ciuitatibus. Tertullianus aute dicit, q̄ ideo excoluam seipm: q̄ mulieres sine ꝓcupiscentia aspicere nō poterat: idee teste Quintiliano oculi sunt tota luxuria nra. Hi nos in ota quotidie vitia precipitant: nec expedit pro nunc exēpla in medīū adducere: quia hoc ipsum quotidiana probat experientia. Hinc Aug. in regula ad

clericos ait. Nec dicatis voe hñe alos pudicos si habeat ocl'os impudicos: qz impudicus ocl's impudici cordis est nūcius: propterea Isido. vbi. s. inquit. Oculi inter oēs sensus viciniores ale existunt: in oculis enim omne mētis indiciū est. Uñ z animi perturbatio vel hylaritas in oculis apparet. Hec Isido. Dirigunt etiam oculi ola mēbra corporis ad operandum tā bōa q̄ mala. vt pedem ad ambulandum: manū ad scribendū. Propterea ꝓlas. Luc. xj. c. ait. Lucerna corporis tui est oculꝰ tuus. Discute ergo ei ipm o pctōr, z cogita si habuisti oculos sublimes hinc inde furiose ac lībidinose vagātes. Cogita etiā quot vana: q̄t turpia: quot z q̄ta scelaria ac bōa fallacia morte auiū rapaciū aspexeris aut desideraueris: qz cum sensus visus sit viuacior cunctis sensibus magis incl nat hoiez ad luxuriā, concupiscētiam, auariciā, inuidiam. z ad cet. ra. criminalia peccata.

Isidorꝰ.

Veritas

¶ De sensu auditus.

Secūdus sensus corporalis est auditus sic dictus q̄t voces hauriat. Uñ. Lactā. in lib de offō dei ad Demetrianū auditorē suū c. viij. ꝺr q̄ aures dicte sunt a vocibus hauriendo. s. Hac re igitur ꝛberata suscipiūt sonos: qz vox repercussa teste Isidoro per anfractus aurium sonū facit q̄ sensum excipiant audiēdi. Iō ꝺr auris quasi auide rapiēs sonum. vel ꝺr auris ab audiendo. hinc magnus Albertus in iij lib de animalibus tractat. iij c. ij. ꝺr sic. Sūt aures cartilaginose vt melius sonū repercutiant z de ꝓpinquo auris sonus cōfortetur. Sūt etiam aures innolute z ꝓcaue propter idem vt sonos teneant. Uia aūt auris est tortuosa vt longior sit: z curua ne frigidus aer cito ingrediatur ad cerebrum z inducat nocumētum sed ꝓptius fiet z calefiat in aure: z etiā vt aer quietus in aure melius sit: natus recipere omnem sonū. Nerui autem tympani auris sunt duri: qz melius sonat durū. hec Albert. Propterea Lactan. in lib. de opificio dei c. viij. ita inquit. Artifex noster aures duas esse voluit quarum duplicitas incredibile est q̄ram pulchritudinem preferat. In his audiendi tantum officium constitutum est sicut oculis videndi. hec Lactan. Iterum Lactan in. vj lib. di instī. c. xxj. de hoc sensu ita inq̄t. Maxime q̄ hic sensus non est ad vicium detorquendus qui nobis ideo datus est vt doctrinam dei percipere possemus: Itaq̄ si voluptas est audire cātus z carmina: dei laudes canere z audire iocundum sit. hec est voluptas vera q̄ comes est z socia virtutis Hec est non caduca z brevis vt ille quas appetūt q̄ corpori vt pecudes seruiunt: sed perpetua z sine vlla intermissiōe delectās, cuius terminos si quis excesserit nihil q̄ aliud er voluptate petierit nisi ipam voluptatem. Hic morte inedita tur: qz sicut vita perpetua in virtute est, ita mors i voluptate: q̄ eīm ꝓpalia maluerit carebit celestia nō habebit. Hec Lact. Iste sensꝰ inclinat hoies ad iracūdiam: qz si

Lactātiꝰ Wag. Albert.

Nota de auribꝰ.

Lactantius.

Aures sunt istfa multorū pctōz.

quis audit ea q̄ sibi nō placēt turbat, ꝛ irascit. Etiā p auditum labitur hō plerunq; ad iactantiā, ambitionē, ꝛ inanē gloriā: vt cum quis de se audit laudes extollit ꝛ glouat. Ad vanitates q̄z huius mundi incitat holes. Si q̄s em̄ scurrilia verba otiosa ꝛ leuia, aut detractoria audit, mens eius facile titubat, ꝛ per ꝓsensum maculat, aut per delectationē flectit. Quapropter ille q̄ audit detractores aut obloquētes peccat grauiter: minus th̄ q̄z detrahens: nisi audiat ex odio. Unde san. Tho. in. ij. ij. q. lxxiij. ar. iij. dicit sic. Si q̄s detractores audiat absq; resistentia vt̄ detractori ꝓsentire. Unde fit particeps peti ei⁹. Et si quidē inducat eū ad detrahendū, vel saltē placeat ei detractio ꝓpter odiū eius cui detrahit: nō minus peccat q̄z detrahēs q̄nq; magis. Unde Ber. dicit. Detrahere aut detrahentē audire, quid horū dānabilius sit non facile dixerim. Si vero nō placet ei petm̄: sed ex timore vel negligentia, vel etiā verecundia quadā omittat repellere detrahentē peccat quidē: sed multo minus q̄z detrahens ꝛ plerūq; venialr. Q̄nq; etiā hoc pōt esse petm̄ mortale, vel ꝓpter hoc q̄ alicui ex officio incūbit detrahentē corrigere. Uel ꝓpter aliud periculum qđ audiēs nouit ꝓsis. Uel ꝓpter radicem qua timor humanus q̄nq; pōt esse petm̄ mortale. hec Tho. Et sic patet de auditu.

S Tho. Nota oīno cōtra detractores.

¶ De sensu odoratus.

Nasus hz tria officia. ij Lactan.

Certius sensus corporalis dr̄ odoratus, qui nil aliud est, q̄z quidā actus vel passio odorādi. Odor em̄ siue spūs per nares, siue per nasum trahit: ideo in naso vel in naribus sunt tria officia ꝓsituta. teste Lactā. in lib. de opificio dei ad Demetrianū c. x. Unū quidē ducendi spūs. Alterū capiendi odoris. Tertiū vt per eius cauernas purgamēta cerebri defluant. De hoc triplici officio nasi latius magnus Albert in. xij. lib. de animalibus tracta. iij. ca. ij dicit. Addens q̄ ideo due sunt nares: q̄ si vni accidat opilatio ex catarro, vel alia causa, altera deseruiat animali. Et hec est causa generalis quare ois sensus est geminus. Propterea Isido. in. xj. lib. Ethimo. c. j. testatur, q̄ odoratus dicit quasi aeris odore attractus. Tracto em̄ aere sentitur: sic ꝛ olfactus dicitur q̄ odoribus afficiatur. Ut autē intelligas vbi sit virtus odoratiua vel olfactiua. Scire debes fm̄ magnum Albertum in. j. lib. de animalibus tractatu. ij. c. viij. q̄ nasus est instrumētū sensus odoratus. Quod instrumentum sic est cōpositum. Extremitas quedā cerebri versus os, qđ dicitur coronale vel pupis capitis descendit in duas papulas, que sunt similes papulis māmillaꝝ, ꝛ iacet vna iuxta alteram versus triangulos nariū, et in oibus odorantibus per inspirationē operiuntur velamine panniculari: ne ledātur obuiante aere calore vel frigore. Et ideo talia animalia non odorant nisi cum vento aspirationis exsufflatur velamē illud. Eo q̄ virtus olfactiua est in illis papulis: sicut visus in oculo. In aliis autem nō inspirantibus sunt nude papule ille: q̄ illa habent cere-

Isidor⁹. Uirt⁹ olfactiua.

Magn⁹ Albert⁹. Nota de odoratu pulchra.

Uirt⁹ olfactiua cōsistit in duab⁹ papulis.

bra, sicciora que non ita facile ledunt ab obuiãtib⁹. Hec igit est causa inspirationis ⁊ nõ inspirandi: nasus aũt est carnalis odorat⁹. Et qz odor est callidi ⁊ sicci: cerebrũ aũt ẽ frigidũ ⁊ humidũ ideo nõ bene recipitur: ⁊ vt melius recipiat esse oportuit viã patulã vsq; ad instrumẽtum odoratus. Iterũ Alber. in. xij. lib. de animalibus. tract. iij. ⁊. c. ij. dicit q; in oĩb⁹ alatilibus habentibus nasuz nõ perficitur olfactus nisi per attractionẽ aeris: hoc aũt membrum est in medio sensuum ⁊ in interiori parte capitis. Et propterea natura posuit hoc membrũ in medio trium instrumẽtorũ capitis, scilicet oculorũ ⁊ aurium, ⁊ oris siue lingue. Et est sic dispositum quasi cortina sit in medio nariũ ⁊ superadditamẽta mamillaria. Et hoc ideo fuit: vt per motum anhelitus moue rentur ⁊ tunc coni mamillares cerebri recipiunt odores. Si ẽm cortina sine velamine esset aer, odores omnes libere occurrerent cerebro ⁊ corrumperent ipsum. Hec Alber. Est etiam nasus faciei maximum ornamentum cuius carentia facies tota deho nestaretur. Sũt qui dicũt quod odor nõ sentitur sine aliqua fumali euaporatione que in quadã resolutione cõsistit ⁊ sic odor nil aliud videtur esse q; fumalis euaporatio. Sed hec opinio non potest esse vera secundum Tho. quod patet ex hoc q; Vulturcs currũt ex odore precepto ad cadauer ex locis remotissimis. Nec esset possibile q; euaporatio aliqua pertingeret a cadauere ad tam remota loca etiã si totum resolueretur in vaporẽ. vt dicit. S. Tho. in. iiij. lib. senten. dist. xlviij. vbi mouet dubiũ Utrũ in corporibus gl'oriosis sint omnes sensus in actu? Etiã Isidorus de efficacia odoratus vulturum ⁊ aquilarum in. xij lib. Ethi. c vij. dicit q; vultures sic ⁊ aquile etiam vltra maria cadauera sentiũt. Magnus quoq; Albertus in. xxiij lib. de animalibus in fine libri vbi loquitur de vulture dicit sic. Vultur de longe contẽplatur ⁊ olfactum prepollens ad multa terrarum spacia sentit odorem carnium ⁊ cadauerum. Sed audi precor verba aurea diui Hieron⁹. nos admonentis exemplo vulturis. ⁊ aquile; in. xiij. lib. cõmentariorum super matheũ ad Eusebiũ: vbi practãs illud Mat. xxiiij. c. Ubicunq; fuerit corpus illuc cõgregabũtur ⁊ aquile vbi ita inquit. Aquile ⁊ vultures etiã trãsmarina dicũtur sentire cadauera, ⁊ ad escã hmõi cõgregari. Si ergo irrationabiles volucres naturali sensu tantis terrarum spacijs ⁊ maris fluctibus separate parium cadauer sentiunt vbi iaceat: quãto magis nos ⁊ omnis multitudo credentium debet festinare ad eũ cuius fulgur exijt ab oriente ⁊ pãret vsq; ad occidentem. hec Hieron⁹. Quãuis autem homo sit valde modice ⁊ minoris odoratus aquilis vulturibus canibus, ⁊ quibusdam alijs animalibus que multum vigent odoratu: eo q; ipse vmia cerebri humiditate impeditur: nihilominus propter odoratum labitur ad diuersa vitia ⁊ peccata. Nam sunt quidam edo vitio gule dediti, qui si senserint varios odores escarum, tãtum inardescunt

mag. albꝰ

Nasus ẽ ornamẽtũ faciei.

S. Tho. Vultures hñt odoratũ acutissimum.

Isidorꝰ. De aqla ⁊ vultre.

mag. alb vultur olfactu ꝑpollet.

Hieroñ. Nota.

Hõ minus odorat.

Per odoratũ labũtur hõ ad multa petã.

quod quasi vidētur canes venaces hinc ide discurrendo. vt cōsequantur intentū appetitus sui. Sūt alij crudeles sine misericordia q̄ si viderint pauperes aut infirmos siue leprosos aut incarceratos aut mortuos illos abominātur: imo obturāt nares aut sudores aut fetores aut anhelitū infirmoꝝ aut pauperū ꝓ̄i percipiāt. Quibus' p̄cl'dubio eueniet sicut illi diuiti crasso et purpurato q̄ pauperem lazaꝝ horruit. sed tādē mortuus est dines, et sepultus est in inferno. Mortuus est quoq̄ lazar⁹, et portatus est ab angelis in sinu abrahe. Cōtra posq̄ portant vanos odores. Esaias. Nōnulli querūt vanos odores ꝓpter lasciuiā, voluptatē, luxuriā, ac vanitatē vt in cōspectu horum redoleāt. Quibus per Esayam ait. c. lxv. Et erit ꝓ suaui odore fetor, et ꝓ zona funicul⁹, et ꝓ crispanti crine caluicij, et ꝓ fascia pectorali cilicio. hec Esayas. Si autem alios portaret bonos odores ad confortādō cor, siue ꝓ alia rōnabili causa non iudicatur esse ptem̄. hec de sensu olfactus dicta sufficiant.

¶ De sensu gustus.

Isidor⁹. Varro. Lactāti⁹ Unde dr lingua. QUart⁹ sensus corporalis dicitur gustus qui a guttare est denominat⁹. teste Isid. Nam q̄ gustanꝫ officio lingue per guttur transcūt ad stomachū: et ideo Varro putat q̄ lingue nomen alligādo cibo sit impositū teste Lactantio in lib. de opificio dei. c. x. Qui ipsa cōmoliros dentib⁹ cibos colligit, et cōglobatos visus deprimit et trāsmittit ad ventrē. Uel iō lingua dr a ligādo, q̄ ligat ꝟba et voces ꝑticulos et sonos. Uel lingua dr a ledo ledis: q̄ dētib⁹ ille dic̄. Sūt q̄ dicūt q̄ lingua dr a linguo lingis: q̄ ea lingimus. Sz q̄ in lingua est ꝟtus gustatiua ac discretiua olim eo: q̄ substātialr nutriūt corp⁹ hoc ē calidi et frigidi, et hūidi et sicci: et silr mudiciū olim sapoꝝ ꝑ hō q̄ ipa substātialr trāgit cibū: Ideirco ꝓsiderādū ē dz magnū in. xū. li. de animalib⁹. tra tacu. iū. c. v. q̄ sicut natura nō fecit creationē ligue hois tm̄ ad vsuz q̄ cetera vtūt animalia: sz duplicē vsum gustus vez et loq̄lle aptauit. Ita etiā formauit labia et dētes nō in vsum vnicū, sicut i ceteris animalib⁹: sz ad cibū et loquelā duplicē vsum vnicuiq̄ istoꝝ ꝑ modulo suo attribuēs sic igit lingua hois ē aptalduab⁹ opatiōib⁹, quaꝝ vna ē i sensu gustādi: et altera que ē i interp̄tatione sermōis. Rōnē aūt haꝝ opationū lingue assignat magnus Alb. in. j. lib. de animalibus tractatu. ij. ca. x. dicēs q̄ lingua habet gustū ex eo q̄ est bene passibilis in anteriori extremitate sua in qua est expānsus nerui⁹ gustatiuus. Hoc autem magis cōuenit in parte anteriore lingue q̄ i posteriori radice ipsius: qm̄ discretio que est ante pōt reiicere aut transmittere cibū: sed posterior pars nō faciliter reiiceret nociuū: q̄ cū sit in posteriori radice ipsius iam est in via glutinationis: et si sibi esset discretio inferret nocumentum ante eꝫ reiiceretur. Est igitur melius vt expānsus sit nerius gustatiuus in anteriori parte eius. Est tamen vbiq̄ in lingua et in ore aliquis ramusculus nerui gustatiui ad adiuuandū in discernēdo sapores

In lingua ē dr⁹ gustatius. mag. alb. Lingua valet ad duo. mag. alb. Nota de dispositione lingue.

sed pfecte nō est nisi in anterioui pte lingue. Et subiūgit Alber. sic dicens Figura aūt lingue est q̄ sit retro spissa ⁊ tendat ad tenuitatē: ⁊ ideo spissas ante linguas habentes non bene formāt sermones: ⁊ oportet, q̄ sit bene soluta ⁊ extensibilis ⁊ plicabilis ad dētes ⁊ ad palatum ad quorū tactus formant elemēta articulate ⁊ lr̄ate vocis. Propter quod anteri⁹ linguas ligatas habentes non bene formāt litterā. s. ⁊ dicūtur blesi: Dicitur aūt blesus vt exponit. Catholicō q̄ nō bñ frāgit ẏba. Uel ꝺr blesus q̄si bucca lesus: q̄ vero habēt linguas posteri⁹ ligatas nō bene formāt litteram, ⁊ dicunt̄ trahuli. Et sic ptz q̄ in lingua est virt⁹ gustatiua ⁊ in ipsa est iudiciū oīm saporum. ¶ Sed diligenter est aduertēdū q̄ nisi hic sensus gustus reguleť per imperiū rōnis inducit hoiez ad multa mala. Primo intellectū obnubilat. Nā propter fumositates ciborū ad cerebrū ascēdētes ipm cerebrū pturbat: ⁊ rō impedit̄ ⁊ ebetat̄ circa spūalia. Unde. S. Th. i. ij. ij. q. xv. ar. iij. ꝺr q̄ duo vitia carnalia. s. gula, ⁊ luxuria cōsistunt circa delectationes tactus ciboꝝ ⁊ venerecorum q̄ sunt vehemētissime inter oēs corpales delectationes, ⁊ iō p hec vitia intētio hois maxime applicat̄ ad corporalia: ⁊ per cōsequēs debilitat̄ rō hois circa intelligibilia. Magis aūt p luxuriā. q̄ p gulā quanto delectationes venereq̄ sunt vehemētiores q̄ ciborū, ⁊ iō ex luxuria oritur cecitas mētis q̄ quasi totaliter spūaliū bonoꝝ cognitionē excludit. Ex gula aūt oritur ebetudo sensus q̄ reddit hoīem debilē ad huiusmodi intelligibilia. Et ecōtrario opposite ẏtutes. s. abstinētia, ⁊ castitas maxime disponit hoīem ad pfectionē intellectualis operatiōis. Unde ꝺr Danielis. j. ca. q̄ pueris his: scz abstinētibus, ⁊ q̄tinētib⁹ dedit deus sciētiā, ⁊ disciplinā in omni libro, ⁊ sapiētia. hec Tho. hinc Marcus Tul. in lib. de senectute dicit sic. Impedit enī consiliū voluptas rōni inimica, ac mētis vt ita dicā, perstringit oculos: nec habet vllū cū virtute cōmertium. Et iterq̄ ait ibidem. Diuinus enim plato escam malorum appellat voluptatem, q̄ ea vez hoies capiantur vt pisces. Secundo gustus nisi per rationem fuerit regulatus debilitat, ⁊ eneruat memoriam. Ideo Hiero. ad Hisogonum monachū. Epistola incipit. Quis circa te affectus meus sit ita inquit. Cū saturitate succedit oblivio tandiu nescitura quid cupiat: quādiu memorlā revocauerit esuries. Et ad nepotianum de vita clericoꝝ. Epla incipit. Petis a me Nepotiane charissime: dicit sic. Pulchre dicit apud grecos ⁊ nescio apud nos eque resonet. Pinguis venter non gignit sensum tenuem. Isidorus quoq̄ in. ij. libro de summo bono. c. xlij. ita inquit. Nā vt philosophi dixerūt cibādus est venter vt cōtineat aiam nō vi corrūpat. Qui nimis cibis vtunt quanto magis ventrem pascunt tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam gule saturitas nimia, faciem mentis obtundit ingeniumq̄ hebescere facit. ¶ Tertio gustus si fuerit inordinatus incitat ad luxuriam. hinc Hiero. ad matrē ⁊ filiam Epi-

Magn⁹. Alb. de figura li gre.

Catho.

Sēs⁹ gustus ꝺucit hoiez ad mlta pcā, ⁊ quō,

Ebetudo sens⁹ oritur ex gula.

Daniel. Marc⁹ Tull⁹. Idem.

Hierom.

Isidor⁹.

stola incipit. Retulit michi quidā frē e gallia vt sic. Difficile inter epulas seruat pudicitia. Et ad eustochiū virginē epla incipit: Audi filia, et vide. ita inqt Si qđ ita in me potest cē ꝓsilij: si expto credit. hoc primū mōeo, hoc obtestor: vt spōsa xpi vinū p veneno fugiat hec aduersꝰ adolescētiā pria arma sūt demonū. hec hie. Et iterum in eadē epistola ait. Uinum et adolescētie duplex incendium voluptatis etiam hieron. ī Jouinianū ait Esus carnium, et potus vim ventriscq saturitas seminarium libidinis ē. et Jsido. in. q. li de summo bono: cap. xlij. ita dicit. Proxima est vētri libido sicut loco sic vicio. Ubi em̄ ventris cura ibi, et eorum q̄ circa ventrē sunt proxima. Inbridine namq mēbroꝝ genitalia ventri iunguntur. Dumq vnum ex his immoderate reficitur aliud ad luxuriā excitatur. hec Jsidorus. Quarto si gustus non fuerit regulatus abbreuiat vitā hois. Qā propter nimiā repletionem cibi, et potus causantur multe egritudines in corpore humano quibus abbreuiatur vita. hinc Leo papa in sermōe octauo decimi mensis qui incipit. Cum de aduentu regni dei: ita inquit. Quotidiano enim dilectissimi experimēto probatur potus satietate acies mētis obtūdi: ciborum nimietate vigorē cordis hebetari: ita vt delectatio edēdi etiā corpori cōtraria sit saluti, nisi ratio obtemperātie obsistat illecebre. hec Leo. Jterum circa mediū eiusdem sermonis ita subiungit idem Leo. Cū vniuersa vitia per continētiā destruātur: et qcq̄d auaricia sitit: qcq̄d superbia ambit: qcq̄d luxuria, cōcupiscit huius virtutis soliditate superetur: qs non intelligat quātū nobis per ieiunia cōferatur. hec Leo. Et hiero. ad rusticū monachū in epistola que incipit. Nichil xpiano felicius. ita inqt. Medicus et rēperatus cibus et carni et anime vtilis est. Etiam Chrysost. de nocumētis huius sensus sic ait. Necq em̄ anime soli: sed etiam ipsi corpori delicie sunt nociue: eo q corpus ex forti fit debile: ex agili grauc: ex formoso deforme: ex sano egrotū: ex iuuene antiquum, et veteranū: ex viuo mortuum. hec Chrysosto. Propterea Ecclesiast. xxxvij. cap. Propter crapulam multi obierunt: qui aūt abstinēs est: adij ciet vitam. Quinto si gustus nō fuerit regulatus discretione: omnes actus, oēs gestus dehonestat: et tandem ad oia vitia disponit hominē. Nam certum est, q per imperiū rationis mouētur et regulantur omnia membra: sed cū per nimiā sumptionē cibi et potus ratio fuerit obnubilata: tunc sequitur quedam deordinatio in exterioribus gestis que homines ad risum prouocat tam in sensu cq in loquela et in operationibus. hinc Gregorius. Dominante gule vitio omne quod homines fortiter egerunt perdunt. Et dum venter non restringitur simul omnes virtutes obruuntur. Jdeo Ualerius maximus in sexto libro capitu. j. de pudicitia. Postq de metello ciue romano narrauit q vxorem propriam fuste percussam interemit: eo q vinum bibisset ita subiungit. Sane quecunque femina vini vsum immodera-

Jsidor. Leo papa Chrysos. Eccles. Gregor. Val. ma.

te appetit ⁊ virtutibus ostium ianuam claudit ⁊ delictis aperit. hec Valerius. Et ideo Isidor. in. vj. libro. de summo bono. c. xlij. sic ait. Nemo potest dominari ceteris vitijs nisi prius ingluuiē ventris restrinxerit. Nec q̄ facile poterit a semetipso spūs immūdos expellere nisi p abstinentiā gule. Tūc em hostes q̄ extra nos sunt a nobis fortius superātur q̄n prius que intra nos sunt victa extinguntur. Nam frustra foris agit bellū q̄ intus habet periculū. hec Isi. Ex dictis ptz de sensu gustus.

¶ De sensu tactus.

Wagn. Albert.

Quintus sensus corporalis ē tactus qui secūdū magnū Albert. per totū corpus diffunditur: eo q̄ totum corpus ex tāgibilibus constituitur. Isidorus etiam in. xj. libro. Ethi. c. j. ita inquit. Tactus appellatur eo q̄ pertractet ⁊ tāgat, ⁊ per omnia membra vigorem sunm aspergat. Nam tactu, pbamus quicquid ceteris sensibus iudicare nō possumus. Ideo S. Tho. in. j. parte. q. lxxvj. ar. v. ē q̄ alij sensus fundātur super tactum. Ad organū autem tactus requiritur q̄ sit medium inter contraria que sunt calida ⁊ frigida, humida ⁊ sicca: ⁊ similia quorum est tactus apprehēsiu⁹: sic em est in potētia ad contraria ⁊ potest ea sentire. Unde quāto organum tactus fuerit magis reductum ad equalitatem cōplexionis tanto perceptibilior erit tactus. Et q̄ Christus habuit corpus in summo optime complexionatum ac dispositum eo q̄ corpus eius fuit formatum miraculose opere spiritussancti. Ideo in Christo maxime viguit sensus tactus. Nam illa que per miraculum sunt facta: sunt potiora ac meliora his que fiūt per naturam. vt exemplificat Chrisost. de vino aō Christus ex aqua conuertit dum esset in nuptijs. Et hanc rōnē probat. S. Tho. i. iij. parte q. xlvj. ar. vj. q̄ dolor passionis x̄pi fuit acerbissimus: q̄ cū x̄po esset in summo viuacitas tactus fuit cōfixus in locis neruosis ⁊ maxime sensibilibus. ſ in manibus ⁊ pedibus: quam acerbitatem augebat cōtinue pondus corporis pendentis super nudos clauos. Jpa quoq̄ diuturnitas passiōis. q̄ crucifixi nō statim mor: ſtur: sicut q̄ gladio occidūt. Sed hic nota ſm magnū Alber in. xj. lib. de animalibus: tractatu. iij. ca. ij. q̄ caro non est p̄mū instrumētū sensus tactus sed potiꝰ nerꝰ qui est intra carnē. Est autē nerus vt dicit ipe Alber. in p̄mo li. de aialibꝰ tracta. iij. ca. xviij. Substātia viscosa a cerebro directa per corpus vt per ipm sensum ⁊ motū largiatur corpori. Et parum infra ita subiungit. Sciēdū est aūt neruos absq̄ dubio a cerebro diuidi. Oēs em proueniunt ſm suas origines ad pellem que cerebrū circūdat, ⁊ diuiduntur in ipsam suis diuisionibus. Inferius tamen ortus oīm est a corde p substātiam neruosam que a corde venit ad cerebrum ex qua pamiculi cerebri gene: ſtur. hec Albertus. Cum autem sint duo genera tactus, scilicet interius ⁊ exterius: q̄ teste Isidoro aut extrinsecus venit quod fe-

Mota de tactu.

Xp̄s habuit corpꝰ i summo dispositum.

S. Thomas.

Dolor passiōis x̄pi fuit maximꝰ rōne tactus.

Wagn. Alber.

Quid sit nerus ē origine tactꝰ.

Duo ḡna tactus.

riat aut intus oritur. Idcirco tactus exterior maxime viget in manibus: quia ibi concurrit multitudo neruoꝝ q̄ sunt instrumētū tactus. vt dictū est. Precipue aūt viget tactus in pulpis digitoꝝ. vt ōt. Tho. in. iiij. libr. senten. dist. xxiij, vbi mouet dubiū. Utrū queniēter determinētur ptes corporis humani in quibus dat olcum extreme vnctionis? Hinc etiā phs in. ij. lib. de anima. Et sanctus Tho. in cōmento super eodē dicunt, q̄ gustū ꝛ tactū habemus certiorē oībus alijs aialibus. Iterū. S. Tho. in prima parte. q. lxxvj. ar. v. ōt. sic. Hō. inter oīa aialia est melioris tactus. Et inter ipos hoīes q̄ sunt melioris tactus, sunt ꝛ melioris intellectus. Cuius signū est: qr molles carne dñi aptos mente videmus. Duros vero ineptos. vt ōr in. ij. lib. de aīa. hec Tho. Propterea magnus Albert. in. xiij. libro. de aialibus tracta. ij. c. ij. dicit sic. Hominem habere molles manus, signum est q̄ sit pluris intellectus ceteris aialibus ꝛ maioris ingenū. Ideo congrue a natura accepit organū manꝰ queniens pluribus motibus, ꝛ operationibus oībus alijs aialibus. Et iō manus ōr organū organoꝝ: qr facit oīa instrumēta: ꝛ est loco oīm instrumētoꝝ. Unde Isiō. in. xj. libro. Ethimo. c. j. inquit. Manus dicta est q̄ sit totius corporis munꝰ. Ipsa enim cibū ori ministrat. Ipa operat oīa atq; dispensat: p eā accipimus ꝛ demum. hec Isido. ꝛ Lactātiꝰ in lib. de opificio dei ad demetrianū auditorē suum. ca. x. ita inquit. Quid dicā de manibus rationis ac sapientie ministris? Quas solertissimus artifex plano acmodice q̄cauo sinu fictas: vt si q̄d tenēdum sit, a parte possit insidere in digitos terminauit. In q̄bus difficile est expedire. vtrū ne spēs an vtilitas maior sit? Nā ꝛ numerus perfectus ac plenus, ꝛ ordo ac gradus decētissimus ꝛ articuloꝝ pariū curuatura flexibilis, ꝛ forma vnguiū rotūda cōcauis tegminibus digitoꝝ, fastigia conprehēdens atq; firmans ne multitudo carnis in tenendo cederet magnum prebet ornatum. hec Lactantius. Iste igitur sensus sicuti nobilissimus est: ita sollicite custodiendus. Alioquin hominem ad mlta peccata precipitat. Nam per manus in quibus per maxime viget tactus, percutimꝰ proximū. occidimus, vulneramus, ac verberamus. Itē p tactū furta, ꝛ rapinas cōmittimus, ꝛ mala plurima operatur. Ideo dñs contra similes ait per Esaiam. j. cap̄ Manus enim vestre sanguine plene sunt. Tactus etiam impudicus aut immūdus vel ex libidine est valde periculosus ac mortiferus. Iō Paulus. j. ad Cori. vij. ca. ait. Bonū est mulierē nō tāgere. Et Leuiti. v. ca. Anima q̄ tetigerit aliquid immundū rea est, ꝛ deliquit. Et Ecclesiastici. xiij. capit. Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea. hinc. Esaye. lij. c. ōr sic. Recedite recedite exite inde, pollutum nolite tangere: exite de medio eius mundamini qui fertis vasa dñi. Hec ibi. Cogita ergo q̄ ꝛ cētā p oēs sensus corporeos ppetrasti. qr vt ait Isidorꝰ in secūdo libro de summo bono. c. xxviij. Neq; cū aliunde pecca-

S. Thomas.

phs.

Nota q̄ bonitas tactꝰ est signū boni intellectus.

Magnꝰ Albertꝰ: Manus ōr organū organorum.

Isidorꝰ.

Lactātiꝰ

Nota de dispositione manuum.

Per tactū fiunt mlta pec cata.

Esaias.

Paulus Leuitici. Eccliast. Esaias.

Isidorꝰ.

mus nisi vidēdo, audiēdo, attrectando, gustādo, atq; tangēdo. Ideo dicitur Hiere. ix. c. Ascēdit mors per fenestras nostras ingressa est domos nras. Nota q; sunt in corpore hois decē fenestre: teste Isido. In prima fenestra homo verba pfert. Aerem suscipit z spirat z cibos gustat z sumit. In duabus fenestris videt prope z pcul. In duabus alijs audit bona z mala. In duabus odorat z spirat. In duabus inferioribus non necessaria corpori emittit. Decima fenestra vmbilicus notatur qui vētrem ornat. ¶ Sed magnus doctor Ambrosius sensuū nostroq; pronitatem ac facilitatē ad oēm peccatoq; miseriā intelligens: in libro de fuga seculi: primo cap. dicit sic. Nā quis inter tot passiones huius corporis, inter tantas illecebras huius seculi rursū atq; intemeratum seruare pōt vestigium. Respexit oculus z sensum mētis euertit. Audiuit auris: z intētionē inflexit. Inhalauit odor: z cogitationem impediuit. Os libauit z crimē reddidit. Tactus contingit: z ignē adoleuit. Intrauit mors per fenestrā dixit pphēta. Fenestra tua est oculus tuus. Si videris mulierē ad cōcupiscēdum eam: intrauit mors. Si audias sermones meretricios: intrauit mors. Si luxuria sensus tuos capiat: peneirauit mors. Et ideo qui vult ascendere nō leta seculi, non amena, non delectabilia: sed plena doloris z fletus sequat. Melius est cū ire in domū luctus, q; in domū gaudij. Neniq; nec Adā de paradiso descendisset: nisi delectatione deceptus esset. Pulchre igitur Dauid, qui periculosos hoies etiam aspectu fuerat expertus beatū illum dicit cui spes oīs in dei nole est. hec Ambrosius. Etiam Isidorus vir eruditissimus ac sanctissimus de sensibus corporeis loquens in primo libro de summo bono cap. xxv. ita inquit. Sicut precellunt sibi corporei sensus diuersitate locoq;: ita sibimet z virtute sentiendi precellunt. Nam prestātior est odoratus sapore z positione loci, z sentiēdi longinquitate. Sic auris odoratu. Longius enim audimus q; odoramus. Et sic oculi auribus. Longius enim videmus q; audimus. Animus autē z loco, z merito his vniuersis sensibus superfertur. In arce cīi capitis constitutus, qō illi corporaliter non attingunt iste intellectualiter contuetur. Amplius excellit oculoq; sensus ceteris sensibus quando quidem, que ad alios pertinent sensus inde dicamus. Veluti cū dicimus: vide quomodo sonat. Vide quomodo sapit: sic z cetera. Quemadmodū oculus ita z animus cetera videt, sese non intuetur. Aliarum enim rerum origines, species, z magnitudines perficit. De se autē tanta veri ignorantia inficitur: vt in his otibus nihil certius contēpletur. Homo qui miraris syderum altitudinē z maris profunditatem: animi tui aby sum intra z mirare si potes. hec Isidorus. Et sic patent que occurrunt scribenda de quinq; sensibus corporeis.

Hier. cīi. In corpe hois sunt decē fenestre.

Magn⁹ Ambro. Not. hāc sntiam: q; aurea ē.

Isidor⁹. Odoratus. Auris. Oculus.

Oculus excedit ceteros sensus.

¶ De tribus virtutibus Theologicis, que animam rationalem dirigunt in summam trinitatem.

Tres ꝯz virtutes theologice sunt caro, corde, meditande: qr per illas aia nr̃a fertur in sumin̄ã trinitatem ꝑm tria approbata tribus personis. Ita q' fides dirigit in summe verum credẽdo r assentiẽdo. Spes ꝙo in summe arduũ imitãdo r expectãdo Charitas autẽ in summe bonũ desiderãdo r amãdo. Etiã he virtutes ht̃ actus ꝓprios, ꝑm quos dr̃nt inter se: nã fides facit deo assentire: Spes in deo confidere. Charitas facit deũ amare. Iterũ dr̃nt rõne obiecti: nã fides est circa verũ. Spes circa arduũ. Charitas circa bonũ. Et dr̃nt rõne effectus: qr fides in pñu deũ sequit. Spes in celũ comitat. Charitas perẽniter amplexatur. Consequẽter cogita, q̃ petã que opponunt ꝟtutibus theologicis ꝑm suũ genus grauiora sunt ceteris petis: teste sancto Tho. in. ij. q. xx. art. iij. Opponuntur aũt virtutibus theologicis infidelitas, desperatio: r odium dei. Peccatum aũt infidelitatis ꝓuenit ex eo, q̃ homo ipsam dei veritatem nõ credit. Odium vero dei prouenit ex hoc, q̃ voluntas hois ipsi diuine voluntati cõtrariatur. Desperatio aũt ex hoc procedit: quia homo nõ sperat se bonitatem dei participare. Sublata autez spe labuntur hoies in vitia, atq; a bonis laboribus retrahuntur: vt dicit Thom̃. vbi supra.

S. Tho. Que pecata opponũtur virtutib' Theologicis.

Nota de spe.

Augusti. Aurea verba.

S. Tho.

Cldcirco Augusti. eminentiam pariter ac necessitatem hyarum trium virtutum ostendens in primo lib. de doctrina christiana, quasi in fine libri, dicit sic. Titubat autem fides si diuinaꝝ scripturarum vacillat auctoritas. Porro fide titubante charitas etiã ipsa languescit: nam si a fide quisquis ceciderit a charitate etiam necesse est cadat: non em̃ potest diligere quod non credit. Porro si credit r diligit bene agẽdo, r preceptis bonoꝝ obtemperando, efficit vt etiam speret se ad id qđ diligit esse venturum. Itaq; tria hec sunt q̃bus r scia ois, r ꝓphetia ois militat fides: spes: r charitas. Sed fidei succedit species quã videbimus, r fidei succedit beatitudo ipsa ad quam peruenturi sumus. Charitas aũt istis decedẽtibus augebit potius. Si em̃ credẽdo diligim' qđ nõ videmus ꝯtomagis cũ videre ceperimus. Et si sperando diligimus, quo nondũ peruenimus: ꝯtomagis cum peruenerimus. Inter tpalia quippe r eterna hoc interest, q̃ tpale aliquid plus diligitur antecꝯ habeatur. Uilescit aũt cum aduenerit: non em̃ satiat aiam cui vera, r certa sedes est eternitas. Eternum autem ardẽtius diligit adeptũ, ꝯ desideratũ. Et parum infra subiungit sic. Hõ itaq; fide spe r charitate subnixus, eaq; incõcusse retinẽs nõ indiget scripturis: nisi ad alios instruẽdos. Itaq; multi per hec tria in solitudine sine codicibus viuũt. Uñ in illis etiã arbitror iam impletũ esse quod dictũ est. Sine ꝓphetie euacuabuntur, sive lingue cessabunt, sive scientia destruetur. Et parum infra dicit sic. Ideo autem manẽt fides, spes, charitas, tria hec. maior autẽ horum est charitas. Quia r cũ quisq; ad eterna pernenerit duobus istis decedentibus charitatis auctor et certior

Laꝰ charitatis.

Not. differẽtiam inter tpalia r spiritualia.

ꝑmanebit. Hec Augusti. Et sic patet de virtutibus theologicis.

De quatuor virtutibus moralibus.

Insuper virtutes morales sunt etiã tota mente re mẽorãnde: qz teste sãcto Tho. in. j. ij. q. lxvj. ar. iij. in rñsione ad. j. ar. Magis necessarie sunt ad vitã hũanam ꝟtutib⁹ intellectualibus, z sunt magis ꝑmanentes quã intellectuales ꝓpter exercitiũ earum in his q̃ pertinent ad vitã ꝑmunẽ. Noiant aũt iste ꝟtutes diuersimode: nã aliqñ dñr ꝟtutes morales: qz in eis tota vita moralis versatur. Dicũt etiã cardinales: qz sicut ostium vertit in cardine: sic in his virtutibus legẽ tota vita hois. Noiãtur aliqñ virtutes politice: qz in his ordinat vita ciuilis. Etiã dñr virtutes humane: qz hũano studio acquiruntur nisi diuinitus infundãtur. Jõ vt fiat diligẽs discussio siue examinatio pcedẽtiũ ꝓ rememorande sunt virtutes morales quarum finis est bonum humanũ. Et q̃q̃d penitẽs immenerit deliqsse detestet. Sunt igitur virtutes morales q̃tuor: scz prudentia, fortitudo: temperantia, iustitia. Ad quas cetere oẽs reducuntur: vt dicit Tho. in. ij. ij. in fine prologi eiusdem li ꝑ istas aũt quatuor virtutes instruitur hõ in agibilibus, z cõtra vitia armatur: nam quo ad seipm hõ instruitur ꝑ prudẽtiã, z q̃ ad proximum per iustitiã. Et armatur in ꝓsperis ꝑ tẽperãtiã, z in aduersis per fortitudinem. Jdcirco teste Aug. Prudentia consistit in eligendis, fortitudo in tolerandis, temperãtia in vitandis, iustitia in distribuendis. Et itez Aug. Prudentia est in p cauẽdis insidijs, iustitiã in subueniendis miserijs, fortitudo in perferendis molestijs, temperantia in coercendis delectationibus prauis. Et ad Macedonium Aug ait. In hac vita virtus non est nisi diligere quod diligendum est. Jd diligere prudentia est, nullis inde auerti molestijs fortitudo est, nullis illecebris temperãtia est, nulla supbia iustitia est. Secũdũ Ambrosium iustitia est in affectu, prudentia in intellectu, fortitudo in effectu, tẽperantia in vsu. Nota ꝫ, q̃ mens hũana teste Aunõ põt habere regnũ ꝟtutũ, nisi prius excusserit iugũ vitioꝝ, z sicut ait. Hie. oẽs virtutes sibi herẽt: vt q̃ vna caruerit oĩb⁹ careat: qui vero vnã habet oẽs habet. Jdcirco has sẽtentias Augustini z Hie. pulchre ac dilucide ostendit Grego. in. xxij. libro moralium. c. j. sic dicens. Quisqs ꝟtute aliqua pollere creditur: tunc veraciter pollet cum vitijs ex alia parte non subiacet: nam si ex alia vitijs subditur nec hoc est solidum vbi stare putabat. Unaquecz cm̃ virtus tanto minor est quanto desũt cetere. Nã sepe quosdam pudicos quidem vidisse nos cõtingit sed non humiles. Quosdam vero quasi humiles: sed non misericordes. Quosdam quasi misericordes: sed nequaquã iustos. Quosdam vero quasi iustos: sed in se potius quã in dño ꝓfidẽtes, z certũ est: qz nec castitas in eius corde natura est cui humilitas deest:

S. tho.

Virtutes morales nominãt diuersimode.

Virtutes morales sunt quatuor. S. tho.

Augusti.

Ambro.

Hieroñ. Grego. No. aurea ꝟba Gregor.

Virtutes sunt connexe.

nec hūilitas, natura ē cui misericordia iūcta nō est: qr nec debet hūilitas dici q̄ ad ꝓpassiōez frīne miserie nescit inclinari: nec misericordia ẏa est, q̄ a rectitudine iustitie existit aliena: nec iusttia vera est q̄fiduciā suā nō in ꝓditore oiz: sed in se fortasse, sut in rebꝰ ꝓditis ponit: qr dū a creatore spē subtrahit ipe sibi ꝑncipalis iustitie ordinē puertit. Una itaq; ẏtus sine alijs aut omnino nulla est: aut imperfecta. Ut em̄ sicut quibusdā visum est de ꝑmis quatuor virtunbus loquar de prudentia, temperantia: fortitudine, atq; iustitia: tanto perfecte sunt singule quanto vicissim sibimet coniuncte. Disiuncte autem, perfecte esse nequaquā possunt. qr nec prudentia vera est que iuste temperans, ꝛ fortis non est: nec perfecta temperantia que fortis iusta, ꝛ prudens nō est, nec fortitudo integra que prudens temperans, ꝛ iusta non est: nec vera iustitia que prudens fortis, ꝛ temperans non est. hec Grego. Sic patet de virtutibus moralibus.

¶ De septem operibus misericordie corporalibus.

Ulterius opa misericordie sunt diligenter rememoranda. Quia nulla virtus sic extollit ac commendat christianum quam miseratio charitatis, nīla maior dignitas ad christiane religionis ornamentum: nulla sublimior potestas ad propitiationem peccatorum: nulla deniq; virtus sic roborat dei cultores quam misericoidia. hinc glos. Ambrosij super illud. j. ad Thimoteum. v. c. Pietas ad oia vtilis est: ita inqt. Omnis sūma christiane religionis in mia, ꝛ pietate ꝓsistit. Idcirco in illa tremebūda die vltī iudicij, teste Aug. i li. q̄nquaginta omeliarum, tacebit dñs Jesus oia recte facta iustoꝝ, ꝛ oia mala iniquorū, ꝛ solum laudabit eleemosynarum fecunditatē, ꝛ dānabit ariditatē. Cuius rō in hoc est: qr vt Aug. subiungit oia crimina elemosynis redimuntur, si tamen mores mutaueris. Propterea per os veritatis dicitur nobis. Matt. v. c. Beati misericordes: quoniā ipi misericordiā cōsequētur. Super quo dicit Remigius. Misericors dicitur quasi miserum habens cor: qr alterius miseriam quasi suam reputat, ꝛ de malo alterius quasi de suo dolet. Hylarius quoq; super hoc passu ita inquit. Intantum enim deus beniuolentie nostre in omnes delectatur affectus, vt suam mīam sit solis misericordibus praestaturus. Et Aug. ibidem dicit sic. Beatos autem dicit esse qui subueniunt miseris: quoniā eis ita repēditur: vt de miseria liberentur. Unde sequitur. Qm̄ ipsi misericordiam consequentur. Etiā Augustinus in sermone. xlvj. ad heremitas, ꝛ est principium sermonis: dicit sic. Fratres mihi charissimi nunquā recordor me legisse mala morte perisse illum qui libenter in hac vita opera charitatis, vel pietatis, voluit exercere: habet enim multos intercessores pius homo, ꝛ ille qui opera charitatis exercet hylariter. Quid enim de pīs hominibus dicere pote-

Ambro:

Augusti.

Augusti.

Veritas.

Remigi.

Hylar.

Augusti.

rimus,nisi quod frequenter legim⁹. Opa eñ illoꝝ sequūt illos.
Hec Aug'. Iterū Aug. de sermone dñi in montem ait. Bti illi q̄ subueniunt miseris: qñ eis rependitur: vt p misericordē dñm de miseria liberentur: nā idipsum videtur iustum vt q̄ a potentiore adiuuari vult adiuuet inferiorem in quo est ipse potētior. hec Aug. Quanuis ergo mia sit oino pauperib⁹ xp̄i exhibenda debet tñ prudens homo sibi pri⁹ misereri, z cōpati. Sed quō id fieri debeat ostendit per pulchre moralis doctor. Greg. in. xix. li. moraliū. c. lxvj. sic dicens. Nā multi primis suis quasi opera mie impendunt: sed iniustitie facta nō deserūt. Qui si veraciter proximis miam facere student sibiipsis prius debuerat iuste viuēdo misereri. Uñ scriptum est, Miserere aie tue placens deo. Qui ergo misereri vult proximo a se tralyat necesse est originē miserendi. Scriptum nāq; est. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Quomodo ergo alteri miserēdū pri⁹ē q̄ adhuc iniuste viuendo sit impius sibimetipi. vñ p q̄ndā sapientē dr. Qui sibi nec̄ est cui bonus erit: ad exhibendā quippe miam: vt indigētibus plene exterius valeat impendi duo sibi necessaria cōgruunt. Id est homo q̄ p̄beat, z res q̄ p̄beatur. Sed longe incōparabiliter melior est hō quā res. Qui ita indigenti primo exteriorem substantiam prebet: sed vitā suā a nequitia nō custodit, rē suam deo tribuit, z se pctō hoc quod minus est obtulit auctori, z hoc qō mal⁹ seruauit iniqtati. Hec Greg. ¶ Cū g ad salutē nostrā duo elemosynarū gña, scz corporaliū, z spūaliū sint oino necessaria, discutiēda sūt prio opa mie corporalia q̄ septēnario numero a rōe cogēte: atq; a sctis p̄ib⁹ designata sūt. De qb⁹ obiurgatio acerrima in die iudicij a rege regū Jesu xp̄o fiet ꝫ pctōres. ¶ Primum ergo opus mie corporalis est visitare infirmos ad quod prouocamur multipliciter in scripturis sanctis signāter Ecclesia. vij. c. vbi dr. Non te pigeat visitare infirmū: ex his eñ in dilectiōe firmaberis. Et Jacobi. j. c. Religio munda, z immaculata apud deum, z patrē hec ē. Uisitare pupillos, z viduas i tribulatiōe eoꝝ, z in immaculatū se custodire ab hoc scl'o. ¶ Secundum opus mie est potare sitientes. Ad hoc hortamur per Salomonē, puerbioꝝ. xxv. c. vbi dicitur. Si esurierit inimic⁹ tu⁹ ciba illū. Si sitit da ei aquam bibere, prunas enī congregabis sup caput eius, z dñs reddet tibi. hec ibi. Hinc Hieronymus in iij. lib. super parabolas Salomonis: super hoc passu ait. Per prunā super caput eius ardorem charitatis in corde eius significat. Fit enim nōnunq̄: vt inimicus crebris victus beneficijs odioꝝ rigore emollito calorem in mente charitatis excipiat ac de inimico amicus fieri, z eum quem iniuste oderit redamare incipiat. hec Hieronymus. Et veritas Matth. x. c. Quicūque potum dederit vni ex minimis istis calicem aque frigide tantum: amen dico vobis non perdet mercedem suam. ¶ Tertium op⁹ misericordie est cibare esurientes: ad quod excitamur per Esyam

Augustī.

Gregoriū.

No. optimā sentētiam.

Duo sūt elemosynarū gña scz corporaliū, spiritualiū.

Prīz op⁹ mie corporalis.

Scōm op⁹ mie corpalis. Hieroñ.

Tertiū op⁹ mie corpal.

lviij.c.sic Frange esurienti panē tuum,ꝛ egenos,vagosq; induc in domū tuā. Et Thobie.iiij.c. Ex substantia tua fac eleemosynam,ꝛ noli auertere faciē tuā ab vllo pauperecita enim fiet: vt nec a te auertatur facies dñi. Et iterum ibidē. Eleemosina ab oi petō,ꝛ a morte liberat,ꝛ non patiet aiaz ire in tenebras,fiducia magna erit coꝝ summo deo eleemosina oibꝰ facientibꝰ cā. ¶ Quartum opus est redimere incarceratos:ad quod excitamur Eccliā.iiij. Libera eū q̄ iniuriam patiē de manu supbi.ꝛ Amb.in.li.de officio.ꝛ habetur.xij.q.ij.aurum dicit sic. Ornatꝰ sacrorum redemptio captiuorū est. Et vere illa sunt vasa p̄ciosa q̄ redimunt alas a morte. Ille verus thesaurus est dñi qui operatur quo sanguis eius operatus est. Hec ille. ¶ Quintum opꝰ mie est tegere nudos. Ad hoc hortabatur Thobias filiū suum dicēs. Th.iiij. Panem tuum cū esurientibus,ꝛ egētibꝰ comede, ꝛ de vestimentis tuis nudos tege. Et Esaie.lviij.c. Cum videꝛ nudum operi eū,ꝛ carnem tuā ne despexeris. Ad id hortabat Jo. Bapti. qñ incipit p̄dicare. Luc.iij.c. Qui habet duas tunicas det non habenti. Et quiꝫ escas simiꝛ faciat. ¶ Sextū opꝰ mie est colligere,vel recipe hospites. Ad hoc p̄uocamur exemplo sanctissimi patris nostri Abrahe,q̄ valde misericors fuit peregrinis. Nā dicitur Gen.xviij.c.q; Abraham sedebat in ostio tabernaculi sui in q̄ualle mābre in ipo feruore diei. Sup q̄ Ny. de lyra dt,q; Abrahā hospitalitatem diligebat:iō stabat ad vidēdū si trāsibāt viatores vt posset eos iuitare,ꝛ recipere eos hospitio. Et signāt sedebat in ipo feruore diei:qꝛ tali hora solent viatores ad hospitia declinare cā refectiōis. Ad id quoq; excitamur a nobilissia hospitalaria xp̄i.s. Wart.q̄ huic officio amore dñi Jesu totaliter exposita ip̄z cū discipl'is suis pluries hospitio recipere meruit. Hic Paul. ad Ro.xij.c. Necessitatibꝰ sctōꝝ q̄municātes,hospitalitatē sectātes. Et ad He.xiij.c. Charitas frnitatis maneat in vobis,ꝛ hospitalitatē nolite obliuisci. Et.j. pet.iiij.c. Hospitales inuicē sine murmuratiōe. ¶ Septūnum opus mie est sepelire mortuos. Nota hic fm Tho.in.iiij.sententiarum dist.xv.querit,vtrū q̄uenienter assignentur eleemosyne corporales,q; licet sepultura non p̄sit mortuo quātū ad sensum quem corpꝰ post mortē habeat:prodest tamē ei fz,q; in memoriis hominuz remanet:tum qꝛ in confusionē mortui reputatur q; insepultus iacet:tum qꝛ ex ipso tumulo magis in memoria manet. Aliq; etiam ad orandū p̄ ipso excitātur. Uñ monumentum dr a memoria,eo q; monet mentem;vt dicit. Aug.in.lib.de cura pro mortuis. Ex quo patet,q; sepelire mortuos est eleemosyna:qꝛ per hoc subuenimus p̄ximo. Jō beatꝰ Thobias laudibus extollitur:de quo legimus Thobie.j.capit. Esurientes alebat nudisq; vestimenta p̄bebat,ꝛ mortuis atq; occisis sepulturam sollicitus exhibebat. Et.ij. capit. dicitur, q; Thobias plus timens deum quā regē recipiebat corpora occisorum, oc-

Quartū opꝰ mie corpalis

Quintū. opꝰ mie corpalis.

Sextū opꝰ mie corpalis. Exēplū Abrahe.

Exēplū Warth.

Septimū opꝰ mie corpalis.

S. Thoꝛ Augusti.

cultabat in domo sua, z medijs noctibus sepelichat ea. Etiam Actuū. viij. c. hī de Stephano lapidato, q sepelierūt cū viri timorati. Magnus q3 Antonius sepeliunt Paulū primū heremitam. Abbas panuntius sepeliuit honofriū. Dñs q3 Jesus mandauit frontoni ep̄o: vt iret ad celebrandū exequias sue charę hospite Marthe, quibus z ipse dñs Jesus dignatus fuit interesse Joseph ab Arimathia, z Nicodemus laudibus extolluntur, eo q beneficiū sepulture exhibuerunt dño Jesu xp̄o. Sic igitur discurrendo per campū scripturaz beneficiū sepulture, ꝯ plurimum cōmendatur, z pro eleemosyna acceptatur. Hec igitur septem opera mie corporalia: in hoc versu cōprehenduntur. Uisito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Exēplū de stephano, z pluribꝰ alijs

¶ De septem operibus misericordie spiritualibus.

Quō pulchra.

Arguit.

OUia officium mie non solū per opera corporalia impenditur p̄mo: sed etiā per opera spūalia: idcirco occurrit dubitatio, quedā sunt opera mie potiora, et meliora an corporalia an spūalia? Et videt q eleemosyne corporales sint potiores spūalibus, z arguitur sic. Eleemosyna ordinat ad subueniendū indigētie: sed corpus cui subuenit per eleemosynas corporales est indigentioris nature, ꝯ spūs cui subuenit per eleemosynas spūales: ergo eleemosyne corporales sunt potiores spūalibꝰ. P̄o rōne nota q septē opa mie spūalia, que etiā eleemosyne spūales dīr sic enumerantur. ¶ Prima eleemosyna spūalis est docere ignorantem: hen quot ignorātes egent doctrina salutis, qui nesciunt seipsos munire signo crucis, qui ignorāt articulos fidei: p̄cepta diuine legis: orationē dñicā, z alia necessaria ad salutē. Debemus ergo p̄rimis nr̄is: teste Augustino bona docere, z mala dedocere, atq3 ignorātibus quid agere debeāt intimare.

P̄o rōne nota vij. eleemosynas

Prīa eleemosyna spūalis.

¶ Scōa eleemosyna est cōsulere errāti ac dubitāti. Sed in dandis cōsilijs plurimū valet vite p̄bitas. Uirtutūq3 prerogatiua, beneuolētie vsus, facilitatis gratia. Unde Ambro. ait. An eum idoneū putabo, qui mihi cōsilium q̄ non dedit sibi, z mihi cū vacare credā, qui sibi non vacat. ideo Thobie iiij. c. Consilium semper a sapiente inquire.

Scōa eleemosyna spiritualis.

Ambro.

¶ Tertia eleemosyna spūalis est cōsolari tristes contra passionē appetitiue partis, inter quas maxime est tristitia. hinc Paulus hortatur desolatos z mestos ne cōtristentur. ad Thessa. iiij. c. dicens. Non contristemini: sicut z ceteri qui spem non habent: et subdit. Itaq3 cōsolamini inuicē in verbis istis. Et iterum in. v. c. Rogamus autem vos fratres: corripite inquietos, consolamini pusillanimes: suscipite infirmos: patientes estote ad omnes.

Tertia eleemosyna spiritualis.

Paulus.

¶ Quarta eleemosyna spiritualis est corripere delinquentes: de hoc dicitur Matth. xviij. c. Si peccauerit in te frater tuus vade z corripe eum inter te z ipsum solum. z Paulus ad Gal. vj. cap. Fratres z si p̄occupatus fuerit homo in aliquo delicto: vos qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.

Quarta eleemosyna spiritualis.

Nota de correctione frna.

cum dicit spiritu lenitatis,scz dulciter corripiēdo:qz talis humana correctio magis ꝓficit. Ut Seneca in.j.lib.de clementina ad Neronem cesarē dicit sic. Nullū aial mitiosius est:nullum maiore arte tractandū ꝙ hō: nulli magis parcendū. Sed aduerte qꝫ in correctione fraterna debet hō esse mundus peccato. Hinc Marcus Tullius cōtra Salustiū ait. Carere prorsus debet oīni vitio,qui in aliū dicere sit paratus. ¶ Quinta eleemosyna spiritualis est remittere offensas inquātum ꝓximus peccat in nos. Ideo Vitas Mat.xviij.c aīt. Serue nec̄ omne debitū dimisi tibi qm̄ rogasti me:nōne ergo oportuit z te misereri cōserui tui:sicut z ego tui misertus sum? Hinc Marcus Tullius in.j.lib.de officijs dicit sic. Nihil em̄ laudabilius:nihil magno z p̄claro viro dignius placabilitate atq; clementia. Et iterū ibidem. Quāto superiores sumus,tāto nos geramus submissius. ¶ Sexta eleemosyna spūalis est supportare infirmitates alioꝝ:z maxime in his que ex infirmitate cōmittunt. Hinc Paulus ad Roma.xv.c. Debemus aūt nos firmiores imbecillitates infirmoꝝ sustinere: z nō nobis placere. Et Gala.vj.c. Alter alterius onera portate: z sic adimplebitis legem xp̄i. ¶ Septima eleemosyna spiritualis est orare pro oībus. Jacobi.v.c. Orate pro inuicem vt saluemini: multū enim valet deprecatio iusti assidua:nam orationis pure:teste Augustino magna est virtus:z velut fidelis nuntius mādatum peragit,z penetrat quo caro nō peruenit.z iterū oratio si pura fuerit si casta,si celos penetrans,vacua non redibit. Hinc Jsid.in.xij.lib.de summo bono.c.vij.dicit sic. Hec est remedium eius qui vitioꝝ estuat tentamentis: vt quoties quolibet tangitur vitio totics ad orationē se subdat: qz frequens oratio vitioꝝ impugnationē extinguit. Hec Jsid. Hec sunt septē opera spiritualia mie,que sub hoc versu denotātur. Consule,castiga, solare,remitte,fer,ora. Et nota qꝫ sub ly verbo cōsule cōprehenditur doctrina z cōsilium. Ad questionem ergo quādo quereba tur quenam opera mie sunt potiora:an corporalia: an spūalia. Rñdet sanctus Tho. in.xij.sentē.dist.xv. vbi hanc precise tangit questionem. Et in.ij.ij.q.xxxij.art.iij.vbi sic habet. Comparatio istarum eleemosynaꝝ potest attendi dupliciter:vno modo simpliciter loquēdo:z scōm hoc eleemosyne spūales preeminēt triplici ratione. Primo,qz id qō exhibetur nobilius est:scz donuz spūale qō preeminet corporali. Scō ratione eius cui subuenit: quia spūs nobilior est corpore:vnde sicut homo sibijpsi magis debet ꝓuidere quantū ad spm̄,ꝙ quantū ad corpus. Ita z ꝓximo magis debet de eleemosyna spūali ꝙ corporali prouidere, quem ex charitate debet diligere tanꝙ seipsum. Tertio quantū ad ipsos actus,per quos z quibus subuenitur ꝓximo:qz actus spirituales sunt meliores corporalibus,qui sunt quodammodo seruiles. Alio modo possunt cōparari secundum aliquem particularem casum,in quo aliqua eleemosyna corporalis posset pre-

Marcus Tullius.

Quinta eleemosyna spiritualis.

Marcus Tullius.

Idem.

Sexta eleemosyna spiritualis.

Septia eleemosyna spiritualis.

Jsidorꝰ.

Rñsio ad q̄stionē.

S.Tho.

ferri alicui eleemosyne spūali: puta magis est pascendum fame morientē ꝙ docendū. Sicut indigēti secūdum phm melius est ditari ꝙ philosophari: ꝙuis hoc sit simpliciter melius. Ad argumentū ergo dr ꝙ dare magis indigenti melius est ceteris paribus: sed si minus indigēs sit melior, ꝛ melioribus indigeat dare ei melius est. Et sic in proposito ꝙuis corp⁹ habeat plures indigentias ꝙ spiritus: tamē indigentie spiritus sunt magis fugiēde ꝙ indigentie corporis. Sicut eligibiliores sunt spirituales ꝙ corporales diuitie: ēt sic patet rñsio ad questionem. Ex dictis etiā liquet ad purum, ꝙ nemo pōt ab eleemosynis spiritualib⁹ excusari: ꝙuis ex indigētia ꝛ penuria excusari possit aliquis ab eleemosyna corporali. Et si qs diceret. Utiqꝫ ab eleemosyna spirituali sum etiā excusand⁹: qr nō possum ꝓfulcre aut docere: qr rudis ꝛ ignorās sum. Dic ꝙ talis saltē nō pōt excusari quin possit cōsolari tristes: corripere delinquētes: ꝛ remittere offensas. Supportare infirmitates proximi sui ꝛ hmōi. Idcirco cū non valeamus propter paupertatem eleemosynas corporales pauperibus christi contribuere: velimus saltem prōptos nos reddere ad largiendū opera spiritualia: iuxta cōsilium beati Petri. qui in prima sua canonica. c. iiij. dicit sic. Unusquisqꝫ sicut accepit gratiā in alterutrum illam administrantes sicut boni dispēsatores multiformes grē dei. Patet etiā ꝙ euangelici predicatores, ꝛ magistri theologie q̄ docēt sacram scripturam; ppter deū, sunt ditiores ꝛ multo plus merētur ꝙ homines potentes ac diuites huius seculi q̄ magnas pecunias possident ac distribuūt. Et econtra grauius peccant predicatores euangelici q̄ celestes thesauros verborum dei abscondunt ꝙ diuites q̄ pauperibus xp̄i negant corporales eleemosynas. hic Hieremias Thre. iij. c. ait paruuli petierūt panē ꝛ non erat qui porrigeret eis. hec de septem eleemosynis spiritualibus dicta sufficiant.

Nota de euāgelicis predicatorib⁹.

¶ De septem preceptis ecclesie.

Amplius rememorāda sunt p̄cepta sctē matris ecclesie: qr teste Aug. Eccl'ia ē q̄dā forma totius iustitie ꝛ cōe ius hoim. Uñ. S. Tho. i. ii. q. x. ar. xij. dr sic. Maxīmā hz auctoritatē ecclesia q̄ semp est in oibus emulāda: qr ꝛ ipa doctrina catholicoꝝ doctoꝝ ab ecclesia auctoritatē habet. Uñ magis stādū est auctoritati eccl'ie ꝙ auctoritati vel Aug. vel hie. vel Ambrosii. vel cuiuscūqꝫ doctoris. hec Thom. Precepta aūt eccl'ie dei sunt mlta: inter q̄ septē hñt p̄incipalia ad quoꝝ obseruātiam tenētur oēs fideles sub pena pcti mortalis. ¶ Primū p̄ceptū ē de celebratiōe festoꝝ. Quicūqꝫ ergo fecerit aliq̄ opus manuale diebus dñicis, ꝛ aliis festis q̄ sunt de p̄cepto eccl'ie extra casum necessitatis peccat mortaliter. Sicut cm̄ in veteri testamento non solum sabbatū erat in p̄cepto. sed ꝛ alie solēnitates. sic in nouo testamēto non solū dñica dies: sed multe alie solēnitates q̄ figu-

S. Thomas

Primū p̄ceptū eccl'ie ē de celebratiōe festiuitatū.

rate sunt per illas, eo q̄ status Judaice legis fuit totus figuralis legis gratie: iuxta illud Pauli. j. ad Cor. x. c. Hec omnia in figura contingebant illis: scripta autē omnia sunt ad correctionem nostram, in quos fines seculoꝝ deuenerunt. hec Paulus.

S. Tho. Est autem considerandum sm Tho. in ū. ū. q. cxxij. art. iiij. in responsione ad primum argu. q̄ illud tertiū preceptum decalogi. Memento vt diem sabbati sanctifices literaliter intellectum est partim morale, ⁊ partim ceremoniale. ideo ponitur inter precepta decalogi inquantū est morale, non inquantū ceremoniale: scilicet quantum ad determinationē diei sabbati. ⁊ ideo qui obseruaret diem sabbati, eo q̄ precipitur in lege Mosayca, Judaizaret, ⁊ peccaret mortaliter. Et sicut dicit Tho. vbi. s. in rñsione

S. Tho. ad. iiij. argu. Obseruantia diei dñice in noua lege succedit obseruantie sabbati, nō ex vi precepti legis diuine: sed ex cōstitutione ecclesie, ⁊ consuetudine populi christiani. Nec huiusmodi obseruatio est figuralis: sicut fuit obseruatio sabbati in veteri lege: et ideo nō est ita arcta prohibitio operandi die dominica: sicut in die sabbati: sed quedam opera conceduntur in die dñica que in die sabbati prohibebāt̄r: sicut decoctio ciborum, ⁊ alia huiusmodi. Et etiam in quibusdaz operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispēsantur in noua q̄ in veteri lege: quia figura pertinet ad protestationem veritatis, quam nec in modico preterire oportet. Opera autem sm se considerata immutari possunt pro loco ⁊ tempore. Hec Tho. Sunt autem vltra diem dominicam multa alia festa ab ecclesia instituta: vt homines in vera religione ac deuotione fundarentur: de quibus determinatur. de consecra. dist. iij. c pronuntiandum.

¶ De secundo precepto ecclesie.

Secundum preceptum ecclesie est de obseruantie ieiunorum: ideo qui frangit ieiunia instituta ab eccl'ia sine cau'a rationabili peccat mortaliter toties transgressus fuerit. Obligantur autem cuncti fideles ad ieiunandum totam quadragesimam: vt patet de conse. dist. v. quadragesima. Et similiter ieiunia quatuor temporum ⁊ ceteras vigilias: vt habetur d. st. lxxvj per totū Habet autem istud preceptum multas declarationes ⁊ exceptiones: ideo nota sub breuibus, q̄ nullus obligatur ad ieiuniū ecclesie ante. xxj. annum. Ratio huius assignatur a sancto Tho. in. iij. sent. dist. xv. vbi mouet dubium. Utrum pueri teneantur ad ieiunium in rñsione ad. iij. argu. Nam dicit, q̄ in pueris requiritur cibus: nō solum ad actum nutritiue: sed etiā ad actū augmentatiue virtutis: qz de residuo nutrimenti fit augmentū. Et qz virtus nature in pueris nondū conualuit: non pñt simul multū de cibo assumere: qz naturalis virtus illud cōuertere non posset. Et ideo indigent frequenti cibi sumptione: ⁊ ꝓpter hoc eis non competit

Aū. xxj. annū nullus obligatur ad ieiuniū.

ieiuniū dum sunt in augmēto. Tps enī augmenti ſm pōm est vsq; ad finē tertij septēnij vt in pluribꝰ: qr res naturales nō cur rūt semp eodē modo sed vt frequēter. Et iō ante hoc tēpus nō arctant pueri ad ōia ieiunia ecclie seruāda. Sed qr quanto ad terminū predictū appropinquāt tāto vtus nature magis robo rat, z augmentū corpis tardiꝰ pcedit: cū in pmis qnq; ānis pue niāt pueri ad medietatē totiꝰ augmēti, vt pḥsōt. Jō scōz q ma gis appropinquāt ad pdictū terminū sunt eis magis ieiunia cō mensurāda. hec Tho. hinc Hie. ad athletā de institutione Pau le filie sue epla incipit btūs Paul. scribit ad Cor. dicit sic Displi cēt michi maxime in teneris etatibꝰ longa, z immoderata ieiu nia. Experimēto didici asellum in via cū lassus fuerit diuerticu la querere. hec Hie. Excusant etiā a ieiunio mulieres pgnātes, z lactantes que tā sibi q̄ filio paruulo diligenti cura puidere te nent. Silr infirmi nō obligant ad ieiuniū: Sz nō ois infirmitas excusata ieiunio: sz tm illa q̄ tollit appetitū comedēdi. Et etiam paupes ſm Thoſm. z Durandū in iiij. sñia q dist. xv. q̄ similr ha bere nō possūt hora comestionis ꝓpetenē refectionē: sicut fre quenter egenis ꝓtingit q̄ frustatim elemosynas q̄runt nō tenē tur ad ieiuniū. Uel etiā qñ p̄cedēti necessitate tm debilitati sunt, q; ieiuniū sufferre nō pñt. ¶ Jtinerātes quoq; z laborātes excu santur a ieiunio. Sed intellige sane sz Tho. in iiij. senten. dist. xv. Et in. ij. ij. q. c. xl vij. ar iiij. Nā dicit q; si peregrinatio z opis la bor cōmode differri possit aut diminui absq; detrimento corpo ralis salutis z exterioris status qui requiriūt ad cōseruationē corporalis vel spiritualis vite: non sunt propter hec ieiunia ec clesie pretermittenda. Si autem immineat necessitas statim per egrinandi, z magnas dietas faciendi, vel etiam multū laborā di: vel propter ꝓseruationem vite corporalis, vel ꝓpter aliquod necessarium ad vitā spiritualem, z simul cū hoc non pñt eccl̄ie ieiunia obseruari nō obligat homo ad ieiunādum: qr nō videt fuisse intentio ecclesie statuentis ieiunia: vt per hec impediret alias vias z magis necessarias causas. Hec Thoſm. Durandus vero in iiij. senten. dist. xv. q. ū. dicit, q; peregrinātes si assumunt voluntarie pegrinationē nullo modo licet frangere ieiuniū. Qñ aūt imponitur a cōfessore capiēdū est tps, vt expleat absq; ieiu nio. Quando autem imponitur a confessore capiendū est tem pus vt expleatur absq; ieiunij fractione. Et si ieiuniū infra tem pus peregrinatiōis occurrat, tēperādus est labor vt ieiuniū ob seruetur: quia non videtur sufficiens ratio transgrediendi pre ceptum ecclesie propter illud quod voluntarie assumitur vel a simplici sacerdote imponitur. hec Durādus. ¶ Excusantur etiā senes, z antiqui qui grauati senio sufficientem refectionem su mere nō pñt. Nec est determinata etas vsq; ad quos annos q̄s teneatur ad ieiunium. Jdeo si sunt fortes ad tollerādū ieiuniū nō excusantur. Plura alia occurrerent ad explicandū super hoc precepto que brevitatis causa relinquuntur.

Corpus humanū crescit vsq; ad. xxj annum. Puer in qnquen nio habz medietatē totius augmēti ad Hier. Mo. ois.

S. Tho.

Durād. senes excusant a ieiunio.

¶ De tertio precepto ecclesie.

Tertium preceptum ecclesie est de auditiõe misse diebus dñicis ⁊ festiuis. Qui ergo sine causa rationabili non audit missam integram diebus festiuis q̃ sunt de precepto ecclesie, vel ex cõtemptu aut negligẽtia. aut ex leuitate eũdi ad venatiões, aut ad ꝙuiuia, vel alias recreatiões siue ex cupiditate lucrãdi: aut ex ignorantia crassa, peccat mortaliter totiens quotiens dimisit. Unde de con secra. di. j. c. missas. dr sic. Missas die dñica secularibus totas audire spãli ordine ꝓcipimus. Ita vt añ ꝑdictionem sacerdotis egredi ppls nõ ꝓsumat: qõ si fecerint ab eꝑis publice cõfundãtur. hec ibi. ¶ Plura occurrerẽt ad discutiendum super isto textu. sed omnibus dimissis talis mouetur dubitatio. Utrum istud preceptũ ecclesie de auditione misse intelligatur non solũ de die dñico: sed etiã de alijs diebus festiuis. Et vr̃ ꝙ nõ: qr in textu allegato dr tantũ de die dñico. Dic sub breuib⁹ ꝙ preceptũ istud est ghale nõ solũ ad dẽ dñicã: ꝛ ad ola alia festa q̃ sunt de precepto, ſ. ã vbi est eadẽ rõ: ibi est idem ius: qr de similib⁹ idẽ est iudiciũ. Rõ, ante q̃re fuit statutũ ab eccl'ia de auditiõe misse vr̃ fuisse ista: vt. s. in hoc modico tpe homo dirigat seipsum ad deũ, ⁊ vacet diuinis. Sed nec alia de cã fuerunt addita alia festa ad dies dñicos. sub ꝓcepto, nisi vt vacẽt reb⁹ diuinis: ergo ꝙ istud preceptum de audiendo missam debeat extendi ad alia festa.

Questio.

Respon.

¶ De quarto precepto eccclesie.

Quartũ preceptũ eccl'ie est de sacr̃o cõfessionis. ſ. am precipit eccl'ia vt q̃libet postq̃ venerit ad annos discretionis saltẽ semel ꝓfiteatur in anno pctã sua ꝓprio sacerdoti. Dicit añt ꝓprius sacerdos quicunq; hz potestatẽ absoluẽdi ordinariã vl' delegatã, siue sit cõis siue singularis. Si q̃s ꝙ nõ ꝓfitet semel i anno l; tis annos discretionis peccat mortaliter: si quis ex negligentia hoc faciat. Secus si ex impotentia. Uel quia non habuit copiam confessoris. Uel quia est excõmunicatus, nec per eũ stat quin querat et procuret absolutionẽ. Uel qr differt aliq̃bus diebus de consilio sacerdotis. ſ. on potest añt sacerdos deobligare aliquem ab hoc precepto, nec etiã eꝑs: sed solus papa quantũ ad semel in anno. ſ. ec etiã eum qui nõ habet nisi venialia: quãuis aliqui dicant talẽ nõ teneri: qr preceptũ istud intelligitur de eo q̃ habet mortalia. Tutius est tñ dicere secundum Thomam. in. iij. sententiarum distin. xiiij. vbi querit. Utrum oẽs ad confessionẽ teneãtur quod si loquamur ex vi sacramenti non tenetur aliquis venialia confiteri: sed ex institutione ecclesie quando non habet alia que confiteatur: vt obediat precepto ecclesie tenetur. ſ. am et si conscius sibi non sit de mortali: non tamen est securus. Istud preceptum patet extra de peniten. ⁊ remissio. Omnis vtriusque. vbi dicitur sic. Omnis vtriusq; sexus fidelis postquã ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata saltem semel

Quis est ꝓpr⁹ sacerdos.

Oẽs tenent ad ꝓfessionẽ semel in anno.

S. Tho.

Ius ꝓcipit confiteri,

mel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pniam propr̃is viribus studeat adimplere, suscipiens reuerẽter ad min⁹ in pascha eucharistie sacramentum, nisi forte de ꝓpr̃i sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tp̃s ab huiusmodi perceptione duxerit abstinendũ. Alioquin & viuẽs ab ingressu ecclesie arceat: & morientes x̃pīana careat sepultura. Et subdit q hoc statutum debeat i ecclesia frequenter publicari: ne quisq̃ ex ignorãtie cecitate velamen excusationis assumat. Hec ibi. ¶ Super hoc textu plura oportet explicare. Sed omnibus pretermissis Quer̃ q̃s dicatur annus discretionis in quo quis teneꝛ confiteri ex precepto ecclesie? Respõdeo sub brevibus q longa conuersatio sit inter doctores ad assignãdum q̃s sit annus discretionis. Quidam em̃ dicũt, q annus discretionis est quando q̃s est doli capax: puer aũt dr doli capax qñ hz vsum rõnis & cognoscit pctm̃. Alij vo dicũt q tps primũ pubertati est tempus discretionis. Cũ em̃ discretio dicaꝛ a discerno discernis oportet q annus discretionis dicaꝛ ille in quo homo scit discernere inter bonũ & malũ. hoc aũt fit, qñ ratio in homine cõualescit, & est proximus pubertati. Sũt aliqui qui dicũt q puer iudicaꝛ doli capax. vel dep̃henditur habere vsum rõnis per quedam signa exteriora, puta ex gestu vel ex verbis p̃cipue quando dat ordinatas rñsiones. Quidam dicunt q annus discreti onis in puero quo ad p̃hendũ matrimoniũ, vel ingressum religionis intelligiꝛ ann⁹. xiiij. completus. In femina vero. xij. Annus vo discretionis quo q̃s ad confessionem obligatur: vt aliqui dicũt est annus imediate post septẽniũ. i. octauus. ¶ Sz hoc videtur falsum: qr certũ est q ante vsum rõnis nullus peccare potest. & p cõsequens nõ teneꝛ ad confessionem: sed in octauo anno puer non habet vsum rationis, vt experientia docet. ergo nõ tenetur ad confessionem nec ille annus diciꝛ discretionis. Si opponaꝛ de puero quinq̃ annoꝝ: q teste Grego. in. iiij. li. dyalegoꝝ ꝓpter peccatũ blasphemie dãnatus est. Ad hoc dici põt, q in illo puero sic dãnato fuit acceleratus vsus rationis p̃ter communẽ cursum: qr certũ est q blasphemia nõ fuisset sibi imputata ad pctm̃ nisi habuisset vsum ratiõis. Qua propter illa q̃ a cõmuni iure exorbitant non sunt trahenda in cõsequentiam: qr nec vna yrundo facit ver. Ideo affirmare q pueri tenentur immediate post septẽnium ad illud p̃ceptum seruandũ sub pena peccati mortalis temerarium est & periculosum. Dicamus ergo q annus discretionis non potest precise assignari: qr in quibusdã accelerat: in quibusdam vero magis retardat propter diuersas puerorum complexiones. Idcirco tutius est inducere pueros non solum in octauo anno: sed in quinquennio & septenario ad sacram confessionem, & ad alia pia exercitia christiane religionis: q̃uis non habeant vsum rationis, nec ad illa teneantur. Hinc diuus Hieron⁹. ad Demetriam virginem

Quis dicaꝛ ann⁹ discre.

Prima op.

Secũda opi.

Tertia opi.

Quarta op.

Opponitur.

De puero q̃nq̃ annorũ. Rñ. questionis.

Hieroñ.

in epistola que incipit. Si summo ingenio: dicit sic. Optimi sunt ad institutionem morum primi quinq; anni: habent enim in se lentū quoddam ⁊ molle ⁊ quod facile formari queat aut in arbitrium voluntatis trahi, ⁊ in cunctis nature rebus citius assuescitur omne quod tenerum est. Novellas adhuc ⁊ vix firme radicis arbusculas dū ad cinnem ducti sequaces sunt in quam libet partem flecti facile est, que natura plerūq; curuate cito ad arbitriū tollentis corrigūntur. Tenera ⁊ adhuc prime etatis animalia sine labore domari solent quanto citius ac vagandi libertate desueta sunt tanto facilius, vel colla iugo vel frenis ora insuescūt. Ipsa quoq; litterarū studia teneris melius inserūtur ingeniis. Idq; penitus inherere sensibus solet quod primus sederit in mente. Hoc idem plurimū etiam in beneviuendi ratione valet: dum adhuc mobilis est etas ⁊ animus ducit: facilis exercenda boni consuetudo, ⁊ iugi meditatione firmanda est. Occupandū est optimis reb⁹ ingenium ⁊ sancte conuersationis vsus altius inferendus est. Hec Hieronymus.

Aurea dicta.

¶ De quinto precepto ecclesie.

Quintum preceptum ecclesie est de sacra communione sumenda semel in anno i die pasche, postq; venerit ds ad annos discretiōis. vt dicit decre. superi⁹ allegata extra de pe. ⁊ remiss. ois vtriusq; sex⁹. Quicūq; ergo non suscipit reuerenter corp⁹ xpi semel in anno habens annos discretiōis peccat mortaliter: ⁊ viuēs ab ingressu eccl'ie arceat, ⁊ morieus christiana caret sepultura vt dicit in eccl̄e. cap. Sec⁹ si ex causa rationabili de consilio sacerdotis ab huius perceptione abstineret. Hic nota, q⁹ licet pari p̄cepto q̄libet obligēt ad sacrā cōmunionē semel in anno, sicut ad confessionem vt patet p dictam decretalem. Non tamen eodem tempore quo pueri inducunt ad confessionem sunt inducendi ad susceptionem tanti sacramēti. Ait teste Augustino in lib. confessionum Corpus xpi cibus est grādium. Pueri autem nondum sunt grandes in fide: ergo non debet eis dare corpus christi. Est autem tempus idoneum ad deuote communicandum circa vndecimum, vel duodecimum annum si appareant signa deuotionis, ⁊ sciant discernere panem materialem a sacramentali. vnde sanctus Thomas in lib. sententiarum distinctione nona. vbi querit. Utrum pueris sit dandum corpus christi: dicit sic. Pueris carentibus vsu, rationis qui non possunt distinguere inter cibum spiritualem ⁊ corporalem non debet eucharistia dari: cuius quidam greci contrarium teneant irrationabiliter tamen. Quia ad eucharistie sumptionem exigitur actualis deuotio, quam tales pueri habere non possunt. Pueris autem iam incipientibus habere discretionem etiam ante perfectam etatem: puta cum sunt decem

No. ola.

Aug.

T. Tho.

De sacra communione q̄ reuerenter suscipi debet.

vel vndecim annorum, aut circa hoc tēpus poteſt dari ſi in eis ſigna diſcretiōis appareant ꝛ deuotiōis. Hec Thom̄. Sed quere ritur vtrū ille ſatiſfaciat huic ꝓcepto qui cōmunicat feria quinta in cena dñi, vel in ſabbato ſancto, vel alia die infra annū. Ꝓ: o reſponſione nota ꝙ dñs Antho. archiepiſcopus florentinus ordinis predicatorū ꝺ fuit vir tā in diuinis ſcripturis ꝗ ſecularibus literis eruditiſſimus, tā vīte ꝗ opinione famoſiſſimus, ac ſanctiſſimus canoniſta ſummus necnō dubioꝝ acutiſſimus interpres. Hic ſuper dicta q̄ſtione multa in diuerſis locis ſumme ſue dixit. Tandem in queſtionibus ad fratrem Dominicum de cathalonia ſic reſoluit hanc cauſam dicēs. Cum iſtud preceptū eccleſie determinet diem ſcz paſche. i. dominice reſurrectionis ſecundū doctores ſolennes theologales ꝛ canoniſtas ſuper illud. Omnis vtriuſq; de peniten. ꝛ remiſſio. Anticipare non licet, nec etiam prolongare tempus, niſi de conſilio confeſſoris per aliquos dies vel hebdomadam communio differatur. Verū quia illi tres dies quo ad officium ſunt, pro vno computantur: non facerem vim nec condemnarem qui ſcōa vel tertia feria poſt diē reſurrectionis communionem ipſaz reciperet. Simplices etiam qui ex doctrina ſuorum prelatorum, vel predicatorū, vel cōfeſſorum qui periti in hoc eſtimātur in cena domini, vel ſabbato ſancto vel in paraſceue hoc facerent non condemnarem de mortali: q̄uis mihi diſplicear talis opinio. Et multomagis hoc in populis ſeminare perſuaderem contrarium, ꝛ predicarem quo ad ſienda. Tudiui tamen a fide dignis dominum Eugenium non facere diffi cultatem ſuper his queſitis. Etiam in anticipando infra hebdomadam ſanctam ſumendo. Et ſic facilius poteſt in hoc tranſire: cū ſcōm iura eius ſit interpretari cuius eſt cōdere: ꝛ multomagis diſpenſare. hec archiep̄s. Sed ꝙ alīq vel aliqne ante diem reſurrectionis dñi recipiant ſacram cōmunionem vt quaſi liberius liceat eis vacare ornatibus tripudiis ludis, pompis laſciuiſs in feſto reſurrectionis. hoc eſt contra intentionem eccleſieque vult fideles ſuos illa die pre ceteris vacare deuotioni. Dies autem precedentes feſtum reſurrectionis ſunt magis inductiui ad deuotionem ex ipſis offeſis que maxime requiruntur acceſſu ad ſacramentum.

No. de ſollo ꝙ cōicat in cena dñi. archiep̄s de florētia.

¶ De ſexto precepto eccleſie.

Sextum preceptū eccleſie eſt de ſolutiōe decimarum. Nole aūt decime intellegi decia pars oim fructuū ꝗs ꝗs recolligit in terris ſuis de ꝗbꝰ p̄cepitur Leuitici. xxvii. c. ſic. Qēs decie terre: ſiue de pomis arboꝝ: ſiue de frugibꝰ dñi ſunt ꝛ illi ſcīficant. Jō. ſ. Tho. in ii. ii. q. lxxxvii. ar. i. ōt ꝙ decie in veteri lege dabātur ad ſubſtēta tionē miniſtroꝝ dei. Uñ Malach. iii. c. ōr. Inferte oēz decimā in horreū meū vt ſit cibꝰ in domo mea ꝛ ꝓbate me ſup hoc ōt dñs. Nā ratio naturalis dictat, vt illis ꝙ diuino cultui miſtrabāt pro

S. Thomas. No. ō de decimis.

ꝯtius populi salute ipse populꝰ necessaria victus ministraret. Sicut ⁊ hic qui pro cōmuni vtilitate inuigilāt: scz principibus, ⁊ militibus, ⁊ alijs hmōi stipendia victus debeātur a populo. Unde ⁊ apostolus hoc approbat. j. ad Cor. ix. c. per humanas consuetudines dicens: Quis militat suis stipēdijs vnq̄: Quis plantat vineam ⁊ de fructu eius non edit: Quis pascit gregem ⁊ de lacte gregis non manducat: Et infra Paulus subiungit: Nescitis quoniā qui in sacrario operantur que de sacrario sunt edunt. Et qui altario deseruiunt cū altario participāt. hec Paulus. Et Luce. x. cap. Dignus est operarius mercede sua. Idcirco determinatio decime partis soluēde tempore noue legis institura est auctoritate ecclesie: quia vt dicit sanctus Tho. in. q. quolibet. arti. vij. In toto corpore noui Testamenti non apparet aliquod preceptum datum de decimis soluendis: in doctrina dico euangelica, vel apostolica. Quod enim dicitur Matthei. xxiij. de solutione decimarum: hec oportuit facere ⁊ illa non omittere. Et qō dicit phariseus Luc. xviij. ca. decimas do, omniū que possideo: magis videtur ad statum veteris testamēti pertinere q̄ observantie noui testamenti formam imponere. Ratio autem huius institutionis facte ab ecclesia assignatur a sancto Tho. in. ij. q. arti. vbi. ꝫ. sic. Nam populus noue legis non minus debet exibere ministris noui testamenti q̄ populus veteris testamenti conferebat ministris veteris legis. Cum tamen populus noue legis ad maiora obligetur secūdum illud Mat. v. ca. Nisi abundauerit iustitia vestra plus q̄ scribarum ⁊ phariseorum nō intrabitis in regnum celorum. Etiā cum nobiliores sint ministri noui testamenti, ac maioris dignitatis q̄ ministri veteris testamenti. vt probat ap'ls. ij. ad Corinth. ix. ca. Jō ad solutionē decimarum tenent̄ homines partim quidē ex iure naturali: partim etiā ex institutione ecclesie que tamen pensatis opportunitatibus. temporū, ⁊ p sonarum posset aliā partem determinare soluendā. Et ideo non magis per decimas q̄ per alium modum tenentur homines sustentare ministros ecclesie. Sed queritur. vtrum illi excusentur a peccato qui nō dant decimas rerū: aut quia nō est consuetū tali loco: aut quia dat̄ modica pars: puta centesima tantūmodo, vel de frumento, vel vino. Pro rōne nota, q̄ solet dari talis distinctio de decimis. nā quedam sunt personales: quedā prediales: quedam mixte. Decime plonales sunt que debentur ex negociatione, ⁊ artificio, seu scientia: id est ex lucro acquisito per scientiā, vt per lecturas aduocationes, cōsultatiōes ⁊ huiusmodi militia: officio regiminie: per venatiōes, piscationes ⁊ huiusmodi. Decima p̄dialis est q̄ prouenit ex ipsis p̄dijs. Debent autem dari indistincte a possidēte predia, siue iuste: siue iniuste possideat: ⁊ nō solum si possideantur p̄dia a catholico sed etiā ab hereti co iudeo vel pagano. Decima mixta est que de agnis, ⁊ alijs fetibus animalium prouc-

Paulꝰ,

In noua lege decime institute sunt ab ecclesia.

S. Tho. assignat ratio ꝫm Thomā.

Populꝰ noue legis ad maiora obligat̄.

Distinctio de decimis.

nit que sunt in pascuis. partim enī ista decima ꝓuenit ex p̄dijs vbi pascuntur animalia: ⁊ sic sunt p̄diales, partim industria personarum: ⁊ sic sunt psonales ꝓpterea dicunt mixte. De istis decimis varia dicunt a doctoribus, ⁊ multa ac diuersa hincinde ventilantur. Sunt enī qui dicunt, ꝙ cōsuetudo non soluēdi decimas nō excusat a peccato mortali: q̄ cum decime sint de iure diuino nulla cōsuetudo potest tollere ius diuinū. Ideo teste Augu. decime ex debito requiruntur: et qui eas dare noluerint res alienas inuadunt. Hec tñ intelligendum est si requirerētur. Alij autem dicunt qđ verū est, ꝙ consuetudo nō potest tollere ius diuinum. Sed solutio decime hoc modo nō est de iure diuino ꝓprie: sed bene est de iure diuino sustētatio ministroꝝ ecclesie a populo, que pōt fieri per redditus beneficioꝝ, ⁊ per oblationes, ⁊ per eleemosynas. Propterea si vis latius hanc materiā discutere: vide in summis quid dicāt doctores. Ego autē hic breuiter me resoluo cū sancto Thoma, qui in .ij.ij.q.lxxxvij.art.j. in rñsione ad quintū argumētum dicit sic. Laudabiliter ministri ecclesie decimas ecclie nō requirunt: vbi sine scādalo requiri nō possent ꝓpter dissuetudinem, vel ꝓpter aliquam aliam causam. Nec tñ sunt in statu dampnationis, qui nō soluunt in locis illis, in q̄bus ecclesia nō petit: nisi forte propter obstinationem habentes voluntatem nō soluendi etiam si ab eis peterentur. hec Thomas.

¶ Notāda sunt aurea verba sancti Thome in .ij. quolibet. arg. vij. vbi mouet dubiū. Utrum propter consuetudinē aliqui deo obligentur a iure reddendi decimas: vbi post multa subiungit, sic dicens. Nulla consuetudo contraria soluit hoiem ab obligatione reddendi decimas: q̄ hec obligatio fundatur supra ius diuinum, ⁊ supra ius naturale. Unde semper tenentur hoies reddere decimas si ecclesia exigat: etiam contraria cōsuetudine non obstante. Et in terris in quibus est cōsuetudo, ꝙ decime soluantur ipsa consuetudo quasi expostulat decimas. Unde peccaret qui non redderet: sed in terris in quibus non est consuetudo cōmunis ꝙ decime dentur, ⁊ ecclesia non petit: videtur ecclesia remittere dum dissimulat. Et ideo homines in terris illis non peccant decimas nō dando. Durum enūn esset dicere, ꝙ omnes homines Italie, ⁊ orientalium partium damnarētur, qui decimas nō soluunt. Et huiusmodi arg. possumus ab apostolo accipere. Cui cum deberētur necessaria victus ab his quibus p̄dicabat: tamen non accipiebat: nec tamen peccabant, qui ei nō dabant. Alioquin male cum eis egisset non accipiendo: presertim cum ipse dicat Actuū. xx. c. Non enī subterfugit quo minus annuntiaret vobis omne consiliū dei. Et ideo Ap̄s nō exigebat qđ sibi debebatur: ne daretur aliquod offendiculū euangelio: vt ipse dicit. Unde non bene facerent rectores ecclesiaꝝ si in terris illis decimas exigerent, in quibus non est consuetudo dari si probabiliter crederent ꝙ ex hoc scandalum nasceretur. hec Thomas.

Varia dicūtur de decimis a doctoribus.

Notoria.

Resolutio sancti Tho.

S. Tho. Obligatio decimarum fundat supra ius diuinum.

Nota pulchra ⁊ necessaria.

¶ Et in rñsione ad argumentum in contrarium. Idem sic dicit. Contra eos q̄ exigunt decimas. Milites qui accipiunt decimas in aliquibus terris non habent ius accipiendi decimas. Hoc enim ius est spūale debitum ministris dei. Unde non cadit in laicam personam: sed res ille temporales que a iure exigunt ex concessione ecclesie date sunt aliquibus militibus propter aliqua seruitia, que fecerunt ecclesie: sicut z ecclesia potest remittere ipsos fructus, qui debentur pro decima: non tamen remittit ius exigendi decimas: nec tollit debitum reddendi. Hec de decimis dicta sufficiant.

¶ De septimo precepto ecclesie dei.

Septimum preceptum ecclesie est de euitatione excōmunicatorum: vt patet xj.q.iij. Cum excommunicatione ꝛc. Qui cōicauerit nam participare cum excō municatis maiori excōicatione in diuinis scienter est mortale. Etiam participando in loquela: in mensa: in salutatione. Et in alijs huiusmodi q̄n fieret in contemptum ecclesie, vel post prohibitionem prelatoꝝ specialiter super hoc facta, ꝑm Tho. z alios doctores catholicos. Nota tamen q̄ hoc decretum fuit modificatum: teste dño archiepo, scilicet q̄ nō tenentur fideles excōmunicatos vitare etiā in diuinis: nisi postq̄ fuerint publice denunciati Uel propter publicā manuum iniectionem in personā ecclesiasticam: nec solum ex precepto ecclesie tenemur euitare excōmunicatos: sed tenemur abstinere ab oñi actu, qui prohibetur sub pena excōmunicationis, z per maxime late sententie. nam cōtrarium faciendo est peccatū mortale, siue sit lata a iure vniuersali, siue synodali, siue ab hoie. Etiam si illud de se nō peccatum: puta ingredi monaste. iū monialium non mala intentione: sed ad videndū locum monasterij de se nullum est peccatum. Sed si lata est sententia excōmunicationis cōtra ingredientes extra casum necessitatis, ingrediens peccat mortaliter. Et hoc nisi excuset eum ignorantia iuris ciuilis, z habeat iustam causam ignorantie, z nisi sentēcia iniuste ferretur ab homine. nam z si liget talis sententia: non tamen conscientia in conspectu eterni iudicis nisi cōtemneret: vt dicit dominus archiepi scopus. ¶ Circa illud preceptum de euitatione excommunicatorum sunt notanda verba aurea sancti Thome, in. iij. lib. sent. distin. xviij. vbi querit. Utrum liceat excōmunicato communicare in pure corporalibus? Dicit enim q̄ duplex est excōmunicatio, vna est minor, que separat tantū a participatione sacramentorum: sed non a cōmunione fidelium: z ideo tali excommunicato licet cōmunicare: sed non licet ei sacramenta conferre. Alia est maior excommunicatio, z hec separat hominem a sacramentis ecclesie, z a cōmunione fidelium: z ideo excōmunicato tali excōicatione cōmunicare non licet. Sed quia ecclesia excōicationem ad medelam, z nō ad interitū inducit: excipiuntur ab hac generalitate quedam in quibus cōmunicare licet: scz in his que per

Precepti de excōicatione est modificatū z quō.

Q̄n lata est sñia.

S. Tho. Duplex excōmunicatio.

Excōicatio est q̄dā medela aiaꝝ.

tinent ad salutē qz de talibus ho cum excōicato loqui potest, et etiā alia verba interserere: vt facilius saluris verba ex familiaritate recipiātur. Extenditur etiā quedā personē ad quas specialiter pertinet pulsio excōicati: scz vxor, seruus, filius, rusticus et seruiens: ad hoc intelligendū est de filio nō emancipato: alias teneret vitare patrē. De aliis aūt intelligitur qz licet excōicato cōmunicare: si ante excōicationē se ei subdiderunt non aūtē si post. Quidā aūt intelligunt econuerso: sed qz superiores possunt licite cōmunicare inferioribꝰ. Aliꝰ vero cōtradicunt. Sed ad minus in his etiam cōmunicare dīt in quibus eis sunt obligati. Quia sicut inferiores obligātur ad obsequiū superiorꝫ ita superiores ad pruidentiā inferiorꝫ. Sūt etiā quidā casus excepti sicut qñ ignorat excōicatio, et quando aliqui sunt peregrini in terra excōicatorꝫ qui licite possunt ab eis emere: vel etiā accipere elemosynam. Et similiter si aliquis videat excōicatū in necessitate: qz tūc ex p̄cepto charitatis tenet ei p̄uidere Et hec ia hoc versu continetur. Utile: lex humile: res ignorata: necesse. Ut vtile referat ad verba salutis. Lex ad matrimoniū. humile ad subiectionē. cetera patēt. hec Tho. Ad clare intelligendū hanc materiā de participatiōe cum excōicatis est p̄siderādū, qz excōicatio minor ꝓtrahitur participando cum excōicatis maiori excōicatione in casu non cōcesso: sed qui participant cum excōicato minori excōmunicatione non incurrunt aliquam excōicationē vel peccatum. Et hoc est qđ ꝓmuniter dī a doctoribꝰ qz excōicatio nō transit in tertiā personā. Tota ergo difficultas p̄sistit ad cognoscēdū qui sunt casus in quibus homo potest versari cū excōmunicatis maiori excōicatione salua ꝓscientia. ¶ Idcirco nota, qz sanctus Thomas in iiij lib. sententiarum distin. xviij. art. vt supra. Excipit quinqz differentias personarum que eēs comprehenduntur in isto versu, qđ ipe ibidem allegat videlicet. Utile: lex: hūile: res ignorata: necesse. Et ideo ad maiorē euidētiā post illa q̄ ipe ibidē magistraliter determinat scire debes primo, qz participantes cum excōicatis maiori excōicatione nec cōtrahunt minorē excōicationem excusantur respectu vtilitatis. Ideo dicitur in versu. Utile. hec autem vtilitas est duplex. Una quidem ipsius excōicati: vt cum quis loquitur ei de his q̄ pertinent ad absolutionem procurandam: vel etiā ad salutem anime: q̄uis alia incidenter interponat, vt verba salutis magis ꝓficiant: vt dicit ibidem sanctus Thomas. Et ideo ad predicationē admittūtur excōicati. Alia vtilitas potest considerari ex parte eius qui participat cum excōicato: ex eo qz debet ei aliquid dare, et si nollet dare potest in iudicio cōuenīri. Aliter excōicatus ex delicto ꝓmodum reportaret. Pōt etiam talis de salute anime sue licite loqui petendo ab eo consiliū si necesse fuerit casu quo non posset habere recursum ad alium ¶ Secūdo excusat lex matrimonij. Ideo cōsequēter dicitur in versu. Lex

Versus.

Q̄o cōtrahitur excōicatio minor

S. tho.

Duplex vtilitas excusat ab excōicatione.

Lex inſti monſ ex cuſat ab excõmu nicatiõe.

hoc tñ intellige cũ diſtinctiõe: nã ſi excõmunicatio fuit lata in alterũ ꝙiugũ, ex eo ꝙ mrimoniũ eſt illicite cõtractũ: tũc neuter põt cũ altero participare. Si vo excõmunicatio fuerit lata, ppt aliõ delictũ: tũc in participatiõe quo ad redditiõez debiti vterq; excuſat. In aliis vo mulier excuſat, participãdo cũ viro excõmunicato. Sz vir cũ ſit caput vxoris nõ excuſat participãdo cum vxore excommunicata: qz debet eã cogere vt faciat ſe abſoluere. Sed quid dicemus ſi marius vocaret aliquem excõmunicatũ ad menſam, nunquid vxor poterit comedere cũ viro ſuo ad mẽ ſam illam? Sup iſto caſu credunt doctores, ꝙ nõ: poteſt tamen in eadem domo in alia menſa comedere. ¶ Tertio excuſat hu militas ſubiectionis, vel ſeruitutis. Ideo filij qui ſunt ſub pote ſtate patrie, vel etiam emancipati qui ſunt commẽſales patri, z ab eo habent neceſſaria excuſantur participando cum patre excommunicato. Alij autem filij non excuſantur. Etiã mona chi excuſantur participando cum ſuo abbate excõmunicato. Et ſimiliter clerici deputati ad ſeruitium pontificis ſui excõmunica ti. Pariter excuſantur ſerui ancille, z ruſtici qui colũt terras do minorum ſuorum, z alij ſubiecti Diſtingue tamen ſi tales ante excommunicationem dñi ſui erant obligati, z iam inceperant ſeruire, tũc excuſantur. Si autem poſt excõmunicationẽ intra uerunt ad ſeruiendum etiam diſtingue: qz ſi ignorauerunt, po ſtea ſciunt non tenentur diſcedere cũ damno ſuo. Si vero a pn cipio ſciuerunt tenentur diſcedere: niſi neceſſitas eos cõpuliſſet ꝙ fierent de familia eius. Mercennarij quoq;, z nutrices filiorũ armigeri milites, z vaſſali excuſantur in his ꝺbus ſunt obliga ti ſuis ſuperioribus. Qui vero fuerint abſoluti ab obſequio ſer nitutis, vel fidelitatis, quãdiu eo ꝙ dñs eſt excõmunicatus de bent ab eo abſtinere. Excuſantur etiam patres participãdo cũ filijs excommunicatis. Et ſimiliter etiã dñi, z nobiles cum ſer uis ſuis excommunicatis: non quidem ſimpliciter ſm Thomã vbi ſupra. In his tantum in quibus ſunt eis obligati: qz ſicut inferiores obligantur ad obſequium ſuperio ꝙ: ita ſuperiores ad ꝙuidentiã inferio ꝙ. Sunt alij ꝙ dicunt, ꝙ tutius eſt dicere, ꝙ ñ excuſantur: qz tenebantur eos corrigere. Quarto excuſat igno rantia: ideo ſubditur in verſus. Res ignorata. Sed intellige de ignorantia facti probabilis. Tunc autem dicitur quis ignorare factum: qz non conſtat ei, ꝙ ille facit tale quid. Puta quod cleri cum verberauit: qz nec ipſe vidit, nec eſt fama iſta publica quod debeat omnino credi. Nam ſi ab aduerſario talia audit, vel a leui fama non debet ſibi de hoc formare conſcientiam. Si ve ro fama eſt publica, vel auditur a fidedigniis, ꝙ aliquis ſit pu blice excommunicatus, vel qz notorie aliquid fecit, propter ꝙ incidit in excõmunicationem: tũc debet talem vitare tã in publi co quã in occulto: donec fuerit certificatus. Sed ignorãtia iur ſ non excuſat, niſi illos quibus licet ius ignorare: vt ſunt pueri

Humili tas ſubi ectiõis excuſat ab excõi catiõe.

Plures ꝺditio nes hoiz excuſãt.

Ignorã tia excu ſat ab ex cõicatiõ ne, z quo modo.

nōdū doli capaces. taceo plura alia super hac materia. ¶ Quito excusat necessitas: tam excōicati q̄ participātis. ideo in fine ꝑsius ponitur necesse. Propterea peregrini, viatores, similes in necessitate cōstituti: licite possunt recipere ab excōicatis necessaria ad vite substētatiōez: vt dr Tho. vbi supra: nec ē expectāda vltima necessitas, verbi gr̄a. Si excōicatus a te petit hospitiū, nō debes expectare donec ab oīb⁹ alijs sit expulsus. Amplius pōt quis participare cū excōicato in eodē crimie propter quod quis est excommunicatus: scz dando consiliū, auxiliū, vel fauorem, z talis incurrit eandem sniam. Et intellige consiliū, vel auxilium sine quo nō erat facturus. Aut potest q̄s cum excōicato participare i crimine mortali: sed non in illo ꝓpter quod est excōicatus, z propter talem participationem peccat quidē mortaliter: sed non incurrit maiorem excommunicationem sed tantummodo minorem. Uel cum excommunicato potest quis participare in diuinis: scz recipiendo corpus x̄pi cum eo, vel sacros ordines, z tunc incurrit excōicationem minorem, z peccat mortaliter. In alijs autem casibus non peccat q̄s mortaliter participando cum excōicatis, nisi propter contemptum p̄cepti. Sacerdos autem qui aliquem excōicatum maiori excōicatiōe recipit ad diuina officia, seu ecclesiastica sacra, vel ad ecclesiasticam sepulturam, talis scz non sit irregularis, peccat tamen mortaliter, z est valde propinquus irregularitati: nam est ei interdict⁹ ingressus ecclesie. Et postquā est interdictus ingerit se in diuinis in suo officio sicut prius irregularis efficitur. Hec excerpta sunt a diuersis hinc inde: signanter summa Bartholomei de pisis, z a summa dñi archiep̄i de Florentia, z a scto Tho. ¶ Demum pōt q̄s participare cum excōicatis nō quidē in crimie: sed in alijs actibus hūane conuersionis in casu nō ꝓcesso, de quibus scribit Tho. in. iiij. lib. sentent. distin. xvij. vbi mouet dubium. Utrū diffinitio excōicatiōis a quibusdam posita sit cōueniens? adducit duos versus sic. Si pro delictis anathema quis efficiatur. Os, orare, vel conuiuio mensa negatur. Qui ergo participat in loquendo, comedendo, z in similibus cū eo q̄ est excōicat⁹ excōicatiōe maiori incurrit minorē excōicationem: sed declaremus hos versus. Primo cum dicitur in versu: os intellige, q̄ nullus debet participare cum eo qui est excōicatus excommunicatione maiori in osculo pacis siue in locutiōe: ideo familiaritas, pudor, timor, scandali non excusat participantem cum excōicatis in locutione. Nec etiam licet excōicato mittere literas, vel recipere, vel nuncios alij in casu quo liceret ei loqui. Si dicatur cur ecclesia tanta seueritate vtitur: vt interdicat fideles loqui cum excommunicatis. Quia cum lingua sit facilis, z mobilis cum difficultate retineri potest. Dic q̄ sancta mater ecclesia est tota clemens, z misericors ideo imitatur clemētissimū deū, qui teste scto Thoma in quarto libro sententiarum, distinctiōe

Necessitas excusat ab excōicatiōne.

Qui participat in eodem crimine.

S. Tho.

Uersus de clarāt nō debemus participare i osculo pacis.

Nota. Schoff.

xviij. vbi querit. Utrū ecclesia debeat aliquē excōicare? Pterū flagellat peccatores vt eos ad vitā salutis reducat. Aliqñ vero subtrahit bñficia sua: vt peccator hūiliatus infirmitatē suā recognoscat. Sic pariter ecclia separat excōicatos ab actib⁹ corpalib⁹ legitimis, ⁊ alia bñficia spūalia ab eis subtrahit: vt p hūiliatē seipsos recognoscāt, ⁊ ad deū redeāt. ¶ Scdo dr in ꝓsu oratore. Intelligit, q̄ non debemus cum excōicatis orare, nec dicere officium, nec audire missam cum eis. Et si excōicatus intrauerit ecclesiam ad orandum, alū tenentur exire, vel procurare vt exeat si est publicatus. Sunt q̄ dicunt, q̄ si excōicatus intrauerit ecclesiam non causa orandi: sed propter aliud agēdū, potest fidelis continuare orationem suā. ¶ Sed queritur, an p excōicatis sit orādū? Si dicis excōicati sunt separati ab ecclia: ergo nō est p eis orandum. Contra, ecclesia orat p hereticis, ⁊ paganis qui sunt extra ecclesiam: ergo etiam debet orare p excōicatis. quāuis sint extra ecclesiā. Respondet sanctus Tho. in libro sententiarum distin. xviij. vbi queritur. Utrum incompetens sit diffinitio excommunicationis. In responsione ad primum argumentum, dicens ita. Pro infidelibus oratur: sed primo ipsi fructum orationis non percipiunt, nisi ad fidem conuertantur. Similiter ⁊ pro excommunicatis orari potest, quanuis non inter orationes que pro membris ecclesie fiunt, ⁊ tamen fructum orationis non participant q̄diu in excommunicatione manēt. Sed oratur vt detur eis spiritus penitentie: vt ab excommunicatione soluantur. hec Tho. ¶ Tertio dicitur in versu. Uale per quod datur intelligi, q̄ non debes salutare excommunicatum. ideo qui salutat aut resalutat excōicatum, incurrit minorem excōicatiōez. Sunt qui dicunt, q̄ si aliquis assurgat, vl reuerētiā exhibeat alicui excommunicato aut inclinet se saluanti: aut moueat labia, dummodo nihil dicat, q̄ non incurrit excommunicationem. Ratio huius est: q̄ pene moliende sunt potius quā minus exasperande: vt dicitur de peniten. distinctiōe j. §. pene. ¶ Quarto sequitur i versu Communio. Intelligē, q̄ excommunicatus non debet ꝯmunicare, cum alīs in sacramentis. Uel non debet communicare in alīs actibus humane conuersationis, ⁊ precipue in actibus legitimis: vnde nō debet q̄s facere aliquem cōtractum cum excōicatis, tenet tamen ꝯtract⁹ factus cum similibus: deducto omni alio impedimento. Nota q̄ hic excommunicatio dicitur quedam exclusio a communione ideo excommunicare: id est extra cōmunionem facere, vel cōmunione priuare. Est aūt triplex cōmunio fidelīū. Prima dr cōmunio omniū corporalis quantū ad exteriorem ꝯuersationem: scōm actus legitimos q̄ attenduntur in osculo, in ofone: in salutatiōe, ⁊ hmōi. Scdo dr communio corporalis, spiritualis, ⁊ hec est q̄dū ad susceptionem sacramenti q̄, ⁊ p̄cipue q̄dū ad corporis xp̄i cōmunionem, Tertio dicitur ꝯmunio pure spūalis

Nō debem⁹ orare cū excōicatis.

S. Tho.

Nō debem⁹ salutare excōicatū.

que est per delectationem interioris charitatis, que consistit in participatione bonoꝝ spūalium: iuxta illud participem me fac deus oīm timentiū tē. Sic pariter scōm hanc triplicē cōmunionē est triplex excōicatio. Una quidē est que dicitur excōicatio maior, que excludit hoīem a ꝓdicta triplici cōione. Alia vero dicitur excōicatio minor, que cōtrahitur participando cum excōicatis maiori excōicatione in casu non cōcesso. Hec excludit hominem a participatione, ⁊ a cōione sacramēte ꝛ. Tertia dicitur excōicatio, que infligitur a deo pro oīni peccato mortali. Et talis excōicatio excludit charitatē, per quam participantur bona spūalia oīm fidelium in ecclesia dei. ¶ Quinto dicitur in vetita mensa negatur, per qō datur intelligi, ꝙ ꝓhibetur participatio cum excōicatis in cibo ⁊ potu. Sed si hospitatus sum in aliqua domo, ⁊ superueniat excōicatus, et ingerat se ad mensam: tunc si talis est publice excōuatus teneor surgere nō obstante cuiuscunq; scandalo. Si vero est occulte excōicatus, ⁊ nō possum sine nota surgere, non teneor surgere. Etiā dato ꝙ talis publice sit excōicatus nō teneor exire de domo: sed possum ibi hospitari. Sunt qui dicunt, ꝙ potest quis in eadē camera cum excōicato comedere: sed nō in eadē mensa. Ad maiorē tamen oīm supradictorum intelligentiā. Sunt diligenter notanda verba aurea scti Thome in. iiij. lib. sent. dist. xviij. vbi mouet dubiū. Utrum participare cum excōicato in casibus non cōcessis semper sit peccatum mortale: vbi sic ait. Quidā dicunt, ꝙ qñcunq; aliquis participat cum excōicato, vel verbo, vel quocunq; dictoꝝ modoꝝ, scōm quos ei cōmunicare non licet peccat mortaliter: nisi in casibus exceptis a iure: sed quia hoc videtur valde graue, ꝙ homo pro vno verbo leui, quo excōicatum alloquitur mortaliter peccet, ⁊ multis excōicantes laqueum damnationis iniȝcerēt q: od in eis torqueretur: ideo alīs probabilius videtur ꝙ nō semper peccat mortaliter: sed solum qñ in crimine sibi participat vel in diuinis, vel in cōtemptum ecclesie. Hec Thomas. Ex dictis patet ꝙ excōicatio minor aliqñ est peccatum mortale, aliqñ veniale. Uolo dicere stat ꝙ homo incurrat excōicationem minorē: ⁊ tamen nō peccat mortaliter: puta qñ homo participat cum excōicato de excōicatione maiori loquendo, salutando, orando, communicando, ⁊ comedendo, non eñ semper sic participando peccat mortaliter, dato ꝙ excōicationem incurrat: nisi fiat in contemptum ecclesie: vt dicit Thomas, vbi supra: dicitur autem ille participare ex cōtemptu, qui ad libitum sine respectu, aut sine necessitate cōuersatur cum excōicato loquendo, comedendo, ⁊ huiusmodi. Liquet etiā ex dictis, ꝙ excōicatio est grauissima omnium penarum: vt dicit Thomas in. iiij. lib. sent. dist. eadem: vbi queritur. Utrum pro aliquo temporali damno debeat quis excommunicari? Cum autem pene sint medicine: vt dicit Philosophus in. ij. lib. Ethicoꝝ. Ideo ecclesia vtitur excommunica-

Sicut ē triplex cōmūio ita triplex ē excōicatio.

Nō debemus ptícipare in cibo ⁊ potu cū excōicatis.

S. Thē

Not. ea q̄ sequuntur.

Ecclesia vtit excōicatiōe pro medicina.

tione pro medicamine alax. Et sicut prudens medicus curãdo morbidas egritudines vtitur aliquãdo medicamentis lenibus et suauibus: aliqñ medicaminibus afflictiuis ac mordacibus. Notola. Sic facit ecclesia in spũalibus: nam aliqñ curat infirmitates animarum per lenia z suauia: scz per exhortationes et monitiones blandas, z suasibiles, z per ministrationẽ sacramentox. Aliqñ autem curat egritudines animax per medelas mordaces z afflictiuas: puta per increpationes ac subtracionẽs sacramẽtorum, priuando, z separando a cõmunione fidelium, quantũ ad rebelles z incorrigibiles, z quantum ad hoc vtitur excõmunicatione, que est grauissima penax. Hinc Hiero. in epistola ad amicum egrotum consolatoria, que incipit. Quanq̃ certissime nouerim: dicit sic. Artis est medicine aliquotics ignibus ac ferro curare: quid mirũ si dñs nostrax medicus animax turbinibus exercitat? morbis examinet: calamitatibus purget? Fortitudinis est nr̃e quasi per ignes z flãmas vasox more purgari. Hec Hiero. Hec de septem preceptis ecclesie, que extẽduntur ad oẽs fideles dicta sufficiant. Nam sunt plura alia precepta ecclesie ad diuersos status personarum, que causa breuitatis omittuntur.

¶ Qualiter rememoratio beneficiox omnipotentis dei est salubris medicina languentis ac sitientis anime. Et agitur de septem sacramentis ecclesie dei in generali.

Hieron.

Leo pa. hõ debz esse gratus deo, iquo est plenitudo bonitatis.

LEmum quia nihil est, qõ sic indignationem prouocet altissimi dei, q̃ beneficia tacere diuina. Ideo teste Leo papa magnus periculum est homines esse ingratos deo, et per obliuionem beneficiox eius: nec de corruptione compungi: nec de remissione letari. Oportet ergo gratiosum esse hominem deuotum, qui precepta gratie, z munera eius manere sibi desiderat, ac multiplicari. Felix itaq̃ qui dona gratiarum reflectit in eum, in quo est plenitudo bonitatis z gratie. Cui si pro acceptis beneficijs gratos nos exhibemus locũ in nobis facimus: vt maiora adhuc percipere mereamur. Discute ergo diligẽtius o anima, quot z quanta beneficia tibi contulit omnipotens ac verus deus. Que obsecro corda que lingue, que voces ad agendas ei gratias cõtendere poterũt. Chryso. Propterea Chrysostomus in lib. de cõpunctione cordis ait. Similes molliamur: z omnes virtutes animi expleamus nihil digni gerimus ad ea que nosipsi percipimus a deo. Clama ergo cum Dauid z dic. Quid retribuã dño pro oibus, que retribuit mihi.

Augusti. Verba deuotissim.

¶ Iterum cogita ac tecũ mente reuolue aurea verba Augustini, que te excitant ad agẽdas gratias creatori tuo in libro de spiritu z anima. caꝑ. xix. Ubi pulchre cõmemorat beneficia sibi a dño concessa, dicens. Miser ego quantũ deberem diligere deum meum qui me fecit: cum nõ eram me redemit: cum perierã nondum erã, z ex nihilo me fecit: non lapidẽ: non arborẽ: non auem: non aliud ex animalibus: sed hominem voluit me esse. Dedit mihi

viuere:sentire,discernere.De multis periculis liberauit me. Oñ errabam reduxit me.Oñ ignorabam docuit me. Oñ peccabam corripuit me.Oñ contristabar cõsolatus est me. Oñ desperabã confortabat me. Oñ cecidi erexit me.Oñ steti tenuit me. Oñ iui duxit me.Oñ veni suscepit me.hec ꝛ multa alia fecit mihi deus: de quib⁹ dulce erit mihi semper loqui,semper cogitare,semper gratias agere pro oibus beneficijs suis. Cũ cñ cunctus sit pre sidens ꝛ cunctorũ curã gerat,ꝛ singulis quasi oĩbus prouidẽs. Ita totũ ad custodiã me occupatũ video:vt si ergo super custo diam meã stabo:quasi oim oblitus sit,ꝛ mihi soli intendere ve lit.Semper se presentẽ exhibet:semper se paratum offert:si me paratũ inuenit.Quocunq; me vertero: non me deserit nisi ego prius deseram.Nec̃ pro omnibus quod rependam habeo,nisi tantũ vt diligam.Non enim melius ac decentius q̃ per dilectio nem rependi potest:quod per dilectionẽ datũ est.hec Aug.Etiã Joã.Chrisо.ad deuote meditandũ ordinẽ mirabilẽ diuine pro uidẽtie,nos excitat in sermone septuagesime Qui incipit digni tas humane originis, vbi sic ait.Tibi celũ in die lucis splẽdore vestit,ꝛ solis fulgoribus decorat.In nocte clarissimo lune specu lo ꝛ astrorũ fulgore.vario polus ipse lustrat:vt diei noctisq; vi cissitudine,ꝛ numerositas tẽpoꝝ dignoscat ꝛ post diurnũ labo rem requies miseris mortalibus prebeat.Tẽpora alternis vici bus imutãtur.Frõdescũt sylue,amenãtur cãpi,prata virescũt, alalia cũcta diuersis ẏsib⁹ percepta edũt fenis:parẽti perio: ob sequia seruãt:Scatẽt fontes Amnes fluunt.Institutis terminis maria coercentur.Gaudet post hyemẽ ẏna tẽperies:estatis fla grãtia decoquit messes.Autũnas temulẽta suas exhibet vuia tes heyme madidantur imbubus terre. Suis institutis cũcta deseruunt:solus homo deo non seruit.Quid sit ibi vniuersa na tura constanter ediceret.Ego tibi a dño rerũ parẽte iperata fuꝛ ego circa te iussa iplere instituta seruare nascẽtia cuncta tribuere genitoris imperio iussa sum.Denicq; pareo:obtempero,ꝛ te mu tante nõ mutor.pareo inq; rebelli:obtẽpero,peccati:deseruio cõ tẽptori:Ceteꝝ si mihi instituta mutare iussa peruertere necessa ria denegare reꝝ dñs p̃cepisset:creatura cuncta viduata retine ret,nec q̃ cõtẽneret vlterius esseteꝝ cõtẽptor hõ digne interiret. hec Chryso:pr̃ q̃q doctoꝝ hie.ad cogitãdũ immensa bñficia a dño suscepta nos ꝓuocat in epla de hoie pfecto. Que q̃dẽ epla incipit. Ecce iteꝝ ad te scribo.Ita inquiẽs.Recordemur q mũ dus ex nihilo a deo factus est,ꝛ q cũcta alalia p deũ ẏbo opifi ce vocata sunt.Et infra ita subiũgit.Ille cõditor vniuersitatis manu sua nos de limo fre facere dignatus est:q̃ cogitatio vita est ale.Cñ hec est p̃ma.ratio viuẽdi.vt cui se debeat anima nõ ignoret,an alã p̃ter hanc decepta veneretur:ne vite sue myste ria velut vite auctores adoret. Nec intm̃ elementa meretur vt nõ indicet digna que facta credãtur:cũ ille magis sit adorãdus

Chryso. Vere mirabilis ẽ ordo diuine prouidentie. Turca verba.

Hieronymus.

qui tam miranda producit. O q̄ angusta est hec, & diua cogitatio, & q̄ vite plena est O q̄tum ipsum hoiem ad omne studium probitatis accendit. O q̄tum ille maiestatem sui cōmendat auctoris. Cum aliud ille nihil in creatura ol se p̄ter mandei formatum esse cōsiderat. Non terra nō maria non celū non denicq̄ sydera tam munda: tam pura: tam lucida hoiem solum cuiusdā limi & grauioris, & sordidioris elemēti illa formatum est dextra. Cuius dexterę palmus celū mensurat, & in mensura. Cuius pugillus terre spatia tam infinita sacētis includit: tanti fuit olim illum fuisse. hec Hiero. Deuotus etiam Ber. ad agendas gr̄as dño bonorum oim lagitori nos hortatur in aurea explanatione illius psal. Qui habitat in adiutorio altissimi. sermone tertio, sic dicens agamus gr̄as factori nostro. Benefactori nr̄o remuneratori nostro: imo potius spei nr̄e. Ipse eñ retributor ipse retributio nr̄a. Nec aliud iam q̄ iam expectamus ab ipso. Primū qđ nobis prestitit nosipsi sumus. Si quidē ipse fecit nos, & non ipsi nos. Parum ne tibi videtur: quia te fecit. Cogita q̄alem te fecit. Nempe etiam fm corpus egregiā creaturam: sed fm alam magis: vtpote ad imaginē creatoris insignem: rationis participem: beatitudinis eterne capacē. Porro ambo simul pre ceteris creaturis maxime admirandā coherentem sibi incōprehensibili artificio inuestigabili sapientia conditoris Itaq̄ tam magnū hoc donū est, q̄ magna res homo Sed q̄ gratuitū putas. Plenum est: qr nihil ante p̄meruit, qui penitus nihil fuit. hec Ber.

Deuot⁹ Doctor Ber. hortatur ad cogitādū subtilear tificium vnionis ante ad corpus.

¶ Septem sacramēta sunt maxima beneficia dei omnipotentis.

Isaias.

Unt pariter charo corde inter maxima beneficia omnipotentis dei, sacramenta ecclesie connumeranda, ac deuote cogitanda. Nam celestis medicus dñs Jesus humanum genus sanare cupiens venit in hunc mundū per assumptionem humane carnis: iuxta illud Esaie. lxj c. Ad annuntiandum mansuetis misit me: vt mederer contrito corde, & predicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionē. Tante quippe humilitatis ac māsuetudinis fuit dñs Jesus noster medicus animar̄: vt etiā se medicum notari nō dedignetur. Matth. v. c. Matth. Raban⁹ dicens. Non est opus valentibus medicus: sed male habentibus. Super quo verbo Rabanus dicit sic. Seipsum medicū dicit, qui miro medicandi genere p̄pter iniquitates nr̄as vulneratus est: vt vulnus peccator̄ nr̄or̄ sanaret. Propterea Aug ait. Magnus de celo ad nos venit medicus: qr magnus per totum mundum iacebat egrotus. Hic ergo celestis medicus ad curandas morbidas egritudines humani generis spirituales obtulit medelas, atq̄ solum modo sanauit egrotum: sicut oportune cōpetebat egroto ex parte egritudinis, & occasioni egrotantis atq̄ ipsius egritudinis curationi. Egrotus est iste homo: morbus autem est culpa originalis. Sed origo illius culpe, licet prin-

Augustī. Celestis medicus celestes medelas obtulit.

cipaliter fuerit ex consensu rationis: occasionem tamen sumpsit a sensibus carnis. Ad hoc ergo q medicina correspōderet morbo oportuit q nō tantum esset spūalis: sed q aliud haberet de se nsibilibus signis. vt sicut sensibilia fuerunt occasio anime labendi ita essent ei occasio resurgendi. Et propter hoc medicina nostri vulneris cōsistit in ecclesiasticis sacris. ¶ Sunt igitur sacramenta noue legis medicine quas instituit celestis medicꝰ quibꝰ sanant egritudines animarū. Hic Isidorus in .vj. lib. Ethymo. cap. xix. dicit sic. Ob id sacramenta dicuntur quia sub tegumento corporalium rerum virtꝰ diuina secretius salutem eorūdem sacramentorum operat. Unde a secretis virtutibus vel sacris: sacramenta dicuntur. Que ideo fructuose penes ecclesiam fiunt: qr sanctus in ea manēs spūs eorūdem latenter sacramentorū operatur effectū. Hec Isidorus: Sicut ergo hūana corpora solēt repleri malis humoribus q̄ quidem si non purgarent homines deducerent in mortem. Ita expedit habere medelas purgatiuas: vt salꝰ animarum conseruet. Septem igitur sacramēta quasi medicine celestes virtutem habent efficacissimā ad euacuandū hūores superfluos a stomacho languentis anime. Que quidem in numero septenario instituta sunt propter perfectionem numeri septenarii: ꝺ vt Hyeronymꝰ, Ambrosius, Gregorius, Beda. a Chrisost. testāt vniuersitas temporalitatis designat eo q septē diebꝰ omne tps hūanis vite comprehendit. Et ex hoc dat intelligi quanta sit virtꝰ sacramentorū. Quia etiā per septiformē spm fit remissio omniū peccatorū. Ideo septenariꝰ numerꝰ teste Gregorio apud sapientes huius seculi quadam sua habetur rōne perfectꝰ. ¶ Conuenienter igit celestis medicꝰ dñs Jesus septem instituit sacramenta: quia septē sunt vulnera quibus infirmat humanum genus. Primū vulnus est originale peccm quasi fundamētū aliorum criminū: contra quod ordinat baptismus. Secundū est peccatū veniale: cōtra quod ap propriate institutum est oleū extreme vnctionis. Tertiū est mortale peccatū contra quod est penitentia. Quartū est infirmitas siue difficultas ad bonū: contra qđ est confirmatio. Quintum est ignorantia vere q̄ contra qđ est ordo: quia ordinatus debet esse doctꝰ vt alios possit instruere. Sextū est concupiscētia effrenis: contra quod est matrimoniū. Septimū est affectio ad terrena a caduca cū corpore inordinato: contra quod est eucharistia: vbi visibiliter deū videndo ad inuisibilia rapi a accendi excitamur. Uel iō septem instituta sunt sacramenta, qr disponunt nos ad septē ꝑtues habendas. Nā baptismus est sacramētū fidei: confirmatio spei: eucharistia charitatis: pnia iusticie: extrema vnctio pseuerātie: q̄ est fortitudinis complementum: ordo prudentie: matrimoniū tēperātie. ¶ Aut septē sunt sacramenta: qr septē sunt diuersitates hoīm in ecclesia dei. Prima est ordinatorum quibus ordinat baptismus. Secunda est pugnantium

Sacra noue legis sunt medicine salutiferi.

Isidorꝰ

Septē sacra sāt contra septem vulnera.

Septē sacramēta varia signant.

quibus cōuenit confirmatio. Tertia est vires resumentiū quib' ordinatur eucharistia. Quarta resurgētiū, istius institutā est penitentia. Quinta exeuntium quibus dat extrema vnctio. Serta ministrantiū quibus datur ordo. Septima nouos milites introducentiū: pro istis institutū est matrimoniū. Iterꝝ, qꝛ status iudaycelegis q̄ fuit quasi totus figuralis legis gratie, iuxta illud Pauli .i. ad Cor. x. hec aūtoia in figura cōtingebāt: iō multa figuralia alienare possumus ad significandū eminētiō dignitatis sacrōꝝ ecclie dei. hinc Grego. in. xxxv. lib. moraliū. c. vii. ait. Septenario numero scte ecclie vniuersitas designat. Uñ Joānes in apocalypsi septē ecclesijs scribit: scd p eas, quid aliud q̄ vniuersalem ecclesiā intelligi voluit. Quem nimirū vniuersalis ecclesia, vt plena septiformis gratie spiritu signaretur. Heliseus super puerū mortuū septies aspirasse describitur. Super extinctū populū quippe dñs veniēs quasi septies aspirat: q̄ ei dona spūs septiformis gratie misericorditer tribuit. hec Gregorius. ¶ Septē igit sacramenta p̄figurata sunt. Primo p septē lucernas ardentes quas posuit Aaron ex precepto dei sup candelabrū tabernaculi: vt patet. Numeri. viii. ca. Spūaliter Aaron figurat dominū Jesum christū qui in tabernaculo ecclesie sue septē posuit lucernas ardentes. i. septē sacramēta, quorum virtute ꝛ merito anime fidelium illustrātur. ¶ Secundo septē sacramēta figurātur per septem buccinas, de quibus dr. Josue. vi. ca. q̄ tulerūt septē sacerdotes ex precepto Josue septē buccinas, quarum vsus erat in iubileo, ꝛ precedebant archā dñi. Iterū dr ibidem q̄ die septimo diluculo consurgentes filij israel: circuierint vrbē i hyerico septies. Cumq̄ septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes omni populo vociferāte muri ciuitatis illico corruerunt. Iste septē tube clangentes efficaciā septem sacramētorum denotant, quorum ministri septenario numero designati sunt: que omnia figuralia sunt tāti mysterij dignitate. Tertio sacra menta ecclesie figurata sunt septem lotionibus Naaman.

Gregor.

Naamā.

De quibus. iiij. Regum. iiij. c. q̄ Naaman princeps militie regis syrie si debuit mundari a lepra, oportuit vt septies lauaret seipsum in iordane iuxta preceptū helysei Uñ helyseus dixit ei. Uade ꝛ lauare septies in iordane: ꝛ recipiet sanitatem caro tua atq̄ mundaberis. Iste Naaman peccatorē. lepra peccatū mortale. Heliseus sacerdotē quasi ministrum designat: septē vero lotiones septē sacramenta, denotāt quibus criminalia p̄ctā tolluntur. ¶ Quarto septies describitur helyseus propheta aspirasse super puerū mortuū, vt suscitaret illum. iiij. Reg. iiij. c. Sic dñs Jesus septies aspirauit qñ septē sacramēta instituit. ¶ Quinto septē sacramenta figurātur per septem columnas de quibus dicitur. Prouerbiorum. ix. c. Sapiētia edificauit sibi domum, ꝛ excidit columnas septem. hec sapientia est dominus Jesus qui edificauit sibi domum ecclesie sue, in qua erexit columnas septē

septem sacramenta instituit quibus tota ecclesia fulcitur, et roboratur. Sexto septem sacramenta figurantur per septem stellas, et per septem candelabra aurea Apocalip. vij. c. ¶ Septimo ecclesie sacramenta denotantur per septem lampades ardentes de quibus Apocalip. c. viij. Septem lampades ardentes erant ante thronum dei. Taceo plura figuralia sacramentorum ecclie dei. Quia cum numerus septenarius sit multipliciter ꝓfectꝰ i scripturis sanctis: ideo eius dignitas multis varijsq; modis per omne corpus diuinarum scripturarum relucet. Hec omnia de tertio gradu peccatorum narrare volui: vt peccatrici ac languenti anime daretur occasio diligentius examinandi ac discutiendi peccata opera. ¶ Qualiter discussio peccatorum que est origo, et fundamentū contritionis debet fieri integraliter q̄ ad oēs circūstātias, et p̄cipue q̄ ad circumstātias aggrauātes, et q̄ trahūt ad aliud genꝰ. Alia quoq; notabilia valde pulchra, et necessaria de huiusmodi circunstantijs peccatorum tanguntur.

Septem sacra plura septenaria significant.

TErtio in hac discussione, vel examinatione peccatorū a qua originatur contritio obseruandum est: vt fiat integraliter quo ad omnes peccatorum circunstantias: Et ideo sapientes, et docti viri qui tam sua quā peccata aliorum iudicant tam in consilijs quam in confessionibus tenentur omnino scire huiusmodi circunstantias, et similiter cuncti peccatores qui ad veram penitentiam peruenire desiderant pro viribus debent discutere an peccata sua in talibus circunstantijs sint obuoluta. Idcirco ad maiorem noticiam scire oportet, quod circunstantia dicitur a circunsto circunstas. Circunstare ergo nihil aliud est quam circa aliud stare. Aliud autem quod circunstat non est de essentia eius quod stat. Ideo que circunstant nos non sunt intra nos: sed extra nos. Aliquo tamen modo actione sua dicuntur attingere nos. Ut patet per exemplum de loco qui circunstat locatum Unde Sanctus Thomas in. iij. q. articulo primo dicit sic. Nomen circunstantie ab his que in loco sunt derivatur ad actus humanos. Dicitur autem in localibus aliud circunstare, quod quidem est extrinsecum a re: tamen attingit ipsam, vel approximquat in secundum locum: Et ideo quecunque conditiones sunt extra substantiam actus humani, et tamen attingunt aliquo modo actum humanum: circunstantie dicuntur. Quod autem est extra substantiam rei ad rem ipsam pertinens accidens eius dicitur. Unde circunstantie actuum humanorum accidentia eorum dicēda sunt. hec Thomas. Idem vt in. i. q. xviij. ar. iij. ¶ Sunt igitur ex toto corde rememorande ac examinande ille circunstantie que trahunt peccatum ad aliud genus: qz plerunq; contingit in vno petō esse multas deformitates q̄s petōr tenet recognoscere. Hic Esaias. lxviij. c. hortatur peccatricem animam dicēs. Dissolue colligationes impietatis,

Sapiētes viri, et ꝓfessores tenēt scire circūstantias peccatorum.

Unde circūstātia.

S. Thomas

Esaias

solue fasciculos deprimẽtes: intellige hic per colligationes impietatis pecata mortalia: sed per fasciculos deprimẽtes intelligende sunt circũstãtie aggrauantes pctm̃. Jõ subiũgit Esayas dicẽs ꝛ oẽ onus disrũpe: quasi dicat. Si pctã fuerit ac discussa ꝛ examinata profecto onus pctõrum dirumpitur. Et ideo est diligenter ꝓsiderandũ, ꝙ omnes circũstãtie actuũ humanorum tribus modis se habent ad actũ pctl. ¶ Primo sunt alique circunstãtie q̃ nec speciẽ pcti variãt nec pctm̃ aggrauãt vt puta accipere rem alienã manu dextera vel sinistra, aut de mane, aut de sero. Uel percutere hominẽ indutũ veste rubea vel alba. Nã talis circũstãtie dicũtur se habere indifferẽter ad pctm̃, qr nullã deformitatẽ aut inordinatiõez importãt ad ꝓpriã ez. Ideo nec excusãt pctm̃ nec aggrauãt nec mutãt speciẽ vt ẽt sctus Tho. in. iiij. sententiarũ. di. xvj. vbi querit. Utrũ circunstantia possit trahere pctm̃ in aliam speciem. ¶ Secõ sunt alique circunstãtie q̃ non variant speciem peccati: sed aggrauãt pctm̃. Uñ sanctus Tho. in. j. q̃. q. xviij. ar. xj. vbi mouet dubium. Utrũ ois circunstantia det speciem actui. Dicit ꝙ circunstantia dat speciem boni vel mali actui morali inquantũ respicit specialem ordinem rõnis. Contingit autem quandoq; ꝙ circũstantia respicit ordinẽ rationis in bono vel in malo: nisi ꝓsupposita alia circunstantia a qua actus moralis habet speciem boni, vel mali. Exemplũ. Accipere alienum constituit speciẽ furti: sed si addatur alia circunstãtia: puta vt multum vel parum quis accipiat, hec circũstantia non respicit ordinem rõnis in bono vel in malo, vel importat aliquã deformitatẽ vel repugnantiã ad rõnẽ nisi ꝓsupposita prima circũstãtia: qr ꝛc alienũ accepit qõ repugnat actioni. Ideo tollere alienũ in magna vel parua quãtitate non diuersificat speciem peccati: nec est alterius speciei a primo sed pctm̃ aggrauat. Et ideo ille qui furatur multum non facit duo peccata: sed vnum tantum: puta quia furtum est grauius. ¶ Tertio sunt alique circunstantie que speciem peccati variant ꝛ aggrauant siue actus humanus cui circunstantia aduenit sit bonus ex genere: sicut cum aliquis dat eleemosynam ꝓpter laudem humanam. Siue actus sit malus ex genere: sicut cum aliquis furatur rem sacram: siue actus si indifferens sicut cum aliquis leuat festucam de terra in contẽptum alicuius. Ratio huius assignatur a sancto Thoñ. in. j. q̃. iquestio. xviij. arti. x. vbi dicit, ꝙ quandocunq; aliqua circunstantia respicit specialem ordinem rationis vel ꝓ: vel contra, oportet ꝙ talis circunstantia det speciem actui vel bono vel malo: vt in hoc exemplo patet. Nã tollere alienum habet speciẽ pcti ex ratione alieni: ex hoc cõstituitur in specie furti: sed si cõsideretur super hec prout furtũ est factum in loco sacro: vel quia res ablata est sacra: tũc importat aliã deformitatẽ ad rõnẽ ꝺa ordinat, nõ esse iniuriam faciendã in loco sacro: vel tollere alienũ de loco sacro. Et sic to

Quedã circũstãtie nec variant: nec aggrauant pctm̃. S. Tho.

Quedã circũstãtie nõ variãt speciẽ pcti sed aggrauãt peccatũ. Ño. ois.

Quedã circũstãtie variã ꝛ aggrauant.

Dat exẽplũ de illo q̃ furatur.

re alienū de loco sacro addit specialē repugnātiam ad ordinē rationis, Et ideo locus qui prius cōsiderabatur vt circūstātia, nunc cōsideretur vt principalis conditio obiecti rationi repugnās: vt dicit bt̄us Tho. vbi. ā. Similiter petīm fornicationis in hoc consistit q̄ homo accedit ad non suam. si autē addatur hec circunstantia vt illa ad quā accedit sit vxor alterius: iā petīm fornicationis transfertur ad aliud genus peti. s. in adulteriū: q: alienū violat thorū: qō est grauius petīm ꝯ simplex fornicatio. Et sic dicendum est de alijs generibus peccatorum: q: vbicunq̄ est alia et alia repugnantia actus ad rationem vel alia deformitas actus: ibi est alia species et maior grauitas peccati. Ex dictis patet q̄ ad discernēdum et ad iudicandum peccata et qualiter vnum est altero grauius non sufficit considerare genus vel speciem peccati: sed expedit omnino discutere circonstantias aggrauantes petīm vt dicunt omnes doctores catholici: signanter S. Tho. in iij. lib. senten. d. xlin. xvj. vbi plura dubia explanat super hac materia. Et iterum in. j ij. q. vij. ar ij. ij. st. iij. hoc idē diffuse in. s ū. q. xvij. per totum.

Deformitas actus ad rōnē cōsiderāda.

Nō solū genꝰ peccati sz circūstantie sunt considerāde.

¶ De circunstantijs aggrauantibus petīm in speciali. Et primo agitur de circūstantia persone.

EXplicauimus aliquam in generali de circunstantijs petōrum: sed quia teste. S. Tho. sermones morales vniuersales minus sunt vtiles eo q̄ actiones in particularibus sunt. Ideo nunc magis in particulari de numero circunstantiarum aggrauantium peccata agendum est. vt peccator qui veram querit perficere penitentiam possit diligentius rememorare ac discutere iniquitates suas nec non curare morbidas peccatorum egritudines: ac tandē humores virulentos euomere a stomacho languentis animē teste Hieronym ianua virtutum ac fundamentum totius perfectionis est conscientie puritas ac cordis munditia Est ergo considerandum q̄ splendor ecclesie Thomas in iiij: lib. sententiarum. distin. xvj. vbi mouet dubium. Utrum conuenienter enumerantur circunstantie aggrauantes petīm sic dicens. Tullius in sua rhetorica assignat septem circunstantias que hoc versu cōtinentur. Quis: quid: vbi. quibus auxilijs: cur: quomō: quādo. Considerandum est enim in actibus humanis: quis fecit: quibꝰ auxilijs vel instrumentis fecerit: quid fecerit: vbi fecerit: cur fecerit: quomodo fecerit: et quando fecerit. Sed Aristo. in iij. libro. Ethicorum addit aliā. s. circa quid: que a tullio cōprehenditur sub qui. hec Thoīn. Magister autē Raymundus de pena fortinatione cathalanus ordinis predicatorum qui decretales compilauit de mādato Grego. ix. et plura alia volumina edidit preclarissima. Uir non solum in diuinis scripturis eruditissimꝰ sed humanarū legum ac sacrorum canonum necnon secularium literarum sagacissimus interpres. qui tā in vita ꝯ in morte ac post

Hieronymus.

S. Thomas. de numero circūstātiarū.

Laꝰ magistri Raymundi.

mortē miraculis claruit, Hic ad predictū numerū circūstantiarum addidit octauā scilicet quotiēs. Et vbi sanctus Tho. z Petrus de palude z alij in versu prealegato: dicūt q̄bus auxiliis.

Raymū dus addiungit octauā circūstātiam. Que sūt circūstātie trahētes ad aliud genus.

Ipse Raymundus dicit p quos quotiens. Et ideo tu forma versum sic. Quis:q̄d:vbi per quos:quotiēs:cur:quomodo:quādo. Iste ergo octo circūstantie sunt diligenter examinande z precipue quando trahunt peccatum ad aliud genus. Dicuntur aūt trahere ad aliud genus quādo habent specialem repugnātiam ad aliquod preceptoꝝ diuine legis. Verbi gratia furtum simplex repugnat huic precepto. Nō fur:ū facies. Si vero fiat furtum in loco sacro tunc furtum ratione loci sacri habet repugnātiam ad aliud preceptum quod est de veneratione sacramētorum: z sic addit nouā speciem peccati. Sed videamus de singulis circunstanthis.

¶ De prima circunstantia persone.

S. Thomas.

PRima igitur circunstantia aggrauans peccatum sumitur ex pte agētis principalis siue ex pte peccantis que designatur in ꝟsu pdicto cū dr q̄s. hec circūstantia ſm Tho. in. iiij. lib. sentē. di. xvj. respicit magis cōditiones psone peccātis q̄z ū ad proprietates ipsius q̄z substātiā psone. scz cuius status: cuius dignitatis: cuius officū: cuius potestatis: cuius ꝟtutis: cuius scientie: cuius sapiētie: cuius ordinis: cuius etatis: cuius sexus. Quia conditione psone variatur substantia actus humani: ro q̄ aliq̄d competit vni persone quod non cōpetit alteri. vt dicit beatus Tho. Propterea in j. ij. q. lxxij. ar. xiij. dicit ſctus Tho. q̄ magnitudo vel excellentia psone peccātis aggrauat pcm̄ qđ ex deliberatione procedit. Secus de peccato quod prouenit ex subreptione propter infirmitatē humane nature: qz tale peccatū minus imputatur ei qui est maior in virtute eo q̄ minus negligit hmōi peccata repmere: q̄ tamē omnino subterfugere infirmitas humana non sinit. Et ideo peccata ex deliberatione procedentia tanto magis alicui imputantur: q̄to fuerit maior virtute: scientia: dignitate: vel merito. Unde Isidorus in. ij. libr. de summo bono. cap. xviij. dicit sic. Peccata que insipientibus leuia sunt, perfectis viris grauia reputantur. Tāto em̄ maius cognoscitur esse pcm̄ q̄to maior qui peccat habetur. Crescit enim delicti cumulus iuxta ordinem meritoꝝ. Et sepe qđ minoribus ignoscitur, maioribꝰ imputatur. hec Isido. Et Iuuenalis in satyra. viij. ait. Omne animi vitiū tanto conspectius in se crimen habet q̄to q̄ peccat maior habetur. Ratio huius est quadruplex ſm Thomā ibidem. ¶ Primo quidē qz maiores facilius possunt resistere petō. Pusca. dicitur. Seruus sciens voluntatem dñi z non faciens digne plagis vapulabit multis. Et. ij. Petri. ij. cap. Melius em̄ erat illis nō cognoscere viam iusticie, q̄z post agnitionem retrorsum cō

Iuuenalis.

Nō. iiij. rationes.

Lucas.

Petrus.

uerti ab illo qđ illis traditū est sancto mãdato. Contigit eñ eis illud veri ꝓuerbij. Canis reuersus ad vomitū: ⁊ sus lota in voluta bro luti. hec ibi. Propter hoc dicemus q̃ grauissimum fuit pctñ primi angeli qui sciẽtia, dignitate, pulchritudine, ⁊ fortitudine ceteros angelos supabat. Sic pariter dicimus q̃ pctñ Ade fuit grauissimū: qz Adã habuit eẽm cognitionẽ possibilez naturaliter hoi: ⁊ fuit creatus in habitibus naturalibus integris ⁊ perfectis. Jdeo sctũs Tho. in j. parte. q xciij. art. iij. dicit. Sicut primus hõ institutus est in statu pfecto q̃ctũ ad corpus: vt statim posset gñare: ita etiã institutus est in statu pfecto q̃ctuz ad aiam: vt statim posset alios instruere ⁊ gubernare. Nõ potest autẽ aliquis instruere nisi habeat sciam. Et ideo primus hõ sic institutus est a deo: vt haberet eẽm sciẽtiã in quibus apius natus est instrui. Et in rñsione ad primũ argumentũ dicit sic. Primus hõ habuit scientiã oim per species a deo infusas: nec tamẽ scientia illa fuit alterius rõnis a sciẽtia nr̃a: sicut nec oculi quos ceco nato xp̃s dedit fuerũt alterius rationis ab oculis, quos natura ꝓduxit. hec Thomas. Ex quo patet, q̃ Adã habuit excellentiam scientie: ⁊ ideo grauius peccauit. hinc Jsidorus in. iij. lib. de summo bono. c. xvij. ait. Eua peccauit ignorantia: Adam vero industria: quia non seductus: sed sciens prudensq̃ peccauit.

Petñ ꝓmi angeli fuit grauissimũ ⁊ quare.

Adã pec cauit grauissime.

Adã habuit sciẽtiã oim.

Jsidor⁹.

¶ Scõo grauius peccant maiores propter ingratitudinẽ: quia omne bonũ, quo aliquis magnificatur est dei beneficiũ, cui hõmo fit ingratus peccãdo. Et q̃tum ad hoc quelibet maioritas etiam in ipa: ibus bonis pctñ aggrauat: iuxta illud Saꝑ. vj. c. Potentes autẽ potenter tormenta patiẽtur. Jdeo ratione ingratitudinis homo grauius peccat in lege gratie, q̃ in lege veteri. Et baptisatus grauius peccat, q̃ nõ baptisatus. Et clericus in sacris grauius peccat in eodez genere peccati, q̃ religiosus qui non est in sacris. Et similiter fidelis adultus grauius peccat, q̃ infidelis: tum propter notitiã veritatis ex fide: tum etiã ꝓpter sacramenta fidei quibus est imbutus: ⁊ quibus peccando cõtumeliam facit: vt inquit sctũs Tho. in. ij. ij. q. x. art. iij. in rñsione ad iij. arg. Jterũ sctũs Tho. in. j. ij. q. cx vij. art. ij. in rñsione ad. ij. arg. dicit sic. Si quis post acceptam grauiã noui testamenti peccauerit: maiori pena est dignus tanq̃ maioribus bñficijs ingratus: et auxilio sibi dato non vtens. ¶ Sed questio animũ pulsat. Diceret aliquis. Si plus punitur peccator Christianus q̃ infidelis: videtur q̃ melius esset vt oẽs essent infideles. Huic questioni rñdet sanctus Thomas in cõmento aureo super epl̃a ad Hebreos x c. lectione tertia vbi dicit. Aliter possumus loqui de illis qui fidem contemnunt: quia isti proprie sunt contemptores. Et aliter de illis qui ex ignorantia fidẽ annuntiatã non tenẽt: quia talibus peccatũ infidelitatis nõ imputatur. Sed ille qui fidem annuntiatã contẽnit grauius punitur: qz pctñ infidelitatis maximum est. Si ergo cõparemus Judeũ, ⁊ x̃pianũ qui non contẽ-

Grauius peccant maiores ꝓpter ingratitudinem.

Not. ola diligẽter.

S. Tho.

Qõ pulchra.

S. Tho. rñdet.

nit, & vterq; sit adulter: tunc grauius punietur xp̃ianus q̃ Iudeus: q; nõ solũ pro adulterio: sed etiam q; magis ingratus est. hec Tho. ¶ Tertio grauatur peccatũ propter specialẽ repugnantiam actus ad magnitudinẽ persone: sicut si princeps iustitiam violet, qui ponitur custos iustitie. Et si sacerdos fornicet, qui castitatẽ vouit. Contra similes Paulus ad Roma. ij. c. Qui ergo alium doces teipsum nõ doces. Qui predicas nõ furãdum furaris. Qui dicis non mechandũ, mecharis. Qui abominaris idola sacrilegiũ facis. Qui in lege gloriaris per preuaricationẽ legis deũ ignoras. Nomen dei per vos blasphematur inter gentes. Hec Paulus. Que verba sin Thomam in cõmento aureo super epla ad Rom̃ ij. c. lectione. iij. Possunt legi interrogatiue, qua cum quadã indignatione vel remissiue, quasi asserẽdo similium malitiã. Etiam Esaias. j. c. ait. Principes tui infideles socij furum. Oẽs diligunt munera sequuntur retributiones. pupillo nõ iudicant & causa vidue nõ ingreditur ad illos. Iterum Esaie. lij. c dicitur sic. Dñator populi mei iniq; agunt cõtra me dicit dñs. Et tota die nomen meũ blasphemat. Propter hoc sciet populus meus nomẽ meũ in die illa: quia ego ipse qui loquebar ecce adsum. Hec ibi. ¶ Quarto grauatur peccatũ propter exẽplum siue scãdalum: q; vt inquit Greg. In exemplum vehementer culpa extenditur, q̃n pro reuerentia gradus peccator honoratur. Ad plurium etiam notitiã peruenium peccata maiorum, & magis hoies ea indigne ferunt. Ideo si vir vel mulier nobilis aliquam turpitudinẽ faceret magis ignominiosum esset peccatum, q̃ si illud faceret rusticus. Propterea dicit sanctus Tho. in. iij. q. clxxxvij. art. x. Quod peccatum religiosi grauius est peccato secularis tripliciter: scz ratione voti: ratione cõtemptus: & ratione scandali. Si vero religiosus non ex contemptu: sed ex infirmitate vel ignorantia aliquod peccatũ quod nõ est contra votũ sue professionis cõmittit absq; scandalo: puta in occulto, leuius peccat eodem genere peccati, q̃ secularis: q; peccatũ eius si sit leue quasi obsorbetur ex multis operibus bonis, que facit. Si vero sit mortale facilius ab eo resurgit: & ideo nota sin Thomam, vbi supra in rñsione ad tertium argumentum, q; si religiosi ad hoc perueniant: vt ex cõtemptu peccent efficiuntur pessimi, & maxime incorrigibiles. Unde August. ad plebẽ hyponensem ait. Ex quo deo seruire cepi quomodo difficile sum expertus meliores, q̃ qui in monasterijs profecerunt. Ita nõ sum expertus peiores q̃ qui in monasterijs deliquerũt. Et sic etiam intelligitur illud Chrysostomi super Matth. xxiij. ca. vbi dicit. Laici delinquentes facile emẽdantur. Clerici autem si male vixerunt inemendabiles sunt. Et proprie religiosi, qui peccant ex contempta dicuntur habere colla sub iugo diaboli. De quibus diuus Hieronymus ad Damasum Papam in epistola, que incipit. Beatitudinis tue interrogatio disputatio fuit; ita inqui

Peccatũ grauat ppt specialez repugnantiaz huius peti.

Paulus.

S. Tho.

Esaias.

Peccatũ grauat ppt scãdalum.

S. Tho. De pcõ religiosi.

S. Tho.

August.

Nota. Chryso.

Hieron.

Sathanas cum aliquem sua arte deceperit. ꝛ proprium ei imposuerit iugū vltra ad vitioꝝ abūdātiā nō ꝓcurat sciens cum iam mortuum, hec Hie. Et sic ptz de circūstantia persone pctī.

¶ De circunstantia quantitatis operis vel facti.

De 5da circunstātia.

Secunda circunstantia aggrauans peccatum sumit ex parte quantitatis operis, vel facti. hec designatur in versu predicto per ly quid. per quod intelligere debes substantiam, vel conditionem facti, vel operis perpetrati. ſ Iam secundum Tho. in. iij. lib. sent. dist. xvj. per hāc circunstātiā importat ratio mali in actu. Et iō sicut circūstātie finis est prima in aggrauando peccatum vt dicemus: quia quātitas malitie peccati magis consideratur ſm rationem inordinatam in finem. Sic pariter hec circunstantia quantitatis dicitur secunda in aggrauando peccatum: qz oia que pñt peccato speciem tribuere in hac circunstantia includūtur. hec sunt in quibus consistit actus moralis quātum ad bonitatem vel malitiam. Et propter hoc phs dicit in. iij. li. ethico, ꝙ principalissima in actu sunt in quibus ꝓsistit actus, et cuius gratia. Alie vero circunstantie magis, ꝛ minus aggrauant secundum, ꝙ his duobus magis, vel minus propinque sunt. Et ideo tempus, ꝛ locus minus aggrauare nata sunt: qz sunt oino extrinseca. Sed interea ꝑditio persone magis: qz agens directius respondet fini. Et post hanc modus qui respondet actui, et post instrumentum quod pertinet ad modum agendi. Et post quidem vt in pluribus accipiendum est ita esse: tamen nihil prohibet in aliquo aliter se habere: quia sermones qui sunt in moribus nihil determinatum habent: vt dicitur in. ij. lib. Ethicorum. Hec Thomas. Ista ergo circunstantia que non debet proprie considerari prout est substantia actus puta qz occidit vel fornicatus est: aut furatus est. Sed considerāmꝰ prout dicit conditionem facti vel actus peccati: scilz ipsam proprietatem qualitatem ꝛ quantitatem facti: vt puta quia occidit principem: percussit patrem: cognouit virginem vel maritatam. Est quoq; aduertendum secundum sanctum Thomam in. iij. libro sententiarum distinctione. xvj. vbi querit. Utrum omnis circunstantia sit confitenda. In responsione ad secundum argumentum: quod determinata quantitas peccati non potest sacerdoti innotescere: quia nec ipse peccator hoc scit: sed sufficit ꝙ cognoscat quantitatem peccati que ex specie peccati consurgit. Hec Thomas. Dicimus itaq; ꝙ ratione huius quantitatis grauius fuit peccatum Cayn q̄ peccatum Ade: quia grauitas homicidij excedit quantitatem gule vel superbie que fuit in Adam. Sic etiam peccata spiritualia grauiora sunt ceteris paribus peccātis corporalibus. ¶ Amplius ad discernendum grauitatem peccatorum: vel qualiter vnum pcīm est altero grauius non sufficit considerare genus vel speciē pecca

Qo intelligitur circūstantia.

S. Tho.

De peccato Cayn.

ti:sed expedit etiã discutere alias circũstantias. Verbi grã. Si moueatur questio. Qó pctm̃ fuit grauius. An pctm̃ Eue an peccatũ Ade. huic qõi respõde sic ſm Tho in. ij. ũ. q. lxij. ar iiij. vbi vbi sic ait. Grauitas pcti ꝑncipalius attẽdit scõm pcti circũstãtiã. Dicendum est ergo, ꝙ si cõsideremus cõditionem persone vtriusq; scilicet mulieris, ꝛ viri. Peccatum Ade est grauiꝰ: qz erat perfectior muliere. Unde Aug. in libro de vera, ꝛ falsa penitentia. c. xiij. dicit sic. In hoc enim quisq; peccator fit culpabilior quo est deo acceptior. ideo enim Adam plus peccauit
Auguſt. qz in omni bono abundauit. Nec Aug. Erat pariter maiori dono spirituali preditus propter magnitudinem scientie sibi date. Et iterum grauius peccauit Adam propter maiorẽ rebellionem. Maior em̃ fuit inobedientia eius: qz peccatum fuit primo sibi datum, ꝛ deinde. Eue per eum. Etiam grauiꝰ fuit peccatum Ade: qz maius damnum secutum est ex pctõ Ade quam Eue. Nam in Adã erat totũ humanũ genus virtualiter: vt in
Quis peccauit grauius an Adã aut Eua. ꝑncipio actiuo. Et ideo ex peccato Ade transfusum est pctm̃ in totum humanum genus: non autem ex pctõ Eue. Nam si sola peccasset non fuisset humanum genus infectum: sed ipsa sola a deo punita grauiter fuisset: vt inquit sanctus Thomas in commento aureo super epistola ad Romanos. v. cap. lectio. tertia. Et in. j. ũq. lxxxij. ar. ũ. Et in. iiij. sententiarum distinctin. j. vbi mouet dubium. Utrum circunciso debuerit etiam mulieribus dari in responsione ad. j. argumentum. Si vero consideretur pec-
S. Tho. catum Ade ꝛ Eue quãtum ad ipsum genus pcti: tunc vtriusq; pctm̃ equale iudicatur: qz vtriusq; pctm̃ fuit superbia. Unde Aug dicit. xj. super Geñ. ad literam, ꝙ mulier excusauit pctm̃ suum non impari sexu: sed pari fastu. Sed quantum ad spẽm
Auguſt. superbie grauius peccauit mulier triplici ratione. Primo quidem: qz maior elatio fuit mulieris quã viri. Mulier enim credidit verũ esse qõ serpẽs suasit scz, ꝙ deus prohibuerit ligni esũ ne ad eius similitudinem peruenirent. Et ita dum per esum li
Ro. oſia. gni vetiti dei similitudinem ꝙsequi voluit superbia eius ad hoc se erexit, quod ꝓtra dei voluntatem aliquid voluit obtinere: sed vir non credidit hoc esse verum. Uñ non voluit ꝙsequi diuinam similitudinem ꝓtra dei voluntatem: sed in hoc superbiuit, ꝙ voluit etiam ꝙsequi per seipsum. Secundo: qz multipliciter non solum peccauit: sed etiam viro pctm̃ suggessit. Unde peccauit, et in deum, ꝛ in ꝓximũ. Tertio in hoc pctm̃ viri diminutũ est: qz in pctm̃ ꝙsensit amicabili quadam benuolentia qua plerunq; fit vt ineffendatur deus ne homo ex amico fiat inimicus: quod
Auguſt. eum facere non debuisse diuine sententie exitus indicauit: vt Augu. dixit. xj. super Geñ. ad literam. Et sic ptz, ꝙ pctm̃ mulieris fuit grauius quã pctm̃ viri, ꝛ ideo mulier grauius fuit punita quã vir: vt patet Geneſis tertio capitulo.

¶ De circunſtantia loci.

Ertia circūstantia aggrauans peccatū sumitur ex parte loci. Hec circūstātia denotatur in versu preallegato cū dicitur vbi. Est autem vbi aduerbium loci: ideo significat & interrogat in loco. Circunstantia ergo loci in quo fit peccatū est omnino consideranda: qz plerunqz locus trahit peccatū ad aliud genus: vt dictū est: Nam si fiat furtū in loco sacro: hic actus addit specialem repugnantiam ordini riationis: quia ratio dictat non esse iniurtā faciendā in loco sacro. Similiter dicendū de eo qui cōmittit adulteriū, vel homicidiū, vel aliud peccatū in eccl'ia q̄ locus deputatus ad cultum diuinum. Hinc Aug. in regula ad clericos ita ait. In oratorio autem nemo aliquid agat nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Etiam talis turpitudo facta in loco sacro videtur habere annexum contemptum dei & sacrorum. Vbi est autem maior contemptus ibi est maior grauitas, & per consequens voluntas peccantis iudicatur magis inordinata, & superba. Propterea contra eos qui operantur illicita in locis sacris ostendit dominus Jesus ardentissimum zelum. Nam faciens flagellum de funiculis obiurgauit acerrime omnes vendentes, & ementes in templo: vt dicitur Matthei. xxj et Joannis secundo capitulo Et dixit eis. Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. ¶ Etiam si peccatum fuerit factum in loco publico puta si quis turpia agit: aut blasphemat: aut publice fornicatur ex quo consequitur scandalum plurimorum quanuis etiam ipse hoc non intendat aut prouideat directe uihilominus aggrauatur peccatum. Jdeo veritas Matthei. xviij. capitulo ait. Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, et demergatur in profundum maris. Et Jsidorus in secundo libro de summo bono. capitulo. xx. ait Maioris est culpe manifeste quam occulte peccare. Dupliciter enim reus est qui aperte delinquit: quia agit, et docet. hec Jsidorus. Qui in locis publicis peccat turpia dicens, vel agens videtur gaudere de malo. De quibus scriptum est: Letantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. hinc Augustinus in epistola ad quendam comitem ait. Nullum scelus coram deo tam abominabile est q̄ preterita peccata vnicuiqz nostrum dimissa reminiscendo gaudere, & inde exultare. Similiter si falsi testes peccant in curia, vel in pretorio vbi mali, & criminosi puniuntur signum est, q̄ non erubescerent in omni loco peccare. Jdcirco talis culpa, vt iniuria ꝯuatur rōe loci qui de se deberet multo potius incutere terrorē peti. Hec de tertia circūstātia dicta sufficiāt.

De tertia circunstātia.

Augustin.

Matthe us.

Joānes.

Ueritas.

Jsidor⁹:

Augustin.

¶ De circunstantia instrumentalis agentis.

De circ̄ stātia : a gēte instrumēta l.s.

Quarta circunstantia aggrauans petīm sumitur ex parte instrumentalis agentis quo quis vtitur ad petīm. Hec denotatur in versu superius allegato vbi dicitur per quos, vel quibus auxilijs. nam omnia auxilia: omnia media quibus peccata perpetrantur dicuntur istrumenta peccati secundum Tho. in iiij lib. sen. dist. xvj. Sicut enim ex instrumēto quo quis operat̄ pōt sciri vtrū actꝰ ꝓcedat ex malitia vl̄ nō sicut vbi gr̄a si ds̄ ꝓcutiat calamo, et ligat talē mori nō est eiusdē criminis sicut si percutiat gladio. Et iō ex instrumento q̄ ds̄ operat̄ pōt sumi circūstantia, vel ꝑditio aggrauās, vel alleuiās actū principalis agētis. Sz q̄ nō ois actio fit p instrumētū sicut sunt intelligere, et velle. Jō loco instrumēti ponit tullius q̄bꝰ auxilijs eo, q̄ ota auxilia sūt q̄si instrumēta actiōis q̄bꝰ agēs vtit̄ ad finē suū. Et sic internūcij, auxiliatores factores, cooperatores, et mediatores in delicto sūt instrumenta peccādi. Jō cogita cū q̄bꝰ, vl̄ p q̄bꝰ, vl̄ ꝯ ds̄ vitia, aut petā ꝑpetrasti hec circūstātia tanto magis aggrauat petīm q̄nto maius fuerit nocumētū, q̄ secūt̄ ꝓpt̄ auxiliū, vl̄ mediū peti. Cogita ꝙ si fuisti mediator alicui ad peccādū aut si peccādo habuisti mediatores: q̄t q̄nto plures tāto petīm iudicatur ꝙ Ius. Ut si ds̄ mittit annulū siue diuersa munera p diuersos. Cōtra tales scribit Hier. ad Nepotianū presbyt. ꝯ. Epistola incipit. Petis a me nepotiane charissime vbi ait. Crebra munuscula, et sudariola, et fasciolas, et vestes ori applicatas, et oblatos degustatosq̄ cibos blandasq̄ ac dulces literas sctūe amor non habet. Hec Hiero. Hinc ꝑ. aulus ad Roma. j. cap̄. Digni sunt morte non solum q̄ faciunt ea: sed qui consentiūt facientibꝰ. Etiam quanto enormiꝰ aut turpius vtitur quis medio peccandi, grauius peccat. Uerbi gratia. Intendit quis committere petīm fornicationis, et ad opus nepharium habet internūtios viros religiosos: talis grauissime peccat: quia vtitur ministro ꝯi ad opera diaboli. Similit. et si incantator, vel sortilegus fecit, vel procurauit incantationes, et sortilegia cum sacramentis aut rebus sacramentalibus ecclesie: vt aqua, vel cera bñdicta, vel aqua baptismalis: aut oleo sancto, et huiusmodi. grauissimum est peccatū. Cogita amplius super hac circunstantia si aliquos tuo cōsilio, auxilio: aut fauore traxisti ad peccatū: vt solēt scelerati viri. et grauissimi peccatores q̄ letant̄ in malis, q̄ est ꝓprium officiū diaboli. Q̄r, sicut nullum omnipotenti deo maius sacrificiū offerri pōt quā zelus animarum eo, q̄ bonum anime est maximū atq̄ optimum. Ita econtrario nulla offensa maior deo fieri potest quā vt mēbra ꝯi efficiantur membra diaboli. Quicunq̄ ergo fuerit causa inductiua alicuius ad peccandū: si ad veram penitentiā peruenire desiderat expedit omnino: vt sicut fuit causa ꝓd.tionis proximi sui: sic pariter fiat causa saluus, et vite: Q̄d si non fe-

Hieron.

Paul⁹.

Modus peccādi est eius cōsiderandus.

No. totū.

Zelus animaꝝ est maximū sacrificium.

cerit penã sui delicti portabit. Multa deniq; sunt vitia, ꝛ pecca-
ta que cõtrahuntur ꝛ grauãtur ex cõsortio societatis peruerse,
que diligẽter rememoranda sunt. Quia sicut bona multa habet
cõis vita sanctoꝝ: sic plurima mala societas affert maloꝝ: vt ait
Isid. Hinc Chrysо. sup Mattheũ inqt. Bonus malo si cõiungit Isidor⁹.
aut pares reddunt, aut cito abinuicẽ separant. Amicitie enim aut Chrysо.
querũt, aut faciunt pares. Rerũ natura sic habet: vt quotics bo
nus malo cõiungitur: non ex bono malus melior fit: sed ex malo Finis est
bonus cõtaminatur: diuersitas enim rerum nunq; potest habere potissima
cõcordiam: ꝛ multos ad ruinã impellit societas nephanda. Hec circũstan
Chrysost. Et diuus Hieronymus ad Fabiolã de veste sacerdo- tia.
tali epla incipit Usq; hodie in lectione veteris testamenti: dicit
sic. Multa nos facere cogit carnalis affectus, ꝛ cum ꝓpinquita
tem respicimus corporꝝ, ꝛ corporis, ꝛ aie offendimus creatorẽ.
Hec Hieronymus. Et sic patet de quarta circunstantia.

¶ De circunstantia finis, que est potissima omnium
in aggrauando peccatum.

Quinta circunstantia aggrauans peccatũ sumitur
ex parte finis. Et nota in versu superius allegato
cum dicitur cur, vel cuius grẽ. Hec dicitur princi
palissima enim circunstantiaꝝ: qr ipsa mouet agen
tem ad agendũ: ꝛ qr actus morales maxime acci
piunt speciẽ a fine: vt habet S. Tho. in. j. q. vij.
art. iiij. Et iterum in. iiij. lib. sent dist. xvj. Ad iudicandum ergo
grauitatem petõꝝ hec circunstantia est super oẽs alias conside S. Tho.
randa: vt dicit Thom. nam inquit de fine a quo in moralibus
actus humani speciem recipiunt: vt dictũ est. Et idcirco intẽtio
peccantis super oia est requirẽda: vt dicit S. Tho. in ij. q. q. xiij. Intentio
art. iij. in rõsione ad. j. arg. Quantitas peccati nõ mẽsuratur ex peccãtis
nocumento facto: sed multo magis attẽditur intẽtio voluntatis est requi
peruerse. Unde. iij. lib. de summo bono. c. xx vij. ait. Oculus hois renda.
intentio operis ei⁹ est. Si ergo intẽtio eius bona est: ꝛ opus in- Isidor⁹.
tentionis ipsius bonũ est. Hinc Aug. in lib. de vera ꝛ falsa peni- Augusti.
tentia. c. xv. dicit sic. In iudicio enim cordis cõsideranda est elee-
mosyna tribuentis. Non tñ considerandum est qõ quis dat: sed
qua mẽte, qua affectione dat qõ potest. Et Ambro. ait. Intẽtio Ambro.
operi tuo nomen imponit. Discute ergo diligenter tenebrosam Net. oia
conscian tuã: et cogita cur cõmisisti petiũ an ex infirmitate vel q̃ sequun
fragilitate. An ex ignorãtia vel malitia vel industria. Dicuntur tur.
autem illi peccare de industria, qui studio ac deliberatione men
tis malũ agunt: vt ait Isidorus. Vel cur. i. quo fine petiũ perpe
trasti. Utrum spõte: an coactus. Utrum alio nocendi: an iocãdi.
Utrum subito: an cum lõga meditatiõe vel discussione. Utrum Actus re
impulsus a tentatione, an preuenius ab ea. Utrũ ex cupiditate: cipit de
vel paupertate. Nam cum actus morales recipiant speciẽ ab nolatiõ-
obiecto: vt dicit sctũs Thomas. Obiectum autẽ formale actus nẽ a fine.

sit finis: ipse actus recipiet speciem ⁊ denominationem a fine, et similiter suã grauitatẽ. Et ideo quãto peiori fine mouetur quis ad pcm̃ tanto grauius iudicabit pcm̃. Et breuiter oia peccata habẽt speciẽ ex obiectis: ⁊ illa differẽtia que attẽdit penes obiecta est prima, ⁊ principalis quasi ꝓñs speciẽ: vt habet S. Tho. in j. ij. q lxxij art. ij. Amplius vt clarius intelligas q̃tũ valeat, ⁊ possit intentio voluntatis nr̃e. Scire debes ſm Tho. in j. ij. q. xij. art. j. q intẽtio primo ⁊ principaliter pertinet ad id qõ mouet ad finẽ. Vñ dicamus architectorẽ, ⁊ oẽm ꝓcipientẽ suo imperio mouere alios ad id qõ ipse intẽdit. Uoluntas aũt mouet omnes alias vires aie ad finẽ manifestum est ergo q intentio ꝓprie est actus voluntatis. Ideo intẽtio dr oculus: qr per eã ꝓponit voluntas finis ad quez mouet: sicut oculo ꝓuidemus quo tendere debeamus. Etiã ſm Aug. intẽtio dr lumẽ: qr manifesta est intendenti. Oẽs igitur opationes nr̃e, ⁊ oẽs actus mortales dñr vel boni vel mali, ſm q volũtas eligẽs est vel bona vel mala. Uolo dicere q actus eliciti a volũtate siue intentiones dant operibus nostris speciem naturã, ⁊ nomẽ boni vel mali: verbi gr̃a. Judex intẽdit de aliquo negotio exequi iustitiã, ⁊ ꝓpter hoc dat eleemosynã aduocato pauperi vel notario: vt in exequẽdo iustitiã sint fauorabiles. Quer̃ quisnã dicet talis actus an iustitia an miãrit̃de sic. Talis actus est magis dicẽdus actus iustitie, q̃ actus mie. Quia intẽtio principalis ipsius iudicis ferebat ad iustitiã. Sit̃ rest vnus, qui intẽdit cõmittere pcm̃ adulteriũ cum aliqua mulier̃e: sed illa recusat nisi habeat pecunias. Rõne cuius ille cõmittit furtũ: vt aliq̃d tribuat mulieri. Quid ergo dicemus: nunquid iste actus dicendus sit adulteriũ an furtũ. Rñdeo ⁊ dico, q magis denotatur adulteriũ q̃ furtũ: qr prima intentio tendebat in adulteriũ. Et per oppositũ. Si aliq̃s peccat cũ aliqua mulier̃e: vt possit eam de nocte spoliare aut deprædari: talis actus potius dicet furtũ, q̃ luxuria eadẽ rõne. Denicq̃ tanta est vis intentionis ac volũtatis q vna, ⁊ eadẽ opatio facta scõm variã intẽtionem sortitur diuersum effectũ virtutis vel vitũ boni vel mali. Uerbi gr̃a. Cayn occidit Abel fratrẽ suum, ⁊ peccauit grauiter Ben̄ iũ. c. Dauid aũt occidit Goliad, ⁊ meruit valde. j. Reg xvij. Sed vñ queso tanta diuersitas: vt Dauid occidẽdo meritũ reportauerit. Cayn vero eternã damnationẽ ex homicidio cõsecutus fuerit. Rñdeo hoc totũ egit disparitas intẽtionis: nã intẽtio Dauid erat stabilita in vera iustitia. Cayn vo fuit agitatus pura inuidia ⁊ malitia Dauid expugnauit pro tuitione populi sui Cayn occidit excecatus inuidia, ⁊ odio fratris sui. Etiam legitur Ben̄ xvij. ⁊ xviij. c. qualiter Abrahã ⁊ Sarra vxor sua riserunt, eo q dñs promiserit eis se daturum filiũ. Sed risus Abrahe cõmendatur. Risus vero Sarre iuste vituperat̃: qr intentio Abrahe tota pura, ⁊ gaudiosa ex tãto munere in gratiarum actiones ferebatur: nam credidit Abrahã, ⁊ reputatum est ei ad iustitiã.

Intẽtio q̃tũ possit.

S. Tho. Uolũtas mouet omnes vires aie.

Intentio dr oculꝰ ⁊ lumẽ.

Nota exemplũ.

Actꝰ elicitus a voluntate ⁊ cito cogitãdus.

Occidit Cayn Abel.

Occidit Dauid Goliad.

Exẽplũ de Abrahã ⁊ Sarra.

Risus autē sarre vituperatur: quia ex diffidētia promissi fuit mota ad risum. Idco Gen. xviij. dī sic. Sarra risit occulte dicens. Postq̄ senui et dñis meus vetulus est voluptati operā dabo. Iterum Cain reprehensus a dño super morte Abel fratris sui dixit: peccaui. Mā subiunxit. Maior est iniquitas mea q̄ vt veniā merear. vt patet Gen. iiij. ca. Etiā Pharao dixit. Peccaui: vt habetur Exo. vj. ca. Et pariter Saul reprehēsus a samuele dixit. Peccaui quia preuaricatus sum sermonē dñi. j. Reg xv. c. Similiter rex Antiochus dixit peccaui: vt hī. ij. Macha vj. c. Nam dixit Justum est subditū esse deo et mortalem nō pares deo sentire. Et demū ille famosissimus proditor Iudas scariothis dixit et ipe. Peccaui tradēs sanguine iustū. Matth. xxvij. et nihilominus oēs isti veniā non fuerūt cōsecuti. Sed Dā reprehēsus a Nathan pphēta dixit. Peccaui dño et subito audire meruit ab eodem pphēta. Dñs quoq̄ transtulit a te pctm tuum: vt hī. ij. Reg. xij. Ecce vnū verbum planum sm diuersam intentionem operat̄ saluiē et dānationē. Et sic pt̄z q̄ta sit via intentionis ac voluntatis que dat cūctis operibus nostris denominationē virtutis et vitij: boni et mali. Idcirco p cōplemēto huius circōstantie notāda sunt aurea verba. s. Tho. in. ij. ij. q. lxxij. ar. ix. vbi dicit q̄ pma grauitas peccati attenditur ex parte obiecti: ex quo quidē obiecto tanto attēditur maior grauitas in pctō q̄to obiectū eius est pncipalior finis: fines aūt humani actuū sunt ipse deus homo: et primus. Quicquid em̄ facimus ppter aliqd hoc facimus. Postest igit ex parte hui⁹ triū cōsiderari maior vel minor grauitas in pctō sm cōditionē persone in quam peccatur. Primo q̄de ex parte dei cui tāto aliquis hō cōiungit q̄to est virtuosior vel dignior vl sanctior. Jō in scriptura sacra maxie vituperatur pctm̄ quod cōtra seruos dei cōmittitur iniuria tali persone facta magis redūdat in deum. Juxta illud zacha ij. ca. Qui em̄ tetigerit vos tāgit pupillā oculi mei. Secundo aggrauatur pctm̄ ex pte suiipsi⁹. Nam tāto aliqs grauio⁹ peccat q̄to magis in psonā magis cōiunctā seu naturali necessitudine: seu beneficij seu quacūq̄ cōiunctione peccauerit: qz talis videtur in seipz magis peccare. Idcirco in scripturis sanctis vituperat maxime pctm̄ cōmissum in psonas ppinquas sm illud vbū pphēticū. Filius cōtumeliā faciet patri: filia cōsurget aduersus mrem suā et Eccliast. xiij. c. Qui sibi nec̄ est cui bon⁹ erit: quasi dicat nulli. Tertio aggrauat pctm̄ ex parte proximi. Contra quem tāto grauius peccat q̄to pctm̄ plures tāgit. Et ideo maxime vituperatur pctm̄ cōmissum in regē vl principē vel in personas in dignitate cōstitutas: vl in psonā publicā q̄ refrītat totā multitudinē. Mā tale pctm̄ est graui⁹ q̄ pctm̄ qđ cōmittitur i psonā priuatam. Propterea specialit dicitur a dño. Principem populi tui non maledices. q.d. Quia tale peccatū in scandalum et turbationem plurimorum redūdat. Hec de circunstantia finis

Mlti fatēt se peccatores sed nō cōsequunt veniam.

Solus Dō dixit peccaui et recto corde.

S. Thomas. Grauitas peti cōsideratur ex parte obiecti.

Ota fūt ppt̄ trias aut ppt̄ deū aut nos aut primū.

Grauat. peccatū ex parte uīpsi⁹

Eccliast.

Grauat. peccatū ex pte proximi.

¶ De circunstantia numeri.

Circūstā tia aggra uans sumit ex pte nūeri.

Sexta circūstantia aggrauās petm̄ sumitur ex parte quātitatis numeralis: ꝛ signat̄ in versu per ly quoties. Et qz quoties est aduerbiū numeri: ideo diligenter numerus petōꝝ mortaliū est discutiēdus ac rememorandus: qz peccata aggrauātur ex frequētatione actus ꝓpter inordinationē voluntatis, que cōtinue auget̄ per turpes actus, siue sint interiores, siue exteriores tam in bonis q̄ in malis. Super hac aūt circūstantia dz fidelis alia ꝙciam suā discutere de duobus: scz de numero peccatoꝝ atq; de cōsuetudine peccandi. Et primo quo ad numerū petōꝝ scire debes, q̄ nō solū peccata operis: sed etiā petā cordis pro possibili sunt numeranda ac discutiēda: non solū quo ad numerū: sed etiā quo ad grauitatē. Uerbi gra. Si habuisti desideria carnalia, ꝛ deliberasti ꝓcedere ad opus peccati cū aliqua muliere: tūc discutere debes cōscientiam tuā an talis mulier sit soluta, an virgo vel nupta vel religiosa. Et iterū rememorandū est, qua die talia cogitasti, ꝛ in quo loco: qz similes circunstantie trahunt petā cordis ad diuersas ſpecies sicut petā operis. Qui ꝛo hmōi discussionē negligit aut cōtemnit nō perficiet veram pniam. Et per ꝙns nec habebit veram cōtritionē peccatoꝝ. Et pariter numerus petōꝝ tam oris q̄ operis cogitandus est, ac q̄tum possibile fuerit recolligendus. Sed ad maiorē euidentiam huius circūstantie scire debes, ſm Tho. in j. ū. q. lxxiij. art. vj q̄ voluntas ꝓpie, ꝛ per se est causa peccandi, ꝛ cōparatur ad actum peccati: sicut arbor ad fructū: vt dicitur in glossa sup illud Matth. vij. c. Non potest arbor bona fructus malos facere. Quanto ergo voluntas fuerit maior ad peccandū tanto homo grauius peccat. Sed quando voluntas, ꝛ opus peccati sunt ſeparata adinuicē: vtputa ſecundum aliud ꝛ aliud tēpus, sunt diuersa peccata: quia ibi sunt diuerse auersiones ꝛ conuersiones Uerbi gratia. Si aliquis habet voluntatem deliberatam ad fornicandū, furandum, occidēdum, ꝛ huiusmodi, ꝛ diuertit pro tunc ad alia dimittēs exequi illam voluntatē. Inde ad horā opportunitate se ingerente cōmittit illa peccata: ꝛ sic sunt diuersa. Sed si volūtas ꝛ opus sint coniuncta: vt causa ꝛ effectus sic sunt vnum peccatum formaliter: sed plura materialiter. Quia est vna ratio deordinādi: licet plura sint deordinata. Grauius tamen est peccatum actu exteriori commissum, q̄ sola voluntate Nam ipse actus exterior cōmuniter adauget volūtatem in malis operibus: sicut in bonis. Hinc Augustinus de ſermone domini in monte, et habetur de penitentia distinct. ij dicit sic. Sicut tribus gradibus ad peccatum peruenitur ſuggestione, delectatione, ꝛ consensione. ꝛta ipsius peccati tres sunt differentie, ꝛ in corde, ꝛ in facto, ꝛ in cōsuetudine tanq̄ tres mortes. Una quasi in domo, id est. cū in corde consentitur lubidini. Altera vero quasi iam prolata extra

S. Tho.

Augusti.

Tres sūt petōꝝ differentie.

Numerus petōꝝ est omino cōsiderand⁹.

Etiā peccata cordis ꝙ possibili sūt nūerāda.

portam cum factū procedit assensio. Tertio cum vt cōsuetudinis male tangit mole terrena premitur animus quasi in sepulchro iam putrens. Que tria genera mortuorū dñm resuscitasse quisquis legit euangeliū agnoscit. hec Augustinus. Aliter potest ista circūstātia exponi vt ly quotiēs referat ad ꝓsuetudinē. Nā cūsuetudo nō minuit peccatū, sed auget. Et tanto grauiora sunt petā quāto diuti⁹ infelicē animā detinēt aligatā. Et iō difficillime respit peccator a peccatis ꝓfectis ꝓpter habitū male cōsuetudinis: cū habit⁹ sit qualitas de difficili mobilis: vt inqt ph̄s. Est ergo diligēter aduertendum quod in quolibet gñe peti grauius, est petiū quod fit ex habitu: qz fit ex maiori libidine. Unde Ysidorus in ij. lib. de sum. bono. ca xxiij. ait. Petiū admittere est cadere in puteū. Cōsuetudinē vero petj facere os putei est coangustare: ne is q̄ cecidit valeat exire. Hec Ysidor⁹. ¶ Propterea horribilissimū est peccare, sed peius est peccendi ꝓsuetudinē facere. Qz teste Hiero. ad Demetriā. Cōsuetudo est que aut vitia aut vrutes alit. Ytherū ad athletā de institutiōe Paule filie sue epl'a incipit beatus apl's Paulus scribit ad Corin. ot sic. Greca narrat hystoria Alexan. potentissimum regem orbisq; dñatorem z in moribus. z in incessu leonidis pedagogi sui nō potuisse carere vitijs q̄b⁹ adhuc puul⁹ fuerat infectus. hec Hie. Et ītā Aug. in lib. ꝓfessionū inquit. Lex peti est violentia ꝓsuetudinis qua trahit etiā inuitus animus eo merito quo in eā volens illabit. Et in lib. Enchiridion idē ait. Petā quāuis magna z horrēda cū i cōsuetudinē venerint aut parua esse aut nulla credunt vsq; adeo: vt nō solum nō occultāda: verū etiam p̄dicāda diffamandaq; videat hec: Aug. Hic Salomon pro uerb. xxij. ait. Prouerbiū est adolescens ambulans iuxta viam suā etiā cum senuerit non recedet ab ea: sup q̄bus ꝑbis diuus Hie: in ij. lib. sup paraboles salomonis ot sic Constat plerosq; in senectute dño donante maturari a vicijs q̄ adolescentes habuerant. Et ecōtra nōnullos illo se deserēte deserere circa senū virtutes q̄bus in adolescētia videbantur illustrati. Sed quia multo sepius quis memor est eoz quib⁹ ab adolescētia imbutus est in reliquū vite tempus exequi ꝓfecit: prouerbium esse dicit: qz quod adolescens quisq; ceperit in senecta non mutabit non tamē ipse semper ita venire ꝓfirmat Idcirco aūt hmōi prouerbiū ponit: vt auditores sues a prima etate virtutibus studere ꝓsuadeat: ne forte in senectute non possint deserere studia quibus in tenera etate mācipati despexerant. Nam z quo semel est imbuta recens seruabit odorem testa diu. Et greca narrat hystoria Alexandrum potentissimū regē, orbisq; dñatorem z in moribus z in incessu leonidis pedagogi sui non potuisse carere vitijs q̄b⁹ paruulus adhuc fuerat infect⁹. Hec Hiron. Nota q; verba q̄ hic tanguntur a hieronymo de alexādro ꝓprie tacta sunt ab eodē in epl'a ad athle: vt p3 supra. Quātū etiā

hec circūstantia nūcaliter exponit Cōsuetudo auget peccatū.

Ysidor⁹.

Hieron.

Augustin.

Salomō Hieron.

Sepi⁹ vitio adolescentie currūt in senium.

Difficile est vincere consuetudinē.

difficile sit peccatrici ale vincere cōsuetudinē male viuēdi: Ofi
Nota. dit hieremias.xiij.c.dicēs. Si mutare pōt ethiops pellē suā aut
pardus varietates suas: sic vos poteritis bñfacere dum didice
ritis malū. Sup quo passu. Hier. in iū. lib. sup Hieremiā ꝓphe
tam ad Eusebiū ita inqt. Quicquid em̄ ōr nō nature est: sed stu
dium ꝛ proprie volūtatis: que nimia cōsuetudine ꝛ amore peccā
di quodāmodo in naturā cōuertitur: Sed hoc qō hoib⁹ impos
sibile est, deo possibile est: vt nequaq̄ ethiops ꝛ pardus, suā vi
Paulus deant mutare naturā. Sed ille q̄ est in eꝛope operatur in par
do dicente apostolo. Omnia possum in eoq̄ me cōfortat xp̄s. Ofi
ꝛ in alio loco. Amplius inqt illis oib⁹ laboraui non, ego aūt sed
gr̄a dei q̄ in me est. Hec hie. Et sic pz, q⁹ difficiliter radiť, q⁹ ru
rudes animi p̄buerūt: vt ídē ad athletā. Causať em̄ habitus in
nobis ex frequētatis actib⁹. Jō dicit p̄s in .ū. li. Ethymo, Qua
les sunt actus tales habitus subsequuntur. Ratio aūt quare ꝯ
uius est petm̄, quod fit ex habitu assignatur a. S. Tho. in. q̄. ū.
q. cvj. ar. iij. vbi mouet dubium. Utrū incontinens p.⁹ peccet q̄
intemperatus. Nota hic, q⁹ ōr intēperat⁹, ille q̄ peccat ex habi
tu. Incōtinēs vero ōr q̄ peccat ex fragilitate. Deducit ergo ibi
sctūs Tho. talem rōnē. Ubi est em̄ maior, inclinatio voluptatis
S. Tho. ad peccandū ibi est grauius petm̄. In eo aūt q̄ est intēperat⁹ vo
Quis est lūtas inclinať ad peccādū ex propria electione q̄ procedit ex ha
intēpera bitu per cōsuetudinē acq̄sito. In eo aūt q̄ est incontinens volūtas in
tus ꝛ qs clinatur ad petm̄ ex aliqua passione. Et quia passio cito transit
icōtinēs. habit⁹ aūt est qualitas de difficili mobilis. Inde est q⁹ icōtinēs
Nota. statim penitet transeunte passione: quod non accidit de intempe
rato. Quinimmo gaudet peccasse eo q⁹ operatio pcti est sibi facta
connaturalis secūdū habitū. Unde de his dicitur prouer. ij. cap.
Letantur cum malefecerint ꝛ exultant in rebus pessimis. Hec
S. Tho. Tho. Etiam. S. Tho. in cōmento aureo super epl'a ad Rom. j.
lectione. viij. dicit sic. Malicia est habitus vicios⁹ ꝛtuti opposi
tus. Unde ex malicia peccare dicuntur qui ex habitu peccant.
Psal. lj. Quid gloriaris in malitia qui potēs es iniquitate. Hec
Tho. Nullum quippe scelus teste Augustino coram deo tam
abominabile est q̄ preterita peccata vnicuiq̄ nostrum dimissa
reminiscendo gaudere ꝛ inde exultare: hec de circunstantia nu
meralis quantitatis.

¶ De circunstantia modi.

De septi ma circū stātia mo di. Nota de mō qñ ꝓponť.

Septima circunstantia aggrauans peccatum sumi
tur ex parte modi agendi. Hec circunstantia signifi
catur in versu allegato cum ōr quomodo. Potest au
tem ly quomodo ꝓferri dupliciter: aut sub voce dua
rum partium vel duarum dictionum: sicut illud
Luce. j. cap. Quomodo fiet istud quoniam virum non cogno
sco. Que verba non sunt dubitatiua, sed modi agendi inquisiti
ua. Jō enim purissima virgo fuit subita sicut Eua. Nec tarda-

ſicut Barra nec dubia ſicut zacharias: ſz modū inq̄rit quomō tale myſteriū fieri deberet: vt. ſ. ſaluo ꝟginitatis ꝓpoſito mater eſſet. aliqñ ly quō videt eſſe dictio ꝓpoſita ⁊ ponit loco vni⁹ dictionis ⁊ accētuat ꝑ vna dictione ⁊ ſic quō. i. qualiter. Inq̄rit ergo hec circūſtantia de modo agēdi: qz mod⁹ eſt quedā menſura vel ꝓditio ſiue regula ſiue temperamentū cuiuſcūq; rei. Propterea. S. Tho. in tractatu de ꝓpoſitionib⁹ modalibus dicit q̄ mod⁹ eſt q̄dam diſcretio regulans oēm diſciplinā ſine qua virtutes ſunt vitia. ¶ Sed nota hic ſm S. Tho. in. ſ. ſ. q̄. vj. ar. iij. in reſpōſiōe ad ſm argumētum: q̄ ille mod⁹ qui ex circūſtantijs accipit quid bene vel q̄d male non ponit circūſtātia: ſed eſt ꝓñs ad oēs circūſtātias. Sed ſpecialis circūſtantia ponit modus q̄ pertinet ad qualitatē actus. Puta q̄ aliquis ambulat velociter vel tarde ⁊ q̄ aliquis patit fortiter vel remiſſe: ⁊ ſic de alijs hec Tho. Interroga ergo ꝓſcientiā tuā ⁊ diſcute de mō quo cōmiſiſti petā qz grauat petm̄ ex mō agēdi. Et quāto maioꝛi mō cōmittit tanto iudicatur grauio⁹. Verbi gra. Qui fornicat cū muliere modo naturali pecat q̄dem mortaliter: ſed multo horribiliꝰ q̄ peccat ꝓtra naturā. Similiter q̄ iurat i vanū peccat. Sed q̄ iurat p aliquē modū opprobrioſum ꝑ dei mēbra vel ſcōꝛū ei⁹ grauio⁹ offēdit. Idcirco inquire diligenter de mō quo peregiſti op⁹ peti: qz quāto turpioꝛi mō fiunt tāto ſunt grauioꝛa. Eo q̄ act⁹ morales a modo agēdi plerūq; recipiūt ſpēm vel grauitatē. Diſcute pariter de mō agendi vel patiēdi. Qz grauio⁹ eſt petm̄ in eodem gñe qñ fit agendo q̄ quod fit patiendo. Et breuiter modus eſt quedam menſura oīm actuum humanoꝛum.

Quid eſt modus. S. Tho.

S. Tho.

¶ De circunſtantia temporis.

De octaua circūſtātia tēporis.

Octaua ⁊ vltima circunſtantia aggrauans petm̄ ſumit ex ꝑte tpis. Hec quoq; deſignat in ꝓdicto ꝟſu cū dicitur qñ. Eſt aūt ly qñ aduerbiū tpis. Ideo hec circūſtātia q̄rit de tpe in quo q̄s peccauit. Utrum tempore feriali vel ſolenni puta tpe orationi conſtituto vt ſunt feſtiuitates. ⁊ tempoꝛa ieiunij. Verbi gra. Si quis fornicatur vel cōmittit furtum vel homicidium peccat quidem mortaliter. Sed ſi talia fiunt in die feſto altam deformitatem important que oꝛitur ex circunſtantia ſacre diei aggrauantis peccatum. Nam peccatum mortale commiſſum in die feſto habet ſpecialem repugnantiam ad tertium ꝓceptum diuine legis: ſcilicet ſabbata ſanctifices. Quia opus peccati magis eſt ſeruile q̄ opus manuale vt dicunt doctoꝛes catholici. Et ideo talis circunſtantia mutat ſpeciem peccati ⁊ aggrauat peccatum: qz vbicunq; eſt alia ⁊ alia repugnantia actus ad rationem ⁊ alia deformitas act⁹: ibi eſt alia ⁊ alia ſpecies ⁊ maioꝛ grauitas peccati. ¶ Hec de tribus gradibus peccatoꝛum ſignanter de decem preceptis diuine legis: de ſeptem peccatis mortalibus de quinq; ſenſibus coꝛporeis: de tribus ꝟtutibus theologicis: de

Petm̄ cōmiſſum i die feſto eſt grauius.

quatuor moralibus. de septem operibus misericordie tam corporalibus quam spūalib⁹. de cecem p̄ceptis ecclesie. de beneficijs ⁊ sacramentis. de circunstātijs aggrauantibus iuxta humilitatis mee tenuissimum sensum explicaui pro recreatione sitientis anime que per diligentem discussionem proprie conscientie ad veram cordis cōtritionem peruenire desiderat Quicunque ergo tā piam ac meritoriā discussionē peccatorū suorū humili corde p̄fecerit ⁊ fusus de mia dñi iesu xp̄i dicim⁹ q̄ talis quicunq; fuerit veraciter thesaurū illū nobilissimū de ⁊ritionis consequet a dño. De quo scriptū est Sapiē. vij. cap. Infinitus est thesaurus est hoibus quo qui vsi sunt participes facti sunt amicitie dei. Et sic patet de secunda questione.

¶ Tertia questio declaranda.

No. in qua p̄te consistit vera contritio.

Superest vt resoluam⁹ tertiū dubiū. Nam q̄rebat quāta esse debet cogitatio siue discussio p̄petis vt deo fiat debita satisfactio. Et q̄ i p̄cedentibus fuim⁹ aliqualiter plixi. Jō huic q̄stioni breuiter rñdemus sic dicentes. Vera cōtritio nō mēsurat secūdū dolorē p̄tis sensitiue ꝫ multo magis scōm dolorē intellectiue ⁊ rationalis

S. Tho.

secūdū Tho. ⁊ oēs doctores catholicos. Propterea nō est necesse corpalē dolorē esse tantū de peccato quantus fortasse esse: de temporali malo vel incōmodo vt dicat Joannes Gerson sufficiat em̄ penitenti q̄ commissum peccatum sibi vere displiceat ⁊ neq̄ ad̄ in simili casu deū offendere vellet Nō em̄ oportet talē esse dolorem de peccato qualē de se diuina deposcat immēsitas: cum hoc sit impossibile: q̄ ipsa prorsus est infinita. nostrum autē dolorē finitum esse necesse est. Nec possumus dignas deo referre gratias p̄ tāris ab eo susceptis beneficijs. Nec hoc īdulgentissim⁹ ille pater a nobis requirit nisi tantūmō obedientiam mandatorum suorū que sub eterne mortis pena obseruanda mandauit. Dolor tamē de peccatis tanto melior ⁊ laudabilior est quāto in anima ⁊ in corpe fuerit maior. adhibenda est tñ circa hūc dolorem recta discretio: q̄ nec corpus destrui nec rō ledi debet. Et idcirco hō peccator cognoscēs creatorem suū tā enormiter offendisse: qui cum sit infinit⁹ offensa in eū facta potest dici infinitū malū q̄ est ꝑtra deū qui est infinitū bonū Jdeo totis reassumptis viribus debet seuero cordis examine interiora discutere. atq; tam diligenter singula peccata mortalia lia inquirere ac memorari: quemadmodū de re temporali ardua ac pōderosa conaretur. Exēplo illius fatui qui per negligentiam suā magnam thesaurum ac iocalia multa perdidit: Qui cogitabat atq; iterum recogitabat quot ⁊ quanta commoda poterat consequi ex thesauro amisso. Jdeo cum amaritudine cordis dolebat atq; vberrime flebat.

Sic peccatrix anima quasi fatua thesaurum infinitum ꝑ

cando perdidit. Ideo recogitando excellentiã illius summi boni nil maius excogitari potest: quod quidẽ est infinite bonitatis infiniti valoris: infiniti meriti: ⁊ quod per solam miseriã peccati illud amisit. Tunc in simili cogitatione agrauat anima vehementi dolore cordis. ꝓpterea in infinitũ si fieri posset dolere debet de offensa dei. Dignũ ꝗppe est vt sicut pro euitãda corporali morte oĩmoda diligẽtia obseruatur: sic exꝑdit vt pro recuperãda eterna vita eis cura ac vigilãtia cautius adhibeat testante Aug. ꝙ ait. Libẽter debet facere immortalis futurus ꝙcũꝙ faceret pro differẽda morte moritur⁹. Et ideo rex ſetũs Ezechias recognoscẽs se ipm nõ dixit. Cogitabo sed its ait. Recogitabo tibi oẽs annos meos ī amaritudine aie me. Nã recogitabo idẽ est ꝙ valde vel frequenter cogitare. qr ly re, augmẽtat ac reduplicat significatũ dictionis. Ille ergo qui recogitat petã sua quodãmõ cogit aim frequẽter illoꝝ reminisci: ⁊ tunc fit deo sacrificiũ gratissimũ de quo Dauid psal. i ait. Sacrificium deo spiritus ꝓtribulatus cor ꝓtritum ⁊ hũiliatum deus non despicies. Qñ esn petõr tractat in corde sua petã ꝓmissa cogitãdo affligitur ⁊ amaricat. ⁊ tũc eius spũs ỏr ꝓtribulatus ⁊ agitatus. O ꝙ suaue est deo pariter ⁊ angelis tale sacrifiũ. O vere ꝙtum acceptabile. Tunc cñ petã cõteruntur malleo ꝓtritionis. Ideo glo. sup isto passu. ỏt sic. Contritio cordis est sacrifium quo petã soluuntur. ⁊ Origenes ait. quanto amplius cõpungimur, tãto magis peccatoꝝ vincula relaxantur. Et cum subdit. Cor contritum ⁊ hũiliatũ deus nõ despicies. Notãdũ est fm glo. ꝙ prius dicit ꝓtritum postea hũiliatũ: qr nõ potest cor hũiliari coram sacerdote in confessione nisi prius fuerit ꝓtritum. Et sic patet responsio ad propositam questionẽ. Et per consequens hec dicta sufficiãt de primo requisito ad contritionem.

Ois dilligẽtia obseruatur ꝓ euitãda morte sic ꝓ recuperanda eẽna vita fieri debet.

De rege. ezechia.

Dõs spũs nr qõ dicitur ꝓtribulatus.

Origen.

Glosa.

¶ Qualiter ad verã cõtritionem requiritur verus dolor siue detestatio siue displicentia singulorum mortalium. Et multa valde pulchra ac necessaria documenta de dolore contritionis explicantur.

confessaõ dolor sacram. co. ⁊ dip. 4. Mat. 6.

Diximus scõo ꝙ ad verã cõtritionem requiritur verus dolor siue detestatio singulorum petõꝝ mortaliũ de ꝗbus in ꝓdicta examinatione diligẽs inquisitio facta fuit. Est ꝙ diligẽter ꝓsiderãdũ ꝙ petõr debet de petis suis ꝓteri pfecte ⁊ distincte. Primo enim oportet vt cõteratur pfecte sic vt nõ solum actũ sed etiam affectum peti tollat per detestationẽ voluntatis. Alioqn talis sic dolẽs nõ põt dici nec est cõtritus nec vere penitẽs: sed est simulatus ⁊ mercẽnarius Notãdũ ꝙ ista detestatio siue dolor de peccatis in voluntate nil aliud est ꝙ peccati displicentia qui excludit affectũ peccari ī quo consistit tota essentia contritionis. Et ideo Augst. in libello de vera ⁊ falsa penitentia ad Christi devotam dicit sic. Penitentia est quedã dolentis vindicta puniens in se quod do-

Duplicit dz hõ cõteri ỏ peccatz suis

Augst.

let cõmisisse. Et iterum in eo. lib. ita inqt. Sũt plures qs penitet peccasse: sed nõ oino reseruãtes sibi q̃dã in q̃bus delectẽtur. Nõ aduertẽtes dñz simul surdũ z mutũ a demonio liberasse. Per hoc docẽs nõ nunqz nisi de oibus sanari. Si eñ vellet ex parte pctã reseruari habẽti septẽ demonia, ꝓficere poterat sex expulsis. Expulit aũt septem vt omnia crimina simul emẽdãda doceret. Legionẽ aũt ab illo eiiciens neminẽ reliqt de oibus qui liberatũ possideret. Ostẽdens si pctã sint mille oportet de oibus penitere. hec August. Etiã Isso. in. ij. lib de sumino bono. c. xiij ỹt. sic. Ille penitẽtiã digne agit qui sic ꝑterita mala deplorat: vt futura iterũ non cõmittat. Nã qui plangit pctm̃ z iterũ admittit pctm̃ est quasi si quis lauet laterẽ crudum quem quãtomagis abluit tãto amplius lutũ facit. hinc Hieremias Trenorum. ij. c. ait. Effunde sicut aquam cor tuum ante cõspectum dñi: q.d. Sicut aqua simplex nec substãtiam nec colorẽ nec saporẽ nec odorẽ m̃ relinquit in vase vñ effunditur. sic pctm̃ eb eo q̃ vere cõtritus est totaliter in detestatione haberi dz: vt totaliter extinguatur. Et signãter ỹt in cõspectu dñi. qz propter ip̃m dz qlibet cõteri de pctis. Jõ Dauid in psal. l. ait. Tibi soli peccaui z malũ coram te feci. ¶ Scdo oportet vt peccator conterat distincte sic vt de quolibet pctõ mortali spiritualis habeatur contritio. Dignum quippe est vt qualis fuit in nobis intentio ad peccãdũ: talis etiã sit ad penitẽdum deuotio. Et grauiora quidẽ peccata grauioribus lamentis radenda sunt. vt ait Aug. Uñ Dauid in psal. ait. Potum dabis nobis in lachrymis in mensura. Que quidẽ mẽsura ꝑm glosam intelligitur pro modo culparum. Jdeo Grego. exponens hoc verbũ Dauid ita inquit. Potum dabis nobis in lachrymis in mensura: vt videlicet mens cuiusqz tanto puniendo vel penitedo cõpunctionis sue lachrymas bibat q̃to se meminit meruisse per culpas. Etiã super illud Hieremie Threnorum. iij. c. Diuisiones aquarũ deduxerũt oculi mei: glosa sic ỹt: Diuisas quippe in oculis aquas deducimus cum pctis singulis disparitatis lachrymas damus: vt ꝑm multitudinẽ delictorum sit effusio lachrymarum. Et Dauid in psal. ait. Lauabo per singulaa noctes lectum meũ lachrymis meis stratum meũ rigabo. Super quo verbo Cassiodorus dicit sic. Per singulas noctes intelligere debemus singula peccata superq̃bus singulariter flere debemus ad hoc vt lauetur lectus nostre ꝓscientie. Patz igit ex dictis q̃ peccator sic debet dolere vt de vno q̃z pctõ mortali habeat specialis contritio. Ratio aut̃ huius assignat a S. Tho. in. iiij. sententiarum distin. xvij. vbi querit. Utrum de singulis pctis mortalibus requiratur cõtritio. Nã ỹt. Diuersorum morborũ diuerse sunt medicine: qz nõ sanat oculum quod sanat calcaneum. vt dicit Hiero. sed cõtritio est medicina singularis ꝓtra vnum tantum peccatũ mortale: ergo nõ sufficit vna cõis ꝓtritio de oib⁹. sz oportet ꝑ quolibet morbo mortali spe-

Isidor⁹.

Hieremias.

Scdo dz hõ cõteri distincte.

Dauid.

Glosa.

Gregorij

Dauid.

Cassiodorus

S. Tho. De omni pctõ mortali ỹbet haberi spãlis cõtritio.

cialem habere medicinā: scz cōtritionē. Preterea ſm Tho. eadē diſt. Et Vincentiū in ſpeculo morali. lib. iij. parte x. diſt. vj. In oi pcō mortali eſt actualis auerſio voluntatis a deo, z ꝓuerſio ad pctm̄. Et qz cōtraria cōtrarijs curant: ideo opz q in oi remiſſione pcti mortalis ſit etiam actualis auerſio voluntatis a pctō, z ꝓuerſio ad deū. Que quidē auerſio voluntatis a pcō dr ꝓtritio. Durities eñ volūtatis manētis in pctō non tollitur: niſi per voluntatis oimodā fractionē, q̄ appellatur ꝓtritio. Et iterū. Contritio per ꝓfeſſionē explicatur: ſed opz ſingula pcta mortalia cōteri: ergo oportet de ſingulis conteri. Patet ergo q̄ de oj pctō mortali requiritur ſpecialis contritio.

Jdē ꝓbat alia rōne.

Alia rō.

Oia vana ſunt: niſi cor ſit bñ diſpoſitum.

¶ Multi decipiuntur credentes habere contritionem.

Scylla

Sed in hoc loco petōr diligēter attēdat ne ꝓprio ſenſu decipiat. Et ne forte incidat in ſcyllā cupiēs vitare caribdim. nam ſunt nōnulli q̄ leuiter tranſeuntes ore mm̄, z nō corde de ꝓpetratis culpis ſe dolere ſimulāt. Et ſunt alij petōres grauiſſimi hñtes q̄dē attritionem aut leues cōpunctiones, quī th̄ in pctis ꝓſeuerāt. Quidā ꝥo hñt pia deſideria, deuotos affectus, dulcedines ſpūales: nōnulli opa de gñe bonoꝝ exercētes de intimis pectorib⁹ longa ſuſpiria trahūt, qui etiā poſt varios gemitus lachrymas vberrime fundunt. Sed ſi'es fletus ac gemit⁹ nō ſufficiūt peccatrici aie: niſi ex vera cordis cōpunctione reatū ſuū ſatiſfactiōe legitima plāgat. Ideo nota ſm dñm Joānē gerſon in. iij. parte ſumme in tractatu de canticordo: vbi dicit q̄ nō ſemp illi hoīes ſunt dicēdi deuotiores, aut virtuoſiores, aut ſanctiores q̄ magis abūdant in gemitibus z lachrymis, z quibuſd ā cōpunctionib⁹ cordis carnalis, ad q̄ ſexus femineus eſt magis ꝓnus z inclinatus: cuius ratio in hoc eſt: nam vt ſepe videmus ꝓtingit duos eſſe, quoꝝ vnus ex cōplexione naturali hz cor ſtrennuum ad virilia: nec ad lachrymas diſpoſitum: ita vt vix vel nunq̄ flere poſſit. Erit autē alter cordis feminei, qui ad oēm miſerationis occaſionem ex affectus teneritudine in lachrymas cōmouebit. Et th̄ ſtat q̄ primus eliciet deteſtationē pcti ſui intenſius in aio fortius, z laudabilius in caſu q̄ alius. Talis ḡ ſic deteſtans pcta ſua nō durū habere cor: ſed molle dicēdus eſt. Cōſiſtit ergo dolor vere pnie in ſola ratione, quī dolor libero ſubiacet arbitrio. hic dolor eſt diſplicētia ſiue odiū vel deteſtatio elicita cū gratia, q̄ ſufficit ad deteſtationem pcti. Etiā ſuppoſito q̄ nullus dolor i corpore ſequeretur.

Nota qđ dicit Joānes Gerſon de lachrymis z gemitibus.

Lachryme corpales parū valēt niſi cor fuerit diſpoſitum.

¶ Et nota q̄ verus dolor de pctis dr dolor maxim⁹: qz de nulla re altera tpali tanta deteſtatio elici debet a corde ratiōis. Sicut nullū eſt damnū pene qđ equipareť dāno culpe: nō eſt ergo mēſuranda bonitas pnie ſm dolorē partis ſenſitiue: ſz multomagis ſm dolorē partis intellectiue z rōnalis. Jdcirco peccatrix alia in hmōi lachrymis ac gemitib⁹ nō multū ꝓfidat: qz talia plerūq̄ ꝓter gratiā, z ſine merito accidūt. nā q̄nq̄ etiā turci, judei, ſarra-

ceni: ac gentiles in riuꝭ suis, ꝛ sacrificijs pariter ingemiscũt, et lachrymant exaffectiõe quã hñt ab illa: nec mirũ. Cũ eñi hõ sit creatura rõnalis dña suoꝝ actuũ hñs liberũ arbitriũ ad bonũ ꝛ ad malũ naturalꝛ horret ꝓ. tñ. Rõ hui⁹ est. Qꝛ hõ ꝙstituit in spẽ palam rõnalẽ: vt ót S. Tho in. j. q. lxxj. art. ij. Jõ cẽ illud qõ est ꝗ ordinẽ rõnis ꝓprie est ꝓtra naturã hois inçtũ hõ est. Bonum aũt hois est ꝼm rõnẽ esse: ꝛ malũ hois est ꝓter rõnẽ esse: vt Dionysi⁹ ót. iiij. c. de di. no. vñ ꝓtus hũana q̃ hoiem facit bonũ, ꝛ opus ipsi⁹ bonũ reddit intñ est ꝼm naturã hois inçtũ quenit rõni. Petñ ꝛo intñ est ꝓtra naturã hois inçtũ est cõtra ordinẽ rõnis hinc Aug in. iij. lib. de li. ar bi. Oẽ vitiũ eoipso qõ vitiũ est ꝓtra naturã est. Et Hier. ad Mauritij filiã sic dicit. Agnosce tibi a deo artifice nõ ad vitia: sed ad ꝓtutes mẽbra formata. Etiã Lactanti⁹ in. vj. lib. diuinaꝝ instõnũ. c. vj. ita inqt. Disco: dia igit atq; dissentio nõ ꝼm hois rõnẽ: verũq; est illud Ciceronis qõ ait. Hominẽ nature obedientem hoi nocere nõ posse. Ergo si nocere hoi ꝓtra naturã est: pdesse igitur hoi scõm naturã sit necesse est. Quod qui nõ facit hois se appellatione dispoliat. Hec Lactan. Teste quoq; Bernardo supꝛ cãtica: virtutũ opus nature est, ꝛ veniunt ad alũ sine labore: vitia ꝛo voluntati ꝛia, ꝛ repugnantia rõm. Patet ergo ex dictis q̃ vitia, ꝛ petã sunt ꝓtra naturã hois. Et idcirco si gemitus ꝙpunctiones suspiria desideria: lachrymę remorsus ꝙscie, ꝛ hinõi accidunt naturalꝛ hoi non est mirandũ: nec silꝛibus ꝙfidendũ vt diximus. Quisq; ergo realꝛ vitã suam emẽdare ac deo recõciliari intẽdit nõ dz vti sophismatibus aut verbositatibus: qꝛ teste Lactãtio. Nihil ꝓdest intrusam habere ꝙsciam patiẽtibus deo. Quid agis ergo. O peccatrix aia? Quid machinaris? Quid cogitationib⁹ estuas? Custos te tuus sequitur. Deum vtiq; habes testẽ, qui nõ querit a te folia: sed fructus dignos pnie. Jdeo expedit oi⁹no: vt duritia voluntatis manentis in petõ tollatꝛ ꝓ olmodã volũtatis fractionẽ, q̃ ꝓritio vel displicentia volũtatis appellatꝛ: vt supius diximus. Tãtoq; magis dz petõr ꝓnus esse ad lamẽtũ ꝛ fletũ q̃sto fuit audacior ad culpam. Abscindatꝛ itaq; ferro acute cõpunctiõis vlcus inueterate ꝙsuetudinis. Qꝛ vt ait Hier. in obiurgatione acerrima ꝓtra Susannam lapsam. Secm ꝙscie molẽ exhibenda est pnie magnitudo. Teste quoq; Ambro. in lib. de pnia. Qui culpam exaggerauerit exageret pniam: maiora eñ crimina maioribus abluuntur fletibus. Erit eñ derisio potius q̃ ꝓritio: si hoi assit exterius fletus corpalis, ꝛ intus obstinatio voluntatis. Si strepitu ꝛboꝝ deum laudat, ꝛ corde vituperat. Jntus nero foris carno. Jntus diabolus foris angelus. Jntus lupus foris agnus facies ouina: sed cõscientia lupina. Et qꝛ teste Seneca multo magis ad rem ꝓtinet quales tibi q̃ q̃lis vel quãtus alijs videaris. Jdcirco oi cũ diligentia cauendũ est: ne ala peccatrix hypocrisi, aut simulatione aliqua sit inuoluta: qm̃ expedit vt oi fictione postposita verũ de

hõ naturalꝛ horret pcm̃. S. Tho.

Dionysius.

Augustin. Hieron. Lactan.

Bernar. Lachrymę ꝛ gemitꝰ accidunt hoi naturalꝛ iõ in illis nõ est cõfidendũ. Lactan.

Hieron. Ambro.

Simulatio ꝛ hypocrisis.

lorem habeat sic vt affectus peti ſm omnē ſui partē totaliter a' cor de amputet. Et tūc ſecure cātare poterit illud Dauid. Dirupiſti dñe vincula mea/tibi ſacrificabo hoſtiā laudis: et nomē dñi inuocabo. Et itez. Laqus ptritus eſt. et nos liberati ſumus.

¶ Impoſſibile eſt ſeparare dolorem a contritione.

Ed p recreatiōe peccatricis alc q̄rā querit perficere puiam ꝓbamus multiplici rōne auctoritate et exēplo q̄ verus dolor non pōt ſeparari a vera contritione. Immo ſicut impoſſibile eſt ſpēm ſeparari a ſuo genere ſm logicos ſic etiā impoſſibile eſt dolorē a vera contritione ſeparare. Et primo q̄ non poſſit eſſe vera contritio ſine dolore et q̄ verus dolor non poſſit a ptritione ſeparari. Probatur ratione ſic. Clarum eſt ſecundum omnes naturales philoſophos q̄ ptraria ptrarijs curantur. Omne enim corruptibile ſimpliciter corrumpitur per actionem ſui contrarij: nam frigus non corrūpitur niſi per calorem et ſimiliter quecunq̄ a frigido ꝓponunt/vt grandines: nives: glacies a ſole calido diſſoluunt. Et ꝓpterea peritꝰ medicus quibuſdā egris porrigit calida: alijs vero frigida iuxta naturas et qualitates morborū: hoc tamē in cūctis ghaliter obſeruat: vt medicina detur egritudini ptraria: q̄ vnū ptrariorū expellit p reliquum. Inſuſmitas aūt aie rōnalis eſt peccm̄ mortale qđ conſiſtit i ꝓpoſitis voluntatis ad actū malū. Vñ Au. in li. retractationū. Et iterum in lib. de duabus animabus diffinitēs peccm̄ ſm cām efficientē dicit ſic. Peccm̄ eſt volūtas retinēdi vel cōſequēdi qđ iuſtitia vetat: qua ſnīa aperte datur intelligi q̄ volūtas eſt cā efficiens peccī adeo vt ſine ipa nullū poſſit eſſe peccm̄. Et iterꝰ aug. i li. de vera religione dicit ſic. Uſq̄ adeo peccm̄ volūtariū eſt: vt niſi ſit volūtariū nullo mō peccm̄ ſit. Item. Au. et hī. xxiij. q. iiij. Nabuchodonoſor iſta inqt. Uaſis ire nunc̄ deꝰ redderet interitū ſi nō ſponte cum inueniret hō habere peccm̄: et iō ſi aliqs p ignorātiā inuincibilem faceret aliqđ de gñe malorꝰ nō iputaret ſibi ad peccm̄. quia talis ignorātia tollit volūtariū. Cū ergo tota ratio peccati mortalis conſiſtat in ꝓpoſitis voluntatis in actu malo vt liquet ex dictis: vtiq̄ diſpliceītia volūtatis de hmōi actu erit ꝓxiū peccī et q̄ ꝓxia ptrarijs curant: oportet ergo vt peccōr ſi curari dz a febre peccī mortalis q̄rat medicū ſalutis dñm Jeſum xp̄m: atq̄ p diſpliceītiā volūtatis deteſtet peccm̄. ¶ Item ꝓbamus idem alia ratiōe ſic. Rō dictat q̄ eo mō quo peccā cōmittim⁹ eo mō penitea-mus. Sz peccamus tribus modis: vez corde: ore: et ope. Ideo decens eſt vt ſm delicti ꝓportionē punitio fiat. ſ. i corde p contritionē: in ore p confeſſionē: i ope p ſatisfactionem. et q̄ oia iſta tria genera et modi peccōrꝰ incipiunt a cordis cōpla. ētia: ergo iuſtū eſt vt omnis remiſſio peccōrꝰ a cordis ptritiōe incipiat: q̄ ſecūdū menſuram delictierit plagarū modus. Secundo probamus oppoſitum auctoritate Unde Anſelmus in lib. de ſimilitu-

Auguſti.

Idem.

Tota rō peccī ē cōplacētia in a cu malo.

Anſelmꝰ

Augus. Cõtritio vera non põt eẽ sine dolore.

dinibus dicit sic. Sunt nonulli qui se pctõres eẽ fatẽt sz nullũ hẽre inde doloꝛẽ diuoscunt q̃ necesse é vt doleãt si veniã ꝓmeri desiderãt: qz ad salutẽ nõ valet vt se q̃s pctõrẽ cognoscat nisi habeat doloꝛẽ: nã si dño suo aliqs peccaret, ꝛ inde doloꝛẽ nõ hẽret q̃d putas de eo dñs diceret. Quõ cũ offẽsã posset dimittere q̃diu esꝰ ꝓ offẽtiõe sua nequaq̃ sciret hẽre doloꝛẽ. Ridiculũ potiꝰ q̃ aliud videret si veniam peteret de hoc vñ se nõ dolere fateret. Necesse est g̃ vt doloꝛẽ habeat q̃squis de ꝓpetratis culpis si veniã ꝓmereri desiderat. Hec Anselꝫ. Etiam Angu. in libro de pnia ait.

Augusti. No. ola.

Nemo sue volũtatis arbiter ꝓstituꝰ põt nouã vitã inchoare nisi eum veteris vite penitet. Taceo plura: qz adeo clarũ est, q̃ verus doloꝛ non potest a ꝯtritione separari vt ab hac snia nulla sanctorum dissentiãt testimonia. ¶ Tertio ptz ꝓpositum mltiplici exemplo: non enim dñs terrenꝰ grauẽ offensã, vel iniuriã remitteret nisi cõtrito. Quia si diceret oꝛe se dolere, ꝛ dñs sciret contrarium esse verũ nõ remitteret. Ita nec deꝰ. Jõ petro aplo q̃ principi non dimisit offensam antequã fleret amare: nã si petrꝰ fleuisset, ꝛ dixisset se fuisse cõtritum mendaciter, xps non remisisset illi peccm̃ suum hõ quippe talibus signis decipi põt: non sũt deus qui solus intuetur coꝛ, ꝛ nouit abscondita cordiũ. Hinc

Leo pa.

Leo papa collaudãs illas pias ac dulcissimas lachrymas petri apli in ser. de passione dñi qui incipit. Sacrm dilectissimi dñi ce passionis dicit sic. Felices sancte aple lachrime tue q̃ ad diluendam culpam negationis virtutem sacri habuere baptismatis Affuit enim dextera dñi Jesu q̃ labentem te priusq̃ deiecere ris exciperet, ꝛ firmitatẽ standi in ipo cadẽdi piculo resipuisti. Vidit in te dñs nõ fictam fidẽ: nõ dilectionem auersã: sed constantiam fuisse turbatam. hec Leo. ¶ Peccatoꝛ quoq̃ grauissimus depdat, ꝛ homicida pessimꝰ fuit ille latro q̃ cum xpo crucifixus est. Nam test Leone papa in ser. de passione dñi q̃ incipit. Exigit fides dilectissimi. Fuit hic latro insidiatoꝛ viarum, ꝛ saluti hominum semp infestus vsq̃ ad crucẽ reus. Et sicut ait Chrys. princeps iniquoꝝ fuit ꝛ mille malis imbutꝰ. Sed tñ in cruce affixus magnam egit pniam: vt pote q̃ magnũ doloꝛẽ vere contritionis habuit: nã cum esset sic affixus ac ꝓpe mortis ãgustias videns in xpo admir ãda signa sctitatis: vt puta simplicitatem mãsuetudinẽ, innocẽtiã, modestiã, hũilitatẽ, ꝛ pmaxie inter illos acerrimos coꝛpis atq̃ cruciatꝰ mirã xpi patiẽtiã charitati annexã: vt pote q̃ oꝛauit ꝓ persecutoꝛibus ac crucifixoribus suis que sunt signa aptissima vere sctitatis. Jõ totus in admiratione cõuersus est. Vidit ꝓterea hic latro optimos mores atq̃ elegantem dispositionẽ organoꝝ in toto coꝛpe xpi. Precipueq̃ in facie eius sctissima a qua fluere videbatur fragrãtia q̃dam admirande sctimonie. Jdeirco vero doloꝛe cordis expauit vñ totus in xpm accensus alterũ collatronẽ acerrime increpãs dixit ei. Luc. xxiij c. Nec tu times deum q̃l eadẽ dãnatiõe es. Et

De latrone q̃cũdõ crucifixꝰ est. Chrisо. No. totum.

nos ḋdē iuste:nā digna factis recipim⁹.hic vero nil maligessit.
Cnmq; talia diceret Illico radio ſpūſſācti illustratus xp̄z ſalua
torē ac redēptorē mūdi cognouit.Jō toto cordis desiderio quer
ſue in eū dixit.Dñe memēto mei dum veneris in regnū tuū.Ex
quo ꝟbo clare ꝓstat,q; latro ille habuit tres ꝟtutes theologi- Latro il
cas.l.fidē ſpē, ⁊ charitatē:vt alibi lati⁹ explicauimus.Cōstat et le habuit
er hoc q; fuerit⁹ cūctis ap̄lis ac discipl̄is xp̄i audax vīde ⁊ aio. tres ꝟtu
ſius:nā cū dies illa fuerit paschalis solēnitas iudeoꝝ:nō dubiū tes theo
m⁹ ad tā grande ſpectaculū pluſq; cētū millia ꝑsonaꝝ aduenis- logales.
ſe.Jbi quoq; aderāt ap̄li ac discipl̄i xp̄i ḋ territi,ac pauidi,erant
muſſitātes ,gemētes,ac flētes.Sz latro totus magnanim⁹ i ꝓ-
ſpectu tantoꝝ ar matoꝝ,⁊ inimicoꝝ xp̄i regiā dignitatē ei⁹ ac
innōcētiā plena voce p̄dicauit:nec mirū:qz vera charitas xp̄i q̄ Chryſo.
iā totus erat radiatus foras miſit timorē.hinc Chryſ.virtutem
eius admirās ait.O res mirabilis crucifixū aſpicis,⁊ dñz p̄fi-
teris ꝓdēnati vides figurā ⁊ regis p̄dicas dignitatē.hec Chryſ.
Etiā diuus Hie.Extollens magnitudinē ꝓritiōis hui⁹ biſſi- Hieron.
mi latronis,⁊ habetur de peni.diſt.j.Importuna dicit sic.Chr̄s
in paradiſū de cruce etiā latronē tullit,⁊ ne ḋs aliquando ſerā
conuerſionem putaret.fecit homicidiū penā martyriū.hec hie-
Que verba non ſunt sic intelligenda:vt in rei ꝟitate pena ho- Auguſt.
micidiū fuerit cōuerſa in martyriū.Qz vt ōt de cōſe.diſt iiij.Ba Hieron.
ptiſmi vicem.Latro ille non ꝑ nole xp̄i crucifixus est ſed ꝑ me- pena nō
ritis facinoꝝ ſuoꝝ:neq; qz credidit paſſus eſt:ſed dum pateret facit mar
credidit.Et qz pena non facit martyrē ſed cauſa:vt ait Augu. tyres ſz
Jō illud ſupplicium non fuit martyriū.Sed dr̄ martyriū im- cauſa.
prie propter ſi'litudinem facti:vt dicit ibidē glo.qz fidē ⁊ pacē
tiam habuit ſicut illi ḋ pa:iūtur martyriū,vel pena illa dicitur Chryſo.
martyriū rōe ꝓfeſſionis quā patibulo habuit.Qz ſicut martyr
ſic latro inter penas xp̄m aperte ꝓfiteri non timuit,vel dicitur
martyr:qz illa pena ex magnitudine contriōis introduxit eū ſu- Dauid.
bito in regnū ſicut facit verum martyrē.hinc Chryſo.in li. de re
paratione lapſi ōt ſic Latro ille ḋ pendebat in cruce non egit
prolixitate temporis:vt ingreſſuz paradiſi mereret: ſed tm̄ ei
ſpacij ſufficit q̄z tū expedi potuit donec vnū poſſet ꝓferre ſmo
nem:ita vt intra vnum momentū tēporis toti⁹ vite ſceleri⁹ ab
ſolutus precedere ad paradiſū etiā ap̄los mereret.hec Chryſ.
Ex dictis ptz q; hic latro per ſolum doloꝝ ꝓritionis mirabiter
ſaluat⁹ eſt.Magnus etiam peccator fuit Dauid:ſed magnā per Ezechia.
egit pniam ſcribens cantica ſua in q̄bus totus vr̄ effuſus in ge-
mitibus ⁊ lachrymis.Nam ōt. Laboraui in gemitu meo la-
uabo per ſingulas noctes lectū meū lachrymis meis ſtratū me
um rigabo.Simil'r de rege Ezechia legimus qualiter ipo egro
tāte venit ad eū Eſaias dicēs.Diſpone dōt tue:qz morieris tu ⁊
non viues:vt ptz.iiij.Reg.xx.Et Eſaie.xxxviij.c.Et ſicut dr̄ ibi
dem.Fleuit Ezechias fletu magno.Sic Maria Magdalena

de Mag. de Mab. zachco, ⁊ alijs.

ꝙuersa ad dñz tota resoluta in lamẽtis obtinuit venĩã Luc. vij. c. Sic Nabucho: Mar. Paul. zacheus: Maria egyptiaca ac ceteri magni pctõres magnã egerũt pniaz. Fũde ḡ lachrymas ꝙfuge ad medicũ salutis, age pniaz. Clama ad dñz ⁊ dic. Qm̃

Ambro.

iniqtatẽ meã ego cognosco, ⁊ pctm̃ meũ ℨ me est semp. Tibi soli peccaui: qz tu solus sine pctõ es. hic Amb. in li de bono mortis. c. vj. sic pulchre nos hortat ad penitudinẽ dicẽs. Noli inqto hõ diuine bõitatis ⁊ patiẽtie thesauros ꝓtẽnere: Bõitas eũ dei ad penitẽtiã te ꝓuocat: ad correctiõez inuitat. Duritia aũt tua q̃ in erroris ptinẽtia pseueras futuri iudicij auget seueritatem: vt dignam retributionem tuoz accipias delictorum. Hec Amb. Ex dictis itaq; ptz tam rõe quã auctoritate ⁊ exemplo q̃ verus dolor nõ põt a contritione separari. Sed quẽstio adhuc pulsat. Utrũ contritionis dolor debeat esse maximus, vel an peccator possit nimis dolere de offensa in deum commissa. Pro rñsione hius q̃stionis notandum est ꝑm Joannẽ Gerson cancellariũ parisiensem in compendio theologie vbi mouet dubiũ. Utrum minim⁹ dolor possit esse contritio: nã dicit q̃ cõtritio potest dici magna maior et maxima: ꝑm q̃ homo ad maiorem dolorẽ mouet. Jõ magistri theologie dicunt, q̃ dolor contritionis etiã minimus dummõ fuerit informatus charitate sufficit ad delẽdũ culpã. Dicitur autem dolor informatus charitate qñ vere elicit propositum confitendi ⁊ satisfaciendi: ⁊ tum talis dolor dicitur contritio minima. Et hec delet tm̃ culpam ⁊ reatum seu debitũ pene eterne. Quod si dolor contritiõis fuerit maior delet partẽ pene temporalis debite. Si vero fuerit maximus totã penã, ⁊ totam culpam delet. Ad quẽstionem ḡ rñdemus cũ scto Tho. in. iiij. li. sen. dist. xvij. vbi querit. Utrũ contritio sit act⁹ virtutis. In rñsione ad. j. argu. dicit q̃ in contritione põt ꝙsiderari duplex dolor de pctõ. Unus quidem in parte sensitiua qui est passio quedam in carne, ⁊ hic dolor non est essentialiter contritio: sed magis effectus contritionis. Sicut eñ pena exterior corpalis est effectus virtutis penitentie ad recõciliandũ offensam q̃ in deũ ꝓmissa est per inordinatum actũ partis sensitiue scz virtutis concupiscibilis. Alius est dolor ptritionis inmẽie vel in volũtate q̃ nil aliud est quã displicentia pcti rõne sue deformitatis scz inq̃tũ pctm̃ est factũ in offensam dei. Et talis dolor est essentialiẽ contritio ⁊ realis actus virtutis ac vere penitentie. Jdcirco si loquamur de dolore ptritiõis prout est in pte sensitiua sicut accidit i corporis macerationẽ: tũc põt esse indiscretus sicut indiscreta penientia: de qua deuotus Bernardus sepius dum esset electus abbas seipsum accusabat. Quapropter in huiusmodi debemus doctrinam apostolicam sequi que dicit. Tanq̃ castigati ⁊ non mortificati. Unde etiam sanctus Thomas in. iiij. libro

Qõ. Rñdet qõl Joãnes Gerson.

De dolore ꝙ prius fuit.

S. Tho.

S. Tho.

sent.dist.xvij.vbi mouet dubiū. Utrū dolor cōtritionis possit esse nimis magnus, dicit sic. In his oibus debet accipi pro mēsura cōseruatio subiecti, et bonę habitudinis sufficientia ad ea q̄ agenda incumbunt. Et ꝓpter hoc dr ad Rom.xij.c. Rationabile sit obsequiū vestrū. hinc Hier. ait. De rapina holocausti offert, qui vel ciboꝝ nimia egestate vel maducādi vel somni penuria immoderate corpus affligit. Et iterū. Rationalis homo dignitatē amittit, qui ieuniū charitati, vel vigilias sensus integritati pfert. Sed si loquamur de dolore ꝯtritionis ꝑut est in mēte vel in voluntate: tunc nō potest esse nimis magnus. Nam cōsiderans petōr bonū infinitū offendisse: in infinitū si possibile est dolere dz saltē habitualiter: et si nō actualiter. Ideo notāda sunt ꝟba aurea scti Tho. qui in primo quolibet art.ix. vbi mouet dubium. Utrum contritus debeat magis velle esse in inferno q̄ peccare, dicit sic. Contritus tenetur in gñali velle pati magis quācūq̄ penā q̄ peccare. Et hoc ideo qr ꝯtritio nō pōt esse sine charitate, per quā oia dimittunt pnā. vnde charitas requirit: vt quālibet penam hō cōtritus preeligat culpe: sed in speciali descēdere ad hanc penā vel ad illam nō tenet. Quinimo stulte faceret si quis semp̄ vel alitū solicitaret sup hmōi particularib⁹ penis. Manifestū est em̄. q̄ sicut delectabilia plus mouēt in particulari ꝯsiderata q̄ in cōi. Ita terribilia plus terrēt si in particulari cōsiderentur. Et aliqui sunt qui minori tentatione nō cadunt, qui forte maiori caderēt. Sicut aliq̄s audiēs adulteriū non incitat ad lubidinē: sed si per cōsiderationē descēdit ad singulas illecebras magis moueret. Et sic aliq̄s nō refugeret pati mortē pro xp̄o: sed si descenderet ad considerandum singulas penas magis retraheretur. Et ideo descēdere in talibus ad singula est inducere hoiem in tentationē, et prebere occasionē peccandi. Hec Tho. Debet ergo ꝯritus habere cor mundū ab oēm malitia, atq̄ in tali dispositione persistere: vt sit paratus potius velle mori q̄ de cetero aliquod mortale cōmittere. Et ratio huius est: qr tenemur ex p̄cepto deū, potius q̄ nos diligere. Cū ergo per mortale deus offendatur debemus magis velle mori, q̄ ipsum offendere. Et ista est ratio, quare martyres mortui sunt: vt scz deū nō offenderent per petm̄ mortale. Nā vera charitas hoc requirit: vt quālibet penam hō contritus p̄eligat culpe. Hinc Anselmus in lib. de similitudini. et allegatur a scto Tho. in.j. quolibet ar. vbi supra, dicit q̄ aliq̄s dz magis velle esse in inferno sine culpa q̄ in paradiso cū culpa: qr innocēs in inferno nō sentiret penā: et petōr in paradiso nō gauderet de gloria. Hec ille. Etiā sanctus Tho. in.xj. quolibet. ar.ix. vbi querit. Utrum aliquis comedēdo seu stando cum excōicatis peccet mortaliter. In rñsione ad tertiū argumētum dicit sic. Non solū quis debet subire mortem antē q̄ peccet mortaliter. Sed etiā antē q̄ peccet venialiter: qr peccatum incōpletum peccatū nunc̄ est eligibile. Si em̄ esset eligibile nunc̄ esset

Hieron.

De dolore ꝯritionis ꝑut est in voluntate.

S. Tho. Nota pulchra ꝟba S. Tho. Nota diligenter ūngula.

Uere cōtritus dz potuꝰ eligere mori q̄ peccare.

S. Tho. Nota. diligēter verba sancti Thome.

S.Tho. peccatū: ꝛ sic nō peccarē si facerē. hec Tho. Et in .iiij. lib. sen. dist. xviij. vbi mouet dubiū. Utrū participare cū excōicato in casibus nō cessis semp sit pctm mortale. In rnsione ad .j. arg. idē Tho mas dicit, ꝙ sicut pctm mortale nō pōt bene fieri: ita nec venia: le. Et ideo sicut hō dz prius sustinere mortē ꝙ peccet mortal'r: ita etiam ꝙ ꝙ peccet venialiter. Illo mō debitū quo dz venialia vitare. hec Tho. Propterea Aug. horrēs valde pctā sua, ꝛ co: gnoscēs excellentiā diuine bonitatis dicebat se esse dignū oculos cecare plorādo propter pctm. Et ratio huius est. Quia quilibet pctōr nō solū eterna: sed ꝛpali morte dignus est. Anselmus q̄z ta ctus vehemēti dolore cordis, atq; ex pinguedine deuotionis dicebat. Utinā sic impinguentur viscera aie mee: vt medulle cor: poris mei exsiccētur. hinc Micheas ꝓpheta. ſ. c. ita inquit. Plā: gam ꝛ vlulabo vadā spoliatus, ꝛ nudus faciam planctū velut drachonum: ꝛ lucium quasi strutionū. Nota ꝙ inter oia alalia irrationabilia planctus draconis est amarior. Et inter volatilia plāctus strutionis. Ideo sunt qui dicunt, ꝙ cū drachone sit hostis elephāto ab eo plerūq; occiditur ꝛ cōteritur: ꝛ tunc magnū fa: cit planctū. Sed istoꝝ dictū miramur: qr nō est verisimile ꝙ ele: phas occidat draconē: ꝛ per cōsequens nō facit plāctū modo di: cto: sed multo potius videtur ꝙ draco debeat occidere elephan: tem attēta magnitudine ac fortitudine draconis. Nam magn⁹ Albert. in .xxv. lib. de animalibus vbi loquit de dracone allegat Auicennā: ꝛ Senerton philosophos qui dicunt, ꝙ draco est no men generis qđ sub se cōtinet multas species. Dicunt igitur isti philosophi, ꝙ dracones omnes sunt corpore valde magni: ita ꝙ minor illoꝝ est quinq; cubitoꝝ, ꝛ maior est triginta cubitoꝝ, ꝛ supra p̄cipue in partib⁹ Indie. Etiā si sequamur Plinū ꝛ solinū philosophos, qui forte teste Alberto potius referūt audita vul: gi q̄ experta. Dicemus draconē esse maximum inter oia terre, ꝛ maris alalia: nec habere venenū, ꝛ esse cristatū in capite, et os eius esse paruū ſm magnitudinē corporis ꝛ capitis sui. Morsus th eius est pessimus q̄uis paruus, ꝛ huiusmodi cām dicūt esse: qr mortifera ac venenosa comedit, ꝛ nō ex seipso est venenatus. Sed quante fortitudinis sit draco contra elephantem ostendit magnus Albertus: vbi supra, sic dicens. Draco si quem cauda ligauerit occidit, a caude enim sue inuolutione: nec elephas tu: tus est corporis sui magnitudine. Idē dicit Isidorus in .xij. lib. Ethimo c iiij. Affirmat etiā ꝙ draco est maior cunctoꝝ serpē: tium siue oim animantiū sup terrā. Et postq̄ plura explicauit de dracone, q̄ etiā scribit Albertus ita subiungit. Draco circa se: mitas delitescēs, per quas elephātes solito gradiunt crura eoꝝ nodis, illigat ac suffocatos perimut. hec Isidorus. Etiam dicūt aliqui philosophi: vt testatur Albertus. ꝙ draco cum estuat se infrigidat in sanguine elephātis, qđ quidē nō posset facere: nisi illum occideret. Et ideo conuenientius dicit ꝙ draco occidit ele:

Iterū no ta, verba scti Tho. Auguſt.

Anſelm⁹

micheas ꝓpha.

Nota de dracone.

Magn⁹ Albert⁹ de draco: ne.

Dracões sunt ma: gni val: de, scz tri ginta cu: bitoꝝ.

Draco ē maxim⁹ inter oia animan: tia terre, ꝛ maris.

Quante fortitudi nis sit dra co ꝙ ele: phantē.

Isidor⁹.

Draco occidit e: lephantē ꝛ quo.

phantem ⁊ nō cōuerso. Qūo autē intelligatur iste planctus dra chonis de quo loquitur Micheas ꝓpheta in ꝑsona peccatoris. No. q. quidā ita explanāt. cū em̄ dixit. Facia plāctū velut dra chonū. q. d. Ex vehementi dolore cordis faciā planctū horribilē eo modo quo solet dracho horribiliter clamare. Nā dicūt Plinius ⁊ Solinꝰ teste Alberto vt supra q voces drachonū terrent homines ita q moriuntur. Sic peccator vere ꝯritus debet vero dolore cordis plangere ⁊ vlulare ⁊ fortiter clamare ac petere a dño misericordiā. Sed pater doctoꝝ Hie. super isto passu in lib. super Micheā prophetam ad Paulā ⁊ eustochiū ꝺt q Micheas ꝓpheta in hoc loco faciat q̄si prosopopeyā ⁊ sub persona sua inducit dei plangētis affectu. Est aūt ꝓposopopeya quidā color rhetoricus ⁊ fit q̄n animatū loq̄tur ad animatū. Uel. q̄n inanimatū ad aiatū vt terra loq̄tur fontibus ⁊ maribꝰ: Uel fit tot modis vt methaphora. Hinc Damascenus ait. Nouit scriptura ⁊ ꝓsopopeya i. personaꝝ fictio ne vti sicut illud Mare vidit ⁊ fugit. Hier. ergo vbi supra ita inq̄t. Quomodo em̄ drachōes terribili sibilo ꝓsonant iurta hystorias eoꝝ qui de phisicis conscripserunt eo tēpore q̄ vicuntur ab elephantibus: ita ⁊ ego spoliatus ⁊ nudus incedā ⁊ faciā plāctum velut drachonum ⁊ luctum quasi strutionū. No etiā cum subiūgit: Et faciā luctū quasi strutionū. Nā magnus Albertus in. xxiij. lib. de animalibus dicit q strutio est auis in desertis Lybie que tamen sepius in nostris visa fuit partibus. Si hec auis fuerit iuuenis est cinerea ⁊ tota bñ pennata pēnis tñ plumalibus nō fortibus existētibus. Secūdo anno ⁊ deinceps paulatim in coxis ⁊ collo ⁊ capite pēnas omnino perdit denudato corpore sed dura pelle ꝓtegitur a frigore: ⁊ pēne dorsi nigerrime. Coxas habet valde magnas ⁊ crura carnosa: pellis alba ⁊ digitos in pede habet sicut camelꝰ. Unde camelon a quibusdam grecis vocatur iō non tam auis q̄ medium inter gressibile ⁊ volatile esse videt. Est autē alta pedibus vsq ad dorsum forte ad quinq vel sex pedes. sed collum habet longissimum ⁊ caput anserinum. ⁊ rostrum respectu sui corporis valde parum: volare nō potest. sed alis extēsis citat cursum. Hec auis dicit stolida ⁊ mēse Julio ouat ⁊ oua in sabulo absc̄ōdit vt foueātur ibidē calore solis: quia nudato corpore ea fouere nō pōt. Aliquando autē custodit ea ⁊ respicit ad locū in quo iacēt: ⁊ iō rumor falsus exiuit q visu ea foueat inq̄t Albertus. Etiā Hier. in primo lib. super Micheā prophetā vbi supra dicit sic. Strutiones immemores sunt ouorū suorum ⁊ quasi nō pepererint in arena calcandos pedibus bestiarum fetus relinquunt. hec Hiere. Idcirco hec auis a Hieremia ꝓpheta dicitur crudelis. Unde Threnoꝝ. c. iiij. filia populi mei crudelis q̄si strutio in deserto. Sed queritur qūo salua veritate pōt hec auis dici crudelis cū non habeat vngues ad lacerādū: nec rostrum dispositum ad feriendū: sed est nudata pēnis ⁊ fatua. Pro respō-

qūo itel' gitur verbū Micheę ꝓphete.

Hieronymus.

No quid ē ꝓsopopeya Damasceno Hieron.

Mag. Albert. natura strutiōis

Strutio. est auis stolida.

Hieron. de strutione q̄d sentit.

sione dic q̄ Hieremias lamentabatur miseriā, & crudelitatē populi sui maiorem, & bestiaꝝ dicens. Filia populi mei crudelis quasi strutio in deserto, que cū sit auis stolida abscōdit oua sua in arena: & ita videtur crudelis illa sic dimittēdo: qz naturaliter bestie ꝯtumcūq; crudeles diligunt fetus suos. Jdeo Hiero. sup hoc passu in. xiij. libr. super lamentationes Hieremie ad fratrem Eusebium dicit, q̄ in strutione simulatio, & immanitas hypocritarum designatur: qz strutio induratur ad filios suos quasi nō sint sui. Sic pariter videtur cōtigisse in obsidione Hierusalē per Chaldeos. Nam tanta fuit fames, q̄ matres abscōdebant cibū & permittebant filios, & filias mori tame. Jdeo subiungit Hier. dicens. paruuli petierunt panem, & non erat qui porrigeret eis. Quanta aūt fuerit illa penuria vel potius miseria ostendit Josephus in. vij. lib. de bello Judaico. c. xij. vbi dicit, q̄ tanta fames erat Judeis, q̄ tanq̄ ebrij & canes rabidi ferebātur. Et in. c. xiij. eiusdem libri. Jdē Josephus clare dicit, q̄ mulier quedam plebeia Maria nole filia Eleazari necessitate cōpulsa lactantē occidit filiū coctumq; mediū comedit reliquū seruauit. Ex hoc Judei crudeliores videbātur strutione, que oua sua in sabulo relinquit, & ea fouere negligit: vt inquit Jsid. in. xij. li. Ethim. c. vij.

¶ Ad ꝓpositum redeundo. Si strutio fetus suos, aut oua a bestijs cōculcata vel ab hoibus ablata perceperit inter oia volatilia amare luget, & querulas voces emittit. Sic peccator qui occiditur a demone, & ꝯculcatur ꝓpter pctm cum amaritudine cordis flere debet ac lugere offensam in deum factam. Et propterea Hieremias ꝓpheta hortatur peccatores ad lachrymas, dicēs. Plangite & vlulate: quia nō est auersa ira furoris dñi a vobis. Et iterum. Laua a malitia cor tuuz Hierusalem: vt salua fias vsq; quo morabuntur in te cogitationes noxie. Jterum Hieremias. vj. c. ait. Luctum vnigeniti fac tibi planctū amaruz Nota q̄ plāctus peccatricis aie assimilari debet mulieri plangēti mortem sui vnigeniti. Cuius dolor grādis est. Nam si plures haberet filios vno mortuo super alio posset cōsolari: sed qz ei solus filius moritur: ideo mater sola facta amarissime dolet. Et rursus Hieremias ait. Deduc quasi torrētem lachrymas per diē & noctem, & nō taceat pupilla oculi tui, quasi dicat. Sicut torrens solet cum impetu fluere: sic lachryme vere contritionis ab oculis peccatricis anime stillare debent. Et cum subiungit dicens. Et non taceat pupilla oculi tui. hec pupilla oculi: vt dicit glossa est cōpunctio rationis. q. d Semper displiceat rationi ac voluntati peccatum quod commisisti. Liquet igitur ex dictis qualiter ad veram cōditionem requiritur verus dolor. Et q̄ impossibile est dolorem a vera contritione separare.

¶ Quod ad verā contritionē requiritur vna generalis plenitudo, siue detestatio tam de oblitis ꝯ ignoratis mortalib⁹. Et q̄ dolor cōtritionis non finit: nec finiri dz in pñti vita.

Hiero⁹.

Quanta fuerit miseria i obsidione Hieri⁹m. Josephꝰ.

Jsidor⁹. ꝓctōr dz lugere exemplo strutiōis.

Hieremi.

Hieremi.

Tertio ad veram cõtritionem requirit vt vna generalis penitudo vel detestatio dirigat ad ola peccata mortalia tã oblita q̃ p ignorantiã cõmissa de q̃bus pctõr nullã habet noticiã: nec scit qualia vel quanta fuerint: sed in quedã cõfuso scit se plura habere mortalia oblita z ignorata. Quid aũt agere debeat pctõr in tali pplexitate vt ad verã pueniat ꝓtritionẽ: docet splendor ecclesie Tho. in. iiij. li. senten. distin. xvij. vbi q̃rit Utrũ de omni peccato actuali cõmisso a nobis bebeam⁹ ꝓteri: vbi ad fm argumentum talẽ de pctis oblitis describit regulã dicens: Obliuio de aliquo potest esse dupliciter. Aut ita q̃ totaliter a memoria exciderit z tũc nõ potest aliquis inquirere illud. Aut ita q̃ partim a memoria exciderit z partim maneat. Sicut cũ recolo me aliqd audiuisse in generali: sed nescio qd in speciali: z tũc redeo in memoria ad recognoscendũ. Et scõm hoc etiã aliqõ pctũ põt esse oblitum dupliciter. Aut ita q̃ generali memoria maneat. sed nõ in speciali vt cũ hõ recolit se vnum vel plura commisisse z ignorat an sit superbia: auaricia vel luxuria: z tũc debet hõ cum diligentia recogitare: vt inueniat illud pctũ in spãli: quia de quolibet mortali tenetur homo specialiter confiteri. Si aũt inueniri non possit sufficit de eo cõfiteri scõm q̃ in noticia tenet. Et dz homo nõ solũ de peccato. sed de obliuione ei⁹ dolere q̃ ex negligentia cõtigit. Si aũt pctũ omno a memoria excidit/ tũc ex impotẽtia faciẽdi excusat a debito z sufficit gñalis ꝓtritio de oi eo in quo deũ offendit: Sz gñ impotẽtia tollit sicut cũ ad memoriã pctũ reuocat: tũc tenet hõ specialiter ꝓteri. Sicut etiam de paupere q̃ nõ põt soluere qõ dz excusat: z ill tenet cum primo potuerit hec Tho. Idem dicit Petrus de palude in iiij li. sen. distin. eadem. Et magister Uincentius in speculo. morali. lib. iij. parte. x. distin. vj. Nam dicũt q̃ de pctis oblitis de q̃bus peccato z post diligentiã debitam non recolit aliquid in speciali sufficit generalis cõtritio. Tamen de pctis quoꝝ memoriã habet requirit specialis contritio de singulis si peccator tempus habet quo possit de singulis dolere in spectali. Sed si tempus non habeat cum deus nõ reqrat ab hole nisi quod potest. Et cum in momento possit homo cõuerti sed nõ potest in momento de singulis cõteri: ideo sufficit vna generalis contritio. Hec quantum ad peccata oblita dicta sufficiant. Quantum vero ad peccata ignorata Considerandum est secundum magistrum Uincentium in speculo morali vbi supra q̃ duplex est ignorãtia: quedam que tollit omnino volũtarium sicut in furioso z dormiente: z talis excusat a toto: ideo de talibus non requiritur contritio specialis Alia est ignorantia que non omnino tollit voluntarium z talis nõ excusat a toto q̃uis excuset a tanto. Uel dic quod Duplex est ignorantia vt cõiter dr a doctoribus catholicis. Est cñ quedã ignorãtia iuris vt cum homo nescit furtum / homicidium vel

S. Tho.

Petrus de palude.

Magister vincentius in speculo morali qd dicit

adulterium esse pctm̃. Alia vero est ignorãtia facti: vt si hõ nescit hanc rẽ quã accepit esse alienã: sed putat suaz. Circa primã ignorantiam iuris distingue: qr aut omnino fuit inuincibilis sicut in pueris ⁊ amentibus: ⁊ tunc talis ignorantia excusat a toto. Sic pariter si aliqs dubitat in aliquo casu: fecit tm̃ diligentiã inqrẽdo a pitis talis excusat: qr fecit qõ potuit. etiã ẽm Tho. ignorãtia. eoz q̃ qs posset scire ⁊ tm̃ ad illa nõ tenet sicut theoremata geometrie vel astrologie aut q̃dã alia cõtingẽtia pticularia: nõ est pctm̃: Sz si ista ignorãtia iuris sit vincibilis i hoie: ⁊ volũtaria tũc si fuit affectata i nullo excusat imo ipsa ignorantia est spãle pctm̃: qr vt ẽt Tho. in. j. ũ. q. lxxvj ar. ij. Oẽs tenentur scire cõiter ea q̃ sunt fidei ⁊ vniuersalia iuris p̃cepta. Singuli aũt ea q̃ ad eorũ statũ vel officiũ spectãt. Sz si ignorãtia iuris nõ fuit affectata sz solũ qr neglexit scire aut itelligere: tũc talis excusat a tãto sz nõ a toto. Et ꝓprie talis ignorãtia ẽt crassa ⁊ supina p̃ methaphorã hois crassi ⁊ supini. ¶ Quãtum aũt ad scãm ignorãtiã facti ẽt distingue. Qr vel ignorantia fuit causa agendi opus pcti. ita q̃ si sciuisset illã circũstãtiã q̃ traxit i pctm̃ nõ fecisset / imo dolet i stud fecisse. Uerbi gr̃a. Uir vxorat⁹ cognouit alienam quã credebat esse suã. Talis ignorãtia facti excusat a toto si tm̃ debita diligẽtia p̃missa fuit Que si p̃missa nõ fuit excusat solũ a tãto sz nõ a toto. Uel ignorãtia fuit ꝓmitãs actũ: s. qr ẽt si sciuisset circũstatiã pcti nihilomin⁹ fecisset ⁊ hec nullo mõ excusat ꝓptera magr̃ sntiaz. i. ũ li dist. xxũ. ẽt. Est aũt ignorãtia triplex. s. eorũ q̃ scire nolũt cũ p̃nt q̃ nõ excusat: quia ⁊ ipa pctm̃ est. Et eorum qui volunt sed non possunt q̃ excusat ⁊ est pena pcti ⁊ nõ pctm̃. Et eorũ q̃ quasi simpliciter nesciũt non renuentes vel ꝓponentes scire / q̃ neminem plene excusat sed sic fortasse vt min⁹ puniat. Hec magr̃ sntiarũ. Et idcirco Brego. in lib. Morali. dicit. Qui lucem videt scit q̃d de tenebris estimet. Qui vero candorem lucis ignorat etiã obscura pro lucidis approbat. Et iterum. Frustra sibi de infirmitate vel ignorantia blandiuntur: qui vt liberius peccent libenter ignorant vel infirmantur. Sed qr plura ignorata ex negligẽtia possunt per diligentiã sciri ac memorari: iõ tenetur pcõr sollicite facere q̃d in se est vt culpas suas cognoscat ⁊ sciat. Ad hoc autem prouocamur exemplo Dauid qui in psal. xviij. Pctã occulta sibi dimitti dñm p̃cabat dicẽs. Delicta q̃s itelligit. q. d. nul'us potest ea intelligere aut scire perfecte: ideo subdit: Ab occultis meis mũda me dñe: ⁊ ab alienis parce seruo tuo. In quibus verbis orat Dauid non solum occulta: sed etiã aliena pctã sibi dimitti quantum ad ea que possunt imputari ratione negligẽtie correctionis fraterne. Uel respectu correctionis quantũ ad prelatos ⁊ principes Iterum Dauid in psal. xxiij. ait. Delicta iuuentutis mee ⁊ ignorantias meas ne memineris. Cum enim iuuentus teste Augusti. sit etas periculosa plena foueis obsessa la-

S. Tho.

Ignorantia facti distingẽda est.

Brego. Idem.

Dauid.

Augusti.

queis ꝓna ad malū/difficilis ad bonū i qua feruet sanguis cō cupiscētia dñatur:a cuius periculis soli illi euadūt q̄ dei mia liberant. Ideo erat Dauid p. ssiones iuueniles r petā r ignorātiam commissa sibi misericorditer relaxari. Patet ergo ex dictis qualiter de oblitis r ignoratis oportet habere ghalem penitudinē vel cōtritionē. ¶ Cōsequenter nō est ꝑtermittendū sed diligenter notādū q̄ ꝟtus pseuerātie requritur ad verā contritionē. qr teste deuoto Bernado. Perseuerantia est que sola meretur gloriā: sine qua nec q̄ pugnat victoriam nec palmā victor ꝓsequitur. Tolle perseuerātiā nec obsequiū mercedem habet. nec beneficium gratiā. nec laudē fortitudo. Denicq̄ non q̄ inceperit: sed q̄ perseuerauerit vsq̄ in finē hic saluus erit. Dicimus ergo q̄ dolor contritionis non finitur nec finiri debet in hac vita. Ratio huius est scōm Thom̄ in iiij. lib. senten. distin. xvij. vbi q̄rit. Utrū hec vita sit cōtinōis ipa. vbi dicit q̄ homo peccādo penā eternā meruit r contra eternū deū peccauit: r ideo sicut infinita est offensa in peccādo: qr est contra deū q̄ est infinitus. Ita exigitur vt dolor de offensa ꝓ modo possibili sit infinitus: vt scz eterniratem saltē vite hominis habeat: cū eternitatem simpliciter habere non possit: quia nō potest homo semper viuere. Volo dicere si homo ineternū in hac vita viueret ineternū de peccato dolere deberet. Et semper manere debet quantū ad detestationē in memoria perpetrati delicti. Ideo si fuerit actualis recogitatio de peccato semper debet dolere r illud detestari. Alioquin videtur illud approbare r nouiter delinquere. Unde dicit Hugo de sancto victore prout allegatur a thoma vbi supra: q̄ deus qñ absoluit hoiem a vinculo peccati ligat eum vinculo perpetue detestationis. Sed detestatio ꝓpetua est duplex: q̄dam in habitu: ad hanc tenetur semper homo etiā post peccati perpetuam remissionem. Quedā vero est detestatio peccati in actu: r ad hanc non tenetur semper peccator. hinc Augustin. in li. de vera r falsa pnia super. xiij. dr sic. Ubi em̄ dolor finit deficit pnia. Et iterum in eodem lib. c. xix. ait. Continue em̄ dolendū est de pctō. quod declarat ipsa dictionis ꝟtus. Penitere enim. est pniam tenere vt semper puniat in se vlciscēdo quod commisit peccando. Hec Augu. Jō Apocalipsis. ij. c. Esto fidelis vsq̄ ad mortem r dabo tibi coronam vite. Et Job. xxvij. ca. inqt Donec deficiā non recedā ab innocētia mea. Hec ibi. Est ergo perseuerātia spūalium gratiarū ac ꝟtutum oim cōseruatrix optima. Et sic ptz q̄ necesse est peccatricī aie habere cōtritionē tā de oblitis q̄ ignoratis mortalibus r q̄ virtus perseuerātie requiritur ad veram penitentiam.

Perseuerantia requrit ad cōtritionem.

Sola ꝓseuerātio meret coronā. S. Tho.

Hugo de sācto victore.

Augustī. Idem. Joānes. Job.

¶ Quod ad veram contritionem requritur vera deliberatio quo ad tria: scz vt peccator habeat verū ꝓpositū abstinēdi: confitendi: ac legitime satisfaciendi.

Quarto ad veram contritionem requiritur debite satisfactionis deliberatio ac verum propositum directum circa tria: videlicet abstinendi confitendi ac legitime satisfaciendi. Primo expedit vt peccator habeat verum propositum abstinendi a peccatis futuris. Non enim sufficit dolere de preteritis: sed omnino oportet voluntatem deliberatam habere cauendi a futuris. Esset quippe contradictio manifesta dicere hominem posse de preteritis penitere sine proposito cauendi a futuris huius ratio est: qz cū omnia peccata conueniāt ex parte auersionis a deo nec tolli possint nisi per reuersionem ad ipsum deum. sequetur q hō ex vna parte esset cū deo. s. ex eo q penitet. et ex alia pte contra deum: et auersus ab eo. s. ex hoc q placet ei aliqd peccm vel preteritū vel futurū. Sed esse cū deo et esse auersum ab eo simul et semel implicāt ꝛdictionē: ergo nō est possibile q hō vere peniteat nisi habeat ꝓpositū cauendi a petis futuris. Vñ Isidorus in .ij. lib. de summo bono. c. xvj q verba notant de peni. dist. iij. c. Irrisor. dicit sic. Irrisor est nō penitēs qui adhuc agit dequd penitet: nec vi det deū posse subditus ꝛ subsannare superbus. Canis reuersus ad vomitū et penitens ad peccatū. Multi em lachrymas indesinenter fundunt et peccare nō desinūt. Et in fine eiusdē capituli de seipo. Isido. ait. Quisquis ergo culpas preteritas ploratu hūc necesse est modū teneat vt sic admissa defleat ne inter fienda cōmittat. Ue michi misero Isidoro q et penitere retroacta neglego et adhuc penitenda cōmitto. Hec Isido. Nota q iste Isidorus fuit ep̄s Hispalensis vir eruditissimus atq in secularibus lr̄is nulli suo tpe secūdus. q non minus sanctitate ꝙ doctrina insignis p oē corp⁹ eccl'ie resplenduit hec ōt Isido. iunior ad differentiam alteri⁹ Isidori senioris ep̄i cordubēsis. Qui nō dedignat petōrē se incusare. Sicut solēt grauissimi viri. vt Hie. Augustin. Anselm⁹ Bernar. qr scriptū est quāto maior es hūilia te et cōfortabis et coram deo inuenies gratiā. Sz ad ꝓpositū redeūdo dicim⁹ q ad verā ptritiōem req̄rit ꝓpositū abstinēdi a petis futuris. Hoc ē ptz in diffinitiōe pnie Ambro. et Grego. q diffinitio alleguat a magistro sniaꝝ. a. S. Tho. a Petro de Paludc. a Durādo i. iij. lib. sententiarum distin. xiij. Et ponit de peni. distin. iij. sic. Penitentia est preterita mala plangere et plagēda itez nō committere. Que dē diffinitio datꝝ p duplicem actum. Primus actus est respectu preteriti. Iō dicit q penitētia est preteriti mala plangere. Secundus vero actus pnie est respectu futuri cum dicit. Et plagēda itez nō cōmittere. Et nota q in hac diffinitione sumit planctus pro dolore interiori qui respicit futurum. s. vez ꝓpositum vlterius non peccandi. Et sic in diffinitione pnie ly committere intelligit quo ad ꝓpositum p tūc cum peccator penitet. Nō em ad verā pniaz requiritur q aliquis vlterius nō peccet sicut aliquando in sermonibus ad populū latius explica-

Deliberata voluntas cauēdi a futuro est necessaria ī ptritiōe Mo. pulchrā; rōnem.

Isidor⁹.

Not. qd dicit.

Isidor⁹ de seipso

Isid. iunior.

Isid. senior.

Diffinitue pnie amb. et Gregor.

duplex actus penitentie.

ximus: q̄ non est de essentia alicuius rei aliquid futurum. Ut sanctus Thomas. in. iiij. li. b. sentētiarum distin. xiiij. vbi mouet dubium. Utrum de ratione vere penitentie sit vt vsq̄ in finem vite continuetur: dicit sic. Illud quod futurū est non potest esse de substantia vel de integritate alicuius virtutis nisi secūdum q̄ est presens in apprehensione vel in voluntate: q̄ virtus cū tum ad habitum non expectat aliquid in futurum. habitus enim virtutis est de rebus permanentibus nō de successiuis. Unde totam perfectionem suam habet simul in instanti quę tota simul in vnum actū potest effluere Quia actus sunt similes habitibus: vt dicitur in. ij. lib. Ethicorum. Et sic q̄d futurum est non est de integritate vel essentia penitētie. hec Tho. Ille ergo auctoritates Augusti, Ambro. Chrisо, Isido. Greg. atq̄ aliorū sanctoꝝ doctorum que habētur de peni. distin. .i. ū. Ille. c inanis. ꝛ. c. qui admissa ꝛc. que videntur dicere. non est vera penitentia sed in anis cum quis iterat peccata: ste debet intelligi. Or vel referuntur ad idem tempus quo quis penitet: vt exponit Raymūdus. Puta peccator dolet de commisso: sed non proponit abstinere. Uel si vere peniteat dicitur penitentia inanis recidiuando. Quia tunc peccator priuatur fine seu fructu eius propter peccatum superueniens. Et idcirco ad veram penitentiam non requiritur q̄ homo vlterius non peccet: sed oportet habere verum propositum abstinendi a peccato p̄ tempore futuro. Unde Lactan. in. vj lib. diuinarum institutionem. c xiij. sic ait. Deus enim purgari homines a peccatis maxime cupit. Idcoq̄ agite penitentiam. Agere autem penitentiam nil aliud est q̄ professi tert ꝛ affirmare se vlterius non peccaturum Hinc diuus hier. in epistola ad eum qui se dicit penitētem Epistola incipit. Ad te surgo hominem vbi ita inquit. Penitentem hominem dico qui plangit quod fecit malum, Et rogat dominum: vt etiam non faciat q̄d admiserat. Penitentem hominem dico qui diebus ac noctibus ingemiscit ꝛ peccata sua elemosinis redimit. Penitentem hominem dico qui post cupiscentias suas nō vadit ꝛ a voluntate sua prohibetur. Penitentem hominem qui bonum diligit quod ante neglexit ꝛ quod fecerat malum obliuiscitur. Hec Hiero. ppterea Chrysost. in sermone de peni sic ait. Uera penitētia respuit auaritiam horret luxuriam: fugat furorem: firmat amorem, calcat superbiā: excludit inuidiam: continet linguam: mores cōponit: maliciam odit. Perfecta penitentia cogit peccatorē libenter sufferre omnia. Angariatus vltro adūcit. Castigatus gratias agit, prouocatus tacet. Exasperatus blāditur: in eius corde cōtritio in ore confessio, in opere tota humilitas inuenit. Hec Chrysosto. Ex dictis patet q̄ vere penitens debet esse in vero ac firmo proposito abstinendi a peccatis.

Ad veram penitaz nō requirit q̄ alicꝰ vlteriꝰ non peccet sz requirit p positū p tunc. S. Thomas. Quo intelligūt auctoritates sctoꝝ doctorū. August. Ambro. ꝛ aliorū. Lectāt Chryso.

¶ Qui habet deliberatam voluntatem non peccandi potest dici beatus.

QUicunq; ergo fuerit in tali ꝓposito cauendi pro tẽ-
pore futuro, habet proculdubio in se thesaurũ infi-
niti valoris: ⁊ felix ac beatus dici põt iuxta illud in
psal xxxj. Beati quoꝝ remisse sunt iniq̃tates ⁊ quo-
rum tecta sunt petã. Intellige q̃ contritus est bea-
tus in spe ⁊ non in re. Tante quippe virtutis ac meriti est deli-
berata voluntas abstinẽdi a peccatis: vt si quis moreretur in ta-
li proposito sine cõfessione: sola cõtritione saluaretur: nunq̃ ta-
men saluari poterit sine proposito implicito vel explicito confi
tendi: satisfaciendi ⁊ abstinendi. Et quod est longe prestabilius,
Tante vehemẽtie posset esse peccati displicencia ⁊ inhesio men
tis ad deum quando mens hois auertitur a petõ, q̃ non rema-
nebit obligatio ad aliquam penam vt penã: vt inquit. S. Tho.
in. iij. libr contra gentiles c. clviij. Sed per oppositum. Ille qui
non habet verum propositum abstinendi a peccatis pro tẽpore
futuro nunq̃ erit gratus deo etiam si ageret oẽm pniam mun-
di: nec per ꝓns poterit remissionem ꝓsequi peccatorum suoꝝ: qz
soli contrito remittũtur peccata. Ex quo patet q̃ multi dannan
tur: qui tantum modo labijs dicunt. Dñe miserere mei: sed cor-
de polluti sunt ⁊ immundi habentes desiderium peccãdi. Qui-
bus ait veritas. Hic populus labijs me honorat: cor autẽ eoꝝ
longe est a me. Hi profecto sunt similes regi Antiocho q̃ de pec-
catis suis vehementer dolere videbatur: qui etiam multa ꝓmi
sit se facturũ ob reuerentiam dei. vt ptz. ij. Macha. ix. c. Sed qz
ore tm̃ erat hũliatus. ideo veniã a domino non fuit cõsecutus.
Qua propter dicit ibi in textu. Orabat scelestus dominũ a quo
miam nõ erat cõsecuturus. Sic pariter legimus de Saule rege
Israel q̃ reprehensus a Samuele dixit. Peccaui qz preuarica-
tus sum sermoue dñi. vt dr. j. Reg. xv. c Sed nec ipse veniã obti
nuit eo q̃ simulate locutus est. Ore quidem humilis videbatur,
sed corde superbꝰ fuit iudicatus. Expedit ergo vt q̃ veniã a dño
ꝓsequi desiderat rectitudinẽ iusticie teneat. exẽplo sanctissimi re-
gis Dauid qui redargutus a Nathã ꝓpheta puro ac sincero
corde dixit. Peccaui domino. At, subito audire meruit. Dominꝰ
quoq; transtulit a te petm̃ tuũ, non morieris. vt ptz. ij. Reg. xij. c.
Vere mirabile dictum Saul clamat peccaui. Idem clamat Da
uid: ⁊ tm̃ solus Dauid veniã cõsecutus est. Quãtum ad naturã
ambo homines: q̃tũ ad dignitatem ambo reges israel: ambo a
Samuele in regem consecrati: ambo clementer admoniti. Que
ergo obsecro tanta diuersitas. Nisi quia Dauid vere cõtritus ⁊
humiliatus ea que ore expressit recto corde confessus est. Idcir-
co non solum in labijs: sed in corde oportet habere veritatem.
Idem dici potest de duobus latronibus cum Christo crucifixis
qui eandẽ penam sustinuerunt. Sed non eũdem finẽ consecuti
sunt. Hinc Hieronymus ⁊ allegat a Thoma in catena aures
sup Marcũ sic ait. Cũ iniquis veritas deputata; vnũ relinqu it

S. Tho. Qui ſñz ꝓpoſitũ cauẽdi i futuro nõ põt eẽ gratus deo.

Qui di-cunt la-bijs dñe miſerere mei ſimi les ſunt regi an-tiocho.

Etiã aſſi milatur Sauli.

Dñia in confeſſio nem De.

sinistrum, alterū assumit dextrū: sicut in die iudicij faciet, & simili crimine tam dissimiles sortiūtur vias. Alter antecedit petrum in paradiso alter Judā in inferno. Cōfessio breuis vitā acquisiuit longā. Et blasphemia finita pena plectitur eterna. hec Hier. Quante etiā virtutis atq; efficacie sit deliberata volūtas abstinendi a peccatis patet multiplici exēplo. Nā legimus de quodam sancto heremita Paulo nōie, qui ex particulari grā sibi data a dño potuit videre aliqñ statū hois inuerius quātū ad aiam. hic semel vidit pctōrem quendā intrare ecclesiā: & angelū bonum a longe sequentē eū: malū vo angelū vidit gaudētē iuxta eū. Cum aūt is pctōr exiret ab ecclesia: vidit sctūs pater totū oppositū: scz bonū angelū iuxta eū, & malū a longe sequentē. Quod cū sociis retulisset ipsis querētibus quid in eccl'ia fecisset: rñdit nihil penitus. Quid ergo inquiūt cogitasti. Atille dixit. Cum legerē illud Esaie. j. c. Lauamini mūdi estote. Cogitaui de feditate pctōrum meox, & volui vehemēter de statu periculoso in quo positus erā. Ex quo ptz q̄ ista vera cōtritio ac sui recognitio. Iterū de quodā latrone dr q̄ cōpunctus corde, veniebat ad quendā sctm virū: vt cōfiteretur ab eodē. Qui in via occisus fuit. Intelligēs aūt vir sctūs eum mortuū orauit pro eo. Cui reuelatū fuit q̄ cōtritio cū ꝓposito satisfaciēdi eū saluauit. ¶ De alio magno peccatore fertur, q̄ corde cōtritus scripsit pctā sua: vt diligētius cōfiteretur. Cūq; vellet ea legere corā cōfessore: nihil penitus scriptum inuenit. Tunc ait cōfessor. Fili aqua salutaris vere cōtritionis delcuit pcā tua. Est ergo contritio illud mare magnū: in quo Pharao rex Egypti cū toto exercitu suo submergitur. hinc Threno x. ij. c. Magna est velut mare contritio tua. ¶ Et quia natura cordis humani occulta est: nec oculis patet corporis: qz solus deus intuetur cor: vt dicitur. j. Reg. xvj. c. Ideo multi circa eius statū decipiuntur credētes illud deo gratū & humiliatū. Unusq̄sq; eñ naturaliter sibi fauet: & nemo suiipsius decceptionem putat: nam videmus ꝯ plures mozigeratos ac ciuiles quo ad exteriora, qui eccl'ias, sermones, peregrinationes, atq; opera de genere bonox frequētant, qui iñ in pctis viure, luxurie, symonie, falsc, mercationis, et hmōi perseuerāt. Et nihilominus cōfitentur absoluuntur, oi anno cōicant atq; pro bonis xpianis habentur. Ex quo sumunt audaciā peccādi: qz familiaritas parit cōtemptū, & vsus cōuertitur in naturā. Et qz ex frequētatis actibus generat habitus: ideo semp deteriores fiunt atq; a scelere in scelus furibundo impetu procedunt. hinc Greg. Peccatum quod per pniam nō diluitur: mox suo pondere ad aliud trahit. Ideo peccatrix aia diligentius aperiat oculos mentis sue, atq; seipsam ꝓbet non quidē simulato: sed vero experimēto, quo notitia status cordis sui pateat euidenter ne pereat cum reprobis. Sumat igitur exēplū a radice arboris, que licet occulta sit: tamen efficacia virtutis sue cognoscitur, si ꝓducit folia, si flores,

Efficacia cōtritionis ꝓbat multiplici exemplo.

Exēplū pauli heremite.

Esaias.

Exēplū cuiusdaz latronis.

Exēplū de alio q̄dam magno peccatore.

Natura cordis humani est occulta.

Nota q̄ multi decipiunt in corde suo.

Grego.

si fructus germinet. Sic pariter natura cordis humani, que latet in interiscens ex fructibus vere penitēte dignosci potest. Ideo ait veritas. A fructibus eorū cognoscetis eos. Et iterum. Opera que ego facio ipsa testimonium perhibent de me.

¶ Propositum confitendi requiritur ad contritionem.

Grego. Consequenter ad verā contritionē requiritur: vt peccator verū habeat ꝓpositum cōfitendi ola petā non non cōfessa, & de quibus prius nō fuit legitime absolutus. Uulnera em̄ clausa plus cruciāt: teste Gregorio. Sed cū putredo que intus fervet ejicitur ad salutem dolor aperit. Sicut ergo perito ac discreto medico tota plaga ostendenda est ab eo qui in corpore curari optat illud Boetij Boetius in .j. lib. de cōsolatione ꝓsa. .i. ſſ. Si operam medicantis expectas oportet vt vulnus detegas. Sic medico alarū qui locum summi medici tenet in terris ola peccatorū vulnera tam cordis q̄ oris: tam operis q̄ omissionis integraliter ostendēda sunt, etiam quo ad singulas circunstantias peccatum aggrauantes. Uidemus quippe in arboribus atq; in herbis virentibus, q̄ nisi male radices euellantur iterū succrescunt: vt bonas opprimant. Sic pariter insi eradicētur peccatorū occasiones iterū multiplicātur pec Hieremi. cata. Hinc Hieremias Threnorū .iij. c. ait. Effunde sicut aquam cor tuum ante cōspectum dñi, que verba duo tangunt. Primo cōtritionem cum ait, Effunde sicut aquam cor tuum. Scō tangunt confessionē cum subdit ante cōspectū dñi. Ideo dicit glossa Dauid. super illo passu. Ante cōspectū dñi cor suū effundit, qui sacerdoti tanq̄ dei vicario se committit. Et ideo Dauid in psal. ait. Dñe ante te omne desiderium meū, & gemitus meus a te non est absconditus. Propterea iubemur cōfiteri peccata nostra: vt erubescentiam patiamur pro pena. Quia vt August. in libello de vera, et August. falsa penitentia ait. Laborat enim mens patiēdo erubescentiā: et quoniam verecundia magna est pena, qui erubescit pro xpō fit dignus misericordia. hinc Grego. in xxij lib. moraliū ait. Hec Grego. sunt vere humilitatis insignia iniquitatē suam cognoscere: & cogitatam voce confessionis aperire. Quante aūt virtutis atq; efficacie sit confessio sacramentalis, que fit ore sacerdoti: considerari potest ex virtute cōfessionis cordis, de qua Dauid in psal. xxxj. ait. Dixi confitebor aduersum me in iustitiā meam dño: & tu remisisti impietatem peccati mei. Super quo August. & habetur de peni. dist. j. dicit sic. Magna pietas dei: vt ad solam ꝓpositionem peccata dimiserit. Nondum pronuntiat ore: & ſſ iam deus audit in corde: q̄ ipsum dicere quasi quoddam pronuntiare est. Uotum em̄ pro opere reputatur. hec August. Ideo tante dignitatis est cōfessio atq; virtutis: vt ad baptismi virtutem conetur perducere penitentem. Et proprie vt idem Aug in lib. de penitentia testatur. Confessio est salus animarum dissipatrix vitiorum, restauratrix virtutū, oppugnatrix demonū. Quid plura

Obstruit os inferni: portas aperit paradisi. ¶ Etiam verū ppositum satisfaciēdi ad p̄nitionē req̄rit: sicut magistralis diffinitio cōtritiōis exprimit quia dr. Cōtritio est dolor de peccatis volūtarie assumptus cū ppōsito p̄fitēdi ⁊ satisfaciendi. Semper em̄ vere contritiōi est annexū ppōsitū p̄fitēdi ⁊ satisfaciēdi: vt dicunt Tho. Albert⁹: Durād⁹: Petrus de palude ⁊ ceteri doctores theologi in .iiij. sen. di. xvij. sine quo nō pōt esse p̄nitio. Uñ et Jsido. in .ij. lib. de summo bono. c. xij. dr sic. Jlle penitentiam digne agit q̄ reatū suū satisfactiōe legitima plangit. hic Hugo in .iij. libr. de mysteriis eccl̄ie dr sic. Pna appellata est q̄si punitētia eo q̄ ipse hō in se penitēdo punit q̄d male admisit. Tria em̄ que sunt in p̄secutiōe peccatoris. i. ipsum pect⁹ sonus ⁊ manus: significāt q̄ penitētia est de his q̄ mente voce ⁊ ope peccauimus. Hec Hugo. Et Jsid. vbi supra ita p̄cludit dicēs. Quāuis p pnam ppitiatio peccatoꝝ sit sine metu: tñ hoc eē non dz: q̄ penitētis satisfactio diuino tñ pensat iudicio nō hūano. Proinde q̄ miserando dei occulta est sine intermissiōe flere necesse est: necꝫ ei vllꝫ opz penitentē habere de p̄teritis securitatē: nā securitas negligentiā parit: negligentia aūt sepe incautū ad vitia trāslatum reducit. hec Jsido. Ptz itaq̄ ex dictis q̄ ad veram p̄nitionē requirit verū ppositum ad tria directum iuxta p̄locuta.

Diffinitio mīe lis de cōtritione.

Hugo.

Jsidor⁹.

¶ Quod ad veram contritionem requiritur motus liberi arbitrij tendentis in deum: ⁊ plura notabilia vaī ⁊ pulchra aperiuntur.

Quinto ad verā contritionē requirit motus liberi arbitrū. Est aūt liberū arbitrū vt dicunt doctores catholici libera prās ⁊ habilitas volūtatis rōnalis qua homo pōt eligere ⁊ rōne iudicare vel discernere Augustinus quoq̄ in lib. de grā ⁊ lib. ar. diffinitiuit liberū arbitrū sic. Liberū arbitrū est facultas voluntatis ⁊ rōnis qua bonū eligitur grā assistente: ⁊ malū gratia deficiente. Jō sin Tho. i. .ij. lib. cōtra gēriles. dv. Potestas liberi arbitrij est respectu eoꝝ q̄ sub electione cadūt. Jdeo nota q̄ motꝰ liberi arbitrij est duplex vnꝰ quidē in quo volūtas vel mens humana per desideriū intēdit in deū ⁊ est alius motꝰ quo declinatur p̄cūm Unde sanctus Tho. in .j. ū. q. cxij. ar. v. dicit q̄ justificatio impij est quidam motus quo mens humana mouet a deo a statu peccati ad statum iustitie. Oportet igit q̄ mens humana fm motum liberi arbitrij se habeat ad vtrūq̄ extremoꝝ: sicut se habet corpus localiter motum ab aliquo mouētie ad duos terminos motus. Manifestū est aūt in motu locali corpoꝝ q̄ corpus motum, recedit a termino a quo ⁊ accedit ad terminū ad q̄ē Uñ opz q̄ humana mēs cū iustificat p motum liberi arbitrij recedat a peccō ⁊ accedat ad iustitiam. Jntelligit aūt iste recessus ⁊ accessus in motu liberi arbitrij fm declinationē peccati ⁊ desideriū summi boni.

Liberū arbitriū quid sit. Augustī. S. Tho.

Auguſt. ideo Aug. ſup Joã exponẽs illud mercenarius aũt fugit ſic ait: Affectiões nre motus alias ſũt. hic ergo motꝰ liberi arbitrij q̃ mẽs hũana p̃ desiderij rapitur in deũ z ꝓiũgit deo est dilectio dei ſup oĩa q̃ ad remiſſiõez pcti ẽ necessária. Qz ſicut ẽt ſanctus S. Tho. Tho. in. iiij. li. Ꝯ gentiles. c. clviij. Dilectio ad deũ ſufficit mẽtẽ hõi firmare in bono p̃cipue ſi vehemẽs fuerit, Diſplicẽtia aũt culpe p̃terite cũ fuerit intẽſa magnũ affert dolorẽ. Uñ vehemẽtiã dilectiõis dei z odij pcti p̃teriti excludunt ſatiſfactione, vel purgatorie pene. Et ſi non tanta vehementia q̃ totaliter penã excludat: tñ quãto vehementius fierit tanto minus de pena ſuſtinebit. hec Tho. Eſt ergo ſummũ remedium ꝓtra pctũ redire ad cor z conuertere illud in dilectionẽ dei. Optimũ remediũ ꝓtra pctã ẽ redire ad cor, et quomõ. Nã cũ hõ dolet de pctõ commiſſo inc̃ptum pctũ eſt offenſa dei vel contra deũ ſup oĩa ſibi dilectũ, ſequitur ex hoc vna ghalis detestatio ſiue diſplicentia oĩm pctõꝝ mortaliũ in alia rationali q̃ necessaria eſt pro complemento vere contritionis. vñ ſup illo ẋbo Luce. vij. c. Dimiſſa ſunt ei pcta multa qm̃ dilexit multũ: dicit gio. q̃ feruor dilectionis z charitatis in ea rubiginem deſtruxit pctõꝝ. Et puer. x. c. Uniuerſa delicta operit charitas. Patet ergo, q̃ motus liberi arbitrij fertur ſimul ad deũ vult q̃dã vnum z negat aliud. nã ꝙuertitur ad deũ z ſimul detestat pctm̃. Sic etiam corpꝰ ſimul recedendo ab vno loco accedit ad alium. Et ſicut ignis ſtatl cũ eſt ghatus mouet ſurſum: ſic motus liberi arbitrij qui eſt velle z nolle conſentire vel diſſentire: non eſt ſucceſſiuus ſz inſtãtane z ſimul amplectitur deũ z fugit pctm̃. Sicut em̃ ad charitatẽ p̃tinet diligere deũ: ẽt ad charitatem p̃tinet deſtetari peccatum. No. efficã motꝰ liberi arbitrij. Jõ feruor dilectionis de neceſſitate hz ſecum ꝓiunctũ odiũ contrarij ſcz pcti. Nota ergo duo ex ſupradictis. Primo quanta ſit efficatia z virtus illius motus liberi arbitrij: quo alia peccatrix per eſtuenta deſideria rapitur in deũ tanq̃ in ſummũ bonũ ſibi ſup oĩa dilectũ. Et eſt cauſa tonus bonitatis ac pfectionis noſtre in deũ z in p̃ximum. Uñ Chryſo. Chryſo. in omelia q̃ incipit. Mlte tẽpeſtates dicit ſic. Liberi q̃ppe arbitrij nos creauit deus vt voluntate nra cũ adiutorio dei qõ volumꝰ faciamus: Si publicanus es poteſt fieri euangeliſta: ſi blaſphemꝰ es poteſt fieri apoſtolus: ſi latro es poteſt paradiſi colonus effici: ſi magnꝰ es, potes deũ adorare: nõ z vlla malitia q̃ per pniam nõ ſoluat. Et ita tanq̃ p̃ncipia malignitatum hos elegit xp̃s: vt nemo ſe vſq̃ in finẽ dſpiceat. Noli mihi dicere pcũ, qõ dicam. Noli mihi dicere peccaui. Et quid dicã medicũ habes: voluntate tua ſi volueris emendare te z cupientẽ z petentem. Cũ em̃ nõ ſubſiſteres fecit te. No. totũ. Et qz peruerſus effectus es, multomagis emendare te poterit. Accepit enim limum terre z formauit tuos. Dicito mihi ſi noſti quõ de terra carnem fecerit: quõ neruos. oſſa quõ cutẽ, quõ venas, quõ oculos, quõ palpebras, quõ odoratũ, quõ linguam quõ pectꝰ, quomõ manꝰ, quõ pedes, quõ viſcera. Quomodo ſi

gula operat⁹ sit mẽbra: nõne terra erat qđ iacebat, nõne vna substãtia? Et introuit artificis vt⁹ & variã opat⁹ est creaturã, nũqđ poteris dicere qua arte creat⁹ sis. Sic neq; dicere poteris quo ghe curãt vulnera tua. Ut em̃ ignis cũ vepres ac spinas immissus fuerit ꝓburit & ꝓflamit fragilẽ materiã: sic multomagis voluntas dei nri delet ei expãdit petã & radicitus auulsa ꝓsumit. Sz forsitã dicis. Quõ poterit petõr sibi esse certis: noli inquirere rõez sz clemẽtie ac benignitati diuine attribue. Sz dicis. Grãdia sunt peccata mea & immensa scelera mea. Et qs est sine peccato? sed inquis. Ego pessimus & super omnẽ hominẽ. Sufficit tibi ad placandum peccare desinere & benefacere. Dicit inquit tu prior iniquitates tuas vt iustificeris, recognosce: qz peccasti. Si agnoueris initiũ correctionis factum est tibi. Suspira ergo, mestus esto effunde lachrymas: neq; enim est aliud quod effudit meretrix illa, sed lachrymas ad pniam sociauit, ꝑa comite peruenit ad fontem. hec Chrysosto. Conseqnter illa dilectio dei super oia que fluit in petõre ex motus liberi arbitrij tẽdentis in deum est diligenter ꝓsideranda atq; caro corde custodiẽda. Nã talis dilectio est causa gñalis detestationis petõꝝ. Si em̃ displiceret hoi aliqđ petm̃ eo qđ sit cõtra deum sup oia sibi dilectũ: oportet etiã ex cõsequẽti vt displiceant sibi oia petã mortalia. Ideo talis dilectio dei super oia est penitus necessaria ad verã penitẽtiam: qz facit vilescere oia mundana propter deum: vt dictũ est.

Dilectio nfa ad deũ est oi no caro corde custodiẽda.

¶ Quid est amare deum super omnia.

Sed q̃ris qđ est super oia deũ amare? Dic breuiter deũ super oia amare nihil aliud est quã deũ sic diligere vt nullo pacto quodlibet aliud quis amare velit per quod ꝓdere possit dei amorẽ. Et propie ista dei dilectio super oia dz dici thesaurus animarum. Unde magnus Basilius in lib. exame. ait Thesaurus indeficiens est amor diuinus quem qui habet diues est: quo qcũq; caret paup est. hinc Greg. in lib. xvij. moral. c. xxvj. dr sic. Cor durũ atq; a diuini amoris igne frigidũ: eodem diuini amoris igne tangitur & inferuore spiritus liquatur: vt ad sequentem vitam desiderioꝝ estu ardeat quã prius, audiens insensibilis manebat. Ex quo ardore emollit ad amorẽ & roboratur ad operationẽ. Ut sicut prius dur⁹ fuerat in amore seculi, ita se postmodum forte exerceat in amore dei, & qz ad audire renuerat, iam & credere & predicare incipiat. hec Grego. Aug quoq; in li. qui dicitur manuale de verbo dei q̃si in fine libri dicit sic. Excita te nunc aia mea, & rege totum intellectũ tuũ, & cogita quãtũ potes quale & quãtũ sit illud bonũ qđ de⁹ est. Si enim singula bona delectabi ia sunt cogita in te quã delectabile sit illud qđ ꝓtinet iocunditatem oim bonoꝝ, & nõ quale in reb⁹ creati sumus experti: sed tanto differenter q̃to differt a creatura creator. Si enim est bona vita creata: quãbõa ẽ vita creatrix

Basilius.

Grego.

Augus.

iocunda est salus facta quã iocunda est salus que fecit omnẽ sa
lutem. Si amabilis est sapientia in cogitatione, vel cognitione re
rũ cognitarũ, ꝙ amabilis est sapiẽtia q̃ oia fecit, z ꝓdidit ex nihi
lo. Weniꝫ si multe, z magne sũt delectationes in reb⁹ delectabili
bus: qualis z ꝙta est delectatio in eo qui ipa delectabilia fecit?
O qui hoc bono fruetur q̃d illi erit? Et quid illi nõ erit? Certe
q̃cquid voluerit illi erit, z quicquid noluerit nõ erit. Ibi q̃ppe
illi erũt bona corpis, z aie qualia nec oculs vidit: nec auris audi
uit: nec in cor hois ascendit. Hec Aug. Iterũ Aug. in lib. de Ca-
thecizandis rudibus dicit sic. Constans z perfectus debet esse
amor noster: vt si nec esse fuerit amore illius moriamur qui ꝓ
Chryso. nostro amore placide ac benigne mori dignatus est. Chryso. pa
Idem. riter super illud. Sic deus dilexit mundum: ita inquit. Nemo
amatorum carnaliũ etiam si sit supra modum insaniens: ita in
ardere põt in amorẽ dilecte sue quẽadmodũ deus effundit ira z
amore alarum nostrarũ. Propterea in lib de cõpũctione cordis
ibidem Chrys est ita subiungit. Et si millies moriamur, z si om
nes virtutes animi explemus, nihil dignum gerimus ad ea q̃
ipsi percipimus adeo: Vide quomodo in nullo indigeat nostri,
in omnibus enim sufficit sibi. Tamẽ cũ nõ essemus esse nos fe-
cit atamq̃ inspirauit talẽ q̃lẽ nulli ex oib⁹ alantib⁹ q̃ sunt sup
erram. Paradisum plãtauit, celũ extẽdit z terrã subtrahit, lu-
mina ria accendit in vniuerso mũdo resplẽdẽtia. Et terrã quidẽ
fontibus fluminibusq̃, et stagnis repleuit. Cãpos vero ẽgul-
tis z floribus adornauit. Celum varijs astrorũ celoriũ⁹ depixit.
Ut nobis noctem de ipo faceret gratiorẽ simul vt somni salubri
tas per quietẽ vires corpis repararet: quas labor diurn⁹ absu-
mit. Hec z similia ex diuinis beneficijs reminiscens iustus ille
Dauid z multo magis ea que ad dispensationẽ spectãt vnige-
niti filij dei. Quecũq̃ per eũ futura ꝓmittunt bona per horas sin
gulas z momenta cõsiderãs z in corde suo discutiẽs atq̃ ad im
mẽsum bñficioꝝ dei⁹ pelagus attẽdẽs dicebat. Quid retribuã dño
pro omnibus q̃ retribuit michi. Hec Chrys sost. Patet igr ex dict⁹
quod motus liberi arbitrij quo mens humana rapitur in deũ
super oia sibi dilectũ requiritur ad veram cõtritionẽ. Explicaui-
m⁹ itaq̃ iuxta humilitatis nostre tenuissimum sensũ quinq̃ re
quisita que necessaria sunt ad veritatem cõtritiõis. Quicũq̃ er-
go illa in se realiter z non ficte corde ore atq̃ opere compleuit
securus estimat se in gratie statu ac saluris eterne consistere, z
vitam eternam promereri q̃uis eia petã mũdi etiam grauissi-
ma commisisset. Ideo peccatrix alia que ad statũ vere penitẽtie
peruenire desiderat crebro in hijs deuotis meditationibus stare
debet: vt tandem finem optatum eterne glorie consequi valeat.

¶ Eliciuntur ex dictis aliqua documenta que sunt valde
necessaria ac diligenter consideranda ab eo qui verã quę-
rit contritionem.

Ex oībus igit̄ q̄ supra explicauimus elicium̄ alique notabilia que sunt diligēter ꝓsiderāda ac caro corde retinēda: vt ois error tollat ab aia, q̄ verā querit ꝓfi cere putam: nā sunt nōnulli qui retrahūtur a petis suis diuersis ac vanis respectib⁹, qui tñ nō dñt verā habere ꝯtritionē. Et ideo ꝓsiderādū est, q̄ si hō ꝓpter timorem humanū vel mundanū, vel ꝓpter timorē penaꝝ inferni retrahatur a petō: puta qz sit sacrilegos sanguinarios rapaces homicidas partiales fures, adulteros, lenones, sufurrones, maledicos & ceteros criminū reos: nō solum in futuro pena eterna: sed etiā & pñti tpali pena puniēdos: et idcirco querit̄ ad deū, & ei inheret ꝓpter timorē pene vbi sistēdo: talis ōr penitēs nec cōtritus: sed mercēnarius: nā talis timor ōr servilis: qz querit cōmodum ꝓpriū, & fugit suū incōmodū. hinc Aug. in libello de vera & falsa penitētia. c. ix. dicit sic. Sunt quidā quos peccasse penitet ꝓpter penitētie supplicia: sicut displicēt latroni petā, q̄ ñ operantur penā Sed si desit vindicta reuertit̄ ad crimina. Jsta est pnia nō ex fide procedēs nec charitate mutata. Jdeo sterilis manet & sine mia. Hec nō purgat ꝓsciam nec sanat crimina. Jn hac nulla sit spes venie: nulla expectatio indulgēne. hec Aug. Propterea Greg. in. vij. lib moral dicit. Alia est cōpunctio siue cōtritio, q̄ per amorē nascitur, & alia q̄ nascitur per timorē. Quia aliud est supplicia fugere, & aliud ꝑmia cōsiderare q̄si dicat: q̄uis multi a peccato retrahantur: non tñ ꝓpter hoc intelliguntur habere cōtritionē. hinc Oratius. Oderūt peccare boni virtutis amore. Oderunt peccare mali formidine pene. Expedit ergo ad veram pniam: vt timor ille servilis transeat in timorē filialem: nā filiorum est timere offensam patris. vñ Jsido. in. q̄. lib. de summo bono. c. viij. dicit sic. Necesse est oī cōuerso vt post timorē cōsurgere ad charitatē dei debeat quasi filius: ne semp sub timore iaceat quasi seruus. Tunc em̄ amorē nostre cōuersionis ostendimus, si deum vt patrē diligimus, quem prius seruili mēte vereri vt dñm formidabamus. Jdeo Aug. & allegatur a magistro snia in. xiij. lib. dist. xxj inquit. Arbitrū libertatē querit deus nō necessitatē, charitatem & nō timorē. Et iterū opz non solū timere iudicē: sed & diligere cōuenit itaq; ad verā pniam: vt hō deū super oia diligat, & q̄ actualis dei dilectio sit sibi causa, & sola eū moueat ad detestandum petā. hinc Jsid. in. q̄ li. de sum. bo. c. xxj. dicit sic. Aliud est nō peccare amore dilectionis dei: aliud timore supplicij. Qui em̄ amore charitatis dei nō peccat, horrescit offe maiū amplectendo iustitie bonū: nec eū delectat petm̄, etiā si sceleris impunitas ꝓmittatur. Qui vero sola pena supplicij in se vitia reprimit. Suis nō expleat opus peti: vluit tñ in eo voluntas peccādi. Volitq; sibi illicitū quod lex ꝓhibere dignoscit̄ Hec Jsidorus.

CAmplius si q̄s abstineret a petis, eo q̄ sunt opposita virtuti morali. Aut qz sunt contra honorem, gloriam, & famam seculi.

Nota cō clusionez libelli huius.

Aug⁹.

Greg⁹.

Orat⁹.

Aug⁹. Magr sniaꝝ.

Idem.

Quidaz abstinent a peccatis varijs respectib⁹.

Quidaz rōne virtutis alij ꝓpt gloriam.

Alij alio modo.

Aut quia reddunt hoiem indignū ac vituperabilē: talis etiam mercēnarius est nō penitēs: nec ꝓtritus. Ceterū sunt nōnulli, q̄ de industria fugiunt pcīm superbie ambitionis ⁊ arrogantie: eo ꝙ superbi ⁊ arrogantes sunt clamosi, mordaces, intolerabiles, fastidiosi, inflexibiles, insupportabiles, q̄ naturaliter a cōmuni cōuersatione hoim separātur. Sunt alij qui peccata corporalia luxuriā ⁊ gulā fugiunt: quia caste ac sobrie viuētes diutius conseruantur in vita. Aut teste Chrysostomo, illi q̄ in delitijs ac luxurijs vitam ducunt resoluta quidem, ⁊ omni cera molliora habent corpora. Quibus ad cumulū maloꝝ accidit podagra fremor membroꝝ, immatura senectus: ⁊ eis vita semp in medicis ac medicamentis. Sensus vero illorum sunt tardi, hebetes, graues, obtusi, ⁊ quodāmodo iam sepulti: nec vnq̄ aliquid iocunditatis habēt. Et ideo similes a peccatis carnalibus abstinent: qr huiusmodi peccata reddunt hoies brutales, infames, ac viles, eo ꝙ per gulam ⁊ luxuriā magis cōmunicāt cum brutis animalibus. Sicut de multis philosophis legimus, qui humanas delitias spernentes, sobrie, caste, ac virtuose vixerunt: vt ceteris honorabiliores: vel vt magis ac magis ad physicas disciplinas aptiores redderentur. Etiam ex vitijs carnalibus oritur cecitas mentis, que tollit fere oim rerū spūalium cognitionē. Quidam vero custodiunt seipsos a vitijs ⁊ peccatis, ⁊ a secularibus desiderijs timentes exulari a gaudijs eterne vite. Idcirco oēs qui ꝓpter similes respectus retrahuntur a petis (vt diximus) non sunt dicēdi cōtriti: nec vere humiliati aut penitētes: sed sunt mercennarij querētes cōmodū ꝓprīū: non eīm querunt deū: nec illius honorem aut reuerentiā seu obedientiā, sed fugiunt suū incommodum: nec talis detestatio a peccans potest dici actus virtutis cum non habeat circunstantiā boni finis: ⁊ per cōsequens non informatur gratia: nec est contritio: nec tollit aliquod peccatū: sed ipsa est actuale pcīm, eo ꝙ sic qualificat a malo sine actualiter offendens deū: ideo nō premiū: sed penā meretur. Sed vera sancta indubitata: salubris atq̄ catholica cōtritio est hec quam oīs homo, qui saluari cupit scire debet. Qm̄ expedit deum oim creatorem sup oia diligere: nō quidē verbo neq̄ lingua: sed opere ⁊ veritate: ideo oportet peccata deserere non propter bonos despectus vt diximus: sed qr peccata sunt offensa dei, vel sunt cōtra deū semper oia sibi diligendū. Talis nāq̄ penitudo est vera ⁊ sancta, que animas ad verā correctionē ꝓuocat, ⁊ germinare facit fructus dignos penitentie. Supernas quoq̄ beatoꝝ mansiones attingit, atq̄ supernorum angelorū cohortes cherubin, atq̄ seraphin ad letitiaz prouocat. Unde scriptū est. Gaudium est coram angelis dei super vno peccatore penitentiam agente.

¶ Quod quidē gaudiū alma mater ecclesia toto cordis desiderio charos suos assequi cupiens. Hoc tempore per Alexādrum sextum pontificē maximū annū sacri iubilei, qui dicitur annus

Quidā a luxuria cauēt: qr icidūt in egritudines.

Chrys.

Not. diligēter singula.

Sunt aliqui q̄ timēt exulari a gloria.

Not. oia.

Uera cōtritio dat verū gaudium.

De iubileo.

plenarie remissionis ac redēptionis per orbē vniuersum publicari iussit: quatenus fideles christiani immo tota christiana religio ad satisfaciēdū maximis debitis penaꝝ ꝑpter innumerabilia ⁊ grauia peccata quibus fragiles pctōres tenentur obnoxij ex thesauro inexhaustibili meritoꝝ sacratissime passionis Christi ⁊ sanctorum eius reddantur idonei. Et quia tempore iubilei ad scribendum de cōtritione que est salubris refectio sitiētis ac languentis anime prouocatus sum: ideo scire debes q̄ iubileus dicitur a iubilo iubilas: qua vere penitentibus verum confert cordis iubilum. Uel quia est annus totius gaudij ⁊ leticie in quo indulgentia plenaria conceditur qua animabus leticia inenarrabilis acquiritur. ¶ Figuratur aūt iubileus in lib. Leui. xxv. quando dominus in monte Sinai dicit ad Moysen vt post septem ebdomadas annorum id est septies septem que simul faciūt quadraginta nouem: sequens annus qui erat quinquagesimus diceretur iubileus. In quo plura fiebant ad gaudiū ⁊ lecticiā. Nam remittebatur terra a cultura: q̄ non poterant filij Israel terrā colere: serere: metere ⁊ hmōi. Et pariter remittebat seruitꝰ hominū: q̄ illo āno serui efficiebāt liberi. Debita quoq; ⁊ possessiōes vēdite vel pignorate reuertebātur ad priores possessores. ⁊ plura alia signa leticie fiebant vt dicit ibidē. Que ola erāt figuralia legis gratie. Et ꝑpterea Paulꝰ j. ad Cor. x. ait. Oia in figura cōtingebāt illis: Illa ergo signa leticie anni iubilei impleta sunt ad purū: quando quinquagesima die post christi resurrectionē descendit spiritussanctus in specie ignis super apostolos. Unde in sacra die penthecostes que est quinquagesima a resurrectione domini vtroq; die incluso ⁊ canit ecclesia sic dicens. Patrata sunt hec mistice pasche peracto tempore, sacro dierū numero quo lege fit remissio. Tunc enim apostoli repleti gratia spiritussancti acceperunt a summo pontifice Christo indulgentiam sacri iubilei quia eis plenaria remissio ⁊ quo ad culpam ⁊ quo ad penam facta fuit. ianua quoq; eterne glorie que plus cꝫ quinq; mille annis fuerat clausa: per Christum aperta est. Et pariter hō qui tanto tpe seruus ⁊ exul fuerat ad possessionem antiquā regni glie que per Adā vēdita deperdita ac pignorata fuerat: reuersus est. ¶ Idcirco ad te Ludouice ꝓnceps religiosissime q̄ semp a teneris annis sacras literas veneratus es: ⁊ in q̄bus claritudo tua; nō solū ꝓmaxie delectat: sed ⁊ valde erudita atq; exercitata est me ꝙuerto. Quā toto cordis desiderio depcor vt sicut me ad scribēdū de sacramēto vere ꝙtritionis induxit: imo cōpulit. ita charo corde obsecro vt hec scripta nostra q̄ decore nois tui ꝓfulgēt tanta suscipiātur benevolentia, cꝫta vigilātia ac sollicitudine elaborata sunt. In q̄bus si bona si recta si vera si vtilia si iusta si sancta diuinitus accipiens dixi. Minus tamen propter humilitatis mee tenuissimū sensum bene dixisse profiteor. ¶ Expleto itaq; hoc ope ad me esse redeūdū cognosco

Uñ dr iubileus.

Figura iubilei.

In anno iubileo fiebāt plura ad gaudiū ⁊ leticiā. Paulus.

Apli receperūt iubileū ⁊ quādo.

Vana mens facile mutatur.

Quia profecta fragilis mens nostra etiã cum recte loqui conatur extra semetipsam spargitur, et plerunq; per auram humani fauoris volitat. Sicut enim pro necessitate cibus sumitur: sed in ipso esu dum furtim gula surrepit edẽdi delectatio permiscetur. Sic pariter cõtingit vt recta intentio, que aliqñ soli deo placere appetit nebulis secularibus obumbret. Igitur queso vt quisquis hec legerit apud districtum iudicem solatiũ mihi sue orationis impendat. Et omne qđ in me sordidum deprehẽderit fletibus diluat. Hoc solum mihi leticie ac cõsolationis superest q̃ tantus princeps qui est origine nobilissimus, fidei integritate clarissimus omni virtute ornatissimus: necnon phisicis disciplinis atq; sacris literis copiosissime eruditus. Hoc tempore sacri iubilei ad iubilandum dño me prouocauerit. Nam vt verũ fatear: nemo vere potest iubilare in dño: nisi ille qui corde cõtritus et humiliatus fuerit. Et ideo cõtritio est medicina celestis, in qua consistit vera religio, vera cõfessio, vera penitẽtia, que sola peccata et vulnera quibus est subiecta imbecillitas carnis salubriter curat. Uenite ergo ad me aut veritas omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. O felix et suauis refectio, que verum prestat cordis iubilum. Nam solus contritus dicere potest cum Dauid. Dedit letitiam in corde meo. Surgitur hoc cibatu, atq; potu vere contritionis fuerimus refecti, profecto in domum dñi letantes ibimus. Ibimus inquam iubilantes ad redẽptorem nostrum dñm Jesum. Ibimus ad patres nostros. Ibimus ad illos nostre fidei preceptores gaudentes ad supernas angelorum cohortes cherubin. Ib mus ad sydereas mãsiones celestis Hierusalem. Ibimus iubilantes ad intuendum angelicas sanctorum facies. Ibimus ad illum sanctum cetum iustorumq; conuentum. Ibimus ad sanctos patres Abrahã, Isaac, et Jacob, et ad eos qui recumbunt in regno dei. Ibimus iubilãdo ad locũ eterne iocunditatis vbi nulle nubes nulla tonitrua nulle chorusca tiones, nulla ventoꝝ procella neq; tenebre, neq; vespere, neq; estas, neq; hyems, vices variabunt temporꝝ: vbi non est paupertatis metus, nõ egritudinis imbecillitas. Nemo ibi leditur: nemo irascitur: nemo inuidet, cupiditas nulla exardescit nullum ibi desiderium. Non frigus, non grando, non pluuia, non solis estus erit visus aut lune. Neq; stellarũ globi: sed sola dei fulgebit claritas. Dominus enim erit lux omniũ, et illud verum lumen quod illuminat omnem hominem fulgebit eñibus. Ubi post labores et erumnas seculi huius felix, et suauis est refectio animarũ.

In anno iubilei ẽ corp⁹ cuditur.

Sol⁹ contritus letatur.

Cõtritio sola introducit nos ad regnũ glorie.

Finis.

Mens lector lege obsecro.

¶ Editionem in nonum annum ꝓmendꝫ esse. Jo. Ludo. Vluedus viuacissimi vir ingenij nō ignorabat. Quā obrē ānēc ex officina sua hunc efferret parū vsarū more lābendo in verā effigiē ita formare destinarat vt vel inuido lectori nō potuisset nō placere. sed dū Neapolitanū vicerege cum quo illi ob sacre pagine studium magna est necessitudo. Sēctur. extremā operi manū imponere nō licuit: vtcunc tamen fortunatum vicerex princeps noster ⁊ publicandum ⁊ ab his q̄ libros formis excudunt impēsis propriis imprimē dū curauit. Si qua itaq̄ cādide lector parū castigata: aut min⁹ caute scripta deprendes precipiti editioni que suo tpe emissa non est ⁊ repentino illius discessui dabis veniam. ⁊ quia omnes non sumus studiosi: neq̄ oibus ociū est vt libros venales expositos statim pcurrant. Ecce frater Piero. bellanus sacre theologie professor egregius ordinis eiusdē cōcionator tabulā alphabeticam indicē olim rerū que in singulo quoq̄ libro cōtinent in huius operis calce tibi lector collocauit. Quod non parum vtilitatis voluptatisq̄ tibi affert. Habebis itaq̄ illi gratias tibi em̄ gratificari studuit. Uale ⁊ salue si inferius hoc quale cunc epigramma nostrum pius leges.

Pectora nonnunq̄ morbo si nostra premuntur:
Ut caput in modico sepe dolere labat.
Succurrunt subito eor̄ precepta magistri
Pristina qui medicus robora reddat adest.
Mittitur eoas cupidus mercator ad vndes.
Efferat vt nostris pharmaca cpemq̄ malis.
Si nostre egrotant celestia semina mentes
Non est qui medici querere certet opem.
Succurrit tanto vivaldi cura periclo.
Mentis enim morbos pellere posse docet
Hic liber hypocratis tanto pciosior arte est:
Corpore mens quanto dignior: ⁊ melior.

¶ Preclarissimum opus de veritate contritionis recentissime impressum optimis characteribus Finit feliciter. Anno salutis .xxxvij. supra millesimum ⁊ quingentesimum. Die vero. xvij. mensis Junij.

Deo gratias.

¶ Ad reuerendū in xpō prem Fratrē Joannem Ludouicū viuariū sacrarū lrārū interpretē ordis ꝓdicatorū frater Hieronymꝰ de cequis de bellano ejusdem ordinis ⁊ facultatis humilis professor.

QUamuis michi negotium foret ociū reuerende pater meritoq colende: attñ inter graues multarū rerum occupatiões me velut alter Booz infertilissimū agrum tuum nō tanq Ruth Moabitida ad colligēdū aristas: ſz velūt vnū ex operarijs mercede ac precio iduxisti. Qui opē ꝑsum pro nō granū ſz ipsa petā rediit mercedē. Quā quidē sator ille benignꝰ non solum apostolis: verū ⁊ cūctis christicolis promisit dicens Vos amici mei estis si feceritis q̄ precipio vobis. Hec est illa igit diuina merces q̄ amicitia nuncupat: que cunctis diuitijs ꝓponit: q̄ oēs superat honores: oēs deniq delicias ac bona tpalia antecellit atq trascēdit. ⁊ vt ipsius auctoris ſniam commemorem ipsi scie ac fame ꝓponit ⁊ añfert. Sat igit michi erit ꝑmiū tua dulcis amicitia: benigna memoria: beniuolentiaq suauis merces erit sempiterna: qꝛ in xpō fideliter indissolubiliterq conglutinata est/suas oēs sibi vēdicans actiones. Ueruntñ hoc a me sepius efflagitasti ꝓpter multorum laborꝫ tuorū occupationes quibꝰ ob repētinū tuū recessū impeditus eras vt monumēta opusculi tui de ꝓuitate ꝓtinōis q̄ breui volumie parcaq castigatiōe edita ꝓpter tpis angustiā q̄ cūq possem rōne industria ingenio explicarē: emendarē: corrigerem: in mediūq ꝓferre q citius curarē. Ꝛ ipsos quoq impressores pro viribꝰ sollicitarē ad cōem oimq vtilitatē. Quā q̄dē requisitionem iustā honestāq negare ipsemet non potui: nec fas esse duxi Ꝛ meas exuperet vires: qñ suscipe tanti auctoris emendatiōnē ⁊ cogitatiōe ⁊ ingenio michi difficile foret dicente Hieronymo. grandes materias ingenia pua non sufferunt. Quippe vbi ferme omnium rerū ad salutē ſpectantiū alarum rōnes exemplaq ex multis ⁊ pene innumerabilibꝰ auctoritatibus doctorū tam grecorū q̄ latinorū essent nō minus diligenter inq̄renda q fideliter referēda. Non meum esse sensebā. Uerꝫ cñ vero quantum vtilitatis afferat veritas ipa contritionis: ex eo cognosci potest q nullū ferme holm genꝰ inuenit cui nō ex aliqua pte ꝑsuasisse videat: cū auctor ipe p oia fere scriptorū catholicorꝫ tanq in redolescentia ac florida prata discurrēs multiplici decore vestita pulcherrimaꝫ vtilitatū veluti florū speciosissimam sibi coronā cōfecerit dignissima queq legendo. Nā virtutum vitiorum q nullū genus aut viā reliq intactā vnde habeant mortales mirari q̄ cupiat: ⁊ fugere q̄ oporteat. Hinc habetur quo iure holes eternā gloriā possideāt: q̄ ve pena petā ola puniant: habent ipsi sacri flamines tā ꝑsulēdo q declamando: quid ipsos mortales doceant/instruāt pariter ⁊ moneant. Demum omnia

xus:ois etas,ois hominū conditio occlusa. Hinc inuenire potest quo se studio oblectet atq; negocio. Idcircovt Lactātiū vtar verbis diuersos sine vllo discrimine vel sexus vel etatis ad hoc celeste pabulum cōuocamus. Nullus enim suauior animecibus est q̄ cognitio veritatis.

¶ Diuiditur aūt totū opus in duas partes principales. Ucz in prohemium ⁊ tractatū. Prohemiū incipit sic. Qm̄ fundamētū ⁊ deuotissima ipius auctoris oratione inclusa. Et terminatur vbi dr. In primis. Fo. vj. ¶ Tractatus vero quinq; requisita ad veram contritionē amplectitur Sed nota q̄ primū requisitū tria dubia longa ac diffusa cōprehendit. In quib⁹ multa ac varia explanantur que sunt penitus necessaria ad rememorandū siue ad discutiēdā propria petā. Cum enim recordatio siue examinatio siue discussio de peccatis sit origo principiū ⁊ fundamētum cōtritionis. aliter fieri nō potuit qtin auctor aliquātisper transgeredetur limites scribendi. Ideo prudēs lector non admirabitur si primū requisitū excedit forsitan modū: qr christianis non tantum ornatus: sed magis profectus queritur.

¶ Prima questio incipit ibi. Circa primū dubiū. Fol. vj. In qua auctor probat multis pulcherrimis auctoritatib⁹ ac mirificis exēplis q̄ ad placādū irā oipotentis dei nullū efficacius remediū haberi pōt q̄ peccata sua recognere ac memorari. ¶ Secunda questio incipit ibi. Secundo loco mota fuit questio. Fo xxv. In qua auctor multa aperit valde vtilia non solum clericis ⁊ religiosis: sed eunctis q̄ volunt pie viuere ⁊ qui optāt proficere in viro q̄ hoie. Ibi cm̄ habes miranda de dignitate cordis humani Et quare deus vult diligi ab hoie ex toto corde. Iterum habes de tribus gradib⁹ petōz Et iterum de decē preceptis diuine legis De septem peccatis mortalibus. De qnq; sensib⁹ corporeis. De tribus virtutibus theologicis. De quatuor virtutibus moralibus. De septem opibus mie corpalibus. De septem eleemosynis spiritualibus. De decē p̄ceptis ecclesie. De septē sacramentis. De circuncunstantiis peccatorū que sunt valde vtiles imo necessarie confessoribus, predicatoribus, ⁊ iudicibus.

¶ Tertia questio incipit ibi Superest resoluamus Fo. cxxxvij. In qua auctor determinat sub breuibus Quid sit vera contritio ⁊ que qualis ⁊ quanta esse debeat Secundum vero requisitum ad contritionem. Incipit ibi. Dicimus secundo. f. cxxxviij. Ibi cm̄ auctor plura aperit de dolore cōtritionis que sunt vnicuiq; necessaria ad intelligendum. Et qualiter multi decipiuntur q̄ credunt habere contritionem ⁊ non habent. Et qnod impossibile est verum dolorem a vera contritione separare vide plura notabilia ⁊ lege singula diligenter.

¶ Tertium requisitum Incipit ibi. Tertio ad veram penitentiam. Folio. cxliij. Illic traduntur documenta q̄d agere debeat peccator tam circa mortalia oblita, quā per ignorantiam commissa

ꝛ ꝙ virtus perseuerantie requiritur ad veram contritionem.
¶ Quartum requisitum habetur ibi. Quarto ad veram contritionem. Folio. cxlvij. In quo agitur de vero proposito abstinendi, confitendi, ac legitime satisfaciendi. Et ꝙ ille qui habet propositum non peccandi dicitur beatus, ꝛ quomodo.
¶ Quintum requisitum habetur ibi. Quinto ad veram cõtritionem requiritur. Fo. cxlviij. vbi agitur de motu liberi arbitrij tendẽtis in deũ. Et quid sit amare deũ super omnia. Et tandem post quedam aurea documenta penitentibus necessaria totum opus terminatur in gaudium ꝛ leticiam celestis Hierusalem.
¶ Ad maiorem autem euidentiam eorũ qne pertractantur in toto isto opere Scire debes ꝙ omnia in sequenti tabula per ordinem alphabeti designantur secundum ordinem litterarũ. Et ideo si optas cito inuenire materiam tibi gratam: Require in tabula numerum foliorum: Currite ergo lectores in libro isto quasi in speculo limpidissimo oculos cordis figite. Vtimini quesitis labore alieno, gaudete inuentis sine labore proprio, colligite spicas in agro fertilissimo. Alligate rosarum manipulos in floriꝺo prato Uiualdi: vt viuere valeatis cum rege regum christo in eterna gloua.

A W E ſ.

Sequitur tabula huius libri.

BIBLIOTECA NAZ ROMA VITTORIO EMANUELE

¶ De litera A.

Aron ex precepto dei posuit septē lucernas ardentes super candelabrum tabernaculi. folio. cxxviij.

Aaron spūaliter significat christum qui in tabernaculo celeste posuit septem lucernas.i.septē sacramenta. fo.eodem.

Abel Joseph Dauid Chīs ⁊ multi alij p inuidiā traduti sunt. ℳō to. c.

Abyssū anime sue non mirat hō, sed potius admirat altitudinē syderum ⁊ maris pfunditatem fo.cxv.

Absalom occidit fratrē suum amon: persequitur patrē ⁊ fedat cōcubinas eius. fo xij.

Abstinētia cibi ⁊ pot⁹ est bonū ⁊ optimū remediū ptra luxuriā. lxxxvj.

Abstinentia ⁊ castitas disponūt hominem ad intellectualē opationem, lege totum. fo.cxiij.

Abstinent aliq̄s a peccatis multis respect. bus. vide pulchra. fo xc.

Accidia dicit ab accis grece vel ab a quod est sine ⁊ cis cura latine quasi sine cura. fo cvj.

Accidia dicitur ab accid⁹: qđ dicitur accid⁹ accida accidū: qđ idem est qđ acetosus seu frigidus. eodem.

Accidia est quedam frigiditas spūalis ex qua aia cū difficultate mouetur ad bene operandum. eodem.

Accidia ꝓprie opponitur fortitudini ⁊ aliquādo dicit tristicia, quia opponitur leticie spūali. eodē.

Accidie diffinitiones ⁊ descriptiones multe ⁊ varie dātur lege totū eodē.

Accidie. vj. sunt filie: vez: malicia: rā cor: pusillanimitas: desperatio: torpor: ⁊ euagatio mentis. eodem.

Accidiā detestantur omnes creature tam spirituales ꝫ corporales: tā insensibiles ꝫ sensibiles. f.cvij.

Actualis deuotio ⁊ singularis reuerētia requiritur ad corp⁹ chīi legitime suscipiendum. fo clv.

Adulator intendens aliquem decipere in bonis tēporalibus vel spiritualibus peccat. fo.xxxj.

Adulatio est simulata dilectio emolliens mentem a rigore veritatis. vide descriptiōes alias ⁊ nota ibi pulchra. fo.eodē.

Adulatores sunt veri inimici: quia animas corrumpunt ⁊ mortalium mentibus blādunt vulnus infigūt. folio eodem.

Adulatio grauissimum peccatum: quod hoc tempore vbiq̄ regnat. vide diligenter. fo.v.

Adam habuit omnem cogitationē naturaliter homini possibilē ⁊ fuit creatus in habitib⁹ naturalibus integris ⁊ perfectis. fo.cxxxj.

Adam fuit institutus in statu perfecto ꝫtuz ad corpus vt statim posset generare. eodem.

Adā fuit ꝫtum ad aiam ita pfecte institut⁹ vt immediate posset alios gubernare ⁊ docere. eodem.

Adā habuit oēz scētiā: ⁊ ita institutus est a deo per species infusas vt oēm cognitionem haberet. eodē.

Ade scientia nō fuit alterius rationis a scientia nostra: sicut nec oculi ceci nati fuerunt alterius rōnis ab oculis nostris. fo.eodē.

Adam grauius peccauit ꝫ Eua propter excellentiam scientie ⁊ dignitatis quam habuit. nota diligenter totum. fo.eodem.

Adam peccauit ex industria: qr non seductus: sed sciens ⁊ prudens peccauit Eua vero seducta fuit. eodē.

Adam blanditijs feminei victus a paradiso terrestri eiectus est. lxxix.

Adoratio triplex est latrie: dulie: ⁊ yperdulie: lege totum: quia videbis pulchra. fo.xxxv.

Adoratio est signū siue act⁹ maxime

reuerētie interioris hois. fo.xxxv.
Adoratio est actꝰ charitatis, ꝛ fidei, ꝛ spei ac erīā actꝰ iusticie. fo.eodē.
Adoratio ꝺr pietas quo ad effectuz religio vero quo ad determinationē ꝛ eusebia quo ad cultum. eodē.
Adoratiōe latrie an āgelꝰ possit adorari plēnia q̄stio cū exēplis. xxxvj.
Adorauit abrahā āgelos tres q̄ apparuerūt ei pedēs in terrā. fo.xxxvj.
Adoratiōe latrie quo ipsi āgeli adorari possint: vide ibi exēplū ꝛ perpulchram declarationem. fo.xxxvj.
Adorant deos alienos q̄cūq; superstitiones incātatiōes ꝛ obseruationes vanas obseruant. fo.xxxix.
Adulter dicitur quasi alienū thorū terens: vel quasi ad vxorē alterius accedens. fo.lij.
Adulter ꝛ adultera debēt puniri pena mortis fm omnes leges, excepta euangelica. fo.eodē.
Affectio ad terrena cū corpore inordinato est ꝓtra septimū sacrm. cōtra q̄ est ordinata eucharistia. xxxvij.
Agere gr̄as debem⁹ deo factori ꝛ gubernatori nostro: ꝛ qr ipe est retributio nostra. nota totum. fo.xxxvj.
Allegoria dicitur ab aleon grece q̄ est alienū latine ꝛ gore sentētia quasi aliena sententia. fo.xlij.
Alexander magnus in exercitio belli fuit modestꝰ ꝛ prudēs: in ocio vero libidinosus ꝛ crudelis. fo xcij.
Alexāder ꝓpter ociū ad quot ꝛ q̄ta scelera ꝛ vicia deuenerit: ꝛ quot nephāda cōmiserit. lege totū. ibid.
Alexander crudelis effectus nouercā ꝛ fratres proprios ac multos ꝑncipes suos interfecit vt sua narrat hystoria. ibidem.
Alexāder fuit discipulꝰ Aristotelis ꝛ regem ac dñm mundi se appellari iussit. eodē.
Alexāder tātā fiduciā suis militibꝰ dabat vt illo ꝑnte arma hostiū inermes nō timerēt, nec villā gentē adiit quā nō calcauerit: nullā obsedit vt dē quā nū expugnauerit. eodē.
Amor cogit amātē dicere mīa ꝛ mira de re amata. vide bñ totum. xvij.
Amantū est ignorare iudiciū, modū nescire, ratione carere: nec aliō cogitare q̄ quod diligunt. fo.xvij.
Amor noster debet esse rectꝰ ꝛ totaliter deo deditus: ꝛ nulli creature debet subiici. fo.xxviij.
Amor nunq̄ est ociosus: operat esti magna si verus amor est. fo xxix.
Amor inordinatus diuitiarū ab omnibus sapientibus vituperat qr impedit virtutes. fo.lxxj.
Amicitiam querere an ille teneatur cui facta est iniuria vide pulchrum ꝛ curiosam questionem. fo.cvj.
Amicitia melior ē fama, honore, sciētia ꝛ omnibus bonis exterioꝝb⁹: lege totum qr pulchrum est. fo.lvij.
Anagogia ꝺr ab ana qō est sursum ꝛ goge ductio q̄si sursū ductio xlij.
Anima neglecta corpus non seruat quia salus corporis ab ipsa anima dependet. fo.ij.
Anima amaricatur fortiter cogitando peccata que commisit cōtra creatorem suum. fo.vij.
Ala multis irritita peccatis vngnē tum sibi facit pungitiuū quod dicit. amara recordatio petōrum. f.vij.
Ala rōnalis ꝓpter recognitionē sui: non solū imortalitatē renouare pōt. ꝫ virā eternā acquirere. fo xix.
Anime potentie ꝛ ceteri sensus possunt oēs renouari ad instar ꝛ similitudinem aquile. fo xx.
Anima peccatoris spūaliter renouari debet ad instar serpētis. lege totum quia pulchrum est. fo.xxij.
Ala petōris per arctum foramē intrat sicut serpens quando per sacramentum confessionis accedit ad satisfaciendum. fo.xxij.

Anima rationalis quare non possit in istis bonis talibus quiescere: vide pulchrā questionem. fo.lxxiij.
Anima rōnalis est infinita capacitate, incorporea entitate, sempiterna in duratione. fo.lxxiij.
Anima rationalis secundum potentiam suam assimilatur figure triangulari: vide diligenter pulchra. folio. lxxiij.
Anima damnati requiretur in die iudicij de manu illi⁹ qui fuit causa damnationis illius. fo xc.
Anima nostra fertur in cognitionem trinitatis per tres virtutes theologales secundū appropriata tribus personis. fo cxv.
Animā nostrā fides dirigit summe ad credendum ⁊ assentiendum vbi ratio deficit. eodem.
Anima nostra per spem dirigitur in sumine arduum innitendo, ⁊ etiam expectando. eodem.
Anima liberatur a peccato ⁊ a morte per elemosynam ⁊ nō patitur illā ire in tenebras. fo.eodem.
Anim⁹ noster quotidie vocandus est ad rationem reddendam pro salute consequenda. fo.viij.
Anima peccatrix cognitis propriis sceleribus ad fontē aque viue.i. ad dñm Jesum currere debet. f.xxiij.
Androcides philosoph⁹ alexandro magno inhibuit vinum dicens. Memento mei o Alexander sanguinem terre bibere. fo.lxxxviij.
Angelus phibuit Joannē euangelistam ne eum adoraret adoratione latrie multis rationibus. fo xxxvj
Angeli boni conditiones tres sunt. primo vt terreat in principio apparitionis: in medio cōforet, ⁊ ad bona hortetur. Et tandem in fine consoletur. fo.xxxviij.
Angelus malus stupefacit in principio ⁊ pretendit bona: in medio usurgat ad mala, ⁊ tādem desolatum relinquit. fo.xxxviij.
Angelus nō potest loqui nisi in corpore assumpto: nec verba potest aliter formare. fo.lvj.
Angelus an debeat adorari adoratione latrie vel alia adoratione: vide pulchram questionem ibidē per totum. fo.xxxvj.
Angeli tres apparuerunt Abrahe, quos cum vidisset procidens in terram adorauit. fo.xxxvj.
Angeli quō adorari, ⁊ qua adoratione debeant: vide ibi per pulchrā declarationem. eodem.
Angeli, archāgeli, principatus, potestates, virtutes, dñationes, throni, cherubin, et seraphin, substantie intellectuales dicuntur, ⁊ nouem ordines angelo⁹ appellantur. fo.cviij.
Angelus nomē officij est nō nature. Ideo filij dei ⁊ astra matutina, ⁊ creature intellectuales dñr. fo.cviij.
Auditus est scōs sensus corporalis sic dictus: qz voces hauriat. fo cxj.
Auris dicitur quasi auide rapiens sonū: ⁊ quare est via tortuosa ⁊ curua vt aer ingrediatur. eodem.
Aures sunt instrumēta multo⁹ peccatorum: quia vel ad iracūdiam, vel ad iactantiam, vel ad vanitates incitant homines. eodem.
Auditio misse in diebus dñicis ⁊ festiuis est tertium preceptum ecclesie sub pena peccati mortalis. not prout ibi. fo.cxx.
Annus discretiōis qui⁹ sit, ⁊ qua in etate esse dicat, multiplex a doctoribus opinio assignatur. eodem.
Annus discretionis dicitur sm aliquos qñ quis est doli capax: vel qñ habet vsum rationis, ⁊ scit discernere inter bonum ⁊ malum. eodem.
Annus discretiōis quo ad pfessionē sm aliquos est annus octauus q̄ ad matrimoniū quartusdecimus. eodē.

Annus discretionis precise assignari non potest: qr in quibusdã accelerat in quibusdã retardatur. fo.eodem.
Aquila diuitur auis regalis, siue rex auium: sicut leo rex ferarum, et bos iumentorum. fo.xix.
Aquilarum sex genera esse dicũtur. Inter que heredius principalis esse dicitur quasi heros auium. eodem.
Aquila tria damna ex senio patitur: alc grauantur, oculi caligant, rostrũ resoluitur. fo.eodem.
Aquila ter renouatur r nõ amplius, r modum renouationis eius a naturalibus varie describit. lege. fo.xx.
Aquila moraliter significat petõrez: qui descendit in fontem qñ sacramẽta passionis christi recognoscit: vide diligenter totum. fo.eodem.
Aquila decem proprietates habet, quas quilibet peccator bene cõtritus habere debet si saluari cupit. eodẽ.
Aquila habet altitudinem volatus ꝓpter cibi contemplationẽ, r auium emulationem. fo.eodem.
Aquila habet oculoꝫ nimiã acuitatem: vnde ab acumine oculoꝫ aquila nuncupata est. fo eodem.
Aquila tres acuitates habet: videlicet videndo, eundo, venando, q̃ peccatori conuenire dicuntur. lege totum. fo.eodem.
Aquile oculos spũaliter ꝓtritus habere debet in contemplatione rerum diuinaꝫ. nota que ibi dñr. eodem.
Aquila est velocissima ad predã: sic petõr ꝓtritus velox, r promptus esse debet ad bene operandum. eodem.
Aquila diuidit predam ceteris animalibus: sic verus xpianus cõicare debet ꝓmo ola bona sua. eodem.
Aquila in altuz ponit nidum suum: ne filij rapiant: sic cõtritus desideria sua in celestibus ponere dz. eodem.
Aquila ex industria renouatur: sic contritus studium in corde propositum in futuro habere debet: vt se renouet. fo.eodem.
Aquila habet pulchritudinẽ membrorũ: sic peccator seipsum renouans pulchritudinem conscientie, r bonorum morum habere debet. eodem.
Aquila inimicatur serpenti et illam interimit: sic contritus contra diabolum vigilans esse debet: ne decipiatur. fo.xxi.
Aquila habet mirabilẽ curã filioꝫ: sic cõtritus solicitudinẽ habere debet circa salutem ꝓmoꝫ. fo.eodem.
Aquila nõ timet tonitrua: sic ꝓtritus timere non debet tribulationes, r q̃cunq; tentamenta. fo.eodem.
Aristoteles per inuidiam platonis libros cõburi fecit: r multa falsa eidẽ imposuit. fo.cxxv.
Aristoteles fuit magister, r rector Alexandri magni, r multa opera ad cuz direxit r scripsit: vide to. eodem.
Aspis serpẽs est q̃ ex astutia: ne incãtatores audiat aurẽ vnã in terrã, altera ꝙ cauda obturat. fo.cciij.
Astutia serpentis ostenditur: qr totum corpus exponit: vt caput defendat, in quo ꝓncipaliter vita eius cõsistit. fo.eodem.
Assentire deo facit fides. Spes cõfidere, charitas deũ amare. fo clvij.
Auaritia nulli parcit nec deũ timet, nec modum habet, nec homines veretur: vide pulchra. fo.clxj
Auaritia trahit cor hois ad diuersa inutilia r nociua, r plerũq; est causa mortis corporalis. fo.lxij.
Auaritia Latine q̃ philargiria grece dicitur est inordinatus amor habendi diuitias. lege totum. fo.lxix.
Auaritia est appetitus inordinatus nõ solũ pecunie: sed etiã sciẽtie, r honoris, r cuiuscũq; alteriꝰ boni. eod.
Auaritie pulchra q̃stio an eiꝰ diffinitio seu descriptio sit dñi data. eodẽ.
Auaritie questioni optima respõsio

quō differat a vitio ſupbie .eodem.
Auaritia dicitur idolorum ſeruitus quia auarus exhibet auaritie fidez. ſpem, ⁊ charitatem. fo.lxxj.
Auaricia ꝓparatur idolatrie, ſacco perforato, inferno, mari, ⁊ igni. Nota optime totum. fo.lxxij.
Auaricia ſola inueneſcit cum cetera vitia ſeneſcant in homine. eodem.
Auaritia inſatiabilitatē perpulchre Boetius deſcribit. eodem.
Auaria ſenſlis eſt monſtro ſimilis vt pulchre declaratur per Senecā. lege totum. eodem.
Auaritia eſt deſtabilis: qz eſt cauſa omnium ſcelerum, ⁊ radix omnium peccatorum. fo.lxxiij.
Auaritie pulchra deſcriptio per verſus Juuenalis. eodem.
Auaritia eſt vitium, ⁊ petiñ deteſtabile qz totum corpus hominis cuiſcerat. eodem.
Auaritia totaliter eſt fugienda: qz ē contra deum, contra ꝓximū, ⁊ cōtra ſeipſum lege totum. eodem.
Auaritia mentem ſuffocat, ⁊ animā maculat, ⁊ totum hominem diſtrahit. fo.lxxiij.
Auaritiā philoſophi, ⁊ ſapientes fugerunt ne eorū mentes a veritate: a phīa: ⁊ a virtute diſtraherētur eodem.
Auaritiā vt fugiamus pulchrū exēplum refert Hieronymus de Crato ne philoſopho. eodem.
Auaritia contrariatur miſericordie: clementie, dilectioni, pietati, que virtutes regie dicuntur. eodem.
Auaritia ſolnit omnia iura tam humana ꝙ diuina. lege pulchre totum. Folio. eodem.
Auaritia eſt fera peſſima: domina crudelis, ⁊ tyrannica que corda olim poſſidet. eodem.
Auaritia eſt horrenda ab omnibus: quia reddit homines cūctis exoſos: vide totum. fo.lxxv.
Auaritia eſt fugiēda que generat ſeptem filias ſceleratiſſimas. nota totum. fo.lxxvi.
Auaritia. ⁊ ſupbia quemodo ⁊ qualiter differant inter ſe. vide ibi vulchra. f lxxi
Auarus dicitur qui eſt auidus auri ⁊ nunqꝙ opib⁹ tpalib⁹ ſatiat. ibidē.
Auarus nō ſolum dicitur ille qui rapit aliena: ſed qui ſua cupidiſſime ſeruat. eodem.
Auarus dicitur idolatra ſimilitudinarie, ⁊ eſt velut ydropicus qui ꝙto magis bibit tāto magis ſitit. f. lxxiiij.
Auarus licet diues ſit tamen ſemper eſtuat ⁊ ſemp videtur egere. eodem.
Auarus ſimilis eſt aranee que ſe ipſa ſcerat vt muſcas capiat, vide totum. fo.lxxiiij.
Auarus eſt martyr diaboli qui ſuſtinet multos labores ⁊ cruciatus, ⁊ plura incomoda. fo. eodem.
Auarus ſeuit vt barbarus, regnat vt tyrannus crudelis, ⁊ ſō vaſibus, ſcionibus, ⁊ lupis ꝓparatur. fo.lxxv.
Auerſio voluntatis a deo reperitur in omni petō mortali. f. lxxxviij.
Auerſionē debet habere a petō ipſe petōr ⁊ cōuerſionē ad deum. ibidem.
Auctoris ſupplex deꝓcatio ad ipſos lectores. foclj.
Auctoris excuſatio humilis de concluſione operis ſui. fo.clviij.
Auctoris excuſatio cōtra mordaces ⁊ obloquentes. vide multa pulchra notabilia. fo.ij. per totum.

De litera. B.

Baptiſmus eſt ordinatus contra peccatum originale quod eſt quaſi primum ⁊ fundamētum omnium aliorum peccatorum. f cxxviij.
Baptiſmus eſt ſacramentum fidei, confirmatio ſpei, ⁊ euchariſtie eſt ſacramentum charitatis. eodem.

Baptisat⁹ fidelis magis peccat in eo dē gñe peti quā nō baptisat⁹. cxxxj.
Baptiste Joānis austeritas ⁊ abstinentia magna fuisse per hieronymū egregie declaratur. fol. lxxxiiij.
Bellum intestinum periculosius ē ⁊ crudeliꝰ bello extrinseco. fo. lxxviij.
Bella extrinseca licet multa mala faciant: attamen bella intrinseca sunt crudeliora. eodem.
Bella ciuilia gesserunt Romani post destructionem cathaginis. fo. xciij.
Bella varia hominū insurgūt ex ocio vel luxuria, auaritia, seditio inuidia ⁊ multa alia vitia. fo. eodem.
Bella ciuilia ex ocio orta sūt inē mariū ⁊ syllā. Cathilinā ⁊ Ciceronem. Julium ⁊ pōpeium, vide totū. eod.
Beneficioꝝ dei rememoratio est salubris medicina ale lāguēs. f. cxxvj.
Bñficia diuina tacere, puocat indignationē altissimi ꝓ seipꝫ. vi. to. ibiō
Beneficia collata hominibus a deo nullus narrare pōt nec gratias dignas referre. eodem.
Benignitas sola dei est q̄ facit peccatorē similē sanctis. fo. cxlvj.
Bernardi abbatis optimū salsamentum est sal cū fame, lege tot. f lxxxvj.
Bernardus magnā fecit abstinētiā: vt suā pudicitiā custodiret. eodem.
Bernardꝰ Robertū nepotē suū pulchre hortat ad solliciitudinē ⁊ bonā vigilantiā circa familiā. f. cx.
Benedictio patris firmat domos filioꝝ: maledictio vero matris eradicat fundamenta. f. xlix.
Beata mens hominis est q̄ nec adulatur: nec adulāti credit: q̄ nec decipit neq; decipitur. f. xxxj.
Beata virgo Maria meritorie credidit xp̄m fuisse inter notos ⁊ cognatos licet fuerit falsum. f xxxviij.
Beate virginis actus credēdi ⁊ volendi quem post cōceptionē filij habuit semper fuit meritorius. eodem.
Beata virgo ita primatū tenet inter mulieres sicut dies dñicus inter oēs alias festiuitates folio. xlij.
Beatus dici potest qui habet voluntatem non peccandi. fo. cxxxv.
Beatus est in spe ⁊ nō in re q̄ a peccatis se preseruat. eodem.
Bibere vinū nō debēt moniales ⁊ q̄ sunt cōmuniter dicate f. lxxxviij.
Biblia trāslata fuit ex hebreo in grecum ante incarnationē xp̄i annis trecentis quadragita vno ꝑ septuagin ta interpretes, q̄ ⁊ sapientes sunt cognominati. f. xcviij.
Biblia secundo translata fuit ꝑ aq̄lā, ꝓselitū post ascensionē dñi annis centū viginti q̄tuor. eodem.
Bibliā tertio ⁊ q̄rto post aq̄lā theodociō, post theodocionē symacꝰ trāstulerūt annis, triginta tribus. eodē.
Bibie alia editio facta fuit: cuius interpretes ignorātur post symacū annis octo. eodem.
Bibie editionem sextaz ⁊ septimam miro labore origenes edidit qui etiam septuaginta interpretes correxit. eodem.
Bibliam tandem de hebreo in latinum solus diuus hieronymus trāstulit, ceteri vero de hebreo in grecum. eodem.
Blesus dicitur quasi bucca lesus, q̄ non bene explicat verba vel non bene formar ueras in prolatione. Folio. cxiij.
Blasphemia est peccatum grauissimum rōne superationis aliquorum peccatorum mortaliū. f xxxj.
Blasphemans qui considerat significata verborum semper peccat mortaliter. eodem.
Blasphemie pulchra distinctio quā do est pctm̄ mortale, ⁊ quando non. lege pulchre totum. eodem.
Blandum vulnus infigunt in cordibus hominū adulatores: q̄ animas

ꝛ mentes ſuis ſimulationibus corrumpũt. eodem.
Blanditijs femineis Sãſon, Dauid ꝛ Salomon ſeducti, ꝛ infatuati ceciderunt a gloua ſua. eodem.
Bona fama eſt pretioſior cunctis rebus temporalibus. ſ. eſt propinquor ſpiritualibus bonis. f.xxxiij.
Bona fama eſt precipuũ bonũ inter oia bona exteriora que hõ poſſidere poteſt. eodem.
Bona ſpiritualia quib⁹ bona fama eſt propinquior ſunt tres virtutes videlicet laus, honor, ꝛ gloria. eodem.
Bona fama appetenda eſt propter honorem dei, ꝛ edificationem primi ꝛ non propter ſe: quia ſic eſſet vana gloria. eodem.
Bona fama eſt nobis neceſſaria propter alios ne ſcãdalizentur aut malum exemplum ſumant. eodem.
Boni operis fama ſine operibus bonis nihil valet: nihil pficit. eodem.
Bona alterius negando vel reticendo malitioſe, vel minuendo famam indirecte ſemper ledit primũ. eodẽ.
Bona fama directe leditur multipliciter: quando peccatum adauꝛ etur vel bonum dicitur factum mala intentione. eodem.
Bonum nomen in hoc ſeculo acquiritur bene viuendo: bene loquendo: bene operando. eodem.
Boni tenentur credere hominem fore ꝛ eſſe bonum: licet de ſe occulte ſit malus. f.xxxviij.
Bona quatuor nititur auferre teſtis falſus, ſcilicet veritatem: honorem: famam, ꝛ amicitiam. f.lvj.
Bonũ primum hominis eſt veritas cõtra quam inimicus pcedit per litem ꝛ cõtentionem. eodem.
Bonum ſecundum eſt honor contra quem quatuor modis pcedit, contumelia, contumelia, improperio, ꝛ deriſione. folio.lvij.
Bonum tertiũ primi eſt fama cõtra quam falſus teſtis pcedit per vitiũ detractionis. eodẽ.
Bonum quartũ primi eſt amicitia cõtra quam falſus teſtis pcedit per ſuſurrationem. eodem.
Bona tpalia venient nobis ad neceſſitatem ſi prius ſollicitudo fuerit de bonis ſpiritualibus. f.lxx.
Bona temporalia nõ poſſunt ſatiare nec quietare appetitũ anime rationalis. f.lxxiij.
Bona tpalia vnico actu a multis ſimul poſſideri eſt impoſſibile. lxxiij.
Bonis ſpiritualibus ſolus deus repleꝛ aiam rõnalẽ lege totũ. f. eodem.
Bonitas eſt pietas mentis q̃ reddit homines deo amabiles. f.lxxv.
Bonitas dei nos puocat ad penitẽtiã, duritia vero cordis ad perſeuerantiã peccati. f.cxlj.
Bona ſua diſtribuentes in meretricibus eterna tormenta animabus ſuis preparant. f.lxxx.ij.
Bonum ſiue malum verbum prolatum nuncius eſt cordis vide totum quia pulchrum eſt. f.lxxxiij.
Boni filij qui a parẽtibus magis diligũtur quare potius moriuntur q̃ mali filij pulchra queſtio. fo.liij.
Boni iuuenes cognoſcuntur eſſe in hoc qui libenter ſequuntur viros bonos ꝛ ſapientes. f.xlv.
Bonum remedium cõtra peccatum luxurie eſt auertere oculos ne videant vanitates. f.lxxxiiij.
Bonitas tactus eſt ſignũ boni intellectus: q; molles carne ſunt apti mẽte: duri aũt ſunt minus apti. cxlij.
Bonus nõ eſt qui ſibi neq̃ eſt iniuſte viuendo, ꝛ opando vide diligenter totum: q; vtile eſt. f.cxvj.
Bonitas eſt gratie plenitudo in ſolo

deo est: ideo homo ingratus esse nō debet. fo.cxxxvj.
Billguis ⁊ detractor sunt a deo maledicti qz pacē ꝓmouēt turbāt. lvij.
Breuis epistola lōgas questiōes explicare nō potest vide totū. f.lxxvij.
Breuiores vite sunt animalia multū cocūtia: vt patz exemplum de passeribus. eodem.
Brutalis effecit hō in coitu ex ipetu passiōis ꝓpt turpē actū. f.lxxvij.
Brutū atal efficitur hō ⁊ irrationabile in actu coitus propter voluptatem quia peruertit sensum ⁊ debilitat animum. fo.lxxix.
Bruta animalia non sunt nec erant occidenda secundum opinionem aliquorum propter illud preceptum non occides. xlix.
Bria grece apud latinos. mensura dicitur lege totum. fo.lxxxvij.
Buccine septem ex quarum voce muri Iherico ceciderunt septem sacramenta ecclesie figurabāt ex quorum virtute machine diaboli sunt destructe vide totum. ibidem.
Buccine septem clangentes efficacia septem sacramentorum, ⁊ septē donorum spiritussancti denotant, lege totum. ibidem.

¶ De litera C.

Caritas requirit: vt contritus eligat potius quā libet penāliz deum offendere. f.cxlj.
Cardiaca passio dicitur pulsus cordis: quia cordiam grece dicitur quod latine cor sonat quasi habēs cor ardens ꝓpter sitim. f.xxiij.
Charitas est radix omnium virtutum sicut superbia est radix omniū vitiorum. f.lxiiij.
Charitas dirigit animā desiderando summū bonum ⁊ amando. cxlvij.
Carthago dirupta fuit a Romāis ⁊ ipsi carthaginenses in captiuitatem ducti sunt. folio.cxj.
Carnalia petā licet sint maioris h.ꝛ famie, sunt tñ maioris culpe. lxxx.
Carnis maceratio opponitur de directo contra ipsum, vitiū gule. f.cj.
Carnem suam vnusquisq; macerare debet abstinendo ꝙtum valitudo permittit. eodem.
Castitas est pulchritudo anime per quā homines efficiuntur similes angelis. lxxxj.
Castitatis prelia sunt maxima inter christianorum certamina, ⁊ de ea ra est victoria. fo.lxxvij.
Case viuentes diutius viuūt: vt patet exemplum de elephante ⁊ de eunuchis. eodem.
Castitas illibata videri nō pōt vbi ꝓpria cupiditas, indnauit. lxxxiij.
Castitas ⁊ abstinentia disponūt hōi nē ad itellectualē operationē. cxliij.
Cēsus nō est in crimine sed ordinatus effectus, diuitias habēdi. lxxj.
Cecitas mentis principaliter prouenit ac ōritur ex ipso vitio luxurie, lege totum. fo.lxxviij.
Celestiz medicꝰ celestes ordinat medicinas vt egrotos possit sanare. cxlij.
Ceruus cum vulneratus fuerit q̄rit fontes aquaꝝ: sic, peccator fontē diuine gratie q̄rere debet. xxj.
Ceruus acute audit auribꝰ erectis sic cōtritus erigere debet aures cordis sui ad celestia desideria. f.xxij.
Ceruꝰ venenata iacula fugit: sic contritꝰ occasiōes peccādi q̄ ipsum infi cere possunt. fo.eodem.
Ceruus in societate ⁊ maxime natā do onera aliorum supportat: sic ꝓtritus onera et defectus ꝓximi sui patienter debet ferre. ibidem.
Ceruus est agilis in suo cursu: sic cōtritus agilitatem contemplando celestia habere debet cauendo a carnalibus desideriis. ibidem.
Ceruꝰ mutat cornua: sic hō dignita-

les vitare debet, que per cornua in scripturis designantur. fo.eodem.
Ceruorum proprietas contrito conuenit, qui mutat cornua, id est, deponit superbiaz per sui recognitionem. lege totum. ibidem.
Ceruus est natura sylueſtr̃ habitãs in montibꝰ ⁊ locis desertis: sic seruus xp̃i fugere dz ad loca solitaria. ibidẽ.
Cerui ꝓprietas cõuenit contrito cuius cor solidatur per cõtritionem in aduersis tollerandis. ibidem.
Ceruus habet multa medicinalia secundum diuersitatẽ membroꝝ eius, que omnia spiritualiter homini contrito conueniunt. fo.eodem.
Cerui modus renouatiõis varie opiniones a doctoribus assignant. lege totum quia curiosum est. fo.xxiij.
Ceruorum mos est cum senescũt inuentos serpentes extinguere, ꝛc tũ ꝙ membra morsibꝰ dilaniare, ⁊ deinde sitire: ideo fontẽ viuũ querunt: vt ferentia venena extinguant. ibidem.
Ceruus spiritualiter animã peccatricem denotat, que morsum serpẽtis tollerat i. morsum diaboli. ibidem.
Cibus eiecit nos de paradiso: esuries nos illic ꝓducit: vide totũ. fo.lxxxvj.
Cibus ⁊ potus superfluus sunt causa luxurie: maxime vero potatio vini. fo.eodem.
Cibi ⁊ potus immoderãtia perturbat rationẽ ⁊ mentem hoim. fo.cj.
Cibaria nõ sunt i vitio: sz voracitas, ebrietas, ⁊ inordinatꝰ appetitꝰ. f.cij.
Circunstãtia a dicit circũsto. vñ circunstare est circa aliud stare. f.cxxix.
Circunstantie diligenter examinãde sunt precipue, que trahunt ad aliud genus peccati. ibidem.
Circũstãtie trahẽtes ad aliud genus peccati habent specialem repugnantiam cõtra aliquod preceptũ. ibidẽ.
Circumstantia aggrauans peccatum aliquãdo sumitur ex parte quãtitatis operis. fo.cxxxij.
Circunstantia aggrauans peccatum sumitur ex parte numeri. fo.cxxxv.
Circunstantia modi agendi aggrauat peccatum. fo.cxxxvij.
Circunstãna ex parte temporis aggrauat peccatum. ibidem.
Circũstãtia est mltiplex ꝓut habes diffuse a fo.cxxx. vsq; ad fo.cxxxvij. vbi habes multa notabilia.
Contritio est fundamentum totius perfectionis, ⁊ ianua salutis sine qua nulli hoim potest esse salus. fo.ij.
Contritio est medicina celestis, et lauacrum suauissimum anime, ⁊ candor eterne lucis. ibidem.
Cõtritio hz mirabilẽ ⁊ infinitã virtutem in opatione salutis aie. ibidẽ.
Contritionem veram sui habere nemo põt scire ex cognitione naturali: sed solus deus scit. fo.eodem.
Cõtritio est fons aque salutaris, in quo fonte oia carnalia desideria extinguuntur. eodem.
Contritionis efficacia quanta sit ab effectu cognoscitur: nõ ligata soluit, et aduersa mitigat. eodem.
Contritione sola ala peccatrix reconciliatur creatori suo: videro. ibidẽ.
Contritio vera est summa, ⁊ nobilissima philosophia, que consistit in cognitione sui ipsius. fo.eodem.
Contritio est principium quo anima peccatrix saluari potest, ⁊ ianuam salutis intrare. eodem.
Contritio a qua salus hoim dependet ad hoc vt sit perfecta quinq; requruntur. eodem.
Contritio vera continet in se veram sapientiam, summã philosophiam, ⁊ salutem anime rõnalis. eodem.
Contritio vera ⁊ perfecta datur a solo deo tanq; a patre luminum: a quo oia bona procedunt. fo.eodem.
Contritionis pulchra declaratio ex tribus dubijs sumit: vide totũ. fo.vj.

Contritionis vere principium fit ex ipsa discussione peccatorum mortalium. fo.eodem.
Contritio est cōpunctio cordis ⁊ humilitas mentis cum lachrymis veniens de recordatione peccati ⁊ timore iudicij. eodem.
Contritio facit peccatorem humiliatum deo appropinquare, ⁊ a proprio sensu recedere. fo eodem.
Cōtritionis effectus exterior est proruptio lachrymarum: sed tamē non est de necessitate. eodem.
Cōtritionis principium venit ex recordatione peccatoꝝ, ⁊ ex timore iudiciorum dei. no. bene totum fo.vij.
Contritionis cura dr esse spes: qr timor sine spe desperationē gñat. eod.
Contritio vtrū sit dolor de peccatis volūtarie assumptus pulchra questio ⁊ curiosa: lege totum. eodem.
Contritio vera est cōtinua memoria peccatorum, ⁊ nullum remediū vtilius ea inuenitur. eodem.
Contritionis signū potissimū est cognoscere iniquitatē suā: qr ille dolet, qui pctm̄ cognoscit suum. eodem.
Contritio perfecta ⁊ ẏa habet annexum ꝓpositū ꝓfitendi ⁊ satisfaciēdi: quando cōmoditas datur. fo.viij.
Contritionis vnguentum quo cōficiatur ſm Bernardū vide in expoſitiōe illius ẏbi dauid cōculcauit cor meū. nota diligenter totum. eodem.
Cōtritus solicitudinē habere dz circa salutē ꝓximoꝝ: quia est maximū sacrificium qđ deo offertur. fo.xiij.
Cōtritus cōparat̄ ceruo ꝓpter eius multas ac varias ꝓprietates q̄ spūaliter ipsi cōtrito cōueniunt. fo.xxj.
Cōtritio vera sanat in peccatore diuersas infirmitates spirituales: sicut ceruus corporales. fo.xxiij.
Contritio ad hoc vt sit vera oportet vt sit integra vez ex toto corde: et de eibus petis q̄ sunt i memoria. f.xxv.
Contritio generalis requiritur quādo tēpus vel memoria non est in speciali de peccatis. fo.cxliij.
Contritus primo et ante omnia debet recognoscere omnia peccata sua, et ex toto corde ardenter illa inuestigare. fo.xlv.
Contritio originatur ex discussione peccatorum per ipsas circunstantias discurrendo. fo.cxxix.
Cōtritio an sit de omni petō mortali habenda pulchra q̄stio. fo cxxxvij.
Contritio debet esse ex parte rationali ⁊ non sensitiua. eodem.
Contritio vera nō potest esse sine dolore. fo.cxxxij.
Contritus, an potius debeat eligere esse i inferno q̄ ampli⁹ peccare. f cxv.
Contritus debet habere cor mūdum ab omni malitia. fo.xlij.
Cōtritio vera consistit in dolore intellectiue partis et rationalis et non sensitiue. fo.cxxxvj.
Cōtritio vera assimilatur aque limpide. eodem.
Cōtritus ad instar struthionis debet flere peccata sua. fo.clxxxj. in fine.
Cōtritus absolutus a vinculis peccati relegatur vinculo perpetue detestationis. fo.lxxiij.
Contritio est illud mare magnum, in quo rex Pharao cum toto exercitu submergitur. fo.cxlij.
Contritionis pulchra ⁊ magistralis diffinitio, vide pulchra. eodem.
Contritionis vere declaratio ⁊ modificatio pulchra. fo.cxlvj.
Contritio ꝓcedens ab amore differt a cōtritione per timorem. fo.clj.
Contritio sola introducit nos ad regnū glie, vide plura notabilia. fo.clj.
Conteruntur aliqui de petis varijs conditionibus ⁊ respectibus. fo.clj.
Cognitio suiipsius est summa philosophia ⁊ initiū salutis ex qua timor, ⁊ humilitas oriunt: nota ibi pulchra

motiua. fo.iij.
Cognitio suiipsius est multū difficilis: qz est omniuni causarum res difficilima. lege totum. eodem.
Cognoscere seipsum est origo fons z causa salutis aie peccatricis. fo.vj.
Cognoscere propias iniquitates est remedium efficacissimum ad placandum iram miserantis dei. eodē.
Cognoscentes propias iniquitates possunt reconciliari deo: qz pessimū genus peccati est nolle intelligere p pria delicta. eodē.
Cognocere seipsum hec requiruntur videlicet vnde: quo: quomodo: quid quantum: quibus z qualis. nota totum: quia necessarium est. fo.vij.
Cognitiones optime de directo opponūtur cōtra luxuriam, z sunt quatuor. lege to qz pulchrum. fo.lxxxij:
Cogitatio sola ad actū crimis mortalis cum deliberatione rationis est peccatum mortale. fo.xxx.
Cogitatio est principium oīs peccati: qz oīs actio mala ex ipa cogitatione procedit. nota totum. fo.xxx.
Cogitationes male in corde nutrite crudeli vulnere animam pimunt in amissiōe gr̄e dei. vide totū. eodem.
Cogitatio finis aie z diuloz bonoz inducit nos ad bñ operādū. f. xxvij.
Cōcubitus illicitus sub pena peccati mortalis semper est prohibitus: z intelligit sub noie mechie. fo.lxxvj.
Coeuntes multum sepe emittūt sanguinem loco spermatis. vide totum folio lxxvij.
Cocuntes multum ex ipsa libidine actu mortui sūt vt pz per exēplum in cronica martiniana. eodē.
Coit9 cōiugalis nunq̄ pōt fieri sine aliqua labe peccati: sz vide aliā opinionem rutiorem. fo.lxxij.
Cōfitemur pctā nostra vt erubescēntiam patiamur pro pena. fo clv.
Confessio vera per signa humilitatis cognoscitur in prolatione peccatorum. eodem.
Cōfessio ppter eius virtutem puritati baptismatis equiparatur. eodē.
Confessionis pulchra diffinitio secundum augustinum. eodem.
Confessio z satisfactio semper sunt annexa contritioni. eodem.
Confitēdi propositum hz annexum effectū cfessionis in casu necessitatis dummodo assit cōtritio. fo.viij.
Cōfessio reddat quod peccatum distraxit: cfiteri licest cui peccare non licuit. fo.xxij.
Cor vt vere sit contritum z humiliatum plura requiruntur ex quib9 vera contritio z sui cognitio sunt partes principales. fo.iij.
Cor nostrum semper debet erigi ad clemētiā superni luminis quā in oībus opibus nr̄is inḡere debem9. v.
Cor miseri peccatoris cōpūgitur in recordatione suoz peccatorū ex dolore mentis. vide totum. fo.vj.
Cor anime peccatricis nō potest curari nisi conteratur: conteritur autē penitendo: confitendo: z puniendo: vide totum. fo xxij.
Cor peccatoris comburi debet igne charitatis ad deū z per dilectionem conuerti si saluari optat. nota dligēter totum. fo.xxv.
Cordis hūani nobilitas mlt̄is rōnibus cōprobatur tam ex scriptura sacra q̄ ex auctoritate phoz. eodem.
Corde toto cōuerti ad dñm decētissimum z iustissimum est ratione primogenture. lege totū quia pulchrū est. eodem.
Cor hūanus inter oēs alias partes corpis pmo cōpaginatur ac in vtero matris primo generatur. ibidē.
Cor pmo z añ oīa debēt deo q̄si primogenitū qz oīa primogenita de iure dei sunt z deo debentur. eodem.
Cor solum a nobis deus petit ad in

stat cuiusdam auis, que solū cor pre-
de comedit. eodem.
Cor nostrum non debet inclinari: ni-
si ad dilectionem solius dei: iuxta il-
lud. Diliges dominum ex toto corde
tuo. eodem.
Cor nostrū si fuerit p aliqua parte in
amore alicuius rei: pro ipa parte est
minus ad deum. Ideo ex toto corde
non diligitur. eodem.
Cor est primū principium oim mem
brorp̄ z virium vitaliū. Et ideo rōne
principij deo debetur. eodem.
Cor est primū principiū in atali oia
mēbra monēs: sicut volūtas mouet
oēs potentias anime. eodem.
Corde ad deum conuerti est ex toto
motu voluntatis querti, qui motus
nomine cordis, z voluntatis notatur
z intelligitur. fo. xxvj.
Cor humanum situatum est in me-
dio corporis: ideo ratione sui⁹ deu⁹
ex toto corde diligere debemus. lege
totum. ibidem.
Cor elegit deus ad habitandū tanq̄
medium: qz semper in medio habita
uit deus: vt patet ibidē per pulchras
rationes z deductiones. eodem.
Cor situatum est in medio corporis:
vt conseruet illud z vitam influat in
omnes partes eius. lege totum quia
pulchrum est z notabile. eodē.
Corde leso animal moritur ideo ra-
tione conseruationis vite deus con-
seruator diligēdus est: vide to. eodē.
Cor est causa operationis vite, et ab
ipso in alijs partibus corporis ipsa
opatio descendit: vide totū. fo. xxvij.
Corde humani virtus z tota effica
cia dilectionis in deum tendere debet
tanq̄ in principiū btitudinis. eodē.
Cor tuum omni custodia serua: pul-
chra explanatio Chrysostomi. lege
totum quia pulchrū est. eodem.
Cor dicitur quasi custodia omnium
rerum vel quasi custoditū: quia na-
tura posuit plures custodias p con-
seruatione eius. eodem.
Cor in hoie est sicut castrū obsessum
a multis inimicis cui multi aditꝰ ad
intrandum sunt positi. eodem.
Cordis porte sunt q̄nq̄ sensus exte-
riores z potētia irascibilis, z cōcupi-
scibilis per quas portas vitia velut
hostes ingrediuntur. eodem.
Cor si non fuerit rectum cum deo ci
to labitur ad varia et diuersa vitia.
nota bene totum. eodem.
Cor non curans de gaudio perfecto
nec diuinum querens auxilium a ce-
lesti amore elongatur, z terrenis oc-
cupatur. eodem.
Cor habet liberum dominium in to
to corpore super alia membra. Ideo
ratione dominij, et libertatis totum
deo debetur. eodem.
Cor renes et lingua difficilime regi
possunt in corpore humano. vide pul
chras rationes ibi notatas. f. xxviij.
Cor humanum in desiderio felicita-
tis eterne nō fixum instabile, z volu-
bile semper est. eodem.
Cor vanum instabile z vagum dici-
tur dum suo ducitur arbitrio, et diui
no caret consilio. lege totū quia pul-
chrum est.
Cor situatum est in sinistra parte, eo
q̄ affectio eius prona semper sit, z p
cliuis ad terrena, que per sinistram
partem significantur. eodem.
Cordis nostri motus sicut liber est:
nec alicui obediens. Ita amor noster
liber z rectus in deo esse debet. eodē.
Cor humanum semper mouetur: et
ideo ratione motus ipsum deū ex to-
to corde diligere debemus. eodem.
Cor humanum sic se habet ad totu⁹
corpus: sicut celum se habet ad vni-
uersum orbem vide bene. fo. eodē.
Cordis cessante motu vita animalis
deficit: sicut si celi motus cesset om-
nia pariter cessarent ab opationibus

fuis. eodem.
Cor habet efficatiã ſtrutis ,acuitatẽ in fine rubedinẽ circũquaq; ex qbus innuitur q; deũ diligere debemus ex toto corde. eodem.
Cordis humani tanta eſt efficatia ꝛ virtus vt vno tempis pũcto totum celum aſtra ,ꝛ mũdũ illuſtret. xxix.
Cor paruũ eſt ꝛ magna cupit ꝛ tam eſt eius poteſtas q; celum ꝛ mundus ei nõ ſufficiũt. eodem.
Cor vno momento tanta machinat q; cẽs hoies mũdi vno anno nõ poſſent illa perficere. eodem.
Cordis ſtus ducit nos in cognitionẽ diuinã'que vbiq; diffuſa per eſſentiã ꝛ potentiam: eodem.
Cor humanũ eſt acutũ in fine per qd dat intelligi q; hõ debet ſeipſum acuere p elcuationẽ mẽtis in amorẽ dei qui finis eſt omnium. eodem.
Cor humanũ eſt totũ rubicundũ per qd denotat ardor charitatis : q deus a nobis diligi ac venerari debet. folio. eodem.
Cor meũ inflãmatũ eſt ſcilicet per ardorem vere charitatis pulchra ꝛ notabilis explanatio.lege totũ quia pulchrum eſt. eodem.
Cordis humani amplitudo tãta eſt vt deũ ſuſcipiat qui celum ꝛ terram implet. eodem.
Cordis humani tãta eſt virtus potestas ac inſatiabilitas,vt nulla recreata poſſit repleri. eodem.
Cor noſtrum tantis dignitatib⁹ decoratũ pro habitaculo ſolius dei conſeruare debemus. eodem.
Cor noſtrũ eſt principium peti : quia omnis cogitatio mala de opere illicito in corde prius fundatur . ℳota totum. eodem.
Cordi noſtro magna cuſtodia adhibenda eſt:qr bona ꝛ mala originem ſuam a corde trahũt. fo xxx.
Cor eſt fundamentũ oim petõꝝ ma larum cogitatonum. eodem.
Corde toto cõuertimur ad deũ ſi cẽpti ſſimum animum habeamus in veritate.firmiſſimũ in fide.puriſſimũ in dilectione.vide totũ qr pulchrum eſt ꝛ notandum. eodem.
Corde toto quertimur ſi cogitatiõcs ões in deum dirigimus,ſi affectiones retorquemus.Si ões operatiões propter eum faciamus. eodem.
Corde toto cõuerti ad deum eſt ex toto motu voluntatis ipſum amare. Folio. eodem.
Cor debet prius cõteri q; humiliari. folio. cxxxvj.
Cordis hũani natura eſt occulta nec oculis intueri poteſt. fo.cliij.
Cõtẽptus cuiuſcũq; precepti fit in iniuriã precipiẽtis in quouis ꝓpoſito ꝛ in quouis gradu peccatum ſemper eſt.vide totum. fo.xxix.
Concupiſcẽtia eſt duplex vna eſt act⁹ voluntatis:alia eſt act⁹ ſenſualitatis lege totum. fo.lxix.
Concupiſcẽtiam carnis nullus hoiz euadere põt ꝓpter peccatũ primorũ parentũ ex quibus natura corrupta eſt. fo.lx.
Cõcupiſcẽtia ſenſualitatis dicitur repugnantia rationis per inclinationẽ ad malum vel per difficultatẽ ad bonum eodem.
Cõcupiſcẽtia ſenſibilis ꝛ habitualis differunt : qr habitualis eſt actualis motus qui eſt peccatum. eodem:
Cõcupiſcentia eſt auriga malicie ſeditionis origo.fouea ſcãdalo ex:lege totum qui ꝛ pulchrũ eſt. eodem.
Concupiſcẽtia põt eſſe petm mortale triplici mõ ſcõm doctores. ꝓut ibidẽ pulchre declarat. fo.lxij.
Concupiſcẽtia primo mõ eſt peccatũ mortale qñ cõcupiſciur res temporalis vt habeat quomodocũq; illicite. fo. eodem.
Cõcupiſcẽtia eſt petm qñ ad malũ

nē ordinat & semp mortale est. eodē.
Cōcupiscentia dr esse petiñ mortale qō quis paratus est contra mādata dei facere: antecp amittere bona temporalia. eodem.
Concupiscentia effrenis dr sextū vulnus contra quod ordinatum est ipm matrimonium lege totū. f lxiij.
Cōmemoratio bñficiop dei multum valet ad inducendū petōres vt ipsuz diligant op toto corde. f xxvij.
Cōtumelia est iniu ia sine vitnperium alicui cū impetu obiectū vide circ circunstātias ibidē declaratas. xxij.
Comtumelia est quando exprimitur iniuriose culpa alicuius ad dehonestandum eum. fo. lvij.
Cōtētio est impugnatio veritatis ex confidentia clamoris contra primū falsum dicens nota pulchra. fo. lvj.
Cornu pulchra explanatio fm Augustinū exponētē illud Dauid. Nolite exultare cornu &c. xxij.
Cornua petōp dignitates sunt superborum cornua uisti sunt mūera xpi. Ideo exaltabūtur iusti, vide totum Folio. eodem.
Cornu cerui combustū expellit serpētes ex edore & sedat dolorem dentiū cum aceto decoctum secundū albertum. fo. xxiij.
Chrisostomus pulchre hortatur peccatorem ad fontem aque viue in explanatiōe illi⁹ psal. Cōfitemini dño quoniam bonus. eodem.
Circunspectus & quid⁹ dicit in omnibus operibus suis q̄ deū pre oculis habet tanqp videntē omnes act⁹ eius. fo. xlvij.
Coluber sicut inficit animā quo ad corpus: ita peccatum inficit animum iuxta illud quasi a facie colubri fuge peccatum. fo. xxij.
Conseruans alienā vitā meretur vt etiam ppria vita eidem seruet. lege totū qr pulchrum est. fo. xlviij.
Consensus a dño cōdemnatur quia voluntas est impedita secundū hieronymum. fo. xxx.
Cōuersio ad cōmutabile bonū se habet i petō quasi materia: auersio autē a bono incōmutabili est formalis ratio peccati. fo lxviij.
Cōuitiū est quomōlibet verbis primum dehonestare siue culpa sine pena exprimatur. fo. lvij.
Cōmunicans in cena dñi vel sabbato sctō virū satisfaciat ecclesie: vide pulchram questionem. fol cxxv.
Cōmunicare quando homo debeat pro satisfactiōe precepti ecclesie. lege pulchras opiniones. fo eodem.
Cōmunic fideliū triplex est. Prima corporalis. Secunda mixta. Tertia pure spiritualis. lege totū. fo. cxxj.
Cōsuetudo peccādi est dd horribile & valde periculosum. fo. xxxvj.
Consuetudo auget petiñ propter habitum qui est qualitas de difficili mobilis. fo. eodem.
Cōsuetudinem male viuēdi difficile est vincere. fo. eodem.
Creatio mundi & q̄ deꝰ hominē fecerit ex limo terre inducit nos ad referendum eidem gratias. fo cxxviij.
Creature sensibiles detestāt accidiā vt sunt apes formice & silūia. fo. cvij.
Creature habentes aiam vegetabilem ipsam accidiam detestantur. lege totum. fo. eodem.
Creature inanate vt sol luna & astra ipm viciū accidie vituperant ptz in eorū discursu. fo. eodem.
Creature diligēde sunt ppter deū qr ipsis nō fruimur: sed solo deo xxviij.
Culpa peti mortaľ fūdamētū sumit a corde tāquā a p̄ncipio. vide to. xxx
Culpa originalis licet principaliter fuerit ex cōsensu rationis: occasionē tamen sumpsit ex sensibus carnis. Folio. cxxviij.
Cupiditas & crudelitas maxima est

velle fieri diuitē de paupertate mēdi ci: vide totum. fo.liij.
Cupiditas est insatiabilis habet em quandam turpem infinitatem acquirendi, fo.lvj.
Cupiditas est radix omnium malorum et cuncta peccata ex ea procedūt lege totum: quia pulchrum est. Folio. eodem.
Cupiditas xpm vēdidit: homicidia ꝫ plura perpetrare fecit: exemplum de achab. et Naboth. eodem.
Cupiditas dicitur occupatio pessima per accidens: qz est hoim mortifera. nota totum. fo. eodem.
Cupiditas assimilat igni et dr profunditas vel abyssus abyssum inuocās id est confessionem. eodem.
Cupiditas implicat animum secularibus curis et sic a spiritualibus retrahit. eodem.
Cupiditas agit contra deum et cōtra proximum multipliciter: vt pulchre declaratur ibidem. fo.lxij.
Cupiditas est radix omnium malorum et principium omnis peccati ad appetendum ista corruptibilia. lege totum. fo.lxix.
Cupiditas tripliciter distinguitur. Primo put est inordinat⁹ appetitus Secundo prout est genus peccati. Tertio prout est quedā inclinatio nature corrupte. fo.lxx.
Custodia dei ad hoīem est vigilans parata et prima dūmodo velim⁹ eū ex toto corde diligere. fo xxvij.
Custodia magna adhibenda est cordi nostro: quia bona et mala habent ab eo principum sui. fol.xxx.

¶Deutera D.

Amnantur multi qz tantummodo labijs dicunt miserere mei. folio. cxlvj.
Dauid regis descriptio pulchra rōe prin cipū medij: et finis. fo.vij.
Dauid regis sublimitas et dignitas quanti precij fuerit ex multis causis apparet. lege totum quia pulchrum est. fo ix.
Dauid dicitur eximius prophetarū ac stupor in humano genere propter gratias infusas. eodem.
Dauid multis synonimis et laudib⁹ per hieronymū extollitur. eodem.
Dauid dr liricus: qz lira multa carmina componebat et decantabat nota pulchre totum. eodem.
Dauid non cognoscēs seipsum nec gratiā dei: ruit in multis sceleribus et peccatis. eodem.
Dauid excusatur per Josephū hystoricū hebreum lege totum quia pulchrum est. eodem.
Dauid peccauit per iniusticiam magnam proferendo sententiam iniuste contra Miphiboseth: nō audita parte. eodem.
Dauid peccauit per superbiā: auariciā: et inanē gloriā dinumerando populū contra volūtatem dei. Nota diligenter. fo.x.
Dauid peccauit p adulteriū accipiēdo bersabee vxorem vrie. eodem.
Dauid licet esset iust⁹: attamē vltra narrata multa alia peccata cōmisit. folio. xij.
Dauid peccauit per simulationem et hypocrisim volens peccatum suum occultare ex dormitione vrie cū vxore. fo. eodem.
Dauid peccauit vicio duplicitatis quod est magnū peccatum exosum deo et hominibus. eodem.
Dauid peccauit turpissime in occultatione sui peccati. eodem.
Dauid peccauit inebriando Uriā virum iustum et timētem deū. eodem.
Dauid fuit homicida non ex impetu ire: sed ex longa discussione animi. folio. xj.

Dauid peccauit multipliciter pcō homicidiū.qr multi alij occisi sunt vt vrias occideretur. eodem.
Dauid peccauit infamando Uriam viram probum apud Joab principem militie. eodem.
Dauid peccauit per negligentiam r contemptū quia diu perstitit in peccatis commissis. eodem.
Dauid multas deformitates in peccando passus est ꝓpter ingratitudinem erga deū lege totum. eodē.
Dauid grauissime peccauit qr violauit iusticiā quā ipse seruare, r alios seruari facere tenebatur. eodē.
Dauid nō intelligens parabolam ꝓphete ꝓtulit sententiā ctra seipsum: vide totum. fo.xij.
Dauidis peccata aggrauantur per septem circuīstātias. lege totum: quia pulchrum est. eodem.
Dauid meretur veniam a deo quia veram habuit contritionem r ingemuit. Nota diligenter totum. folio. eodem.
Dauid agens penitentiam pro sui satisfactione cōposuit illum psalmum, Miserere mei deus. fo.x.
Dauid sicut fuit exemplar peccādi, ita r penitendi. vt hie. r Christ. pulchre declarant. eodem.
Dauid ruit in luxuriā a luxuria r in homicidiū: ex homicidio ad alia peccata pulchrū explū. no. totū. lxxix.
Dauid cōsiderās beneficia a deo sibi collata per horas singulas gratias agebat. fo.xxx.
Dauid meruit veniā: qr recto corde dixit peccaui. vide pulchra. cxxxv.
Deus solus peccatori ex sua liberali gratia veram contritionē r animi salutem concedit. fo.xiij.
Deus solus delet iniquitates peccatoris: idco merito glorificandus r honorandus est. fo.viij
Deus nō tm quātitatē peccati respicit sed etiam contemptum peccatorum vt pulchre ibidem notatur: folio. xix.
Deus petit a nobis solum modo cor iuxta illud Fili ꝑbe michi cor tuum r saluus eris. vide totum. xxv.
Deus ōr zelotipus spūaliter alerōnalis: vt multis rōnib⁹ cōprobatur nota pulchre totum. eodem.
Deū inuenire nō possum⁹ nisi ex toto corde illū queramus: id est ex propria voluntate. fo.xxvi.
De⁹ eligit semp medium ad habitandum vt pulchris deductionibus r rationibus cōprobatur. nota pulchre totum. eodem.
Deus vult habitare in corde hois qr situatū est in medio corpis r mediū est habitatio dei. xxvij.
De⁹ immēsus est iō a nobis sine mēsura valt amari scōm Aug. eodem.
De⁹ qr est melior cūctis reb⁹ iō super oia tota mēte diligēd⁹ est. fo.xxix.
Deū vel sanctos turpib⁹ ꝛbis immiscere si contemptus fuerit vel scandalum audiētibus, est mortale peccatum. fo.xxxj.
Deus solus adorandus est adoratione latrie: quia est dominus vniuersorum. lege totum. xxxv.
Deus nobis multis nominib⁹ innotescit tam hebraice ꝙ̄ grece, r latine vide totum. fo.xlj.
Deus est pater super omnes patres cui plenissime ratio paternitatis conuenit. fo.lxv.
Deus inseruit cupiditatē in anima rationali vt ex hoc cognosceret dignitatem suam. lege totū quia pulchrū est. fo.xl.
Deus querit libertatē non necessitatē: charitatē non timorem. fo.cl.
Deū amare sup oia quid sit. lege totū qr pulchrum est. fo.cxlix.
Deus permittit aliquē ruere in peccm luxurie vt euitet, vitiū superbie. lxv.

Deus angelis superbientib⁹ non pepercit: quanto magis peccatorib⁹ ingratis q̄ sunt terra ⁊ cinis. fo.lxvj.
Deus ordinauit vnicuiq; rei actiones suas secūdum proprietatem nature sue. fo lxx.
Deus est vbiq; per essentiam presentiam ⁊ potentiam lege totum quia pulchrum est, fo.lxxj.
Deus in nulla creatura q̄escere voluit nisi in solo homine vnde nō amplius operatus est in creatione: sed quieuit in eo. fo.lxxiij.
Deus peccatori semper se presentem exhibet: se paratum offerri quomodo ipse peccator sit dispositus ⁊ paratus. fo. cxxvij.
Dei nomē assumēdū est ad magnificandum multipliciter ⁊ laudādum lege totum q̄ pulchrum. fo xl.
Deo soli duplex honor debet: respectu finis ⁊ respectu fiducie. nota diligenter totum. fo.lxij.
Debitum reconciliationis duplex est primū est necessitatis secūdum perfectionis. lege totum. fo.cvj.
Decima pars omnium fructuum q̄ recolligūtur in pr.dict⁹ nomine decime intelliguntur. fo.cxxū.
Decime debebāt̄ur in veteri lege ad sustentationē ministrorū dei. eodē.
Decimas soluere tenentur homines tam de iure naturali q̄ diuino ⁊ ex mandato ecclesie. eodem.
Decime quedā sunt psonales: q̄dam prediales: quedam mixte. nota pulchram distinctionē ibid̄. fo cxxxiij.
Decimarum opiniones multe ⁊ varie a doctoribus assignāt̄ur. eod̄.
Decimarū pulchra resolutio secundum beatum Thomam. nota diligēter quia vtile. eodē.
Decimarū obligatio nō solum fundatur super ius positiuum sz̄ super ius diuinum ⁊ naturale. eodem.
Detime non sunt exigēde vbi cōsuetudo non est vel scandalum oriri possit vide diligenter totum. fo eodē.
Deformitas actus reducenda est ad rationem vbi species ⁊ grauitas peccati consideratur. fo cxxix.
Delectatio applicat intentionem ad ea in quibus aliquis delectatur. lege totum. fo.lxxviij.
Delictorum genera multa sunt ⁊ illa sunt periculosiora que non estimāt̄ur. fo.vij.
Demones liuore pessimi desiderium hominum mouent ad luxuriā p̄ sensus corporis nostri. fo.lxxij.
Demosthenes fugiebat vinum quasi venenum ideo fuit eloquens ⁊ ingenio acutissimus. fo. lxxxvij.
Demosthenes plus olei in studendo q̄z vini in bibendo consumpsit: vt inquit Hieronymus: vide. eodem.
Demosthenes ad studium literarum nocte surgens omnes artifices ⁊ opifices preueniebat. eodem.
Detractores multi scioli reperiunt̄ qui iuflammati zelo inuidie semper bonis operibus detrahunt. fo.iij.
Detractio est dehonestatio alicui⁹ causa ludi inducens erubescentiam proximo. fo.lvij.
Desiderabilia quinq; promittantur honorantibus parentes. Nota pulchra. fo eodē.
Detractio est alicuius fame per verba occulta denigratio. Vide alias descriptiones. fo.lvij.
Detractores tenentur ad restitutionem fame similiter ⁊ audientes: aliter saluari non possunt. fo.lvij.
Detractores peiores sunt latronib⁹ q̄ isti bona rēporalia: detractores vo bona spūalia auferunt. eodē.
Detractores ⁊ bilingues sunt causa multoꝝ malorū ꝓpter odia iniusta q̄ sequunt̄ obiocutionibus eorū. fo.ix.
Detractores semp fūt deo odibiles ⁊ mūdis maledictionib⁹ eos replet. lege

totum quia pulchrum. fo.xxxij.
Detractoris ꝓprium est bonam fa-
mam ⁊ nomen auferre bonū absen-
tis. fo.eodem.
Detractio tribus modis fieri potest
quo ad bonum proximi: videlicet ne
gando, tacendo, peruertēdo, vide to
tum. fo.xxxij.
Detractores rabidos hieronymus
pulchre per multas auctoritates re-
prehendit. fo.xcviij.
Detestatio singulorꝫ petōrum mor-
talium que dolor verꝰ dicitur, req̄ri
tur ad veā contritionē. fo.ij.
Detestatio tam de oblitis cꝫ ignora-
tis mortalibus est generalis ⁊ neces-
saria penitudo. eodem.
Detestatio generalis petōrꝫ morta-
liū est necessaria pro complemēto
contritionis. cxlviij.
Detestatio perpetua petōrum est du
plex secundum doctores. fo.cxliij.
Desperacio ꝺr er de ⁊ spero vñ despe
rare vlt a spe cessare. fo.cvij.
Diabolus in celo peccauit ꝑ superbiā
sic ꝑmꝰ hō in paradiso terrestri. fo.iij.
Diaboli adoratio q̄ cꝫ nō solū est ex
cusabil; sz meritoria. vide pulchras
rōnes ꝑm Robertū holcoth. xxxvj.
Diabolū trāsfiguratū i effigiē chr̄i
an adorans per illusionē peccet: pul
chra questio ⁊ curiosa. fo.eodem.
Diabolū adorare trāsfiguratū quā-
do quis possit sine peccato: optime a
sctō Thoma declaratur. fo.eo.
Diabolus per q̄ signa cognosci pos
sit ꝙ sit malus: licet bonꝰ appareat.
folio. xxxvij.
Diabolus quomodo sub specie boni
monachum deceperit: vide pulchrū
exemplū ⁊ nota totum. eodem.
Diaboli adoratio scꝺz aliquos sem-
per est peccatum propter tres ratio-
nes ibidem assignatas eodem.
Dies qui dicuntur egr̄ ꝓfaci si obser
uantur est maximum peccatum ꝑm
Augustinum. folio.xxxix.
Dies dñica vel festiuꝰ sabbatū dici
pōt: qz sabbatū req̄es dicit. fo. xlij.
Dici dñice laudes, propter resurrec-
tionē iesu chr̄i explicātur per hier.
⁊ alios doctores. fo.xlviij.
Dies precedētes festum resurrectio-
nis sunt magis ḥductiui ad deuotio
nem ꝓpter officia diuina. fo.cxxxij.
Dies. vij. hebdomade designant to-
tum tempus quo vita nostra incipit
mediatur ⁊ finit. fo.cxxviij.
Differentia magna est inter literas
diuinas ⁊ humanas propter lenoci-
nium ⁊ ornatum. fo.ij.
Diffinitio penitētie pulchre a docto-
ribus catholicis designatur. fo cxlv.
Diffidētia meritoꝝ mater est diffidē
tie premiorum, ex qua oritur tristicia.
nota diligenter to- fo.cvij.
Differētia magna est inter vti ⁊ frui
qz vtimur rebꝰ creatis ⁊ solo deo frui
mur ꝑm August. lege totum qz pul-
chrum est. fo.xxviij.
Dilectio dei super ola est necessaria
ad remissionem petri. fo.cxlix.
Dilectionis feruor habet coniunctū
odium sui contrarij. eodem
Dilectio nostra ad deū est toto corde
custodienda. eodem.
Dilectio nostra non ꝺz esse ociosa sed
perseuerās ⁊ in ꝓtinuo motu ad deū
qui tot bona nobis dedit. fo.xxix.
Diligēs deū est in omnibꝰ circūspec-
tus quasi illum cōtinue videns. vt
dicit Augustinus. fo xxvij.
Diligendus est deus ratione princi-
pij voluntarij: quia cor est princi-
pium omnium mēbrorum vitaliū.
folio. xxvj.
Discussio peccatorum est vere ac pfe
cte contritionis principium ⁊ origo
eius. fo.vj.
Discussio siue recordatio peccatorū
ḋḟa esse debeat; vide in tertio dubio
per totum. fo.eodem.

Discussio peccatoꝝ dispositio est ad obtinendum gratiã spiritussancti ex qua omne bonum procedit. ibidẽ.
Discussio peccatoꝝ debet fieri ex toto corde per veram dilectionem: vt optime declaratur. fo.xxx.
Displicentia pcõꝝ cum fuerit intensa magnum affert dolorẽ. fo.cxlviij.
Displicentia peccati est inhesio mentis ad deum. ibidem.
Displicentia peccati potest esse tante vehemẽtie: vt possit delere omnem penam. ibidem.
Discretio in obus et per ea in ipsa cõtritione est adhibẽda. fo.lxxxviij.
Discretio dicitur a discernere: ideo quãdo quis scit discernere inter bonum ꝛ malum dicitur discretus. fo.cxx.
Dispositio illustrissimi ꝓncipis Ludouici ad imprimendũ hoc opꝰ fuit vtilitas generalis per contritos futura. fo.iiij.
Diuinus amor est thesaurus indeficiens. fo.clviij.
Diuinũ auxilium in quocũq; opere semper est impetrandũ tam auctoritate scripture ꝙ etiam philosophorum. fo.v.
Diuine gr̃e lumen est pcõi necessarium: vt reducat ad contritionẽ per quam deus cognoscitur. ibidem.
Diuino cultui multa vsurpata sunt, que hominibus deferũtur humanis aut nimia humilitate, aut ꝓpter adulationem. fo.xxxvj.
Diuitie sunt instrumẽta quibus homines facultatem habẽt ad peccandum: vide totum. fo lxx.
Diuitie et res temporales sunt bone et laudabiles per se, ꝛ conformes nature humane. fo.lxxj.
Diuitias possidere non est vitium: sed illas male possidere, ꝛ illis abuti peccatum est. ibidem.
Diuitie sunt necessarie: qz sunt instrumentũ legꝭ to. qz pulchrũ est. ibidẽ.
Diuitie ex ipso vsu cognoscuntur an ad bonum an ad malum possideantur: vide totum. ibidem.
Diuitie tẽporales sunt infinite mutabiles corpoꝛee et transitorie: ideo non desiderande. fo.lxxviij.
Diuitie non faciunt hoies insignes: sed iuste illis vtentes insignes reputantur. fo.lxxix.
Dictamnus est herba expellens iacula venenata a vulneribus cometa, vel supposita ꝝ Isidorum. fo.xxij.
Diuersitas corpoꝝ causat diuersitatem affectionũ ꝛ desideriorꝝ. fo.cx.
Diuersitas facierum arguit diuersitatem cordium. ibidem.
Doctores moderni scribẽtes magis recitatores dicuntur ꝙ compositores. fo.eodem.
Doctrina ꝛ disciplina docent subditi a principe docto ꝛ sapiente. ibidẽ.
Dolor de pctis volũtarie assumptus est signũ vere cõtritionis. fo.vj.
Dolorem habentes ore tantum ꝛ nõ corde simulatores dicunt. fo.cxxix.
Dolor verus de pctis ẽt maximus: qui a corde ꝛ a rõne ꝓcedit. f.cxxxix.
Dolor vere penitentie in sola ratione consistit. ibidem.
Dolor nõ potest separari a vera contritione: probatur multiplici ratione auctoritate ꝛ exemplo. eodem.
Dolor in parte sensitiua est affectus contritionis: in intellectiua vero est actus virtutis. ibidem.
Dominice diei obseruantia nõ est ex vi pcepti diuini: sed ex cõstitutione ꝛ consuetudine ecclesie. fo.cxix.
Dñice diei operatio non cadit sub hoc cepto xpianis tam affirmatiue ꝙ truz sabbatum Judeis. ibidem.
Dona spiritualia in nos descẽdere dicuntur gradatim per diuinũ lumen, quod gratia dei nuncupatur. fo.v.
Draco est nomen generis quod cõtinet sub se multas species. fo.cxlij.

Draconis plactus est amarior inter cetera animalia irrationabilia. eodem.
Draconcs sunt corpe valde magni: ita q non potest esse minor. v. cubitorum: vide pulchra. ibidem.
Draco est maximus inter omnia animantia terre z maris. eodem.
Draco quante fortitudinis sit contra elephantem: vide secundū Albertū z Isidorum. fo. eodem.
Dulia est adoratio rōnalis creature que exhibetur aut tōne dignitatis, aut fructus, aut bonitatis. fo. xxxv.
Duo sunt oīno necessaria, conscientia z fama, conscientia propter nos, fama propter prīmum. fo. xxxiū.
Duplices viri vnū ostendunt fr̄o. et aliud in corde hīt, z sunt sīles venas toribus not. bene z diligenter. fo. x.

De litera E.

Ebetudo sensus oritur ex gula, que reddit hominē debilem ad intelligibilia. folio. xciij.
Ebrietas extinguit lumē rationis, et infert notabile damnum tam anime q corpori: vide totū. fo x.
Ebrietas quot et quanta mala facit Ouidius ostendit per suos versus. folio. lxxxvū.
Educatio z disciplina in pueritia inducit mores optimos quicq p̄suetudine p̄seruant vsq ad senectā. fo. iiij.
Efficacius remediū homo contritus nullum habere potest q̄ peccata sua recognoscere. fo. vij.
Efficacia lachrymar q̄tuz sit apud deū grata, atq acceptissima ex gratia collata consideratur. ibidem.
Efficacia vere cōtritionis probatur multiplici exemplo. fo. cxlvij.
Ecclesia est quedā forma totius iustitie z cōmune ius xp̄ianor. fo. cxix.
Eleemosyna cōsiderāda est fm intētionem tribuentis qua mente, z qua affectione datur. fo. cxvij.
Eleemosyna liberat aīam a peccato et a morte: z non patitur illam ire in tenebras. fo. ibidem.
Eleemosyne corpales an sint dignores spūalibus pulchra q̄stio: lege totum: qz pulchrum est. fo. cxviij.
Eleemosynar corporaliū ad spirituales duplex est cōparatio: vide totum qz pulchrum est. ibidem.
Eleemosyne spūales multis rōnibus sunt digniores corpalibus: sicut alia est p̄fectior corpore. nota to. eodē.
Errores q̄plurimos in oratione sua auctor operis cotā deo deuote exponit: vide oīno totam orationem: quia deuotissima est. fo. v.
Erroribus suis peccator delectat, et nouis peccatis vetera delicta obumbrando se existimat excusari. f. vij.
Esau non propter gallinā, sed p̄pter lenticulā primatū perdidit. fo. cij.
Euagatio mentis octo filias generat nota singula. fo. cvij.
Euagatio mētis aliquādo est generalis: aliquando specialis. eodem.
Eua si sola peccasset nō fuisset genus humanum infectum: sed sola acriter fuisset punita. fo. cxxvij.
Eua grauius peccauit q̄ Adam triplici ratione: videlz clationis, suggestionis, inductionis. eodem.
Excusatio ipsius auctoris hūiliter fit contra detractores per verba Hieronymi: vide totum oīno. fo. v.
Etas matura tenet consuetudines, quas florida adolescentia capit: nota pulchre totum. fo. iiij.
Excōicatio est modificatio precepti facti ab ecclesia contra rebelles z inobedientes: lege totum: qz est necessarium. fo. cxxiij.
Excōicatione maiori excōicati participantes cum eis scīter: z nō necessitate peccant mortaliter. eodem.
Excōmunicatio duplex est: maior et minor. Minor autē separat a partis

cipatione sacramentorum. eodem.
Excõicato maiori separat a sacramẽtis ⁊ communione fidelium ⁊ a quo libet actu legitimo. eodem.
Excõicato maiori excommunicatõe scienter participans incurrit minorem excõmunicationem que nõ transit in tertiam personam. eodem.
Excõicatos vitare nõ tenemur extra in diuinis nisi fuerint publice declarati. eodem.
Excõicato excõicatione maiori pñt oẽs pticipare qui cõtinentur in hoc vereu. Utile, ex, humile, res, ignota, necesse. nota diligenter ipsa elementa verborum. eodem.
Excõicatio minor cõtrahit pticipãdo cũ excõicato maiori excõicatione in casu non concesso. eodem.
Excõicatio est quedam medicina afflictiua que debet esse ad medelam non ad interitum. fo. cxxiiij.
Excõicatio minor hoc versu declaratur. Os, orare, valet ꝑmunio, mensa negatur. eodem.
Excõicatio est exclusio a cõione: quia excõicare est extra cõmunionẽ facere vel cõmunione priuare. eodẽ.
Excommunicatio triplex est: videlicet maior: minor, ⁊ q̃ a deo infligitur perpeccatum mortale. eodem.
Excõicationis pulchra declaratio, an participãs scienter verbo peccet mortaliter vel incurrat minorẽ. fo. cxxv.
Excõicato participans in diuinis vt ſn ꝓtemptũ ecclesie semp peccat mortaliter ⁊ incurrit minorem. eodem.
Excõicatio minor aliqñ est mortale aliquãdo venĩale secundñ circũstantias. lege totum: qz vule est. eodem.
Excõicatio ex grauissima omnium penarum licet ecclesia pro medicina vtatur, lege totũqz pulchrũ est. eodẽ.
Exercitium sacrarum litterarum est res prestantissima, ⁊ laudabilis in principe. folio. ũij.
Exemplo trium regum peccatores per veram contritionem cõuerti debent ad deum. fo. vij.
Exemplum pulcherrimũ penitendi est Maria Magdalene que tot ac tãta comminit crimina. fo. xvij.
Explanatio pulchra ſm Augustinũ super illud Dauid. Cõfitebor aduersum me: vide totum. fo. viij.
Explanatio illius verbi: cõuertit Ezechias faciem suam ad parietem ſm Chrysostũ. ⁊ August. fo. xiiij.
Explanatio pulchra sup illõ fili prebe mihi cor tuum: ⁊ saluus eris. lege totum. fo. xcvj.
Explanatio ſm Augustinũ ſuper illud. Conuertere ad dñm deũ tuum ex toto corde tuo. fo. xxvij.
Explanatio notabilis super illõ. Diliges ex toto corde: ⁊ ex tota anima ⁊ ex tota mente tua. fo. xxvij.
Explanatio super illud: q̃ amat patrem ⁊ matrẽ plusq̃ me, nõ est me dignus ſm Hier. nota totũ. fo. xxviij.
Explanatio August. super illud. Diliges dominum deũ tuum ex toto corde tuo tuo. fo. xxix.
Explanatio pulchra super illud: inflammatũ est cor meũ ⁊ renes mei cõmutati sunt ſm Bernardũ. fo. xxix.
Explanatio multiplex super illõ verbum. Curã habe de bono nomine: lege totũ qz pulchrum est. fo. xxxiij.
Explanatio pulchra ſm Thomam super illud Velum tẽpli scissum est: ⁊ petre scisse sunt. fo. xxxij.
Explanatio prima ſm Thomam ꝺz sensum literalem. Memento vt diem sabbati sanctifices. fo. xlij.
Explanatio secũda super eadem miet verba ſm intellectum mysticum: vel spiritualem. fo. eodem.
Explanatio tertia super eadẽ verba. Memẽto vt diẽ sabbati sctifices ſm sensum allegoricum. fo. xlij.
Explanatio quarta super eademme

verba. Memento ⁊c. secundū sensū anagogicum. f.xliij.
Explanatio quinta sup ipsum tertium p̄ceptum. Memēto vt die sabbati. ⁊c. facta p metra pulchra. eod.
Explanatio pulchra quarti precepti honora parentes per versus notabiles. fo.xlix.
Explanatio quinti p̄cepti: non occides p pulchra metra declarata. eod.
Explanatio pulchra ſm Thomam super illud tradidit illos de⁹ in passiones ignominie. f.lj.
Explanatio sup illo verbo. Quō fiet istud qm̄ virū non cognosco. clxxiij.
Explanatio pulchra sup septimum p̄ceptū p carmina aurea facta. fo.liij.
Explanatio pulchra ſm Thomam super illud. Queritur inter dispensatores quis fidelis inueniatur. f.lv.
Explanatio septimi p̄cepti: non furtū facies p pulchros ꝓsus fcā. eod.
Explanatio notabilis sup illō Pauli. Loquimini veritatem vnusquisq; cum proximo suo. f.lxiij.
Explanatio per pulchra metra sup octauum preceptum non falsum testimonium dices. fo.lix.
Explanatio pulchra super illō Pauli nō regnet peccatum in vestro mortali corpore, fo. eodem.
Explanatio noni precepti: non desiderabis vxorem p̄rimi tui per carmina pulchra. f.lx.
Explanatio ſm Hieronymū super illud saturitas diuitis non sinit eum dormire. fo.lxj.
Explanatio secundū Hieronymum super illud vbi est thesaurus tu⁹ ibi est ⁊ cor tuum. f. eodem.
Explanatio super illō: nemo potest deo seruire ⁊ mām one ſm hie. lxij.
Explanatio ſm Hieronymum sup illud diues difficile intrabit in regnum celorum. fo. eodem.
Explanatio per pulchros ꝓsus sup decimum preceptum: non concupisces rem proximi tui fo. eod.
Explanatio notabilis sup illō Pauli dat⁹ est mihi stimul⁹ carnis mee. lxv
Explanatio pulchra sup illud Pauli Et ne magnitudo reuelationum extollat me. f. eodem.
Explanatio sup illō dō supbi iniq̄ agebā vsq; quaq;. lege totū. eodem.
Explanatio sup illud. Delicta qs intelligit ab occultis meis munda me. folio. cxlvj.
Explanatio sup illud dauid. Et emū dabor a delicto maximo. id est super bia nota diligenter. fo. eodem.
Explanatio ſm Gregori. super illud qui inclinauerit oculos suos ipe saluabitur. fo. eodem.
Explanatio sup illud. Preter vxorē tuā nūq; patiaris crimē scire. lxxxj.
Explanatio notabilis sup illud pdidisti oēs qui fornicantur abste. lege pulchra totum f. eodem.
Explanatio alia, ſm Hugonē super dicta auctoritate pdidisti omnes q̄ fornicantur abste. eodem.
Explanatio pulchra sup illud fornicatio, ⁊ vinum, ⁊ ebrietas auferunt cor. f.lxxviij.
Explanatio sup illud audi filia ⁊ vide, ⁊ inclina aurem tuam ſm Hieronymum. fo.lxxxviij.
Explanatio pulchra sup illud conturbatus est in ira oculus meus anima mea, ⁊ venter meus. f.cxvj.
Explanatio sup illō vsq; quo piger dormis qm̄ ꝓsurges a somnio. cviij,
Explanatio Boetij sup illud oritur sol ⁊ occidit ptra accidiam. ibidem.
Explanatio sup illud adolescēs ambulans iuxta viam suam. cxxxvj.
Explanatio super illō si mutare potest ethyops pellem suam. ibidem.
Explanatio super illud potū dabis nob; i lachrymis, i mēsura. cxxxviij.
Explanatio super illō. Lauabo ꝑ er

singulas noctes lectum meū. eodem.
Explanatio super illud Michee plāgam, & ululabo, & faciam planctum velut draconum. fo. cxliij.
Explanatio super illud faciam luctū quasi structionum. f. ibidem.
Explanatio super illō Hiere. deduc quasi torrentem lachrymas. ibidem
Explanatio super illud: sic deus dilexit mundum. f. cxlix.
Explanatio super illud: quid retribuam domino pro omnibus que retribuit mihi. ibidem.
Explanatio super illud effūde sicut aquā cor tuū ante conspectū dñi. cxlvij.
Explanatio super illud dixi confitebor aduersum me ibidem.
Explanatio super illud memēto mei dñe dū veneris in regnū tuū. cxlviij.
Ezechias rex israel seipsum recognoscēs per contritionē ingemuit & misericordiam consecutus est. viij.
Ezechias rex est pulchrum exemplū petōribus penitendi & misericordiā adeo impetrandi. fo. xiij.
Ezechias natus fuit ex pessimo patre Achā sicut Abrahā habuit thare idolorum cultorem. ibidem.
Ezechias fuit natura benign⁹, iust⁹ ac religiosus, cui⁹ laudes Joseph⁹ recitat. fo. eodem.
Ezechias egrotauit graui lāguore & ppheta ad eum mittitur vt testamentum faciat. ibidem.
Ezechias peccauit p superbiā nō recognoscens bona sibi adeo collata. eod.
Ezechie gña petōr varia fuisse exponūt p rabi salomonē & Josep. eod.
Ezechias peccauit nolens accipere vxorem contra dispositionem legis & dei voluntatem. ibidem.
Ezechie regis varie fuerūt opiniones tam hebreor doctor & catholicor nota diligēter totū. ibidem.
Ezechias cū esset vir iust⁹: ac timens deū fuit castigat⁹ ne nimis felicitate laberetur. f. ibidem:
Ezechias infirmitate correptus est ne post incredibiles triumphos coram eis laberetur, superbiā. ibidem.
Ezechias ꝑm Hieron. magistruum. hystoriarum fuit percussus a deo qz condignas gratias p victoria non egit. fo. xiij.
Ezechias ꝑm Josephum est punitus quia elatus animo laudes deo secūdum ritum iudeorum non cecinit. ibidem.
Ezechias fuit punitus a deo q thesauros non solum regios: sed & tēpli p iactātiā Assyrijs ostendit. ibid.
Ezechias egrotauit vsq; ad mortem ꝓpter ingratitudinem quaz habuit contra deum non cognoscendo liberationem habitam. f. ibidem.
Ezechie penitētia mirabilis apparet in contritione animi, & effusione lachrymarum vide totum. ibidē
Ezechias audiēs ꝑba Esaie ꝓphete ato ꝓsternat⁹ē & flere cepit. ibidē.
Ezechias recognoscens se grauēr deliquisse humiliter & deuote orauit ad dñm nota pulchre to. ibidem.
Ezechias faciem suam ad parietem conuertit: qz ad templū ꝓpter infirmitatem ire non poterat. ibidem.
Ezechias recognouit seipsum & meritō sue ꝯritionis indulgentiā meruit & salutem. fo. ibidem.
Ezechias nō fuit sanctior dō q fuit ante eū: nec Josia q fuit post eū. ibidē.
Ezechias excessit omnes reges q ad quedam ꝑticularia, & sic questio ista soluitur, nota bene. f. eodē.
Ezechias ꝓfregit serpentem eneum quē iudei adorabāt & incēsum adolebant, & sic alios reges excessit. xiij.

¶ De litera F.

Faciens eleemosynam vi ro malo credēs q̄ bonus sit nō peccat: imo ꝓpt elcemosynā merek. fo. xxviij.

Facies holm dissimiles sunt et quã-
ta est diuersitas in faciebus tãta est
in eox cordibus desiderijs affectioni
bus ⁊ passionibus. fo.cx.
Facies dicitur a facio facis: qz faci-
es facit mottiam hominia. ibidem.
Facies hominis est clara: qz in ea re
lucent opera mirabilioris dei. ibidẽ.
Facies magis demonstrat dispositio
nem cordis: qz in ea vigent omnes
sensus. fo.ibidem.
Facies hominis spiritualiter ꝓscien-
tia intelligitur iuxta illud faciem tu
am laua.i conscientiam. ibidem.
Facies pulchra sicut gratiosa est in
cõspectu hominũ: sic cõscientia mun
da in conspectu dei. eodem.
Factores auxiliatores mediatores
in aliquo delicto dicũtur instrumen-
ta peccandi. fo.cxxxiij.
Facere multa carnalis affectio co-
git ex quibus creatorem multoriens
offendimus. t.ibidem.
Falsum testimenium tribus modis
⁊ tres pe. sone in iudicio facere ꝓsit
accusans, testificãs, ⁊ indicans. lvj.
Falsi accusans aliquẽ, ⁊ deficiens in
probatiõe debet sustinere penam ta-
lionis. fo eodem.
Falsus testis eandem penã sustinere
debet quã ꝓcurabat. eoꝺ.
Falsum testimonium dicẽs ꝓtra ꝓxi
mum est sicut iaculũ, vel gladius vl
sagitta acuta. ibidem.
Falsus testis quatuor bona nituntur
auferre videlicet veritatẽ: honorem
famam ⁊ amicitiã. no. di. xcvũ. ibiꝺ.
Fallacia est filia auaritie, q̃ fit ꝑ ꝟba
decipientis in occulto. t.lxvj.
Fama est predosior cunctis rebus tẽ
poralibus iõ est propinquior bonis
spiritualibus lege totum. f.xxxiij.
Fama est nobis necessaria propter
ꝓximum ne scãdalizetur. ibidem.
Fama dupliciter leditur: aut dire-
cte: aut indirecte ꝑm Tho. ibidem.
Familiaritates omo fugere expedit
pro ꝓseruat one castitatis. fo xc.
Familiaritatem feminax religiosi
fugere dñm: qz est rex multũ ꝓiculosa
ꝑm Hieronymum. f.lxxxix.
Felicitas vna atq; perfecta est cogno.
scere corde contrito dominũ Jesum
Christum. fo.iij.
Femine quedã tẽpore ꝓsecutiõis le-
in flumẽ ꝓcipitauerunt, ⁊ sancte ab
Augustino reputantur. f.i.
Femine in omni genere animalium
sunt molliores masculis exceptis vr
sa ⁊ leopardo. f.xlvij.
Femine nobiles aliqñ copulãtur ho
minibus vilissime conditionis ꝓpter
luxuriã ꝑm Hieronymum. fol.xc.
Fenestre decẽ in corpore hois sunt ꝑ
quas mors intrat ad aia. fo.cxiij.
Fenestra ipsax declaratio pulchra
ꝑ quas tot ⁊ tanta mala oriũtur: no
ta bene ⁊ diligenter. fo.cxv.
Festa multa instituta sunt ab eccl'ia
vltra dominicam sub ꝓcepto. f.cxix.
Festiuitates q̃ sunt de precepto sunt
sctificande iuxta illud. Mementor ẽ
diem sabbati sanctifices. f.cxix.
Finis omo cõsiderandus est a nobis
qz ex fine boni vel mali reputamur.
folio. cxvj.
Finis circunstantia est ꝓpria in aggra-
uando peccãm: qz quantitas malitie ꝑ
sideratur ob ordine finis. fo. cxxxj.
Finis mouet agentẽ ad agẽdũ, ⁊ ac-
tus morales ab ipo fine spẽm assu-
munt. fo.ibidem.
Figura cessat aduenieme ꝟitate sicut
sole aduenieme tenebre cessant. xlij.
Fides dirigit aiam credẽdo ⁊ assen-
tiendo spiritualibus. f.ibidem.
Fides facit deo assentire: spes in deo
ꝑfidere: charitas facit deũ amare. ibi.
Fides catholica non requirit vt ad
oẽs fiant miracula: sed soluꝫ quan-
do est expediens. eodem.
Filie Loth peccauerunt mortal'r: qz

Inebriauerunt patrem suum, et incestum commiserunt cum eo. fo.xj.
Filij puniūtur propter iniquitatem patrum temporaliter: vt patet exemplum de filijs Dauid: lege totū. r.xij.
Filij quatuor Dauid occisi sunt in vltionem sceleris sui propter mortez iusti vie. fo.eodem.
Filij boni aliquādo nascuntur a malis parentibus ⁊ econtra. Exēplum habes de Abrahā ⁊ Ezechia. ibid.
Filij inhonorantes parentes merentur priuari vita naturali ⁊ gr̄e tandē glorie: lege totum. fo.xlviij.
Filijs honorantibus parētes quare longa vita p̄mittitur: pulchra questio ꝑm Thomam. ibidem.
Filij boni quare aliq̄n poti⁹ moriuntur q̄ filij praui: vide pulchram responsionem ꝑm Thomam. ibidem.
Filij possunt merito expelli a patre propter inobedientiam ⁊ rebellionē: vide totum. fo.eodem.
Filij habent tria a parētibus: videlicet esse, nutrimentum, et disciplinā: vide diligenter totum. eodem.
Filijs sceleratis contra parentes ponitur pulchrum exemplum ciconie in eorum cōtutionem, ꝑm Ambrosium ⁊ Isidorum. fo xlv.
Filij nō tenentur obedire parentibus in his que sunt cōtra deum ⁊ bonos mores. fo.ibidem.
Filij q̄o ⁊ qualiter debeāt cum suis parentibus conuersari: vide pulchrū medium ꝑm Hieronymū. fo.xlvij.
Firmamentū intelligit octaua sphera, que est inter celum cristallinum et elementa. fo.lxxiij.
Fomes dicitur a fouco foues: inde fomes vel fomentum, id est, nutrimentum, vel fomes idē est q̄ radix. fo.lx.
Fomes ꝑm Thomam est inordinata cōcupiscentia sensibilis appetitus habitualis: lege totum. ibidem.
Fomes peccati secundū naturā inest equaliter oībus, secundum rationem vero persone est magis in vno q̄ in alio. eodem.
Fundamētum totius perfectionis ⁊ ianua virtutum est puritas conscientie ⁊ cordis munditia. fo.xxx.
Fornicatio simplex semper est petm̄ mortale: lege to. qi pulchrū est. lxxij.
Fornicantur holes vel corporaliter, vel spiritualiter, vel crialiter, vel per quā. unq̄ aliā culpā. no. di to. ibidē.
Fornicatio tēplum dei violat per immunditiam carnis: quia incorruptio proximum deo facit. eodem.
Fornicationes puus auferēde sunt a corpore: ne postea prorumpant in opere. fo.eodem.
Fortis et constantis animi est in aduersis rebus non perturbari: nota diligenter totum. fo.cv.
Flagella dei peccatoribus cognoscētibus reatū suū sunt ad veniam: reprobis vero non cognoscentibus ad perditionem. fo.xvj.
Franciscus petrarcha maximā patitur iniuriā ab emulis suis. fo.xvij.
Frāciscus petrarcha lauream extollit, que figura est alicuius veritatis: vi auctor istius operis ait. ibidem.
Franciscus petrarcha venerat⁹ loca sacra: vbi maria Magdalena penitentiam egit. fo.eodem.
Franciscus petrarcha ornatissima carmina cōposuit in laudem Marie Magdalene. fo.eodem.
Franciscus petrarcha vitam solitariam aggressus est inductus exemplo marie Magdalene, ⁊ obūt in heremitorio agri patauini. ibidem.
Fraus committitur circa specē vel substantiam vel quantitatē vel qualitatem. fo.liij.
Fraus est deceptio perfecta, facta in p̄iudicium illius qui decipitur. fo.lxxvj.
Fratres contemplatiui nolentes laborare manibus per beatum Anto-

nium sunt mirabiliter redarguti et electi. fo.lxxi.
Frui est amore inherere alicui rei propter seipsam: vt dicit Augustinus, et ceteri doctores catholici. fo.xxviij.
Frui vtendis et vti fruendis nulla iniquitas maior reperiri potest, secundū Thomam et Augustinum. eodem.
Fruitio duplex est perfecta et imperfecta, perfecta est que habet tantum vltimum finem iam habitū, imperfecta vero non habitum. ibidem.
Fruimur solo deo: creaturis vero vtimur et ideo ipse diligende sunt propter deum. fo eodem.
Furtum non facies: est septimū preceptum diuine legis: lege totum quia pulchrum est. fo.lij.
Furtum dicitur a furuco, vel a furno, id est, obfusco, qđ est obscurare: qz fur obscuro tempore vadit. fo.ibid.
Fur et latro differunt. fo.eodem.
Furtum committunt quicunqz rem alienam retinent vel vsum ipsius rei inuito domino. fo.eodem.
Furti nomine intelligitur omnis illicita vsurpatio rei aliene: et sic rapina etiam furtum dicitur. ibidem.
Furtū inter peccata mortalia est magis periculosum propter satisfactionem faciendam. fo eodem.
Furto apud scitas nullū aliud scelus maius reputabatur nec grauius puniebatur: lege totum fo.lij.
Furum et latronum species, et differentie multe reperiuntur et nominātur vt ibidem declaratur: vide diligenter totum. ibidem.
Fures appellant omnes reges principes et domini temporales intrusi per vim aut per fraudē aut per proditionem: et tenentur ad restitutionem. fo.lij.
Furum magnum exemplum et pulchrum recitat Valerius de dictis foloratis contra tyrannos. eodem.

De litera G.

Gaius caligula propter odium factus est flagitiosissimus et crudelissimus: vt historiographi referunt. folio. xcij.
Gaius caligula tāte libidinis fuit: vt sorores proprias stupro polluerit, et postea illas exularet. fo ibidem.
Gaius Cesar ppter excellentiā imperij: vt deus voluit honorari. f.xv.
Gaius Cesar pre magnitudine dignitatis humanum perdidit intellectum. fo.ibidem.
Gaius Cesar iussit simulachrū suum in tēplo Hierosolymis poni. ibidē.
Genus mortis est in pctis semper vivere, et seipsum nō cognoscere. fo iiij.
Genera crucis duo sunt: vez vnum corporale, et aliud spirituale: vide totum. fo.cj.
Genus abstinentie est sensum suum abstrahere ab his que per tactū gustum visumqz decipiunt. ibidem.
Genus crucis est motus animi regere, litigare cōtra vitia, ripam cum interiore homine facere. ibidem.
Gratie et bonitatis plenitudo in deo solo est: ideo homo non debet ingratus esse. fo.cxxvj.
Gratias debemus agere deo tāqz factori et remuneratori nostro: amo spes nostra et premium. eodem.
Gratiam dei meruerunt habere filij Leui propter cedem suorū, et parricidium factum. fo.citij.
Gratia diuina aliquādo superabundat: vnde superabundauit delictum exemplū de Dauid et Ezechia. f.xvj.
Gratia semper precedit auxilium sicuti obedientia mollit imperium nota diligen. totum. fo.xxxv.
Gratias agere deo debemus et omnia incipere in nomine Jesu, siue verbo, siue opere incipiamus. fo.xlij.
Gracchoz tumultus et seditiones pos

destructam carthaginem in populo romano in surrexerunt. fo.xciij.
Gradus petrorum tres sunt ad quos omnia alia peccata reducuntur. vide licet cordis oris ⁊ operis. fo.xxx.
Gradus primus petrę ꝛ venialiū ꝙ mortaliū cōsistit in corde ſm omnes doctores catholicos. eodē.
Grauantur peccata lingue multipliciter: ex conditione loquentis ⁊ audientis ⁊ ex frequentia dolo deliberatione ⁊ similibus. eodem.
Grauitas hominem decet parcē plo cathonis cēsorini vt refert. Hieronymus. fo.lxxxiij.
Grauitas seruari debet in proferendo sententiam aliquā exēplo Moysi ⁊ seniorum israel. lege totum quia pulchrum est. fo.ix.
Grauitas morum magna esse dicitur. ⁊ animi quies quando nec dicere nec audire de quoꝙ oblique permittit. folio eodem.
Grauissimum fuit petrm primi angeli ratione sue dignitatis ⁊ sciētie qui bus ceteros precellebat. fo.cxxxij.
Grauiꝰ peccāt maiores ꝙ minores ꝓpter ingratitudinē qr dona eis collata sunt ⁊ beneficia dei. fo.eodem.
Grauatur peccatum ꝓpter specialē repugnantiam actus ipsius peccati ad magitudinē persone. fo.eodē.
Grauatur petrm ꝓpter scādalum seu malum exemplum vt pulchre ibidē declaratur: vide totum. fo.eodē.
Grauaꝭ peccatū religio si tripliciter rōne voti: rōne contemptus: ⁊ rōne scādali nota diligēter. fo.cxxij.
Grauitatē peccati cognoscere nō tollū oportet per genus. ſz etiā peripas circunstantias scire. fo.cxxxij.
Grauitas peccati magis attēditur secundū speciē ꝙ ſm circunstātias. vide totum quia pulchrū est fo.eodē:
Grauitas peccati consideratur magis ex parte obiecti. fo.cxxxv.
Grauatur autem peccatum ex parte sui multiplici ratione. vide totum folio. eodem.
Grauatur peccatum aliquando ex parte proximi ⁊ tunc maius peccatum est quādo persona est dignior. folio. eodem.
Gregorius sanctus ⁊ rhetorum lumen stimulos inuidie nō potuit euadere. fo.cxvij.
Gregorij libros cōburendos petrus diaconus defendit: ob quorum defensionem miraculose spiritum deo reddidit. fo.eodē.
Gula ⁊ luxuria sunt vitia carnalia ⁊ consistunt circa delectationem tactus. fo.lxxvij
Gula minus impedit opationes hominis circa intelligibilia ꝙ luxuria. folio. eodem.
Gula est soliꝰ corporis causa auidꝰ ciborum appetitus: vide ⁊ alias guli descriptiones. fo.cj.
Gule dediti magis bestie ꝙ homines dici debēt. lege totum quia pulchrum est. fo.eodē.
Gule viciū propter immoderantiam cibi ⁊ potus perturbat rationem ⁊ mentem hominum. eodem.
Gule filie quinq; sunt: vcz ebetudo mētis: inepta leticia: loquacitas: immūdicia: scurrilitas. eodem.
Gula multa nocumēta ⁊ damna infert homini quo ad animā: ⁊ quo ad corpus. fo.cj.
Gulosi ⁊ delicati multis rationibꝰ ⁊ causis se excusāt qr abstinere nō possunt: vide qr pulchrum est. eodem.
Gule vicū nō ꝓsistit in cibo: ſz in cōcupiscentia non regulata. fo.eodem.
Gulosoꝝ multa exempla habes tā ad bonū ꝙ ad malum. vt ibidem declaratur: lege totum. eodem.
Gule grauitas an sit maximum peccatorum tripliciter potest ꝓsiderari. vt ibidem declaratur. eodē.

Gule peccatum cõsideratur ex parte materie: ex parte peccãtis: & ex parte effectus. eodem.
Gule vitiũ nonẽ nocumenta contra animã infelicem producit. eodem.
Gule species si scire optas quot & q̃te sint pulchris declaratur versibus: nota diligenter. eodem.
Gule vitio dñante quicquid boni factum est et virtuose totũ deperditur: vide diligenter totum. fo eodem.
Gustus est quartus sensus corporalis, & derivatur a gutture: qz gustata per guttur transeunt. fo.cxũ.
Gustus inducit hominem ad multa peccata: nisi refrenetur per imperium rationis. fo.cxiij.
Gustus non regulatus oẽs gestus dehonestat & ad vitia disponit. eodẽ.
Gustativam ad discretiuã virtutem omnium habet lingua eorũ, que corpus nutriunt. eodem.

¶ De litera H.

Habens cor dispositum ad secularia desideria, et que indiscrete afficiunt huic mũdo semper est in peccato mortali. fo.xxix.
Habitus tales subsequũtur quales sunt actus: quia ex frequentatis actibus generatur habitus. fo.lxxvij.
Habitus veneree cum difficultate possunt dimitti: vt pz de puellis corruptis in tenera etate. eodem.
Hamilcar p̃ opter iram dicebat carthaginensibus se quatuor leonculos alere cõtra romanos, id est, quatuor filios suos. fo cv.
Hannibal iurauit patri suo Hamilcari nunq̃ habere pacem cum Romanis. eodem.
Heliseus spũaliter significat sacerdotẽ: naamã leprosus petõrem. fo.cxxviij.
Helisceus septies sup puerũ mortuum spiravit vt illum suscitaret. fo.eodẽ.
Homo iustus semp in primordio sermonis ex hũilitate accusator sui est: vt pulchre auctor ipse exponit. fo.vij.
Hõ qz insipiẽs est ex habitu peccat, & semper delectat̃ in crimine. eodẽ.
Homo differt ab homine per quedã particularia: sicut stella differt a stella in claritate. fo.xj.
Homines amentes ad instar animalium bruto̊ sunt: vt pulchre declarat Hieronymus. fo.xvj.
Homo vere cõtritus scientiã hz spũs sancti, & intelligentiam diuinaꝝ rerũ qua dirigitur in agendis. fo.xxiij.
Hõ zelotipus efficit furẽs: multa fingit: multa suspicatur: multa interrogat, & aliqñ vxorem occidit. fo.xxv.
Homo cognoscit decursum vite sue mediantibus decẽ preceptis diligenter examinatis. fo xxxiij.
Homines ne peccẽt in adoratiõe requiritur fidelis cõsideratio & debita attentio. fo.xxxv.
Homines redduntur cautiores ipsa adoratione per pulchras rationes sancti Thome declaratas. fo.xxxvj.
Homines habentes continue et habitualiter bonam intentionem, & rectam in Deum possunt semper licite adorare. fo xxxviij.
Homines possunt mereri per fidem erroneam, fm Robertum holcoth: vt pluribus rationibus & exemplis demonstratur: vide pulchra. eodem.
Homines operãtes ea que gloriam dei manifestant adimplent hoc preceptum nõ assumes nomen dei tui in vanum. fo.xl.
Homo nõ baptisatus credẽs tamen se fuisse baptisatum illa sola fide saluatur. eodem.
Hominis occisio potest esse iniusta triplici de causa: lege totum qz pulchrum est. fo.lj.
Homo eget duplici cibo spirituali et temporali: quia ex duplici substan-

tia est compositus. fo.lxx.
Hominis in hoc mundo hospites ad uene & peregrini sint vt sacra scriptu ra asserit. fo.lxxiiij.
Hominis opificiū a deo voluntarie formatum est. fo.cxlv.
Homo naturaliter horret peccatum. folio. cxxxix.
Homo potius debet eligere esse in in ferno sine culpa q̄ in paradiso cum culpa. fo.cxlij.
Homo debet eligere potius mortē q̄ peccare mortaliter. eodem.
Homo dupliciter debet cōteri de pec catis suis. fo.cxxxviij.
Homicida est destructor humani ge neris quia priuat mundum suppos tis. fo.xj.
Homicidij genus duplex est: spūale videlicet & temporale: vide eius di stinctionem. fol.lj.
Homicidiū spūale fit quattuor mo dis videlicet corde, ore, opere, & omis sione. vide totum quia pulchrum est folio: eodem.
Homicidiū corporale fit etiam quat tuor modis preut infra notat. eodē.
Homicidium est grauius peccatum adulterio & furto. fo.lxj.
Homicidiū secundū se nō est cōcupi scibile sicut adulteriū & furtum: quia nō habet rationem alicuius boni fu turi. fo eodem.
Herinaci⁹ qui & hericius dicit pecca tori contrito cōuenit. Vide eius diffi nitionem. fo.xxij.
Her & onam percussi sunt a deo qi in actu matrimoniali semen extra vas fundebant. fo.lj.
Her cā delectationis ne thamar cōci peret. Onā no ne suscitaret semē fratri suo semen fundebant. eodē.
Humana mens facile mutatur pro pter vanam gloriam. fo.clj.
Humana mēs nō pōt vnico actu ce lestia cupere & ad terrena inhiare xviij folio.
Humanam laudem quærens diuin ā amittit gratiam: nota diligenter to tum. fo.lix.
Humane leges p multas rōnes a di uinis legibus distant. eodē.
Humane carnis miseria q̄nta sit & ex ipsis infirmitatibus cognoscitur. folio. lxxxij.
Humanū corp⁹ crescit vsq; ad vices simū primū annū secūdum opinionē phi: sancti thome & aliorū. cxix
Humane originis dignitas incitat nos ad contemplationē ordinis diui ne prouidentie. cxxvij.
Humilitas auctoris p declaratione facta sup. & p̄cepta ex ipsa excusatio ne sui cognoscitur. fo.lx.
Humilitas nos deo similes facit: su perbia vero similes diabolo. lxiij:
Humilitas dr conseruatrix custos & radix omnium virtutum secundum Hieronymum. fo.lxiij.
Humili peccatori labi in quocūq; vi tio vtilius est q̄ superbo arroganti in vno solo. eodem.
Humilitas nulla tā celsa reperit que dulcedine gr̄ie non tāgatur. fo.lxv.
Humiliat de⁹ electos suos diuersis tribulationibus vt ad ecclesia diri gat exemplo Pauli. fo.lxiij.
Humilitas nō solū a diuina lege sed etiam a philosophis poetis & orato ribus extollitur. vide totū. fo lxvij.
Humilitas vera qualis sit & quibus conditionibus cognoscatur: lege sm Micro. Augu. & Hugo. eodē.
Humilitas vera per veram et bonā patientiam ostenditur sm Hieronymum. eodem.
Humilitatis descriptiones variē sm Gregorium Bernar. & Hugonem no tende sunt. fo.lxix.
Humilitas sola inter filios dei & fi lios diaboli secundum Cassiodorum differentiam facit: lege totum. folio. lxxxvij.

De littera I.

Idolatrie peccatum est grauissimum omnium peccatorum: qz deo est multum exosum. fo.xvj.
Idolatria est excedere debitū cultus diuini tribuēdo creature qđ deo ꝓuenit. xxxv.
Idolatria est vitiū ita grauissimum ꝑtīm sicut si aliqnis ꝓtempto ꝓprio suo rege alium maximo honore ꝓponeret. fo.xxxviij.
Idolatria est origo siue causa omnium peccatorum quia ex eo apostatatur a deo. fo.eodem.
Idolatrie auaricia ꝓparat q̄ est horribile ꝑtīm: ⁊ q̄ sit rō eius vide pulchram declarationē. fo.lxxij.
Ieiunium est adiuuamē ꝓtutis nō sanctitatis perfectio ſm Hiero. lxxxvij.
Ieiunātibus inter alios ꝯibos vsus carnīū sol⁹ interdicitur. lxxxvj.
Ieronym⁹ malignitatē inuidie passus est vt in pluribus locis conqueritur. fo.ciij.
Ieronymus pater doctoꝝ reprehendit emulos suos et detractores: pulchre fo.xcviij.
Ieronymus solus bibliā de hebreo in latinū egregie transtulit. eodem.
Ieronymus peritiam habuit quatuor linguarū, hebree, grece, caldee, ⁊ latine. fo.eodem.
Ieronymo damasus papa cōmisit vt officium celebrandum in ecclesia ordinaret. fo.xcix.
Ieronymus psalterium totum diuisit per ferias ⁊ per nocturnos decantandum. fo.eodem.
Ieronymus instituit: vt in fine omniū psalmorum diceretur. Gloria patri ⁊ filio. eodem.
Ieronymus epistolas ⁊ euangelia ꝑ anni circulū ordinauit in ecclesia esse decantandas. eodem.
Ieronymus cū esset annoꝝ. xcviij. in partibus hierosolymis post asperrimam penitentiam obijt in domino. Folio. eodem.
Ieronymi cōstātia mirabilis fuit q̄ nūq̄ a rigiditate sua flecti potuit nisi ꝑ paulā vt ipse exponit. eodem.
Ieronymus summis laudib⁹ est extollendus. eodem.
Ignorantia duplex ponitur a sancto Thoma. fo.cxliij.
Ignorātia aliqñ dicit iuris aliquando facti. vide totum. eodem.
Ignorātia iuris nō excusat ab excōicatione nisi illos qbus licet ignorare: vt sunt pueri. fo.cxxiij.
Ignorātia iuris diuersimode declaratur a sctis doctorib⁹. fo.cxliij.
Ignorantia facti multiplicē habet declarationem. eodem.
Ignorantia triplex scōm magistrum sententiarum. eodem.
Ignis extinguit aqua ⁊ subtractione lignorum, sic luxuria lachrymis ⁊ subtractione ciborum. fo.lxxxvj.
Infidelitas desperatio ⁊ odium dei opponunt dr directo cōtra virtutes theologicas. fo.cxv.
Infidelitas ꝓuenit ex eo q̄ ipsaz dei veritatem non credit. eodem.
Iob patientissimus ⁊ iustus agebat gratias deo pro filijs suis ratiōe paternitatis. fo.cxvj.
Iob prudētissim⁹ ac timēs deū innumerabiles tētationes vicit marie vitiū luxurie. fo lxxxiiij. circa finem.
Ioannes euāgelista in hoc mundo ⁊ in regno celorum fuit excellētior multis angelis. fo.xxxvj.
Ioānes euangelista ꝓhibit⁹ est adorare angelū ꝓpter tres pulchras rationes q̄ ibidē denotantur. eodem.
Ioānes euangelista excellētiā diuine nature sublimius atq̄ perfectius ceteris euangelistis descripsit. fo.xx.
Ioānes euāgelista diuinitatē christi ac de verbo vite disputās quasi aqla

altus volat. eodem.
Josephus hystoric⁹ t doctor hebre⁹ fuit. fo: cxliij.
Josephus declarat quot t quãta mala f⁹crunt in obsidione hierusalem. folio. eodem.
Ypocrisis t simulatio tollenda est a vera contritione. cxxxix.
Inquietudo ingerit hominibus solli citudinem t curas superfluas circa ista transitoria. lxxvj.
Ira dr ab ir qđ ẽ flãma. qz ira terribiliter inflãmat cor hominis cũ.
Ira est appetitus sensitiui scđz Tho. vide alias descriptiones ẽm Hie. t ceteros. eodẽ.
Ira subtrahit plura bona, destruit honestatẽ corporalis dispositionis mutando gestus. vi. ro. eodem.
Ira impedit potestatẽ naturalis rationis: quia obnubilat oculum mentis. fo: ciij.
Ira cunda animalia parũ viuunt et pariunt fetus suos imperfectos vt canes. eodem.
Ira tria mala facit. Primo obnubilationẽ mẽtis inducit. Secũdo peruersitatem sensualitatis. Tertio lubricationem memorie. eodem.
Ira ẽ cautela sophiste: vt disputando, puocet sociũ ad diuersitatẽ scientie extra propositum. eodem.
Ira debet vinci per modestiã patientiam t pietatem. vide diligenter totum. eodem.
Ira que est ad bonũ laudat: ad malum vero vituperatur. Exẽplum habes de moyse irato qui occidit. xx. milia hominum. ciij.
Ira lux veritatis amittitur: spẽdor spũssancti excludit: ideo a cunctis detestatur. eodem.
Iram vincere t illam cohibere magne virtutis est: exemplum habes de archita tarentino. eodem.
Ira est ianua omnium vitiorũ quaclausa requies datur virtutibus et anime. eodem.
Ira est mater crudelitatis t impietatis: exẽplum pulchrum habes de Alexandro magno. Itẽ t alia exempla: vide ibidem. eodem.
Ire sex sunt filie que pulchris versibus declarantur: eodem.
Isidorus qđ de ipso dicat t quãtũ se de petis accuset: lege totũ. xlv.
Isid⁹ duo fuerunt videlicet iunior ẽps yspalensis: t senior ẽps corduben sis. fo. eodem.
Isidorus iunior fuit vir eruditissim⁹ non minus sanctitate ꝙ doctrina clarus. fo. eodem.
Isidori laudes quot t quanta volumina compesuerit ab ipso auctore recitatur. fo. xcv.
Inuidia est odiũ felicitatis alicne vide t alias pulchras descriptiones q̃ ibi ponuntur. fo. xciij.
Inuidi dicũtur ab inuidẽdo eo q⁹ bona primorũ vidẽtes dolent. eodẽ.
Inuidia est mõstrũ damnosum humane trãquillitatis: t callidites Sathane. fo. eodem.
Inuidia mutat oẽs status hoim: sed magis religiosos t lr̃atos t semper est inter pares: lege totum quia pulchrum est. fo. eodem.
Inuidorũ detractiones euadere non potuerunt philosophi nec doctores nec sancti viri. fo. eodem.
Inuidia est toxicũ charitatis ostium iniquitatis, putredo sanctitatis, ẽm Hieronymum, Augustinum t Robertum holcoth. fo. c.
Inuidia habet ꝙ plures diffinitiones t descriptiones ẽm Tho. Robertũ holcoth: t alios doctores eodẽ.
Inuidia hz multa remedia ad illam curãdũ vt ibidẽ pulchre nota. eodẽ.
Inuidie totalis summaria descriptio per duos pulchros versus annotatur. fo. eodem

Intemperatus dicit ille qui peccat ex habitu: continens vero qui ex fragilitate. fo. cxxxiij.
Intētio diaboli ad tētādū ē vt alam peccatricē cū ꝓsensu subuertat. lxviij.
Intēntio dei est vt per tribulatiōes peccatorem humiliet: humiliatum probet: et probatum ad gratiam reducat. fo. eodem.
Intentio peccātis primo est ingrenda qz aggrauat et alleuiat petīm secūdum Thom̄. fo. cxxxij.
Intentio si bona est opus eius bonū erit et econtra. fo. eodem.
Intentio dicitur oculus voluntatis quia docet finē quotendere debemus sicut oculus corporis. cxxxiiij.
Intentio nostra dicitur lumē: quia sicut lumen incedentē illuminat: sic intentio ad operandū voluntatem illustrat. eodem.
Intentiones siue actꝰ eliciti a voluntate nomen boni vel mali dāt opibꝰ nostris. fo. eodem.
Intētio humana obūbratur multotiens fastu mūdano. fo. clj.
Irrisor est superbus vt canis petōr impenitens. fo. cxlv.
Jubileus dicitur annus plenarie remissionis. fo. clj.
Jubileus dicitur a iubilo ubilas: quia cōtritis iubilum tribuit. eodē.
Jubilei figura in sacra pagina continetur. fo. eodem.
Jubilei anno opus istud cōponitur et cuditur. fo. eodem.
Judicium humanorū actuum difficile est: vt patet pluribus exemplis ibidem positis. fo. xij.
Judicia dei occulta sunt hominibus et ea q̄ ipsi laudāt reproba sunt apud deum et econtrario. eodem.
Judicia multa apud homines vidētur reproba que apud deum sunt grata. Hoc patet exemplis ibidē denotatis Folio. eodem.
Judicium ferre de salute alicuius ꝛ ue econtrario temerarium est: vt datet exemplo Ozee tangentis archā Folio. eodem.
Judex tenetur credere testibus et sic iudicans innocentem ad mortem meretur. xxxviij.
Judex ecclesiasticus secōm ꝓbata iudicans adulterā esse veram coniugē vel econtra meretur. eodem.
Judei in die sabbati duplicabant sacrificiū Rō ꝙo duplicatiōis q̄d significet declaratur ibidē: lege totū. xlij.
Juramentū de se est licitum et honestum rōne originis et finis. fo. xxxj.
Juramentū adinuentū est ad subueniendum veritati a qua aliquando homo discedit. fo. eodem.
Juramento vti debemus sicut medicina. fo. eodem.
Jurans sine iudicio discretiōis licet iuret verū assumit tamen nomen dei in vanum. fo. xl.
Jurāe sine causa legitima maxime ꝓ verba que sonāt quādā irreuerentiā vel turpitudinē est petīm. eodem.
Jurās per creaturas vel per animā vel per cōsimilia oia in deū reducūtur qua obligata sunt deo, graviter peccat. eodem.
Jurans falsum peccat mortaliter ponit in deo ignorantiā: q̄ credit illum nescire verum. fo. xlj.
Jurās falsum rogat deum contra se vt alam eiꝰ puniat. vide totū. fo. xl.
Jurās falsum tollit societatē que sibi luicē credit et ponit finē ꝓ iuramēto eod.
Juuentus est etas periculosissima et plena laqueis: vide pulchra. cxiij.
Juuēs bñ et laudabiliter exercitata ōr: q̄si optimis moribus imbuta virtutibus ornata studijs literarum est a teneris annis eruditia. ibi
Juuencus pulcher et imberbis ephebus dicitur ab eqō est valde et phebus lucidus. fo. lij.

Iuuenes lasciui munusculis per nutrices ⁊ alumnas multotiens virgines corrumpunt. fo.xc.
Iusticia,ritatē nouit,psonā nō,accipit,deum solum imitatur. fo.lxv.
Iustificatio impi est quidam met⁹ a statu peri ad statū iusticie. cxlvij.

¶De litera. L

Lachryme perquas peccata delentur ⁊ interiores purgātu⁹ macule in conspectu dei sunt valde oulces. fo.viij.
Lachryme felices dicuntur. qe incēdia peccatorum extinguunt exēplo Wagdalene: vt hieronymus dicit ⁊ Augustinus. fo.cxxxix.
Lachrymari ⁊ opera bona exercere quis non potest nisi cor eius fuerit contritum. fo.eodem.
Lachryme corporales parum valēt nisi cor sit disp situm. fo.eodē.
Lachrymantur ⁊ dolent turci iudei ⁊ gentiles ⁊ tamen ille actus non est contritio. fo.eodem.
Lachryme ⁊ suspiria accidunt hominibus naturaliter: ideo non est cō fidendum in illis. fo.eodem.
Lachryma Petri apostoli virtutem habuerunt baptismatis. fo.cxl.
Languor est morb⁹ sine infirmitas ad mortem que non potest sanari medicina sed solo miraculo. fo.viij.
Latro qui cum Christo crucifix⁹ est magnem egit penitentiam. fo cxlj.
Latronis cōuersio fuit propter admiranda signa que vidit in christo. folio. eodem.
Latro illustratus gratia spiritussancti cognouit christum redemptorem mundi. fo.eodem.
Latro habuit tres virtutes theologales ⁊ vicit apostolos magnanimitate. fo.eodem.
Latro ex cruce licet tarda fuerit cōfessio transiuit in paradisum per veram contritionem. fo.xvj
Latro in fine vite sue cōuertitur qz etiam sera penitentia apud deū valida est. fo.xviij.
Latronis laudes narrantur ad plenum per hieronymum ⁊ alios doctores. cxlj.
Latria est prima adoratio q̄ soli deo conuenit. lege totum quia pulchrū est. fo.xxxvj.
Laudem franciscī petrache vitecz decursus per ipsum auctorem laudabiliter exponuntur. fo.xvij.
Laurea significat victoriam pugne legitime certanti secūdum ipsum auctorem. fo.eodem.
Laurea vt ipse auctor exponit sapiētiam denotat que sola homines beatos facit. fo.eodem.
Lazarus recepit mala i vita sua: dīues vero bona temporalia. lxxxv.
Lazarus ⁊ dines differunt fine: vn⁹ portatur in paradisum: alius ad infernum. fo. eodem.
Lectio diuinarum scripturarum tollit vitia ⁊ ad deum animam dirigit. folio. cix.
Lex peccati est cōsuetudo violenta qua inuit⁹ trahitur anim⁹. cxxxvj.
Lex mādatū dei est: ideo iudices qui fm leges punīūt malefactores a deo remunerantur. fo.xlix.
Lex humana est que consistit in homine ⁊ considerans exteriora facta illa iudicat. fo.lix.
Lex diuina a deo est qui non solum exteriora verum etiā secreta cordis intuetur. fo.eodem.
Libertas anime cognoscitur ex ratione dominū qō in corde ipe sidet homo q̄ est liberi arbitrū. fo.xxviij.
Libertatem ⁊ dominum habet anima in toto corpore ⁊ super omnia membra. fo.eodem.
Liberalitas est virt⁹ regia q̄ reddit hoīes gratos ⁊ beniuolos. lxxviij.

Liberalitas per ipsos effectꝰ cognoſcitur qui diuerſi ſunt ſm Ciceronē: vide totum. fo.eodem.
Liberalitas ſic hoīem reddit omnipus amabileꝫ ſicut auaricia reddit eroſum. fo.eodem.
Liberalis homo deo aſſimilatur q̄ dat omnibus affluēter tam iuſtis q̄ iniuſtis. fo.eodem.
Liberalitatis officium eſt omni petenti dare etiam ingratis ⁊ inimicis ſm Ciceronem. fo.eodē.
Liberalitas pietas ⁊ bonitas mentis ſunt que homines reddunt deo amabiles. fo.eodē.
Liberalitate Titus Veſpaſiani filius dictus eſt delicie humani generis. fo eodē.
Libido inſita ob procreationē filiorꝫ ſi limites ſuos excedat redūdat in vitium: lege totum. fo.lxxxj.
Libido ⁊ luxuria ꝓueniūt i materia ⁊ forma ſed fine differūt. nota ibidē pulchram declarationem. fo:lxxvij.
Libido ferreas mentes domat ⁊ viros ferocres molleſterc facit. lxxiij.
Liberū arbitriū eſt habilitas volūtatis qua elegit ⁊ diſcernit. cxlviij.
Liberū arbitriū eſt facultas volūtatis eligendi bonū vel malum. eodē.
Liberi arbitrij motꝰ duplex. lxxxvij.
Liberi arbitrij motꝰ fert ad duo nā vnum vult: aliud negat. f.cxlviij.
Liberi arbitrij motus maxīmā virtutem habet. fo.eodē.
Liberi arbitrij hoīes creauit deꝰ vt faciant quod volunt. fo eodem.
Lingua tenerū membrum eſt vt vix reſtineri poſſit Ideo pctā locutionis ſunt bene diſcutienda. fo.xxx.
Ligue pctā quō grauātur ex intentione ⁊ affectu loquētis: vide pulchrā cōſiderationē ibidē. fo.eodē.
Lingua corrigenda eſt q̄ mobilis ⁊ inſtrumentum cordis eſt: ideo facilis ad peccandum. fo.xxxiij.
Linguā cohibere ne turpia proferat verba optimum remedium eſt cōtra luxuriam. fo. lxxxviij.
Lingua pandit mores hominis q̄ vanus ſermo vane conſcientie index eſt. fo.eodem.
Lingua dr a ligando: quia ligat verba ⁊ voces articulatos ſonos. cxij.
Lingua habet virtutē guſtatiuam ⁊ diſcretiuam omnium illorum que corpus nutriunt. fo.eodem.
Ligua valet ad deo: videlicet ad ſermones explicandos ⁊ ad guſtandos cibos. fo.eodē.
Lingue diſpoſitio qualis eſſe debeat ꝓpulchre declarat ab ipo auctore: lege totū q̄ pulchrum eſt. fo.cxliij.
Literarum ſtudia melius a teneris annis inſeruntur: quia ingenia tunc ſunt proniora. fo.cxxj.
Loquele vſus homini datus eſt ad exprimendum conceptum mentis ⁊ veritatem: vt ſic homines ſe mutuo iuuent. fo.lvj.
Loquele officio inter omnia artificia nil mirabilibus. eodem.
Loquele perfecte duodecim inſtrumenta ꝯcurrunt: tam ex parte aie q̄ ex parte corporis. fo.eodem.
Locutio verba ⁊ pfecta fieri nō pōt niſi ex vnione corpis ⁊ anime. eodem.
Loth excuſatur a pctō mortali tam de ebrietate q̄ etiam de inceſtu ſm Thomam: lege totum. fo.xj.
Loth recipiēs angelos hoſpicio credidit illos homines eſſe. ⁊ tamē apd deum meruit. fo.xxxviij.
Loth ex filiabus ſuis genuit Moab patrē moabitaꝝ: ex alia aūt genuit Amon patrem amonitarum fo. cij.
Lucretia ſeipam occidit propter amiſſaz pudicitiā vñ merito ab omnibus extollit licet non meruit. xlix.
Lucretie epitaphiū pulcherrime cōpoſitū fuit ꝑ Ouidiū ſm aliquos. l.
Luna edipſat ſolē: opponens ſe iter

terram ꝛ ipsum solem. folio.c.
Luxuria absolute et large dicta significat qualemcūq superfluitatem ab hole desideratam. fo.lxxvj.
Luxuria ꝓprie ꝛ stricte sumit ꝑ quibuscūq voluptatib⁹ venereis. eodē.
Luxuriosus dicitur quasi solutus in diuersas ꝛ varias corporis voluptates. fo.eodem.
Luxuria est ex immundis desideriis lubrica mentis et actus prostitutio, secundum Thomam. ibidem.
Luxuria est vitium capitale, et quo homo ꝓcedit ad multa peccata perpetranda. fo.lxxvij.
Luxurie vitiū multū letificat diabolum. Rationes ho quare placeat diabolo vide ibidem. fo.eodem.
Luxuria occupat mentē ꝛ nocet virtutibus ꝛ rebus tpalibus. ibidem.
Luxuria disponit hominem ad multas infirmitates corporales: vt in exemplis patet. fo.eodem.
Luxuria inter omnia membra corporis valde nocet oculis stomacho et cerebro. fo.eodem.
Luxuria ex suo actu inducit hominē ad mortem: vt exēplo patet in chronica martiniana. fo.eodem.
Luxuria obnubilat mentem ꝛ obfuscat intellectū, ꝛ quasi stolidos homines facit. fo.lxxvij.
Luxuria facit homines insanire, et inducit illos ad multa inconuenientia: exemplum pulchrum habes de Sansone. fo.lxxix.
Luxuria est q̄dā viscosa delectatio, q̄ luxuriosos trahit ad nephas. lxxxij.
Luxuria reddit hoiem fatuum: denigrat gloriā: scandalizat ꝓmū: exēplum habes de Salomone. f.lxxix.
Luxuria omnes potentias anime, et omnes virtutes dissipat, ꝛ totū hominem exagitat. fo.lxxx.
Luxuria sapientibus non conuenit: quia generosos animos frāgit, et ad vitia inducit. fo.eodem.
Luxurie pulchre diffinitiōes a Thoma, Hieronymo, ꝛ alijs doctoribus assignantur: lege totum: quia pulchrum est. fo eodem.
Luxurie pulchra explanatio per versus Ouidij in libro de arte amandi, notata est. fo.ibidem.
Luxuria tollit gratiā olim virtutū, et ipsam aiam eternaliter occidit. lxxxj.
Luxurie actus quauscunq sit deliberat⁹ extra limites matrimonij est peccatum mortale. fo ibidem.
Luxuriam omnem cognitionem bonorum spiritualiū tollit. fo.lxxxij.
Luxurie remediū est trūcare turpes, ꝛ imundas cogitatiōes a corde. eod.
Luxuriosus sibi ꝓponere debet metum diuini iudicij in consideratione supplicioꝝ. fo.lxxxiij.
Luxuria fugiendo superatur. Alia vero vitia vincunt resistēdo. fo.lxxj.

¶ De litera M.

Magdalena que tot cōmisit crimina ex ipsa contritione fuit peccatoribus exemplum penitēdi. f.lxvij.
Magdalena seipsam cognoscens per penitentiā meruit exaltari super oēs angelos. ibidem.
Magdalene mirabilis cōuersio predicatur, que maculas suas recognoscens fortiter ingemuit. fo eodem.
Magdalena ex vehementi cōtritione tantas fudit lachrymas: vt pedes Jesu lauerit, et vsq ad mortem flere non cessauerit. fo.eodem.
Magdalene lachryme virtutē sacri baptismatis habuerunt, ꝛm Hieronymum ꝛ Gregorium. eodem.
Magdalenam meretricē appellant: vt dicunt Hieronymus, Chrysostomus, ꝛ quidam alij. fo eodem.
Magdalena aliquibus apostolis ꝓponitur, ꝛ super ipsos exaltatur, ꝛm Hieronymū: vide diligenter. eodē.

Magdalena ob eius admirãdã ꝛ stupendam penitẽtiam priuilegijs propheticiis apostolicis, et angelicis est honorata. fo.eodem.
Magdalena miris laudib⁹ extollit per Hieronymũ, Ambrosiũ, Augustinum, ꝛ alios doctores. ibidem.
Magdalenã mira deuotione Frãciscus petrar. coluit ꝛ honorauit. eod.
Magdalene laudes et vitam tam in gratia ꝙ in gloria ornatissime p aurea metra Franciscus petrarcha exponit. fo.xviij.
Magdalene locus pnte horribilis & esse: vt ipse auctor declarat. ibidem.
Magdalena credens xp̃m esse ortulanum meruit: qꝛ xp̃s sic eam credere voluit. fo.cxxviij.
Magica ars ꝛ alie incãtationes terribiliter reprehẽduntur a beato Augustino: lege totum. fo.xl.
Magister principalis xp̃s dicitur: qꝛ ab eo ceteri magistri ꝓcesserũt, ꝛ continue procedunt. fo.xlvj.
Magnum ingeniũ indicat, ꝛ magna virtus est non irasci: licet nõ sit perfecta sapientia. fo cv.
Mali homines aliqñ dicunt ſerui et ministri dei quo ad executionem diuine iustitie: vt patet per exemplum de Nabuchodonosor. fo.xv.
Mali nõ solum iustis equari per penitentiam: sed illos superare ꝛ antecedere conantur: exempla habes de Paulo ꝛ Stephano. fo.xvij.
Malus ex coniunctione boni nõ melioratur: sed bonus potius per ip̃m contaminatur. fo.lxxxix.
Maledictio ex qõ malũ alicui imꝓcatur. Vide alias descriptiones, fm Thomã ꝛ alios doctores. fo.xxij.
Malitia est habitus vitiosus virtuti oppositus. fo.cxxxviij.
Marcus Tullius rex oratorum, ꝛ lume lingue illustrator fuit. fo.xcj.
Martyrem non facit pena: sed ipsa causa. fo.cxlj.
Mater in multis preferenda est patri ratione laboris, virtutis, et dilectionis. fo.xlvij.
Mater per quas rationes magis diligat filios, ꝙ pater multe a doctoribus assignantur: lege to. eodem.
Matres quot ꝛ quãta patiant amore filiorũ a Hieronymo pulchre designatur. fo.eodem.
Mechari quis potest per seip̃m tripliciter: videlicet operando, cogitando, ꝛ assentiẽdo, ꝛ proprie mollities tunc dicitur. fo.lj.
Mechans per petim sodomiticũ horribiliter peccat deo ꝛ hominibus, et inter omnes species luxurie est grauius peccatum. eodem.
Mechans cum alalibus brutis cõmittit scelus nephandissimum, ꝛ secundum aliquos dicitur maius peccatum sodomia. fo.lij.
Mechantes cũ brutis fm omnes leges tam diuinas, ꝙ humanas debent pariter occidi propter detestationem criminis. eodem.
Mechans cum mulieribus per sex species peccati luxurie dicitur offendere deum, que omnia sunt peccata mortalia. eodem.
Mechie spẽs sunt fornicatio, stupꝝ, incestus, sacrilegiũ, raptꝰ, adulteriũ: lege ea: qꝛ pulchra sunt. eodem.
Mechãdo ꝙs grauius peccat vir an mulier: pulchra questio. eodem.
Medulle iuueniles plene vino ꝛ dapibus magis estuant igne ꝙ ethnei montes fm Hieronymũ. fo.lxxxvij.
Melius est parum sumere quotidie, ꝙ raro multum. fo.lxxxv.
Mens nostra superba apprehendere nõ potest diuina: cum propriã cognitionem sui nõ apprehendat nec cognoscat. fo.iij.
Mens humana aliena vitia cõtemplans in cognitionem suoꝝ peccato-

sum peruenire nō pōt fo. iij.xiiij.
Wendaciū qualiter sit peccatū mortale ⁊ qualiter veniale. vide bonam distinctionē eius: que ibidē p̄ sanctū Thom. declaratur. f.xxxij.
Wendacium triplex est vel iocosum officiosum, ⁊ damnosum. f.xxxij.
Wendaciū tollendū est ex oībus rebus ꝓuidēdis: q; pcīm est f. lviij.
Wēdacium omne fugiendū est qua druplici rōne. lege totū: q; pulchrū est. fo. eodem.
Wendaciū oēs vitare debent ne fi. q̄ diaboli dicantur: q; diabolus est pater mendaciū. f. eod.
Wendacium nō solum verbo cōmittitur: sed ⁊ opere vt dicere se xp̄ianū ⁊ opera xp̄i non facere. eodem.
Wendaciū tollit societatē: q; hō est aial politicum ⁊ sociabile, ⁊ propter mendaciū diffugitur. lviij.
Wendaciū fugiendū est ꝓpter amissionē fame ⁊ honoris. eodem.
Wendacium reddit dominos maxime p̄incipes, p̄elatos ⁊ religiosos infames. fo. eodem.
Wendaciū an semper sit pcīm mortale aut veniale. lege pulchrā que stionē ꝑm Thomam. eodē.
Wendacij ad questionem responsio ⁊ distinctio pulchra assignantur per ipsum Thomam. eodem.
Wendaciū dicitur eo q; cōtra mentem vadat: ideo mentiri est contra mentem ire. fo. eodem.
Wendacia officiosa ⁊ iocosa p̄ñt esse cōtraria charitati rōne scandali vel dāni: sic sunt pcā mortalia. eodem.
Wendaciū periculosum ꝓprie dicitur quod fit cōtra charitatē ⁊ honorem proximi. eodem.
Wendaciū periculosum dicitur a verbo perneco: q; pernecare idem ē q; perfecte occidere. eodem.
Memoria suorum peccatorū est remedium efficacissimum ad impetrā dum gratiam dei. vj.
Memoria continuata cum ꝓpositō petōrū mortaliū est magnū ipsorum remediū apud deū. eodē.
Minerua dea sapientie videns buccam tumescētem ex sufflatiōe tubarum illas p̄iecit propter deformitatem faciei. fo. ciij.
Miserie dilitis ⁊ delitie miseris ⁊ mutantur ex hoc seculo in aliud vel ex miseria huius vite in alsam vitam. f. lxxxv.
Mla sola est vīrtus ⁊ ornamentum xp̄iane religionis. fo. cxxij.
Misericors dicitur quasi miserum habens cor qui alterius miseriam suam reputat. fo. eodē.
Misericordes male morte perūsse Augustinus dicit se nunq̄ legisse. folio. eodē.
Misericors multos intercessores habet ꝓpter opera charitatis que operatus est. fo. cxviij.
Misericordie opera multi proximis impēdūt: sed opera iniquitatis non deserunt. f. eodem.
Missam nō audiētes in diebus festiuis ex cupiditate lucri aut ignorantia crassa, vel contemptu mortaliter peccant. f. cxx.
Modic⁹ ⁊ temperatus cibus est vtilis anime ⁊ corpori. fo. lxxxv.
Modus est determinatio adiacens rei (m Thomam. f. cxxxiij.
Modus est discretio quedam regulās omnem disciplinam sine qua virtutes sunt vitia. fo. eodem.
Modus cōtritionis qualis aut quō esse debeat a doctorib⁹ assignatur vt sciat peccator discussionem peccatoꝝ facere. fo. vj.
Moduscquo filij diligere debēt parentes datur a Hieronymo. Nota totum. fo xlviij.
Moysea ām̄re videbatur hr̄e facie cornutā duplex assignatur expositio a

doctoribus. fo.xxxiiij.
Mollities est pctm grauissimū quia inuentio nature frustratur rōne generationes. f.lij.
Moniales q̄ sunt deo cōsecrate vinum bibere non debent ꝑ3 Hieronymum: sed illud quasi venenum fugere. f.lxxxvij.
Moniales sub specie sanctitatis mu musculis corrumpere a bono proposito reuocare ꝑm Hieronymum diabolicum. fo.cx.
Moniales quomodo et qualiter se debeant habere Hieronymus optime declarat. fo.eodem.
Monialibus est interdicendum nemunuscula aui literas mittant vel suscipiāt ab aliquo absq; licentia superioris. fo.eodem.
Munumentū dicitur a memoria eo q; mentem moueat. fo.cxviij.
Mulier subditur viro propter imbecillitatē nature a ꝑpter debilitatem corporis, a quia habet minus de vigore. folio.lij.
Mulieres naturaliter habent animū vilem timidū flexibilem: ideo dicitur masculus occasionatus. fo.lij.
Mulierum gloria est in ornamentis pretiosis: ex quibus in luxuriam corruunt. fo lxxxj.
Mulier speciosa nisi fuerit sobria, et pudica ē sepulchrū dealbatū lxxxix.
Mulier excusatur participādo cum viro excōicato ratione subiectionis sed non contra. fo.cxxiiij.
Mulier grauius peccauit ꝙ vir ꝙrum ad speciem peccati que fuit superbia. folio.cxxxij.
Mulier grauius peccauit viro ratione elationis suggestionis a inductionis. fo.eodem.
Mulier grauius punita est: qr peccauit tripliciter: videlicet quia credidit diabolo, a peccauit in deū a in proximum. f.eodem.
Murmuratio est querela cū impatientia ꝑm Holcoth. vide descriptionem eius diligenter. fo.xxxiij.
Murmurare solēt homines triplīter: aut ꝓ tra deū: aut cōtra superiores: aut contra ꝓximum. eodē.
Murmuratio multum deo displicet. Ideo populum israel ꝓpter ipsam grauiter punuit. f.eodem.

¶ De litera N.

Nabuchodonosor rex Babylonis fuit maximū exemplum peccatorib⁹: vt ad penitentiam conuertantur. folio.xv.
Nabuchodonosor tantas fudit lachrymas penitentiā agēdo, ꝙ oculi eius carnei effecti sunt. eopem.
Nabuchodonosor fuit gētilis a idolatra: tamen dicitur dei seruus quantum ad execution ē iustitie ꝑm voluntatem. eodem.
Nabuchodonosor excecatus superbia victorias potentie sue attribuebat non deo. Ideo postea percussus est a domino. eodem.
Nabuchodonosor pugnauit contra Arpharat a voluntate diuina vicit a mltas ꝓuincias subiugauit. eoꝺ.
Nabuchodonosor fecit sibi statuam auream a exterminauit deos alienos a quesiuit in ea a per eā adorari q̄si deus. eodem.
Nabuchodonosor peruit a deo cecitate mentis a efficit bestialis: qr deuocari volebat super terram. eodē.
Nabuchodonosor audiuit vocem ō celo super eum ruētem a dicētem ꝙ bestia efficeretur. eodem.
Nabuchodonosor ꝑm imaginationem suam translatus est in bestiam. vt ceteris principibus daretur in exemplum. eodem.
Nabuchodonosor amisit vsum loq̄le ꝓut refert magr hystoriarū. eoꝺ.
Nabuchodonosor ꝙuis ecē demēs

tamen nō fuit ligatus aut reclusus ab amicis ⁊ seruis suis: ex precepto Danielis. fo.xvj.

Nabuchodonosor agens penitētiaz panē nō comedit nec vinū bibit: sed consilio Danielis herbis ac legumi nibus vtebatur. eodem.

Nabuchodonosor saluatus est: quia recognouit iniquitates suas: vt hie ronymus ⁊ Augustinus pulchre de clarant. folio. eodem.

Nabuchodonosor, ppter orationem Danielis ppheie, ⁊ ppter humilitatē ⁊ recognitionē sui teste scriptura sacra fuit miam ꝓsecutus eodē.

Nasus tria habet officia: vnū ducendi spūs: aliū accipiendi odores: tertium purgamenta cerebri emittere. fo xj.

Nasus quō sit instrumētū odoratus. ⁊ ad quid sit compositum optime per auctorem declaratur. eodem.

Nasus est ornamentum faciei. cuius carētia tota facies deturpat. fo.cxij.

Nathan propheta parabolam ppo suit ipsi Dauid: vt ex proprio ore cō uinceretur. folio.xj

Nathan plura notabilia explicauit dauid ⁊ futura predixit. vide. xij.

Natura humana exaltata est super omnes angelos: vt omnes asserunt doctores propter verbum incarnatum. f xxxvij.

Naturalis rō dictat vt vacantibus diuino cultui popul⁹ necessaria ministret. fo cxxij.

Negociatores huius mundi ⁊ negociatoribus Christi multa distantia differunt f.lxxiij.

Nero in adolescentia sua erat bone indolis ⁊ clementia cunctes superabat. fo.xcij.

Nero ppter ocium libidinosus effectus matrem sorores ⁊ cōsanguineas violauit. eodem.

Nero ad tantam dementiam libidinis venit venit vt virum sibi matrimonio copularet. fo eodem.

Nero persecutor seuissimus christianorum fuit qui Petrum, ⁊ Paulum ⁊ Senecam preceptorem suum occidi iussit. fo.eodem.

Neronis crudelitates quot ⁊ quante fuerint Bocius per carmina sua pulchre ostendit. fo.eodem:

Non assumes nomen dei tui in vanum habet tres pulchras expositiones ſm Hieronymum Chrysostomum ⁊ Augustinum: f xxxix.

Non assumes nomen dei tui in vanum literaliter accipiendo pulchra expositio ſm Thomam ⁊ ipsum auctorem. fo.eodē.

Non est possibile deo ⁊ mūdo seruire: vt pulchre declarat Hiero. xlij.

Non solū genus peccati sed ⁊ spēs ⁊ ipse circūstantie considerande sunt: qz aggrauant peccatum. f.cxxx.

Nostra mens discutienda est vt contritionem veram cōsequamur ac salut.m. fo.vij.

Noster animus quotidie est examinandus p salute consequēda ꝓz Bernar. Augu. ⁊ Hugonem. f.vij.

Nullus peccator diffidat neq; desperet exemplo Nabuchodonos. ⁊ qui post multa pcā saluatus est. xvij.

Nullus sine crimīe viuere potest scz cogitatiōe, locutiōe, ope, aut omissione ſm Lactantium. f.xxx.

Nullus obligatur ad ieiuniū eccl'ie an. xxj. annum: lege totum qz sunt multa pulchra f cxix.

Nullus tenditur nisi ex seipso ſm Hieronyh, ⁊ Chrysosto lege totum: quia pulchrum est. fo.lxxij.

Nullum scelus est tā odiosum deo q̄ peccator impenitēs qui letat̄ de pcis preteritis. folio.cxxxiij.

Numerus septenarius est perfectus q̄dam perfectiōe naturali: vt aliqui sapientes dixerunt. cxxvij.

Numerus peccatorum est omnino considerandus. nota cla. fo. xxxv.

De litera O.

OBlinio de aliq̃ re põt hĩ duplicit: aut gñaliť: aut specialiter. f. cxliiij.
Occidere seipsum ꝓz alicui opinionẽ erat licitum: sed occidere alios non licebat. Folio: xlix.
Occiderunt seipsos octo sapientes vez cleantes: crisippus, zeno, empedocles, Catho, democritus, umbrochiotes, theocritus: vt scribit Lactãtius. fo. eodẽ.
Occiderunt seipsos multi alij videlicet Curtius Romanus, Decij, Codrus, Epaminundas ꝛ plures ꝑm Valeriũ Paulum Orosium; ꝛ Augustinum. eodem.
Occidentes seipsos dicunť homicide ꝛ maximũ scelus ꝑmittunt. fo. l.
Occisio hois. potest esse iniusta triplici de causa. lege dil. tot. eodem.
Occasiones per quas luxuria vitatur multe sunt ꝓz Bernardũ ꝛ hieronymum. fo. cxiij.
Oculi pctõris renouantur ad instar aquile quãdo mens ꝛ cor ad celestia desideria elevatur. f. xx.
Oculos auertere a vanitatib⁹ est primum remediũ ꝯ luxuriam. lxxxiij.
Oculus est sensus, viuaciot cunctis ꝛ vicinior cerebro, vnde omnia emanant. fo. eodem.
Oculus inter omnes sensus corporis est nobilior: qz volũtas ex eo magis cognoscitur. eodẽ.
Oculi custodiendi sunt: vt dicit Augustinus ne iaciantur in aliquam feminam. fo. lxxxv.
Oculus est ianua ꝛ principiũ formicationis: qz libido ĩgritur dũ vi. eoꝫ.
Oculi sunt fenestre per quas peccata ingrediũtur ad cor. eodẽ.
Oculus impudicus ꝑm Augustinũ est nuncius cordis impudici. eodẽ.
Oculus prefertur omnib⁹ alijs sensibus corporeis sicut anim⁹ omnes sensus excellit. f. cxv.
Oculi sunt speculatores nri die ac nocte. Jõ in sũmo sunt collocati. ex.
Oculos sibi eruerunt multi philosophi. vt pz exemplũ de Democrito ne male operantes viderent. eodẽ.
Oculi precipitant nos in multis vitijs; ꝛ ineis consistit tota luxuria nostra. fo. eodẽ.
Oculi sunt indicium mentis ꝛ mouent ois membra ad operandũ tam bona ꝙ mala. fo. eodem.
Oculum in rerũ natura non reperitur quod dei cognitionem euitare possit. f. xxxiij.
Odoratus est tertij⁹ sensus corpalis de quo, vide multa notabilia. fo. cxj.
Odoratus nihil aliud est ꝙ quidã actus siue passio odorandi ꝑm ipsuz actorem: fo. eodem.
Odores portantes vanos, ꝛ pauperes abhorrentes pulchra reprehensio per ipsum, actorem. eodẽ.
Odiũ puenit ex hoc ꝙ volũtas hois xpi diuine bonitati ꝓrariat. fo. cxv.
Offensa facta in deũ dicitur infinita ratione obiecti: fo. x.
Oĩes leges tam diuine ꝙ humane petũt adulteriũ detestantur multis rationibus. fo. cxlv:
Omnis culpa mortalis sumit originẽ a corde tanꝙ a fundamento: xxx.
Oia precepta legis tam antique quam noue reducuntur, ad mandata legis noue. f. xxxiij.
Omnia precepta tam antique legis ꝙ noue reducuntur ad actum diligendi. fo. eodẽ.
Omnis diuinatio ac superstitio, et huiusmodi sunt prohibita sub pena peccati mortalis. fo. xxxix.
Omnia quecunꝙ facim⁹ siue ꝛbo siue opatiõe semꝑ in nole Jesu inci

pere debemus: vt inquit Paulus. fo.xl.
Omnis lex est preceptum diuinum: quia leges cõiter bone sunt, et omne bonum a deo procedit. fo.xlix.
Omnis homo nose primi intel igit: quia ois homo omni homini primus z amicus est fm naturam. fo.lxiij.
Omnis peccõr superbus dicitur: quia diuina precepta contemptui habet male operando. fo.lxiij.
Omnis superbus est intollerabilis habitu, incessu, gestu fm Gulielmum Peraldum. fo.lxvij.
Omnes potentie anime z oēs virtutes per vitium luxurie dissipantur, qua intellectus ebetatur. fo.lxxx.
Oia bona vel mala fiant aut ppter deum, aut ppter primũ. fo.cxxxv.
Opinio de Ezechia rege diuersa fuit fm magistrum Hystoriarum z Hieronymum. fo.xiij.
Opera corporalia q̃ in die festo fiunt sine peccato hec sunt: videlicet necessitas ecclesie, vtilitas primi superioris auctoritas. fo.xliij.
Opera carnis superare possumus si nouem remedia adhibere velimus: nota diligenter totum. fo.lxxxiij.
Opera mie corporalia septem sunt, z pulcherrime declarantur. fo.cxvj.
Opera mie corporalia substãtialiter vnico versu continentur. fo.cxvij.
Opera mie spũalia optime declarãtur, z vnico versu cõprehendunt. eo.
Opus ceuc fieri solet etiã si graue sit cum eius pretium cogitatur. fo.cix.
Ordo diuine prouidentie circa creaturas vere admirabilis z stupendus est. fo.cxxvij.
Ornatus ois fugiendus est: qz ad libidinem puocat: vt Hieronymus z Chrysostomus dicunt. fo.lxxxix.
Ornatus vestiũ si nõ esset culpa nequaq̃ exẽplũ dar. de diuite epulone q̃ induebat purpura z byso. eod.
Origenes vir ingenio excellentissimus morum z vite sanctitate clarus in eruditione sacrarum scripturarum similis non est inuentus: vt auctor dicit. fo.xcvij.
Origenes adamantius dicitur pauper z castissime vite fuit: ita vt genitalia sibi amputaret. eodem.
Origenes optabat mori pro fide: et multa volumina edidit: vt auctor ipe commemorat. fo.eodem.
Origenis opinio diuersa fuit inter doctores catholicos, qui pcessit Hieronymũ centũ q̃nquaginta annis. eod.
Origenem Hieronymus laudat, et aliquando vituperat. Ita vt dicat de eo, vbi bene nemo melius: z vbi male nemo peius. fo.eodem.
Origenis defensores fuerunt Eusebius z didimus, qui vt refert Hieronymus asserunt cum plus olei cõs vini consumpsisse. fo.eodem.
Origenem Hieronymus hereticum nominat: quia inter alios errores asserit demones in fine esse saluandos. fo.eodem.
Origenes transtulit Bibliam, z correxit septuaginta interpretes cũ astherico z obelo. fo.xcvij.
Originale peccatum est primum, et fundamentum aliorum peccatorum contra quod ordinatus est baptismus. fo.cxxvj.
Oratio deuotissima ac preparatoria ad impetrandum veram contritionem eleganter ab auctore composita est. fo.v.
Oratione intellexit Daniel oia, que ventura erant super Nabuchodonosor rege Babylonie. fo.xv.
Oratione obtinuit Daniel: vt anni in mensis cõmutarentur, z ad pristinum gradũ rex reduceretur. eodẽ.
Oratio mutat diuinam ordinationẽ: sicut patet exẽplum de tribus regibus maxime de Ezechia. eodem.
Oño cõtra luxuriã per ipm auctorẽ

humiliter ꝛ breuiter fit. fo.xciij.
Orationis pure magna est virtus, que celos velut nuntius fidelis penetrat. fo.cxix.
Orare nō debemus cū excōicatis nec in diuinis participare. fo.cxxv.
Os quod mentitur occidit animam: te nota ibidem pulchras proprietates oris. fo.lvij.
Otiositas est mater oīm vitiorum ac passio omniū tentationum. fo.xcj.
Otium facile inducit ad immundas cogitationes. lege totum. eodem.
Otium ꝛ saturitas multa mala faciunt: vt exēplis patet no.to. eodem.
Otio multi principes clari ꝛ generosi ꝛ virtutibus dediti: postea scelleratissimi effecti sunt. eodem.
Otio Sanson, Dauid, Sedeō, Saul, ꝛ Salomon, ꝛ cēplures alij perdiderunt gloriam suam. fo.cxlj.
Otio Romani vacantes ad ciuilia ꝛ intestina bella deuenerunt. eodem.
Otio luxuria, auaritia, bella varia, seditiones, et multa scandala oriuntur. fo.eodem.
Otiosus non solum ille est, qui nihil operatur: sed etiam qui continue laborando nihil lucratur. fo.cx.
Ouis morbida relinquens gregem a lupis deuoratur: sic monialis sola ait Hieronymus. fo.xc.

¶ De litera P.

PAssio xpi dicitur fons speculū origo ꝛ remedium optimum languentis ait. fo.xxxiiij.
Passio xpi fuit figurata euidentissime in lege Moysi: vt ptz in discursu ipsius. lege totum. eodem.
Passio Christi fuit totius mundi salus. fo.eodem.
Passio xpi fuit valde dolorosa ꝓpter diuturnitatē tormentoꝝ. fo.cxiiij.
Passio ꝛ propassio differunt. fo.lj.
Passio preueniens iudicium rationis diminuit culpam: sequens vero auget. fo.xxxj.
Patres sunt multi: videlicet diuinalis, carnalis, spiritualis, dignitatis, etatis, tutele vel cure: lege totū: quia pulchrum est. fo.xliiij.
Pater carnalis est super oīes alios patres diligēdus ꝛ honorādus multiplici ratione vi. pulchra. eodem.
Pater potest expellere filium propter rebellionem sibi factam: sed nō econuerso. fo.eodem.
Pater diuinalis dicit deus, qui proprie est verissimus pater ratione creationis gubernationis et remunerationis: ideo super omnes honorādus ꝛ colendus est. fo.xlv.
Pater spiritualis est sacerdos ꝛ prelatus: pater ꝙo tēporalis sunt reges principes, ꝛ domini temporales: qm̄ omnes sunt honorandi. fo.eodem.
Patres etatis sunt senores: patres tuitionis vel cure sunt benefactores nostri: ꝛ ideo ratione vitande ingratitudinis honorandi sunt. eodem.
Pater habet rationē excellentiorem principij, ꝙ mater ideo mater diligēdus est. lege totum. eodem.
Pater magis diligit filium in honoribus ꝙ mater: in aduersitatibus vero filij mater magis tristatur ꝙ pater. fo.xlvj.
Patres antiqui ꝛ patriarche sanctissimi fuerunt valde diuites in temporalibus: vide pulchrum discursum. folio. lxxj.
Pater noster Adam propter peccati cōsensum a paradiso voluptatis expulsus est. fo.lxxix.
Parentes in quibusdam gradibus preponūtur vxori ꝛ filijs: in aliquibus vero postponuntur scōm Thomam. fo.xlvij.
Parētes diligere est primus gradus pietatis naturalis: ꝛ hoc declaratur

quatuor rationibus: lege totū quia pulchrum est: eodem.
Parentes quare diligunt filios, ratione certitudinis: similitudinis, unionis & durationis. nota diligēter omnia. fo.xlviij.
Parentes curā habere filiorū debēt & ad cultum diuinum illos excitare exemplo beatissimi Job qui p filiis suis quotidie orabat. eodē.
Parentes magis videntur amare filios in honoribus mūdi q̄ in seruitio dei magis corpa q̄ alas. ideo arguendi sunt fm Hieronymū. eodē.
Paradisi colonum mulier de possessione eiecit fm Hieronymū. fo.cx.
Paulus Apostolus per tentationes & tribulationes humiliatur vide diligenter. fo.xlv.
Paulus plures prerogatiuas habuit lege illas. fo.eodem.
Paulus hortatur pctōres ad renouationem inuentutis. xxiiij.
Paulus heremita habuit specialem gratiam a deo vt statū hominis cognosceret interius. fo.cxlvij.
Peccata nō intelligere est pessimum genus peccati vide totum quia pulchrum est & notabile. fo.vij.
Pctm sic alas interficat sicut coluber inficit hominem. vide to. fo.xxij.
Peccata occulta reuelare aliquando est peccatum mortale, aliquando veniale. vide pulchram distinctionem fm Thomam. fo.xxxiij.
Pctm semp est prohibitū maxime in die festo: quia magis violatur peccato mortali q̄ opere seruili. fo.xlij.
Peccata cōtra naturā dicuntur passiones ignominie. id est q̄ nō sunt nomine dignā lege totum. fo.lj.
Peccata spiritualia sunt grauiora & a deo magis odiosa peccatis carnalibus. fo.lj.
Peccata cordis p possibili sunt numeranda non propter ipsum numerum: sed propter grauitatem ipsius peccati. fo.cxxxvj.
Peccare ex consuetudine est valde periculosum. fo.eodē.
Peccator debet dolere de culpa commissa veluti si perdidisset thesaurū. folio. cxxxvij.
Pctōres habētes leues cōpūctiones dicunt attriti & nō priti. fo.cxxxix.
Peccator nō solum eterna sed etiam temporali morte dignus est. cxlij.
Peccatorum remissio a cordis cōtritione incipit. fo.cxl.
Pctā spiritualia sunt maioris culpe peccatis carnalibus triplici ratione vide totum quia vtile est. fo.lxij.
Peccata carnalia habent motiuum impulsiuum vehementius q̄ spiritualia: id est cōcupiscentia carnis secundū Thomam. fo.lxiij.
Pctā carnalia sunt maxime execrabilia. & licet sint minoris culpe sunt tamen maioris infamie. eodē.
Pctū.iij.modis perpetratur in corde hominis secūdum declarationem Grego lege pulchra. fo.lx.
Peccatū mortale elongat nos a deo & nihil est quo sic magis elōget. Nota diligenter totum. fo.lxxxj.
Pctm p̄cipaliter in appetitu inordinato cōsistit seu in voluntate lxxvj.
Peccata ex deliberatione facta tanto magis illi imputantur q̄to fuerit eius conditio maior. f.cxxij.
Pctā spiritualia ceteris paribꝰ sunt grauiora peccatis carnalibꝰ vt multis exemplis patet. cxxxxij.
Peccatum mortale cōmissum in die festo est grauius illo quo peccatur alio tempore. fo.cxxxviij.
Peccator debet cōteri distincte: secz de quolibet pctō mortali. cxxxvij.
Pctōribus de leuibꝰ peccatis indulgentiam polliceri sine penitentia est res temeraria fm hiero. fo.xvj.
Pctōr debet intrare domū obscurā

conſcientie ſue. fo.xxxv.
Peccatrix anima debet conuerti ad dominum ex toto corde ratione ſitus. xxvj. folio.
Petōrem ad amandum deum nihil potest melius cōmouere q̄ recordatio beneficiorum. fo xxvij.
Peccatoris q̄rito plangēda est: qr ci ꝛ potenit qō delectat. fo.lxxxiij.
Petīa obliuiſcitur dupliciter, aut in generali, aut in ſpeciali. fo.cxxxv.
Peccata multi fugiunt non ratione offenſe dei: ſed vt euitent egritudines et infirmitates. fo.d.
Petōres tres ſunt differentie, in corde, in facto, in cōſuetudine. fo.clv.
Peccatores ſe multi fatentur eſſe: ſed non conſequuntur veniam: vt patet per multa exempla. fo cxxxv.
Peccatoꝝ ratio tota cōſiſtit in complacentia in actu malo. fo.cxl.
Petōres multi timent perdere gloriam paradiſi, qui non ſunt contriti: ſed dicuntur mercennarij. fo.cl.
Peccatum quod per penitentiā non deletur mox ſuo pondere ad aliud trahit. fo.cxlvij.
Petōris tonſio ex deuotione tria ſpiritualiter ſignificat. eodem.
Pecunia que ſimoniace recipitur nō debet reſtitui ſimoniaco: ſed dꝫ pauperibus erogari. fo.liij.
Pecunie ſapiēti viro ſunt in ſeruitutem: inſipiēti dꝫ in imperiū. fo.lxxiij.
Penitētia perfecta cogit libenter ſuſferre omnia. fo.cxlvj.
Penitētia vera ꝛ perfecta varijs diffinitionibus doctorum declaratur. cxxxviij. folio.
Penitere eſt penitētiā tenere vt ſemper peccatori ſe puniat. fo.cxlv.
Pnie actus duplex eſt: ſcilꝫ reſpectu preteriti ꝛ reſpectu futuri. eodem.
Pnia non ſolum requirit q̄ vlterius non peccetur: ſed requiritur propoſitum pro tunc. fo.xlvj.
Periurium eſt filia auaritie quod ſepe euenit inter vendentes et ementes. fo.lxxvj.
Periurij ſemp eſt pctm̄ mortale ſiue ex loco vel lapſu lingue vel leuitate ſi iurās perpendit qō dicit. fo.xxxj.
Periurium eſt grauius pctm̄ homicidio ratione obiecti, et ſm locū tenet poſt idolatriam. eodem.
Periurij crimē incurrimus dū vſum iurandi facimus: lege to. eodem.
Periurium de directo nobis prohibetur in precepto non aſſumes nomen dei tui in vanum. fo.xlj.
Perſeuerantia de neceſſitate requiritur ad veram cōtrit'onem. fo.cxlv.
Perſeuerantia ſola meretur coronā glorie. eodem.
Plato philoſophoꝝ princeps, diſcipulus Socratis ꝛ Ariſtotelis magiſter diuinus dicitur propter contemplati: nē rerū diuinarum. fo.xcv.
Plato multa cognouit de ſcripturis ſanctis legens in Egypto libros veteris teſtamenti. fo.eodem.
Plato exponit librum Geneſis, ſm Thomam. vide totum. eodem.
Plinius reprehenditur ab Alberto, eo q̄ multa falſa ſcripſit. fo.xxiij.
Potentie anime ſunt tres: vez voluntas intellectus ꝛ memoria. lege totū: quia pulchrum eſt. fo.xxvj.
Precepta affirmatiua in lege Moyſi ſunt. cxlviij. quia tot ſunt in corpore hominis oſſa. fo.xxxiij.
Precepta negatiua ſunt nuīm. cccixv. quia tot ſunt dies in anno. eodem.
Precepta in duabus tabulis Moyſi tradita generāt differentiā inter doctores catholicos ꝛ hebreos. eodē.
Precepta diuine legis ſunt ſpecula ale rōnalis. In quibus hō continue ſeipſum ſpeculari debet. eodem.
Precepta ordinata ad deum: ſicut tria ſecundum doctores catholicos: vide omnia. fo.eodem

Precepta data ad dilectionē ꝓximi que erant in secunda tabula sunt septem: lege totum. eodem.
Precepta legis ſm Josephum ⁊ rabbi moysen ⁊ alios hebreos erant in vtra que tabula quinque fo. eodem.
Preceptū primū diuine legis ex quo diriginur in amorē dei est: non habebis deos alienos. eodem
Preceptum secundum diuine legis est non assumes nomen dei tui in vanum. folio xl.
Preceptum tertium diuine legis est memēto vt diem sabbati sanctifices. folio. xlij.
Preceptū primū secunde tabule qđ est quartum in ordine decalogi est honora parentes. fo. xliiij.
Preceptum quintū diuine legis est non occides: quod prohibetur explicite loquēdo non implicite. xlix.
Preceptū sextū nō mechaberis large accipitur pro omni illicito concubitu actu tactu ⁊ cogitatu. fo. lj.
Preceptū septimum diuine legis est nō furtum facies: vbi multe species furti declarantur nota diligenter totum. fo. lij.
Preceptū octauū nō falsum testimoniū dices cōtra proximū tuū: pulchriū est: ⁊ vide ota diligenter. fo. lvj.
Preceptum nonum diuine legis est non concupisces vxorem proximi tui: vide totum. fo. lx.
Preceptum decimum diuine legis est non concupisces rem proximi tui: vide totum. eodem.
Precepta ecclē multa sunt: ꝙ principaliora ad quoꝝ obseruatiā tenētur oēs sub pena mortalis sunt septē: vide de singulis. fo. cxix.
Prēdicatores ⁊ magistri theologie plus merentur docendo ⁊ consulendo ꝙ diuites eleemosinam faciendo. folio. eodem.
Predicatores nolentes grām dei in partiri magis peccāt ꝙ diuites pauperibus nō subueuientes. eodem.
Presumptio inducit desperationē, desperatio ꝙo sola caret venia. xcj.
Principis dispositio accelerans hoc opus ad imprimēdū fuit futura vtilitas legentium. fo. ij.
Principū exercitatio esse debet circa diuinarum scripturarum lectiones. folio. eodem.
Principes populi mirabant de amētia nabuchodonosor regis. fo. xvj.
Principis epilogatio ꝓpter cumulū mutū suarum in fine operis. clj.
Principis laus ex nobilitate origīnis scientie ⁊ virtutis. eodem.
Prouidentie diuine ornatus mirabilis apparet in omnibus creaturis. folio. lxv.
Populus iudaicus fuit plenus figuris ⁊ obscuritatibus ex lege sibi data per Moysen. fo. cxx.
Preditio est deceptio fraudulenter facta in absentia ipsi⁹ decepti. lxxvj.
Prosopopeia est color rethoricus qñ inanimatum loquitur, animato vel ecōuerso. fo cxlij.
Publicanus ⁊ apl's paulus fuerūt exempla veniendi petōribus. xix.
Pudicitia seruat illicitis modis put iuuenalis poeta describit. fo. lxxxvj.
Puer in quinquēnio habet medietatem totius sui augmenti secundum naturales. fo. cxx.
Puer quinq; annorum dānatus est propter peccatum blasphemie: lege totum. fo. cxxj.
Pueri nō tamē eodē tēpore sunt cōicandi quo inducuntur ad confessionē nota diligenter. eodem.
Pulchritudo anime est eterna ⁊ immortalis decor vero corporis infirmitate deficit. lxxxix.
Pusillanimus dicit' quasi paruū habens animū: ⁊ deriuatur a pusio qđ est paruus. fo. cvij.

¶ De litera Q.

Questio curiosa quare homo potius inclinatur ad peccata carnalia q̄ ad aliavicia f lx.
Quomodo or qua re homicidiū ē grauiꝰ pcō adulteriū ꝛ furti. lx.
Questio pulchra quare deꝰ permisit in hoīe cupiditatē insatiabilē. fo.lxj.
Questio quare deus permisit vt daretur Paulo stimulus carnis. lxv.
Questio pulchra an diffinitio auaricie sit bene assignata. fo.lxix.
Questio notabilis quō superbia ꝛ auaricia inter se differant. eodem.
Questio curiosa quō differant radix pcti principiū vel initium. eodem.
Questio vtilis vtrum liceat thesaurizare ꝛ q̄bus liceat: ꝛ q̄bꝰ non. eodē.
Questio pulchra an sollicitudo rerū temporalium sit licita. fo.lxx.
Questio qui excusantur ꝛ qui nō excusant a ieiunio. fo.cxx.
Questio an quadragesima sit dicit precepto, eodem.
Questio curiosa q̄re paulꝰ nō sanauit thimotheū sicut ceteros. lxxxviij.
Questio an pcōr possit minus dolere de culpa q̄ debeat. fo.cxlij.
Quanta discussio animi pcōris esse debeat vt verā cōtritionem cōsequat pulchre notatur ibidem. vj.
Qnāta sit efficacia iachymarū apō deum accepta. fo.vij.
Qnanto magis pcōr intelligit pctā sua tanto amplius gemit. xj.
Quantū valet verecundia pcōum ex fructu gratie percipiende intelligitur fm Grego. vij.
Quando in corde hois est vera cōtritio tūc deū esse presentē per gratiam cognoscimus. viij.
Quare ꝛ q̄bus rōnibus Dauid dicat lyricus per Hieronymū, ꝛ Josephū declaratur. fo.ix.
Qnāta fuerit superbia Nabuc auctor exponit sup illud Danielis. Nonne hec est babylō ciuitas magna. xv.
Quāta sit dei custodia ad iḡz hoīem optime ab Aug declaratur. xxvij.
Quanta sit efficacia cordis humani patet ex mobilitate ꝛ celeritate eius lege totum. fo.xxx.
Qualis sit animus hominis: ꝛ quales mores ipsius ex se mone cognoscitur. fo.xxxij
Quies magna est viro pbo nolle audire detractiones: quia audiens peccat sicut detrahens. ix.
Quies sabbati figurabat q̄tē corporis xp̄i in moumento fm Tho xlij.
Quietes tres anime requiruntur anteq̄ perueniatur ad vltimā ꝛ perfectam quietem. eodem.
Quicquid modū excedit in rebus vicium est: quia virtus in medio ꝙsistit. folio. xxviij.

¶ De litera R.

Raymundꝰ ordinis p̄dicatorū fuit vir deuotissimꝰ ꝛ doctor eximius. cxxx.
Raymundus fuit cōpilator decretalium ꝛ summam cōposuit qui raymundina dicitur: vir mire sanctitatis fuit. eodē.
Rancor dicitur a ran qō elīra ꝛ cor. Ideo rancor est odium in corde inueteratum. fo.cviij.
Rapina est violēta vsurpatio rei alienē cum iniuria proximi. lij.
Rapina ꝺr quidd̄ p violentiā proximo aufertur. eodem.
Rapinam committunt principes pō nentes pedagia ꝛ subsidia iniusta. folio. eodem.
Recogitare est frequenter ꝛ valde cogitare q̄ly reaugmentat significatū dictionis fo.cxxxij.
Recordatio diligēs peccatorū mortalium dicitur discussio languentis anime. fo.iiij.

Recognitio sui ipsius mirãda opaꝫ in pctõribus scõm iconem papã. xviij.
Regule valde vtiles ad discernẽdum gravitatẽ petõꝝ ab ipso auctore assignantur. fo.xxv.
Regnũ celeste ⁊ regnũ terrestre differunt legibus ⁊ ydiomate. lix.
Regni celestis ydioma est veritas: terrestris vero est falsitas. eodem.
Regis ⁊ cuius regni sis alumnus ex loquela cognoscitur. eodem.
Religiosi ⁊ clerici mercãtas exercentes fures dicunt: qꝛ agũt ꝓtra professionem suam. fo.xv.
Religiosi ⁊ clerici qui ornatu se poliunt peccãt mortaliter. fo.lxxxix.
Religionis simulator si sit invito nõ est culpa, christiani nominis fo.xc.
Religiosus peccãs ex ignoratia vel ex infirmitate leuius peccat eodem genere peccati ꝙ secularis. fo.cxxxj.
Religiosi peccãtes ex ꝓpto efficiuntur pessimi ⁊ incorrigiles. cxxxj.
Remediũ optimũ ꝓtra peccata est ad cor ꝓprium redire. fo.cxlviij.
Remediũ nobilissimũ languentis alcest passio xpi: lege totum. fo.x.
Remissio petõrũ si haberi debet requirit actualis detestatio ipsorũ ꝑm Thomam. fo.xxx.
Remissio peccatoꝝ per septiformem spũm fit: vnde virtus sacramentorũ procedit. fo.cxxviij.
Rerũ cursus naturalis est q̃dã motio ad preceptum diuinũ. f.xviij.
Rerũ natura sic ordinata ẽ vt bene cõtaminet potius ex mala societate ꝙ econtrario. fo.xxxj.
Rerũ magnitudo non gerit viribus aut celeritate corporis: sed cõsilio auctoritate ⁊ scientia. f.cv.
Respõsio pulchra auctoris ad auctoritates sanctoꝝ dicentium penitentiã fore de futuro. fo.cxlvj.
Restitui nõ dz pecunia p simoniã recepta, sed ꝛ eleemosynã dari dz. liij.
Retinere alienũ est peccatũ graue et periculosum nec possunt absolui nisi restituant. fo lx.
Romanorũ matrone fugiebant vinũ quasi venenum. fo lxxxviij.
Romani phibebãt vinũ feminis vt pareꝫ per exemplum de metello qui vxorem occidit eo q̃ vinum biberat. folio. eodem.

¶ De litera S.

Sabbati dies quare est obseruãdus multiplici ratione declaratur. fo io xlij.
Sabbati dies quibus rationibus translatũ sit dominicam. fo eodem.
Sacra scriptura ante incarnationẽ dñi fuit a septuaginta interpretibus translata. fo.xcviij.
Sacram scripturam post ascensionẽ dñi a ꝙ pluribus fuisse trãslatam demonstratur. eodem.
Sacramenta eccl'ie tã ꝙ maxima bñficia deuote sunt reuerenda. cxxviij.
Sacramenta noue legis sunt medicine spirituales quib⁹ sanant ꝛ egritudines animarum. eodẽ.
Sacramenta a secretis ꝓtutibus discuntur: qꝛ virtus diuina in eis secretius latet. eodem.
Sacramenta noue legis dãꝫ in numero septenatio ꝓpter ꝓfectionem ipsius numeri. eodem.
Sacramenta ordinata sunt cõtra septem vulnera quib⁹ genus humanum infirmatur. eodem.
Scꝛa, septẽ figurãꝫ p septẽ ꝓditiones hoim: per septẽ buccinas, ꝙ septẽ lucernas: ꝙ septem lotiones naaman: ꝙ septẽ colũnas, ꝙ septẽ, cãdelabra per septem stellas. fo.eodem.
Sacerdos ꝓpr⁹ dr q̃cũq; hz potestatẽ ordinariã vel delegatam. fo.cxx.
Sacrificium deo offerendum pro salute anime est spiritus contribula-

tionis. fo.viij.
Salomon fedauit gloriam suam p= pter luxuriam ⁊ abhominabilis fa= ctus est. fo.lxxix.
Salomon post multa scelera reco= gnouit errorem suum ⁊ egit peniten tiam. f.lxxx.
Salomon per mulieres deprauat⁹ est ⁊ ydolatrauit. f.lxxix.
Salomon petijt necessaria tñ, diui= tias. ⁊ miseriam rennendo. f.cxl.
Sanson occidit seipsum, ⁊ qđ sit de salute anime eius vide. fo.l.
Sapientia vera nõ requrit eloq̃ntiam mundialem sed purã veritatẽ. fo. iij.
Sapientiũ ⁊ insipientiũ magna diffe rentia. vide pulchra. fo.vij.
Sapientes viri habẽt semper cõsciẽ tie remorsus. eodem.
Sapientes oẽs detestant auaricią, multis rationibus. f.lxxxvij.
Sapientes interdum irascunt: quia in multa sapiẽtia multa indignatio occurrit, fo.ciij.
Sapientia diuina celestes diuitias ⁊ immortales honores appetit. f.cix.
Satisfactio penitentis pẽsatur tan= tum diuino indicio. f cxxxvij.
Securitas parit negligentią, negli= gentia incautum facit. eodem.
Securitas inducit peccatorẽ ad pec cãdum. eodẽ.
Sensus quinq̃ corporei ⁊ potentia cõcupiscibilis sunt porte per quas motus intrat ad animam. fo.xxiij.
Sensus corporis sicut se p̃cellũt di= uersitate locorũ: ita precellunt digni tate operationum. f.cxvj.
Senecã fore martyrem hieronym⁹ affirmat: vide pulchra. f.l.
Seneca preceptor fuit neronis ⁊ eũ bonis moribus imbuit. eodẽ.
Serpens est callidior ⁊ astutior cete ris animalibus. Jdeo diabolo com= paratur. fo.xxiij.
Serpẽs dicitur a serpo serpis, quia serpere est latenter incedere. fo:10. eodem.
Serpẽs magna vtitur astutia in re= nouatione sua. eodem.
Serpẽtis astutia in tribus maxime ostenditur vide totum. eodem.
Sepultura prodest mortuo duplici ter vide totum. fo.cxviij.
Sepultura an inter eleemosynas corporales enumeretur. eodẽ.
Sepelire mortuos. est opus mie cor poralis. eodem.
Signũ pessimũ in pctõre ẽ nõ velle compungi de peccato. fo.vij.
Sirene nautas cantu decipiũt vt fa bule asserunt: fo.lxxxiij:
Symonia fit multipliciter, opere, in tentione ⁊ consilio. fo.lxxj.
Sobrietas accipit nomen a mensu= ra: qr bria mensura est. fo.lxxxvij.
Sobrietas magis attendit circa po tum q̃ circa cibum. eodem.
Sodomite derelicti a gr̃a dei labun tur a scelere in scelus fo.ij.
Sodomite qr pessimi sunt: iõ debent comburi aut decapitari. eodem:
Sodomite vicium tunc habuit prin cipium qñ ⁊ idolatria. fol.eodem.
Sodomie vicium incremẽtũ habuit sub iasone pessimo. vide totũ. eodem.
Solus deus adorãdus est adoratio ne latrie. fo.xxxv.
Sollicitudo rerum, temporalium an sit de se licita vel nõ. vide pulchram distinctionem fo.lxx.
Sollicitudo tẽporaliũ potest tribus modis illicite fieri. eodem.
Sollicitudinẽ habẽtes de reb⁹ spũa libus tpalia bona succedunt. eodem.
Sollicitudinẽ religiosis non esse ne cessariam quidam superstitiosi asse= runt. fo. eodem.
Sollicitudo tẽporalium nõ est pre= termittenda maxime in necessarijs vite. eodem.
Sollicitudo discreta dicit prudẽtia

ſiue ꝓuidentia ꝛ eſt laudabilis. eoꝺ.
Spes dirigit animam ad ardua in uitãdo ꝛ expectãdo. fo.cxv.
Spe ſublata labuntur homines in uitia. fo.eodem.
Spũs tunc dicitur cõtribulatus quãdo peccator retractat peccata commiſſa. fo.xxxiij.
Struthio eſt auis ſtolida que grece caneleon dicitur. cliij.
Struthiõis planctus eſt amarior inter volatilia. vide plura. fo.ibidẽ.
Superbia eſt initium omnis peccati per quam peccator a preceptis dei recedit. fo.eodẽ.
Superbia eſt pctm̃ ſubtile ꝛ difficile ad cognoſcendum. fo.lxiij.
Superbia deteſtanda eſt triplici ratione vide. fo.eodem.
Superbia eſt appetitus inordinatus ꝓprie excellentie. fo eodem.
Superbia vñ diriuetur: ꝛ q̃d ſit multe ſunt diffinitiones. eodem.
Supbia eſt grauiſſimũ omniũ peccatoꝝ ꝛ ꝓbatur multiplici rõne. eodẽ.
Superbia ẽ regina: mater: radix: initium: ꝛ principium omnium peccatorum. fo.eodem.
Superbia eſt ruina ꝛ diſſipatrix virtutum. fo.eodem.
Superbia non parcit loco non perſone: non tempori: non ſtatui: non ſexui. lxvj.
Superborum hominum ſigna ꝛ cõditiões cognoſcuntur variis modis. vide pulchra notabilia. eodem.
Superbie ſpecies ꝛ modi multi ſunt. folio. eodem.
Superbia maior inter alias ſpecies dicitur ypocriſis. fo.lxviij.
Suſurratio quid ſit: ꝛ qũo differat a detractione. vide. fo.lvij.
Suſurro qr itẽdit amicitiã ſeparare magis peccat quã detractor. f. eodẽ.
Stulti multi facti ſunt alienas mulieres concupiſcendo. fo.lxxv.

¶ De littera T.

Actus eſt q̃ntus ſenſus corporis ꝛ p totũ corpꝰ diffundit tur. fo.cxiiij.
Tactus nõ eſt in carne ſed in neruo ꝛ intra carnem. eodẽ.
Tactꝰ duo ſunt genera videlicet interius ꝛ exterius. fo.eodẽ.
Tactus eſt nobiliſſimus ſenſus: ꝛ multa pctã per eũ fiunt. eodem.
Talio eſt recõpenſatio eiuſdem rei ſcz vindicta q̃ fit ex delicto. fo.lvj.
Tentatiões varias cõtritus timere non debet. fo.eodẽ.
Tempus decurſum ab Adam vſq; ad reſurrectionem xp̃i dicitur tenebroſum. fo.xliij.
Temporales res ꝛ diuitie ſunt bone ꝛ laudabiles de ſe. fo.lxxj
Temporalia bona nõ poſſunt ſatiare nec quietare appetitũ hois. lxxiij.
Temporalia bona vnico cuntextu a multis poſſideri non poſſunt. lxxiij.
Tempõralia ꝛ ſpiritualia differunt quia temporalia valde deſiderantur antequam habeãtur: ſpiritualia vero econtra. vide pulchra. fo.cxv.
Temperantia ꝛ abſtinentia optimũ remidium ſunt contra luxuriam. folio. lxxxvij.
Tenẽtur oẽs ad ꝓfeſſionem ſemel in anno: nec diſpenſari poſſunt niſi per ꝓpam. fo.cxx.
Theodoſius imperator qr erat iracũdus: ideo erut multum precipitãs in ſuis iudicijs ꝛ mandatis. fo.ciij.
Terentius poeta habuit detractores: vt ait Hiero. fo xcv.
Theſaurizare an liceat ꝛ quibus liceat. vide totum. fo.lxix.
Theſaurizare eccleſiaſticis perſonis non licet. fo.eodem

Testimonium falsum cõmittere põt homo in cõmuni locutione. fo.lvj.
Timor dñi inducit petrũ ad humiliratem. fo.iij.
Timor sine spe nõ cõtritionẽ sed desperationẽ generat. fo.vj.
Timor multipliciter declarat. fo.vj.
Timotheus discipulus Pauli fuit vir magne abstinentie. fo.lxxxviij.
Timotheus nõ fuit sanatus a Paulo qz non erat expediens. eodem.
Thomas de aquino splendor ecclesie canonice dentes passus est vt ipse auctor dicit. fo.xcvij.
Thomas de aquino origie illustris aniator sapientie tam diuinis q̃ secularibus lucris plenissime eruditus fuit. fo.xcvij.
Thomas de aquino tot z tanta volumina scripsit: vt merito stupor inhumano genere dici possit. eodem.
Thomas est diuinitus nominatus vt ipse auctor assignat. fo.xcviij.
Thome doctrina est ab ecclesia collaudata z approbata. fo.eodem.
Thomas nõ solum scientia: sz z sanctitate z miraculis claruit. z pluribꝰ alijs laudibus extollitur, vide pulchra. fo.eodem.
Torpor est quedam instabilitas p̃pter quam homo non potest induci ad executionẽ mandatorũ dei. cvij.
Tota vita Magdalene miris laudibus extollitur. fo.xvij z xviij.
Totum tempus septem diebus designatur quibus vita nostra terminatur. cxxvj.
Totũ genus humanũ erat virtualiter i Adã: ꝛõ virtua iter petrin trãsfusum est in posteros. fo.cxxxiij.
Tres quietes anime requirũtur antequam homo perueniat ad eternã requiem. fo.xliij.
Triplex est adoratio: videlicz latria dulia, z yperdulia. fo.xxxv.
Tristitia vitabilis est qñ hõ appetit p̃speritatẽ huiꝰ mũdi solũ. eod.
Turpibꝰ verbis deum vel sanctos immittere si contemptus vel scandalum oritur mortale est. fo.xxj.
Turpitudo facta in loco sacro propter circunstantiam loci aggrauat peccatum. fo.cxxxiij.

¶ De litera U.

Uanus aspectus mulierum facit mollescere corda virorum fo. lxxx.
Uanitas in corde voluptas in renibus falsitas in lingua regnant z difficile regi possunt. fo.xxviij.
Uenena serpentum tot sunt quot genera ipsorum z tot pernicies quot species. fo.xxiiij.
Uenenum charitatis est spes rerum temporalium acquirendarum. xliij.
Uenerec voluptates abundantiam amaritudinis habent: licet videantur dulcedinem habere. fo.lxx.
Veneris assuetus nunq̃ mutatur vt Ouidius exponit. fo.lxxxij.
Uenia p̃sequi meret q̃ rectitudinem iustitie tenet exemplo dauid. cxlvj.
Uenialia peccata confiteri non tenemur ex vi p̃cepti sed solum ex institutione ecclesie. fo.cliij. circa finẽ.
Uenialle peccatum deletur per oleum extreme vnctionis. fo.cxxviij.
Uirorum ignorãtia est cõtra quintũ sacrm ꝛ qó est sacrm ordinis. eodẽ.
Uerbum siue bonum siue malum est cordis nuncius. fo lxxxiij.
Uerba lubrica z stultiloquia inferũt delectationem luxuriosis. eodẽ.
Uerecundia peccatorũ multum vcz ad penitentiam faciendam. eodem.
Uia virtutũ difficilis: vita vo vitio.

rum facilis. fo.liij.
Virgilius poeta clarissimꝰ emulos, ⁊ detractores passus est. fo.xcv.
Virginitatē amissam p corruptionez potētia diuina nō pōt recuparc. lxv.
Virginie sermo dz esse prudēs modestus rarus pudore ꝓfusus.f.lxxxiij.
Virgines q̄st quandā pestē fugiēta, ⁊ succos vitare debent. fo.lxxix.
Virgines christo dedicate diligende sunt equaliter aut nulle. fo.xc.
Virtus diuina: unc incipit esse in ala q̄n ꝓsumptio incipit deficere. fo.viij.
Virtutes diuie morales ⁊ dona spūsancti restituunt cōtricto per gratiā. xxj.
Virtus que oibus est necessaria ad salutē in medio consistit. fo.xxvij.
Virtuosus ⁊ sanctus licet moriatur cito corporaliter: actione tñ ⁊ virtute diu viuit. fo.xliij.
Virtute sola discernuntur apud deū nobiles a rusticis. fo.xc.
Virtus sine certamine posita in otiū bonū imperfectum ōr. fo.cix.
Virtutes cōnaturales hoibus: vitia vero contraria nature. fo.cxxxix.
Virtus q̄tum ad habitum nō expectat aliquid in futurū: sed est de permanentibus. fo.clvj.
Virtutes Theologice sunt tres q̄bus anima in trinitatem fertur f.cxvj.
Virtutes morales sunt magis necessarie virtutibus intellectualibus folio. eodem.
Virtutes hūane aliq̄n dicunt morales vel cardinales, vel politice. eod.
Virtutes ⁊ vitia naturaliter sunt invicem opposita, ⁊ qui vna caret non dicitur virtuosus. eodem.
Vir est calidus ⁊ siccus: et ideo non est tam facilis ad cōpassionem sicut mulier. fo.xlvij.
Viri sapientes: cōfessores scire tenentur circumstātias peccō. fo.cxxix.
Vita longa aliq̄n datur malis ad dānationem tam temporalem q̄ spiritualem. fo.xliij.
Vita nostra proprie dicitur lōga: q̄n est plena virtutibus. eodem.
Vite solitarie laus pulchra, ſm Senecam ⁊ alios sapientes. fo.xxij.
Vitia carnalia consistunt circa delectationes tactus ⁊ venereo ꝓ. lxxvij.
Vita acquisita in adolescētia per senectutem currunt in senū. f cxxxvj.
Vitia pariter ⁊ virtutes per cōsuetudinem retinentur. fo.lxxxij.
Viuētes luxuriose in iuuētute etiam dum senuerint crūt in q̄nesti. eodē.
Voluntas dei est causa olim meritorum ⁊ gratiarum. fo.v.
Voluntas mouet omnes potentias anime rationalis. fo.xix.
Voluntas ꝓpria est causa vnicuiq; vel dānationis vel salutis. fo.xj.
Volūtas bona est per quā reformamur ad similitudinem dei. fo.xix.
Voluntas bona faciendi pro operatione facti reputatur. fo.lxxxij.
Voluntas mouet omnes vires anime ad finem: et sic inuentio est actus voluntatis. fo cxxxiij.
Voluntatis vna ⁊ eadē operatio facta ſm inuentionem variam effectum diuersum sortitur. eodem.
Voluntas proprie et per se est causa peccandi et comparatur ad actum. folio. cxxxv.
Voluntas aliquādo est peccatū iuncta operationi: aliquando vero sine actu operationis. eodem.
Volūtas est causa peccati, ⁊ sine ipsa nullum pōt esse peccatū. fo cxxxij.
Voluntas deliberata abstinēdi a futuro est necessaria in contrinone. folio. clv.
Voluntas abstinendi tante efficacie est: vt moriens sola cōtritione saluari possit. fo.clvj.
Votum multoties pro opere reputatur. fo.xlvij.
Vota stulta ⁊ irrationabilia nō sunt

obseruanda vt barbã portare, ⁊ alia superstitiosa. fo.xxxvij.
Votum debet esse de re discreta ⁊ rationabili. fo.xxxix.
Votum est testificatio quedam promissionis spontanee. fo.eodem.
Vultures habẽt odoratũ mirabilem: nã ex odore pcepto ad cadauer ex locis remotissimis currunt. fo.cxlj.
Vultures ⁊ aquile etiam transmarina dicũtur sentire cadauera ſm Hieronymum. eodem.

¶ De litera X.

Xpi passio fuit nobilissimum remedium ad saluandum genus humanum. fo.xx.
Xps est fons aque viue ad quẽ currere debent peccatores. fo.lxxiij.
Xps omnia precepta antique legis reduxit ad duo. fo.xxxiij.
Xps dicitur pater ⁊ magister principalis a quo ceteri patres ⁊ magistri dicuntur. fo.xxxv.
Xpm sequens debet habere humilitatem q̃ virtutũ comes est. f.lxxiiij.
Xps irridetur a phariseis, eo q̃ diuitias contempserit. fo.c.
Xpi exemplo patiẽter debemus tollerare detractores ⁊ inuidos. eodẽ.
Xps habuit corpus optime complexionatum et dispositum: quia miraculosum fuit. fo.cxiij.
Xpi hospita dulcissima fuit martha. folio. cxvij.
Xpiani peruersi dicuntur colere bona fallacia ⁊ ariolare. fo.xxxix.
Xpiani debent in festiuitatibus offerre cor suum per contritionem deo. folio. xlij.
Xpiane religionis perfectio in misericordia ⁊ pietate cõsistit. fo.cxvj.
Xpianus populus iuste punit propter gratiam ⁊ fidem sibi annuntiatam. fo.cxxxj.

¶ De litera Y.

Yesus quia totus clemens ⁊ benignus, omnes ad se venientes acceptat. fo.ij.
Yesus videꝫ lachrymas pecatricis Magdalene oñes culpas ei dimisit. fo.xvij.
Yesus dicitur fons, speculum, origo remedium ⁊ salus totius generis humani. fo.xx.
Yesus fundamentum esse debet alte fidelis: vt illam ad se trahat. fo.xxv.
Yesus semper elegit medium tam in vita q̃ in morte ⁊ post mortem: vide pulchra. fo.xxxvj.
Yesus dicit saluator: quia venit peccatores saluos facere, et legem pacis dare. fo.lxxxv.
Yesus signum magnum humilitatis ostendit dum pedes discipulorum lauit. fo.lxxiij.
Yesus fuit celestis medicus, et venit ad sanãdũ genus humanũ p assumptionem carnis. fo.cxxvij. ⁊. cxxviij.
Ysaias mittitur a deo ad Ezechiam egrotum: vt mortem ei annuntiet. folio. cxiij.
Ysaias peccata Ezechie regis detexit quibus a deo fuit punitus. eodẽ.
Ysaias precepto dei reuertit ad Ezechiam, deum placat, ⁊ longitudinem vite annuntiat. fo.xiij.
Ysaias declarat quomodo Jesus sit pater ⁊ redemptor noster. fo.xlvj.
Ypocrite dicũtur qui sub specie agni gerunt lupum. fo.xlj.
Ypocritarum cõditiones describuntur a Hieronymo. vide fo.lxxxix.

¶ De litera Z.

Zacheus princeps publicanorum penitentia ductus meruit recipere dominum Jesum christum. folio. lx.

zachei exemplo omnes publici peccatores maxime vsurarij & raptores restitutionem facere debent. eodem.
zelotipia est amor inordinatus qui oritur ex amore non patiente consortium in re amata. fo.xxv.
zelo tipi hominis conditiones & lesuitates. vide totum. f.eodem.
zelotipus est deus anime rõnalis: Ideo dī deus fortis zelotes .eodē.
zelotipus sponsus dī xp̃s plen⁹ oculis ante & retro. folio.eodem.

Finis.

¶Impressum Lugduni in Officina Petri de sancta Lucia: alias le prince.

BIBLIOTECA NAZ
ROMA
VITTORIO EMANUELE